"JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE SA PO"
Broj 01-928
Podgorica 29.3.2024.

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE

NACIONALNI PARK BIOGRADSKA GORA

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROGRAMA UPRAVLJANJA NP BIOGRADSKA GORA ZA 2023. GODINU

Podgorica, februar 2024. godine

Sadržaj:

1. UVOD 1
1.1. Zakonska regulativa 1
1.2. Organizacija poslovanja NP Biogradska gora 2
1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG 3
1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini 4
1.5. Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih 5
2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE 10
2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena 10
2.2. Stručna zaštita 19
3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA 20
3.1. Realizovane aktivnosti koje nijesu predviđene programom upravljanja za 2023.godinu. 39
3.2. Ocjena stanja 40
4. POSJETE U NP BIOGRADSKA GORA 53
5. PROJEKTI 54
6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA 57
7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 57
8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA 58
9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE 60
10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU 63
PRILOG 1

Podaci o zaposlenim licima upravljača zaštićenim područjem koja su obradila izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja.

***Tabela 1**: Obrađivači Izvještaja o realizaciji godišnjeg programa upravljanja*

IME I PREZIME	RADNO MJESTO ILI FUNKCIJA	ORGANIZACIONA JEDINICA UPRAVLJAČA ILI DRUGI SUBJEKT
Marija Dulović	Direktorica	NP Biogradska gora
Maša Vučinić	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam	JPNPCG
Marinela Đuretić	Pomoćnica direktora za finansijske i opšte poslove	JPNPCG
Stefan Ivanović	Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring	JPNPCG
Mile Rnković	Šef Službe fizičke zaštite	NP Biogradska gora
Rade Mitrović	Šef Službe za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture	NP Biogradska gora
Nikola Kljajević	Stručni saradnik za rad sa lokalnim stanovništvom	NP Biogradska gora
Hajdana Ilić Božović	Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Veselin Luburić	Rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Jelena Dragović	Stručna saradnica za oblast šumarstva	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slavica Đurišić	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ivana Džaković	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Stevan Marić	Stručni saradnik za ribarstvo	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ivana Milović	Stručna saradnica za faunu beskičmenjaka	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Jelena Radunović	Stručna saradnica za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Radmila Vujotić	Stručna saradnica za zaštitu prostora	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Srđan Lubarda	Šef službe za promociju, marketing i turizam	Služba za promociju marketing i turizam
Jovana Bojičić	Stručna saradnica za turizam	Služba za promociju marketing i turizam

Marijana Džaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Milica Novaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Kojović	Stručna saradnica za promociju i edukaciju	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Manojlović	Stručna saradnica za domaću radinost	Služba za promociju marketing i turizam
Vasilije Pavićević	Stručni saradnik za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Aleksandra Vujović	Stručna saradnica za promociju i edukaciju	Služba za promociju, marketing i turizam
Snežana Vukotić	Stručna saradnica za etnografsku baštinu	Služba za promociju marketing i turizam
Medunjanin Jasmin	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Bjanka Prakljačić	Stručna saradnica za međunarodnu saradnju	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Milos Brajović	Šef Službe za kontrolu i monitoring	Služba za kontrolu i monitoring
Marija Putica	Stručna saradnica za pravne poslove	Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove

1. UVOD

1.1. Zakonska regulativa

Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG br. 52/16 i 73/19) uređuje principe zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekte i instrumente zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Zaštitom životne sredine obezbjeđuje se cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i pejzažne raznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov održivog razvoja.
Temeljni pravni dokument kojim se uređuje zaštita i očuvanje prirode je Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 54/16, 18/19). Ovim zakonom uređuje se zaštita i očuvanje prirode, definišu kategorije zaštićenih područja, odgovorne institucije, kao i osnovna upravljačka dokumenta za zaštićena područja.
Shodno članu 58 Zakona o zaštiti prirode, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je dužno dostaviti Ministarstvu, odnosno nadležnom organu lokalne uprave, izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja do 1.marta tekuće godine za prethodnu godinu, dok je članom 59 pomenutog Zakona u stavu 5 navedeno da Izvještaj naročito sadrži podatke o:

- realizaciji mjera zaštite;
- realizaciji plana po indikatorima praćenja uspješnosti realizacije plana;
- posjetama zaštićenim područjima;
- finansijskim sredstvima utrošenim za zaštitu i ostvarenim prihodima od naknada za korišćenje zaštićenih područja i područja ekološke mreže.

Nacionalni parkovi kao zaštićena prirodna dobra uživaju posebnu zaštitu, pa je iz tog razloga Zakonom o nacionalnim parkovima (Sl. list CG br. 28/14, 39/16) regulisana njihova zaštita, unapređivanje i razvoj, i ove djelatnosti definisane su kao djelatnosti od javnog interesa.
Ovaj Zakon u članu 13 definiše ključna planska akta koja uređuju poslovanje preduzeća, a to su:

- Prostorni planovi posebne namjene u skladu sa Zakonom;
- Plan upravljanja (donosi Vlada na period od 5 godina);
- Godišnji program upravljanja (donosi Preduzeće u skladu sa Prostornim planom posebne namjene i petogodišnjim Planom upravljanja).

Navedeni zakoni (Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima) definišu misiju Preduzeća „Održivo očuvanje životne sredine na zaštićenim područjima“ kao i primarne ciljeve njegovog poslovanja:

- Obezbjeđivanje uslova za zaštitu, unaprjeđivanje i racionalno korišćenje dobara nacionalnih parkova;
- Stvaranje povoljnih uslova za održavanje i razvoj biljnih i životinjskih vrsta i gljiva i njihovih zajednica;
- Očuvanje i unapređivanje posebnih prirodnih vrijednosti;

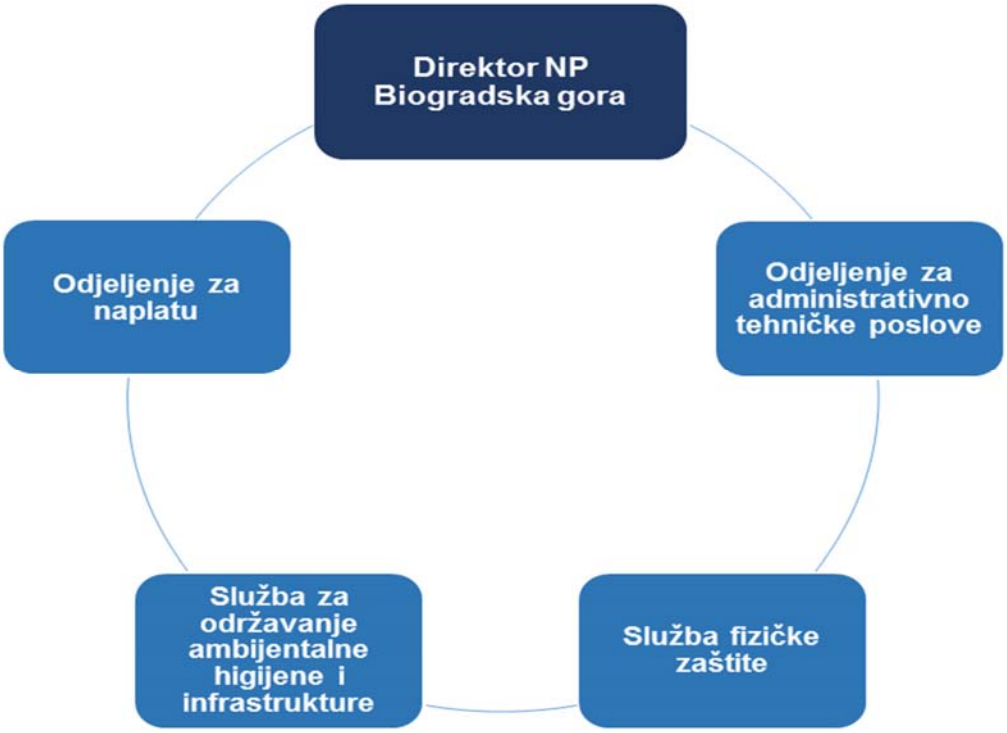
- Istraživanje i korišćenje parkova za potrebe razvoja nauke, obrazovanja, turizma, kulture i rekreacije;
- Sprječavanje radnji koje mogu da naruše osnovna svojstva i osobine nacionalnih parkova i očuvanja životne sredine.

1.2. Organizacija poslovanja NP Biogradska gora

Direktor Parka, rukovodi radom organizacione jedinice kao i svim službama, koje obavljaju poslove za potrebe Nacionalnog parka. Nadzire i koordinira sve aktivnosti u Parku i odgovara za rad organizacione jedinice kojom rukovodi.
U okviru ove, kao i u okviru svih organizacionih jedinica Preduzeća, formirane su sljedeće službe:

- Odjeljenje za administrativno tehničke poslove. Odjeljenje obavlja administrativne poslove vezane za upravljanje Parkom, kao što su: vođenje evidencije, priprema dokumentacije, komunikacija s nadležnim organima i sl. Takođe, brine se o tehničkim aspektima Parka, kao što su održavanje vozila, opreme i sl.
- Služba za fizičku zaštitu. Glavni zadatak ove Službe je osigurati sigurnost i zaštitu imovine Nacionalnog parka Biogradska gora. To uključuje patroliranje terenima, nadzor na ulazima i izlazima, reagovanje na incidente, sprječavanje krivolova, kao i sve druge aktivnosti koje doprinose fizičkoj zaštiti Parka.
- Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Služba je odgovorna za održavanje higijene i čistoće unutar Parka, uključujući čišćenje staza, otpada itd. Takođe, brine se o održavanju mobilijara, kao i infrastrukture u Parku (puteva, staza, mostova i sl.).
- Odjeljenje za naplatu. Odjeljenje se bavi poslovima vezanim za naplatu ulaznica ili drugih taksi koje se primjenjuju u Parku.

Svaka od ovih službi/odjeljenja ima svoj specifičan zadatak i doprinosi efikasnom upravljanju i očuvanju Nacionalnog parka Biogradska gora, omogućavajući posjetiocima ugodno iskustvo u prirodnom okruženju.

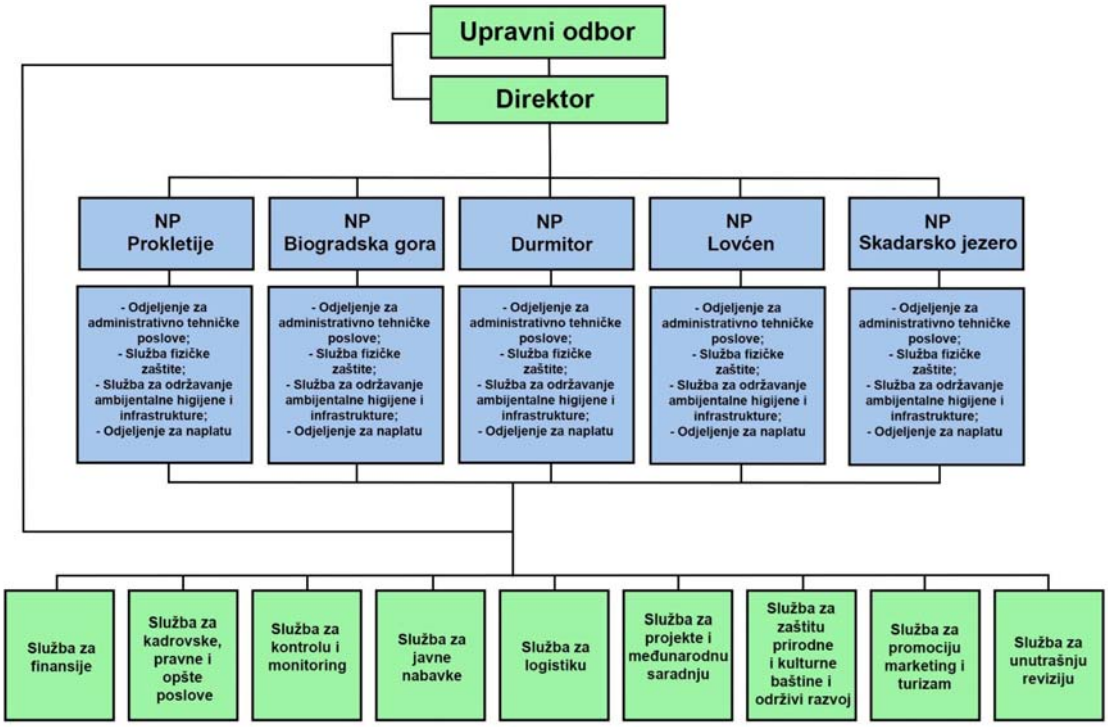

Grafikon 1: *Organizacija poslovanja NP Biogradska gora*

1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG

JPNPCG osnovano je na osnovu Odluke o osnivanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove („Službeni list Crne Gore," broj 39/92), a nastavilo sa radom u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima („Službeni list Crne Gore," broj 28/14, 39/16) i Odlukom o organizovanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore („Službeni list Crne Gore," broj 20/11 od 15.04.2011. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore.
Statut preduzeća je donesen od strane Upravnog odbora dana 09.05.2011. godine, a stupio je na snagu nakon davanja saglasnosti na isti nadležnog Ministarstva održivog razvoja i turizma. Posljednje izmjene i dopune Statuta Preduzeća donesene su 29.04.2021. godine.
U skladu sa navedenim određene su unutrašnje organizacione jedinice Preduzeća: Nacionalni park Biogradska gora; Nacionalni park Durmitor; Nacionalni park Lovćen; Nacionalni park Skadarsko jezero i Nacionalni park Prokletije.
U okviru organizacionih jedinica, formirane su sljedeće službe: Odjeljenje za administrativno tehničke poslove; Služba za fizičku zaštitu; Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Odjeljenje za naplatu.
Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija na nivou Preduzeća, formirane su Službe zajedničkih poslova sa sjedištem u Podgorici: Služba direktora; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za promociju, marketing i turizam; Služba za projekte i

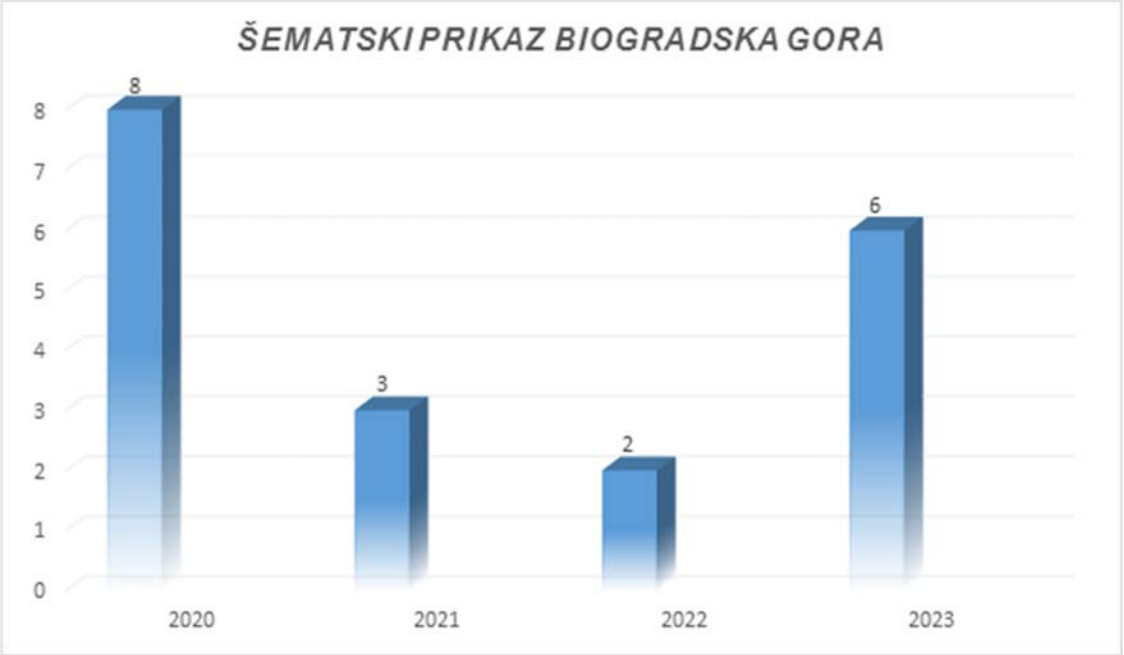
međunarodnu saradnju; Služba za finansije; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove; Služba za kontrolu i monitoring; Služba za logistiku i Služba za javne nabavke.
Pored nacionalnih parkova, JPNPCG upravlja parkom prirode Ulcinjska solana i spomenikom prirode Botanički vrt Dulovine.

Grafikon 2: *Organizacija poslovanja JPNPCG*

1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini

U periodu od 01.01.2023.godine do 31.12.2023.godine u Nacionalnom parku Biogradska gora je radno angažovano, odnosno novozaposleno 3 lica, na osnovu ugovora na neodređeno vrijeme i 3 lica na osnovu ugovora na određeno vrijeme.

***Grafikon 3**: Broj novozaposlenih u izvještavanoj godini*

1.5. Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih

***Tabela 2:** Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih u NP Biogradska gora i JPNPCG*

Naziv seminara, radionice, obuke	Organizator	Učesnici iz Parka/JPNPCG	Naziv radnog mjesta
Upravljanje požarima u zaštićenim područjima	Parkovi Dinarida i MEPPU	Mile Ranković i Jovan Bogavac	Šef službe zaštite i nadzornik u NP Biogradska gora
Osnova za upravljanje zaštićenim područjima	Parkovi Dinarida i MEPPU	Mile Rnković, Maša Vučinić, Hajdana Ilić Božović, Ivana Džaković, Ana Uskoković	Šef Službe fizičke zaštite Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šefica službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za floru i vegetaciju Stručna saradnica za ornitofaunu

Nadahnjujuće ruralno nasljeđe: Održive prakse zaštite i očuvanje planinskih pejzaža i sjećanja	IRIS	Rajko Golubović	Savjetnik za opšte poslove
Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti Nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite		Mile Rnković, Mileta Baltić, Milija Zečević, Stefan Raković, Jovan Bogavac, Miodrag Vlahović	Šef službe zaštite i nadzornici NP Biogradska gora
Low Adriatic species and their habitats plus	JPNPCG	Mile Rnković	Šef službe zaštite
Afrička kuga svinja kod divljih svinja	Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove	Mile Rnković i Mileta Baltić	Šef službe zaštite i nadzornik parka NP Biogradska gora
Javne nabavke u sklopu EU projekata	Privredna komora Crne Gore	Stoja Popadić Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Šefica Službe za projekte i međunarodnu saradnju Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Networking for capitalization (kapitalizacija projekata / Program Interreg Euro-MED)	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Interreg Europe / Prezentacija programa i osnovnih pravila	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte
Prezentacija Info dan EU programa	Privredna komora Crne Gore	Ivana Milović Ivana Džaković Ana Uskoković Bjanka Prakljačić	Stručna saradnica za faunu beskičmenjaka Stručna saradnica za floru i vegetaciju Stručna saradnica za ornitofaunu Stručna saradnica za međunarodnu saradnju
National training mountain vulnerability	FOA, Sapienza (Universita di Roma)	Hajdana Ilić Božović Ivana Milović	Šefica službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za faunu beskičmenjaka

		Ivana Džaković Ana Uskoković Slobodan Stijepović Radmila Mitrović	Stručna saradnica za floru i vegetaciju Stručna saradnica za ornitofaunu Stručni saradnik za šumarstvo Stručna saradnica za zaštitu prostora
EMBO FORUM ON RESPONSIBLE RESEARCH	EMBO, UCG, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Crne Gore	Ivana Milović	Stručna saradnica za faunu beskičmenjaka
Ažuriranje nacionalne Ekološke mreže zaštićenih područja za Crnu Goru	CDE	Ivana Milović	Stručna saradnica za faunu beskičmenjaka
Uspostavljanje Biologer zajednice u Crnoj Gori	Parkovi Dinarida	Hajdana Ilić Božović Ivana Džaković Ana Uskoković	Šefica službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za floru i vegetaciju Stručna saradnica za ornitofaunu
Učešće na proljećnom istraživačkom kampu na prostoru Ulcinjske solane	CIZIP	Hajdana Ilić Božović Ivana Džaković Ana Uskoković	Šefica službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za floru i vegetaciju Stručna saradnica za ornitofaunu
Učešće na jesenjem istraživačkom kampu na prostoru Ulcinjske solane	CIZIP	Maša Vučinić Ivana Džaković Ana Uskoković	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručna saradnica za floru i vegetaciju Stručna saradnica za ornitofaunu
IPAFF WP2 training on FFRM	Zapadni Balkan - Turska,MUP	Ivana Džaković	Stručna saradnica za floru i vegetaciju
Promocija i razvoj pristupačnog turizma u Crnoj Gori	NVO Ekvivalent	Maša Vučinić	Pomoćnica direktora za zaštitu održivi razvoj i turizam

		Nikola Veljić	Stručni saradnik za marketing u turizmu
Upravljanje komunalnim otpadom: Odvojeno sakupljanje, prevencija otpada i upravljanje preostalim otpadom: razmjena znanja	Ambasada Republike Češke, Zero Waste Montenegro	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Nacionalni plan prilagođavanja klimatskim promjenama	UNDP	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Podrška ekonomskoj diversifikaciji ruralnih područja u jugoistočnoj Evropi SEDRAII	Giz USAID	Snežana Vukotić Marina Manojlović	Stručna saradnica za etnografsku baštinu Stručna saradnica za domaću radinost
Kako organizovati događaj	PKCG	Milica Novaković, Marijana Džaković	Stručne saradnice za medije
Webinar: ,,Experience design and nature conservation via VIsitor MOnitoring and MAnagement in protected areas - VIMOMA''	Institute of Geography and Spatial Managemen, Jagiellonian University, in cooperation with a large number of renowned institutions	Vuković Željka	Stručna saradnica za turizam
Obuka za GIS	JPNPCG	Stručna služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	
Terenska obuka : " Fieldwork concerning building restoration and bat ecology"	Univerzitet Sussex	Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara
Prvi međunarodni samit zaštićenih područja Evrope i Evroazije	Agencija za zaštićena područja Gruzije, Global Conservation	Maša Vučinić Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručna saradnica za faunu sisara
Trening upotrebe SMART softvera za administratore	Global Conservation	Vladimir Martinović Maša Vučinić Stefan Ivanović	Direktor JPNPCG Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring

		Miloš Brajović Vuk Sičić Belma Šestović Predrag Gluščević	Šef Službe za kontrolu i monitoring Šef Službe fizičke zaštite NP Skadarsko jezero Stručna saradnica za faunu sisara Supervizor
Meeting for the IUCN Member community in Europe, North and Central Asia	IUCN, FPWC, Grad Jerevan	Maša Vučinić Hajdana Ilić Božović Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za faunu sisara
Seminar “Novine u Zakonu o javnim nabavkama”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Seminar “Novine u Pravilniku o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Obuka “Javne nabavke”	Uprava za ljudske resurse	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke
Seminar “Zakon o javnim nabavkama - dileme u primjeni”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke

2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE

2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena

Aktivnosti izvedene u ovom periodu koje su pratile jednogodišnji Program upravljanja Nacionalnog parka Biogradska gora za 2023. godinu, kao i druge aktivnosti, izvršene su u skladu sa zakonima, finansijskim mogućnostima i drugim propisima.
Zaštitna funkcija se zasniva na stručnim i naučnim osnovama i saznanjima o stanju i ugroženosti određenog prostora i prirodnih dobara, što je preduslov za dobro gazdovanje i upravljanje. S obzirom na karakter ovog Parka, fizička i stručna zaštita imaju poseban značaj koji mora da bude kontinuiran i sinhronizovan proces kojim se obezbjeđuje zaštita svih ekosistema, odnosno cjelovitog prostora Parka. Posao fizičke zaštite neposredno je realizovalo 10 nadzornika i šef Službe zaštite. U izvještajnom periodu Služba fizičke zaštite glavne aktivnosti usmjeravala je na sprječavanju protivpravnog korišćenja prirodnih dobara Nacionalnog parka (sječa šume, nedozvoljena gradnja, nezakoniti lov, izlovljavanje ribe i dr.).
Zaštita dobara Parka se sprovodila neprekidno 24 časa po smjenama i radnim nalozima izdatim od strane šefa Službe zaštite, pri čemu su nadzornici svakodnevno evidentirali sva dešavanja na prostoru Parka. U izvještajnom periodu nadzornici Parka su odradili 1.518 dnevnih i 365 noćnih smjena. Šef Službe izvršio je 52 vanredna kontrolna obilaska Službe zaštite.
Od strane nadzornika Parka evidentiran je manji broj nelegalnih aktivnosti u odnosu na 2022. godinu (kada je sačinjeno 17 zapisnika) nadzornici Parka sačinili su 13 zapisnika o izvršenoj kontroli i napravili foto dokumentaciju za navedene aktivnosti koje su proslijeđene nadležnim inspekcijama na dalje postupanje, kao i Službi za opšte i pravne poslove Javnog preduzeća.
Sačinjeni zapisnici odnosili su se na sljedeće protivpravne radnje, prikazane u Tabeli 3:

***Tabela 3**: Nezakonite radnje u NP Biogradska gora u 2023. godini*

Protivpravna radnja	Broj prijava
Nelegalna gradnja	3
Nelegalne radnje	4
Nelegalne aktivnosti	3
Nelegalna sječa	3
UKUPNO	**13**

Služba fizičke zaštite u 2023. godini nije evidentirala ni jednu protivpravnu radnju nelegalnog lova na teritoriji Parka. U dva slučaja u samom graničnom dijelu Parka, koji pripada opštini Mojkovac (Gnionik - Paljevine - Laništa) evidentirana su lica sa pretpostavkom da su htjeli izagnati divljač iz Parka i izvršiti nelegalan lov izvan granice istog. O svemu su obaviješteni nadležni službenici OB Mojkovac.

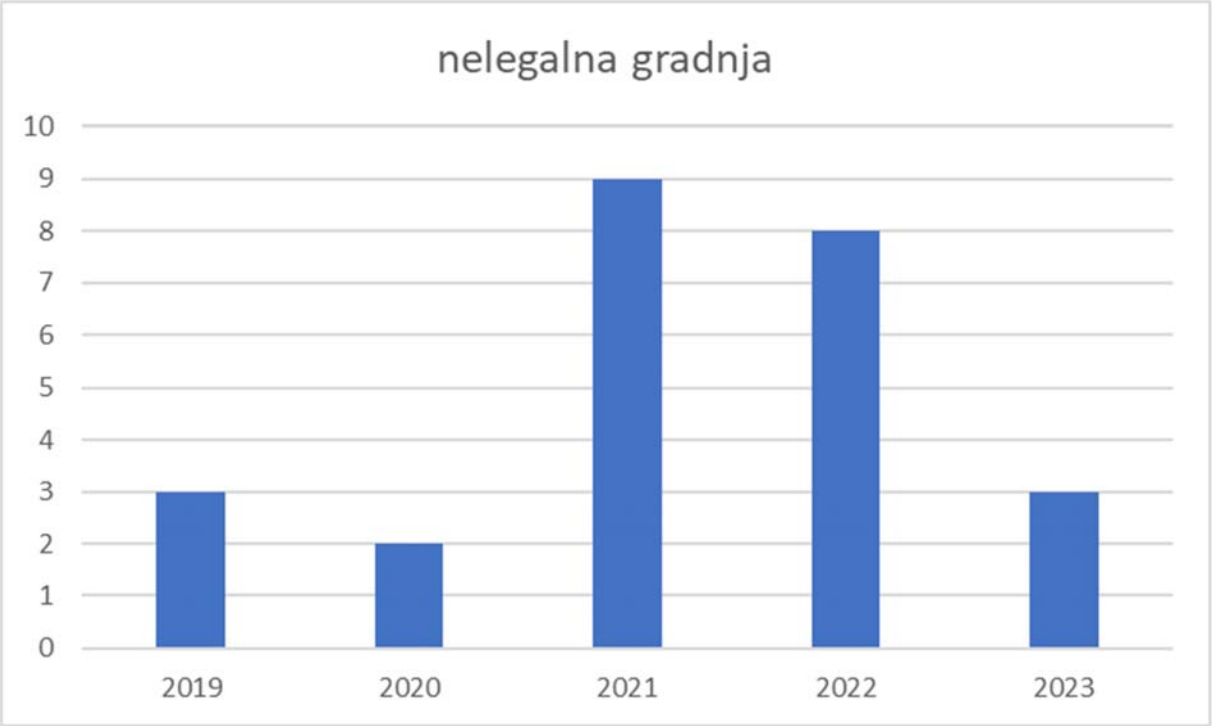
U toku prethodne godine nadzornici Parka kontrolisali su cjelokupnu teritoriju Parka sa posebnim angažovanjem u njegovom graničnom dijelu. Pratilo se kretanje krupnih sisara i vršila njihova prihrana sa baliranim sijenom i mineralnom soli na lokalitetima gdje se nalaze hranilišta i solila, prvenstveno namijenjena za krupne sisare. Visina sniježnog pokrivača u prvim mjesecima godine bila je veoma velika, što je Službi fizičke zaštite otežavalo cjelokupnu kontrolu Parka.
Posebna aktivnost osim fizičkog obilaska teritorije Parka bila je posvećena postavljanju kamera zamki, što je dalo odlične rezultate, ne samo u smislu da je snimljen veliki broj faune Parka, nego da se i preventivno djelovalo na eventualne nelegalne aktivnosti.
U toku godine evidentirani su jedno grlo srneće divljači i jedan jelen u neposrednoj blizini Biogradskog jezera, koji su stradali od vukova, a koji su u broju od 2-4 jedinke često tokom cijele godine evidentirani na prostoru Parka. O stradanju jelena obaviješten je inspektor za lovstvo, kao i OB Kolašin. U toku godine nije evidentirano stradanje krupnih sisara od vozila oko magistralnog puta, za razliku od prethodne kada su stradala tri grla. Postavljena su dva znaka od pravca Kolašina i Mojkovca koja upozoravaju na prelaz divljih životinja.
Evidentiran je veći broj krupnih sisara (košute, jeleni i srne) u odnosu na 2022. godinu, što tokom cijele godine nadzornici u Parku konstatuju u radnim nalozima i koje registruju kamere zamke.
Evidentan je problem prisustva velikog broja divljih svinja, koja nalaze mir u Parku gonjeni od strane lovačkih pasa i lovaca do same granice Parka, pošto je granica Parka ujedno i granica lovišta.
Pripadnici Službe zaštite učestvovali su na radionici posvećenoj pojavi Afričke kuge svinja. Posebna aktivnost Službe u kontinuitetu je vezana za blagovremeno otkrivanje pojave ove bolesti na teritoriji Parka.
Nelegalna gradnja evidentirana u tri slučaja, što je za više od 50% manje u odnosu na 2022.godinu, kada je evidentirano 7 posebno na teritoriji Parka, a koja pripada Beranskoj opštini prikaz u Tabeli 4 i na Grafikonu 4.

***Tabela 4**: Nelegalne gradnja*

Rb.	Lokacija i datum izvršenja	Zakonski osnov	Datum i kome je proslijeđen zapisnik
1.	Troglava 10.08.2023. Zapisnik br 1008/01	Nelegalno postavljanje objekta	11.08.2023. Br 463 MEPPU, Direktorat za inspekcijske poslove I licenciranje 11.08.2023. Br 464 Komunalna inspekcija Kolašin 18.08.2023. Br 475 Komunalna inspekcija Berane
2.	Šiška 23.08.2023. Zapisnik br 0823/08/26	Izrada pomoćnog objekta	30.08.2023. Br 517 MEPPU, Direktorat za inspekcijske poslove I licenciranje 30.08.2023. Br 518 Komunalna inspekcija Berane

3.	Šiška 27.08.2023. Zapisnik br 0827/08/27	Iskopavanje temelja	30.08.2023. Br 527 MEPPU, Direktorat za inspekcijske poslove I licenciranje 30.08.2023. Br 528 Komunalna inspekcija Berane

Presjek nelegalne gradnje od 2019. godine do 2023. godine u NP Biogradska gora predstavljen je na Grafikonu 4.

Grafikon 4: *Prikaz nelegalne gradnje od 2019. godine do 2023. godine u NP Biogradska gora*

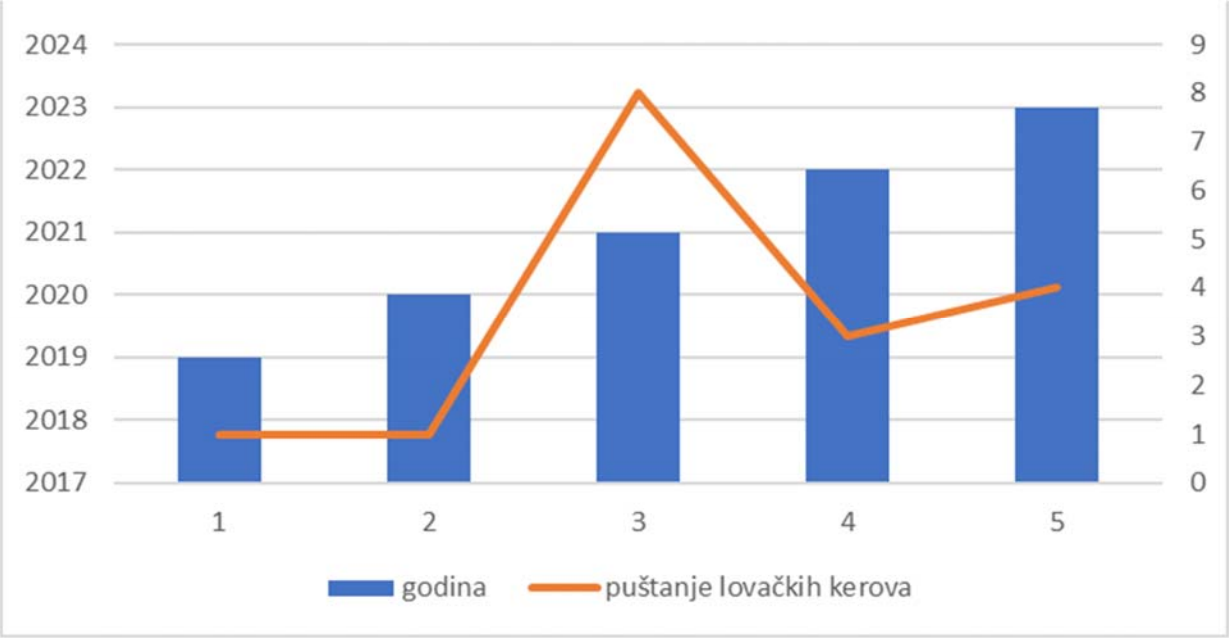
U toku 2023. godine evidentirana 4 ulaska lovačkih pasa u Park, koji su uhvaćeni od strane nadzornika i vraćeni vlasnicima sa sačinjenim zapisnicima i foto dokumentacijom koje su dalje proslijeđeni nadležnim institucijama na dalje postupanje (prikaz Tabela 5 i Grafikon 5), što ukazuje da odlučna namjera menadžmenta Parka i Službe zaštite daje rezultate. Takođe, ističemo bezrezervnu podršku OB Kolašin. Dok je saradnja sa OB Berane i OB Mojkovac na niskom nivou, kako bi podigli nivo zaštite ovog zaštićenog područja na dobrobit svih, šef Službe fizičke zaštite i direktorica Parka inicirali su više sastanaka sa načelnicima OB čija teritorija gravitira u Parku, kao i Upravom za inspekcijske poslove kojima su prisustvovali inspektori za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja. Jednom od tih sastanaka koji je održan 20.12. 2023. godine pored gore navedenih prisustvovao je i načelnik Regionalnog centra Sjever.
Što se tiče Lovačkog saveza Crne Gore i lovačkih društava iz Kolašina, Mojkovca i Berana koja gazduju lovištima u okruženju Parka smatramo da nijesmo na istom zadatku ZAŠTITE nego da se dio rukovodstva bori da zastupaju interese pojedinaca koji se bave lovom svih 365 dana u

godini o čemu su i oni upoznati od strane direktorice Parka, kao i Šefa službe fizičke zaštite i iznesenog negativnog mišljenja inspektora za lovstvo o njihovom radu na jednom od sastanaka koji je organizovan u prostorijama NP Biogradska gora.

Tabela 5: *Nelegalne radnje*

Rb.	Lokacija i datum izvršenja	Zakonski osnov	Datum i kome je proslijeđen zapisnik
1.	Biogradsko jezero 12.01.2023. Zapisnik br 0112/06/01	Nelegalno puštanje kera u prostoru Nacionalnog parka	13.01.2023. Br 14 Uprava za inspekcijske poslove 13.01.2023. Br 15 OB Kolašin 13.01.2023. Br 17 OB Mojkovac
2.	Kraljevo kolo 19.02.2023. Zapisnik br 0219/10/01	Nelegalno puštanje kera u prostoru Nacionalnog parka	20.02.2023. Br 57 Uprava za inspekcijske poslove 20.02.2023. Br 58 OB Mojkovac
3.	Reljina 31.05.2023. Zapisnik br 0531/08/23	Nelegalno puštanje kera u prostoru Nacionalnog parka	05.06.2023. Br 372 CB Berane 05.06.2023. Br 373 Uprava za inspekcijske poslove
4.	Biogradsko jezero 09.12.2023. Zapisnik br 1209/11/01	Nelegalno puštanje kera u prostoru Nacionalnog parka	11.12.2023. Br 722 OB Kolašin 11.12.2023. Br 721 Uprava za inspekcijske poslove

Presjek nelegalnog puštanja kerova u NP Biogradska gora od 2019. do 2023. godine prikazan je u Grafikonu 5.

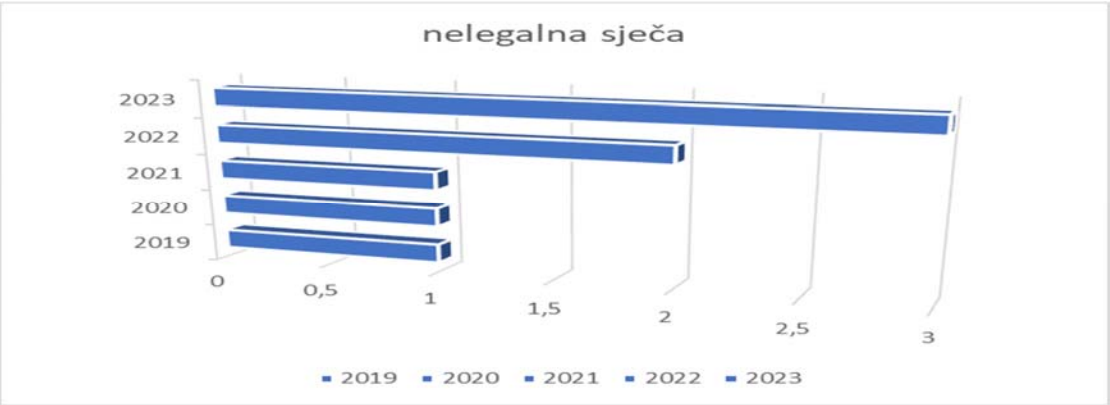
Grafikon 5*: Prikaz nelegalnog puštanja kerova u NP Biogradska gora od 2019. do 2023. godine*

U izvještajnom periodu evidentirane su 3 nelegalne sječe u društvenoj svojini. Dvije od strane mještana koji borave na katunu Dolovi Lalevića u toku ljetnjih mjeseci, radi se o maloj količini bukovih izvala i preloma (oko 4m^3) koji su se nalazili u neposrednoj blizini ili na samom putnom pravcu Biogradsko jezero – Dolovi Lalevića. S obzirom da se pomenuti lokalitet nalazi u drugoj zoni Parka gdje je zabranjena svaka vrsta sječe pa i snjego i vjetro izvala, preloma i sušika što predstavlja problem kako lokalnom stanovništvu za obezbjedjivanje ljetnjeg ogrjeva, tako i Službi fizičke zaštite koja boravi u Parku svih 365 dana u godini i grije se na drva. Jedna prijava se odnosi na sječu stabala ispod dalekovoda na lokalitetu Kraljevo Kolo od strane CEDISA i izvlačenje dijela istih od strane NN lica. Veći dio stabala (oko 5m^3) se nalazi izvučen na privatnoj imovini (Tabela 6 i Grafikon 6).

Tabela 6: *Nelegalna sječa*

Rb.	Lokacija i datum izvršenja	Zakonski osnov	Datum i kome je proslijeđen zapisnik
1.	Dolovi Lalevića Jokovača 21.05.2023. Zapisnik br 0521/03/01	Nedozvoljena sječa bukove izvale	26.05.2023. Br 198 Uprava za inspekcijske poslove- n/r Radili Rakočević
2.	Ganovača Javorovaš 21.08.2023. Zapisnik br 0821/02/01	Nedozvoljena sječa bukove izvale	22.08.2023. Br 480 Uprava za inspekcijske poslove- n/r Radili Rakočević
3.	Kraljevo kolo 14.11.2023. Zapisnik br 1114/05/05	Izvlačenje posječenih stabala ispod dalekovoda	20.11.2023. Br 621 Uprava za inspekcijske poslove- n/r Radili Rakočević

Presjek nelegalne sječe u periodu od 2019. do 2023. godine prikazan je u Grafikonu 6.

Grafikon 6: *Prikaz nelegalne sječe u periodu od 2019. do 2023. godine*

Tabela 7: *Nelegalne aktivnosti*

Rb.	Lokacija i datum izvršenja	Zakonski osnov	Datum i kome je proslijeđen zapisnik
1.	Dolovi Lalevića 21.06.2023. Zapisnik br 0621/03/2	Nelegalno postavljanje kamp kućice	22.06.2023. Br 390 MEPPU, Direktorat za inspekcijske poslove i licenciranje 22.06.2023. Br 3914 Komunalna inspekcija Kolašin
2.	Šiška 23.08.2023. Zapisnik br 0823/08/24	Devastacija prostora- priprema podloge za izgradnju vikendice	28.08.2023. Br 509 Ekološka inspekcija 28.08.2023. Br 510 Komunalna inspekcija Berane
3.	Šiška 23.08.2023. Zapisnik br 0823/08/25	Devastacija prostora- uklanjanje, zaravnjivanje zemlje	28.08.2023. Br 513 Ekološka inspekcija 28.08.2023. Br 514 Komunalna inspekcija Berane

Na osnovu zahtjeva koji je poslat od strane NP Biogradska gora gdje se traži kontrola stabala koja su potencijalna opasnost za imovinu i posjetioce Parka na putnom pravcu Kraljevo Kolo - Biogradsko jezero, parking prostoru, edukativnoj stazi i lokalitetima oko objekata koji su u funkciji posjetilaca, kao i zaposlenih u Parku. Stručni saradnici za šumarstvo iz Javnog preduzeća su izvršili pregled stabala, a kasnije i tomografiju 12 stabala i sačinili izveštaj. Izveštaj predviđa ankerisanje većeg broja stabala. Tokom jeseni uslijed jakih vjetrova došlo je do padanja velikog broja stabala u prašumskom rezervatu neuporedivo više nego prethodnih godina, takođe na svim putnim pravcima, pješačkim stazama, oštećenjima objekata bungalova i velikog mosta u delti Biogradske rijeke. Posebna opasnost su dva stabla na edukativnoj stazi oko Biogradskog jezera, koje je vjetar oborio preko staze i stoje okačena o druga stabla, tako da se prolazi ispod njih i predstavljaju opasnost kako za posjetioce, kao i jedno stablo za objekat mosta, pa se mora naći način da se uklone prije početka turističke sezone 2024. godine.

Što se se tiče nedozvoljenog ribolova nije evidentiran na vodama Biogradskog jezera. Jezero je bilo pod ledenim pokrivačem cijelom svojom površinom od kraja januara pa do sredine marta. Takođe, nije evidentiran nedozvoljeni ribolov na rijeci Tari, na dijelu kojim gazduje Park.

Sezona sportskog ribolova na Biogradskom jezeru počela je 01.05 2023. godine i završila se 01.09.2023. godine, shodno Zakonu o slatkovodnom ribarstvu koje je donijelo Ministarstvo poljoprivrede CG. Prodat je rekordan broj dnevnih ribolovnih dozvola 215, što je 11 više nego u 2022. godini, dok je na rijeci Tari koja je predviđena kao fly fishing zona prodato 8 dnevnih ribolovnih dozvola, gdje su ribolovci izrazili zadovoljstvo sa stanjem ribljeg fonda. U julu mjesecu na Biogradskom jezeru i rijeci Tari održano je državno takmičenje u fly fishingu. Takođe, u julu mjesecu u okviru MOSI igara koje su se održavale u Kolašinu jedna od disciplina sportski ribolov održana je na vodama Biogradskog jezera. Tokom ljetnjih mjeseci nivo vode u Jezeru bio je na optimalnom nivou.

Prirodna reprodukcija ribe u Jezeru i Biogradskoj rijeci protekla je u dobrim vremenskim uslovima, što garantuje povećanje ribljeg fonda. U Biogradskom jezeru i Biogradskoj rijeci evidentirano je konstantno prisustvo većeg broja vidre (*Lutra lutra*) koja se isključivo hrani ribom. Posebna

aktivnost Službe fizičke zaštite bila je usmjerena ka teritoriji rijeke Tare u dužini od 2,5 km kojom gazduje Park, kao i lokalitetu uz rijeku pored magistralnog puta od kampa Rakočević do Štitaričke rijeke zbog jednog broja krupnih sisara (košute, srne) čije je stanište na tom lokalitetu i u zimskim mjesecima je povećan broj zbog manje količine snijega u odnosu na visočije predjele.
Nadzornici Parka nijesu tokom ljetnjih mjeseci evidentirali ni jedan požar na teritoriji Parka, za razliku od prethodne kada su evidentirana dva u prašumskom rezervatu izazvana udarom groma. Pripadnici Službe fizičke zaštite uzeli su učešće na nekoliko radionica vezanih za šumske požare u zaštićenim područjima.
Na teritoriji Parka koji pripada Beranskoj opštini na lokalitetima Suvodo i Šiška i odjeljenjima 1,2 i 3 izvršena je doznaka sanitara lišćara i četinara za potrebe lokalnog stanovništva u državnoj svojini od 120,422m^3 od čega 39,93m^3 lišćara i 80,492m^3 četinara. Ukupna bruto drvna masa doznačena u privatnoj svojini iznosi 59,7m^3 lišćara. Za potrebe Nacionalnog parka Biogradska gora doznačena je količina od 4,72m^3. Posle odluke Upravnog odbora izvršena je raspodjela lokalnom stanovništvu za ljetnji ogrijev po dobijenim rješenjima od strane Nacionalnih parkova.
Problemi koje je imala Služba fizičke zaštite u obavljanju svojih poslova odnose se na odluke lovačkih društava Kolašina, Mojkovca i Berana da dozvole lov na svojim teritorijama do same granice Parka, što ne rijetko rezultira ulaskom lovačkih pasa u Park, koji uznemiravaju i razagone divljač u Parku. Služba fizičke zaštite u okviru svojih nadležnosti podnosi prijave nadležnim inspekcijskim organima zbog nedozvoljenog puštanja lovačkih pasa na teritoriju Parka, shodno članu 16 Zakona o Nacionalnim parkovima Crne Gore.
Problem sa kojim se sreću nadzornici Parka je veliki broj pasa lutalica, koji se nalaze na deponiji otpada na Štitaričkoj rijeci i vrlo često u čoporu ulaze u Park gdje rastjeruju divljač. O ovom problemu obaviještene su nadležne institucije iz Mojkovca, ali su se svi proglasili nenadležnim. Početkom sanacije deponije prisustvo pasa lutalica u Parku je konstantno i sve većem broju što evidentiraju nadzornici kao i kamere zamke.
Takođe, problem sa kojim se susreću nadzornici su neobilježene granice Parka, što je posebno izraženo na teritoriji Parka koja pripada Beranskoj opštini.
Odlukom o zabrani kretanja kvadova i džipova van javnog puta u Parku koji devastiraju prostor povećana je aktivnost Službe fizičke zaštite, ali je nedovoljna za sprovođenje ove odluke u potpunosti. U rješavanje ovog problema pored zaposlenih u NPCG i agencija koje dovode turiste na ove ture mora se uključiti nadležna Ekološka inspekcija sa kaznenom politikom.
Tokom trajanja turističke sezone u Parku su registrovane i 3 manje nezgode, dvije od strane motorista (Tomina lazina i Bjelasička kosa) i jedna sa vozilom (u blizini skretanja ka Pešića jezeru). U svim ovim slučajevima nije bilo težih povrjeda, a radilo se o stranim državljanima.
Pored redovnih aktivnosti Služba fizičke zaštite je bila angažovana na pripremi turističke sezone (čišćenje putnog pravca Kraljevo Kolo – Biogradsko jezero, edukativne staze, parking prostora i lokaliteta oko objekata koji su u funkciji posjetilaca, rasijecanju putnog pravca od Biogradskog jezera do Dolova Lalevića, uklanjanju palih stabala na otoci Jezera i delti Biogradske rijeke, postavljanju info tabli na planini Bjelasici, kontroli čišćenja putnog pravca Vranjak - Dolovi Lalevića – Biogradsko jezero i djelimičnom nasipanju istog.
Ističe se potpuna posvećenost Službe fizičke zaštite što boljem odvijanju turističke sezone i svim posjetiocima na njihovom bezbjednom boravku u Parku, što je uvijek na prvom mjestu. U toku trajanja turističke sezone u nekoliko slučajeva uspješno su pronalaženi izgubljeni turisti u Parku.

Postavljanjem PTZ kamere na objektu suvenirnice olakšana je kontrola dešavanja na najvećem dijelu Biogradskog jezera. Kamera je donacija Opštine Kolašin.
Posebno ističemo važnost postavljanja kontrolno - naplatnog punkta na Vranjaku, čime je poboljšana naplata džiping tura i kontrola ulazaka u Park kako posjetilaca tako i onih koji bi mogli biti izvršioci protivpravnih radnji na teritoriji Parka. Služba fizičke zaštite aktivno je učestvovala u postavljanju i učvršćivanju pomenutog objekta, kako ne bi uslijed loših vremenskih uslova došlo do oštećenja istog, kao što se desilo 2019. godine, kada je naplatni punkt uslijed loše izvedenih radova prvi jači vjetar oduvao.
Izgradnja foto čeke od strane CZIP na teritoriji Parka koji pripada Beranskoj opštini na lokalitetu Ševarine, je dobar novi sadržaj iz razloga rasterećenja Biogradskog jezera koje trpi najveći pritisak, i usmjeravanja posjetilaca ka ostalim djelovima Parka.
Na kraju ističemo predanost i požrtvovanost u obavljanju svojih redovnih poslova i zadataka svih zaposlenih u Službi fizičke zaštite.

Ambijentalna higijena i infrastruktura

U izvještajnom periodu zaposleni u Službi ambijentalne higijene i infrastrukture svakodnevno su radili na održavanju čistoće u Parku na sljedećim lokalitetima: Kraljevo kolo - Mobile home - Jezerštica, oko zgrade službi na Kraljevom kolu, parking prostoru kod naplatnog punkta, putnom pravcu Kraljevo kolo - Biogradsko jezero, na edukativnoj stazi oko Biogradskog jezera, parking prostoru, kao i oko same obale jezera.
Zaposleni u Službi ambijentalne higijene i infrastrukture radili su na održavanju putnog pravca Kraljevo kolo - Biogradsko jezero uklanjanjem odrona, slomljenih grana i drugog nanosa, očepljavanju propusta uslijed loših vremenskih uslova, kao i detaljno čišćenje rigole.
Tokom zimskih mjeseci zbog loših vremenskih uslova i jakog olujnog vjetra, kao i snježnog pokrivača, došlo je do izvaljivanja i lomljenja stabala, kako na edukativnoj stazi, tako i na putnim pravcima Kraljevo kolo - Biogradsko jezero i Biogradsko jezero - Dolovi Lalevića. Zaposleni u Službi su radili na uklanjanju palih stabala radi bezbjednosti i neometane prohodnosti zaposlenih i posjetilaca. Tokom zimskih mjeseci jedna od aktivnosti je bila i čišćenje snijega oko objekata koji se nalaze na Biogradskom jezeru i Kraljevom kolu.
Posebna aktivnost je bila usmjerena na samoj pripremi turističke sezone, gdje su zaposleni u Službi dali svoj doprinos na detaljnom čišćenju kompletne edukativne staze, parking prostora na Biogradskom jezeru, putnog pravca Biogradsko jezero - Kraljevo kolo, a nešto kasnije i putnog pravca Biogradsko jezero - Dolovi Lalevića.
U skladu sa mogućnostima i kapacitetom Službe odrađene su i popravke mobilijara i to:

- Popravka slomljenih klupa i naslona na parking prostoru kod Biogradskog jezera;
- Zamjena polomljenih letvi na ogradi Mobile homa;
- Popravka rampe na Mobile homu;
- Izrada novih klupa na Mobile homu;
- Zamjena polomljenih gaznih daski na splavu;
- Popravka dva slomljena znaka kod Mrijestilišta;
- Postavljanje novih prilaznih dasaka na splavu;
- Farbanje dasaka i ograde na splavu;

- Popravka stolova i klupa na parking prostoru (tokom sezone);
- Popravka slomljene klupe ispod nadstrešnice na ponti;
- Popravka jednog dijela velikog drvenog mosta u delti Biogradske rijeke;
- Popravka znaka na Bendovcu;
- Popravka klupe i stola kod Centra za posjetioce;
- Popravka i farbanje znakova na parking prostoru;
- Popravka i farbanje znakova na edukativnoj stazi;
- Popravka i farbanje znakova na putnom pravcu Kraljevo kolo - Biogradsko jezero;
- Šmirglanje table na ogradi mosta na ulaz u Park;
- Popravka jednog dijela ograde na malom mostu.

Jedan od prioriteta rada tokom sezone je bio detaljno košenje zelenih površina i to:

- Prilaz i ulaz u prostor Parka na Kraljevom kolu i Mobilehome;
- Košenje na putnom pravcu Kraljevo kolo- Biogradsko jezero;
- Oko znakova na parking prostoru;
- Oko edukativne staze;
- Oko nadstrešnice Guvno.

Pripadnici Službe su radili na pripremi čamaca za upotrebu, kao i njihovo pražnjenje uslijed obilnih padavina radi puštanja istih u upotrebu.
Tokom sezone akcenat je stavljen na održavanje ambijentalne higijene na najposjećenijim lokalitetima.
Izvršeni su sljedeći radovi: demontaža stare protrulo-trule ograde, nabavljena prosuva građa autentičnih dimenzija prethodne ograde, obrađena pripremljena građa po svim važećim stolarskim normativima koja je dopremljena na lice mjesta, rezanje, ukrajanje i pričvršćivanje elemenata navojnim vijkovima u formaciji autentičnog izgleda prethodne ograde i farbanje novo izgrađene ograde.
Izvršena je i zamijenjena folije na tablama i to:

- Biogradsko jezero - most na Kraljevom kolu;
- Pravila ponašanja - početak edukativne staze;
- Mapa - nadomak Biogradskog jezera;
- Kulturno nasleđe - nadomak Biogradskog jezera;
- Fauna - edukativna staza;
- Biljke - edukativna staza;
- Priroda - edukativna staza;
- Biogradski gigant i- edukativna staza;
- Koliki je obim - edukativna staza;
- Umjesto table mrijestilište postavljena je folija Pravila ponašanja u Parku, kao i bilbord m-tel.

Služba za kontrolu i monitoring je u 2023. godini izvršila popravku postojećeg video nadzora kao i instalaciju kamere na Biogradskom jezeru, koja je bila predmet donacije Opštine Kolašin. Kamera je bila prijeko potrebna za kontrolu bezbjednosti korisnika usluga iznajmljivanja kajaka i drvenih čamaca, kao i zaštitu divljih životinja u zimskom periodu. Takođe, uz pomoć kamere se vodi evidencija naplate dnevnih pecaroških dozvola.

2.2. Stručna zaštita

U JPNPCG Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, u okviru službi zajedničkih poslova, realizaciju poslova koje se tiču stručne zaštite, obavlja Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, koja u svom djelokrugu rada između ostalog, prati stanje ekosistema, biodiverziteta i kulturno istorijskog nasljeđa Nacionalnog parka Biogradska gora, te predlaže mjere za njihovu zaštitu, unapređivanje, valorizaciju i sl.
Službom rukovodi šef i u okviru nje postoje dva odjeljenja: Odjeljenje za zaštitu prirodne baštine i Odjeljenje za zaštitu prostora i održivi razvoj.
U Službi za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj JPNPCG angažovano je ukupno osamnaest (18) zaposlenih i to na poslovima: jedan (1) šef Službe, jedan (1) rukovodilac za zaštitu prirodne baštine, dva (2) stručna saradnika za floru i vegetaciju, dva (2) stručna saradnika za oblast šumarstva, jedan (1) stručni saradnik za faunu beskičmenjaka, jedan (1) stručni saradnik za ihtiologiju, jedan (1) stručni saradnik za ornitologiju, dva (2) stručna saradnika za faunu sisara, jedan (1) rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj, četiri (4) stručna saradnika za zaštitu životne sredine, jedan (1) stručni saradnik za održivi razvoj i jedan (1) stručni saradnik za zaštitu prostora.
U Službi u odnosu na Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta nedostaje jedan (1) stručni saradnik za herpetofaunu.
Radni angažman koji se odnosi na realizaciju programom definisanih aktivnosti iziskuje terenski rad i opremu koja je potrebna. U prethodnom periodu za stručne saradnike izvršena je nabavka terenske obuće, kao i oprema neophodna za neke aktivnosti koje su u vezi sa užim stručnim specijalnostima (lupa, meredov mreže, oprema za hvatanje i istraživanje slijepih miševa, detektor truleži, dvogledi, entomološka mreža i dr.). U narednom periodu neophodno je Službu opremiti materijalno tehničkim sredstvima kao što su: terenski automobil, terenska odjeća, kišne kabanice, pješački štapovi, teleskopi, fotoaparati, play back oprema za monitoring ptica i sl.
Preduzete mjere u cilju stručne zaštite Parka date su u poglavlju 3. Realizacija programa upravljanja.

3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta

Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste

Terenski rad, sa ciljem inventarizacije značajnih biljnih taksona, obavljen je u avgustu, u dva terenska izlaska, na travnim staništima u subalpijskom i alpijskom dijelu planine Bjelasice (Troglava, Zekova glava) i na tresetnim staništima na lokalitetima Pešiča jezero, izvorište Biogradske rijeke, Šiško jezero, Ševarine i Reljina.
Podaci su unijeti u elektronsku (Exel) bazu. Za svaki takson je utvrđen status zaštite po osnovu nacionalnih lista (endemi i zaštićene vrste - Sl. list RCG 76/06) i/ili međunarodnih lista (Bernska konvencija, EU Habitat direktiva – NATURA 2000, IUCN Crvene liste, IPA, CITES). Nazivi taksona su usklađeni sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Euro+Med Plantbase, Med-Checklist, Cataloguae of Life).
Inventarisano je 97 biljnih taksona, od kojih 56 ima nacionalni i/ili međunarodni značaj i zaštitu.
Endemi: 21 takson (*Achillea abrotanoides, Tanacetum larvatum, Sempervivum kosaninii, Leucanthemum chloroticum, Jovibarba heuffelii, Silene sendtnerii, Lilium albanicum, Knautia dinarica* subsp. *dinarica, Onobrychis montana* subsp*. scardica, Phyteuma pseudorbiculare, Pinus peuce, Dactylorhiza cordigera* subsp*. bosniaca, Cytisus tommasinii, Pinguicula balcanica subsp. balcanica, Plantago reniformis, Lactuca pancicii, Dianthus nitidus* subsp. *lacusicii, Dianthus integer* subsp*. integer, Linum capitatum, Acer heldraichii, Rumex balcanicus).*
Subendemi: 4 taksona (*Gentianella crispata, Draba lasiocarpa, Jasione orbiculata, Armeria canescens* subsp*. nebrodensis*).
Zakonom zaštićeni, Sl. list RCG 76/06: 12 taksona (*Sempervivum kosaninii, Leucanthemum chloroticum, Phyteuma pseudorbiculare, Gentiana punctata, Pinus peuce, Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca, Pinguicula balcanica* subsp*. balcanica, Gymnadenia conopsea, Plantago reniformis, Dianthus nitidus* subsp*. lacusicii, Acer heldraichii, Rumex balcanicus).*
Habitat direktiva i Bernska konvencija: *Dianthus nitidus* subsp*. lacusicii.*
CITES: 2 vrste orhideja (*Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca, Gymnadenia conopsea*).
ICUN Crvena lista za EU: 38 taksona, od kojih je 35 taksona sa LC nivoom ugroženosti (*Achillea millefolium, Allium carinatum, Sempervivum marmoreum, Veratrum album, Allium schoenoprasum, Lilium albanicum, Gentiana acaulis, Vaccinium myrtillus, Gentiana punctata, Primula elatior* subsp*. intricata, Dactylorhiza cordigera* subsp*. bosniaca, Daphne mezereum, Hypericum perforatum, Juniperus communis subsp. nana, Epilobium angustifolium, Angelica sylvestris, Eriophorum angustifolium, Alchemilla xanthochlora, Parnassia palustris, Caltha palustris, Epilobium palustre, Molinia caerulea, Gymnadenia conopsea, Fagus sylvatica, Lactuca pancicii, Geum rivale, Euphrasia rostkoviana, Gentiana crutiata, Acer heldraichii, Festuca rubra subsp. falax, Carex acuta, Picea abies, Gentiana asclepiadea, Potentilla erecta, Paris quadrifolia), 2* taksona sa NT nivoom ugroženosti (*Pinus peuce, Dianthus nitidus* subsp*. lacusicii)* i 1 takson sa DD stepenom ugroženosti (*Rumex balcanicus).*

IPA: 2 taksona (*Dianthus nitidus* subsp*. lacusicii, Pinguicula balcanica subsp. balcanica*).
U cilju kvalitetnijeg korišćenja i prezentovanja prikupljenih literaturnih i terenskih podataka u Exel bazi, izvršena je obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u.

Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura staništima

U toku 2023 godine nastavljeno je kartiranje stanisnih tipova 7140 *Prelazne tresave* i i 7230 *Alkalne tresave.*
Prelazne tresave su zajednice u kojima se formira treset na površini oligotrofnih do mezotrofnih voda. Ova staništa imaju specifičan prelazan karakter jer se vodom snabdevaju i iz padavina (ombrogeno) i iz površinskih voda (soligeno). Predstavljaju veliku i raznovrsnu grupu biljnih zajednica koje se obično mozaično smjenjuju sa vodenom i amfibijskom vegetacijom, ako i vegetacijom vlažnih livada. U velikim tresavskim sistemima najspecifičnije su zajednice "talasastih busenjaka", "plutajućih tepiha" i "drhtavih tresava", koje izgrađuju srednji i niski šaševi sa belim (Sphagnum spp.) i mrkim mahovinama. Ove zajednice pripadaju redovima *Scheuchzerietalia palustris* i *Caricetalia fuscae.*
Alkalne tresave su vlažna staništa obrasla tresetnim ili sedrenim niskim šaševima i mrkim mahovinama koje formiraju zajednice na permanentno natopljenim zemljištima. Ova staništa se vlaže ili podzemnim ili površinskim vodama koje su veoma bogate bazama, zbog čega se često nazivaju i "bogatim tresavama". Treset, ukoliko se formira, se razvija u akvatičnim uslovima. Alkalne tresave su izuzetno bogate specijalizovanim, veoma rijetkim i ograničenim vrstama. Ona pripadaju grupi staništa koja su pretrpjela najtežu degradaciju.
Kartiranje tresetnih staništa rađeno je na lokalitetima Ševarita lokva, katun Šiška (obuhvatajući malo Šiško jezero), Reljine i Pešića jezero.

Aktivna zaštita šumskih ekosistema

U cilju adekvatne i efikasne zaštite, održavanja i unapređivanja šumskih ekosistema, evidentirana su stabla sa simptomima zaraze, izvaljena i suva stabla, snjegolomovi i vjetrolomovi, stabla koja nemaju mogućnost daljeg razvoja i stabla koja ugrožavaju nesmetan prolaz posjetioca kroz Park i dovode u opasnost oštećenja materijalne imovine u okruženju:

- Predmet obilaska je bila PC Suvodo-Šiška i odjeljenja 1,2 i 3 u kojima je evidentirana određena količina izvaljene drvne mase, prouzrokovane velikim vjetrom, snijegom a uslijed velike količine padavina koje su bile tokom zimskog i proljetnog perioda. S obzirom na činjenicu da su oba godišnja doba bila veoma kišovita, a samim tim je i zemljište bilo natopljeno velikom količinom vode, tako su se stekli uslovi da se procesi izvaljivanja i preloma stabala četinarskih vrsta, koja inače imaju površinski korijen, samim tim ubrzaju, a naročito u odjeljenju 2. U odjeljenju 3 je doznačena određena količina bukovih stabala, kao rezultat mjera njege u šumama Parka, a radi obnavljanja podmlatka. Na lokalitetu odjeljenja 2 je primjećeno da je prethodnih godina, u blizini ovih izvaljenih stabala bila prisutna određena količina sušika. Kako osušena stabla nisu imala mogućnost da se odupru velikoj snazi vjetra stoga su djelovi šume sa zdravim stablima bila na udaru. Jedan dio stabala u odjeljenjima 1, 2 i 3 koja su bila izvaljena i prelomljena, su doznačena, a sa

njima i određeni broj stabala bukve koja su pokazivala simptome truljenja i sušenja, ali su bila u dubećem stanju. Količina ukupne doznačene drvne mase je 120,422m³. Od ukupne drvne mase stabala, 60% čine izvale i prelomi, a ostalih 40% čine suva i trula stabla. U cilju unapređivanja saradnje sa lokalnim stanovništvom, a u skladu sa zakonom, izvršila se dodjela drvnih sortimenata iz reda sanitara po prikupljenim zahtjevima. Na osnovu odluke Upravnog odbora br. 01-3306 od 22.09.2023. godine, donijeta su rješenja po zahtjevu stanovništva za potrebe u ruralnom području za njih 17 (sedamnaest), i to zahtjevi za 76m³ čamovine i za 31m³ bukve, za šta su uredno izvršene uplate nakon čega su pristupili izvođenju radova, gdje su, uz kontrolu nadzornika, složeni šumski redovi, okorani panjevi i iz šume odstranjena trula, čamova debla, kako bi se smanjio rizik od obolijevanja zdravih stabala. Izvršen je prijem i otprema drvne mase u predviđenom roku.

- Zdravstveno stanje šuma je dobro kako u šumama van prašumskog rezervata tako i u šumama prašumskog rezervata. Evidentirane su poneke vjetroizvale kao i prelomi. Kako je ljeto bilo sa velikom količinom padavina tako se moglo i očekivati da uz prve vjetrove dođe i do preloma i vjetroizvala u Parku. Treba napomenuti da je jedna od karakteristika Parka i ta da, većim dijelom kroz I Zonu zaštite, kako od Kraljevog Kola do Biogradskog jezera, i jednim dijelom do Dolova Lalevića, prolazi putna infrastruktura, i ona se redovno održava. Obilaskom edukativne staze oko Biogradskog jezera evidentirano je 12 stabala koja su problematična - prelomljena, polomljena i koja predstavljaju opasnost za zaposlene, turiste kao i za pokretnu imovinu, od kojih se 4 stabla nalaze u I Zoni, 7 stabala u III zoni, a samo jedno u II Zoni Parka. Ukupna zapremina stabala je 58,033m³ drvne mase (Izveštaj o obilasku edukativne staze od 18.08.2023.godine). U saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine je problem oko uklanjanja evidentiranih stabala regulisan.
- Za potrebe NP Biogradska gora su doznačena 4 stabla ukupne drvne mase 4,724m³.

***Slika 1**: Fotografije iz PJ Suvodo - Šiška*

U skladu sa programima upravljanja za nacionalne parkove za 2023. godinu, kao i sa Planom gazdovanja šumama u privatnoj svojini (br.05-1370 od 10.05.2023.godine) odobren od strane UO JPNPCG), Javno preduzeće je bilo u obavezi vlasnicima privatnih šuma u nacionalnim parkovima izvršiti odobravanje za uklanjanje drvne mase u šumama koje se nalaze u privatnom vlasništvu. Doznaka je izvršena na osnovu stručne procjene i izračunata je drvna masa za uklanjanje po određenim bonitetima. Doznačeno je ukupno 59,7m³, za tri vlasnika, nakon čega su podaci bili

proslijeđeni Službi za kadrovske, pravne i opšte poslove, za izradu Rješenja za uklanjanje odobrenih stabala i drvne mase po zahtjevima.

Stabilne populacije mrmoljaka

Tokom 2023. godine započeto je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca. Podaci iz dostupnih publikacija uneseni su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Biogradska gora registrovano je 11 vrsta vodozemaca i 10 vrsta gmizavaca.
Realizovana su terenska istraživanja u cilju evidentiranja stanja mrmoljaka u okolnim barama i Biogradskom jezeru. Istraživanje faune vodozemaca i gmizavaca je vršeno na utvrđenom transektu obalom oko Biogradskog jezera i okolnim barama u neposrednoj blizini (više bara oko jezera koje su efemerne prirode) u junu mjesecu.
Terenskim istraživanjem registrovano je prisustvo (3) tri vrste vodozemaca i (3) tri vrste gmizavaca. Ovim istraživanjem nijesu registrovane vrste mrmoljaka (*Ichthyosaura alpestris, Lissotriton vulgaris)* koje se navode u skorijim literaturnim nalazima (Čađenović, N. (2014), Čađenović, N. (2019)).
Pregled utvrđenih vrsta vodozemaca i gmizavaca na istraživanom području sa konzervacionim statusima i stepenom ugroženosti u Crnoj Gori i Evropi:
Bufo bufo (obična krastača) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
Rana graeca (grčka smeđa žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije, Balkanski endem. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
Rana dalmatina (šumska smeđa žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije.
Podarcis muralis (zidni gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
Natrix natrix (ribarica) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
Natrix tessellata (bjelouška) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).

Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa (Chiroptera) i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija

Izvršena je nabavka neophodne opreme za precizniju determinaciju vrsta slijepih miševa. Istraživanja su sprovedena u toku 2023. godine i registrovano je ukupno 12 vrsta slijepih miševa uz primjenu više ultrazvučnih detektora. Izvršen je i monitoring najveće, do danas poznate,

porodiljske kolonije malog potkovičara u objektu na Kraljevom kolu. Ove godine u objektu su izbrojane 302 jedinke. Evidentirana je degradacija objekta u manjem obimu.

Očuvanje vrsta iz porodice *Mustelidae* (kune) kroz očuvanje njihovih staništa

Aktivnost je djelimično realizovana. Planom javnih nabavki nije predviđena nabavka neophodne opreme, pa se realizacija aktivnosti odnosila samo na registrovanje tragova prisutnosti vidre na postojećim vodotokovima i podaci su unijeti u bazu.

Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa

Nastavljeno je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune *Lepidoptera* i *Coleoptera*. Podaci iz dostupnih pojedinačnih publikacija, koje su pretežno vezane za pojedine vrste rodova ili familija, unijete su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Biogradska gora registrovano je 54 vrste dnevnih leptira.
Realizovana su terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira Parka sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanje faune Lepidoptera vršeno je na lokalitetima: Zekova glava, Troglava, Biogradska gora, Svatovsko groblje, Pešića jezero, Šiško jezero, Ševarine i Reljine u periodu jul – avgust. Na predmetnom području tokom terenskih istraživanja registrovano je prisustvo 33 vrsta dnevnih leptira svrstanih u 5 familija. Od vrsta koje su zakonom zaštićene ili su prepoznate kao Natura vrste registrovane su:
Phengaris alcon (gorski ili močvarni plavac) - IUCN kategorija NT, Crvena lista CG VU. Vrsta je registrovana na lokalitetu Zekova glava u julu mjesecu.
Polyommatus damon (damonov plavac) - IUCN kategorija NT. Vrsta je registrovana na širem području Bjelasice tokom jula mjeseca.
Papilio machaon (lastin rep) - Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Crvena lista CG NT, Natura 2000 vrsta. Vrsta je registrovana u julu mjesecu na lokalitetima: Troglava, Zekova glava i Šiško jezero.
Paranassius apollo (apolonov leptir) - IUCN kategorija NT, Crvena lista CG VU, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Natura 2000 vrsta. Vrsta je registrovana na lokalitetima: Zekova glava i Šiško jezero u julu mjesecu.

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala

U kontekstu redovnih aktivnosti, kroz rad na popisu i dokumentovanju nematerijalne kulturne baštine na prostoru NP Biogradska gora zabilježena je vještina tkanje, predenje, ručni rad (pletenje, vez, heklanje i šivenje).
Kroz kreiranje okvira za promociju nacionalnih parkova i predstavljanje široj javnosti u martu mjesecu su organizovani “Dani Nacionalnih parkova” u TC Big Fashion, u Podgorici. Tom prilikom održan je sajam proizvoda lokalnog stanovništva i prezentacija starih vještina i zanata sa prostora svih pet nacionalnih parkova. Ovaj događaj je bio prilika da se najavi nastupajuća turistička sezona i pozovu posjetioci da posjete nacionalne parkove i uživaju u prirodi i na neobavezan način uče o svojoj prošlosti.

Uzeto učešće na Multidisciplinarnoj naučnoj konferenciji Nematerijalno kulturno nasljeđe i održivi turizam - Mogućnosti i izazovi 2003-2023. koja je održana krajem aprila u JU „Muzeji i galerije“ Tivat, sa radom “Značaj JPNPCG u očuvanju, valorizaciji i prezentaciji nematerijalnog kulturnog nasljeđa kroz turističku održivost ”, rad će biti publikovan u Zborniku sa Konferencije.
U okviru aktivnosti na kreiranju programa organizovanja važnih datuma kao što je “Dan evropskih parkova (“Gradimo na našim korjenima “, a glavni moto je - U našem nasljeđu leži naša prošlost, sadašnjost i budućnost”) sa temom ”Na korjenu prašume”, program vezano za obilježavanje ovog značajnog datuma. S tim u vezi, JPNPCG je (24.maja 2023.god.), organizovalo cjelodnevni edukativni program u Nacionalnom parku Biogradska gora, zaštićenom prirodnom području u kojem je još daleke 1878.godine osnovan Knjažev zabran. Učesnici programa bila su djeca osnovnih škola, članovi edukativnog programa “Mladi čuvari parka”. Kroz obilazak prašume, Biogradskog jezera, edukativne staze i posjete Centru za posjetioce, učesnicima programa pružila se najpotpunija i najljepša slika kulturno-istorijskog i etnografskog nasljeđa ovog Parka. Obilaskom Biogradske gore djeca su imala priliku da saznaju više o baštini ovog zaštićenog područja i značaju njegovog očuvanja. Programom je bila obuhvaćena i posjeta Botaničkoj bašti Dulovine, kao tekovini koja postoji više od 40 godina. Na ovaj način, djeca su dodatno proširila svoja znanja o značaju biodiverziteta, a posebno o očuvanju rijetkih i ugroženih vrsta.

***Slika 2**: Program obilježavanja „Dana evropskih parkova” sa temom „Na korijenima prašume”*

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi

Razvijena edukacija i interpretacija. Lokalno stanovništvo i posjetioci su kvalitetno edukovani o vrijednostima NP Biogradska gora

Edukativni program „Obradujmo prirodu”, koji obuhvata interpretaciju kulturnih i prirodnih vrijednosti NP Biogradska gora, a realizuje se u saradnji sa osnovnim školama, nastavljen je tokom izvještajnog perioda. Održane su dvije radionice, u kojima je učestvovalo 60 djece iz

osnovne škole sa područja Kolašina. Učenicima je, pored edukativne radionice, obezbjeđen i edukativni buklet.
U saradnji sa LTO, osnovnim školama i drugim subjektima održano je osam edukativnih radionica na temu upoznajemo NP Biogradska gora sa po 25 učesnika po radionici i obilježeno je 11 ekološko značajnih datuma u kojima je učestvovalo po oko 30 učesnika po radionici. Radionice su početkom kalendarske godine održavane u Upravnoj zgradi NP Biogradska gora, a kasnije u Centru za posjetioce i na edukativnoj stazi na Biogradskom jezeru.
Početkom 2023. godine u okviru edukativnog programa "Upoznajte nacionalne parkove Crne Gore'', JPNPCG pripremilo je i odštampalo bojanku "Upoznaj, oboji, saznaj, zavoli'', namijenjenu najmlađoj populaciji. Kroz slikoviti materijal biljnog i životinjskog svijeta Nacionalnog parka Biogradska gora, djeca su mogla saznati više o ovom zaštićenom području na način prilagođen njihovom uzrastu.
Bojanka je distribuirana kroz edukativne radionice u obilježavanju sledećih ekoloških datuma:

- 26. januar - "Svjetski dan obrazovanja o zaštiti životne sredine'' u vrtiću "Suncokrili'' u više grupa (75-oro djece);
- 5. juna "Svjetski dan zaštite životne sredine'' u JPU "Irena Radović'' za sve predškolce u opštinama Danilovgrad i Spuž (150-djece), zatim u eko vrtiću "Bambino'' za više grupa (70-oro djece);
- Povodom manifestacije "Dani nacionalnih parkova CG'', održane u tržnom centru Big fashion u Podgorici, organizovana je edukativna radionica za djecu vrtića Pinokio (75-djece), dok je veliki broj bojanki (130) podijeljen tokom dvodnevnog trajanja ove manifestacije;
- Povodom Međunarodnog dana biodiverziteta i Evropskog dana parkova u maju je u svim parkovima organizovana i promovisana akcija pod nazivom "Čisto lice nacionalnih parkova" u kojoj su pored zaposlenih u parkovima učestvovale i lokalne zajednice, predstavnici NVO i zainteresovani građani. Poziv za ovu akciju na društvenim mrežama podijelio je veliki broj građana, a objave je vidjelo preko 13.000 pratilaca.

U izvještajnom periodu uspostavljena je saradnja sa volonterskim organizacijama iz Belgije. Volonteri Horizons Guides group of Braine-le-Comtee (unit HCO2), uzrasta od 15-24 godine, boravili su NP Biogradska gora u periodu od 17.07.- 21.07.2023. godine. Sporazumom o saradnji definisana su prava, obaveze i aktivnosti JPNPCG i volonterske organizacije. Volonteri su uz podršku stručnih saradnika i nadzornika u NP Biogradska gora, učestvovali na edukativnim radionicama, obavljali aktivnosti na terenu poput sakupljanja otpada, farbanja turističke infrastrukture, kao druge aktivnosti po dogovoru sa zaposlenima u Parku.
U saradnji sa TO Kolašin, osmišljen je i urađen dizajn i štampa lifleta sa programom obilaska Pešića jezera (500 kom). Liflet je promovisan na sajmu u Sloveniji od strane TO Kolašin.

***Slika 3**: Liflet sa programom obilaska Pešića jezera*

Urađen je Izvještaj o analizi stanja staze Ševarine-Ševarinsko jezero-katun Šiška-Šiško jezero. Staza je dužine oko 5 km i dat je prijedlog njenog uređenja, sa GPS snimkom, fotodokumentacijom i neophodnim informacijama. Predviđeno je da se staza prilagodi edukativnim stazama.
Izvršena je priprema tekstova, dizajn štampa folija za postojeće i nove informativne table. Postavljeno je 12 folija na postojećim tablama na lokalitetima: most na Kraljevom kolu, parking prostor nadomak Biogradskog jezera i na edukativnoj stazi oko Biogradskog jezera.
Izvršena je dopuna dizajna na postojećem edukativnom materijala i čeka se odobrenje za njegovu štampu.

<u>Park je uspješno promovisan na tržištu</u>

Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG, promovisane su najznačajnije vrijednosti i turistička ponuda Parka. Redovno je ažuriran sadržaj na zvaničnom sajtu postavljanjem informacija, aktuelnosti, dokumentacije, fotografija i video snimaka u cilju informisanja javnosti o najznačajnijim aktivnostima Javnog preduzeća i nacionalnih parkova. Tokom izvještajnog perioda preko sajta je omogućena online prodaja dnevnih i godišnjih ulaznica kako domaćim tako i inostranim posjetiocima.
Na sajtu je u vezi sa Parkom objavljeno 65 tekstova. Kreirana je nova stranica „Priče iz parkova“, u okviru koje su objavljivane zanimljivosti o biodiverzitetu NPCG, kulturno-istorijskom nasleđu, kroz atraktivne fotografije i video materijal predstavljena je turistička ponuda nacionalnih parkova, predlozi lokaliteta koje treba posjetiti, priče o lokalnom stanovništvu u cilju promocije njihovih vještina, umijeća i znanja, kroz predmete i rukotvorine koji su proizvedeni na prostoru nacionalnih parkova, kao i priče posjetilaca koji su dijelili utiske nakon posjete nacionalnim parkovima.
Tokom sezone objavljeno je više promotivnih tekstova o turističkoj ponudi nacionalnih parkova. Tekst “Doživite proljeće u nacionalnim parkovima Crne Gore” u Dnevnoj novini “Vijesti” pregledan je 21.440 puta. Pripremljeni su promotivni tekstovi i objavljeni u magazinima „Gracia“, „Ljepota i zdravlje“ i portalu MNE Magazin.

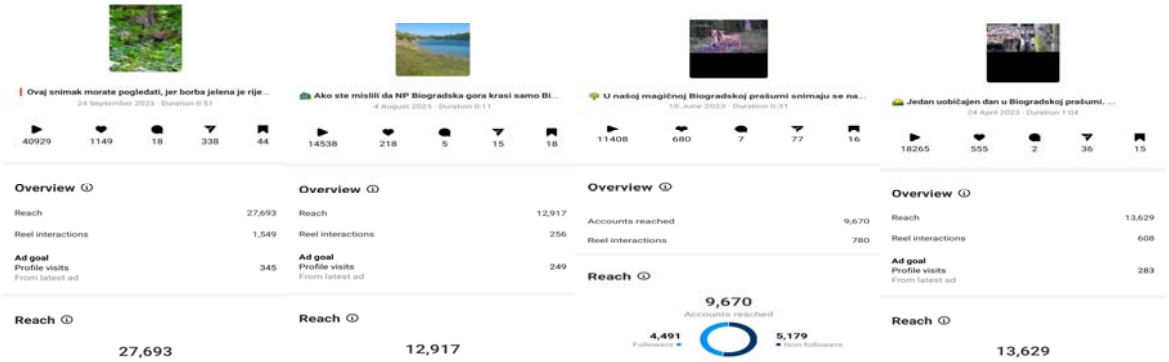
Slika 4: *Promocija turističke ponude objavljivanjem tekstova i fotografija*

Za Drugačiju radio stanicu snimljen je audio serijal o svih pet nacionalnih parkova, prirodnim, kulturnim vrijednostima, aktivnom odmoru, pričama i legendama. Pripremljeni su video i foto materijali sa ciljem promovisanja određenih manje posjećenih lokaliteta kako bi se smanjio pritisak posjetilaca na najfrekventnije lokalitete i prikupljen foto materijal za arhivu NPCG.
Posebno interesovanje vladalo je za objave i video snimke koje su poslali nadzornici Službe zaštite sa terena, a koji prikazuju životinjski i biljni svijet Parka.

Slika 5: *Fotografije koje je zabilježila Služba zaštite Parka u cilju promocije vrijednosti ovog područja*

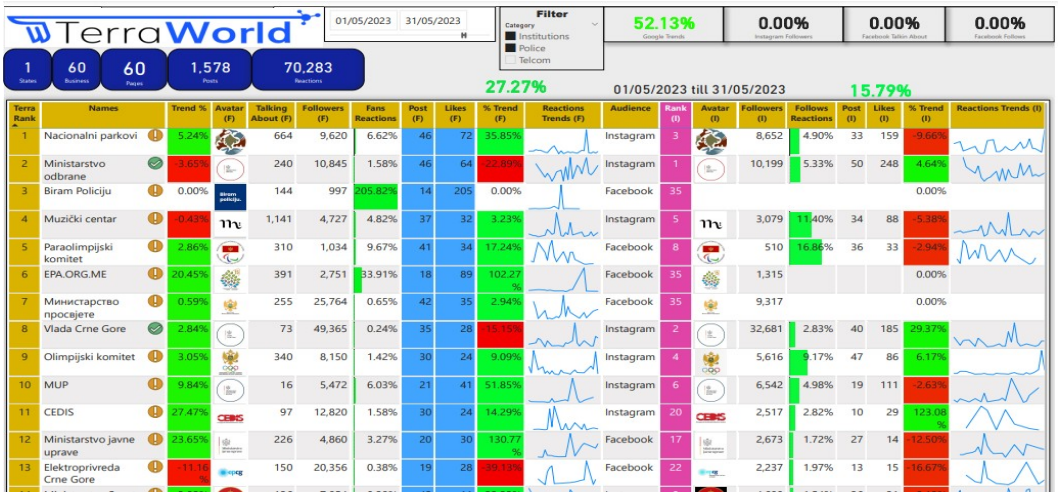
U izvještajnom periodu u vezi sa Parkom na društvenim mrežama objavljeno je 209 objava na Facebook stranici i 107 na Instagram stranici.

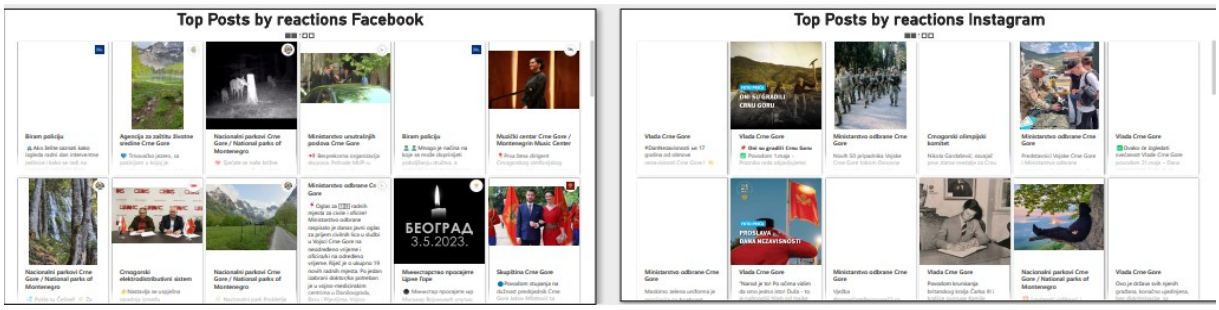
Slika 6*: Objave na društvenim mrežama sa najvećim brojem pregleda*

Prema analizi agencije „Terra World" koja je tokom maja 2023. pratila uspješnost vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG našlo se na prvom mjestu. Od maja

2023. do kraja godine broj pratilaca na društvenim mrežama je porastao, na FB za oko 2.500, te Instagramu više od 2.500, a društvene mreže nacionalnih parkova prepoznate su kao mjesto gdje zainteresovani mogu potražiti informacije, postaviti pitanja i uputiti sugestije, i u najkraćem roku dobiti potrebne odgovore.

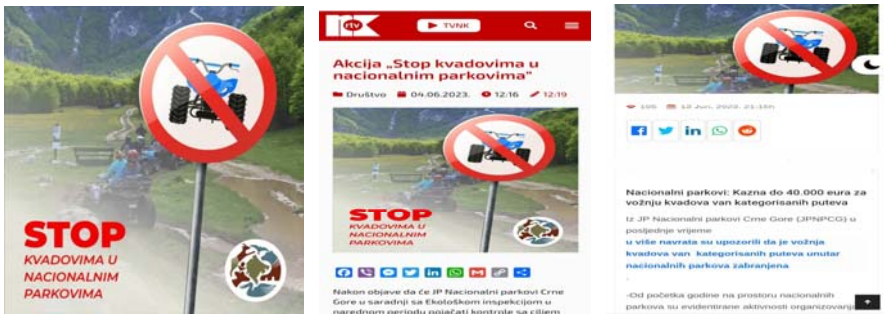
***Slika 7**: Analiza agencije „Terra World" o uspješnosti vođenja društvenih mreža, JPNPCG na prvom mjestu*

***Slika 8:** Top postovi o NP na Facebook i Instagram stranici*

PR kampanje

U cilju očuvanja prirodnih vrijednosti parkova u saradnji sa Ekološkom inspekcijom pojačana je kontrola korišćenja kvadova u nacionalnim parkovima, a koje je pratila i kampanja "Stop kvadovima u nacionalnim parkovima" na društvenim mrežama i u medijima. Cilj kampanje koja je organizovana tokom juna bio je informisanje građana i upozorenje da se kvadovi ne mogu koristiti mimo staza i lokalnih puteva. U okviru ove kampanje oko 40.000 pratilaca posjetilo je zvanične stranice JPNPCG na društvenim mrežama i vidjelo objave koje su se ticale ove aktivnosti.

***Slika 9**: Promovisana kampanja Stop kvadovima putem medija i na društvenim mrežama*

Tokom izvještajnog perioda promovisana je kroz višemjesečnu kampanju "Godišnja ulaznica za NPCG" kojom je posjetiocu po promotivnoj cijeni od 13,50 eura omogućen neograničeni broj ulazaka u svih pet zaštićenih područja do kraja kalendarske godine. Na društvenim mrežama vijest o godišnjoj ulaznici vidjelo je preko 65.000 pratilaca, dok su građani o ovoj povoljnosti informisani u preko 20 različitih objava. Godišnja ulaznica promovisana je tokom različitih medijskih gostovanja, prilikom davanja izjava za javnost, dok su informacije o mogućnosti kupovine u više navrata tokom izvještajnog perioda podijelili i influenseri na društvenim mrežama.

***Slika 10**: Promovisana Godišnja ulaznica na društvenim mrežama*

JPNPCG je u saradnji sa NTOCG učestvovalo na međunarodnim turističkim sajmovima i događajima koji okupljaju posjetioce zainteresovane za aktivni odmor i boravak u prirodi. Turisti su se najviše interesovali za pješačke i planinarske staze, obilazak planinskih jezera, posjetu katunima.

Turistička ponuda svih pet nacionalnih parkova promovisana je na sljedećim međunarodnim događajima:

- Sajam u Štutgartu CMT – "Fahrrad und WanderReisen", od 14-16. januara 2023;
- Sajam turizma „Ferien Messe 2023 " u Beču, od 16-19. marta 2023. godine;
- 44. Svjetska berza putovanja „WTM 2023" (World Travel Market), od 6-8.novembra 2023. godine, u Londonu.

Služba je takođe organizovala i promovisala „Dane nacionalnih parkova" u Podgorici gdje su pored informacija o turističkoj ponudi i vrijednostima zaštićenog područja, posjetioci mogli vidjeti i kupiti domaće proizvode lokalnog stanovništva iz Parkova.

***Slika 11**: Promovisana turistička ponuda tokom Dana NPCG u Podgorici, 24-25.3.2023.*

Kreativnom interaktivnom radionicom na gradskom trgu u Podgorici obilježena je Međunarodna noć slijepih miševa, a djeca su, kao i svi zainteresovani posjetioci, informisani o načinu života i zaštiti ove vrste.
Zbog loših vremenskih uslova za prvomajsko otvaranje Parka, organizovanje tog događaja je preusmjereno na promotivni događaj "Pješačenje sa ambasadorima" u kojem je učestvovalo oko 20 predstavnika diplomatskog kora. Takođe je promovisan događaj "Na korijenju prašume" koji je organizovan u okviru Evropskog dana parkova.
Od promotivnog materijala izvršen je reprint brošura Aktivni odmor na njemačkom i engleskom jeziku (460 kom), reprint kataloga NPCG na engleskom jeziku (220 kom), reprint flajera "Panoramski put" na engleskom jeziku (220 kom), izrada bedževa (60 kom) izrada postera (10 kom). Propagandni materijal je dizajniran i poručen, ali isporuka i način plaćanja će biti izvršeni u prvom kvartalu 2024. godine.

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi

<u>Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca</u>

Završena je administrativna procedura i idejno rješenje za glavni ulaz u Parku, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti, a koji je definisan za 2023. godinu.
Izvršena je nabavka i postavljen je kontrolno-naplatni punkt na lokaciji Vranjak.
Izvršena je zamjena dotrajalih folija, popravka tabli, priprema tekstova sa prevodom, urađen dizajn za nove table. Shodno tome, izvršena je nabavka tri nove drvene table sa folijom na lokacijama Vranjak, Kamena rijeka i izvor Biogradske rijeke, šest smjerokaza na lokacijama Katunina, Pešića jezero, Ursulovačko jezero, Šiško jezero, Svatovsko groblje i Bjelasička kosa i zamjena folija za tri postojeće table.
Urađen je izvještaj i dat predlog za plan uređenja i formiranja biciklističke staze Ševarine-Ševarinsko jezero – katun Šiška-Šiško jezero-Suvodo. Uz izvještaj su priložene fotografije sa terena i GPS snimak.
Putem društvenih mreža (instagram i facebook), kao i sajta JPNPCG, kroz fotografije, zanimljive tekstove, promovisala se ponuda sportskog ribolova i "fly fishing". Data je podrška u organizaciji i promociji prvenstva Crne Gore u mušičarenju i pripremama za svjetsko prvenstvo. Ove godine bilježi se rast prodatih sportskih ribolovnih dozvola (215), u odnosu na prošlu godinu (202).

Pripremljen je projektni zadatak za rekonstrukciju i uređenje objekta mrijestilišta na obali Biogradskog jezera.
Služba za promociju, marketing i turizam imala je više sastanaka sa predstavnicima nekoliko NVO koje se bave unapređenjem standarda osoba sa invaliditetom, povodom prilagođavanja glavnih atrakcija parkova i centara za posjetioce njihovim potrebama. U tom smislu, odrađen je predlog lokacija koje će biti adaptirane u skladu sa potrebama osoba sa invaliditetom, a kako bi mogle pristupiti sadržajima centara i pojedinim prirodnim atrakcijama. NVO Savez paraplegičara Crne Gore je dobio od nadležnog Ministarstva projekat za monitoring objekata u vlasništvu JPNPCG, da napravi presjek koliko su prilagođeni osobama sa invaliditetom. Tim povodom organizovan je sastanak sa tom NVO, kako bi se unaprijedila saradnja i maksimalno efikasno poradilo na ovom projektu.
Angažovano je stručno lice za izradu Elaborata za postavljenje najavnih, glavnih i informativnih tabli ka/i u Parku, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Održano je više sastanaka sa predstavnicima planinarskih klubova na kojima su se definisali ciljevi i prioriteti u načinu i vrsti održavanja staza. Započeta je analiza stanja staza, Vranjak - Troglava - Jagnjačarske rupe - Pešića jezero - Zekova glava, ali zbog loših vremenskih uslova aktivnost nije sprovedena do kraja.
U izvještajnom periodu, za turističku ponudu posmatranje medvjeda, izvršena je štampa brošure “Mrki medvjed” (500 kom), koja je ranije osmišljena u saradnji sa Parkovima Dinarida, WWF Adria i JPNPCG. Organizovanih posjeta tokom 2023. godine nije bilo, ali je u narednom periodu predviđena priprema fotografija i video snimaka medvjeda sa fotokamera, koje će se prikazivati u Edukativnom kutku u Upravnoj zgradi Parka u Kolašinu.
Budući da se vidikovac Bendovac nalazi na privatnom zemljištu, u izvještajnom periodu nije postignut dogovor oko njegovog uređenja, te se aktivnost preusmjerila za 2024. godinu.
Zbog nedostatka finansijskih sredstava adaptacija nadstrešnica kod izvora Biogradske rijeke i kod dolova Lalevića nije izvršena. Aktivnost se preusmjerila za drugi kvartal 2024. godine.

Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru

Štampano je i plastificirano prikupljenih oko 200 fotografija sa florom i faunom Parka, koja se nalazi u izložbenom prostoru Centra za posjetioce na obali Biogradskog jezera.
Zbog nemogućnosti adaptacije postojećeg dječijeg igrališta, aktivnost nije realizovana, već je preusmjerena na kupovinu elemenata novog dječijeg igrališta tokom 2024. godine.

Upravljanje posjetiocima

Analiza strukture, mišljenja potreba i očekivanja posjetilaca, sprovodila se kontinuirano u izvještajnom periodu, kroz popunjavanje dvojezičnih anketnih listića u Centru za posjetioce.
Ukupan broj ispitanika je 110.
Analiza uticaja posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti, sprovodila se kontinuirano u izvještajnom periodu kroz popunjavanje anketnih listića od strane Službe zaštite, za područje Biogradskog jezera, koji je najposjećenije tokom turističke sezone.

Promovisani su manje posjećeni lokaliteti kako bi se posjetioci zainteresovali za druge prirodne znamenitosti Parka, a najposjećeniji lokalitet parka - Biogradsko jezero rasteretilo pritiska u sezoni. Putem društvenih mreža i sajta promovisano je Ursulovačko jezero, kao i Kamena rijeka, koja je prirodni fenomen i atrakcija NP Biogradska gora i planine Bjelasice. Ove objave dostigle su efekat vidljivosti sa oko 25.000 pregleda, dok je sadržaj na desetine puta dijeljen i sačuvan kao preporuka za posjetu. Putem sajta i društvenih mreža, kao i štampanjem lifleta (ukupno 1.000 komada) koji su distribuirani u NPCG, započeta je promocija osam etičkih principa „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace", koncepta zaštite životne sredine i prirode koji se odnosi na aktivnosti i boravak u prirodi na način što će posjetioci ostaviti mjesta u jednakom ili boljem stanju nego što su ih zatekli. Lifleti će tokom sezone 2024. godine biti dostupni posjetiocima na naplatnim punktovima ili Centrima za posjetioce. Liflet je koncipiran na način da posjetiocima ukaže na obavezu poštovanja životne sredine, izbjegavanja susreta sa divljim životinjama. Takođe posjetiocima je ukazano da ne ostavljaju otpad za sobom, kampuju najmanje 60 metara od jezera i potoka, da je zabranjeno koristiti vatru u prirodi, budu pažljivi prema drugim posjetiocima i pažljivo koriste tehniku u prirodi. Liflet je urađen i na engleskom jeziku.

***Slika 12**: Promovisani etički principi kroz letak i objave na društvenim mrežama*

Analize stanja i upotrebe svih vrsta staza u zoni Nacionalnog parka je započeta prikupljanjem informacija o stazama koje su nezvanično lokalnog karaktera, odnosno o pristupnim stazama Nacionalnom registru staza. Upućen je prijedlog Planinarskom savezu Crne Gore da dva predstavnika Parka uzmu učešće na obuci za sticanje zvanja za markiranta.
Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj

<u>Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi</u>

Tokom 2023. godine, samostalno ili u partnerstvu sa drugim organizacijama i institucijama iz zemlje i inostranstva, pripremljeno je i predato donatorima 8 projektnih predloga čije se aktivnosti odnose na NP Biogradska gora, od čega su dva u fazi procesa odobrenja, pet projekata je odobreno, a jedna aplikacija nije odobrena.
Za program IPA Crna Gora – Bosna i Hercegovina pripremljen je koncept projekta na temu osnaženja održivog turizma, prirodne i kulturne baštine u prekograničnom području Bosne i Hercegovine i Crne Gore". Opšti cilj projekta je sprovođenje aktivnosti usmjerenih na inovaciju održivog turizma kroz povećanje atraktivnosti prirodnog i kulturnog nasleđa, čime se doprinosi ekonomskom razvoju uključenih teritorija. Specifični ciljevi projekta su: promovisati lokalno

prirodno i kulturno nasleđe stvaranjem zajedničke prekogranične turističke ponude i isporukom inovativnih proizvoda u odabranim zaštićenim područjima; povećanje saradnje, lokalnih i prekograničnih kapaciteta ključnih aktera i podizanje svijesti o očuvanju, konzervaciji i restauraciji kulturnih vrijednosti i nasleđa.

U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku oprema za službe fizičke zaštite u svih pet nacionalnih parkova, i to za potrebe spašavanja i suzbijanja požara. Nakon poziva za dostavljanje predloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju napisala je i aplicirala za ova sredstva. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službi fizičke zaštite.

Kroz Interreg Danube Program, podržan je projekat “Forest connect” čiji je cilj oporavak staništa velikih sisara. Glavne aktivnosti se odnose na monitoring i istraživanje prema alatima razvijenim kroz projekat i uspješnim metodologijama koje su implementirane kroz prethodne projekte finansirane od strane Evropske Unije; obnavljanje i zaštita staništa, mjere za smanjenje konflikta između lokalnog stanovništva i velikih sisara; promocija i edukacija.

Kroz Horizon program, JPNPCG je u svojstvu podugovarača uključeno u projekat ‘’EcoDaLLi’’ kojim koordiniše partner iz Njemačke ‘’Steinbeis Europa Zentrum’’. Cilj projekta je pojednostavljenje struktura upravljanja slivom Dunava u smislu poboljšane ekološke obnove, zaštite i očuvanja sliva i poboljšanog upravljanja inovacijama. Aktivnosti će premostiti jaz između akademske zajednice, kreatora politike i građana pružanjem znanja o najsavremenijim lokalnim ekosistemima i efikasnosti makro-regionalnih politika. Ovo će pomoći da se stvori zajedničko razumijevanje prirodnog blaga Dunavskog basena, kao i socio-ekonomske vrijednosti regiona.

“ReProtect - Research based protection of Montenegrin freshwater sites” je projekat koji je upućen organizaciji DIMFE (Donors’ Initiative for Mediterranean Freshwater Ecosystems). Cilj projekta je bio izrada studije nosivosti i preporuka za upravljanje turistima na 8 ključnih lokacija u svih pet nacionalnih parkova. Tokom implementacije projekta planirano je da zaposleni JPNPCG prođu obuku o sakupljanju podataka (obuka uz stručni tim na terenu) i obradi istih kako bi mogli replikovati rezultate projekta i na druge lokacije u zaštićenim područjima i sami razvijati mjere za smanjenje negativnih uticaja posjetilaca. Projekat nije prošao.

Kroz potprojekat “Vode Balkana” faza 3” koji sprovodi NVO Parkovi Dinarida, Javno preduzeće je dobilo vrijednu donaciju u vidu sredstava protivpožarne opreme za tri nacionalna parka: Prokletije, Lovćen i Biogradska gora. Projekat je podržan od globalne ekološke organizacije The Nature Conservancy (TNC).

Aplicirano je i na konkurs Ambasade Češke Republike sa projektom “Ljekovito bilje u nacionalnim parkovima za održivu budućnost”, a koji je usmjeren na saradnju sa lokalnom zajednicom u oblasti održivog razvoja u zaštićenim područjima Prokletija i Bjelasice. Glavni korisnici ovog projekta su nezaposleni mještani sa sjevera Crne Gore, prvenstveno lica koja žive u ruralnim područjima u neposrednoj blizini nacionalnih parkova: „Biogradska gora“ i „Prokletije“.

JPNPCG učestvuje kao partner u projektu “Sustainable management of natural resources in mountain areas” (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima”, koji implementira Univerzitet “La Sapienza” kroz međunarodnu saradnju sa FAO Mountain Partnership Secretariat i koji se implementira u pet zemalja. Projekat za cilj ima unapređenje uslova života lokalnih zajednica kroz održivo upravljanje resursima. U fokusu su lokalne zajednice

iz planinskih oblasti. U svim ciljnim zemljama radi se obuka lokalnih upravljača kako da prikupljaju podatke neophodne za kasniju izradu studije i preporuka kako umanjiti stepen siromaštva i podstaći održivi razvoj sela.
Predstavnici Službe za projekte i međunarodnu saradnju su tokom 2023.godine učestvovali na različitim obukama, konferencijama, info danima i drugim događajima u cilju jačanja profesionalnih znanja, ali i dobijanja informacija o različitim programima i konkursima stranih i domaćih donatora. Između ostalog, stručni saradnici za projekte prisustvovali su obuci ‘’Javne nabavke u sklopu EU projekata’’, organizovanoj od strane Privredne Komore Crne Gore, kao i prezentacijama Interreg programa Euro-MED i Europe, na kojima su predstavljena osnovna pravila ovih programa kao i aplikacioni paketi.
Kroz projekat “Sustainable management of natural resources in mountain areas” (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima”, koji implementira Univerzitet “La Sapienza”, zaposleni u JPNPCG su obučeni kako da prikupljaju podatke vezano za indikatore ugroženosti planinskih opština, a u cilju pripreme Studije za smanjenje stepena siromaštva i podsticanje razvoja opštine. Obuka koje je izvršena je za tkz. hibridne indikatore (koji se tiču upotrebe zemljišta), a očekuje se i obuka za ekološke i “vještačke” indikatore.
Stručna saradnica i dio menadžmenta JPNPCG prisustvovali su obuci o dizajnu i primjeni SMART platforme koja se sastoji od softverskih alata dizajniranih za pomoć u upravljanju i zaštiti divljih životinja i prevenciji ilegalnih aktivnosti. SMART omogućava standardizaciju i olakšava prikupljanje, analizu i izvještavanje o podacima, čime olakšava proces donošenja ključnih odluka na osnovu informacija sa terena. Ovaj sistem podržava širok spektar aktivnosti u očuvanju prirode, uključujući zaštitu biodiverziteta, sprovođenje zakona, turizam, upravljanje posjetiocima, korišćenje prirodnih resursa, obavještajne podatke i procjene rizika. SMART pristup obuhvata najnoviju tehnologiju, izgradnju kapaciteta za očuvanje i osnaživanje globalne mreže korisnika SMART sistema za očuvanje, podržan dugoročnim savezom vodećih organizacija za očuvanje prirode, kako bi se osigurao opstanak biodiverziteta Zemlje za buduće generacije.

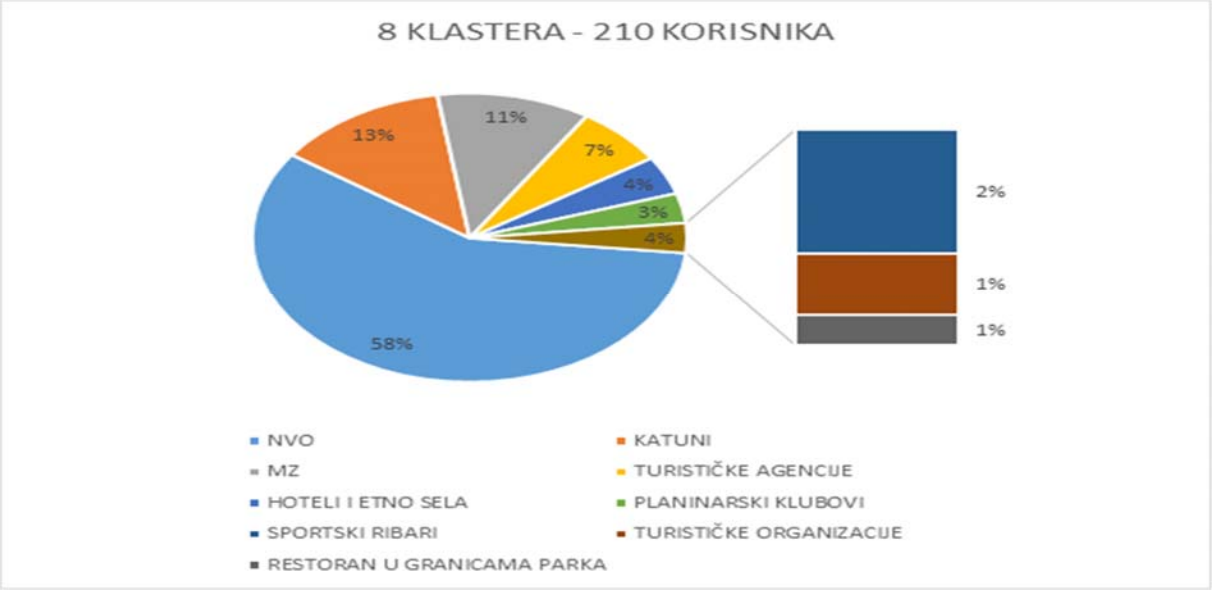
<u>Definisani zajednički prioriteti i realizovani projekti sa lokalnim zajednicama u cilju razvoja područja i lokalnih zajednica</u>

U saradnji sa NP Biogradska gora, služba za projekte i međunarodnu saradnju organizovala je u septembru sastanak sa predstavnicima udruženja građana koja su aktivna na području ovog Parka. Između ostalih tema sastanka, bilo je i riječi o razvoju održivog turizma koji neće ugrožavati zaštićeno područje, a koji će opet generisati određeni prihod lokalnom stanovništvu. Predlozi su se odnosili na naučni i kulturni turizam, sportski ribolov, zimske rekreativne aktivnosti, posjete domaćinstvima na katunima i slično. Svakako da će u narednom periodu ove ideje biti polazna osnova za pripremu projekata kojima će se aplicirati na konkurse stranih i domaćih donatora.
Projekti koji će se u narednom periodu implementirati na teritoriji NP Biogradska gora, kao i projekti koji su u fazi odlučivanja kod donatora, iako nisu obuhvatili formalno partnerstvo sa lokalnim samoupravama, uzeli su u obzir lokalne potrebe zajednice koje se odnose na zaštitu životne sredine, razvoj turizma i održivi razvoj. Svakako i da su konsultacije sa predstavnicima nevladinog sektora i udruženja građana doprinijele definisanju projektnih ideja.

Kontinuirano se sprovodi aktivnost kojom se daje podrška lokalnom stanovništvu (proizvođačima u izradi karakteristične suvenire i rukotvorine. Izvršena je nabavka 2.847 komada, sa kojima je dopunjena postojeća ponuda u suvenirnici Parka.
Predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Odgovor se očekuje kako bi se nastalo sa procesom uspostavljanja sertifikata za lokalne proizvode.

Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma

Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj zajedno sa stručnim saradnicima za rad sa lokalnim zajednicama u NP Biogradska gora je u prva dva kvartala prikupila podatke, na bazi kojih je evidentiran različit broj klastera (geografske koncentracije povezanih djelatnosti, pružalaca usluga itd. i sa njima umreženim ustanovama koje se međusobno nadmeću ali i sarađuju) i njihovih korisnika, koji koriste resurse ovog Parka. U NP Biogradska gora identifikovano je ukupno 8 klastera i 210 korisnika.
Najbrojniji klasteri su NVO - 122, katuni - 27, mjesne zajednice - 24, turističke agencije - 14, hoteli i etno sela - 9 i drugi relevantni subjekti na lokalnom nivou. Prikupljanje podataka i organizovanje sastanaka dovelo je da kroz zajedničku saradnju definišemo neka od održivih rješenja za ovo zaštićeno područje kao i razvoja turizma, a koja u krajnjem ima za cilj da donese benefite za lokalnu zajednicu na području koje gravitira ovim Parkom.

***Grafikon 7**: Broj klastera i korisnika prostora Parka*

Na osnovu prikupljene baze podataka održane su tri sjednice Socio ekonomskog savjeta parka na teme: “Analiza rezultata tekuće turističke sezone u NP Biogradska gora - izazovi, pritisci i prijetnje” i “Zaštita i održivo upravljanje Parkom”.
Druga radna sjednica je održana sredinom septembra 2023. godine i ista je bila podijeljena u dva dijela. Prvi dio je održan sa predstavnicima lokalnih samouprava, TO Kolašin, Mojkovac i Berane,

NTO Crne Gore, turističkom privredom i turističkim agencijama. Analizirani su rezultati tekuće turističke sezone i podijeljeno zadovoljstvom zbog ostvarenih rekordnih rezultata, ali i mogućih izazova koje u budućem vremenu mogu izazvati moguća nekontrolisana turistička kretanja i pritisak na prostor. U drugom dijelu na sastanku su prisustvovali načelnici OB Kolašin, Mojkovac i Berane, lovačkih udruženja i Uprave za inspekijske poslove, gdje razmatrana situacija u vezi zaštite prostora, zaštite divljači na prostoru Parka. U tom kontekstu dogovorene su konkretne aktivnosti u narednom periodu.

Strateška oblast 6: Unapređenje fizičke zaštite i infrastrukture

Poboljšan nivo fizičke zaštite prostora i unaprijeđeni postojeći i budući infrastrukturni segmenti

Izvršeno je stručno usavršavanje nadzornika i šefa Službe zaštite kroz predavanje "Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti Nacionalnih parkova" kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite za profesionalan rad i odnos prema posjetiocima.
Kontinuirano se održavaju sastanci sa inspekcijskim službama u cilju koordinacije aktivnosti na prostoru Parka i efikasnijeg procesuiranja nelegalnih radnji i aktivnosti. Dobra međuinstitucionalna saradnja sa UIP, odsjek za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja.
Održavaju se redovni sastanci sa predstavnicima MUP-a, u cilju koordinacije aktivnosti na sprječavanju nelegalnih radnji i koordinacije aktivnosti u slučaju vanrednih situacija, što podrazumijeva sastanke sa načelnikom Regionalnog centra za sjever i načelnicima Odjeljenja Bezbjednosti iz Kolašina, Mojkovca i Berana.

Sprječavanje nastanka otpada

U cilju zaštite prostora od formiranja nelegalnih odlagališta otpada na području Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture svakodnevno obavlja aktivnosti u cilju sanacije predjela gdje se formiraju nelegalna odlagališta, pri čemu se prikupljaju podaci o zoni Parka, lokaciji, veličini deponije, vrsti otpadnog materijala i da li je pristupačno mjesto za odvoz otpada. Služba ambijentalne higijene redovno vrše aktivnosti u cilju održavanja prostora Parka čistim, ali je dodatna pomoć svih zainteresovanih subjekata i ekološki odgovornih građana uvijek dobrodošla.
U okolini restorana evidentirano je nelegalno odlagalište. Veličina nelegalnog odlagališta 35 m^2, vrsta otpadnog materijala koja je bila zastupljena: ambalaža, limenke, staklo, papir. Mjesto je pristupačno za odvoz otpada.
Takođe, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore organizovalo je veliku akciju uklanjanja otpada sa prostora svih pet nacionalnih parkova Crne Gore povodom obilježavanja značajnih ekoloških datuma Međunarodnog dana biodiverziteta (22.maja) i Evropskog dana parkova (24.maja), a u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja prirode zaštićenih područja. Otpad je prikupljen sa sledećih lokacija: Šljivlje-most na Kraljevom kolu i Obala rijeke Tare.

Vanplanska aktivnost - Inicijativa prema Pošti Crne Gore za izradu poštanskih markica sa motivom Nacionalnog parka

Upućena je inicijativa prema pošti Crne Gore za štampanje prigodnih markica gdje su dati predlozi za sve nacionalne parkove Crne Gore, za kulturno – istorijsko i etnografsko nasljeđe (fotografije sa opisom i obrazloženjem) u cilju promocije Parkova kroz ovakav vid prikaza.

Vanplanska aktivnost - Praćenje projekta sanacije Biogradskog jezera

Programom upravljanja NP Biogradska gora za 2023. godinu predviđena je vanprogramska aktivnost praćenja projekta sanacije Biogradskog jezera, u saradnji sa Ministarstvom ekologije, prostornog planiranja i urbanizma. U toku je II faza projekta koji podrazumijeva hidrološka, geološka i geodetska snimanja dna Biogradskog jezera i detekciju uzroka koji dovode do oscilacija vodostaja Biogradskog jezera. Projekat treba da dovede do trajne sanacije hidroloških problema u slivu Biogradskog jezera. Prema ranijim ispitivanjima vode Biogradskog jezera su bile u visokoj A1 klasi.
U cilju očuvanja i unapređenja prirodnog potencijala Biogradskog jezera, zadnje dvije godine je Ministarstvo održivog razvoja i turizma uz pomoć EU, krenulo u sprovođenje detaljnih istraživanja pojava i procesa, koje utiču na oscilaciju nivoa jezera tj. drastičnog smanjenja njegove akvatorije. U tu svrhu je oformljen stručni tim koji sprovodi detaljna hidrološka, hidrogeološka i geološka istraživanja u cilju izrade adekvatnih podloga, kao i donošenja određenih zaključaka, smjernica i preporuka za rehabilitaciju i očuvanje Biogradskoj jezera. Terenskim istražnim i studijskim radovima, trebalo bi da se identifikuju interakcije Biogradskog jezera i okolnog ambijenta, kao i da se evaluiraju fizičko - geografski i biohemijski procesi u slivu jezera. Da bi se sagledale u kojoj mjeri se javljaju ovakve promjene, od avgusta 2023. godine uspostavljen je kontinuirani monitoring praćenja nivoa i temperature vode jezera (automatska stanica tipa OTT PLS – Preashure Level Sensor), zatim na Biogradskoj rijeci (OTT ecology 1000) i Jezerštici (tri stanice – izvorište / OTT ecoLog 1000, srednji dio toka i ušće / OTT Orpheus mini). Takođe je na ovim profilima izvršeno 14 serija hidrometrijskih mjerenja od strane stručnih službi Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju. Na ovaj način će se dobili adekvatni podaci o vodnom režimu kao i njegovim samim unutargodišnjim varijacijama.
Veoma važan aspekt istraživanja se ogleda u istraživanju i kartiranje geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških pojava i procesa u ovom basenu. Nakon ovih detaljnih istraživanja će se dobiti adekvatne podloge, na osnovu kojih će se moći na pouzdan način pripremiti Studija revitalizacije i zaštite Biogradskog jezera i Jezerštice. Studija bi trebalo da posluži kao osnova za izradu viših nivoa tehničke dokumentacije, kojim bi se projektovali tehnički, biotehnički i biološki radovi kao i mjere za revitalizaciju i konzervaciju Biogradskog jezera.

3.1. Realizovane aktivnosti koje nijesu predviđene programom upravljanja za 2023.godinu

Tokom avgusta mjeseca realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na Zakonom zaštićene i Natura vrste. Terenskim istraživanjem na utvrđenom transektu obalom oko Pešića jezera – Ševarina – Blatišta – Ursulovačkog - Šiškog jezera, registrovano je prisustvo (4) četiri vrste vodozemaca i (3) tri vrste gmizavaca.

Na Šiškom jezeru, Ševarini i Blatištu je utvrđeno prisustvo planinskog mrmoljka *Ichthyosaura alpestris.* Na Ursulovačkom i Pešića jezeru planinski mrmoljak nije registrovan, iako za njega postoje skoriji literaturni nalazi (Čađenović, N. (2014), Čađenović, N. (2019)).

Pregled utvrđenih vrsta vodozemaca i gmizavaca na istraživanom području sa konzervacionim statusima i stepenom ugroženosti u Crnoj Gori i Evropi:

- *Bufo bufo* (Obična krastača) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Bombina variegata* (Žutotrbi mukač) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije, Natura vrsta;
- *Rana temporaria* (Šumska žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije;
- *Ichthyosaura alpestris* (Planinski mrmoljak) - IUCN kategorija LC, Crvena lista NT, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Lacerta agilis* (Livadski gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Zootoca vivipara* (Živorodni gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Natrix natrix* (Ribarica) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).

Uzeto je učešće kroz aktivnosti izrade Strategije održivog razvoja kulturnog nasljeđa za period 2023 - 2028. godine i Nacionalne strategije za očuvanje i održivu upotrebu kulturnog nasljeđa, u vezi sa čim će se održati online sastanak, kako bi eksperti koji rade na izradi ovih dokumenata predstavili prijedlog strateškog okvira, u saradnji sa UNESCO-kancelarijom.

3.2. Ocjena stanja

Flora i vegetacija

Istraživanje i inventarizacija flore, sa akcentom na endemske i zaštićene biljne taksone, je obavljena tokom dva terenska dana, na transektu Troglava – Zekova Glava – Pešića jezero – izvorište Biogradske rijeke i na transektu Krivi smet – Šiško jezero – Ševarina jezero – Reljina – Crna glava, kao i u tri tačke na lokalitetu Dolovi. Transekti prolaze kroz različite stanišne tipove u okviru travne, tresetne i šumske vegetacije, te se i floristički sastav u najvećem dijelu razlikuje između ta tri tipa vegetacije.

Od ukupno 97 evidentiranih biljnih taksona, 56 taksona ima jedan ili više nivoa nacionalne i/ili međunarodne zaštite. Zabilježeno je prisustvo 21 endema Balkanskog poluostrva i 4 subendema, 12 vrsta koje kao rijetke i/ili ugrožene imaju nacionalnu zakonsku zaštitu, dok 58 vrsta ima neki od međunarodnih nivoa zaštite (HD, BC, CITES, IPA, IUCN Red List).

Terenski podaci su unijeti u Exel bazu flore za NP Biogradska gora, i ona trenutno sadrži 1.120 tabelarnih redova što je ekvivalentno broju terenskih i literaturnih navoda.

Obzirom da je istraživanje obavljeno u avgustu, kada je većina vrsta na planini Bjelasica završila vegetacioni ciklus ili je zatečena u suvom stanju, broj inventarisanih biljnih taksona je manji od očekivanog, ali nesumnjivo ukazuje na raznovrsnost i bogatstvo stanišnih tipova i unutar njih endemskih i rijetkih taksona.

Sa aspekta zaštite izdvojili su se *Dianthus nitidus* subsp*. lacusicii* – rijetka endemska vrsta (CG, Al) zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom (Sl. list RCG, 76/06) i međunarodnim konvencijama i direktivama (BC An.I, HD An.II, An.IV). Na Evropskoj IUCN listi ima status NT (skoro ugrožena) sa opadajućim trendom, dok na preliminarnoj Crvenoj Listi Crne Gore ima status CR, criteria D (kritično ugrožena, kriterijum D - manje od 250 zrelih jedinki). Na staništu gdje je popisana (Krivi smet) nijesu evidentirani pritisci, za razliku od populacija na lokalitetu Lalevića Dolovi i Bendovac, gdje postoje antropogeni uticaji.

Sa specifičnim biljnim sastavom i strukturom, izdvajaju se staništa koja su kandidovana za Natura habitat 7230 - Alkalne tresave, na lokalitetima Pešića jezero, izvorište Biogradske rijeke i Reljina. Impresivna populacija *Pinguicula balcanica* (end. Balkana, zaštićena - Sl. list RCG 76/06, IPA vrsta) zauzima padine iznad Pešića jezera. Na istom staništu brojna je i populacija endemske orhideje *Dactylorhiza cordigera* subsp*. bosniaca* (end. Balkana, zaštićena - Sl. list RCG 76/06, CITES An.II, An.B, IUCN Red List: LC-Decreasing). Nijesu primjećeni antropogeni uticaji.

U Crnoj Gori su tresetišta i tresave u širem smislu rijetke, raštrkane i sa malim površinama. Ovo je pokazatelj na njihovu osjetljivost, ugroženost i značaj zaštite. Od posebnog su značaja staništa tresava koja se u Crnoj Gori razvijaju u planinskim područjima, iznad 1000m nadmorske visine. Ovakvi tipovi staništa sadrže brojne rijetke i ugrožene predstavnike borealne flore čije populacije su pod prijetnjom daljeg smanjivanja i iščezavanja. Tokom terenskih istraživanja u odnosu na 2020 godinu, zabilježeno je njihovo zarastanje u NP Biogradska gora. U narednom planskom periodu, neophodno je nastaviti monitoring i preuzeti konkretne mjere, kako bi se ova rijetka staništa očuvala.

Šume i šumski ekosistemi

Praćenjem zdravstvenog stanja šuma kako van prašumskog rezervata tako i u šumama prašumskog rezervata evidentirane su pojedinačne vjetroizvale kao i prelomi tokom 2023. godine. Kako je ljeto bilo sa velikom količinom padavina što možemo da vidimo za jun, jul i avgust 2023. godine za Kolašin u Tabeli 8, tako se moglo i očekivati da uz prve vjetrove dođe i do preloma i vjetroizvala u Parku.

Tabela 8: *Kolašin, prosječne vrijednosti za jun, jul i avgust 2023. godine*

	jun	jul	avg
Pr.max temp	20.3°C	23.5°C	24.1°C
Pr.min.temp	7.8°C	9.6°C	10.3°C
Prosečna relativna vlažnost	77	72	69
Prosečne kišne padavine	87mm	66mm	62mm
Prosečno kišnih dana	21,2	17,6	14,6
Prosečno sunčanih sati	10h3	11h2	11h4

Samo Biogradsko jezero, se po važećim zakonskim regulativama, treba napomenuti, nalazi u I zoni zaštite, dok se područje oko jezera, gdje se nalaze: edukativna staza, restoran, dječije igralište, kuća za nadzornike, bungalovi i toaleti, nalazi u III zoni zaštite. Obilaskom edukativne staze oko Biogradskog jezera evidentirano je 12 stabala, prelomljena, polomljena i koja su predstavljala opasnost za zaposlene, turiste kao i za pokretnu imovinu. Od istih: 4 stabla nalaze u I zoni, 7 stabala u III zoni, a samo jedno u II zoni zaštite ukupne zapremine stabala 58,033m^3 drvne mase. Shodno evidentiranim stablima, u saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine, važećim propisima kao i stanjem na terenu konstatovano je da je, radi potrebe restorana i bungalova na Biogradskom jezeru, ovaj pojas gdje se isti nalaze, stavljen u III zonu pa je shodno tome dozvoljeno, po važećoj regulativi, malo liberalniji vid zaštite u smislu uklanjanje problematičnih stabala, ali pazeći da se ne naruši još više sklop koji je degradiran. Trebalo bi napomenuti da je proces Revizije studija zaštite Parka završen, ostao je finalni korak, a to je da se studija usvoji; takođe uređenje parkinga bi trebalo izvršiti bez sječenja stabala javora i bukve, na taj način što bi se trebalo pristupiti izradi Idejnog rješenja u kom bi se i stablo i parking prostor zaštitilo od eventualnih negativnih posljedica; na terenu nisu jasno obilježene granice zona zaštite, kao ni granice između privatnih i državnih šuma i šumskog zemljišta; stanje šuma van prašumskog rezervata je zadovoljavajuće, podmladak je krenuo i šuma se širi na račun livada i pašnjaka, što navodi na zaključak da stanovništva sve manje ima na katunima koji se nalaze u Parku. Što se tiče PJ Suvodo Šiška evidentno je poboljšanje zdravstvenog stanja šuma uslijed blagovremenog reagovanja u prethodnom periodu. Podmladak jele i javora je krenuo, dok je smrča, koja se pokazala osjetljivom na klimatske promjene, vremenom počela da pokazuje znake sušenja, i koju bi u narednom periodu trebalo svu ukloniti iz šume.

Beskičmenjaci

Fauna dnevnih leptira (*Rhopalocera*) prepoznata je kao veoma značajna za monitoring budući da su ovi organizmi veoma osjetljiviji na promjene ekoloških faktora, naročito onih koji su nastali antropogenim djelovanjima i klimatskim promjenama. Istraživanja faune dnevnih leptira na području Parka započeto je 2021. godine. Tokom istraživanja faune dnevnih leptira u planskoj 2021. i 2023. godini registrovano je 42 vrste dnevnih leptira od ukupno 192 u Crnoj Gori (Franeta, 2018), što je 21,9%. Dobijena lista dnevnih vrsta leptira ne može se smatrati konačnom, te je neophodno nastaviti istraživanja i u narednom periodu. Za očekivati je da će nastavak istraživanja u narednom periodu pokazati prisustvo većeg broja vrsta u odnosu na trenutno stanje. Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja, područje NP Biogradska gora je značajno za očuvanje biodiverziteta ove grupe insekata, naročito iz razloga što su registrovane zakonom zaštićene i Natura 2000 vrste.

- 2 vrste zaštićene nacionalnim zakonodavstvom i to: *Papilio machaon* i *Paranassius apollo;*
- 1 vrsta se nalaze u Anexu IV Habitat direktive i to *Paranassius apollo;*
- 1 vrsta se nalaze u dodatku II Bernske konvencije i to *Paranassius apollo;*
- Prema IUCN crvenoj listi 4 vrste su označene kao NT i to: *Phengaris alcon, Polyommatus damon, Paranassius apollo* i *Pseudophilotes vicrama;*
- 2 vrste su označene kao Natura 2000 vrste i to: *Papilio machaon* i *Paranassius apollo;*
- Na crvenoj listi dnevnih leptira Crne Gore 1 vrsta je označena kao NT i to *Papilio machaon,* dok su 2 vrste označene kao VU i to: *Phengaris alcon* i *Paranassius apollo.*

Evidentirani pritisci vezani za faunu beskičmenjaka:

Zarastanje pašnjaka i livada, uslijed napuštanja katunskog načina stočarstva utiče na smanjenje populacije dnevnih leptira i drugih insekata.

Gubitak i kaptiranje potoka, gubitak tresetnih staništa, zarastanje i poribljavanje ledničkih jezera utiče na smanjenje populacije puževa, vilinih konjica, dvokrilaca, vodenih stjenica i tvrdokrilaca.

Pojava požara, takođe utiče na smanjenje populacije pojedinih vrsta insekata koji su vezani za šumske ekosisteme.

Fauna riba

Klimatske promjene utiču na vodni režim jezera, tako što su evidentni primjeri velikih fluktuacija nivoa jezera. Takve fluktuacije mogu uticati na ihtiofaunu koja posebno u ljetnjim mjesecima može prouzrokovati apoksiju jezera, zakiseljavanje, manjak životnog prostora, te mutnoću vode. Zatrpavanje jezera organskim materijalom je proces koji postoji u svim jezerima, u većem ili manjem obimu. Na Biogradskom jezeru ova pojava je posebno izražena zbog priliva velike količine organskih materija iz okolne šume, relativno plitkog jezera i bujičnog karaktera voda i pritoka u kišnim mjesecima.

Sportski ribolov koji nije u potpunosti po principu „uhvati i pusti“ je jedan od negativnih pritisaka na ihtiofaunu Biogradskog jezera. Ribolov se trenutno odvija na način da se ne zabranjuje odnošenje ulova, u skladu sa naredbom koju propisuje Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koji je nadležan za ovu djelatnost. Nemogućnost poribljavanja jezera adekvatnom

vrstom je jedan od negativnih faktora, jer se ne može osigurati stabilnost populacija, ukoliko bi došlo do ekstremnih pritisaka po ihtiofaunu.

Fauna vodozemaca i gmizavaca

Do sada, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore nije raspolagalo sa podacima istraživanja i monitoringa stanja vodozemaca i gmizavaca u Nacionalnom parku Biogradska gora. Zbog toga je Planom upravljanja planiran monitoring kako bi se stekao uvid u stvarno stanje batraho- i herpetofaune, a na osnovu toga predložile mjere zaštite. U toku 2023. godine, sprovedena su terenska istraživanja radi praćenja stanja mrmoljaka u Biogradskom jezeru i okolnim barama, kao i terenska istraživanja u cilju inventarizacije batraho- i herpeto faune sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste.

Sve registrovane vrste gmizavaca odlikuju se širom distribucijom u Evropi i Evro-Aziji i ne ubrajaju se u ugrožene taksone po IUCN kategorizaciji.

Od registrovanih vrsta, sve vrste, osim vrste *Rana dalmatina* – šumske žabe i *Rana temporaria* – livadske žabe su zaštićene prema Rješenju o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrta (Sl.list RCG br. 76/06).

- *Rana graeca* - grčka žaba je balkanski endem;
- *Bombina variegata* se nalazi na dodatku II Bernske konvencije i dodacima II i IV Evropske direktive o staništima i vrstama.

Terenskim istraživanjem nije potvrđeno prisustvo tritona u Biogradskom, Ursulovačkom i Pešića jezeru, iako noviji literaturni podaci (Čađenović, N. (2014), Čađenović, N. (2019)) ukazuju na to. Sa druge strane, potvrđeno je prisustvo tritona na Šiškom jezeru, Ševarini i Blatištu. U svim glacijalnim jezerima zabilježeno je prisustvo ribe, što ima negativan uticaj na populacije tritona.

Imajući u vidu značaj ove grupe organizama koja pokazuje trend opadanja zbog poremećaja (zarastanja) staništa i uvođenja predatora (ribe) u glacijalna jezera, ističe se potreba za nastavkom istraživanja i monitoringa tokom proljeća, kada se odvija reprodukcija ovih vrsta, odnosno kada su ove vrste najaktivnije.

Fauna ptica

Planom upravljanja NP Biogradska gora za period 2021-2025. godina predviđen je monitoring dnevnih i noćnih vrsta ptica grabljivica kako bi se stekao uvid u njihovo stanje, budući da su ove vrste važne za detektovanje promjena u životnoj sredini. Imajući u vidu da u prve dvije godine sprovođenja Plana u JPNPCG nije bio angažovan stručni saradnik za ornitofaunu, Programom upravljanja za 2024. godinu započeće se monitoring ptica grabljivica na prostoru ovog Parka.

Najznačajnija staništa ornitofaune su bukove šume, mješovite šume listopadnog drveća i četinara, otvoreni pašnjaci i kamenjari, kao i neposredna okolina ledničkih jezera. Napuštanje stočarskog načina života u katunima kao i zarastanje pašnjaka i livada predstavlja problem za određene vrsta ptica. Na smanjenje broja populacija pojedinih šumskih vrsta mogu uticati eventualni požari. S obzirom da se monitoring grabljivica nije sprovodio tokom prethodnog perioda, u narednom planskom periodu, a radi procjene stanja i primjene eventualnih mjera zaštite, izvršiće se monitoring ptica grabljivica: suri orao (*Aquila chrysaetos)*, sivi soko *(Falco peregrinus*), uralska sova (Strix uralensis), patuljasta sova (*Glaucidim passerinum)*, i planinska kukumavka (*Aegolius funereus*), koje su zaštićene na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Fauna sisara

Iako su uloženi značajni napori u cilju istraživanja diverziteta faune slijepih miševa, spisak od 12 vrsta se ne može smatrati konačnim, te ova istraživanja treba nastaviti i u narednim godinama. Vrste su registrovane upotrebom ultrazvučnih detektora. Slijepi miševi registrovani na ovom području su šumske vrste.

Od 2018. godine kontinuirano se prati brojnost porodiljske kolonije malog potkovičara na Kraljevom kolu. Populacija pokazuje pozitivan trend. U cilju očuvanja ove kolonije podnijeta je inicijativa za neophodnu rekonstrukciju ovog objekta i adaptaciju dijela objekta u cilju izgradnje prvog Edukativnog centra posvećenog slijepim miševima.

Ove godine napravljen je razmak u istraživanju faune krupnih sisara uslijed stavljanja van funkcije postojećih kamera-zamki. Glavna prijetnja fauni krupnih sisara je intenzivno hranjenje i planirana izgradnja novih hraništa, što utiče i imaće posljedice po ponašanje ovih vrsta. Podnijeta je inicijativa za uklanjanje hraništa, posebno zbog registrovanja prvih slučajeva afričke svinjske kuge u Crnoj Gori.

Vode

Najveća prijetnja jeste nestajanje Biogradskog jezera uslijed prirodnih procesa koji mogu dovesti do njegove trajne devastacije. Stručne službe JPNPCG i NP Biogradska gora sprovodili su aktivnosti zajedno sa Ministarstvom ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u okviru Studije o postojećem stanju Biogradskog jezera i procesima koji mogu dovesti do njegove trajne devastacije, koja je realizovana tokom prve faze projekta „Rehabilitacija Biogradskog jezera" finansiranog od strane Evropske Unije, kroz tekući IPA projekat. Krajem 2022. godine je nastavljeno sa drugom fazom istraživanja koja podrazumijeva mjerenja, istraživanja i pripremanja podloga koje obuhvataju kompletan hidrološki ciklus. Tim koji radi na projektu je u završenoj fazi i u prvoj polovini 2024. godine se očekuje komplet izvještaj sa svim zaključcima, kao rezultat istraživanja u okviru II faze projekta rehabilitacije jezera. U toku 2023. godine kroz realizaciju II faze projekta izvršena su: geološka, hidrogeološka, geofizička, hidrološka i geodetska istraživanja. Postavljeno je 5 hidroloških stanica u slivu Biogradskog jezera, koje trajno ostaju u vlasništvu Parka.

Materijalna kulturna baština

Stanje kulturno - istorijskog nasljeđa Nacionalnog parka ogleda se u krajnjoj neistraženosti arheoloških lokaliteta i nevalorizovanom i nezaštićenom izvornom katunskom graditeljstvu. Arhitektura ovakvih naselja je prepoznatljivog karaktera, koji je prilagođen prirodnom okruženju. Nekadašnje tradicionalne vrijednosti, pastirski stanovi, polako nestaju. Mali je broj katuna koji se koriste u okviru svoje primarne funkcije. Po koja pastirska koliba opstaje, zahvaljujući rijetkim zaljubljenicima u tradiciju i planinu, kao proizvodi turističke privrede i preduzimljivih pojedinaca. Na padinama Bjelasice u zaštitnoj zoni, nalaze se ostaci srednjevjekovnog grada Brskova, koji je identifikovan kao jedan od najznačajnijih srednjevjekovnih arheoloških lokaliteta u Crnoj Gori.

Kroz godišnje Programe zaštite i očuvanja kulturnih dobara Crne Gore, koje implementira Ministarstvo kulture i medija, JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore je 2017. godine

započeo arheološka i konzervatorska istraživanja na srednjevjekovnom lokalitetu Brskovo u zaštitnoj zoni Parka, u cilju izrade konzervatorskog projekta i sprovođenja konzervatorskih mjera koji će se i dalje sprovoditi.
Arheološka istraživanja su obuhvatila sondiranje trga Doganjice, ostatke Saške crkve i lokacija Medeno guvno i Mrki krš. Tokom trogodišnje kampanje otkriveni su djelovi drvenih stambenih objekata, ostaci vodovoda od kamenih ploča, brojni fragmenti keramike i živopisa, obrađene sige, okulusa, vitraža i stakla, kameja, kao i osteoloških ostataka.
Do sada su evidentirani i dokumentovani oblici autohtonog narodnog graditeljskog nasljeđa – katuna na Bjelasici.
U Službi za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, odlaskom u penziju stručnog saradnika za kulturno nasljeđe krajem 2022. godine, nijesu nastavljene aktivnosti vezane za materijalnu kulturnu baštinu, a koje su predviđene Planom upravljanja NP Biogradska gora 2021-2025. godine.

Nemarerijalna kulturna baština

Izgradnjom Ski centara “Kolašin 1600”(udaljen je 12 kilometara) od grada Kolašina, osjećaju se uticaji nove urbanizacije na sam grad koji se direktno reflektuje i na planinu Bjelasicu i sam Nacionalni park, komercijalizacijom ovog prostora. Gradnja novih objekata svojim izgledom i gabaritima kao i upotrebom novih materijala, odstupaju i remete vizuelnu percepciju prepoznatog kulturnog pejzaža.
Neophodno je zaustaviti ili bar ublažiti negativne, devastirajuće uticaje na prirodne, kulturne, tradicionalne i istorijske vrijednosti. Neutralisanje negativnih uticaja na autentičnost i integritet, nalažu poseban oprez. Razvojne politike, pri izradi i donošenju planskih dokumenata, treba sačuvati kulturni pejzaž koji, čini okvir ovog prostora, u pogledu novogradnje slijediti naslijeđene karakteristike prilagođene zatečenim ambijentalnim vrijednostima.
Prezentacija i popularizacija vrijednosti etnografske baštine Parka sprovodiće se na način kojim će se obezbijediti njihova zaštita, očuvanje i unapređenje, kroz kontinuiranu institucionalnu saradnju iz oblasti kulturnog nasljeđa (MKM, NMCG, UZKD, CANU).
S tim u vezi, nastaviće se stručno istraživanje iz domena nematerijalnog kulturnog nasljeđa, kao i aktivnosti na njihovoj valorizaciji, koje podrazumijevaju aktivan odnos prema baštini koja ne treba da bude statična, već živa, kroz kreiranje, osmišljavanje, edukativno-promotivnih prezentacija i programa različitih manifestacija, sajmova i dešavanja u Parku.

Edukacija i interpretacija

U Centru za posjetioce na Biogradskom jezeru i Edukativnom kutku u Upravnoj zagradi u Kolašinu kontinuirano se sprovodi edukativni program „Obradujmo prirodu“, namijenjen učenicima osnovnih škola iz Crne Gore. Pored ovog programa, organizuju se edukativne i tematske radionice za učenike osnovnih i srednjih škola. Saradnja sa školama se iz godine u godinu unaprijeđuje i potrebno je nastaviti istim intenzitetom. Imajući u vidu potrebu za proširenjem edukativnog sadržaja, u izvještajnom periodu započeta je priprema novih edukativnih tekstova o biodiverzitetu, koji će biti dio Edukativnog kutka na veb stranici Preduzeća.
Interpretaciju je potrebno proširiti, jer se svodi na interpretaciju prirodnih i kulturnih vrijednosti u Centru za posjetioce i u Edukativnom kutku, a rijeđe na edukativnoj i tematskoj stazi.

U narednom periodu potrebno je u saradnji sa lokalnim turističkim organizacijama, školama i drugim relevantnim subjektima osmisliti i sprovoditi ciljane interpretativne programe obilaska Parka (bazirane na prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka) za različite ciljne grupe, a koje će sprovoditi edukatori Parka.

Promocija

Promocija NP Biogradska gora sprovodila se uspješno u skladu sa programskim aktivnostima JPNPCG, samostalno i u saradnji sa najznačajnijim institucijama i organizacijama i NVO sektorom. Dobrom saradnjom sa medijima, organizovanjem i učestvovanjem na različitim vrstama događaja uključujući međunarodne turističke sajmove, osmišljavanjem edukativnih radionica u Centru za posjetioce u cilju promocije vrijednosti zaštićenog područja kod školske populacije, promotivnim tekstovima i fotografijama za elektronske portale i društvene mreže, uspješno su promovisane najznačajnije aktivnosti, turistička ponuda i vrijednosti ovog zaštićenog područja. Značajni ekološki datumi i događaji organizovani kako samostalno tako i u saradnji sa drugim subjektima, prezentovani su putem veb-sajta JPNPCG, kao i na društvenim mrežama, Facebook, Instagram i Youtube kanalu.

Promotivni tekstovi, fotografije i kratki video spotovi objavljivani u cilju popularizacije turističke ponude, kao i manje posjećenih lokacija naišli su na pozitivne reakcije posjetilaca. Takođe, pripremani su i objavljivani tekstovi upozorenja i apela o pažljivom korišćenju planinarskih staza i neophodnosti očuvanja prirode od nezakonito odloženog otpada i pojava požara. Zahvaljujući dobroj promociji NP, povećan je broj pratilaca od marta do decembra 2023. oko 5.000), kao i vidljivost i posjete profila JPNPCG na društvenim mrežama.

U narednom periodu potrebno je nastaviti rad na unapređivanju saradnje sa ključnim subjektima, lokalnim upravama opština kojima gravitira Park, LTO i NVO sektora sa ovog područja, što će doprinijeti efikasnijoj promociji vrijednosti ovog područja. Potrebno je dodatno unaprijediti saradnju sa ključnim subjektima u cilju efikasnije promocije NP Biogradska gora kao potencijalnog UNESCO sajta, saradnju sa institucijama i organizacijama, te lokalnim zajednicama. Takođe, unapređenjem propagandnog i promotivnog materijala, izradom novog sajta, dodatno će se unaprijediti vidljivost ukupnih vrijednosti ovog zaštićenog područja.

Uz osmišljavanje organizovanih programa obilaska Parka, unapređenje propagandnog i promotivnog materijala u okviru marketinga Preduzeća, izradom novog sajta, osmišljavanjem i sprovođenjem PR aktivnosti u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja nacionalnih parkova, dodatno će se unaprijediti vidljivost ukupnih vrijednosti ovog zaštićenog područja. U kontinuitetu će se nastaviti sprovođenje promocije vrijednosti parkova u saradnji sa ostalim relevantnim subjektima, kao i na društvenim mrežama za šta su u narednom periodu potrebna novčana ulaganja. Potrebno je nastaviti aktivnosti u vezi sa marketingom i promocijom na društvenim mrežama uz praćenje i analizu ciljnih grupa i interesovanja posjetilaca.

Turistička infrastruktura

Izgradnjom prve dionice auto puta Podgorica - Kolašin povećana je posjećenost ovog Nacionalnog parka. Većina posjetilaca u Park dolazi automobilima prolazeći kroz glavni ulaz na Kraljevom kolu, na kojem postoji uređen kontrolno - naplatni punkt.

Ulaz Suvodo nije uređen i ne postoji kontrolno-naplatni punkt, već nadzornik Parka zadužen za kontrolu i zaštitu tog područja, u sklopu svojih aktivnosti, vrši i naplatu ulaznica. Zbog bolje kontrole prostora i naplate ulaznica neophodno je u narednom periodu izgraditi kontrolno - naplatni punkt na ovom ulazu, koji je i predviđen Programom upravljanja za 2024. godinu.
Najposjećeniji vidikovac u Parku je Bendovac, na kojem je potrebno obnoviti sigurnosnu ogradu i informativni i odmorišni mobilijar, budući da je u prethodnom periodu oštećen uslijed nepovoljnih vremenskih uslova, ali i nemarom posjetilaca. U izvještajnom periodu nije postignut dogovor sa vlasnikom privatne parcele na kojoj se nalazi ovaj vidikovac, za njegovo uređenje.
Odmorišni mobilijar u Parku je na zadovoljavajućem nivou i redovno se održava, ali ga je potrebno dopuniti na lokacijama u Dolovima Lalevića, kod izvora Biogradske rijeke i u neposrednoj blizini Šiškog jezera.
Sistem pješačkih staza je neophodno redovno održavati i po potrebi obnavljati markaciju, smjerokaze i informativne table. Potrebno je uraditi detaljnu analizu stanja staza koje su priključene stazama u nacionalnoj mreži. U narednom periodu neophodna je bolja saradnja sa lokalnim planinarskim klubovima. JPNPCG je pokrenulo inicijativu za unaprijeđenje saradnje sa planinarskim klubovima domaćinima i iskazalo interesovanje i potrebu za održavanjem obuke za markirante za dva zaposlena radnika iz Službe zaštite. Ovakva inicijativa imala bi za cilj održavanje lokalnih staza u zoni Parka, a koje bi se definisale programima upravljanja, uz prethodnu konsultaciju sa predstavnicima PSCG i lokalnih klubova. Na taj način bi se, uz zajedničku saradnju, definisala i ingerencija održavanja staza u zoni Parka, a olakšao način održavanja staza i vertikalne signalizacije unutra Parka.
U Parku ne postoje organizovane i obilježene biciklističke staze, već se dijelom koriste kolske i pješačke - planinske staze. S tim u vezi, a radi unaprijeđenja ove turističke ponude, neophodno je u saradnji sa biciklističkim savezom formirati staze za planinski biciklizam i na njima postaviti odgovarajući informativni i odmorišni mobilijar. Na stazi koja je u sklopu pješačko-planinarskih staza, a koju koriste i biciklisti: Biogradsko jezero - Lalevića Dolovi - Vranjak - Bendovac, potrebno je izraditi skloništa, a za šta je neophodna projektna dokumentacija i uključivanje ovakvih objekata u Plan privremenih objekata.
Table i smjerokazi unutar Parka se redovno održavaju i po potrebi mijenjaju folije i vrši popravka, te je u narednom periodu potrebno nastaviti istim intenzitetom.
Na putnim pravcima ka Parku i na ulazima u Park ne postoje najavne, glavne i ulazne table, koje bi upućivale posjetioce na Park. Do sada je urađen Elaborat o načinu, vrsti i lokacijama na kojima će se postavljati.
Glavne atrakcije u Parku nijesu dostupne osobama sa invaliditetom, ali se na ulazima u Centre za posjetioce na Biogradskom jezeru i u Kolašinu planira izgradnja rampi za njihov pristup.
Objekat mrijestilišta, koji nije u funkciji dvadesetak godina, nalazi se sa sjeverne strane Biogradskog jezera, na udaljenosti od oko 350 m od objekta postojećeg lovačkog doma. Pristup do objekta moguć je postojećom pješačkom stazom. Javno preduzeće je sačinilo projektni zadatak za adaptaciju mrjestilišta, shodno projektnoj dokumentaciji postojećeg stanja objekta. Radovi adaptacije su planirani u narednom periodu odnosno kad vremenski uslovi dozvole.

Turistička ponuda

Turistička ponuda Parka bazira se na aktivnom odmoru u prirodi i u skladu je sa principima održivog turizma. U svoju turističku ponudu Park je uključio iznajmljivanje čamaca, kajaka, bicikala, krplji i štapova za hodanje. U narednom periodu previđeno je da se izvrši rekonstrukcija drvenih čamaca i nabavka novih kajaka, jer su postojeći dotrajali. U ponudi se nalazi i edukativna staza oko Biogradskog jezera, koja ima veliki broj posjetilaca tokom ljetnjih mjeseci, zbog čega je potrebno turističku ponudu diversifikovati sa novim sadržajima. U tom kontekstu, planirano je formiranje nove staze za boso hodanje, koja imati dualni karakter, kao i adaptacija dječijeg igrališta.

Posljednjih godina evidentno je sve veće interesovanje za sportski ribolov, te je potrebno izvršiti dodatno promovisanje ovog vida aktivnog odmora u prirodi, po sistemu uhvati i vrati, a na području rijeke Tare, koja je u zoni Parka.

Konfiguracija terena i dostupnost planinskih staza, dobra su osnova za razvijanje seoskog, odnosno, katunskog turizam sa ponudom domaće hrane. U tu svrhu, neophodno je razvijati programe sa organizovanim turama obilaska Parka u pratnji vodiča.

Neophodno i kreiranje ponude naučnog turizma, kroz koji bi se sprovodile istraživačke ekspedicije za potrebe Parka.

Upravljanje posjetiocima

U pružanju usluga na prostoru Parka dominantan je izletnički turizam, koji je organizovan u vidu jednodnevnih tura i sportsko-rekreativni turizam u kojem dominiraju planinarenje i pješačenje. Tokom ljetnje sezone karakteristična je organizovana posjeta Parka posredstvom turističkih agencija, turoperatora, kao i individualno. Turističko - rekreativna funkcija u ovom Parku opredjeljena je specifičnostima i očuvanošću ekosistema u kojem je dominantna zaštitna funkcija. Valorizacija ove funkcije ostvaruje se kroz postojeći izletnički, sportsko - rekreativni i zdravstveni turizam, koji je potrebno dopuniti novim sadržajima. U ukupnoj prezentaciji Parka, Centar za posjetioce je veoma bitan segment. Kroz svoj rad Centar treba da ostvari informativnu i edukativnu funkciju, prezentirajući prirodne i kulturne vrijednosti Parka.

Naplata ulaznica se vršila na naplatnim punktovima i od strane nadzornika na određenim lokacijama. Najveći broj posjetilaca je tokom ljeta, i to na lokaciji Biogradskog jezera, kada se stvaraju gužve na stazi, parking prostoru i na asfaltnom putu od Kraljevog kola do jezera. Sve veći broj posjetilaca Parka nameće potrebu za izradom Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete. U izvještajnom periodu, promotivnim aktivnostima raznih lokaliteta u Parku, počelo je da se utiče na rasterećenje lokacija koje su prepoznate kao najposjećenije. JPNPCG projektom izrade studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen, te je u narednom periodu je potrebno posvetiti dodatnu pažnju za upravljanje posjetiocima. Tokom sezone vršilo se anketiranje posjetilaca čiji rezultati pokazuju strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca.

Saradnja sa nacionalnim institucijama i organizacijama

Saradnja sa Vladom Crne Gore s jedne i Zelenim klimatskim fondom (Green Climate Fund – GCF) s druge strane, dovela je do početka implementacije projekta „Jačanje kapaciteta Crne Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena” . Održane su tri online radionice u okviru

pripreme Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama. Radionice su bile dobra prilika da se stručni saradnici upoznaju sa procesima koji se odnose na klimatske promjene i posljedicama istih po ekosisteme u zaštićenim područjima. Nakon svake od njih je pripremljen Izvještaj o ključnim aspektima i preporukama sa istih, pa se iste u daljoj evaluaciji mogu koristiti u procesu izrade novih planova upravljanja.
JPNPCG i NP Biogradska gora od nadležnog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma dobilo je saglasnost na Plan upravljanja i Godišnji program upravljanja za NP Biogradska gora. Isto je usvojilo Izvještaj o radu JPNPCG za prethodnu godinu.
Ministarstvo je u 2023. godini u okviru druge faze projekta ‘’Rehabilitacija Biogradskog jezera’’ kroz angažman konsultantske grupe ‘’KOVI’’ u slivu Biogradskog jezera izvršilo: hidrološka, hidrogeološka, geodetska i geološka mjerenja. U prvim mjesecima ove godine planirana je prezentacija Izvještaja o rezultatima II faze pomenutog projekta.
Po istom osnovu JPNPCG i NP Biogradska gora su u 2023. godini ostvarila saradnju sa Zavodom za hidrometorologiju i seizmologiju Crne Gore.
JPNPCG i NP Biogradska gora imali su saradnju sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstvom za kapitalne investicije.
Tokom 2023. godine ostvarena je saradnja sa UIP - Upravom za inspekcijske poslove, konkretno sa inspektorom za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja, a radi sprječavanja nelegalnih radnji i aktivnosti na prostoru Parka.
U cilju adekvatne pripreme turističke sezone JPNPCG i NP Biogradska gora imali su koordinirane aktivnosti sa NTOCG i TO Kolašin, Mojkovac i Berane. Aktivnosti su bile usmjerene na promociju destinacije Parka na turističkim sajmovima u regionu i inostranstvu, kao i realizaciji zajedničkih manifestacija tokom trajanja turističke sezone.
JPNPCG i NP Biogradska gora nastavili su saradnju sa naučnim institucijama iz Crne Gore i inostranstva.
Predstavnici JPNPCG uzeli su učešće i na radionici "Dijalog zainteresovanih strana povodom istupanja Crne Gore na samitu Ujedinjenih nacija posvećenom Ciljevima održivog razvoja", a koju je organizovala Kancelarija za održivi razvoj /Generalni sekretarijat Vlade u saradnji sa sistemom UN - a u Crnoj Gori, u okviru Platforme Nacionalnog savjeta za održivi razvoj: „Dijalozi za razvoj" koja je razvijena uz podršku NAP projekta finansiranog od strane Zelenog klimatskog fonda (ZKF).

Saradnja sa međunarodnim organizacijama i institucijama

Služba za projekte i međunarodnu saradnju je tokom 2023. godine unaprijedila svoje kapacitete zaposlenjem još jednog lica sa iskustvom u pripremi i implementaciji projekata kao i prisustvom svojih predstavnika različitim obukama, konferencijama, info danima organizovanih od strane domaćih i inostranih institucija. Na taj način je i prošireno polje istraživanja donatora i konkurisanja predlozima projekata što je rezultiralo značajnim brojem pripremljenih i poslatih aplikacija. U tom smislu, a u skladu sa prioritetima poziva za projekte određenih od strane donatora, vodilo se računa o potrebama svih parkova. Tako su u saradnji sa različitim domaćim i stranim partnerima pripremljene aplikacije za prekogranične programe bilateralne saradnje sa Bosnom i Hercegovinom, Albanijom i Kosovom, ali i za trilateralne i multiralne programe poput

Interreg Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora, Interreg Adrion, Interreg Danube Region, Horizon Program.
Takođe, aplicirano je i na konkurse drugih donatora poput ambasada Češke i Japana, Eko Fonda, UNESCO i ABRDN Fondacija, DIMFE, Global Conservation, FAO.
U cilju proširenja vidljivosti Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore na međunarodnoj sceni i izgradnji mreže saradnje sa internacionalnim organizacijama uspostavljena je komunikacija sa Global Conservation i The thin Green Line, kao i sa Evropskom i Internacionalnom organizacijom rendžera, gdje će se u toku 2024. godine sprovesti procedura učlanjenja u ove organizacije.
U cilju proširenja partnerstava i mogućnosti apliciranja na fondove izvan programa projekata koje finansira Evropska Unija, izvršeno je opsežno web istraživanje, i kao rezultat toga zabilježeni su datumi poziva (npr. European Nature Trust, Rewilding Europe, DEFRA Darwin initiative, Global Biodiversity Framework Fund itd.), kao i budući pravci saradnje kroz Warner college of natural resources, Conservation International - Europe, ali i edukacije - OECD Blended Finances, VERRA VCS Program.

Saradnja sa lokalnim institucijama i organizacijama

Uprava NP Biogradska gora ima dobru međuinstitucionalnu saradnju sa lokalnim institucijama i organizacijama i to: Opština Kolašin, LTO Kolašin, OB Kolašin, Uprava za šume PJ Kolašin, Opština Mojkovac, LTO Mojkovac, OB Mojkovac, LTO Berane i OB Berane, kao i sa UIP odsjek za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja i Regionalnim centrom za sjever.
Tokom godine sastanci sa gore pomenutim institucijama/organizacijama održavali su se kontinuirano i sinhronizovano, a dogovorene aktivnosti su se blagovremeno realizovale.
Kao pozitivan primjer razumijevanja i podrške tokom 2023. godine Opština Kolašin je Službi zaštite NP Biogradska gora donirala vrijednu opremu u vidu PTZ kamere i prateće opreme, radi unapređenja zaštite ovog Parka. Takođe, Opština Mojkovac je Službi ambijentalne higijene i infrastrukture donirala duvač lišća, kako bi zaposlenima olakšali održavanje ovog Parka.
NP Biogradska gora je tokom godine podržao brojne manifestacije koje organizuju LTO Kolašin i Opština Kolašin, kao što su: 58. MOSI igre, gdje se na vodama Biogradskog jezera održalo takmičenje u sportskom ribolovu, zatim Tango kamp, Korifej teatar i Etno kamp.
U saradnji sa LTO Berane i CIZIP-om postavljena je fotočeka - za posmatranje ptica na Ševarinama, na strani opštine Berane, gdje se promocija ove aktivnosti očekuje 2024. godine.
Uprava NP Biogradska gora održava redovne kontakte sa OB koje gravitiraju u Parku, gdje se ističe saradnja sa OB Kolašin. Krajem 2023. godine održan je sastanak sa predstavnicima Regionalnog centra za sjever, OB Kolašin, OB Mojkovac, OB Berane, kao i sa UIP odsjek za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja. Na održanom sastanku je zaključeno da je Biogradska gora jedno od najočuvanijih zaštićenih područja, kao i dobar primjer međuinstitucionalne saradnje i odgovornog upravljanja. Na kraju je zaključeno da je potrebno definisati granice Parka, inicirati izmjene Zakona o nacionalnim parkovima, obezbijediti dozvole za nošenje oružja po tačno određenim pravilima za Službu fizičke zaštite Parka i ostale aktivnosti koje će poboljšati buduću saradnju i zaštitu NP Biogradska gora.
Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa NP Biogradska gora tokom septembra mjeseca organizovala sastanak sa predstavnicima nevladinih organizacija koje djeluju

u opštinama koje gravitiraju Nacionalnom parku Biogradska gora. Fokus sastanka je bio na unaprijeđenju saradnje JPNPCG, nevladinih organizacija i lokalnog stanovništva u cilju adekvatne zaštite Nacionalnog parka Biogradska gora i promocije njegovih prirodnih vrijednosti. Svi akteri su se složili da je neophodno dalje raditi na zaštiti Nacionalnog parka Biogradska gora i zajednički rješavati ekološke incidente. Pomenuti su i problemi poput velike buke, korišćenja kvadova i drugih vozila kojima se devastira prostor, ali su svakako pozdravili napore Službe fizičke zaštite Parka na rješavanju ovih situacija.
Na kraju je dogovorena kontinuirana komunikacija između predstavnika JNPCG i nevladinog sektora kao i priprema zajedničkih projekata u narednom periodu.

Socio-ekonomski forumi
Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj u saradnji sa stručnim saradnicima za rad sa lokalnim zajednicama u NP Biogradska gora je u prva dva kvartala prikupila podatke, na bazi kojih je evidentiran različit broj klastera (geografske koncentracije povezanih djelatnosti, pružalaca usluga itd. i sa njima umreženim ustanovama koje se međusobno nadmeću ali i sarađuju) i njihovih korisnika, koji koriste resurse ovog Parka. U NP Biogradska gora identifikovano je ukupno 8 klastera i 210 korisnika.
Na osnovu prikupljene baze podataka održane su tri sjednice Socio ekonomskog savjeta parka na teme: “Analiza rezultata tekuće turističke sezone u NP Biogradska gora - izazovi, pritisci i prijetnje” i “Zaštita i održivo upravljanje Parkom”.
Druga radna sjednica je održana sredinom septembra 2023. godine i ista je bila podijeljena u dva dijela. Prvi dio je održan sa predstavnicima lokalnih samouprava, TO Kolašin, Mojkovac i Berane, NTO Crne Gore, turističkom privredom i turističkim agencijama. Analizirani su rezultati tekuće turističke sezone i podijeljeno zadovoljstvom zbog ostvarenih rekordnih rezultata, ali i mogućih izazova koje u budućem vremenu mogu izazvati moguća nekontrolisana turistička kretanja i pritisak na prostor. U drugom dijelu na sastanku su prisustvovali načelnici OB Kolašin, Mojkovac i Berane, lovačkih udruženja i Uprave za inspekcijske poslove, gdje razmatrana situacija u vezi zaštite prostora, zaštite divljači na prostoru Parka. U tom kontekstu dogovorene su konkretne aktivnosti u narednom periodu.
Tokom izvještajnog perioda stručni saradnik za rad sa lokalnim zajednicama je kontinuirano obavljao razgovore i organizovao sastanke pojedinačno sa predstavnicima klastera.
Nakon održanog sastanka u decembru mjesecu na kojem su prisustvovali predstavnici katuna u Nacionalnom parku Biogradska gora, većina učesnika je pozdravila inicijativu od strane Nacionalnog parka Biogradska Gora i JPNPCG koja ide u pravcu uvažavanja njihovih zahtjeva, a istaknuti su i problema koji se odnose na:

- Prava korišćenja svojine;
- Nepostojanje elementarne putne infrastrukture;
- Zabrani bilo kakve gradnje za obavljanje poljoprivredne i turističke djelatnosti na privatnim imanjima.

Istaknuto je i da su imali sastanke na najvišem nivou u Ministarstvu ekologije prostornog planiranja i urbanizma, i da su im na istim obećani radovi na sanaciji puteva, ali da Agencija za zaštitu životne sredine nije dala pozitivno mišljenje čime su, kako smatraju ostali uskraćeni za elementarna prava.

Navedeni su i problemi vezani za kvadove, džipove, koji uništavaju izgled i pejzažne vrijednosti Parka i njihovih imanja, dok oni sa druge strane ista ne mogu da koriste za potrebe vlasnika imanja (poljoprivreda, eko turizam) i dr. Zbog restriktivnih uslova za izgradnju čak i pomoćnih objekata ostaju uskraćeni za subvencije koje na godišnjem nivou izdvaja Ministarstvo poljoprivrede, šumarstvo i vodoprivrede, a koja su opredjeljena za poljoprivredne proizvođače. Istakli su problem sa dobijanjem ogrjeva i da su isti uglavnom dobijali od sanitara u ograničenim količinama. Prisutnima je obrazloženo da su Nacionalni parkovi limitirani uslovima koji propisuje Agencija za zaštitu životne sredine i da im shodno tome ne mogu dati odobrenje za izvođenje bilo kakvih radova, uređenje puteva, adaptacija kućnih i pomoćnih objekata bez saglasnosti iste. U cilju rješavanja ovih pritisaka i problema, u narednom periodu JPNPCG će inicirati sastanak sa nadležnim institucijama:

- Agencijom za zaštitu životne sredine;
- Ministarstvom turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;
- Ministarstvom prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine i drugim nadležnim državnim organima.

Ključna karakteristika rada Savjeta za NP Biogradsku goru je da je ovaj Park postigao najbolje rezultate i najdalje odmakao u procesima uključivanja lokalnih struktura u procesima planiranja i implementacije.

Fizička zaštita Parka

Jedan od problema sa kojim se Služba fizičke zaštite susreće je starosna struktura, što ograničava efikasnu fizičku zaštitu. Nije prepoznata ova manjkavost, kao ne dobijanje beneficiranog radnog staža i jedina služba koja ima sva ovlašćenja po zakonu o zaštiti lica i imovine a nema beneficije.

U narednoj godini trebalo bi uraditi:

Završiti potrebne dozvole za nesmetanu nabavku i nošenje vatrenog oružja za službu zaštite u okviru svojih ovlašćenja shodno zakonu o zaštiti lica i imovine.

Izvršiti prekrivanje novim krovnim pokrivačem (lim) objekta Službe fizičke zaštite na Biogradskom jezeru.

Obezbijditi 35-40m^3 ogrjevnog drveta (bukva) za objekat Službe fizičke zaštite čiji zaposleni borave 24 časa u tom objektu tokom cijele godine.

Održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture

Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture najviše poteškoća u svom radu ima prilikom održavanja mobilijara u Parku. Jedan dio mobilijara u Parku, kao što su: znakovi, splav, edukativne table, nadstrešnice, klupe i stolovi su u prilično dotrajalom stanju gdje je potrebno izraditi novi navedeni mobilijar.

Jedan dio mobilijara, shodno svojim mogućnostima Služba uspijeva da popravi, a za preostali dio je potrebna izrada novog moblijara, van nadležnosti Službe.

Za potrebe Službe neophodno je nabaviti malu motornu testeru MS180, kako bi pripadnici ove službe efikasnije obavljali svoje svakodnevne aktivnosti.

Antropogeni pritisci na području Parka uglavnom su izraženi kroz nesavjesno odlaganje otpada koji predstavljaju veliki pritisak na životnu sredinu. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne

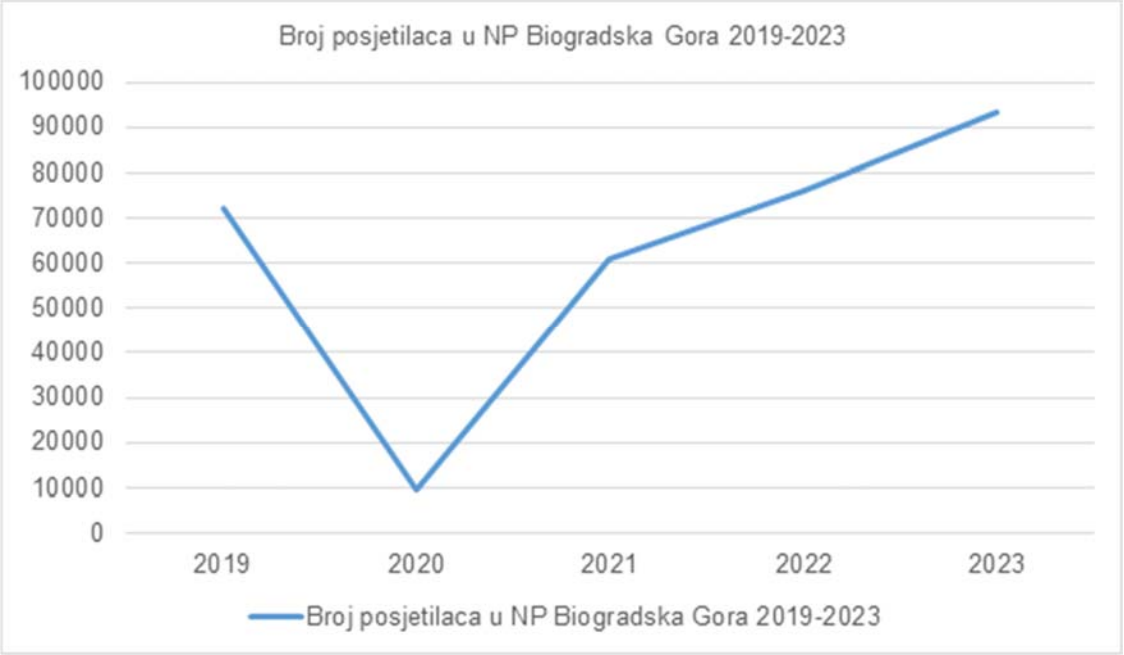
Gore prepoznaje važnost održivog upravljanje otpadom naročito zbog vidljivih uticaja otpada po zdravlje i životnu sredinu. U narednom periodu nastaviće se sa preduzimanjem mjera i aktivnosti koje sprovodi Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture i Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj.

4. POSJETE U NP BIOGRADSKA GORA

Najveći broj posjetilaca je tokom ljeta na lokaciji Biogradskog jezera kada se stvaraju gužve na stazi, parking prostoru i restoranu, kao i na asfaltnom putu od Kraljevog kola do jezera. Tokom ljetnje turističke sezone vršilo se anketiranje posjetilaca čiji rezultati pokazuju njihovu strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja. Na osnovu prikupljenih i analiziranih anketnih listića u NP Biogradska gora najveći broj posjetilaca su domaći tj. posjetioci iz: Crne Gore 38%, zatim iz Srbije 21% i Njemačke 18%. Posjetioci su se o Parku informišu preko interneta i društvenih mreža njih 34%, dok su ostali posjetili Park po preporuci prijatelja. U 70% slučajeva anketirani su ovo područje posjetili prvi put, dok je 30% njih u Parku bilo više puta. Veliki procenat anektiranih, čak 93%, navelo je da planiraju posjetu i ostalih nacionalnih parkova u Crnoj Gori.
Posjetioci su naveli da najčešće planiraju jednodnevne izlete 81%, dok je njih 8% planiralo da ostane više dana. Ljubaznost i uslužnost osoblja 86% posjetilaca ocijenilo je najvećom ocjenom. Kao motiv posjete Parka anketirani su najčešće navodili uživanje u prirodi 54%, zatim odmor i opuštanje 31%. Na pitanje o omiljenim aktivnostima u Parku njih 67% je odgovorilo da je to planinarenje i pješačenje. Anketirani, njih 90%, naveli su da će tokom posjete NP Biogradska gora obići i Centar za posjetioce.
Na osnovu broja prodatih ulaznica utvrđen je ukupan broj posjetilaca Parka. U narednoj tabeli dat je prikaz broja posjetilaca u Parku u posljednjih pet godina.

***Tabela 9**: Broj posjetilaca u periodu od 2019. do 2023. godine u NP Biogradska Gora*

Godina	2019	2020	2021	2022	2023
Broj posjetilaca	72.209	9.472	60.893	76.179	93.511

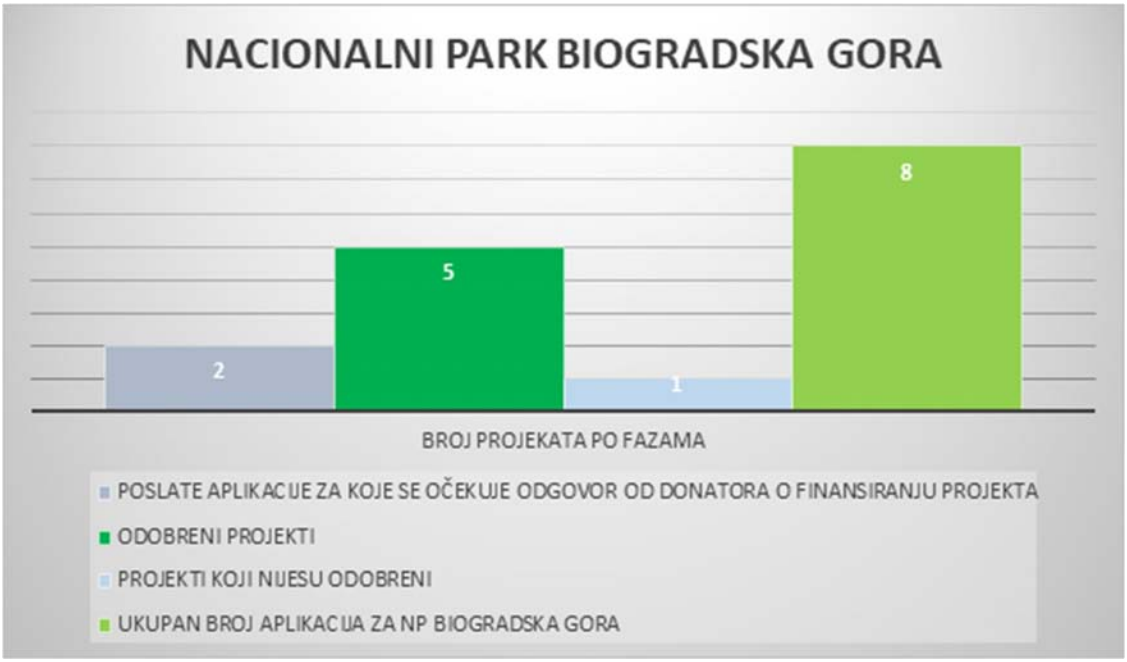

***Grafikon 8**: Broj posjetilaca u NP Biogradska Gora za period 2019 -2023. godina*

Analiza podataka pokazuje da je broj posjetilaca u odnosu na prethodnu 2022. godinu veći za 22,75%.
Od ukupnog prihoda koje je NP Biogradska Gora ostvario u 2023. godini (436.475 €), 87.87% su prihodi od prodaje ulaznica (383.541 €), 2,21% su prihodi od kampovanja (9.642 €) i 0,98% su prihodi od ribolovnih dozvola (4.258 €).

5. PROJEKTI

Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa ostalim službama preduzeća, a u skladu sa pozivima, kroz partnerske saradnje sa međunarodnim i domaćim organizacijama aplicirala, učestvovala i dala podršku ukupno na 22 projektne ideje. Kroz projekte kojima je aplicirano za donatorska sredstva obuhvaćene su oblasti: jačanje kapaciteta službi fizičke zaštite, zaštita prirode, izgradnja turističke infrastrukture, saradnja sa lokalnom zajednicom, izrada strateške dokumentacije i druge aktivnosti koje su u skladu sa planovima i programima upravljanja Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore. Za Nacionalni park Biogradska gora aplicirano je ili se kroz saradnju priprema i učestvuje na osam projektnih ideja od čega su dva u fazi procesa odobrenja, pet projekata je odobreno, a jedna aplikacija nije odobrena.

***Grafikon 9**: Prikaz projekata po fazama za nacionalni park Biogradska gora u 2023. godini.*

U nastavku je dat kratak pregled i informacije vezane za projekte koji su realizovani, realizuju se ili kojim se apliciralo za donatorska sredstva:

1. Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite“

U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku opreme za Službu fizičke zaštite i to za potrebe spašavanja i požara za svih pet nacionalnih parkova. Nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju napisala je projekat i aplicirala za ova sredstva. Opšti cilj projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada Službe fizičke zaštite. Specifični ciljevi projekta su povećanje efikasnosti Službe fizičke zaštite u borbi protiv požara i poplava, povećanje brzine odgovora Službe fizičke zaštite, jačanje kompetencija zaposlenih u ovoj Službi, povećanje efikasnosti i mobilnost Službe fizičke zaštite i Službe za kontrolu i monitoring.
Kroz projekat je planirana nabavka zimske i ljetnje uniforme, nabavka opreme za kontrolu i suzbijanje požara; nabavka opreme za spašavanje u slučaju poplava; organizovanje obuke za zaposlene u Službi fizičke zaštite za postupanje u slučajevima požara i poplava i nabavka vozila za potrebe ove Službe. Tokom 2023. godine sprovedene su aktivnosti istraživanja tržišta za nabavku uniformi za nadzornike nacionalnih parkova Crne Gore, a organizovana je i obuka za šefove službi zaštite i nadzornike iz svih pet nacionalnih parkova. Cilj ove obuke je unapređenje rada službi fizičke zaštite u nacionalnim parkovima.
Vrijednost ovog projekta iznosi *153.000,00€.*
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.

2. EcoDaLLi „ECOsystem-based governance with DAnube lighthouse Living Lab for sustainable Innovation processes“

JPNPCG je u projekat uključeno u svojstvu podugovarača, a konzorcijum čini značajan broj renomiranih partnera iz čitave Evrope kojim koordiniše partner iz Njemačke “Steinbeis Europa Zentrum’’. Projekat se sprovodi kroz Program Horizon. Glavne aktivnosti projekta odnose se na:

- Organizovanje dvije radionice za promociju EcoDaLLi projektnih aktivnosti u Crnoj Gori;
- Diseminaciju projekata na organizovanim radionicama, te na društvenim mrežama ;
- Online prisutnost na projektnim sastancima;
- Učestvovanje u implementaciji projektnih aktivnosti vezanih za WP3, WP4 i WP6 te u pisanju njihovih rezultata (engl. deliverable documents);
- Prisutnost uživo na tri Living Lab EcoDaLLi događaja;
- Mapiranje učesnika od važnosti za projekt EcoDaLLi na području Crne Gore;
- Upisivanje aktivnih i sprovedenih projekata u Mission Charter za područje Crne Gore;
- Prikupljanje i upisivanje podataka u EcoDaLLi portal.

Status podugovarača na ovom projektu JPNCPG je dobilo u decembru 2023. godine, dok će formalni početak realizacije projekta biti 01.f ebruara 2024. godine. Nakon toga, u saradnji sa partnerom - Sveučiliste u Zagrebu, Fakultet za strojarstvo i brodogradnju, biće urađen i plan implementacije. Sam projekat traje 30 mjeseci.
Vrijednost ovog projekta u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi *17.400,00€.*
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.

3. Forest connect

Cilj ovog projekta podržanog kroz Interreg Danube Program je oporavak staništa velikih sisara. Aktivnosti su: monitoring i istraživanje prema alatima razvijenim kroz projekat; obnavljanje i zaštita staništa; mjere za smanjenje konflikta između lokalnog stanovništva i velikih sisara; promocija i edukacija. Formiran je projektni tim i odabrani članovi upravnog odbora projekta dok će u narednom periodu biti definisan i plan implementacije.
Vrijednost ovog projekta u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi 137.410,00€. Projekat formalno počinje od januara 2024. godine i trajaće 30 mjeseci.
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.

4. “Sustainable management of natural resources in mountain areas”

JPNPCG učestvuje kao partner u projektu “Sustainable management of natural resources in mountain areas” (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima”, koji implementira Univerzitet “La Sapienza” iz Italije, kroz međunarodnu saradnju sa FAO Mountain Partnership Secretariat i koji se implementira u pet zemalja. Projekat za cilj ima unaprijeđenje uslova života lokalnih zajednica kroz održivo upravljanje resursima. U fokusu su lokalne zajednice iz planinskih oblasti. U svim ciljnim zemljama radi se obuka lokalnih upravljača kako da prikupljaju

podatke neophodne za kasniju izradu studije i preporuka kako umanjiti stepen siromaštva i podstaći održivi razvoj sela.
Projekat je zvanično počeo krajem novembra 2023. godine kada se održala i prva obuka za zaposlene Javnog preduzeća, Ministarstva i Agencije i trajaće do 31.12.2024. godine. Naredne obuke će se implementirati početkom 2024. godine. Sve projekte aktivnosti su finansijska obaveza Univerzieta „La Sapienza i biće finansirane iz budžeta ove institucije.
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.

5. "Vode Balkana" faza 3

Isto tako, važno je napomenuti da na projektu "Vode Balkana" faza 3 u saradnji sa NVO Parkovi Dinarida, Javno preduzeće učestvovalo kao krajni korisnik. Ovim projektom obezbijeđena je donacija protivpožarne opreme za svih pet nacionalnih parkova. Oprema uključuje naprtnjače, metlarice, kacige, rukavice, crijeva za gašenje požara, kamere zamke i dvoglede. Projekat je podržan od globalne ekološke organizacije The Nature Conservancy (TNC).

6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA

U ovom Parku tokom 2023. godine nisu izdavani urbanističko-tehnički uslovi, jer su za većinu planiranih objekata koji su u vlasništvu JPNPCG izdati u ranijem periodu. Riječ je o objektima koji su u funkciji zaštite i unaprjeđenja ovog Parka. Program objekata privremenog karaktera za NP Biogradska gora važi do 31.12. 2024. godine.

7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U toku 2023. godine upravi NP Biogradska gora i JPNPCG nijesu prijavljene naučne -i straživače aktivnosti na teritoriji Parka. Agenciji za zaštitu životne sredine upućen je dopis broj 05-84 od datuma 16.01.2024. godine sa zahtjevom za dostavljanje podataka/izvještaja o sprovedenim naučnim i obrazovnim istraživanjima na području nacionalnih parkova Crne Gore tokom 2023. godine, ali do pisanja ovog Izvještaja od Agencije za zaštitu životne sredine, koja je nadležni organ za izdavanje dozvole za sprovođenje naučno - istraživačkih aktivnosti nijesmo dobili odgovor.
U toku 2023.godine JPNPCG su Agenciji za zaštitu životne sredine dostavili mišljenje za obavljanje naučno-obrazovnih istraživanja na teritoriji Parka po sljedećim zahtjevima:

- zahtjev za sakupljanje biljaka za studente Biološkog fakulteta iz Beograda u okviru obaveznog predmeta Terenski praktikum 2 na master studijama
- zahtjev za naučna istraživanja vaskularne flore, mahovina i lišajeva upućenog od strane dr Milan Chytry (Masaryk University, Czech Republic)
- zahtjev za obavljanje naučnih istraživanja - obilježavanje divljih vrsta ptica (prstenovanje) zatraženo od strane Centra za zaštitu i proučavanje ptica

8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA

U cilju zaštite i očuvanja prirode, te stvaranja uslova za neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja prirodnih resursa na području nacionalnih parkova Crne Gore, Javno preduzeće teži da obezbijedi uslove za obavljanje neposredne zaštite i nadzora nad zaštićenim područjima, turističku djelatnost uključujući različite sadržaje sportsko-rekreativnog turizma za posjetioce, te promociju prirodnog bogatstva nacionalnih parkova kao destinacije, i druge poslove u skladu sa zakonom, što bi trebalo da doprinese stvaranju jedinstvene ponude na globalnom turističkom tržištu.
Sredstva koja Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore uspije da ostvari na godišnjem nivou iz sopstvenih prihoda nijesu dovoljna za samostalno funkcionisanje i realizaciju tekućih i programskih aktivnosti, te se finansiraju i subvencijama iz državnog budžeta.
Sredstva za rad preduzeća obezbjeđuju se iz:

- Budžeta Crne Gore;
- Naknada za korišćenje nacionalnih parkova iz člana 21 Zakona o nacionalnim parkovima;
- Donacija;
- Kredita;
- Drugih izvora u skladu sa Zakonom.

Na kraju kalendarske godine vrši se izrada Završnog računa (bilans stanja, bilans uspjeha, statistički aneks, promjene na kapitalu, tok gotovine, napomene uz finansijske izvještaje). Završni račun usvaja Upravni odbor Javnog preduzeća. Usvojeni Završni račun se predaje Upravi prihoda i Carina (Ministarstvo finansija) do 31. marta za prethodnu godinu u skladu sa odredbama Zakona o računovodstvu.

<u>Prihodi</u>
Odlukom o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova definisane su naknade u skladu sa članom 21, Zakona o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 39/2016) a odnose se na sledeće:

- ulazak u Nacionalni park;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje zbirke, korišćenje informativno-edukativnog materijala i dr.);
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (stalne i privremene);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostorija Nacionalnog parka;
- korišćenje mineralnih sirovina;
- iznajmljivanje sredstava i opreme za sport i rekreaciju (čamaca, brodova, kajaka, bicikala i dr.);
- organizovano posmatranje ptica;
- kampovanje;
- splavarenje i rafting;
- loženje vatre na posebno uređenim mjestima;

- džiping ture;
- parking;
- sportske i kulturne manifestacije;
- korišćenje plaža;
- trafo stanice;
- uspostavljanje zona sanitarne zaštite vodozahvata u sistemima javnog vodosnabdijevanja;
- korišćenje prostora za žičare, uspinjače i ski liftove;
- postavljanje privremenih objekata;
- postavljanje bilborda i reklamnih panoa;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, TV reklama i spotova;
- privredni i sportsko rekreativni ribolov;
- splavarenje i upotrebu plovila u sportsko rekreativne svrhe;
- korišćenje imena i znaka Nacionalnog parka;
- sakupljanje i branje šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

U narednoj tabeli su prikazani prihodi NP Biogradska gora koji su ostvareni u toku 2023. godine. Najveće učešće u ukupnim prihodima zauzimaju prihodi od naknada za ulazak u Nacionalni park (88%).

***Tabela 10**: Prihodi NP Biogradska gora koji su ostvareni u toku 2023.godine*

Elementi	2023. godina
Prihodi od ulaznica	384.148,70
Prihodi od izdavanja čamaca	12.363,96
Prihodi od prodaje suvenira	10.766,30
Prihodi od kampovanja	9.642,17
Ostali prihodi	15.296,02
UKUPNO (€)	**436.474,66**

Rashodi

Finansijska sredstva Javnog preduzeća troše se u skladu sa zakonom i opštim aktima preduzeća, donijetim odlukama, planovima i programima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima, u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Javnog preduzeća.

- Investiciona ulaganja (izrada tehničke dokumentacije, elaborati, studije, geodetska snimanja, recenzije, izvođenje radova sa nadzorom);
- Troškovi tekućeg održavanja opreme, vozila, plovila, objekata i drugih osnovnih sredstava;
- Monitoring i praćenje stanja životne sredine;
- Ostali poslovni rashodi (troškovi struje, vode, telefon, internet, reklama, zakup prostorija, kancelarijski materijal, održavanje higijene i ostali režijski troškovi);

- Osnovna sredstva (nabavka opreme, vozila i dr.);
- Zarade i ostala lična primanja zaposlenih;
- Prenesene aktivnosti.

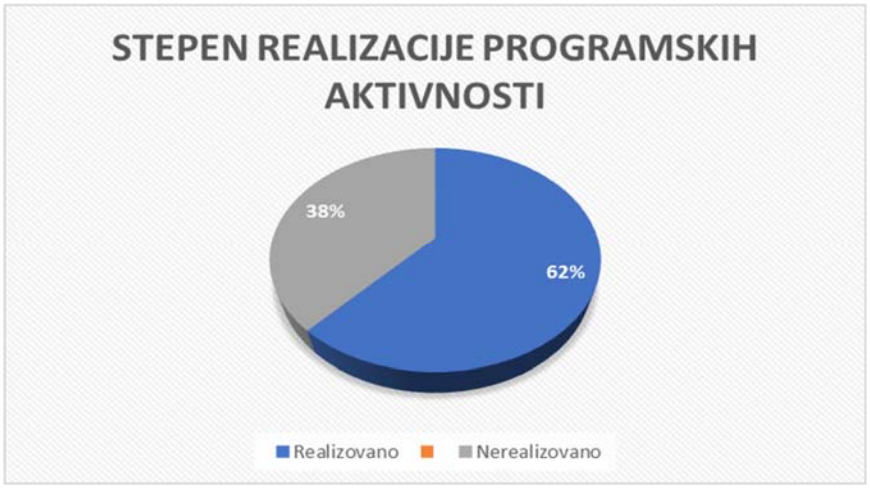
U narednoj tabeli su prikazani rashodi NP Biogradska gora nastali u toku 2023. godine. Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija svih nacionalnih parkova, na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova. Kako se aktivnosti ovih službi obavljaju u korist svih nacionalnih parkova, troškovi Službi zajedničkih poslova su izraženi u iznosu koji predstavlja učešće NP Biogradska gora u ukupnim troškovima nacionalnih parkova. U cilju sveobuhvatnog prikaza ukupnih rashoda, u tabeli su pripadajući rashodi Službi zajedničkih poslova zasebno prikazani. Više ostvareni rashodi u odnosu na prihode, finansirani su dijelom prihodima NP Durmitor, a dijelom subvencijama iz budžeta koje su odobrene u 2023. godini.

***Tabela 11**: Prikaza rashoda NP Biogradska gora u toku 2023. godine*

Elementi	2023. godina
Troškovi ljudskih resursa	400.386,60
Pripadajući troškovi ljudskih resursa SZP	157.819,73
Troškovi režija i održavanja objekata, vozila i plovila	62.223,99
Pripadajući troškovi režija i održavanja SZP	31.535,54
Programske aktivnosti	20.510,83
Pripadajući troškovi programskih aktivnosti SZP	18.246,94
UKUPNO (€)	**690.723,64**

9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Javno preduzeće za nacionalne parkove je Programom upravljanja za 2023. godinu planiralo 82 aktivnosti od kojih je realizovano 50 aktivnosti dok 32 aktivnosti nijesu realizovane. Stepen realizacije programskih aktivnosti na nivou nacionalnog parka Biogradska gora je 62% (Grafikon 10).

Grafikon 10: *Stepen realizacije programskih aktivnosti u NP Biogradska gora*

Realizacija planiranih aktivnosti u 2023. godini bila je na dobrom nivou. Ovdje je potrebno napomenuti da je realizacija pojedinih aktivnosti, direktno zavisila od realizacije drugih aktivnosti pa je tako npr. nerealizacija izrade mobilne aplikaciju za rad na terenu, uslovila nemogućnost organizovanja obuke nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije, a to je onda uslovilo i neralizaciju aktivnosti koja se odnosila na kontrolisanje ubiranja divlje flore na terenu i unošenja dobijenih podataka u Excel tabelu.

Nedostatak finansijskih sredstava, u prva dva kvartala 2023. godine, dok Javno preduzeće nije počelo da ostvaruje značajnije prihode po osnovu prodaje ulaznica i po osnovu drugih naknada za korišćenje nacionalnih parkova, uslovila je nerealizaciju pojedinih aktivnosti, a koje su se prvenstveno odnosile na: izradu odmorišnog mobilijara, izradu i postovljanje tabli i smjerokaza, adaptaciju dječijeg igrališta, izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete, nabavku materijalno-tehničkih sredstava za Službu fizičke zaštite Parka, nabavku zamki za istraživanje faune sisara i dr.

U narednoj godini potrebno je:

- Angažovati stručne saradnike za herpetofaunu i materijalnu kulturnu baštinu u cilju jačanja stručnog kapaciteta Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj i Izvršiti nabavku potrebnih materijalno tehničkih sredstava neophodnih za monitoring faune sisara;
- Nastaviti saradnju sa klasterima u okviru socio-ekonomskih foruma;
- Aplicirati na projektima koji će unaprijediti zaštitu i održivi razvoj Parka i ojačati saradnju sa lokalnim stanovništvom;
- Izraditi Studiju kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u Parku;
- Razviti interpretativne i turističke programe obilaska Parka;
- Izvršiti instalaciju dodatnog video nadzora na Biogradskom jezeru putem kojeg bi se pratilo stanje gustine popunjenosti vozila na parkingu kod Biogradskog jezera da ne bi došlo do preopterećenja na ovom lokalitetu;
- Postaviti kontrolno - naplatnog punkta na lokalitetu Suvodo kako bi se unaprijedila zaštita Parka;

- Potrebno je unaprijediti saradnju sa nadležnim organima sa ciljem sprječavanja ulaska četvorotočkaša na područje Parka;
- U upravnoj zgradi NP Biogradska gora, potrebno je instalirati sistem za prisustvo na poslu preko kojeg bi se olakšala dosadašnju kontrolu prisustva, te na taj način ljudski resursi Službe za kontrolu i monitoring mogli usmjeriti na izvršenje drugih radnih zadataka;
- U susret ljetnjoj turističkoj sezoni potrebno je obezbjediti parking prostor sa punionicama za električna vozila i vršiti naplatu za navedena;
- Obezbijediti uslove za prevoz posjetilaca od parking prostora Kraljevo kolo do Biogradskog jezera. Na parkingu izvršiti instalaciju video nadzora za kontrolu naplate ovih usluga. Obezbjeđivanje navedenog bi unaprijedilo zaštitu lokaliteta Biogradsko jezero, kontrolu naplate ulaznica u ovom Parku i uvećalo prihode;
- U cilju sve veće popularnosti Crne Gore kao i NP Biogradska gora kao kamperske destinacije neophodno je postojeći parking na Kraljevom kolu osposobiti i pustiti u funkciju;
- Potrebno je inicirati kod Ministarstva poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede da se vrati zaštitna zona oko Nacionalnog parka, obzirom da je ista data na upravljanje lovištima kojima gazduju Lovačka društva Kolašin, Mojkovac i Berane;
- Inicirati izgradnju treće trake na ulazu sa magistralnog puta u Park - most na Kraljevom kolu;
- Izvršiti detaljnu rekonstrukciju pet drvenih čamaca koji su u upotrebi na vodama Biogradskog jezera;
- Izvršiti dodatnu sanaciju putnog pravca Biogradsko Jezero – Katun Vranjak;
- Postaviti info table vezano za zabranjeno skretanje kvadova i džipova van glavnog puta
- Izvršiti popravku i adaptaciju postojećih i izvršiti nabavku novog mobiljara (klupe, stolovi, nadstrešnice, splav za vezivanje čamaca, korpe za otpatke);
- Inicirati promociju fly fishing zone na rijeci Tari u dužini od 2,5km koji pripada Parku;
- Produžiti Rješenje za otpočinjanje rada unutrašnje Službe zaštite NP Biogradska gora;
- Odobrenja za držanje oružja koja su na zaduženju u NP Biogradska gora su istekla i ista je potrebno produžiti;
- Potrebno je izvršiti rekonstrukciju dječijeg igrališta, kao i sanitarnog čvora;
- Adaptirati zgradu na Kraljevom kolu u cilju zaštite i promocije porodiljske kolonije slijepih miševa koji borave u njoj;
- Izvršiti adaptaciju Mrijestilišа kod Biogradskog jezera;
- Uraditi projekat vodosnabdevanja Biogradskog jezera sa vodoizvorišta Ganovača;
- Izvršiti poribljavanje Biogradskog jezera autohtonom potočnom pastrmkom.
- Izvršiti prekrivanje novim krovnim pokrivačem (lim) objekta Službe fizičke zaštite na Biogradskom jezeru;
- Hitno inicirati da zakupodavac bungalova na obali Biogradskog jezera ispoštuje stavke ugovor o zakupu koje se odnose na redovno održavanja ovih objekata.

10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta	
Cilj 1.1.	**Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste**
Aktivnost 1.1.1.	**Izvršiti obuku stručnih saradnika za floru i vegetaciju za rad u Geografsko informacionom sistemu**
Opis aktivnosti	Za potrebe ažuriranja baze sa kompletnim setom podataka o flori i vegetaciji, izvršiće se obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u.
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnici osposobljeni za rad u GIS-u*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	*200,00*
Aktivnost 1.1.2.	**Izraditi mobilnu aplikaciju u cilju boljeg monitoringa i prikupljanja podataka**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja taksonomskih i stanišnih podataka izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Funkcionalna mobilna aplikacija*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.1.3.	**Nastaviti inventarizaciju nacionalno i/ili međunarodno značajnih biljnih taksona**
Opis aktivnosti	Nastaviće se sa unosom literaturnih i terenskih podataka u Excel-bazu, na sređivanju i sistematizaciji taksonomskih i drugih podataka, na nomenklaturnim usaglašavanjima unijetih taksona sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Catalogue of Life, The Euro+Med PlantBase i The Plant List). Definisanjem važećeg naziva (accepted name) riješiće se problem sinonima i utvrditi konačan broj popisanih taksona na nivou vrste i podvrste. Upoređivanjem sa EU IUCN listom utvrdiće se konzervacijski status taksona na nivou Evrope i na globalnom nivou. Sređivanjem i sistematizacijom podataka baza postaje upotrebljiva za pretragu i pružanje svih neophodnih podataka, (ukupan broj popisanih taksona, broj taksona koji imaju nacionalni i/ili međunarodni značaj i nivoe zaštite, distribucija taksona po lokalitetima i stanišnim tipovima, itd.). Nepostojanje ili zastarjelost podataka za određeni značajni takson ili stanište, odnosno područje, biće osnovni kriterijum pri odabiru lokaliteti na kojima će se uraditi popis značajnih taksona, utvrditi stanje i distribucija.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenim podacima*

Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	270,00
Cilj 1.2	**Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura staništima**
Aktivnost 1.2.1.	**Kartirati stanišni tip 7230 Alkalne tresave**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništa će se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropsku Uniju. Odredиće se granice, dobiće se podaci za monitoring i prema potrebi provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.
Indikator aktivnosti	*Karta stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka i izvještaji monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	130,00
Aktivnost 1.2.2	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta na stanišnom tipu 7230**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se monitoring dijagnostičkih vrsta u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uslova za ciljne i ostale značajne vrste habitata. Aktivnost će se realizovati u sklopu aktivnosti 1.2.1
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	130,00
Aktivnost 1.2.3	**Kartirati stanišni tip 7140 Prelazne tresave**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništa će se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropsku Uniju. Odredиće se granice, dobiće se podaci za monitoring i prema potrebi provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.
Indikator aktivnosti	*Karta stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka i izvještaji monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	*Realizovano*
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	140,00
Aktivnost 1.2.4	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta na stanišnom tipu 7140**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se monitoring dijagnostičkih vrsta u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uslova za ciljne i ostale značajne vrste habitata. Aktivnost će se realizovati u sklopu aktivnosti 1.2.3
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	130,00

Cilj 1.3	**Kontrolisano ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe i očuvanje staništa**
Aktivnost 1.3.1	**Izraditi mobilnu aplikaciju za rad na terenu**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja podataka o ubiranju divlje flore u komercijalne svrhe izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Aplikacija instalirana u mobilne uređaje koje zadužuju radnici službe zaštite NP i stručne službe JPNPCG*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.3.2	**Obučiti nadzornike za korišćenje mobilne aplikacije**
Opis aktivnosti	Izvršiće se obuka nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije a u cilju lakšeg prikupljanja podataka o lokalitetima ubiranja ljekovite flore, samoniklog jestivog bilja i gljiva na prostoru NP
Indikator aktivnosti	*Služba zaštite obučena da u terenskom radu koristi mobilnu aplikaciju*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnost 1.3.1
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.3.3	**Kontrolisati stanje na terenu i unositi podatke u Excel bazu**
Opis aktivnosti	Svi podaci koji se odnose na ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe, dobijeni radom nadzornika na terenu, korišćenjem mobilne aplikacije, biće unijeti u bazu podataka, uradiće se analiza i kartografski prikaz.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju sa mapom staništa na kojima su vršena ubiranja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite, direktor NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnosti 1.3.1. i 1.3.2.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.4	**Aktivna zaštita šumskih ekosistema**
Aktivnost 1.4.1	**Sprovoditi sanitarno-higijenske aktivnosti**
Opis aktivnosti	Izvršiće se uklanjanje stabala u cilju adekvatne i efikasne zaštite, održavanja i unaprjeđivanja šumskih ekosistema: sa izrazitim simptomima zaraze, izvaljenih i suvih stabala, snjegolomova i vjetrolomova, stabla koja nemaju mogućnost daljeg razvoja i stabla koja ugrožavaju nesmetan prolaz posjetioca kroz Park i dovode u opasnost oštećenja materijalne imovine u okruženju Aktivnost će se sprovoditi u saradnji sa Službom zaštite, a na osnovu njihovog izvještaja sa terena, nakon čega će stručna služba provjeriti stanje i preduzeti dalje mjere.

	Aktivnosti sječe i transporta drvnih sortimenata realizovaće se na osnovu Zakona o šumama (Sl. list CG broj 47/15) i unutrašnjih akata JPNPCG
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o realizovanoj aktivnosti u državnim šumama*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi i razvoj, Služba zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	8.130,00
Aktivnost 1.4.2	**Vršiti preventivnu i aktivnu zaštitu šumskih ekosistema od požara**
Opis aktivnosti	U cilju preventivnih mjera zaštite, kao i efikasnog reagovanja, odradiće se nabavka potrebne opreme, instalacija potrebne infrastrukture i distancino praćenje požara uz pomoć GIS tehnologije
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o realizovanoj aktivnosti*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Kroz projekte nijesu obezbjeđena finansijska sredstva za realizaciju ove aktivnosti
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.4.3	**Izraditi interaktivnu bazu podataka prikupljenih tokom terenskih aktivnosti**
Opis aktivnosti	Izvršiće se obezbjeđivanje softverskih rješenja u kojem će se uskladištiti vektorizovani postojeći i terenski podaci. Upoređivanjem i preklapanjem postojećih i prikupljenih terenskih podataka će se obezbijediti adekvatnije i efikasnije donošenje odluka u cilju zaštite i unaprjeđenja stanja šumskih ekosistema.
Indikator aktivnosti	*Izrađena interaktivna baza*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	130,00
Aktivnost 1.4.4	**Uraditi Plan gazdovanja šuma u privatnoj svojini**
Opis aktivnosti	Na osnovu podnijetih zahtjeva sa potrebnom dokumentacijom, zdravstvenog stanja i kvaliteta šume, izvršiće se odobravanje korišćenja šuma u privatnoj svojini. Realizacija zahtjeva će se regulisati na osnovu stručne procjene stanja šume i donošenja rješenja za svaki zahtjev posebno. Dostavljanje zahtjeva za sječu u privatnoj svojini će se prihvatati do 01.12.2022 godine, za plansku 2023. godinu, kako je definisano Zakonom o šumama (Sl. List 47/15) Nakon dostavljanja zahtjeva, direktor Javnog preduzeća obrazuje komisiju koja će donijeti Plan gazdovanja šuma u privatnoj svojini. Za realizaciju Plana neophodna je dozvola od strane Agencije za zaštitu životne sredine.
Indikator aktivnosti	*Urađen i realizovan Plan gazdovanja šuma u privatnoj svojini*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Aktivnost 1.4.5	**Obezbijediti drvne sortimente iz reda sanitara, za potrebe lokalnog stanovništva**
Opis aktivnosti	U cilju unapređivanja saradnje sa lokalnim stanovništvom, a u skladu sa zakonom, izvršiće se dodjela drvnih sortimenata iz reda sanitara po prikupljenim zahtjevima
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o dodijeljenoj količini drvnih sortimenata po zahtjevima lokalnog stanovništva i broj napravljenih rješenja*
Odgovornost	Direktor parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Pravna služba
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Cilj 1.5	**Monitoring šuma**
Aktivnost 1.5.1.	**Sprovoditi monitoring opšteg zdravstvenog stanja šuma**
Opis aktivnosti	Na lokacijama koja su degradirana od vjetroloma, snjegoloma ili požara vršiće se praćenje brojnosti populacije potkornjaka postavljanjem feromonskih klopki. Na osnovu prikupljenih uzoraka će se odrediti mjere zaštite koje bi trebalo realizovati u slučaju prenamnoženja vrste. Prikupljanjem insekata iz feromonskih klopki analiziraće se njihova brojnost i vitalnost populacija i utvrdiće se mjere koje treba sprovesti, a u cilju smanjenja brojnosti istih.
Indikator aktivnosti	*Postavljene feromonske klopke i napravljen izvještaj o prikupljenim podacima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nisu se na vrijeme usvojeni PU za 2023.godinu, pa je kasnije bilo prekasno za realizaciju ove aktivnosti
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.6	**Kontrolisan sportski ribolov na Biogradskom jezeru**
Aktivnost 1.6.1	**Izvršiti poribljavanje Biogradskog jezera za potrebe sportskog ribolova**
Opis aktivnosti	Poribljavanje Biogradskog jezera autohtonom pastrmkom dunavskog sliva kako bi povećala brojnost ove vrste u jezeru i pritokama. Napomena: Za realizaciju ove aktivnosti neophodno je pribaviti dozvolu od Agencije za zaštitu životne sredine
Indikator aktivnosti	*Količina poribljene ribe*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Ne postoji mogućnost da se nabavi riba adekvatna za poribljavanje jezera.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.7.	**Stabilne populacije mrmoljka**
Aktivnost 1.7.1	**Vršiti monitoring stanja mrmoljaka u jezeru i okolnim barama**

Opis aktivnosti	Evidentirati će se stanje mrmoljaka u okolnim barama i u Biogradskom jezeru.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o monitoringu*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00
Cilj 1.8.	**Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa (Chiroptera) i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija**
Aktivnost 1.8.1	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka opreme za hvatanje slijepih miševa koja će se koristiti na terenu prilikom istraživanja ovih vrsta. Napomena: Nabavljena oprema će se koristiti na teritoriji svih 5 NP.
Indikator aktivnosti	*Nabavljena oprema (šipke i nevidljive mreže) za hvatanje slijepih miševa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.000,00
Aktivnost 1.8.2	**Istražiti rasprostranjenost i utvrditi važna područja za očuvanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Primjenom nevidljivih mreža i ultrazvučnom detekcijom, utvrdiće se rasprostranjenost slijepih miševa i odrediti najznačajnija staništa na području Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih jedinki i vrsta slijepih miševa; Broj najznačajnijih staništa na području Parka.*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Cilj 1.9	**Očuvanje vrsta iz porodice *Mustelidae* (kune) kroz očuvanje njihovih staništa**
Aktivnost 1.9.1.	**Nabavka opreme za istraživanje Mustelidae (foto-zamke, živolovke)**
Opis aktivnosti	Nabavka foto-zamki za istraživanje vrsta iz porodice Mustelidae.
Indikator aktivnosti	*Posjedovanje 5 foto-zamki marke Browning/ Cudde back/ Bushnell*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nabavka opreme nije ušla u Plan javnih nabavki.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.9.2	**Izvršiti kartiranje potencijalnih staništa Mustelidae**
Opis aktivnosti	Izvršiće se kartiranje staništa i odrediti nulto stanje vrsta iz porodice *Mustelidae* na osnovu rezultata dobijenih monitoringom
Indikator aktivnosti	*Broj staništa, tabela sa popisom vrsta iz porodice Mustelidae*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite
Status realizacije	Nerealizovano

Razlog ne realizacije	Aktivnost je vezana za aktivnost 1.9.1. i nije bilo moguće istraživati sve vrste iz porodice kuna bez adekvatne opreme. Istraživanja su sprovedena samo za vidru.
Troškovi realizacije	110,00
Aktivnost 1.9.3	**Odrediti nulto stanje vrsta iz porodice *Mustelidae,* sprovoditi kontinuirani monitoring**
Opis aktivnosti	Terenska istraživanja prisutnosti vrsta u saradnji sa zaposlenima u Službi zaštite NP
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta iz porodice Mustelidae*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Dopunjeni su samo podaci koji su prikupljeni za vidru.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.10	**Stabilne populacije krupnih sisara**
Aktivnost 1.10.1	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje prisustva krupnih sisara (foto-zamke)**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka opreme koje će se koristiti na terenu za registrovanje prisutnosti vrsta krupnih sisara.
Indikator aktivnosti	*Nabavljene foto-zamke (5) marke Browning/ Cudde back/ Bushnell*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nabavka opreme nije ušla u Plan javnih nabavki.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.10.2	**Sprovoditi monitoring krupnih sisara i utvrditi najznačajnija staništa za njegovo očuvanje**
Opis aktivnosti	Sprovešće se terenska istraživanja uz pomoć foto-zamki i primjenom metode transekata. Registrovaće se prisustvo vrsta krupnih sisara na teritoriji NP i kartiraće se njihova najznačajnija staništa.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta krupnih sisara; Broj značajnih staništa značajnih za krupne sisare*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP, direktor NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nove kamere nijesu nabavljene, a postojeće su van funkcije usled tehničke neispravnosti.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.11.	**Zaštita i održivo korišćenje vodenih resursa**
Aktivnost 1.11.1	**Monitoring hidroloških objekata**
Opis aktivnosti	U saradnji sa *Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju i* Upravom za vode, vršiće se monitoring hidroloških objekata u skladu sa važećom Zakonskom regulativom.
Indikator aktivnosti	*Ispitan kvalitet vode na području Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost se realizuje u fazama. I faza je započeta 2016. godine, a tokom 2022. godine i II faza koja podrazumijeva istraživanja, mjerenja i istraživanje i pripremanje podloga koje obuhvataju kompletan hidrološki ciklus.

Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.12.	**Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa**
Aktivnost 1.12.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni Lepidoptera i Coleoptera**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune Lepidoptera i Coleoptera
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju istraženosti faune Leidoptera i Coleoptera i preporuke u vezi daljih istraživanja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 1.12.2.	**Izvršiti uvid u stanje dnevnih leptira na području Parka**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o istraživanjima faune dnevnih leptira Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	170,00

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređenje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala	
Cilj 2.3	**Zaštićena, valorizovana, promovisana i popularizovana nematerijalna kulturna baština**
Aktivnost 2.3.1	**Inventarisati nematerijalnu kulturnu baštinu Parka**
Opis aktivnosti	Nastaviće se proces koji podrazumijeva opsežna i dugotrajna istraživanja evidenciju i evaluaciju najznačajnijih elemenata nematerijalne kulturne baštine, kao najreprezentativnijih aspekata nacionalnog identiteta
Indikator aktivnosti	*Prikupljeni i sistematizovani podaci i njihova dalja opservacija*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 2.3.2	**Prikupiti podatke od nosioca nematerijalnih kulturnih dobara**
Opis aktivnosti	Prikupiće se podaci od pojedinaca direktno na terenu koji su posljednji nosioci I čuvari običajne prakse znanja i vještina, kroz kontinuitet prenošenja ovih kulturnih obrazaca s ciljem da se obezbjedi efikasnija promocija NKN kroz jačanje svijesti o njegovom značaju
Indikator aktivnosti	*Prikupljeni i sistematizovani podaci i njihova dalja opservacija*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	130,00

Aktivnost 2.3.3	**Popunjavati upitnike za identifikaciju elemenata nematerijalnog kulturnog nasljeđa**
Opis aktivnosti	Izvršiće se popunjavanje obrazaca u vidu upitnika za svaki evidentirani elemenat NKN
Indikator aktivnosti	*Popunjeni upitnici*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	130,00
Aktivnost 2.3.4	**Uputiti inicijative za uspostavljanje zaštite na osnovu istraživačkih nalaza i drugih dokaza o svojstvu, osobenosti i značaju nematerijalnog kulturnog dobra**
Opis aktivnosti	Relevantnim institucijama uputiće se inicijativa za uspostavljanje zaštite elemenata nematerijalnog kulturnog dobra, na osnovu istraživačkih nalaza, osobenosti i značaja koje ima to nematerijalno dobro
Indikator aktivnosti	*Upućena inicijativa nadležnoj instituciji*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Prema stručnoj procjeni nijedan elemenat nije izdvojen za stručnu zaštitu
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.5	**Organizovati manifestacije i učestvovati na sajmovima, izložbama i kulturno-umjetničkim programima koji se oslanjaju na etnografsko nasljeđe**
Opis aktivnosti	Za prepoznate, najreprezentativnije elemente nematerijalne kulturne baštine Parka, obezbijediće se efikasnija promocija kroz osmišljavanje i realizovanje neke buduće manifestacije
Indikator aktivnosti	*Osmišljena nova manifestacija*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Idejno osmišljen koncept predstoji dalje aktivnosti na njenoj realizaciji u dogovoru sa direktorom Parka
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.6	**Inicirati projekte zaštite i valorizacije nematerijalne kulturne baštine pod pokroviteljstvom relevantnih institucija**
Opis aktivnosti	U skladu sa usvojenim programskim aktivnostima institucija iz oblasti kulturnog nasljeđa, iniciraće se projektne aktivnost na zaštiti i valorizaciji nematerijalne kulturne baštine.
Indikator aktivnosti	*Pokrenuta inicijativa projekata zaštite i valorizacije NKN*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, MK; CANU; UZKD
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost započeta 2023.godine i realizovaće se tokom 2024.godine
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.7	**Kreirati programe u Parku za obilježavanja „Dana evropske baštine”**

Opis aktivnosti	Pod okriljem inicijative „Dani evropske baštine", kreiraće se i realizovati program obilježavanja ove značajne manifestacije, konkretno u ovom Parku, ukoliko bude korespondirala sa zadatom temom
Indikator aktivnosti	*Realizovana manifestacija „Dani evropske baštine“*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Ovogodišnja manifestacija “Dani evropske baštine “, realizovana je u okviru NPSJ, obzirom da je ovogodišnja tema najviše korespondirala sa ovim Parkom
Troškovi realizacije	0,00

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi	
Cilj 3.1	**Razvijena edukacija i interpretacija. Lokalno stanovništvo i posjetioci su kvalitetno edukovani o vrijednostima NP Biogradska gora**
Aktivnost 3.1.1	**U saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju u Parku i nadležnim ministarstvom izradiće se edukativni programi**
Opis aktivnosti	U saradnji sa osnovnim školama i nadležnim ministarstvom organizovaće se edukativni programi
Indikator aktivnosti	*Održane radionice*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	400,00
Aktivnost 3.1.2	**U saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju u Parku izradiće se edukativni materijali**
Opis aktivnosti	Uradiće se reprint edukativnih materijala i unaprjeđenje dizajna na postojećim edukativnim materijalima (flora, fauna, kulturno-istorijsko nasljeđe itd.)
Indikator aktivnosti	*Štampa edukativnog materijala*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Izvršena je dopuna dizajna, čeka se odobrenje za štampu
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 3.1.3	**U saradnji sa LTO obilježiti značajne ekološke datume**
Opis aktivnosti	Osmisliće se i organizovati interaktivne tematske radionice, u cilju obilježavanja važnih datuma i to: 22. mart Svjetski dan voda 22. april Dan planete Zemlje 9. maj Međunarodni dan ptica 22. maj Svjetski dan zaštite biodiverziteta 5. jun Svjetski dan zaštite životne sredine 31. jul Svjetski dan nadzornika

	14. septembar Svjetski Dan prašuma 26. septembar Dan čistih planina 4. oktobar Svjetski dan zaštite životinja 16. oktobar Dan zdrave hrane 3. novembar Svjetski dan čistog vazduha
Indikator aktivnosti	Broj održanih edukativnih i tematskih radionica; Broj učenika koji je prisustvovao organizovanim radionicama, organizovano obilježavanje Parka
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, LTO, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	700,00
Aktivnost 3.1.4	**U saradnji sa LTO osmisliti i sprovesti ciljane interpretativne programe obilaska Parka**
Opis aktivnosti	Osmisliće se i pripremiti dizajn za liflet sa programom obilaska Parka za određenu ciljnu grupu
Indikator aktivnosti	Osmišljen program i urađen dizajn lifleta
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, LTO, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 3.1.5	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore formirati nove edukativne i tematske staze**
Opis aktivnosti	Dati prijedlog za obnovu staza i za formiranje jedne edukativne staze. Uz izvještaj priložiti GPS snimak, fotodokumentaciju sa potrebnim informacijama za formiranje edukativne staze
Indikator aktivnosti	Urađen izvještaj
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka, Planinarski savez Crne Gore
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	50,00
Aktivnost 3.1.6.	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore održavati i unaprijediti postojeće edukativne i tematske staze**
Opis aktivnosti	Izrada, štampa i montaža folija na edukativnim i informativnim tablama na edukativnoj stazi oko Biogradskog jezera i tematskoj stazi „Ljeto u katunu - odakle dolaze naši domaći proizvodi“
Indikator aktivnosti	*Edukativna i tematska staza spremne za prijem posjetilaca*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	466,00
Cilj 3.2	**Park je uspješno promovisan na tržištu**
Aktivnost 3.2.1	**Sprovoditi PR kampanje (Odnosi sa javnošću)**
Opis aktivnosti	Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG promovisaće se projekti i aktivnosti koje se implementiraju u Parku, njegove prirodne i kulturne vrijednosti, važni ekološki datumi, manifestacije i događaji. Iniciraće se aktivnosti u vezi sa promocijom biodiverziteta, prirodnih

	vrijednosti, kao i ponude parka kroz različite akcije na terenu, promotivne tekstove i objave u medijima i društvenim mrežama. Inicirаće se saradnja sa elektronskim medijima (portalima) koji se bave promocijom turističkom ponudom Crne Gore, kao i sa travel blogerima u cilju promocije turističke ponude parka.
Indikator aktivnosti	*Press clipping; Broj postavljenih objava na društvenim mrežama i sajtu, objavljenih tekstova, priloga i emisija u medijima, učešće javnosti u kreiranju sadržaja na društvenim mrežama, učešće posjetioca u promotivnim aktivnostima.*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam; direktor Parka; direktor JPNPCG
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	2.900,00
Aktivnost 3.2.2	**Učestvovati na turističkim sajmovima**
Opis aktivnosti	Uzeće se učešće na lokalnim, regionalnim i internacionalnim sajmovima turizma koji se budu oglašavali tokom programske godine
Indikator aktivnosti	*Park je promovisan na nacionalnim, regionalnim i internacionalnim turističkim sajmovima*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	5.848,00
Aktivnost 3.2.3	**Organizovati manifestacije i događaje**
Opis aktivnosti	Organizovati Prvomajsko otvaranje Parka. Pozvati lokalne proizvođače da svoje autentične proizvode izlože i prezentuju posjetiocima manifestacije.
Indikator aktivnosti	*Organizovan je događaj Prvomajsko otvaranje Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
Aktivnost 3.2.4	**Izraditi i štampati promotivni materijal**
Opis aktivnosti	Izrada i štampa promotivnog materijala (brošura i kataloga) i izrada i štampa promotivnog materijala (olovke, planeri, vrećice i majice) sa logom i motivima NP Biogradska gora
Indikator aktivnosti	*Izrađen promotivni materijal*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	535,00
Aktivnost 3.2.5	**Izraditi autentični suvenir Parka**
Opis aktivnosti	Organizovaće se konkurs za izradu autentičnog suvenira Parka
Indikator aktivnosti	*Odabran autentični suvenir Parka*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano

Razlog ne realizacije	Realizacija aktivnosti je uslovljena izradom i usvajanjem novog vizuelnog identiteta za NP Biogradska Gora.
Troškovi realizacije	0,00

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi	
Cilj 4.1	**Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca**
Aktivnost 4.1.2	**Urediti glavne ulaze u Park**
Opis aktivnosti	Uradiće se administrativna procedura neophodna za izvođenje radova glavne kapije u Parku. Izvršiće se idejno rješenje sa predmjerom i predračunom
Indikator aktivnosti	*Završena administrativna procedura i urađeno idejno rješenje*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.200,00
Aktivnost 4.1.3	**Izgraditi kontrolno-naplatne punktove**
Opis aktivnosti	Nabaviti i postaviti montažno demontažni kontrolno-naplatni punkt Vranjak.
Indikator aktivnosti	*Postavljen kontrolno-naplatni punkt tokom sezone*
	Drugi kvartal
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	3.206,50
Aktivnost 4.1.4	**Postaviti i dopuniti najavne, glavne i informativne table ka/i u Parku**
Opis aktivnosti	Izrada 4 velike najavne table (2000*1700), 10 informativnih tabli (2400*600), 2 putokazne table (1900*600*3), 1 velika najavna tabla (3500*4000). Instaliranje atigrafit folija obujmica za table sa rokom trajanja od 25 godina; instaliranje rešetki, iskop zemljišta, ugradnja, montaža i transport. *(Aktivnost prati Izradu Elaborata koji će biti urađen u skladu sa zakonskom regulativom i pravilnikom koji uređuje ovu oblast).* *date dimenzije su u mm*
Indikator aktivnosti	*Izrađene i postavljane najavne table*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U 2023. godini angažovano je stručno lice za izradu Elaborata, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Troškovi realizacije	850,00
Aktivnost 4.1.5	**Unaprijediti postojeći sistem informativnih tabli i smjerokaza**
Opis aktivnosti	Izvršiće se zamjena dotrajalih smjerokaza na pješačko-planinarskoj stazi „Vidici Bjelasice“.

	U raditi dizajn i štampu foliju; nabavka i montaža novih smjekoraza i info table na lokacijama: Svatovsko groblje, izvor Biogradske rijeke i kod kontrolno naplatnog punkta Vranjak
Indikator aktivnosti	*Postavljeni smjerokazi, table I zamjena folija na pješačko-planinarskoj stazi „Vidici Bjelasice“.*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.635,00
Aktivnost 4.1.6	**Unaprijediti pješačke staze**
Opis aktivnosti	U saradnji sa planinarskim savezom razmotriće se mogućnost razvoja i uređenje planinarske staze Biogradsko jezero – Brajića brijeg – Laništa – Jarčeve strane – Strugovi – Krnjača - Dolovi Lalevića – Svatovsko groblje – Šiško jezero. Izvršiće se analiza staze Vranjak − Troglava − Jaganjčarske Rupe − Pešića jezero − Zekova glava, priložiti izvještaj sa GPS i fotodokumentacijom..
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o mogućnosti razvoja planinarske staze*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Uspostavljena je saradnja sa PK Bjelasica, dogovoreno je da zajedno sa nadzornikom iz Parka obiđu teren i dostave traženi izvještaj. Obzirom na obaveze članova PK Bjelasica aktivnost je planirana za septembar-oktobar, međutim zbog loših vremenskih uslova odložena je za 2024. godinu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.7	**Unaprijediti biciklističke staze**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se komunikacija sa biciklističkim savezom Crne Gore i drugim stakeholder-ima radi davanja prijedloga za uspostavljanje biciklističkih staza u NP Biogradska Gora. Finalni proizvod će biti plan sa prijedlogom za uspostavljanje najmanje 1 biciklističke staze.
Indikator aktivnosti	*Pripremljen plan uređenja i formiranja jedne biciklističke staze*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00
Aktivnost 4.1.8	**Unaprijediti turistički proizvod posmatranje medvjeda**
Opis aktivnosti	Formiraće se turistički proizvod, plan ciljnih posjeta uz edukativno-promotivni materijal uz vodiča
Indikator aktivnosti	*Realizovane posjete*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U izvještajnom periodu, za turističku ponudu posmatranje medvjeda, izvršena je štampa brošure “Mrki medvjed” (500 kom), koja je ranije osmišljena u saradnji sa Parkovima Dinarida, WWF Adria i JPNPCG. U narednom periodu predviđena je priprema fotografija i video

	snimaka medvjeda sa fotokamera, koje će se prikazivati u Edukativnom kutku u Upravnoj zgradi Parka u Kolašin
Troškovi realizacije	240,00
Aktivnost 4.1.9	**Unaprijediti turističku ponudu sportski ribolov i "fly fishing"**
Opis aktivnosti	Posredstvom sredstava javnog informisanja vršiće se promocija turističke ponude sportski ribolov i "fly fishing"
Indikator aktivnosti	Povećano interesovanje za ovaj turistički proizvod
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 4.1.10	**Urediti vidikovce**
Opis aktivnosti	Uraditi okvir za fotografisanje na vidikovcu Bendovac
Indikator aktivnosti	*Urađen okvir*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije postignut dogovor sa vlasnikom parcele na kojoj je trebalo postaviti okvir
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.11	**Rekonstruisati i urediti objekat mrijestilišta na obali Biogradskog jezera**
Opis aktivnosti	Analiza stanja i prijedlog uređenja enterijera za postavku. Izrada idejnog rješenja.
Indikator aktivnosti	*Pripremljen projektni zadatak*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
Aktivnost 4.1.12	**Izraditi odmorišta za pješake i bicikliste**
Opis aktivnosti	Adaptirati nastrešnice kod izvora Biogradske rijeke i kod dolova Lalevića
Indikator aktivnosti	*Adaptirane nastrešnice*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Sredstva za realizaciju ove aktivnosti nisu predviđene Planom javnih nabavki
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.13	**Prilagoditi glavne atrakcije u Parku (učiniti ih dostupnim) za posjete osoba sa invaliditetom**
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza i prijedlog lokacija koje bi se mogle prilagoditi za osobe sa invaliditetom
Indikator aktivnosti	*Urađen prijedlog lokacija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00

Cilj 4.2	**Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru**
Aktivnost 4.2.1	**Osmisliti nove izložbene postavke u Centru za posjetioce**
Opis aktivnosti	Izrada i štampa postojećih fotografija i priprema pratećeg teksta.
Indikator aktivnosti	*Postavka fotoizložbe u Centru za posjetioce*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	84,70
Aktivnost 4.2.2	**Unaprijediti dječije igralište**
Opis aktivnosti	Izvršiće se popravka i adaptacija postojećeg dječijeg igrališta
Indikator aktivnosti	*Adaptirano igralište*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije bilo finansijskih sredstva
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 4.3	**Upravljanje posjetiocima**
Aktivnost 4.3.1	**Analizirati strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca**
Opis aktivnosti	U centrima za posjetioce na Biogradskom jezeru i Edukativnom centru u Kolašinu sprovodiće se anketiranje posjetilaca uz pomoć unaprijed pripremljenih anketnih listića, na osnovu kojih će se dobiti informacija o strukturi, mišljenju, potrebi i očekivanjima posjetilaca u Parku.
Indikator aktivnosti	*Broj popunjenih anketnih listova. Analizirana struktura, mišljenje, potrebe i očekivanje posjetilaca.*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00
Aktivnost 4.3.2	**Analizirati uticaj posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti**
Opis aktivnosti	Nadzornici će u okviru svojih redovnih aktivnosti popunjavati anketne listiće, a koji su osmišljeni u prethodnom planskom periodu
Indikator aktivnosti	*Utvrđen eventualni uticaj posjetilaca na edukativnu stazu oko Biogradskog jezera.*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba zaštite NP
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	50,00
Aktivnost 4.3.3	**Analizirati korišćenje postojećeg sistema staza**
Opis aktivnosti	U saradnji sa PSCG uradiće se Analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza (nacionalnih i lokalnih planinarskih - utvrđenih i uređenih staza, biciklističkih, panoramskih i staza posebnih namjena. Uradiće se i izvještaj o analizi korišćenja postojećeg sistema staza u sklopu izvještaja označiti i sve značajne turističke lokacije, vidikovce, kulturno istorijske lokalitete i ostale lokacije za outdoor aktivnosti. Uputiće se inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o planinskim stazama Crne Gore. Nakon toga uskladiti Pravilnik o unutrašnjem redu u NPCG.

Indikator aktivnosti	*Urađena Analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza u zoni nacionalnog parka*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Započeta je analiza stanja lokalnih staza (pristupnih) i mogućnost njihovog uvrštavanja u registar lokalnih samouprava.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.3.4	**Istražiti i odrediti prihvatne kapacitete pojedinih najposjećenijih lokaliteta u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca**
Opis aktivnosti	Uradiće se studija prihvatnih kapaciteta za najposjećenije lokalitete u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca
Indikator aktivnosti	*Izrađena Studija prihvatnih kapaciteta*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	JPNPCG je tokom 2023. godine pripremilo projekat vezan za izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u svim nacionalnim parkovima. Projektom se apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.3.5	**Izgraditi mehanizam koji će doprinijeti da se smanji efekat vidljivosti posjetilaca u određenim područjima („leave no trace“ principi)**
Opis aktivnosti	U cilju rasterećenja najfrekventnijih lokaliteta promovisaće se drugi manje posjećeni lokaliteti u Parku
Indikator aktivnosti	Promocija drugih lokaliteta
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 4.3.6	**Razviti programe obilaska Parka (bazirane na prirodnim i kulturnim vrijednostima parka) za različite ciljne grupe**
Opis aktivnosti	U saradnji sa TO Kolašin i TO Mojkovac osmisliće se programi obilaska Parka (bazirani na prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka)
Indikator aktivnosti	*Osmišljen program obilaska Parka*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost je započeta krajem 2023. godine, a realizovaće se tokom 2024. godine.
Troškovi realizacije	0,00

Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj	
Cilj 5.1.	**Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi**
Aktivnost 5.1.1	**Izraditi prijedloge projekata u skladu sa pozivima**

Opis aktivnosti	Na osnovu objavljenih poziva, pristupiće se izradi projekata iz relevantnih oblasti. Pomoć lokalnim pružaocima usluga u procesu registracije i promocije. Objediniti zajedničku ponudu.
Indikator aktivnosti	Broj podnijetih aplikacija - 8
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Aktivnost 5.1.2	**Organizovati obuke za zaposlene, razmjenu iskustava**
Opis aktivnosti	Pratiće se seminari i obuke koje su od značaja za pisanje i izvještavanje međunarodnih projekata.
Indikator aktivnosti	*Broj organizovanih seminara i obuka - 3*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Cilj 5.2.	**Definisani zajednički prioriteti i realizovani projekti sa lokalnim zajednicama u cilju razvoja područja i lokalnih zajednica**
Aktivnost 5.2.1	**Izraditi prijedloge projekata u skladu sa pozivima u partnerstvu sa opštinama koje gravitiraju Parku**
Opis aktivnosti	Shodno pozivima koji se budu objavljivali na lokalnom nivou pristupiće se pisanju projekata iz relevantnih oblasti
Odgovornost	Direktor, pomoćnik direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam, direktor Parka, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	50,00
Aktivnost 5.2.2	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu za razvoj održivog turizma**
Opis aktivnosti	U saradnji sa lokalnim stanovništvom i relevantnim institucijama inicirati sastanak u vezi sa projektnim prijedlozima
Indikator aktivnosti	*Broj održanih sastanaka -1*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za projekte i međunarodnu saradnju, služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	50,00
Aktivnost 5.2.3	**Inicirati uspostavljanje sertifikata za lokalne proizvode**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa predstavnicima relevantnih institucija, kako bi se uspostavili sertifikati za lokalne proizvode sa područja NP Skadarsko jezero
Indikator aktivnosti	*Inicirano je uspostavljanje sertifikata za lokalne proizvode*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano

Razlog ne realizacije	U decembru 2022. godine predata je prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Čeka se odgovor
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 5.2.4	**Podržati lokalno stanovništvo (proizvođače) da izrade karakteristične suvenire i rukotvorine, te otkupiti i distribuirati proizvedene predmete u suvenirnice Parka**
Opis aktivnosti	Dati sugestije i prijedloge za izradu suvenira i rukotvorina koje će dopuniti asortiman suvenirnica u Parku
Indikator aktivnosti	*Broj izrađenih karakterističnih suvenira i rukotvorina koji su distribuirani u suvenirnice Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	5.582,80
Cilj 5.3	**Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma**
Aktivnost 5.3.1.	**Izraditi Protokol Socio-ekonomskog foruma i proširiti listu učesnika u foruma**
Opis aktivnosti	Zajedničkim aktivnostima sa domaćim organizacijama i relevantnim NVO organizacijama i stejkholderima radiće se na unapređenju turističke ponude i kvaliteta turističkog proizvoda i efikasnijoj realizaciji turističke sezone i zaštite prostora. U skladu sa zakonom i strateškim dokumentima obezbijediće se participiranje lokalnih samouprava (opština Kolašin, Mojkovac i Berane)) kao i drugih relevantnih institucija i privrednih subjekata –korisnika prostora parka u procesima donošenja planova i njihove implementacije
Indikator aktivnosti	*Izrađen protokol Socio ekonomskog foruma i ažurirana lista učesnika foruma. Broj održanih sastanaka foruma*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00

Strateška oblast 6: Unaprjeđenje fizičke zaštite i infrastrukture	
Cilj 6.1	**Poboljšan nivo fizičke zaštite prostora i unaprijeđeni postojeći i budući infrastrukturni segmenti**
Aktivnost 6.1.1	**Izvršiti stručno usavršavanje Službe zaštite kroz obuke**
Opis aktivnosti	U cilju usavršavanja nadzornika, stručne službe će u skladu sa potrebama, kroz predavanja, obuke, konsultacije i dr. vršiti obučavanje Službe zaštite za profesionalan rad i odnos prema posjetiocima
Indikator aktivnosti	*Izvršena obuka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za pravne poslove, Služba za promociju, edukaciju i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 6.1.2	**Opremiti službe neophodnim materijalno tehničkim sredstvima**

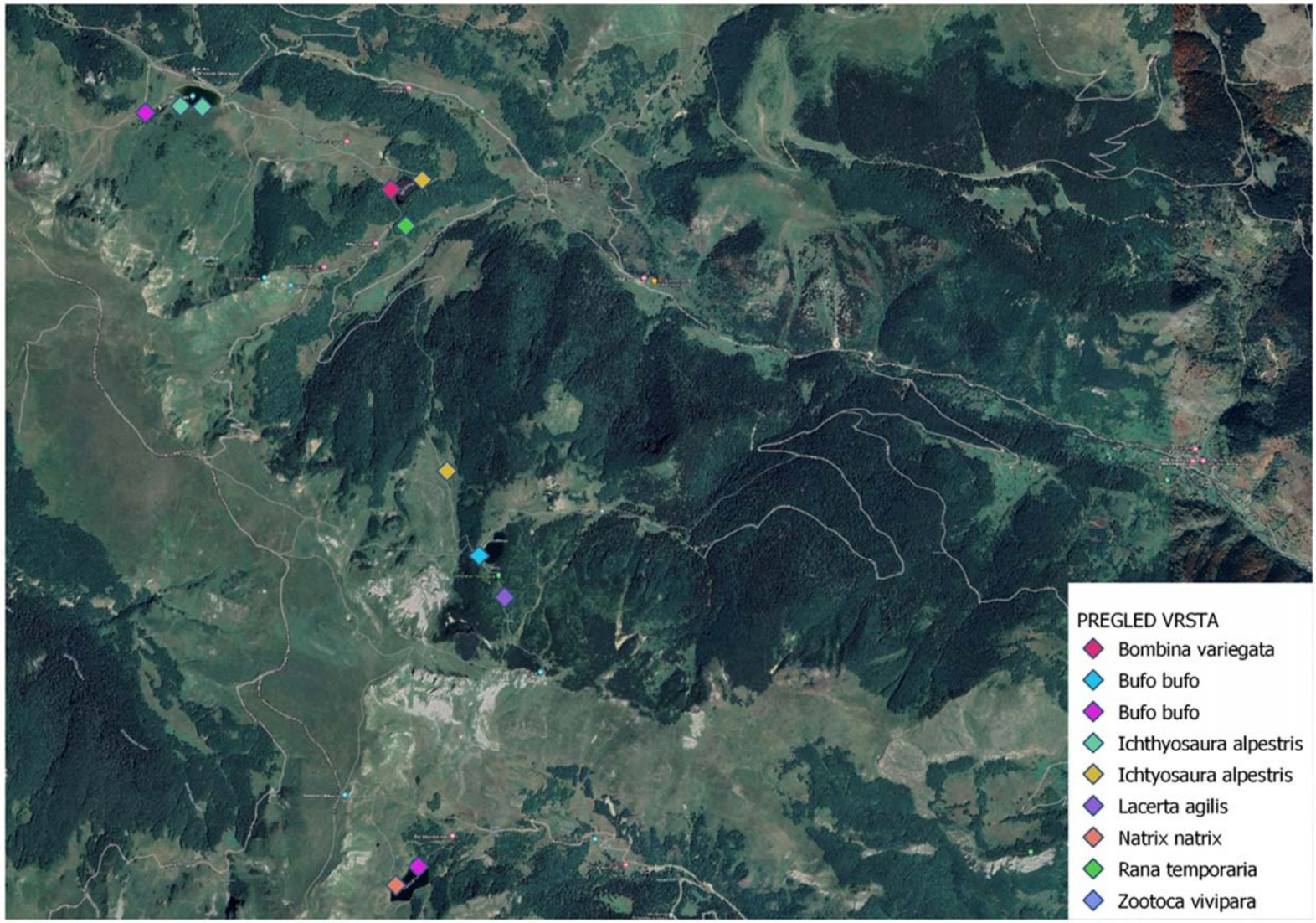
Opis aktivnosti	Shodno Pravilniku o uniformi, naoružanju i identifikacionoj oznaci izvršiće se nabavka materijalno tehnička sredstava za Službu zaštite i Službu ambijentalne higijene i infrastrukture
Indikator aktivnosti	Opremljena Služba zaštite i Služba ambijentalne higijene i infrastrukture
Odgovornost	Direktor JP NPCG, Direktor parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Sredstva obezbjeđena kroz saradnju sa eko fondom, javna nabavka izvršena krajem godine, isporuka u 2024. godini
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.3	**Održavati kontakte i koordinaciju kontrole nelegalnih aktivnosti sa nadležnim inspekcijskim službama**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa inspekcijskim službama, u cilju koordinacije aktivnosti na prostoru Parka i efikasnijeg procesuiranja evidentiranih nezakonitih radnji
Indikator aktivnosti	Izvještaj sa održanih sastanaka
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za pravne poslove
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Aktivnost 6.1.4	**Održavati redovne kontakte sa MUP-om**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa MUP-om u cilju koordinacije aktivnosti na sprječavanju nelegalnih radnji i koordinacije aktivnosti u slučaju vanrednih situacija.
Indikator aktivnosti	Izvještaj službe o realizovanim aktivnostima
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za pravne poslove
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Aktivnost 6.1.5	**Izgraditi nova hranilišta za krupne sisare**
Opis aktivnosti	Postojeći dotrajali mobilijar zamijeniti novim
Indikator aktivnosti	Izgradnja mobilijara
Odgovornost	Direktor Parka, Šef Službe zaštite, Služba za ambijentalnu higijenu i infrastrukturu
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Ispoštovan je prijedlog fitosanitarne inspekcije, da se zbog širenja zaraznih bolesti do daljnjeg se ne prave hranilišta i solila i ne vrši prihrana divljači.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.6	**Izvršiti detaljno obilježavanje granica nacionalnog parka na terenu**
Opis aktivnosti	Izvršiti procjenu sredstava neophodnih za obilježavanje granice nacionalnog parka u cilju veće mogućnosti realizacije i obezbjeđivanja neophodnih sredstava
Indikator aktivnosti	*Formirana komisija; data procjena sredstava*
Odgovornost	JPNPCG
Status realizacije	Nerealizovano

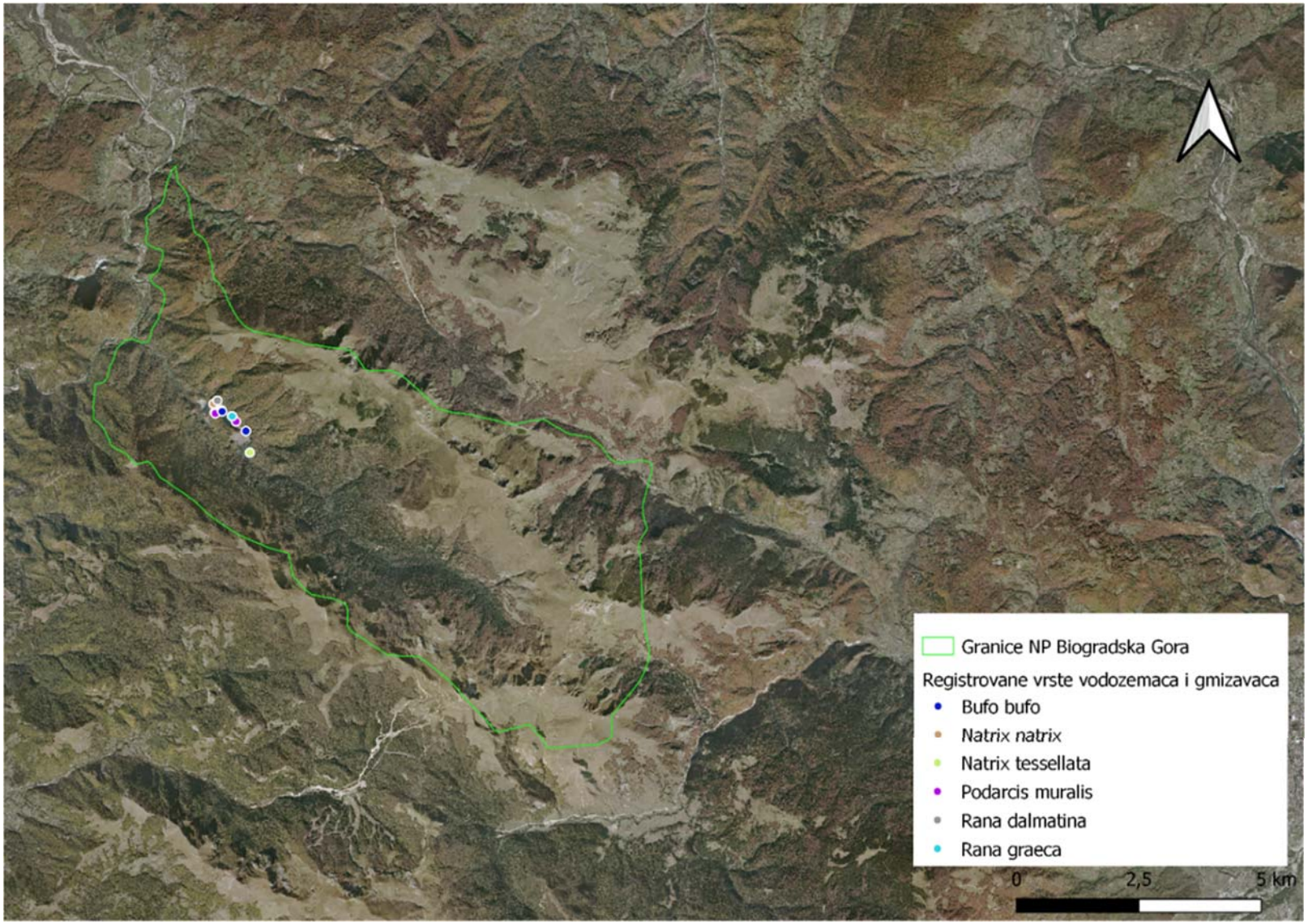
Razlog ne realizacije	Tokom 2023.godine upućena je inicijativa organima državne uprave nadležnim za poslove šumarstva i zaštite životne sredine, organu uprave nadležnom za poslove katastra, gradskim opštinama i opštinama na čijoj se teritoriji nalazi Park, kako bi se formiralo radno tijelo koje će procijeniti finansiranja, budžet i dinamiku za utvrđivanje i obilježavanje jasnih granica Parka. Održan je jedan sastanak radnog tijela, a njegov rad će se nastaviti i u narednom periodu.
Troškovi realizacije	50,00
Aktivnost 6.1.7	**Zamijeniti dotrajale nadstrešnice (Guvno i Ražanj na parking prostoru)**
Opis aktivnosti	Izvršiće se zamjena nadstrešnica na parking prostoru Guvno i Ražanj
Indikator aktivnosti	Izvršena zamjena nadstrešnica
Odgovornost	Direktor Parka, Služba zaštite
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Sredstva namijenjena za ovu aktivnost nijesu predviđena Planom javnih nabavki
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 6.2	**Sprječavanje nastanka otpada**
Aktivnost 6.2.1	**Sanacija neuređenih odlagališta otpada na području Parka**
Opis aktivnosti	Vršiće se kontrola stanja na terenu kako bi se spriječilo nastajanje nelegalnih odlagališta i prikupljaće se podaci o lokacijama, vrstama, količinama i porijeklu otpada.
Indikator aktivnosti	*Broj nelegalnih odlagališta i procjena količine otpada*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.200,00

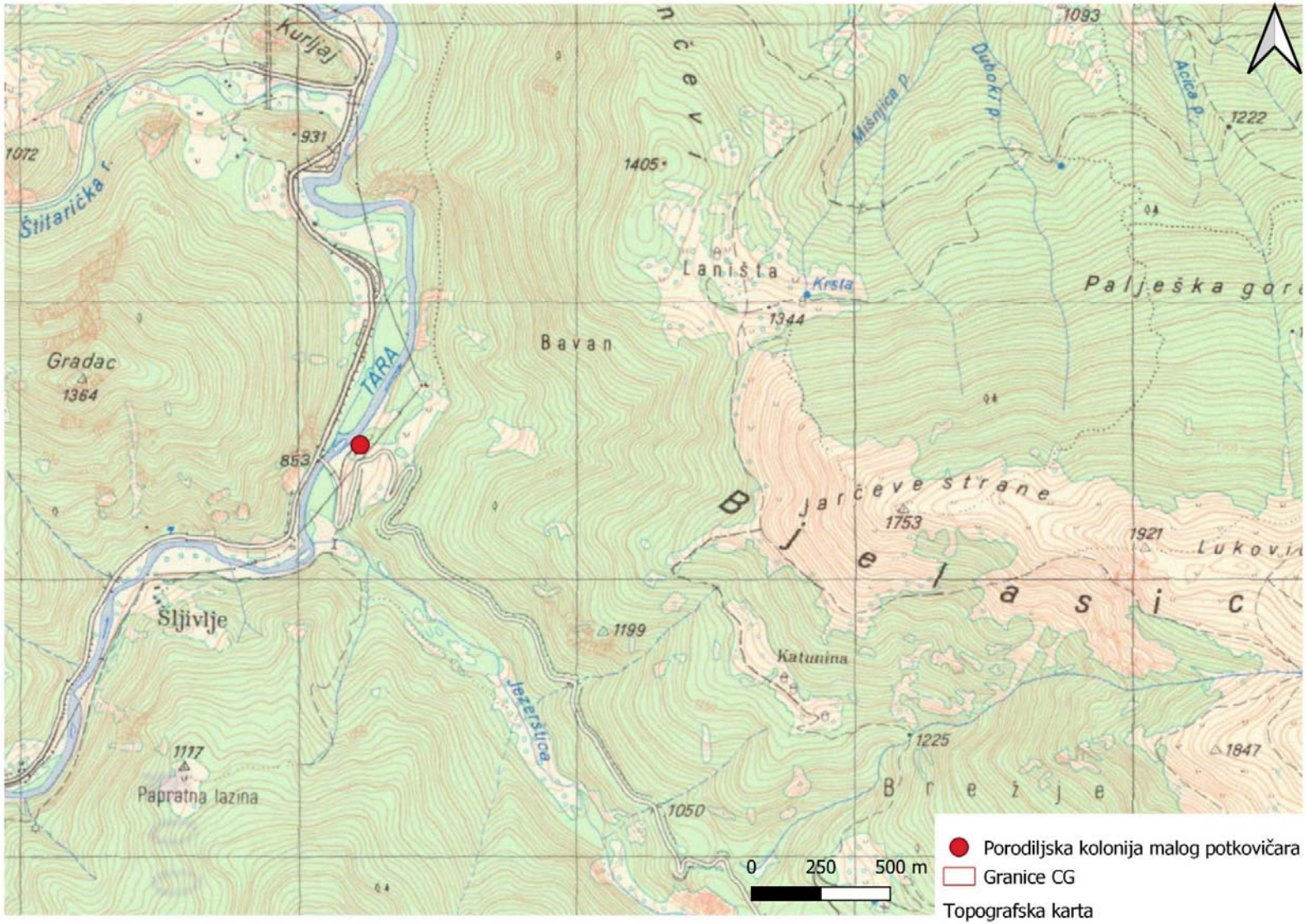
VANPLANSKE AKTIVNOSTI	
Aktivnost	**Inicijativa prema Pošti Crne Gore za izradu poštanskih markica sa motivom nacionalnog parka**
Opis aktivnosti	Sada već tradicionalna aktivnost koja će izvršiti odabir prigodnog motiva iz Parka (koji simbolizuje etnografsko i kulturno nasljeđe Parka) u zavisnosti od Pošte koja određuje temu za datu godinu
Indikator aktivnosti	*Odštampane poštanske markice*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Aktivnost	**Praćenje projekta sanacije Biogradskog jezera**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Ministarstvom ekologije, prostornog planiranja i urbanizma pratiće se i u skladu sa mogućnostima pružiti podrška projektu: Rehabilitacije Biogradskog jezera. U toku je II faza projekta koji podrazumijeva hidrološka, geološka i geodetska snimanja dna Biogradskog jezera i detekciju uzroka koji dovode do oscilacija vodostaja Biogradskog jezera. Projekat treba da dovede do trajne sanacije hidroloških problema u slivu Biogradskog jezera

Indikator aktivnosti	*Urađene podloge i raspisan tender za izradu Idejnog projekta sanacije sa paralelnom procjenom uticaja na životnu sredinu*
Odgovornost	MEP, Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivog razvoja
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	0,00

PRILOG

PREGLED VRSTA
Bombina variegata
Bufo bufo
Bufo bufo
Ichthyosaura alpestris
Ichtyosaura alpestris
Lacerta agilis
Natrix natrix
Rana temporaria
Zootoca vivipara

Granice NP Biogradska Gora
Registrovane vrste vodozemaca i gmizavaca
Bufo bufo
Natrix natrix
Natrix tessellata
Podarcis muralis
Rana dalmatina
Rana graeca
0
2,5
5 km

Kurljal
931
1072
Štitarička r.
1405
Laništa
Krsta
Mišnjica p.
Dubokī p.
1093
Acica p.
1222
Palješka gora
1344
Bavan
Gradac
1364
TARA
853
Bjelasica
Jarčeve strane
1753
1921
Lukovi
Šljivlje
1199
Katunina
Jezerstica
1225
1847
1117
Papratna lazina
1050
Brežje
0
250
500 m
Porodiljska kolonija malog potkovičara
Granice CG
Topografska karta

"JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALN
PARKOVE CRNE GORE SA PO"
Broj 01- 928
Podgorica 29.3.2024.

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE

NACIONALNI PARK DURMITOR

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROGRAMA UPRAVLJANJA NP DURMITOR ZA 2023. GODINU

Podgorica, februar 2024. godine

Sadržaj:

1. UVOD……1

1.1. Zakonska regulativa 1

1.2. Organizacija poslovanja Nacionalnog parka Durmitor..... 2

1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG 3

1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini 4

2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE..... 8

2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena 8

2.2. Stručna zaštita 10

3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA 11

3.1. Realizovane aktivnosti koje nijesu predviđene programom upravljanja za 2023.godinu 34

3.2. Ocjena stanja..... 35

4. POSJETE U NP DURMITOR 49

5. PROJEKTI 53

6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA..... 56

7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI..... 57

8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA..... 58

9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE 60

10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU….. 62

Podaci o zaposlenim licima upravljača zaštićenim područjem koja su obradila izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja.

Tabela 1: *Obrađivači Izvještaja o realizaciji godišnjeg programa upravljanja*

IME I PREZIME	RADNO MJESTO ILI FUNKCIJA	ORGANIZACIONA JEDINICA UPRAVLJAČA ILI DRUGI SUBJEKT
Pero Popović	Direktor Nacionalnog parka Durmitor	Nacionalni park Durmitor
Maša Vučinić	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam	JPNPCG
Marinela Đuretić	Pomoćnica direktora za finansijske i opšte poslove	JPNPCG
Stefan Ivanović	Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring	JPNPCG
Zoran Krejović	Šef Službe zaštite	Nacionalni park Durmitor
Budimir Rondović	Šef Službe za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture	Nacionalni park Durmitor
Svetlana Rondović	Stručna saradnica za ekonomske poslove	Nacionalni park Durmitor
Bojana Badnjar	Stručna saradnica za faunu sisara	Nacionalni park Durmitor
Nina Bogavac	Stručna saradnica za saradnju sa lokalnom zajednicom	Nacionalni park Durmitor
Hajdana Ilić Božović	Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Veselin Luburić	Rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvij	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slavica Đurišić	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ivana Džaković	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Stevan Marić	Stručni saradnik za ribarstvo	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Jelena Radunović	Stručna saradnica za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slobodan Stijepovic	Stručni saradnik za šumarstvo	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ana Uskoković	Stručna saradnica za ornitofaunu	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Radmila Vujotić	Stručna saradnica za zaštitu prostora	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Srđan Lubarda	Šef Službe za promociju, marketing i turizam	Služba za promociju marketing i turizam
Jovana Bojičić	Stručna saradnica za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam

Marijana Džaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Manojlović	Stručna saradnica za domaću radinost	Služba za promociju marketing i turizam
Milica Novaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Vasilije Pavićević	Stručni saradnik za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Snežana Vukotić	Stručna saradnica za etnografsku baštinu	Služba za promociju marketing i turizam
Mr Željka Vuković	Stručna saradnica za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Bjanka Prakljačić	Stručna saradnica za međunarodnu saradnju	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Jasmin Medunjanin	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Srećko Grabovica	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Marija Putica	Stručna saradnica za pravne poslove	Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Miloš Brajović	Šef Službe za kontrolu i monitoring	Služba za kontrolu i monitoring

1. UVOD

1.1. Zakonska regulativa

Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG br. 52/16 i 73/19) uređuje principe zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekte i instrumente zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Zaštitom životne sredine obezbjeđuje se cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i pejzažne raznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov održivog razvoja.
Temeljni pravni dokument kojim se uređuje zaštita i očuvanje prirode je Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 54/16, 18/19). Ovim zakonom uređuje se zaštita i očuvanje prirode, definišu kategorije zaštićenih područja, odgovorne institucije, kao i osnovna upravljačka dokumenta za zaštićena područja.
Shodno članu 58 Zakona o zaštiti prirode, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je dužno dostaviti Ministarstvu, odnosno nadležnom organu lokalne uprave, izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja do 1.marta tekuće godine za prethodnu godinu, dok je članom 59 pomenutog Zakona u stavu 5 navedeno da Izvještaj naročito sadrži podatke o:

- realizaciji mjera zaštite;
- realizaciji plana po indikatorima praćenja uspješnosti realizacije plana;
- posjetama zaštićenim područjima;
- finansijskim sredstvima utrošenim za zaštitu i ostvarenim prihodima od naknada za korišćenje zaštićenih područja i područja ekološke mreže.

Nacionalni parkovi kao zaštićena prirodna dobra uživaju posebnu zaštitu, pa je iz tog razloga Zakonom o nacionalnim parkovima (Sl. list CG br. 28/14, 39/16) regulisana njihova zaštita, unapređivanje i razvoj i ove djelatnosti definisane su kao djelatnosti od javnog interesa.
Ovaj Zakon u članu 13 definiše ključna planska akta koja uređuju poslovanje preduzeća a to su:

- Prostorni planovi posebne namjene u skladu sa Zakonom;
- Plan upravljanja (donosi Vlada na period od 5 godina);
- Godišnji program upravljanja (donosi Preduzeće u skladu sa Prostornim planom posebne namjene i petogodišnjim Planom upravljanja).

Navedeni zakoni (Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima) definišu misiju Preduzeća „Održivo očuvanje životne sredine na zaštićenim područjima“ kao i primarne ciljeve njegovog poslovanja:

- Obezbjeđivanje uslova za zaštitu, unaprjeđivanje i racionalno korišćenje dobara nacionalnih parkova;
- Stvaranje povoljnih uslova za održavanje i razvoj biljnih i životinjskih vrsta i gljiva i njihovih zajednica;
- Očuvanje i unapređivanje posebnih prirodnih vrijednosti;

- Istraživanje i korišćenje parkova za potrebe razvoja nauke, obrazovanja, turizma, kulture i rekreacije;
- Sprječavanje radnji koje mogu da naruše osnovna svojstva i osobine nacionalnih parkova i očuvanja životne sredine.

1.2. Organizacija poslovanja Nacionalnog parka Durmitor

Direktor Parka, rukovodi radom organizacione jedinice kao i svim službama, koje obavljaju poslove za potrebe Nacionalnog parka. Nadzire i koordinira sve aktivnosti u Parku i odgovara za rad organizacione jedinice kojom rukovodi.
U okviru ove, kao i u okviru svih organizacionih jedinica Preduzeća, formirane su sljedeće službe:

- Odjeljenje za administrativno tehničke poslove. Odjeljenje obavlja administrativne poslove vezane za upravljanje Parkom, kao što su: vođenje evidencije, priprema dokumentacije, komunikacija s nadležnim organima i sl. Takođe, brine se o tehničkim aspektima Parka, kao što su održavanje vozila, opreme i sl.
- Služba za fizičku zaštitu. Glavni zadatak ove Službe je osigurati sigurnost i zaštitu imovine Nacionalnog parka Durmitor. To uključuje patroliranje terenima, nadzor na ulazima i izlazima, reagovanje na incidente, sprječavanje krivolova, kao i sve druge aktivnosti koje doprinose fizičkoj zaštiti Parka.
- Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Služba je odgovorna za održavanje higijene i čistoće unutar Parka, uključujući čišćenje staza, smeća itd. Takođe, brine se o održavanju mobilijara, kao i infrastrukture u Parku (puteva, staza, mostova i sl.).
- Odjeljenje za naplatu. Odjeljenje se bavi poslovima vezanim za naplatu ulaznica ili drugih taksi koje se primjenjuju u Parku.
- Svaka od ovih službi/ odjeljenja ima svoj specifičan zadatak i doprinosi efikasnom upravljanju i očuvanju Nacionalnog parka Durmitor, omogućavajući posjetiocima ugodno iskustvo u prirodnom okruženju.

***Grafikon 1**: Organizacija poslovanja NP Durmitor*

1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG

JPNPCG osnovano je na osnovu Odluke o osnivanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove („Službeni list Crne Gore," broj 39/92), a nastavilo sa radom u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima („Službeni list Crne Gore," broj 28/14, 39/16) i Odlukom o organizovanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore („Službeni list Crne Gore," broj 20/11 od 15.04.2011. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore.

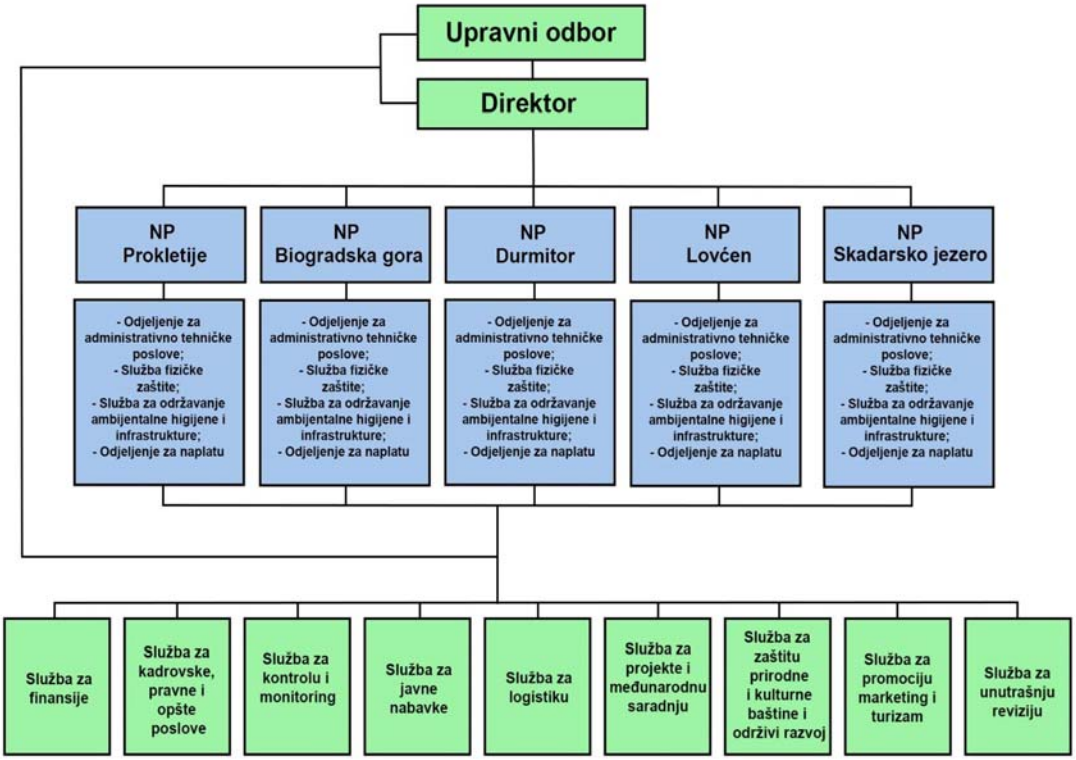
Statut preduzeća je donesen od strane Upravnog odbora dana 09.05.2011. godine, a stupio na snagu nakon davanja saglasnosti na isti nadležnog Ministarstva održivog razvoja i turizma. Posljednje izmjene i dopune Statuta Preduzeća donesene su 29.04.2021. godine.

U skladu sa navedenim određene su unutrašnje organizacione jedinice Preduzeća: Nacionalni park Biogradska gora; Nacionalni park Durmitor; Nacionalni park Lovćen; Nacionalni park Skadarsko jezero i Nacionalni park Prokletije.

U okviru organizacionih jedinica, formirane su sljedeće službe: Odjeljenje za administrativno tehničke poslove; Služba za fizičku zaštitu; Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Odjeljenje za naplatu.

Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova sa sjedištem u Podgorici: Služba direktora; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za promociju, marketing i turizam; Služba za projekte i međunarodnu saradnju; Služba za finansije; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove; Služba za kontrolu i monitoring; Služba za logistiku; Služba za javne nabavke.

Pored nacionalnih parkova, JPNPCG upravlja Parkom prirode Ulcinjska solana i spomenikom prirode Botanički vrt Dulovine.

Grafikon 2: *Organizacija poslovanja JPNPCG*

1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini

U periodu od 01.01.2023. godine do 31.12.2023. godine u Nacionalnom parku Durmitor je radno angažovano, odnosno novozaposleno 6 lica na osnovu ugovora na neodređeno vrijeme i 3 lica na osnovu ugovora na određeno vrijeme.

Grafikon 3: *Broj novozaposlenih u izvještavanoj godini*

Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih

U toku izvještajnog perioda zaposleni u NP Durmitor i JPNPCG, prisustvovali su brojnim seminarima, obukama i radionicama, u cilju stručnog usavršavanja i sticanja novih znanja, iskustava i vještina (Tabela 2).

Tabela 2*: Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih u NP Durmitor i JPNPCG*

Naziv seminara, radionice, obuke	Organizator	Učesnici iz Parka/JPNPCG	Naziv radnog mjesta
Javne nabavke u sklopu EU projekata	Privredna komora Crne Gore	Stoja Popadić Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Šefica Službe za projekte i međunarodnu saradnju Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Inttereg Europe - Osnovne procedure i informacije o programu, karakteristikama podržanih projekata i platformi za upoznavanje sa politikama.	Ministarstvo evropskih poslova	Jasmin Medunjanin Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Networking for capitalization (kapitalizacija projekata / Program Interreg Euro-MED)	Ministarstvo evropskih poslova	Jasmin Medunjanin Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Upravljanje požarima u zaštićenim područjima	Parkovi Dinarida	Slavoljub Džaković Velibor Badnjar	Referent za šumarstvo Radnik na održavanju parka
Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite"	Eko fond	Služba zaštite Nacionalnog parka Durmitor	
Taiex Expert mission on management platform for protected game species.	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i	Bojana Badnjar Ana Uskoković	Stručni saradnik za faunu sisara Stručni saradnik za

	vodoprivrede		ornitofaunu
LASPEH+ projekat- Transnacionalna zajednička strategija za upravljanje prioritetnim vrstama i staništima u Natura 2000 lokacijama	JPNPCG	Bojana Badnjar	Stručni saradnik za faunu sisara
Konferencija: ,,Promoting sustainable development through UNESCO's programmes and sites''	UNESCO Office in Venice	Aleksandar Mijović Željka Vuković	Savjetnik direktora za unapređenje i razvoj Stručni saradnik za turizam
Konsultacije sa focal pointom za UNESCO u cilju popunjavanja Periodic report -Third cycle.	Ministarstvo kulture Crne Gore	Bojana Badnjar Slobodan Stijepović Ivana Džaković	Stručni saradnik za faunu sisara Stručni saradnik za šumarstvo Stručna saradnica za floru i vegetaciju
Nedelja bez plastike.	Švedska Alumni mreža u Crnoj Gori	Bojana Badnjar	Stručni saradnik za faunu sisara
Popunjavanje Third cycle Periodic report za UNESCO za NP Durmitor	Ministarstvo kulture Crne Gore	Bojana Badnjar	Stručni saradnik za faunu sisara
Sastanak upravljača zaštićenih područja	Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma	Bojana Badnjar	Stručni saradnik za faunu sisara
Upravljanje komunalnim otpadom: Odvojeno sakupljanje, prevencija otpada i upravljanje preostalim otpadom: razmjena znanja	Ambasada Republike Češke, Zero Waste Montenegro	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Nacionalni plan prilagođavanja klimatskim promjenama	UNDP	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Podrška ekonomskoj diversifikaciji ruralnih područja u Jugoistočnoj Evropi SEDRA II	GIZ USAID	Snežana Vukotić Marina Manojlović	Stručna saradnica za etnografsku baštinu Stručna saradnica za domaću radinost
Kako organizovati događaj	PKCG	Milica Novaković Marijana Džaković	Stručne saradnice za medije
Webinar: " Experience design and nature conservation via VIsitor MOnitoring and MAnagement in protected areas - VIMOMA	Institute of Geography and Spatial Management, Jagiellonian University, in cooperation with a large number of renowned institutions	Željka Vuković	Stručna saradnica za turizam
Obuka za GIS	JPNPCG	Stručna služba za zaštitu	

		prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	
Prvi međunarodni samit zaštićenih područja Evrope i Evroazije	Agencija za zaštićena područja Gruzije, Global Conservation	Maša Vučinić Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručna saradnica za faunu sisara
Trening upotrebe SMART softvera za administratore	Global Conservation	Vladimir Martinović Maša Vučinić Stefan Ivanović Miloš Brajović Vuk Sičić Belma Šestović Predrag Gluščević	Direktor JPNPCG Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring Šef Službe za kontrolu i monitoring Šef Službe fizičke zaštite NP Skadarsko jezero Stručna saradnica za faunu sisara Supervizor
Terenska obuka : “ Fieldwork concerning building restoration and bat ecology”	Univerzitet Sussex	Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara
Meeting for the IUCN Member community in Europe, North and Central Asia	IUCN, FPWC, Grad Jerevan	Maša Vučinić Hajdana Ilić Božović Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za faunu sisara
Seminar “Novine u Zakonu o javnim nabavkama”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Seminar “Novine u Pravilniku o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Obuka “Javne nabavke”	Uprava za ljudske resurse	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke
Seminar “Zakon o javnim nabavkama - dileme u primjeni”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke

2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE

2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena

Služba fizičke zaštite u Nacionalnom parku Durmitor bavi se svim aktivnostima na koje je obavezuje Zakon o nacionalnim parkovima i Zakon o zaštiti lica i imovine. Tu prvenstveno spada, zaštita zone parka od: krivolova, nedozvoljenog ribolova, sječe šume, gradnje objekata, devastacije terena, sakupljanja ljekovitog bilja i zaštićene flore, požara, kretanje motornih vozila van puteva i određenih parkirališta, sprječavanje kampovanja i loženja vatre van registrovanih kampova, kao i registrovanje drugih promjena u prostoru.
Služba zaštite, takođe, vrši naplatu svih naknada propisanih Odlukom o visini i načinu plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova, prati kretanje i brojno stanje zaštićene divljači, postavlja hranilice i hranu za divljač u zimskom periodu, kontroliše rafting na rijeci Tari u zoni Parka, daje informacije o Parku, upućuje posjetioce na najbitnije vrijednosti Parka i slično.
Tokom 2023. godine u zoni Nacionalnog parka Durmitor nije bilo većih problema, završavalo se u najvećem broju slučajeva na opomenama i preventivnim intervencijama. Opomene su izdavane licima za upotrebu kvadova i motornih vozila zbog kretanja istih van registrovanih puteva, zatim za kretanje posjetilaca van markiranih staza, loženja vatre, sječe nedoznačenih stabala, vlasnicima lovačkih pasa zbog ulaska istih u zonu Parka i slično.
Tokom 2023. godine Služba za kontrolu i monitoring je značajan dio svojih kapaciteta usmjerila u očuvanju biodiverziteta u ovom NP kao i kontrolu naplate ulaznica.
Osposobljen je video nadzor na naplatnom punktu Crno jezero.
U toku 2023. godine inicirana je saradnja sa nadležnom inspekcijom i izvršeno je nekoliko kontrola upotrebe četvorotočkaša na prostoru ovog Nacionalnog parka.
Informacije o nezakonitim radnjama za koje su preduzete službene aktivnosti, navedene su u Tabeli 3.

***Tabela 3**: Prikaz nezakonitih radnji za koje su preduzete službene aktivnosti*

Datum	Vrsta nelegalne radnje	Zapisnik	Procesuirano
13.01.2023.godine	Krivolov	Br. 007310 od 08.01.2023.godine	Uprava policije, Odjeljenje bezbjednosti Žabljak
06.06.2023.godine	Krivolov	Br.08/176 od 05.06.2023.godine	Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja, Uprava policije, Odjeljenje bezbjednosti Mojkovac
14.08.2023.godine	Nelegalna sječa	Br.007215 od 14.08.2023.godine i br. 007316 od 11.08.2023.godine	Inspekcija za šumarstvo , lovstvo i zaštitu bilja, Uprava policije- Odjeljenje bezbjednosti

Datum	Vrsta nelegalne radnje	Zapisnik	Procesuirano
			Žabljak
22.08.2023. godine	Nelegalna sječa	Br.007319 od 18.08.2023.godine i Br.007217 od 18.08.2023.godine	Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja, Uprava policije, Odjeljenje bezbjednosti Žabljak
24.08.2023.godine	Nelegalna sječa	Br.007321 od 23.08.2023.godin, br. 007218 od 23.08.2023.godine	Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja, Uprava policije, Odjeljenje bezbjednosti Žabljak
30.08.2023.godine	Nelegalna gradnja	Br.005180 od 29.08.2023.godine	Uprava za inspekcije poslove- Građevinska inspekcija
08.09.2023.godine	Nelegalna sječa	Br.007322 od 06.09.2023.godin, Br.00722 od 07.09.2023.godine	Uprava za inspekcijske poslove, inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja, Uprava policije, Odjeljenje bezbjednosti Žabljak
18.09.2023.godine	Nelegalna gradnja	Br.007323 od 12.09.2023.godine	Građevinska inspekcija, Uprava policije, Odjeljenje bezbjednosti Žabljak
09.10.2023.godine	Nelegalna sječa	Br.007378 od 0810.2023.godine,	Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja
03.11.2023.godine	Nelegalna gradnja	Br.007456 od 09.10.2023.godine,Br.007457 od 30.10.2023.godine	Ekološka inspekcija
03.11.2023.godine	Krivolov	Br.004294 od 29.10.2023.godine	Inspekcija za šumarstvo lovstvo i zaštitu bilja, Uprava policije, Odjeljenje bezbjednosti Pljevlja

U svim preduzetim radnjama i aktivnostima Služba zaštite imala je konstruktivnu i profesionalnu saradnju sa lokalnim stanicama Uprave policije, komunalnom policijom i nadležnim inspekcijskim službama.

Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture

Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture održava pješačke, edukativne i druge uređene površine uključujući i održavanje njihove higijene. Stara se o mobilijaru na svim uređenim površinama, vrši postavljanje i održavanje znakova signalizacije, klupa, stolova i ostalog mobilijara. Osim toga, Služba obavlja i poslove vezane za pošumljavanje i održavanju šumskog reda ukoliko se za tim ukaže potreba. Zaposleni u ovoj Službi u obavljanju svojih poslova, a s obzirom na veličinu terena, zaduženi su po smjenama i po odgovarajućim reonima.
Krajem aprila i početkom maja mjeseca izvršene su višednevne radne akcije zaposlenih na uređenju i čišćenju šetališta od Upravne zgrade Parka do Crnog jezera, okoline oko Crnog jezera, kao i staze oko Crnog jezera.
Izvršeno je čišćenje i uređenje prostora u neposrednom okruženju mosta na Đurđevića Tari i putni pravac na ulazu u Park od Bistrice do Đurđevića Tare. Akcije čišćenja i uređenja prostora sprovedene su i na lokalitetima: Splavišta, Žugića luke, Zabojskog jezera, Sušice, Ninkovića luke, Ćurevca, Sedla.
U pripremi ljetnje turističke sezone, na lokalitetima: Marina dolina, Katun, Dobrilovina, crnojezerski reon, Studenac, Ordeni Do, Vodeni krši, Stožina, Drugi logor, Žugića luka, Šarban, Todorev do postavljen je i popravljen turistički mobilijar i to: 4 informativne table, 20 klupa, 5 stolova i 35 korpi za otpatke.
Nakon završetka ljetnje turističke sezone, u saradnji sa Udruženjem raftera i stanovništva Nacionalnog parka Durmitor, zaposleni u ovoj Službi su učestvovali u akciji uklanjanja tvrdog otpada iz kanjona rijeke Tare na relaciji II logor - Radovan luka. Otpad se lagerovao na dvije lokacije: Žugića luka i Radovan luka. Otpad je zatim odvezen na najbliže deponije i kontejnere, osim guma koje su udaljene od rijeke i složene na ovim lokacijama do iznalaska rješenja gdje će biti izvršen odvoz, s obzirom da lokalna komunalna preduzeća opština na kojima se prostire Park ne dozvoljavaju odlaganje na deponijama, jer ne postoji jasna i precizna strategija odlaganja tvrdog otpada u Crnoj Gori.

2.2. Stručna zaštita

U JPNPCG Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, u okviru službi zajedničkih poslova, realizaciju poslova koje se tiču stručne zaštite, obavlja Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, koja u svom djelokrugu rada između ostalog, prati stanje ekosistema, biodiverziteta i kulturno istorijskog nasljeđa Nacionalnog parka Durmitor, te predlaže mjere za njihovu zaštitu, unapređivanje, valorizaciju i sl.
Službom rukovodi šef i u okviru nje postoje dva odjeljenja: Odjeljenje za zaštitu prirodne baštine i Odjeljenje za zaštitu prostora i održivi razvoj.
U Službi za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj JPNPCG angažovano je ukupno osamnaest (18) zaposlenih i to na poslovima: jedan (1) šef Službe, jedan (1) rukovodilac za zaštitu prirodne baštine, dva (2) stručna saradnika za floru i vegetaciju, dva (2) stručna saradnika za oblast šumarstva, jedan (1) stručni saradnik za faunu beskičmenjaka, jedan (1) stručni saradnik za ihtiologiju, jedan (1) stručni saradnik za ornitologiju, dva (2) stručna saradnika za faunu sisara, jedan (1) rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj,

četiri (4) stručna saradnika za zaštitu životne sredine, jedan (1) stručni saradnik za održivi razvoj i jedan (1) stručni saradnik za zaštitu prostora.
U Službi u odnosu na Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta nedostaje jedan (1) stručni saradnik za herpetofaunu.
Radni angažman koji se odnosi na realizaciju programom definisanih aktivnosti iziskuje terenski rad i opremu koja je potrebna. U prethodnom periodu za stručne saradnike izvršena je nabavka terenske obuće, kao i oprema neophodna za neke aktivnosti koje su u vezi sa užim stručnim specijalnostima (lupa, meredov mreže, oprema za hvatanje i istraživanje slijepih miševa, detektor truleži, dvogledi, entomološka mreža i dr.). U narednom periodu neophodno je Službu opremiti materijalno tehničkim sredstvima kao što su: terenski automobil, terenska odjeća, kišne kabanice, pješački štapovi, teleskopi, fotoaparati, play back oprema za monitoring ptica i sl.
Preduzete mjere u cilju stručne zaštite Parka date su u poglavlju 3. Realizacija programa upravljanja.

3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta

Zaštita i održivo korišćenje vodenih resursa

Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju vršio je monitoring voda na području Parka. Tom prilikom prikupljaju se podaci o ocjeni ekološkog statusa/potencijala voda na osnovu opštih fizičko hemijskih i bioloških osobina sa mjernog mjesta kod splava na Crnom jezeru. Zvaničan izvještaj institucije za 2023. godinu biće dostupan krajem aprila 2024. godine. Rezultati mjerenja u 2022. godini su pokazali da je kvalitet vode Crnog jezera u zahtijevnoj A1 klasi.

Sprječavanje nastanka otpada

U cilju zaštite prostora od formiranja nelegalnih odlagališta otpada na području Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture svakodnevno obavlja aktivnosti u cilju sanacije predjela gdje se formiraju nelegalna odlagališta, pri čemu se prikupljaju podaci o zoni Parka, lokaciji, veličini deponije, vrsti otpadnog materijala i da li je pristupačno mjesto za odvoz otpada. Ova Služba redovno vrše aktivnosti u cilju održavanja prostora Parka čistim, ali je dodatna pomoć svih zainteresovanih subjekata i ekološki odgovornih građana uvijek dobrodošla. Na području Parka evidentirana su nelegalna odlagališta i to na sledećim lokacijama.

***Tabela 4**: Prikaz lokacija nelegalnih odlagališta u Parku*

Zona NP	Lokacija	Veličina deponije (m)	Vrsta otpadnog materijala	Pristupno mjesto za odvoz otpada
Razvršje	Blizina gradskog bazena	5 x 4 m	Organski materijali (grane drveta)	da
Razvršje	Lager	7 x 5 m	Organski materijali (drvo, plast); Neorganski materijali (guma, plastika, limenke)	da
Razvršje	U blizini naselja Razvršje	10 x 15 m	Organski materijali(grane drveta); Neorganski materijali (guma, plastika, limenke, metal)	da
Razvršje	Staza prema Suvoj lokvi	7 x 7 m	Neorganski materijali (staklene i plastične ambalaže)	da
Savin Kuk	Poljana	15 x 8 m	Organski materijali (drvo)	da

Takođe, JPNPCG organizovalo je veliku akciju uklanjanja otpada sa prostora svih pet nacionalnih parkova Crne Gore povodom obilježavanja značajnih ekoloških datuma i to Međunarodnog dana biodiverziteta (22.maja) i Evropskog dana parkova (24.maja), a u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja prirode zaštićenih područja. Otpad je prikupljen sa sledećih lokacija: Kanjon Tare - Veliki most - Galeb krš (putem); Reon Vojno odmaralište - Crno jezero; Staza od rampe Ispod Ivan dola do Spomen česme; Staza Crno jezero - Zminje jezero uz Mlinski potok.

Uspostavljanje integralnog pristupa u upravljanju šumama

Šume u nacionalnim parkovima su šume posebne namjene. Predstavljaju naročite prirodne vrijednosti i prvenstveno su namijenjene za naučna istraživanja i nastavu, odmor i rekreaciju. Dakle, šume u nacionalnim parkovima su šume u kojima se prvenstveno ističu opšte korisne funkcije i imaju status javnog dobra.
Ostvarivanje cilja je u potpunosti postignuto i zaštita i valorizacija šuma i šumskih ekosistema su u zadovoljavajućem stanju. Sanitarno - higijenske aktivnosti su realizovane na lokacijama koja su to i zahtijevale. Grupimično sušenje četinarskih šuma je evidentirano na području PC Durmitor - Sušica i PC Donja Tara ili u selima Mala Crna Gora i Tepca. Na ovim lokacijama izvršena je doznaka i uklanjanje suvih, prelomljenih i izvaljenih stabala. Uklanjanjem ovih stabala izvršeno je sprječavanja širenja štetnih insekata i patogenih gljiva koji mogu pričiniti

veće posljedice na četinarskim sastojinama. Ova aktivnost ima i za cilj adaptaciju na klimatske promjene, sprječavanje širenja negativnih faktora i zaštitu postojećih ekosistema. Na području oko sela Mala Crna Gora ukupno je doznačeno 108,08 m³ suvih i izvaljenih stabala smrče. Na području oko sela Tepca ukupno je doznačeno 99,75 m³ bukve i četinara od čega 84,25 m³ četinara (smrča i jela) i 15,50 m³ bukovih stabala. Kompletno doznačena drvna zapremina je putem Interne procedure prodata lokalnom stanovništvu za potrebe ogrjeva.
U cilju biotehničke zaštite šuma, izvršena je nabavka feromonskih klopki i feromona za zaštitu šuma od potkornjaka. Ova aktivnost je od izuzetne važnosti s obzirom na evidentirano sušenje šuma od potkornjaka na cijelom sjevernom području Crne Gore. Nabavka feromonskih klopki realizovana je tokom ljetnjih mjeseci, pri čemu su nabavljene "mokre" klopke. Ove klopke se mogu postaviti nezavisno od vremenskih uslova na terenu. Ovim je obezbijeđeno potrebno tehničko sredstvo za efikasnu zaštitu i monitoring potkornjaka.
Postavljanje feromonskih klopki sprovodi se tokom ranih proljećnih mjeseci, kada vremenski uslovi dozvole. Za postavljanje "suvih" feromonskih klopki potrebno je uzastopnih 5 do 7 dana bez padavina, kako bi se stvorili povoljni uslovi za efikasno prikupljanje i monitoring potkornjaka. Nažalost, zbog nedostatka uzastopnih dana suvog vremena tokom rojenja potkornjaka (rano proljeće) u 2023. godine, postavljanje ovih klopki nije bilo moguće.
Sredstva za zaštitu šuma od požara nijesu nabavljana od strane Javnog preduzeća, a što će biti dopunjeno u narednom planskom periodu. Ove planske godine je kroz projektne aktivnosti nabavljena određena specifična oprema, kao što je nabavka specijalizovanog drona za ranu detekciju i snimanje. Dron je opremljen sa dvije vrste kamera i to infracrvenom kamerom za otkrivanje početka požara i kamerom za sakupljanje georefereciranih snimaka sa terena za monitoring šuma. Ova nabavka je realizovana uz podršku UNESCO-a projekta „Smanjenje pojave šumskih požara u Nacionalnom parku Durmitor i slivu rijeke Tare" (detaljan opis projekta: poglavlje 5. Projekti).
Kao što se može iz prethodnog vidjeti da su sve aktivnosti povezane, da se dopunjuju i da su usmjerene na zaštitu šuma, a to znači da je uspostavljen integralni pristup upravljanja šumama definisan glavnim ciljem.
Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini je realizovana u najvećem broju zahtjeva. Od 20 zahtjeva koji su uvršteni u Plan, izvršena je doznaka i izdavanje rješenja za sječu za 13 vlasnika. Odobreno je 179,30 m³ četinara i 119,81 m³ lišćara. Zahtjevi koji nisu realizovani u ovoj planskoj godini (2023), će se uvrstiti u Plana gazdovanja šumama u privatnoj svojini za 2024. godinu. Ne realizacija ovih 7 zahtjeva je iz razloga odustajanja vlasnika za sječu šume ili vlasnici nisu izvršili sječu šume iz prethodnih godina.

<u>Smanjeni i ublaženi efekti klimatskih promjena na šumske ekosisteme</u>

Mjere adaptacije i prilagođavanja šumskih ekosistema na globalne promjene klime sprovedene su kontinuirano. Sve mjere i aktivnosti koje se sprovedene u šumskim ekosistemima, a podrazumijevaju sječu oboljelog i osušenog drveća, uklanjanje lakozapaljivog šumskog materijala, suzbijanje prenamnoženja štetnih insekata, u suštini imaju za cilj ublažavanje i smanjivanje uticaja klimatskih promjena na šume.

Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste

Nastavljen je rad na inventarizaciji vaskularne flore NP Durmitor. Elektronska baza je dopunjena terenskim podacima vaskularne flore sa lokaliteta Sušičko jezero, Jablan jezero, Modro jezero – Sedlo, Barno jezero i Ćurevac, na stanišnim tipovima 4060 - Alpske i borealne vrištine, 7140 – Prelazne tresave, 7230 – Alkalne tresave, 6410 - Livade beskoljenke na karbonatnim, zatresećenim ili glinovito-pjeskovitim zemljištima (*Molinion caeruleae*), 6450 - Sjeverne borealne aluvijalne livade, 6520 - planinske livade košanice, 6170 - alpijski i subalpijski travnjaci na karbonatima i 8140 - istočnomediteranski sipari.
Za svaki takson je utvrđen status zaštite po osnovu nacionalnih lista (endemi i zaštićene vrste (Sl. list RCG 76/06) i/ili međunarodnih lista (Bernska konvencija, EU Habitat direktiva – NATURA 2000, IUCN Crvene liste, IPA, CITES). Nazivi taksona su usklađeni sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Euro+Med Plantbase, Med-Checklist, Cataloguae of Life). Inventarisana su 73 biljna taksona, od kojih 48 ima nacionalni i/ili međunarodni značaj i zaštitu.
Endemi: 9 taksona (*Cardamine serbica, Pseudofumaria alba, Lactuca pancicii, Potentilla speciosa* subsp*. illyrica, Pimpinella serbica, Sesleria robusta* subsp*. robusta, Silene sendtneri* subsp*. sendtneri, Achillea abrotanoides, Linum capitatum* subsp*. capitatum*);
Subendemi: 4 taksona (*Drypis spinosa* subsp. *spinosa, Gentianella crispata, Genista radiata, Euphorbia carniolica*)
Zakonom zaštićeni, Sl. list RCG 76/06: 4 taksona (*Trollius europaeus, Pimpinella serbica, Menianthes trifoliata, Cypripedium calceolus*);
Habitat direktiva i Bernska konvencija: *Cypripedium calceolus*
IPA: *Cypripedium calceolus*
CITES: *Cypripedium calceolus, Euphorbia carniolica*
ICUN Crvena lista za Eu i Med: 37 taksona, od kojih *Cypripedium calceolus* ima nivo ugroženosti NT (Near Threatened - skoro ugrožena), a preostali taksoni su sa LC statusom ugroženosti (Least Concern – najmanja briga).

U cilju kvalitetnijeg korišćenja i prezentovanja prikupljenih literaturnih i terenskih podataka iz Excel baze, izvršena je obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u. Međutim, zbog brojnosti parametara za pretraživanje i obimnosti podataka, postojeća Excel baza nije upotrebljiva za rad u QGIS-u. Potrebno je, na osnovu postojeće baze uraditi bazu prilagođenu GIS-u. Do tada mapiranje distribucije endemskih i rijetkih biljnih taksona NP Durmitor vršiće se primjenom Google Earth programa.
Na osnovu raspoloživih literaturnih i terenskih podataka, urađene su mape distribucije za 23 rijetke endemske vrste (*Alyssum scardicum, Arinaria gracilis, Athamanta turbith* subsp*. haynaldii, Aubrieta columnae* subsp*. croatica, Cardamine serbica, Dactylorhiza cordigera* subsp*. bosniaca, Edraianthus glisicii, Edraianthus serpyllifolius, Edraianthus tarae, Euphorbia montenegrina*, *Gentiana laevicalyx, Gentianella pevalekii, Minuartia graminifolia* subsp*. clandestina, Oxytropis dinarica* subsp*. dinarica, Oxytropis prenja, Pinguicula balcanica* subsp*. balcanica, Ranunculus concinnatus, Saxifraga blavii, Saxifraga prenja, Saxifraga taygetea,*

Thesium auriculatum, Valeriana bertiscea, Veronica saturejoides) i za orhideju *Cypripedium calceolus* koja, kao rijetka i ugrožena vrsta, ima više nivoa nacionalne i međunarodne zaštite.

Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura staništima

Planinske i borealne vrištine 4060 kartirane su na širem području Durmitora (dolovi ispod Sedlene grede, Ranisave, Međugorja, Stožine i Oble glavice). Popisane su dijagnostičke i prateće vrste. Istraživanje je pokazalo da su staništa dobro očuvana, da se odlikuju odličnom reprezentativnošću i velikom pokrovnošću dijagnostičkih vrsta. Na istraživanom području nijesu evidentirani pritisci koji bi na bilo koji način ugrozili ovaj tip staništa.
Na području Barnog jezera nastavljen je monitoring tri habitata sa kodom 7140 Prelazne tresave, 7230 Alkalne tresave i 6410 Livade beskoljenke na karbonatima, koji potvrđuje postojanje procesa zarastanja i ulazak novih vrsta (*Picea abies, Salix sp.*) što se odražava na zastupljenost dijagnostičkih vrsta i unutar njih nekih rijetkih i zaštićenih biljnih vrsta (*Pinguicula balcanica*, *Menianthes trifoliata, Pseudorchis frivaldii*). Urađena je mapa raspostranjenja stanišnih tipova.

Kontinuirano praćenje stanja šumskih ekosistema

Monitoring zdravstvenog stanja šuma u ovom Nacionalnom parku se realizuje kontinuirano. Rezultati monitoringa se koriste za unapređenje upravljanja i definisanje zaštitnih mjera u šumskim ekosistemima NP Durmitor. Zdravstveno stanje šuma je u dobrom stanju. Pojedini kompleksi četinarskih sastojina su pod negativnim uticajem biotičkih faktora, a posebno pod uticajem antropogenih faktora. Lišćarske šume su očuvane i nema većih promjena u zdravstvenom stanju kod ovih šumskih ekosistema.

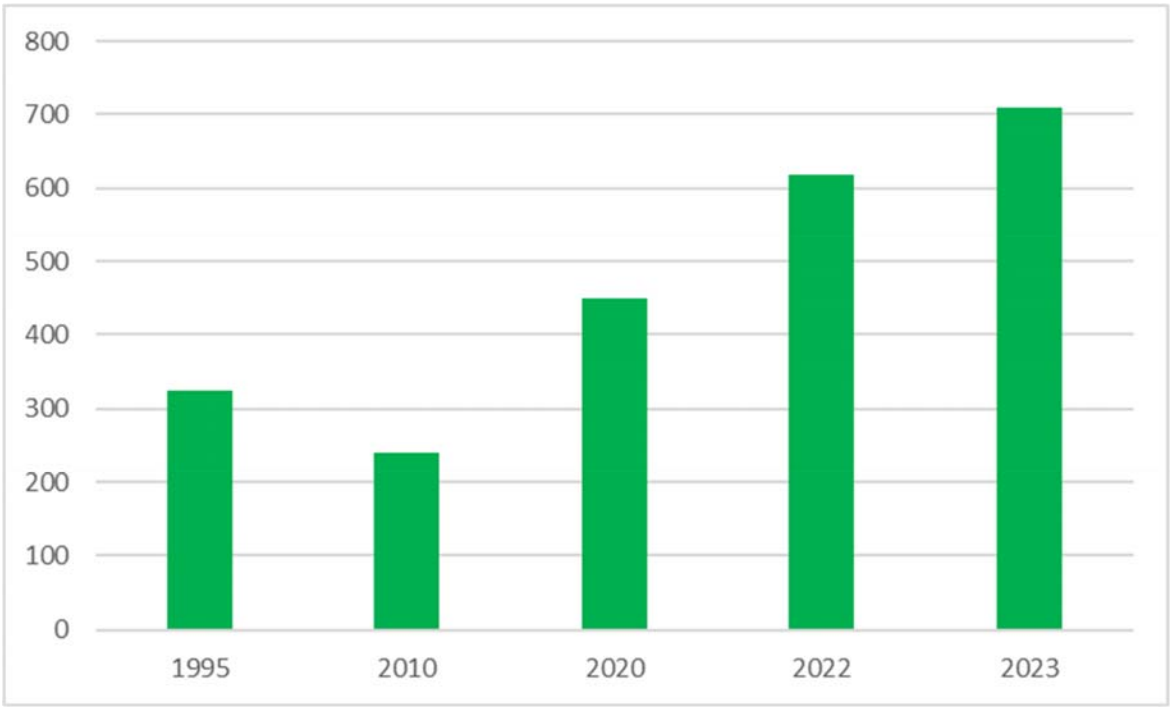
Izvršena procjena stanja i reintrodukcija značajne herpetofaune durmitorskih jezera

Tokom 2023. godine započeto je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca. Podaci iz dostupnih publikacija uneseni su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Durmitor registrovano je 11 vrsta vodozemaca i 14 vrsta gmizavaca.
Na osnovu ranijih istraživanja faune planinskih jezera, ukazala se potreba za reintrodukcijom tritona, koji predstavljaju autohtone faunu ovih jezera. Poribljavanje jezera dovelo je do smanjenja njihove brojnosti, u nekim čak i do potpunog nestanka.
Kao najbolje rješenje, javila se potreba da se uradi Pilot projekat kojim bi se izvršila reintrodukcija tritona u Modro jezero, iz susjednog Valovitog jezera u kojem su zabilježene stabilne populacije ovih vrsta. Ukoliko bi se ova mjera pokazala uspješnom, u budućnosti bi se vršila reintrodukcija u Jablan jezeru i Velikom Škrčkom jezeru. Tokom 2023. godine započeta je realizacija ove aktivnosti. Shodno Zakonu o zaštiti prirode od Agencije za zaštitu životne sredine zatraženo je mišljenje za njenu realizaciju. Dobijena je preporuka da se prvo uradi istraživanje „nultog stanja biodiverziteta" Modrog jezera i njegove okoline.

Programom upravljanja za 2024. godinu predviđeno je angažovanje eksperata čijim istraživanjima će se prikupiti relevantni podaci o prisutnosti, distribuciji i ekologiji pojedinih vrsta ihtiofaune, batraho- herpetofaune, koja će biti osnova za sprovođenje programske aktivnosti.

Očuvane i stabilne populacije mrkog medvjeda (*Ursus arctos*) i divokoze (*Rupicapra rupicapra balcanica*)

Mrki medvjed (*Ursus arctos*) pokazuje aktivnost tokom čitave godine. Indirektni pokazatelji prisustva vrsta (otisak stopala, izmet) registrovani su u kanjonu rijeke Tare (Tepca i Premćani), Sušici, selu Mala Crna Gora, cirku Škrka, Grabovici, Pošćenskoj dolini i Suvoj lokvi. Trag mrkog medvjeda zabilježen je i na Trojnom prevoju (2 245 mnv.) u jesen. Na osnovu indirektnih i direktnih podataka i informacija od lokalnog stanovništva tokom 2023. godine od ranog proljeća do kasno u jesen viđano je oko 15 jedinki medvjeda u Sušici, a oko 25 u kanjonu rijeke Tare. Populacije medvjeda su stabilne, očuvane i zdrave. Ženke sa mladuncima viđane su često (u kanjonu Tare zapažene su dvije ženke sa po troje mečadi, u Grabovici ženka sa dvoje mečadi). Štete od medvjeda na košnicama prijavljene su u kanjonu Tare i Maloj Crnoj Gori.
Nastavljen je monitoring divokoze koja predstavlja jedinstvenu i izolovanu populaciju na području Durmitora. Upoređujući ranije podatke brojnost divokoze je u porastu. U masivu Durmitora tokom 2023. godine registrovano je oko 710 jedinki divokoze (*Rupicapra rupicapra*). Najveća brojnost zabilježena je na lokacijama Šljemena, Ranisava, Sedlena greda, Savin kuk, Žuta greda, Međed, Istočni vrh i Lomni dolovi. Polovinu registrovanih jedinki čini podmladak koji je najbolji pokazatelj očuvane i zdrave populacije divokoze. Zimski uslovi za divokozu su ograničavajući faktor zbog dubokog snijega, teških vremenskih uslova, nedostatka hrane i lavina i zato predstavljaju glavnu komponentu sezonskog variranja brojnosti unutar populacija divokoze. Buka i uznemiravanje (veliki broj posjetilaca, dronovi, motorne sanke) imaju negativan uticaj na sve segmente života divokoze, a najviše na reprodukciju. Zadnjih godina vožnja motornih sanki tokom zime izaziva pomjeranje divokoza u nepristupačnije terene koji oskudijevaju hranom. Zato je pojačana zaštita i povećan broj nadzornika na terenu tokom zime presudan za opstanak i očuvanje divokoza.

Grafikon 4: *Brojno stanje divokoze (Rupicapra rupicapra) u NP Durmitor*

Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa (Chiroptera) i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija

U 2023. godini izvršena je nabavka neophodne opreme za istraživanje diverziteta faune slijepih miševa. Stručna saradnica je pohađala obuku za rad u geografsko-informacionom sistemu što će u značajnoj mjeri doprinijeti daljem očuvanju ove grupe faune. Ukupno je, na području Parka, registrovano 17 vrsta slijepih miševa. Od posebnoj značaja je škola u Tepcima koja predstavlja drugu najveću, do sada poznatu porodiljsku koloniju malog potkovičara sa ukupno 180 jedinki.

Istražena fauna fam. Mustelidae i kartirana njihova najznačajnija staništa

Aktivnost vidre (*Lutra lutra*) zabilježena je u kanjonu rijeke Tare. Na odabranoj lokaciji od Premćanskog mosta do Velikog mosta i dijela ispod sela Tepaca, prikupljeni su podaci od maja do decembra. Tragovi vidre registrovani su gotovo čitavom dužinom toka, sa obje strane rijeke. Tačna brojnost nije utvrđena, ali na osnovu podataka sa terena populacija vidre u kanjonu Tare je brojna i očuvana. U kanjonu Sušice i okolini Crnog jezera aktivnost nije registrovana.

Sprovoditi monitoring gnijezdarica

Prilikom realizacije ove aktivnosti primijenjen je protokol monitoringa prilagođen institucionalnim uslovima, 2019/411-017 Development of birds' species. Vođeni ovim protokolom, monitoringom su obuhvaćene krovne vrste ptica među kojima su najznačajnije: *Tetrao urogallus, Bonasa bonasia, Strix uralensis, Picoides tridactylus, Aegolius funereus, Dendrocops leucotos, Alectoris*

greaca. Ove vrste su zakonom zaštićene u Crnoj Gori, kao i međunarodnim konvencijama koje je ratifikovala Crna Gora.
Realizovana su terenska istraživanja, tokom avgusta i septembra 2023. godine. Od ukupno osam krovnih vrsta na području istraživanja evidentirano je prisustvo dvije vrste*: Picoides tridactylus i Alectoris greaca.* Istraživanje je vršeno na lokalitetima Crno jezero, Mlinski potok i Mala Crna Gora. Za 5 vrsta nije očekivan nalaz iz razloga što vrijeme terena (avgust, septembar) nije prilagođeno njihovoj fenologiji, što umanjuje vjerovatnoću njihovog uočavanja.
Jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca),* zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06)., EU direktiva o pticama Aneks I, Bern III, IUCN Globalni status NT, IUCN Crna Gora VU. Evidentirana na području Male Crne Gore.
Troprsti djetlić *(Picides trydactylus*), zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), EU Direktiva o pticama I, Bern III, IUCN Globalni status LC, IUCN Crna Gora NT. Evidentiran na lokalitetu Mlinski potok i Crno jezero.

Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa

Nastavljeno je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune *Lepidoptera* i *Coleoptera*. Podaci iz dostupnih pojedinačnih publikacaja, koje su pretežno vezane za pojedine vrste rodova ili familija, unijete su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Durmitor registrovano je 130 vrsta dnevnih leptira.
Realizovana su terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira, sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanje faune Lepidoptera vršeno je na lokalitietima: Razvršje – Crno jezero, Jablan jezero i Pošćenski kraj u periodu jul – avgust. Na pomenutim lokalitetima tokom terenskih istraživanja registrovano je prisustvo 43 vrste dnevnih leptira svrstanih u 5 familija. Od vrsta koje su zakonom zaštićene registrovani su:

- *Polyommatus damon* (damonov plavac) - IUCN kategorija NT. Vrsta je registrovana na lokalitetu Jablan jezero početkom avgusta mjeseca;
- *Paranassius apollo* (apolonov leptir) - IUCN kategorija NT, Crvena lista CG VU, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Natura 2000 vrsta. Vrsta je registrovana na lokalitetima: Urdeni do, Mliječni do, Modro jezero, Prutaš i Stožina u julu i avgustu mjesecu.

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala

Zaštićena, valorizovana i promovisana nematerijalna kulturna baština

U kontekstu redovnih aktivnosti, kroz rad na inventarisanju i dokumentovanju nematerijalne kulturne baštine na prostoru NP Durmitor iz domena domaće radinosti zabilježene su vještine ručnog rada: vez, heklanje i pletenje. Za ove elemente su popunjeni NKN upitnici.

Idejno je osmišljen i organizovan događaj “Dan NP Durmitor” na trgu ispred opštine u Žabljaku, u saradnji sa Opštinom, Centrom za kulturu i TO Žabljak. Posjetioci ovog događaja proveli su prijatan dan na sajmu domaćih proizvoda lokalnog stanovništva, uz promociju starih zanata i vještina, igre i pjesme najmlađih članova Kulturno-umjetničkog društva Radoje Dakić - Brko sa Žabljaka. Takođe, su bili u prilici da pogledaju izložbu starih fotografija sa motivima tradicionalnog načina života stanovnika durmitorskog kraja.
U vezi ovog događaja i aktivnosti JPNPCG povodom obilježavanja dvadeset godina od UNESCO Konvencije o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasljeđa dat je i intervju za TV Nikšić, koji je emitovan u okviru njihovog informativnog programa.
Link: https://youtu.be/jfEGtXuYLgk?si=ylgdvNfEAFjCa0IU.

***Slika 1**: Događaj povodom obilježavanja „Dana NP Durmitor“*

Kroz kreiranje okvira za promociju nacionalnih parkova i predstavljanje široj javnosti u martu mjesecu su organizovani “Dani Nacionalnih parkova” u TC Big Fashion, u Podgorici. Tom prilikom održan je sajam proizvoda lokalnog stanovništva i prezentacija starih vještina i zanata sa prostora svih pet nacionalnih parkova. Ovaj događaj je bio prilika da se najavi nastupajuća turistička sezona i pozovu posjetioci da posjete nacionalne parkove i uživaju u prirodi i na neobavezan način uče o svojoj prošlosti.
Uzeto je učešće na Multidisciplinarnoj naučnoj konferenciji “Nematerijalno kulturno nasljeđe i održivi turizam - Mogućnosti i izazovi 2003 - 2023”, koja je održana krajem aprila u JU „Muzeji i galerije“ Tivat, sa radom “Značaj JPNPCG u očuvanju, valorizaciji i prezentaciji nematerijalnog kulturnog nasljeđa kroz turističku održivost”. Rad će biti publikovan u Zborniku sa Konferencije.
U Centru za posjetioce NP Durmitor organizovana je tradicionalna Osmomartovska izložba domaće radinosti, na kojoj je učestvovalo 30 izlagača. Izloženi su predmeti od prirodnih materijala (drveta, kamena), kao i tkanih, vunenih, vezenih, heklanih i pletenih, koje su napravili lokalni proizvođači koji gravitiraju ovom zaštićenom području. Cilj izložbe je očuvanje tradicije i kulture durmitorskog kraja, kao i podsticanje i njegovanje saradnje sa proizvođačima lokalnih zajednica. Kako je izložba takmičarskog i prodajnog karaktera obrazovana je Komisija za ocjenu koja je prema utvrđenim kriterijumima podijelila novčane nagrade po kategorijama (za tkano, vezeno, pleteno, heklano i rezbariju). Ustaljena je praksa da se tom prilikom vrši i otkup predmeta za suvenirnicu koja se nalazi u sklopu Centra za posjetioce.

Na inicijativu JPNPCG i NP Durmitor, a u saradnji sa Opštinom Žabljak (11.aprila 2023.god.), organizovana je radionica pustovane vune u NP Durmitor, u cilju valorizacije popularizacije i promocije ovog starog zanata. Radionici je prisustvovalo 25 učesnika.
Radeći na inventarisanju NKN, izvršen je obilazak kulturnih dobara, srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika nekropole stećaka "Grčko groblje" na lokalitetu Riblje jezero i Žugića Bare u zaseoku Novakovići, koji su pod UNESCO zaštitom. U formi izvještaja data je ocjena stanja na terenu, koje je nezadovoljavajuće jer prirodne prijetnje i potencijalni rizici sadržani su u povećanoj vlažnosti uslijed dugog perioda kišnih i snježnih padavina, povremeno ekstremnom, učestalom sjevernom vjetru. Navedene okolnosti dovode do bujanja vegetacije, mahovine i lišajeva, erozije zemljišta, slijeganja terena, izmicanja iz ležišta pojedinih stećaka i njihovog dislociranja ka jugu. Eventualni požari na nekropoli na Durmitoru ne bi nanijeli značajniju štetu s obzirom da je teren na kome se nalaze obrastao niskom travom. Negativni uticaj globalnih klimatskih promjena i poznata seizmičnost tla Crne Gore, potaknuta obilnim padavinama, bujičnim vodama i erozijom, potencijalne su prijetnje na koje nije moguće značajno uticati. Kao važan mehanizam zaštite kulturnih dobara upisanih na UNESCO-vu Listu svjetske baštine je poštovanje i primjena Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine (Pariz, 1972.), koju sprovode i obaveza je država potpisnica.

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi

Razvijena edukacija i interpretacija. Lokalno stanovništvo i posjetioci su kvalitetno edukovani o vrijednostima NP Durmitor

U saradnji sa školama i drugim subjektima organizovan je niz događaja i radionica u Centru za posjetioce u cilju edukacije i informisanja školske populacije o najznačajnijim vrijednostima Parka, kao i organizovanih grupa posjetilaca.
U Parku je organizovana jedna radionica po edukativnom programu „Obradujmo prirodu NP Durmitor", za koje se koriste edukativni bukleti čija je izrada podržana od strane Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija. Koristeći edukativne buklete 20 učenika, četvrtog razreda Osnovne škole "Dušan Obradović" imali su priliku da kroz tekstove, zanimljivosti i pitanja prošire znanja i vještine vezane za najznačajnije prirodne vrijednosti ovog zaštićenog područja.
U skladu se programom u NP Durmitor organizovane su edukativne radionice u OŠ "Dušan Obradović" za učenike VII razreda u kojoj su učestvovala 23 učenika, dok su povodom obilježavanja značajnih ekoloških datuma organizovane edukativne radionice i to:
Povodom obilježavanja 21. marta – „Svjetski dana šuma" održane su radionice u OŠ "Dušan Obradović'' za učenike IV razreda (13 djece) i u vrtiću "Eko bajka" za 20-oro djece.
Povodom obilježavanja 22. aprila - "Dan planete zemlje" održana je radionica za 20-oro djece iz vrtića "Eko bajka"
Povodom obilježavanja 4.oktobra - "Svjetski dan životinja" održana je prezentacija u OŠ "Maksim Gorki'' u kojoj je prisustvovalo po 4 učenika iz svih odjeljenja drugog razreda - ukupno 28 učenika. Jedna od glavnih teme su bile životinje NP Durmitor, sa posebnim naglaskom na njihovu zaštitu. Nakon toga, učenici su doživljaje sa prezentacije pretočili u crteže, koji su objavljeni na društvenim mrežama.

Povodom obilježavanja 11.decembra - “Međunarodni dan planina” u saradnji sa članom Planinarskog saveza Crne Gore u Osnovnoj školi „Savo Kažić’’, održana je radionica u kojoj su učestvovali učenici nižih razreda (11-oro djece). Učenici su se upoznali sa različitim segmentima planinarstva kao sporta i naučili osnove ponašanja u planini, posebno ističući planine i vrhove u nacionalnom parku Durmitor.

U SSŠ “Sergej Stanić" održana je prezentacija koju je pripremilo JPNPCG u okviru teme “Turizam u zaštićenim područjima", na kojoj je prisustvovalo više od 70 učenika drugog i četvrtog razreda. Poseban naglasak je stavljen na značaju planinarenja i vrhu Bobotov kuk, kao i održivom razvoju i turističkoj ponudi Nacionalnog parka Durmitor.

Početkom 2023. godine u okviru edukativnog programa “Upoznajte nacionalne parkove Crne Gore’’, JPNPCG pripremilo je i odštampalo bojanku “Upoznaj, oboji, saznaj, zavoli’’, namijenjenu najmlađoj populaciji. Kroz slikoviti materijal biljnog i životinjskog svijeta nacionalnog parka Durmitor, djeca su mogla saznati više o ovom zaštićenom području na način prilagođen njihovom uzrastu.

Bojanka je distribuirana kroz edukativne radionice u obilježavanju sledećih ekoloških datuma:

- 26. januar - “Svjetski dan obrazovanja o zaštiti životne sredine’’ u vrtiću „Suncokrili’’ u više grupa (75-oro djece);
- 5. juna “Svjetski dan zaštite životne sredine’’ u JPU “Irena Radović’’ za sve predškolce u opštinama Danilovgrad i Spuž (150-djece), zatim u eko vrtiću „Bambino’’ za više grupa (70-oro djece).
- Povodom manifestacije “Dani nacionalnih parkova CG’’, održane u tržnom centru Big fashion u Podgorici, organizovana je edukativna radionica za djecu vrtića Pinokio (75-djece), dok je veliki broj bojanki (130) podijeljen tokom dvodnevnog trajanja ove manifestacije.

Povodom Međunarodnog dana biodiverziteta i Evropskog dana parkova u maju je u svim parkovima organizovana akcija pod nazivom „Čisto lice nacionalnih parkova” u kojoj su pored zaposlenih u parkovima učestvovale i lokalne zajednice, predstavnici NVO i zainteresovani građani. Poziv za ovu akciju na društvenim mrežama podijelio je veliki broj građana, a objave je vidjelo preko 13.000 pratilaca.

Izvršen je reprint edukativnog materijala „Obradujmo prirodu NP Durmitor”, u tiražu od 330 komada.

Pripremljeni su edukativni tekstovi, koji će se tokom 2024. objaviti na sajtu u rubrici Edukativni kutak, a planirano je i štampanje edukativnih listova pod nazivom “Zavirite u čarobni svijet NP Durmitor” (flora, fauna, kulturno-istorijsko nasleđe NP Durmitor).

Pripremljen je i edukativni materijal (slike na platnu, kviz, posteri), vezano za UNESCO projekat „Smanjenje pojave šumskih požara u Nacionalnom parku Durmitor i slivu rijeke Tare”, sa posebnim naglaskom na edukaciju djece u osnovnim školama na sjeveru, u opštinama koje gravitiraju NP Durmitor, a koji će se sprovoditi naredne godine u skladu sa nastavnim planom. Planirano je 5 radionica, a očekivani broj dece je 250 učenika, III do VII razreda (od 8 do 12 godina), odnosno 50 učenika po opštini, ali bi se ovaj broj mogao povećati na osnovu interesovanja.

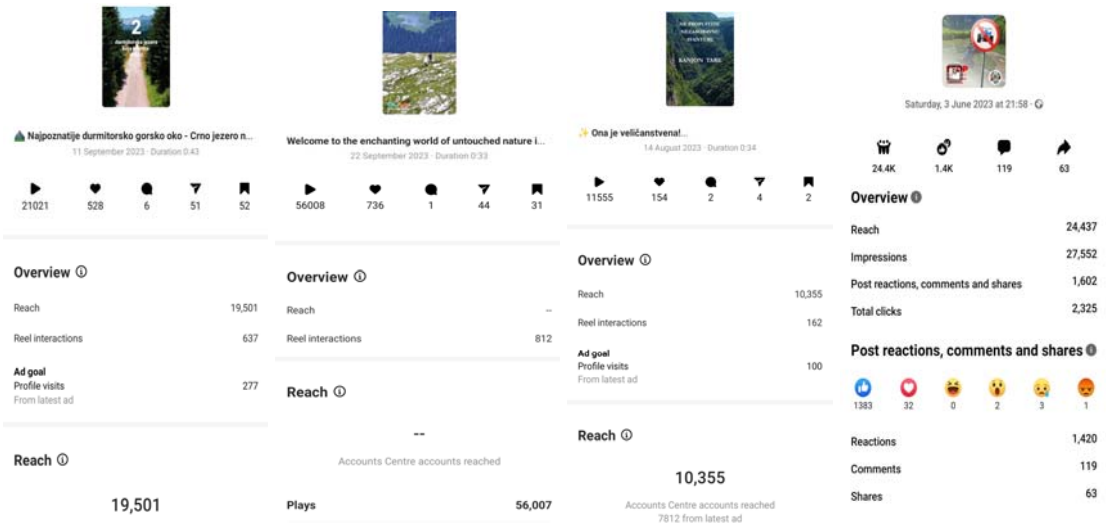
Park je uspješno promovisan na tržištu

Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG, promovisane su najznačajnije vrijednosti i turistička ponuda ovog zaštićenog područja. Redovno je ažuriran sadržaj na zvaničnom sajtu postavljanjem informacija, aktuelnosti, dokumentacije, fotografija i video snimaka u cilju informisanja javnosti o najznačajnijim aktivnostima Javnog preduzeća i nacionalnih parkova.
Tokom izvještajnog perioda preko sajta je omogućena online prodaja dnevnih i godišnjih ulaznica, kako domaćim tako i inostranim posjetiocima. Na sajtu je u vezi sa Parkom objavljeno 65 tekstova. Kreirana je nova stranica „Priče iz parkova“ u kojoj su objavljivane: zanimljivosti o biodiverzitetu NPCG, kulturno-istorijskom nasleđu. Kroz atraktivne fotografije i video materijal predstavljena je turistička ponuda nacionalnih parkova, predlozi lokaliteta koje treba posjetiti, priče o lokalnom stanovništvu, a sa ciljem promocije njihovih vještina, umijeća i znanja, kroz predmete i rukotvorine koji su proizvedeni na prostoru nacionalnih parkova, kao i priče posjetilaca koji su dijelili utiske nakon posjete nacionalnim parkovima.
Tokom sezone objavljeno je više promotivnih tekstova o turističkoj ponudi nacionalnih parkova. Tekst „Doživite proljeće u nacionalnim parkovima Crne Gore“ u Dnevnoj novini „Vijesti” pregledan je 21.440 puta. Pripremljeni su promotivni tekstovi i objavljeni u magazinima „Gracia“, „Ljepota i zdravlje“ i portalu MNE Magazin. Za Drugačiju radio stanicu snimljen je audio serijal o svih pet nacionalnih parkova, prirodnim, kulturnim vrijednostima, aktivnom odmoru, pričama i legendama. Pripremljeni su video materijali sa ciljem promovisanja određenih manje posjećenih lokaliteta kako bi se smanjio pritisak posjetilaca na najfrekventnije lokalitete i prikupljen foto materijal za arhivu NPCG.
Obilježavanjem Svjetskog dana rendžera po prvi put, kao i tekstom o radu Službe zaštite NP Durmitor, koji je objavljen na sajtu Evropske federacije rendžera (ERF), ukazano je na važnost rada ove Službe kada je u pitanju očuvanje prirode, ali i izazovima koji ovaj poziv nosi sa sobom.

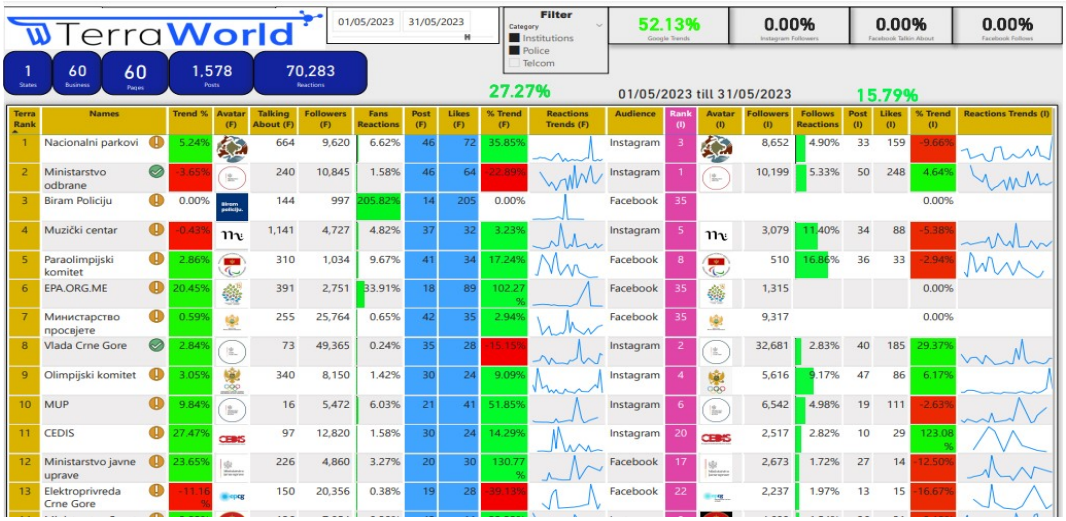
Slika 2: *Tekst o radu Službe zaštite NP Durmitor (nadzornik M.Kasalica), objavljen na sajtu Evropske federacije rendžera (ERF)*
https://www.europeanrangers.org/we-cant-shout-loud-enough-how-rangers-connect-to-protect-montenegros-natural-treasures/

U izvještajnom periodu u vezi sa Parkom na društvenim mrežama objavljeno je 159 objava na Facebook stranici i 82 na Instagram stranici.

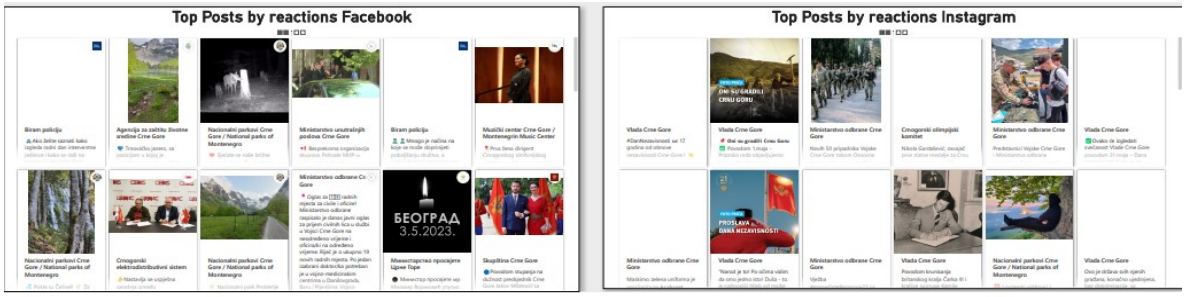
Slika 3: *Objave na društvenim mrežama sa najvećim brojem pregleda*

Prema analizi agencije „Terra World" koja je tokom maja 2023. pratila uspješnost vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG našlo se na prvom mjestu. Od maja 2023. do kraja godine broj pratilaca na društvenim mrežama je porastao, na FB za oko 2.500, te Instagramu više od 2.500, a društvene mreže nacionalnih parkova Crne Gore prepoznate su kao mjesto gdje zainteresovani mogu potražiti informacije, postaviti pitanja, uputiti sugestije, i u najkraćem roku dobiti potrebne odgovore.

Terra Rank	Names	Trend %	Avatar (F)	Talking About (F)	Followers (F)	Fans Reactions	Post (F)	Likes (F)	% Trend (F)	Reactions Trends (F)	Audience	Rank (I)	Avatar (I)	Followers (I)	Follows Reactions	Post (I)	Likes (I)	% Trend (I)	Reactions Trends (I)
1	Nacionalni parkovi	5.24%		664	9,620	6.62%	46	72	35.85%		Instagram	3		8,652	4.90%	33	159	-9.66%	
2	Ministarstvo odbrane	-3.65%		240	10,845	1.58%	46	64	-22.89%		Instagram	1		10,199	5.33%	50	248	4.64%	
3	Biram Policiju	0.00%		144	997	205.82%	14	205	0.00%		Facebook	35						0.00%	
4	Muzički centar	-0.43%		1,141	4,727	4.82%	37	32	3.23%		Instagram	5		3,079	11.40%	34	88	-5.38%	
5	Paraolimpijski komitet	2.86%		310	1,034	9.67%	41	34	17.24%		Facebook	8		510	16.86%	36	33	-2.94%	
6	EPA.ORG.ME	20.45%		391	2,751	33.91%	18	89	102.27 %		Facebook	35		1,315				0.00%	
7	Министарство просвјете	0.59%		255	25,764	0.65%	42	35	2.94%		Facebook	35		9,317				0.00%	
8	Vlada Crne Gore	2.84%		73	49,365	0.24%	35	28	-15.75%		Instagram	2		32,681	2.83%	40	185	29.37%	
9	Olimpijski komitet	3.05%		340	8,150	1.42%	30	24	9.09%		Instagram	4		5,616	9.17%	47	86	6.17%	
10	MUP	9.84%		16	5,472	6.03%	21	41	51.85%		Instagram	6		6,542	4.98%	19	111	-2.63%	
11	CEDIS	27.47%		97	12,820	1.58%	30	24	14.29%		Instagram	20		2,517	2.82%	10	29	123.08 %	
12	Ministarstvo javne uprave	23.65%		226	4,860	3.27%	20	30	130.77 %		Facebook	17		2,673	1.72%	27	14	-12.50%	
13	Elektroprivreda Crne Gore	-11.16 %		150	20,356	0.38%	19	28	-39.13%		Facebook	22		2,237	1.97%	13	15	-16.67%	

Slika 4*: Analiza agencije „Terra World" o uspješnosti vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG na prvom mjestu.*

***Slika 5**: Top postovi o NP Durmitor objavljeni na društvenoj mreži Facebook i Instagram*

JPNPCG je u saradnji sa NTOCG učestvovalo na međunarodnim turističkim sajmovima koji okupljaju posjetioce zainteresovane za aktivni odmor i boravak u prirodi. Najviše interesovanja je vladalo za planinarske ture, posjetu Crnom jezeru i Durmitorskom prstenu.
Turistička ponuda svih pet nacionalnih parkova, promovisana je u saradnji sa NTO CG na sljedećim međunarodnim događajima:

- Sajam u Štutgartu CMT – "Fahrrad und WanderReisen", od 14-16. januara 2023. godine;
- Sajam turizma „Ferien Messe 2023 " u Beču, od 16-19. marta 2023. godine;
- 44. Svjetska berza putovanja „WTM 2023" (World Travel Market), od 6-8.novembra 2023. godine, u Londonu.

Promovisani su i događaji koji su organizovani kako samostalno tako i u saradnji sa lokalnim subjektima: Hodanje na krpljama, Osmomartovska izložba domaće radinosti, Dani NPCG (u TC Big Fashion u Podgorici), Dan NP Durmitor (Gradski trg Žabljak).
Organizovan je promotivni događaj „Dani nacionalnih parkova", u Podgorici gdje su pored informacija o turističkoj ponudi i vrijednostima zaštićenog područja, posjetioci mogli vidjeti i kupiti domaće proizvode lokalnog stanovništva iz Parka.
Kreativnom interaktivnom radionicom na gradskom trgu u Podgorici obilježena je Međunarodna noć slijepih miševa, a djeca su, kao i svi zainteresovani i posjetioci, informisani o načinu života i zaštite ove vrste.

PR kampanje

„Stop kvadovima u nacionalnim parkovima"
U cilju očuvanja prirodnih vrijednosti parkova u saradnji sa Ekološkom inspekcijom pojačana je kontrola korišćenja kvadova u nacionalnim parkovima, a koje je pratila i kampanja "Stop kvadovima u nacionalnim parkovima" na društvenim mrežama i u medijima. Cilj kampanje koja je organizovana tokom juna bio je informisanje građana i upozorenje da se kvadovi ne mogu koristiti mimo staza i lokalnih puteva. U okviru ove kampanje oko 40.000 pratilaca posjetilo je zvanične stranice JPNPCG na društvenim mrežama i vidjelo objave koje su se ticale ove aktivnosti.

***Slika 6**: Promovisana kampanja Stop kvadovima putem medija i na društvenim mrežama*

Promovisana Godišnja ulaznica za NPCG

Tokom izvještajnog perioda promovisana je kroz višemjesečnu kampanju Godišnja ulaznica za NPCG kojom je posjetiocu po promotivnoj cijeni od 13,50 eura omogućen neograničeni broj ulazaka u svih pet zaštićenih područja do kraja kalendarske godine. U prilog tome govori i podatak da je u NP Durmitor prodato 6.920 ulaznica ove vrste. Na društvenim mrežama vijest o godišnjoj ulaznici vidjelo je preko 65.000 pratilaca, dok su građani o ovoj povoljnosti informisani u preko 20 različitih objava. Godišnja ulaznica promovisana je tokom različitih medijskih gostovanja, prilikom davanja izjava za javnost, dok su informacije o mogućnosti kupovine u više navrata tokom izvještajnog perioda podijelili i influenseri na društvenim mrežama.

***Slika 7**: Promovisana Godišnja ulaznica na društvenim mrežama*

Od promotivnog materijala izvršen je reprint brošura Aktivni odmor na njemačkom i engleskom jeziku (460 kom), reprint kataloga NPCG na engleskom jeziku (220 kom), reprint flajera „Panoramski put" na engleskom jeziku (220 kom), izrada bedževa (60 kom) izrada postera (10 kom). Propagandni materijal je dizajniran i poručen, ali isporuka i način plaćanja će biti izvršeni u prvom kvartalu 2024. godine.

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi

<u>Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca</u>

Završena je administrativna procedura i idejno rješenje za glavni ulaz u Park, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti, a koji je definisan Programom upravljanja za 2023. godinu.
Izvršena je prenamijena postojećih kontrolno – naplatnih punktova za potrebe korišćenja Službe zaštite u zimskom periodu, tako što su: kontrolno - naplatni punktovi Sedlo, Todorev Do, Sušica učvršćeni i dodatno obezbijeđeni od snijega i vjetra, a kontrolno - naplatni punktovi na kojima se obavljala naplata i u zimskom periodu - rampa Crno jezero, Vojno odmaralište i Most na Đurđevića Tari redovno su održavani.
Unaprijeđen je postojeći sistem informativnih tabli. Izvršena je zamjena folija na informativnim tablama kod Upravne zgrade (4 folije), na Upravnoj zgradi (2 folije) i na trijanglima na edukativnoj stazi oko Crnog jezera (na 3 triangla zamijenjeno je 18 folija) i izvršena njihova popravka.
Izvršena je analiza stanja planinarskih staza Bandijerna i Samar i dat plan uređenja. Tokom decembra mjeseca dostavljene su dvije nove metalne informativne table o pravilima ribolova na Crnom jezeru i rijeci Tari, koje će čim vremenski uslovi dozvole i prije ribolovne sezone biti postavljene na predviđenim lokalitetima. U saradnji sa biciklističkim savezom analizirano je stanje svih biciklističkih staza i dat prijedlog njihovog unaprjeđenja. Obnovljen je postojeći mobilijar na vidikovcu Ćurevac. Uređenju je prethodilo farbanje zaštitne ograde i zamjena folije na informativnoj tabli. Postavljen je mobilijar na vidikovcu izvor Zaboj i to: sto, dvije klupe i dvije korpe. Sa predstavnicima relevantnih nevladinih organizacija i drugih subjekata definisan je prijedlog adaptacije lokacije oko prilaza Centru za posjetioce i parkinga, namijenjen za lica sa invaliditetom. Angažovano je stručno lice za izradu Elaborata za postavljenje najavnih, glavnih i informativnih tabli ka/i u Parku, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti. U izvještajnom periodu dat je prijedlog lokacije planinarskog skloništa na Valovitom dolu za Plan objekata privremenog karaktera, ali nabavka planinarskog skloništa nije izvršena kao ni druga faza radova na planinarskom domu Škrka. Aktivnost je preusmjerena za 2024. godinu.

<u>Prilagoditi glavne atrakcije u parku (učiniti ih dostupnim) za posjete osoba sa invaliditetom</u>

Služba za promociju, marketing i turizam imala je više sastanaka sa predstavnicima nekoliko NVO koje se bave unapređenjem standarda osoba sa invaliditetom, povodom prilagođavanja glavnih atrakcija parkova i centara za posjetioce njihovim potrebama. U tom smislu, odrađen je predlog lokacija koje će biti adaptirane u skladu sa potrebama osoba sa invaliditetom, a kako bi mogle pristupiti sadržajima centara i pojedinim prirodnim atrakcijama.
NVO Savez paraplegičara Crne Gore je dobio od nadležnog ministarstva projekat za monitoring objekata u vlasništvu JPNPCG, da napravi presjek koliko su prilagođeni osobama sa invaliditetom. Tim povodom organizovan je sastanak sa tom NVO, kako bi se unaprijedila saradnja i maksimalno efikasno poradilo na ovom projektu.

<u>Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru</u>

Služba ambijentalne higijene i infrastrukture izvršila je popravku i farbanje elemenata dječijeg igrališta koje se nalazi na putu prema Crnom jezeru.
Organizovana je šetnja na krpljama kao turističkog proizvoda tokom zimske turističke sezone, u kojoj je učestvovalo oko 20 učenika JU Srednja škola “17. septembar sa Žabljaka". Događaj i

hodanje na krpljama kao vid aktivnog odmora zimi, promovisan je na sajtu JP društvenim mrežama gdje je snimak pogledalo oko 4.000 pratilaca, a prilog o zimskoj sezoni i ovom vidu turističke ponude objavljen je i na Jutarnjem programu RTCG.
U saradnji sa udruženjem splavara i izvršena je promocija ponude splavarenja tokom ljetnje turističke sezone. Realizovano je snimanje za potrebe promocije ove vrste aktivnog odmora koje je prikazano na društvenim mrežama. Ovaj video snimak pregledan je preko 11.000 puta. Kao predlog šta posjetiti u NP Durmitor pripremljen je tekst i fotografije u sekciji “Priče iz parkova”. U vezi sa ponudom splavarenja i sezoni u Parku pripremljeno je saopštenje za medije, izjave direktora Parka, vlasnika jednog od rafting klubova, kao i turista o njihovim utiscima kada je u pitanju ova vrsta aktivnog odmora.

Upravljanje posjetiocima

Analiza strukture, mišljenja potreba i očekivanja posjetilaca, sprovodila se kontinuirano u izvještajnom periodu, kroz popunjavanje dvojezičnih anketnih listića u Centru za posjetioce. Ukupan broj ispitanika je 25 što nam govori da je to isuviše mali broj da bi se mogla dati procjena strukture, mišljenja i očekivanja posjetilaca.
Analiza uticaja posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti, sprovodila se kontinuirano u izvještajnom periodu kroz popunjavanje anketnih listića od strane Službe zaštite, na edukativnoj stazi oko Crnog jezera, koja je najposjećenija tokom turističke sezone, kada su primjetni blaži uticaji na sami ambijentalni prostor naročito u neposrednoj blizini restorana, platou i na obali Crnog jezera ispod restorana. Zbog velikog pritiska na edukativnu stazu oko Crnog jezera pristupilo se analizi svih vrsta staza u Parku kako bi se navedena rasteretila, a posjetioci usmjerili i na druge staze. Zato je započeta analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza u Nacionalnom parku. Pristupilo se prikupljanju informacija o stazama koje su nezvanično lokalnog karaktera. Poseban osvrt biće dat na staze do jezera koja su rjeđe posjećena, kao i planinske staze koje su prije mnogo godina bile markirane. Markacija ovih staza biće obnovljena.
JPNPCG je pripremilo projekat vezan za izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u svim nacionalnim parkovima. Projektom se apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen.
Promovisani su manje posjećeni lokaliteti kroz princip „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace″, kako bi se posjetioci zainteresovali za druge prirodne znamenitosti Parka, a najposjećeniji lokalitet parka - Crno jezero rasteretilo pritiska u sezoni. Putem društvenih mreža i sajta promovisana su Barno, Zminje i Jablan jezero, kao i lokalitet Crvena greda. Ove objave dostigle su efekat vidljivosti sa oko 33.000 pregleda, dok je sadržaj na desetine puta dijeljen i sačuvan kao preporuka za posjetu.
Krajem godine započeta promocija osam etičkih principa „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace″. Putem sajta i društvenih mreža, kao i štampanjem lifleta (ukupno 1000 komada) koji su distribuirani u NPCG, započeta je promocija osam etičkih principa „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace″, koncepta zaštite životne sredine i prirode koji se odnosi na aktivnosti i boravak u prirodi na način što će posjetioci ostaviti mjesta u jednakom ili boljem stanju nego što su ih zatekli. Lifleti će tokom sezone 2024. godine biti dostupni posjetiocima na naplatnim punktovima ili Centrima za posjetioce. Liflet je koncipiran na način da posjetiocima ukaže na obavezu

poštovanja životne sredine, izbjegavanja susreta sa divljim životinjama. Takođe posjetiocima je ukazano da ne ostavljaju otpad za sobom, ne kampuju najmanje 60 metara od jezera i potoka, da je zabranjeno koristiti vatru u prirodi, da budu pažljivi prema drugim posjetiocima i pažljivo koriste tehniku u prirodi. Liflet je urađen na crnogorskom i engleskom jeziku.

***Slika 8**: Promovisani etički principi kroz letak i objave na društvenim mrežama*

Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj

Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi

Tokom 2023. godine, samostalno ili u partnerstvu sa drugim organizacijama i institucijama iz zemlje i inostranstva, pripremljeno je i predato donatorima 8 projektnih predloga čije se aktivnosti odnose na NP Durmitor, od čega je 5 projekata odobreno, dok dva projekta nijesu prošla dalju evaluaciju. Jedan projekat je još uvijek u fazi evaluacije.
U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku oprema za službe fizičke zaštite u svih pet nacionalnih parkova, za potrebe spašavanja i suzbijanja požara. Nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju je napisala projekat i aplicirala za ova sredstva. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službi fizičke zaštite.
Kroz Interreg Danube Program, podržan je projekat “Forest connect” čiji je cilj oporavak staništa velikih sisara. Glavne aktivnosti se odnose na monitoring i istraživanje prema alatima razvijenim kroz projekat i uspješnim metodologijama koje su implementirane kroz prethodne projekte finansirane od strane Evropske Unije; obnavljanje i zaštita staništa, mjere za smanjenje konflikta između lokalnog stanovništva i velikih sisara; promocija i edukacija.
U okviru Horizon programa, JPNPCG je u svojstvu podugovarača uključeno u projekat “EcoDaLLi” kojim koordinira partner iz Njemačke “Steinbeis Europa Zentrum”. Cilj projekta je pojednostavljenje struktura upravljanja slivom Dunava u smislu poboljšane ekološke obnove, zaštite i očuvanja sliva i poboljšanog upravljanja inovacijama. Aktivnosti će premostiti jaz između akademske zajednice, kreatora politike i građana pružanjem znanja o najsavremenijim lokalnim ekosistemima i efikasnosti makro-regionalnih politika. Ovo će pomoći da se stvori zajedničko razumijevanje prirodnog blaga Dunavskog basena, kao i socio-ekonomske vrijednosti regiona.

Aplicirano je i na konkurs Japanske ambasade POPOS Donacija kojim se opredjeljuje oko 70.000 eura za podršku organizacijama u Crnoj Gori. Javno preduzeće je na ovom pozivu učestvovalo sa projektom "Zaštita Nacionalnih parkova Prokletije i Durmitor u zimskom periodu", projekat nije prošao u uži krug odobrenih projekata.

Uz podršku UNESCO-a i ABRDN Fondacije, počela je implementacija projekta "Reducing occurrence of forest fires in National park Durmitor and Tara River Basin"' („Smanjenje pojave šumskih požara u Nacionalnom parku Durmitor i slivu Tare"). Aktivnosti obuhvataju nabavku drona; obuku za korišćenje drona; pripremu materijala za edukaciju – slike, posteri, kviz, edukacija sa osnovnim školama; monitoring dronom; obuka studenata; upotreba satelita za rano otkrivanje požara; izrada finalnog dokumenta sa naučenim lekcijama kao rezultat primjene novih tehnologija.

"ReProtect - Research based protection of Montenegrin freshwater sites" je projekat koji je upućen organizaciji DIMFE (Donors' Initiative for Mediterranean Freshwater Ecosystems). Cilj projekta je bio izrada studije nosivosti i preporuka za upravljanje turistima na 8 ključnih lokacija u svih pet nacionalnih parkova. Tokom implementacije projekta planirano je da zaposleni JPNPCG prođu obuku o sakupljanju podataka (obuka uz stručni tim na terenu) i obradi istih kako bi mogli replikovati rezultate projekta i na druge lokacije u zaštićenim područjima i sami razvijati mjere za smanjenje negativnih uticaja posjetilaca. Projekat nije prošao.

U svojstvu pridruženog partnera a na poziv Opštine Žabljak, naše preduzeće je učestvuje u projektu "Promoting biomimicry-inspired habitat design solutions for biodiversity protection and restoration(BIOMIMICRY)" (Promovisanje rješenja za dizajn staništa inspirisanih biomimikijom za zaštitu i obnovu biodiverziteta (BIOMIMICRI).

JPNPCG učestvuje kao partner u projektu "Sustainable management of natural resources in mountain areas" (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima", koji implementira Univerzitet "La Sapienza" kroz međunarodnu saradnju sa FAO Mountain Partnership Secretariat i koji se implementira u pet zemalja. Projekat za cilj ima unaprjeđenje uslova života lokalnih zajednica kroz održivo upravljanje resursima. U fokusu su lokalne zajednice iz planinskih oblasti. U svim ciljnim zemljama radi se obuka lokalnih upravljača kako da prikupljaju podatke neophodne za kasniju izradu studije i preporuka kako umanjiti stepen siromaštva i podstaći održivi razvoj sela.

Predstavnici Službe za projekte i međunarodnu saradnju su tokom 2023 godine učestvovali na različitim obukama, konferencijama, info danima i drugim događajima u cilju jačanja profesionalnih znanja, ali i dobijanja informacija o različitim programima i konkursima stranih i domaćih donatora. Između ostalog, stručni saradnici za projekte prisustvovali su obuci "Javne nabavke u sklopu EU projekata", organizovanoj od strane Privredne Komore Crne Gore, kao i prezentacijama Interreg programa Euro-MED i Europe na kojima su predstavljena osnovna pravila ovih programa kao i aplikacioni paketi.

Kroz projekat "Sustainable management of natural resources in mountain areas" (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima", koji implementira Univerzitet "La Sapienza", zaposleni u JPNPCG su obučeni kako da prikupljaju podatke vezano za indikatore ugroženosti planinskih opština, a u cilju pripreme Studije za smanjenje stepena siromaštva i podsticanje razvoja opštine. Obuka koje je izvršena je za takozvane hibridne indikatore (koji se tiču upotrebe zemljišta), a očekuje se i obuka za ekološke i "vještačke" indikatore.

Predstavnici Službe za projekte i međunarodnu saradnju su tokom 2023. godine učestvovali na različitim obukama, konferencijama, info danima i drugim događajima u cilju jačanja profesionalnih znanja, ali i dobijanja informacija o različitim programima, konkursima stranih i domaćih donatora. Između ostalog, stručni saradnici za projekte prisustvovali su obuci "Javne nabavke u sklopu EU projekata", organizovanoj od strane Privredne Komore Crne Gore, kao i prezentacijama Interreg programa Euro - MED i Europe na kojima su predstavljena osnovna pravila ovih programa kao i aplikacioni paketi.
Stručna saradnica i dio menadžmenta JPNPCG prisustvovali su obuci o dizajnu i primjeni SMART platforme koja se sastoji od softverskih alata dizajniranih za pomoć u upravljanju i zaštiti divljih životinja i prevenciji ilegalnih aktivnosti. SMART omogućava standardizaciju i olakšava prikupljanje, analizu i izvještavanje o podacima, čime olakšava proces donošenja ključnih odluka na osnovu informacija sa terena. Ovaj sistem podržava širok spektar aktivnosti u očuvanju prirode, uključujući zaštitu biodiverziteta, sprovođenje zakona, turizam, upravljanje posjetiocima, korišćenje prirodnih resursa, obavještajne podatke i procjene rizika. SMART pristup obuhvata najnoviju tehnologiju, izgradnju kapaciteta za očuvanje i osnaživanje globalne mreže korisnika SMART sistema za očuvanje, podržan dugoročnim savezom vodećih organizacija za očuvanje prirode, kako bi se osigurao opstanak biodiverziteta Zemlje za buduće generacije.

<u>Definisani zajednički prioriteti i realizovani projekti sa lokalnim zajednicama u cilju razvoja područja i lokalnih zajednica</u>

JPNCPG je prihvatilo ponudu Opštine Žabljak da u svojstvu pridruženog partnera uzme učešće u projektu "Promoting biomimicry-inspired habitat design solutions for biodiversity protection and restoration (BIOMIMICRY)" (Promovisanje rešenja za dizajn staništa inspirisanih biomimikrijom za zaštitu i obnovu biodiverziteta (BIOMIMICRI). Projekat je podnesen na konkurs IPA Adrion, a njegov fokus je na unaprjeđenje znanja o inovativnim modelima primjene principa biomimikrije u cilju zaštite ugroženog biodiverziteta u NP Durmitor.
Takođe, JPNPCG je dalo i pismo podrške Opštini Žabljak za drugi projekat podnesen u okviru IPA ADRION Programa, pod nazivom "PROADRION", a čiji je cilj zaštita biodiverziteta u zaštićenim područjima.
U narednom periodu, očekujemo da se saradnja na različitim projektima sa lokalnom zajednicom intenzivira i u tom smislu, tokom 2023. godine održani su sastanci sa predstavnicima nevladinog sektora sa područja Durmitora, kako bi se zajednički definisale određene projektne ideje.
U saradnji sa NP Durmitor, Služba za projekte i međunarodnu saradnju organizovala je u novembru mjesecu sastanak sa predstavnicima udruženja građana, koja su aktivna na području ovog Parka, a u cilju razmjene informacija, projektnih ideja i analiziranja drugih oblika saradnje. U tom smislu bilo je riječi i o povezivanju turističkih djelatnika, poljoprivrednika i drugih subjekata lokalne zajednice. Takođe, predstavnici udruženja građana su dali i prijedloge za unaprjeđenje turističke infrastrukture i sadržaja poput obnove planinarskog doma Šrka, mobilijara u Parku, obilježavanja pješačkih i biciklističkih staza, zaštite prirode u prvom redu borba protiv krivolova i nelegalne gradnje, kao i preduzimanje adekvatnih mjera protiv potkornjaka.

Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma

U toku 2023. godine održane su dvije radne sjednice socio-ekonomskog foruma u NP Durmitor.
Na prvoj radnoj sjednici JPNPCG je u saradnji sa predstavnicima lokalnih stejkholdera, turističke privrede i civilnog sektora napravio zajedničku analizu predstojeće turističke sezone. Na istom sastanku prezentovane programske aktivnosti koje su realizovane (ili su bile u fazi realizacije), a ticale su se zaštite prirode i unapređenja postojećeg stanja u Parku. Sastanku su prisustvovali predstavnici Nacionalne turističke organizacije, Lokalnih turističkih organizacija opština na teritoriji NP Durmitor, predstavnik Opštine Žabljak, predstavnik Udruženja ugostitelja i turističkih radnika, načelnik Gorske službe spašavanja Crne Gore, kao i direktori Parka prirode Piva i Parka prirode Dragišnica i Komarnica. Na sastanku je dogovoreno da se intenzivira saradnja NP Durmitor i prisutnih stejkholdera i da se naredni sastanci održavaju po klasterima.
Druga sjednica je održana krajem septembra na temu: Analiza rezultata tekuće turističke sezone - izazovi, pritisci, prijetnje. Na istoj su analizirani rezultati tekuće turističke sezone, a koja je na osnovu broja posjetilaca bila rekordna od osnivanja Parka. Razmatrana su pitanja od zajedničkog značaja i modaliteti unapređenja saradnje između lokalnih zajednica, nosilaca reprezentativnih subjekata, TO durmitorskog područja, lokalnih uprava opština durmitorskog područja, planinarskih klubova, NVO organizacija i drugih relevantnih subjekata sa jedne i uprave NP Durmitor i JPNPCG sa druge strane.
Na osnovu održanih sastanaka i prikupljenih terenskih podataka saradnja sa lokalnom zajednicom je unaprijeđena i u kvalitativnom i u kvantitavnom smislu, i napravljeni su neophodni koraci u cilju njene potpune integracije u procese planiranja u NP Durmitor.

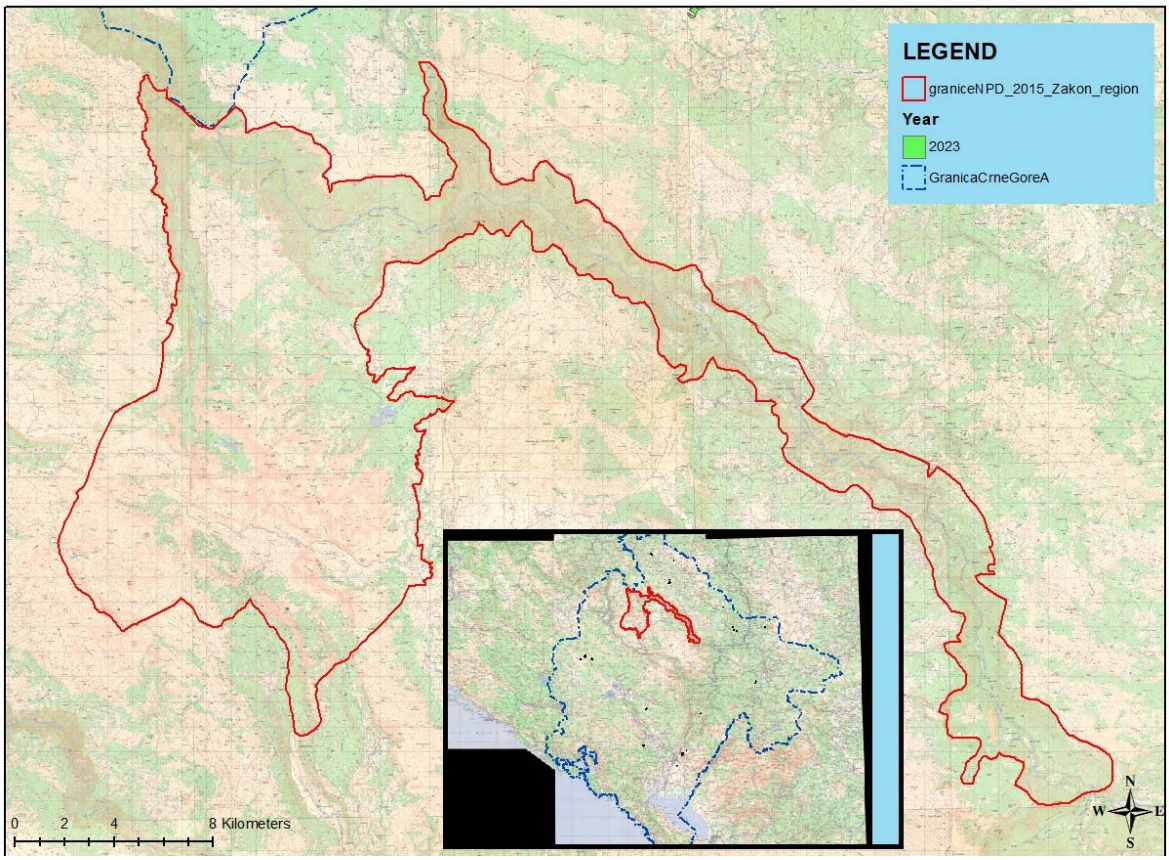
Unaprijeđena saradnja sa lokalnim proizvođačima

Kontinuirana aktivnost, kojom se daje podrška lokalnom stanovništvu (proizvođačima), da izrade karakteristične suvenire i rukotvorine imala je za rezultat nabavku 760 komada istih, sa kojima je dopunjena postojeća suvenirnica Parka.
Predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Odgovor se očekuje kako bi se nastavilo sa procesom uspostavljanja sertifikata za lokalne proizvode.

VANPLANSKA AKTIVNOST - Distanciono praćenje požara u nacionalnim parkovima

Distanciono praćenje požara i evidentiranje pojave požara na području nacionalnih parkova Crne Gore se sprovodi putem NASA aplikacije ‘’FIRMS’’. Službe JPNPCG su registrovane na pomenuti portal preko koga u roku od najviše 24h se dobijaju podaci o pojavi požara na području nacionalnih parkova u Crnoj Gori.
Praćenjem pojave požara za područje NP Durmitor, tokom 2023. godine nije evidentiran nijedan požar. Tokom 2023. godine evidentirano je 29 šumskih požara na području Crne Gore.
Kako nije evidentiran nijedan požar na području NP Durmitor, tako se nije vršila ni terenska provjera vjerodostojnosti pojave požara na području ovog Parka.

IZGORELA ŠUMA U NP DURMITOR I NA PODRUČJU CRNE GORE TOKOM 2023. godine (FIRMS)

***Mapa 1**: Izgorela šuma u NP Durmitor i na području Crne Gore tokom 2023.godine*

VANPLANSKA AKTIVNOST - Pružiti podršku lokalnom stanovništvu za razvoj održivog turizma

Izvršena je promocija lokalnih proizvođača i njihovih domaćih proizvoda u cilju razvoja seoskog i održivog turizma kroz različite događaje kao što su Osmomartovska izložba, Dani Nacionalnih parkova Crne Gore u Podgorici i Dan NP Durmitor.
Kroz tekst “Magija od vunice” predstavljena je umješnost i kreativnost jedne od žiteljki Žabljaka koja kroz filcanje vune na tradicionalan način priprema jedinstvene ručno rađene proizvode. Interesantna priča objavljena je na sajtu, dok je posebno kreirana objava i video na društvenim mrežama koje je pogledalo oko 4.500 pratilaca.

***Slika 8**: Promocija lokalnih proizvođača i tradicionalnog načina filcanja vune*

Strateška oblast 6: Unapređenje fizičke zaštite i infrastrukture

<u>Poboljšan nivo fizičke zaštite prostora i unaprijeđeni postojeći i budući infrastrukturni segment</u>

U toku 2023. godine izmjenom Pravilnika o organizaciji radnih mjesta, za Nacionalni park Durmitor, broj zaposlenih u Službi zaštite povećan je za dva (2). Realizacija u skladu sa izmjenama izvršiće se u narednom periodu.
Kontakti sa nadležnim institucijama su u skladu sa potrebama, kontinuirano održavani. Uprava za inspekcijske poslove - Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja, intervenisala je 5 puta po osnovu nelegalne sječe u zoni Parka. Ekološka i građevinska inspekcija je po osnovu nelegalne gradnje u zoni Parka intervenisala 3 puta. Sve navedene nelegalne aktivnosti su procesurine u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima i Zakonom o zaštiti lica i imovine, preko zapisnika rejonskih nadzornika i daljoj proceduri prema Službi kadrovske, pravne i opšte poslove i dalje prema nadležnim inspekcijskim službama.
U toku 2023. godine direktor Parka i šef Službe zaštite su redovno i u skladu sa potrebama održavali kontakte sa MUP-om. Svakodnevno su održavani kontakti sa lokalnim ekspoziturama Uprave policije koji su pružili podršku u kontroli i sprječavanju nelegalnih aktivnosti. U toku 2023. godine Uprava policije je kontaktirana 3 puta za intervencije po osnovu krivolova i 5 puta po osnovu nelegalne sječe u zoni Parka.
Izvršena je popravka postojećih i postavljanje novih korpi i klupa na prostoru Parka i to na lokacijama: šetalište Crno jezero, pješačka staza oko Crnog jezera, Zminje jezero, Marina dolina, Žugića luka, II logor. Ukupno je popravljeno i postavljeno 53 korpe i 27 klupa.
Na II logoru i Splavištu, u periodu od 1.maja do 1.oktobra, postavljene su tri (3) eko-kabina-toaleta.
Na više lokaliteta u Parku, postavljeno je 10 novih hranilica za krupne sisare, a izvršena je popravka postojećih (31 hranilica).
Zaposleni iz Službe zaštite i Službe održavanja ambijentalne higijene i infrastrukture su redovno održavali prostor za kampovanje na Vojnom odmaralištu i u Todorovom dolu. Postavljen je novi mobilijar.
U Todorovom dolu postavljena su 2 nova drvena stola, 4 klupe, 2 korpe za odlaganje smeća.
Obnovljena je markacija parking mjesta na parkingu na rampi Crno jezero i redovno je održavana njegova čistoća.

3.1. Realizovane aktivnosti koje nijesu predviđene programom upravljanja za 2023. godinu

Realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na Zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanje je vršeno na utvrđenim transektima: Suva lokva - Modro jezero - Valovito jezero i Momčilov grad - Jablan jezero tokom avgusta mjeseca. Ovim istraživanjima registrovano je (5) vrsta vodozemaca i četiri (4) vrste gmizavaca.

Pregled utvrđenih vrsta vodozemaca i gmizavaca na istraživanom području sa konzervacionim statusima i stepenom ugroženosti u Crnoj Gori i Evropi:

- *Bufo bufo* (Obična krastača) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Rana graeca* (Grčka smeđa žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC,Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Balkanski endem. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Pelophylax ridibundus* (Velika zelena žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks V Habitat direktiva,dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Ichthyosaura alpestris* (Planinski mrmoljak) - IUCN kategorija LC, Crvena lista NT, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Salamandra salamandra* (Šareni daždevnjak) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Dinarolacerta mosorensis* (Mosorski gušter) - IUCN kategorija VU, Crvena lista CG VU, Aneks II i IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Balkanski endem;
- *Lacerta agilis* (Livadski gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Zootoca vivipara* (Živorodni gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Vipera berus* (Šarka) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, , dodatak III Bernske konvencije.

Istraživanja su pokazala da je brojnost populacije planinskog mrmoljka u Jablan jezeru u padu. U jezeru je registrovano prisustvo ribe, koje se smatraju glavnim predatorom mrmoljaka, te njihovo prisustvo onemogućava uspostavljanje većih populacija ovih vodozemaca ili dovodi do

njihovog istrebljenja u manjim vodenim tijelima. Dalja istraživanja i monitoring potrebno je nastaviti tokom proljećnog i ranog ljetnjeg perioda kada je najveća aktivnost ovih vrsta vodozemaca.

Povodom obilježavanja 50 godina od donošenja Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine Ministarstvo kulture i medija je kao izdavač publikovao knjigu "UNESCO mjesta svjetske baštine u Crnoj Gori - Unesco World Heritage Sites in Montenegro: the next 50". Knjiga je objavljena u dvojezičnom izdanju (crnogorski i engleski), a u njoj su predstavljena dobra Crne Gore koja su upisana na Listu svjetske kulturne i prirodne baštine. Kao jedan od koautora knjige, savjetnik direktora za unapređenje i razvoj JPNPCG je autor poglavlja "NP Durmitor – Zaštićeno prirodno dobro u međunarodnom kontekstu". Promocija ove knjige održana je 21.07. 2023.na Cetinju.

Upućena je inicijativa prema pošti Crne Gore za štampanje prigodnih markica gdje su dati predlozi za sve Nacionalne parkove Crne Gore, za kulturno – istorijsko i etnografsko nasljeđe (fotografije sa opisom i obrazloženjem) u cilju promocije Parkova kroz ovakav vid prikaza.

Uzeto je učešće kroz aktivnosti izrade Strategije održivog razvoja kulturnog nasljeđa za period 2023-2028. godina i Nacionalne strategije za očuvanje i održivu upotrebu kulturnog nasljeđa, u saradnji sa UNESCO-kancelarijom.

3.2. Ocjena stanja

Flora i vegetacija

Popis biljnih vrsta, s akcentom na nacionalno i/međunarodno značajne taksone, urađen je na lokalitetima Sišičko jezero, Jablan jezero, Modro jezero – Sedlo, Barno jezero i Ćurevac, na stanišnim tipovima 4060 - Alpske i borealne vrištine, 7140-Prelazne tresave, 7230-Alkalne tresave, 6410-Livade beskoljenke na karbonatnim, zatresećenim ili glinovito-pjeskovitim zemljištima (*Molinion caeruleae*), 6450 - Sjeverne borealne aluvijalne livade, 6520 - Planinske livade košanice, 6170-Alpijski i subalpijski travnjaci na karbonatima i 8140-Istočnomediteranski sipari.

Terenski podaci su unijeti u Exel bazu flore za NP Durmitor, i ona trenutno sadrži 3595 tabelarnih redova što je ekvivalentno broju terenskih i literaturnih navoda.

Analiza terenskih podataka za 2023 godinu pokazuje da su inventarisana 73 biljna taksona, od kojih 48 ima jedan ili više nivoa nacionalne i/ili međunarodne zaštite.

Sa aspekta zaštite, ubuduće je potrebno pratiti populacije dvije vrste: *Cypripedium calceolus* na lokalitetu Ćurevac i *Cardamine serbika* na Sušičkom jezeru, kao i vrste koje pripadaju stanišnom tipu 7140-Prelazne tresave i 7230-Alkalne tresave, za koje je već uspostavljen monitoring.

Nalaz Gospine papučice - *Cypripedium calceolus* na lokalitetu Ćurevac, je novi za ovu vrstu. Radi se o malobrojnoj populaciji, od osam jedinki, u neposrednoj blizini naplatnog punkta NP i parking prostora. Već je inicirano da se pojača nadzor od strane nadzornika, da se stanište, postavljanjem zaštitne ograde, odvoji od prostora koji je namijenjen turistima i da se postavi tabla sa potrebnim informacijama. Raniji nalazi u ovom NP su na lokalitetima Crne pode i

Dobrilovina. Nađena je još na Sinjajevini i na Komovima. Kao rijetka i ugrožena vrsta orhideja zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom (Sl. list RCG, 76/06) i međunarodnim konvencijama i direktivama (BC An.I, CITES An.II, HD An.II, An.IV, 1902 natura species code). Na Evropskoj IUCN listi ima status NT (Near threatened – skoro ugrožena), dok na preliminarnoj Crvenoj Listi Crne Gore ima status EN, criteria D (Endangered - ugrožena, kriterijum D - manje od 250 zrelih jedinki).

Cardamine serbica je endemska vrsta uskog rasprostranjenja (CG, BH, Sr), a u NP Durmitor je zabilježena samo na dvije mikrolokacije, na siparima u blizini Sušičkog jezera. Za Crnu Goru se navodi još jedan nalaz, na Magliću (ispod Mratinja). Populacija na Sušičkom jezeru je brojna i stabilna, bez evidentiranih pritisaka na stanište.

Terenski rad tokom 2023. godine bio je usmjeren na istraživanje stanišnog tipa 4060 - Planinske i borealne vrištine, koja su često pod pritiskom uslijed nelegalnog ubiranja borovnice i kleke, koje su edifikatorske vrste ovih staništa. Na istraživanim lokalitetima: dolovi ispod Sedlene grede, Ranisave, Međugorja, Stožine i Oble glavice nisu evidentirani pomenuti pritisci. Staništa su očuvana, odlikuju se odličnom reprezentativnošću i velikom pokrovnošću dijagnostičkih vrsta. Sem povremenog monitoringa na ovim lokalitetima nije potrebno sprovoditi dodatne mjere zaštite. Istraživanje je potrebno usmjeriti na druge lokalitete sa istim tipom staništa.

Monitoring stanišnih tipova sa kodom (7140, 8230, 6410) na Barnom jezeru, koji je započet 2021. godine, pokazuje da je prisutan proces zarastanja. Kako se radi o prirodnom procesu, ubrzanom klimatskim promjenama, potrebno je nastaviti monitoring, a pitanje očuvanja jezera i tresetnih staništa zahtijeva sistemski pristup naučnih i nadležnih institucija.

Šume i šumski ekosistemi

Ocjena zdravstvenog stanja šumskih ekosistema na prostoru NP Durmitor se mogu ocijeniti da su dobrog zdravstvenog stanja. Stanje šuma na prostoru NP Durmitor moguće je sagledati analizom negativnih abiotičkih i biotičkih faktora.

Abiotički pritisak nije posebno izražen izuzev kroz oštećenja od požara, sušenja uslijed siromašnog i plitkog staništa i suše, dok se u zoni grebena i većih nadmorskih visina javljaju štete od snjegoizvala i vjetroloma. U odnosu na okolna područja tokom 2023. godine evidentirani su duži sušni periodi, a koji utiču na smanjenje vitalnosti posebno stabala smrče (*Picea abies* L.) zbog plitkog i tanjirastog korijenovog sistema.

Biotički pritisak je kao dominantan determinisan na 9% površine Parka, na kojima je evidentirano značajno prisustvo štetnih insekata i patogenih gljiva. Oštećenja stabala izazvana djelovanjem insekata najćešće su bila izazvana insektima iz grupe potkornjaka. Štete ove grupe uzročnika su veoma izražene u četinarskim sastojinama. Pojedini lokaliteti kao što su četinarske šume na širem području oko Crnoj jezera, oko sela Mala Crna Gora i Tepačke šume su značajno ugroženi djelovanjem potkornjaka. Na području oko Crnog jezera evidentirano je prisustvo saprofiskih gljiva kao što su: *H. annosum*, *A. ostoyae*, *M. caryophyllacearum* i dr. Posebno izdvajamo gljivu *Heterobasidion annosum* koja izaziva trulež korijena i izvaljivanje stabala. Fiziološki oslabljena stabla i povoljni klimatski faktori obezbjeđuju pojavu prenamnoženja sekundarnih štetočina koji prelaze u primarne štetočine. Uzajamnim djelovanjem svih negativnih faktora za posljedicu ima sušenje pojedinačnih ili grupa stabala, i stvaranje preduslova za promjenu prirodnih ekosistema. Čišćenje prostora i adaptacija na klimatske promjene je osnova zaštitnih mjera na šumske ekosisteme.

Antropogeni pritisak je prisutan na 24% površine, a manifestuje se kroz nelegalnu sječu, i druge nedozvoljene radnje koje dovode do požara, oštećenja drveća i sl. Ovi negativni faktori su u kontrolisanom obimu i ne pričinjavaju štete koje mogu izazvati dodatno propadanje šumksih ekosistema u Parku.

Beskičmenjaci

Fauna dnevnih leptira (*Rhopalocera*) prepoznata je kao veoma značajna za monitoring budući da su ovi organizmi veoma osjetljiviji na promjene ekoloških faktora, naročito onih koji su nastali antropogenim djelovanjima i klimatskim promjenama. Istraživanja faune dnevnih leptira na području Parka započeto je 2023. godine. Tokom istraživanja faune dnevnih leptira u planskoj 2023. godini registrovano je 43 vrste dnevnih leptira od ukupno 192 u Crnoj Gori (Franeta, 2018), što je 22,4%. Dobijena lista dnevnih vrsta leptira ne može se smatrati konačnom, te je neophodno nastaviti istraživanja i u narednom periodu. Za očekivati je da će nastavak istraživanja u narednom periodu pokazati prisustvo većeg broja vrsta u odnosu na trenutno stanje. Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja, područje NP Durmitor je značajno za očuvanje biodiverziteta ove grupe insekata, naročito iz razloga što su registrovane zakonom zaštićene i Natura 2000 vrste.

Evidentirani pritisci vezani za faunu beskičmenjaka:

- Zarastanje pašnjaka i livada, uslijed napuštanja katunskog načina stočarstva utiče na smanjenje populacije dnevnih leptira i drugih insekata.
- Gubitak i kaptiranje izvora i potoka, utiče na smanjenje populacije puževa, vilinih konjica, dvokrilaca, vodenih stjenica i tvrdokrilaca.
- Pojava i česti požari, takođe utiče na smanjenje populacije pojedinih vrsta insekata koji su vezani za šumske ekosisteme.

Fauna riba

Ihtiofaunu NP Durmitor čine dva tipa vodenih staništa. Prvi je predstavljen sa više visokoplaninskih jezera, a drugi vodenim tokovima od kojih praktični značaj za ihtiofaunu ima samo rijeka Tara. Jezera u NP Durmitor nemaju svoju autohtonu ihtiofaunu, odnosno sve vrste riba su unesene u ova jezera (alohtone vrste). Prisutno je pet vrsta. Prva poribljavanja durmitorskih jezera izvršena početkom XX vijeka prenošenjem potočne pastrmke (*Salmo labrax m. fario)* iz rijeke Bukovice. Poribljavanja su naročito postala intenzivna šezdesetih i sedamdesetih godina, kada se u durmitorska jezera ubacuju i vrste koje nijesu iz naših krajeva. Tako je u veći broj jezera unesena alpska vrsta jezerske zlatovčice (Salvelinus alpinus), a u neka i kalifornijska pastrmka *(Oncorhynchus mykiss).* U istom periodu ubačena je i nepredatorska vrsta gaovica *(Phoxinus phoxinus).* U prethodnih pet godina zabilježena je i nova ubačena invazivna vrsta kinez (Carassius auratus). Jezera u smislu ribarstva su praktično beznačajna jer nemaju autohtonu faunu, ali zbog introdukcije alohtonih vrsta riba ugrožena je ostala fauna koja živi u njima.

Za razliku od planinskih jezera, po pitanju autohtonosti faune riba situacija u rijeci Tari je sasvim drugačija. U vodotoku rijeke Tare koji pripada NP Durmitor registrovano je osam vrsta riba i sve su autohtone. Potočna pastrmka, mladica i lipljen u sportsko-lovnom smislu su vrlo cijenjene vrste, odnosno u svim vodama Crne Gore smatraju se za najatraktivnije vrste. Od navedenih lovnih vrsta najbrojnija je potočna pastrmka, zatim lipljen, pa mladica. Pored ovih vrsta, za

sportski ribolov interesantne su i dvije ciprinidne vrste, mrena (*Barbus balcanicus*) i skobalj (*Chondrostoma nasus*).

Fauna vodozemaca i gmizavaca

Stanje biodiverziteta vodozemaca i gmizavaca u Parku, kao i na širem Durmitorskom području ocjenjuje se kao stabilno, izuzev rijetkih ugroženih vrsta mrmoljaka. Degradacija i fragmentacija staništa posebno pogađaju populacije vodozemaca, a glavni razlog tome je njihova velika osjetljivost na promjene sredine zbog razmnožavanja i propusne kože. Indikatorske vrste iz roda *Ichthyosaura sp*., pokazuju trend opadanja zbog poremećaja staništa i uvođenja predatora (ribe) u glacijalna jezera.

Do sada, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore nije raspolagalo sa podacima istraživanja i monitoringa stanja vodozemaca i gmizavaca na području NP Durmitor. Upravo iz tih razloga je Planom upravljanja predviđen monitoring kako bi se sagledalo pravo stanje batraho- i herpeto faune, a na osnovu toga i predložile mjere zaštite. Tokom 2023. godine realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije, određivanja distribucije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste. Obzirom na važnost ove grupe organizama daljim planom je predviđen nastavak započetih aktivnosti.

Sve registrovane vrste odlikuju se širom distribucijom u Evropi i Evro-Aziji i ne ubrajaju se u ugrožene taksone po IUCN kategorizaciji.

Od registrovanih vrsta, sve vrste, osim vrste *Vipera berus* – šarke, su zaštićene prema Rješenju o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrta (Sl.list RCG br. 76/06).

Rana graeca- grčka žaba je balkanski endem.

Dinarolacerta mosorensis je balkanski endem koji se nalazi na dodatku II Habitat direktive i predstavlja ciljnu vrstu u uspostavljanju Natura 2000 ekološke mreže.

Fauna ptica

Planom upravljanja NP Durmitor za period 2021-2025. godina predviđen je monitoring gnjezdarica, kako bi se stekao uvid u njihovo stanje, budući da su ove vrste važne za detektovanje promjena u životnoj sredini. Istraživanja su započeta 2023. godine. Monitoringom su obuhvaćene krovne vrste njih 8 (*Tetrao urogallus, Bonasa bonasia, Strix uralensis, Picoides tridactylus, Aegolius funereus, Dendrocops leucotos, Alectoris greaca)*. Sve ove vrste se nalaze na Crvenim listama. U svrhu istraživanja koriste se protokoli monitoringa za osam odabranih vrsta ptica sa Aneksa I Direktive o pticama „Monitoring protocols for eight selected annex I bird species“ (Rubinić-Mihelić). Prilikom monitoringa evidentirane su dvije vrste dok ostale zbog svoje fenologije nijesmo uspjeli evidentirati na ispitivanom području.

Jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca),* zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06)., EU direktiva o pticama, Bern III, IUCN Globalni status NT, IUCN Crna Gora VU.

Troprsti djetlić *(Picides trydactylus*), zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), EU Direktiva o pticama I, Bern III, IUCN Globalni status LC, IUCN Crna Gora NT.

S obzirom na važnost ovih krovnih vrsta ptica gnijezdarica potrebno je od Centra za zaštitu i proučavanje ptica i Agencije za zaštitu životne sredine pribaviti podatke o istraživanjima koja su vršena u prethodnom periodu, kako bi se sagledalo stanje i dobila osnova za dalje istraživanje istih. Prilikom terenskih obilazaka primjećeni su i pritisci poput sječe i požara.

Fauna sisara

Nastavljen je monitoring istraživanja diverziteta faune slijepih miševa i registrovanja bitnih staništa i skloništa. Spisak od 17 vrsta ne može se smatrati konačnim i neophodna su dalja istraživanja u cilju formiranja konačnog spiska. Registrovani objekti poput pećina nijesu u fazi degradacije i nijesu posjećene u zabrinjavajućoj mjeri. Objekat škole u Tepcima je drugo najvažnije, do danas registrovano, sklonište porodiljske kolonije malog potkovičara. Ovu kolonju je potrebno i dalje pratiti i uložiti napore kako bi se kolonija očuvala.

Monitoring krupnih sisara realizovan je tokom većeg dijela godine. Posebna pažnja posvećena je istraživanju ugroženih i zaštićenih vrsta (divokoza, mrki medvjed, sivi vuk i vidra). Kontinuirano je praćeno i stanje ostalih vrsta krupnih sisara, kao i vrsta iz fam. Mustelidae. Istraživanja i monitoring dali su pozitivne rezultate: ni jedna vrsta krupnih sisara u Parku nije ugrožena niti je njena brojnost ispod biološkog minimuma. Istraživanje i zaštita će se nastaviti u narednom periodu kako bi se stabilnost i biološka vrijednost ovih vrsta očuvala. Postoje i faktori koji imaju negativan uticaj na pojedine vrste. Buka i uznemiravanje (veliki broj posjetilaca, dronovi, motorne sanke, kvadovi) imaju negativan uticaj na divokozu, na sve segmente njenog života, a najviše na reprodukciju. Zadnjih godina vožnja motornih sanki tokom zime izaziva pomjeranje divokoza u nepristupačne terene koji oskudijevaju hranom. Zato je pojačana zaštita, povećan broj nadzornika na terenu, zabrana motornih sanki, ograničena i kontrolisana upotreba dronova u Parku presudna za očuvanje divokoza.

Važnost vuka u regulisanju brojnosti slabih, starih i bolesnih jedinki posebno u krdima divokoza i srna je ključna. Istraživanje je pokazalo da je sivi vuk (*Canis lupus*) tokom 2023. godine pokazao porast u aktivnosti na teritoriji Parka, s obzirom da su prethodnih godina direktni i indirektni pokazatelji prisustva vuka rjeđe registrovani. Tragovi izmeta i stopala evidentirani su na lokacijama: Pošćenska dolina, Suva lokva, Škrka, Sušica, Selina, Jablan jezero, Crvena poljana i Crvena greda. Polovina od registrovanih tragova vuka nađena je na planinskim i šumskim putevima. Vuk obilježava svoju teritoriju i imajući u vidu njegovu univerzalnu ugroženost, očuvanje vuka je veoma važno, kao i očuvanje puteva koje koristi za obilježavanje teritorije. Zadnjih godina kvadovi kao turistička ponuda uništavaju puteve po kojima se kreću vukovi i medvjedi, što može znatno uticati i na njihovu brojnost i očuvanje. Monitoring vuka će se nastaviti u narednom periodu.

Zapažena je povećana brojnost divljih svinja (*Sus scrofa*) što pokazuju i štete koje nanose na seoskim poljoprivrednim imanjima. Kretanje divljih svinja zabilježeno je i na većim nadmorskim visinama. U Donjoj Ališnici, Crepulj poljani, Jablan poljani registrovan je izmet divljih svinja.

Korišćenje kamera zamki pokazalo se pozitivno jer na ovaj način može da se utvrdi struktura populacija kao i dnevna dinamika. Kamere zamke postavljene u kanjonu Tare registrovale su aktivnost srna (*Capreolus capreolus*), divljih svinja (*Sus scrofa*), vjeverice (*Sciurus vulgaris*), zeca (*Lepus europaeus)*, lisice (*Vulpes vulpes*). Prikupljeni podaci sa kamera dopunjuju terenske podatke i sve ukupno daju dodatni kvalitet i realniju sliku stanja vrsta u Parku.

Stroga zaštita, očuvanje staništa, zabranjen lov, povećan broj nadzornika Službe fizičke zaštite Parka, redovan obilazak terena pokazuju se kao najefikasnije mjere za opstanak i očuvanje vrsta i povećanje njihove brojnosti.

Vode

U prethodnom planskom periodu vršen je monitoring od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore na Crnom jezeru. Prikupljeni su podaci sa mjernog mjesta kod splava na Crnom jezeru. Dosadašnji rezultati mjerenja su pokazali da je kvalitet vode Crnog jezera u zahtijevnoj A1 klasi. Najznačajniji problem i pritisak na hidrološke objekte u NP Durmitor jeste vodosnabdevanje Žabljaka i naselja oko njega. Zahvatanjem dodatnih količina iz podzemnih voda Crnog jezera može se ugroziti postojanost ovog hidrološkog sistema, koji je i glavna prirodna vrijednost Parka.

Daljim planom nastaviti monitoring i prikupljati podatke od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, takođe u slučaju donošenja nove prostorno planske dokumentacije za područje NP Durmitor neophodno bi bilo da se nađe alternativno rješenje koje podrazumijeva zahvatanje voda izvan teritorija koje obuhvata Nacionalni park Durmitor.

Materijalna kulturna baština

Na osnovu postojećeg stanja arheoloških nalazišta, potencijalnih i zakonom zaštićenih kulturnih dobara i tradicionalne arhitekture, može se konstatovati da je materijalna kulturna baština Durmitora slabo istražena, devastirana i nevalorizovana. Prilikom obnove manastira, u dolini rijeke Tare krajem XX i tokom prve decenije XXI vijeka, nepoštovanjem planske dokumentacije i konzervatorskih načela, devalvirane su izvorne karakteristike ovih kulturnih dobara. Drastičan primjer devastacije predstavlja konak neprimjerenih dimenzija i materijala izgrađen u samoj porti manastira Dobrilovina.

Decenijama unazad stari objekti se najčešće obnavljaju neadekvatno, bez poštovanja tradicionalnih formi i graditeljskih materijala što je stvorilo mješavinu graditeljskih stilova i boja koji narušava izgled koji bi Nacionalni park trebao da prikazuje.

Nematerijalna kulturna baština

Neplanski razvoj i pretjerana komercijalizacija, doveli su do ozbiljnog pritiska na prostor izgradnjom infrastrukturnih objekata. Rezultat toga je da je gotovo nemoguće sačuvati kulturni pejzaž sa tradicionalnim graditeljstvom, koje je u nestajanju. Prostor Nacionalnog parka je toliko devastiran u pogledu izgleda, gabarita i upotrebe savremenih građevinskih materijala u izgradnji kuća, što je stvorilo mješavinu graditeljskih stilova i boja koji narušava izgled koji bi Nacionalni park trebao da prikazuje. Takođe, su prisutni negativni demografski trendovi uz odliv stanovništva. Nedostatak povezanosti i neusklađenost u razvoju održive privrede uključujući stočarstvo i djelimično poljoprivredu, kao i turizma, negativno se odražava i na tradicionalno zanatstvo kojeg je sve manje. Tradicionalna izrada proizvoda od vune, kao i stari zanati poput tkanja, rada sa drvetom i izrade tradicionalnih muzičkih instrumenata polako nestaju. Moderan način života uslovio je i da se legende, priče i događaji iz svakodnevnog života stočara više ne prenose s koljena na koljeno. Oni su još uvijek sačuvani samo u sjećanju najstarijih stanovnika koji pamte i čuvaju tu bogatu baštinu.

Da bi se pokrilo široko polje specifičnih etnografskih tema koje uključuju nematerijalnu kulturnu baštinu iz koje proizilaze sve materijalne manifestacije kulture u Parku, i u budućem planskom

dokumentu akcenat će biti kao i do sada u primjeni međunarodnih praksi koje će omogućiti veću vidljivost ove vrste nasljeđa kroz iniciranje zaštite prema nadležnim institucijama.
Neophodan je nastavak daljeg stručnog istraživanja iz domena nematerijalnog kulturnog nasljeđa, koje je postalo strateški resurs čovječanstva.

Edukacija i interpretacija

Edukativna predavanja vezana su prevashodno za prezentaciju prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka, a realizuju se u Centru za posjetioce u Upravnoj zgradi Nacionalnog parka Durmitor koji je dostupan posjetiocima tokom cijele godine.
Prirodnjačka zbirka u Upravnoj zgradi je posjećena, ali nedovoljno, tako da bi bilo potrebno da se što više promoviše. Poželjan i koristan bi bio edukativni materijal o istoriji nastanka zbirke i istraživačima koji su sakupili materijal za zbirku. Dodatno je potrebno poboljšati i adaptirati izgled prostorija u kojima se nalaze prirodnjačka zbirka i sala za prikazivanje (osvjetljenje, zamjena tapeta, patosa i ulaznih vrata, oslikavanje zidova i sl.). Zbog velikog interesovanja posjetilaca da se upoznaju sa parkom Durmitor putem filma, neophodno je otkupiti filmove o Parku i prikazivati ih u Sali za posjetioce. Popularizacija biodiverziteta i unapređenje edukativnih i interpretativnih sadržaja, kroz različite aktivnosti doprinose boljem poznavanju prirodnih vrijednosti i boljem razumijevanju potrebe čuvanja prirode na prostoru nacionalnih parkova i održivom korišćenju resursa. U narednom periodu planirana je analiza stanja i obnova tematskih i edukativnih staza, koja bi doprinijela u većem broju održanih edukativnih radionica i na otvorenom.
U saradnji sa TO Žabljak osmisliće se i sprovoditi ciljani interpretativni programi obilaska Parka (bazirani na prirodnim i kulturnim vrijednostima) za različite ciljne grupe.

Promocija
Promocija NP Durmitor sprovodila se uspješno u skladu sa programskim aktivnostima JPNPCG, samostalno i u saradnji sa najznačajnijim institucijama i organizacijama i NVO sektorom. Dobrom saradnjom sa medijima, organizovanjem i učestvovanjem na različitim vrstama događaja uključujući međunarodne turističke sajmove, osmišljavanjem edukativnih radionica u Centru za posjetioce u cilju promocije vrijednosti zaštićenog područja UNESCO sajta kod školske populacije, promotivnim tekstovima i fotografijama za elektronske portale i društvene mreže, uspješno su promovisane najznačajnije aktivnosti, turistička ponuda i vrijednosti ovog zaštićenog područja. Značajni ekološki datumi i događaji organizovani kako samostalno tako i u saradnji sa drugim subjektima, prezentovani su putem veb-sajta JPNPCG, kao i na društvenim mrežama, Facebook, Instagram i You tube kanalu.
Promotivni tekstovi, fotografije i kratki video spotovi objavljivani u cilju popularizacije turističke ponude, kao i manje posjećenih lokacija naišli su na pozitivne reakcije posjetilaca. Takođe, pripremani su i objavljivani tekstovi upozorenja i apela o pažljivom korišćenju planinarskih staza i neophodnosti očuvanja prirode od nezakonito odloženog otpada i pojava požara. Zahvaljujući dobroj promociji NP, povećan je broj pratilaca (od marta do decembra 2023. oko 5.000), kao i vidljivost i posjete profila JPNPCG na društvenim mrežama.
U narednom periodu potrebno je nastaviti rad na unapređivanju saradnje sa ključnim subjektima, lokalnim upravama opština kojima gravitira Park, LTO i NVO sektora sa ovog

područja, što će doprinijeti efikasnijoj promociji vrijednosti NP Durmitor kao UNESCO sajta i atraktivne destinacije za aktivan odmor na sjeveru Crne Gore.
Uz osmišljavanje organizovanih programa obilaska Parka, unapređenje propagandnog i promotivnog materijala u okviru marketinga Preduzeća, izradom novog sajta, osmišljavanjem i sprovođenjem PR aktivnosti u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja nacionalnih parkova, dodatno će se unaprijediti vidljivost ukupnih vrijednosti ovog zaštićenog područja. U kontinuitetu će se nastaviti sprovođenje promocije vrijednosti parkova u saradnji sa ostalim relevantnim subjektima, kao i na društvenim mrežama za šta su u narednom periodu potrebna novčana ulaganja kao bi se realizovale saradnje sa drugim subjektima, sama promocija, ali i nabavka neophodne opreme i uređaja (prikladne kamere, mobilni uređaji…). Potrebno je nastaviti aktivnosti u vezi sa marketingom i promocijom na društvenim mrežama uz praćenje i analizu ciljnih grupa i interesovanja posjetilaca.

Turistička infrastruktura
Većina posjetilaca u Nacionalni park Durmitor dolazi automobilima do rampe na šetalištu ka Crnom jezeru i na Vojnom odmaralištu, na kojima postoje uređeni kontrolno-naplatni punktovi. U neposrednoj blizini nalazi se Upravna zgrada sa Centrom za posjetioce. U Centru se nalazi prirodnjačka zbirka, koju je potrebno unaprijediti i adaptirati izgled prostorija (osvjetljenje, zamjena tapeta, ulaznih vrata, oslikavanje zidova i ostali radovi).
Analizom stanja edukativne staze oko Crnog jezera utvrđeno je da je staza u lošem stanju. U izvještajnom periodu urađen je Projektni zadatak za njenu kompletnu adaptaciju, koja obuhvata radove poput: popravka i/ili zamjena mostova, stepenica, adaptacija nadstrešnice Kraljeva stolica, zamjena dotrajalih folija i tabli.
Sistem pješačkih staza je neophodno redovno održavati i po potrebi obnavljati markaciju, smjerokaze i informativne table. U izvještajnom periodu izvršena je nabavka i zamjena folija, popravka tabli isped Upravne zgrade i na trijanglima, kao i zamjena folija na Upravnoj zgradi, a u narednoj 2024. godini, nastaviće se sa zamjenom folija i obnovom tabli na predviđenim planinarskim stazama kao i na edukativnoj stazi Mlinski potok.
Takođe, potrebno je razmotriti pokretanje Inicijative za registar lokalnih staza za dvije/tri odabrane staze, u skladu sa programskom aktivnošću. JPNPCG je pokrenulo inicijativu za unaprijeđenje saradnje sa Planinarskim savezom Crne Gore i planinarskim klubovima domaćinima, kao i iskazalo interesovanje i potrebu za održavanjem obuke za markirante za dva zaposlena radnika iz Službe zaštite. Odgovor se čeka. Ovakva inicijativa imala bi za cilj održavanje lokalnih staza u zoni Parka, a koje bi se definisale programima upravljanja, uz prethodnu konsultaciju sa predstavnicima PSCG i lokalnih klubova. Na taj način bi se, uz zajedničku saradnju, definisala i ingerencija održavanja staza u zoni Parka, a olakšao način održavanja staza i vertikalne signalizacije unutra Parka.
Odmorišni mobilijar u Parku se redovno održava i obnavlja po potrebi i prioritetima.
Na putnim pravcima ka Parku i na ulazima u Park ne postoje najavne, glavne i ulazne table, koje bi upućivale posjetioce na Park. Do sada je urađen Elaborat o načinu, vrsti i lokacijama na kojima će se postavljati.
U Parku se nalaze dva planinarska doma: „Škrka “ i „Sušica “. Tokom 2022. godine izvršena je prva faza radova na planinarskom domu Škrka, kada je postavljena krovna konstrukcija. Međutim, neophodni su hitni radovi na uređenju enterijera ovog planinarskog doma kako bi bio

u funkciji posjetilaca. U izvještajnom periodu Planom objekata privremenog karaktera predložene su lokacije Valoviti Do i Donja Ališnica za postavljanje planinarskih skloništa. Zbog velikog broja posjetilaca i njihove bezbjednosti u narednom periodu neophodno je postaviti planinarsko sklonište na lokaciji Valoviti Do. Na prostoru Parka nalaze se i dva skloništa koji nisu predviđeni za duži boravak planinara, već samo kao prenoćište na višednevnim pješačkim turama ili u slučaju loših vremenskih uslova i to: alpinističko sklonište „Kalice" i planinarsko sklonište „Lokvice" koje je u lošem stanju i za koje je neophodna rekonstrukcija. Rekonstruisani motel „Radovan luka", dat je u dugoročni zakup.
Zbog sve većeg interesovanja posjetilaca, a u sklopu nastavka uređenja panoramske rute „Durmitorski prsten", od strane Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, izvršiće se uređenje parking prostora duž panoramske rute, postavljanjem odmorišnog mobilijara (drvene klupe), kao i uređenje vidikovca Ćurevac. Za realizaciju ove aktivnosti čeka se dozvola Agencije za zaštitu životne sredine.
U saradnji sa članom Biciklističkog saveza analizirano je stanje biciklističkih staza i dati prijedlozi njihovog unaprjeđenja. Biciklistička staza Žabljak – Ivan do – Mlinski potok – Zminje jezero preklapa se sa jednom od najposjećenijih pješačkih staza u NP Durmitor. Na stazi uvijek ima pješaka, a teren nije ravan i bezbijednost biciklista i pješaka se dovodi u pitanje, tako da bi trebalo usmjeravati na nove predloge. Žabljak – Njegovuđa – Bare Žugića – Vražje jezero – Banske kuće – Javorje. Ova lijepa staza, nije fizički ni tehnički zahtjevna, ali velikim dijelom je asfaltni put. Za jednu od najljepših, ali i najzahtijevnijih staza za planinski biciklizam - Durmitorski prsten - urađen je GPS, sa predlogom rute.
Glavne atrakcije u Parku nijesu dostupne osobama sa invaliditetom, te će se izradom idejnog rješenja adaptacije Centra za posjetioce u Upravnoj zgradi i Centra na edukativnoj stazi oko Crnog jezera predvidjeti i postavljanje rampi za pristup osoba sa invaliditetom ovim objektima.

Turistička ponuda

Turistička ponuda Parka bazira se na aktivnom odmoru u prirodi i u skladu je sa principima održivog turizma. Pješačenje, planinarenje, biciklizam, kampovanje, sportski ribolov, vožnja čamcem, kajakarenje, via ferrata, Centar za posjetioce, predstavljaju turističku ponudu Parka.
Najatraktivnije i najposjećenije turističke ponude Parka su planinarenje i splavarenje. NP Durmitor ima izvanredne prirodno geografske preduslove i veliki potencijal kako za pješački, tako i za biciklistički turizam. Postoji sve veće interesovanje za planinski biciklizam na Durmitoru i potrebno je na njegovom unapređenju i promociji intenzivno raditi i u narednom periodu.
U okviru turističke ponude NP Durmitor, izdvaja se pješačka tura, krug oko Crnog jezera, gdje je u isto vrijeme izražen pritisak od strane velikog broja posjetilaca u ljetnjim mjesecima.
Jedan od načina za rješavanje ovog problema, jeste nastavak promovisanja u cilju usmjeravanje posjetilaca ka ostalim jezerima i lokalitetima koja pripadaju NP Durmitor, na čemu se radilo tokom izvještajnog perioda.
U cilju obogaćivanja turističke ponude Parka u narednom planskom periodu planira se formiranje novog turističkog proizvoda „posmatranje ptica"; „posmatranje divljih životinja", kao i unapređenje postojeće turističke ponude „šetnje na krpljama".
U Parku ne postoji turistička ponuda implementacija programa obilaska Parka. U narednom periodu potrebno je osmisliti Program obilaska, koju će sprovoditi edukatori Parka i to će predstavljati nov turistički proizvod.

U narednom periodu u cilju unaprjeđenje turističke ponude „splavarenje rijekom Tarom“, predviđena je završna faza kojom će se objekat za raftere na Žugića luci staviti u funkciju namjene.

Upravljanje posjetiocima

Kontrola i naplata ulaznica se vrši na ulazno – kontrolno – naplatnim punktovima i od strane nadzornika na određenim lokacijama.

Tokom ljetnje sezone karakteristična je organizovana posjeta posredstvom turističkih agencija, turoperatora, kao i individualne posjete turista.

Park bilježi povećan broj posjetilaca od jula do polovine septembra, posebno na prostoru oko Crnog jezera i Splavištu na rijeci Tari. Trend povećanja broja posjetilaca iz godine u godinu za ovo Javno preduzeće veoma je važno jer pokazuje sve veće interesovanje posjetilaca za vrijednosti ovog zaštićenog područja i turističku ponudu zasnovanu na prirodi.

Sve veći broj posjetilaca u Parku nameće potrebu za izradom Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete. JPNPCG projektom izrade studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen, te je u narednom periodu je potrebno posvetiti dodatnu pažnju za upravljanje posjetiocima. S tim u vezi, u izvještajnom periodu, u cilju rasterećenje lokacija koje su prepoznate kao najposjećenije, promovisani su drugi manji posjećeni lokaliteti Parka u skladu sa održivim razvojem turizma i zonama zaštite Parka.

Tokom sezone vršilo se anketiranje posjetilaca, međutim, broj popunjenih anketinih listova nije bio dovoljan kako bi se stekao realan uvid u strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca. U narednom periodu neophodno je anketu osim u Centru za posjetioce u Upravnoj zgradi Parka sprovoditi i na najposjećenijim lokalitetima, kako bi samo anketiranje bilo uspješnije.

Saradnja sa nacionalnim institucijama i organizacijama

U okviru Platforme Nacionalnog savjeta za održivi razvoj: „Dijalozi za razvoj" koja je razvijena uz podršku NAP projekta finansiranog od strane Zelenog klimatskog fonda (ZKF). Održana je radionica "Dijalog zainteresovanih strana povodom istupanja Crne Gore na samitu Ujedinjenih nacija posvećenom Ciljevima održivog razvoja" a koju organizuje Kancelarija za održivi razvoj /Generalni sekretarijat Vlade u saradnji sa sistemom UN - a u Crnoj Gori.

Saradnja sa Vladom Crne Gore s jedne i Zelenim klimatskim fondom (Green Climate Fund – GCF) s druge strane, dovela je do početka implementacije projekta „Jačanje kapaciteta Crne Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena”. Održane su tri online radionice u okviru pripreme Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama.

Određeni inputi (mjere za zaštitu osjetljivih ekosistema u zaštićenim područjima) sa održanih radionica, a na bazi izvještaja mogu se koristiti prilikom izrade novi planova upravljanja.

JPNPCG i NP Durmitor je imalo saradnju sa Agencijom za zaštitu životne sredine sa ciljem zaštite biodiverziteta i prostora Parka.

Od nadležnog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, NP Durmitor je dobio saglasnost za Plan upravljanja, kao i Godišnji program upravljanja. Od Ministarstva je dobijena saglasnost na Izvještaj o radu za prethodnu godinu.

Ostvarena je saradnja i sa drugim ministarstvima: Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstvom za kapitalne investicije.
Ostvarena je saradnja sa Zavodom za hidrometeorlogiju i seizmologiju, koji je vršio redovan monitoring kvaliteta voda Crnog i drugih jezera, voda rijeke Tare, kvaliteta vazduha i drugih parametara.
U cilju pripreme turističke sezone JPNPCG i NP Durmitor su sproveli koordinirane aktivnosti sa NTOCG i TO Žabljek, Pljevlja, Šavnik i Mojkovac, a koje su se odnosile na promociju destinacije NP Durmitor na sajmovima turizma u regionu i inostranstvu.
NP Durmitor je nastavio saradnju sa naučnim institucijama iz zemlje i inostranstva, kao i brojnim NVO organizacijama sa nacionalnog nivoa u cilju zajedničke zaštite biodiverziteta. Organizovana je posjeta u junu delegacije JPNPCG i NP Durmitor Nacionalnom parku Švarcvald, Njemačka. Tokom posjete razmijenjana su iskustva, a crnogorska delegacija imala je priliku da vidi kako se vodi park usklađen sa najvišim evropskim standardima. Domaćini su pokazali svoj Centar za posjetioce, ukazali na način finansiranja i podrške koju dobijaju od države, ukazali na standard da su staze namijenjene isključivo planinarima i da nijedna vrsta prevoza nije dozvoljena, a predstavili su i mnoge druge aktivnosti. Planirana je uzvratna posjeta NP Švarcvald Durmitoru.

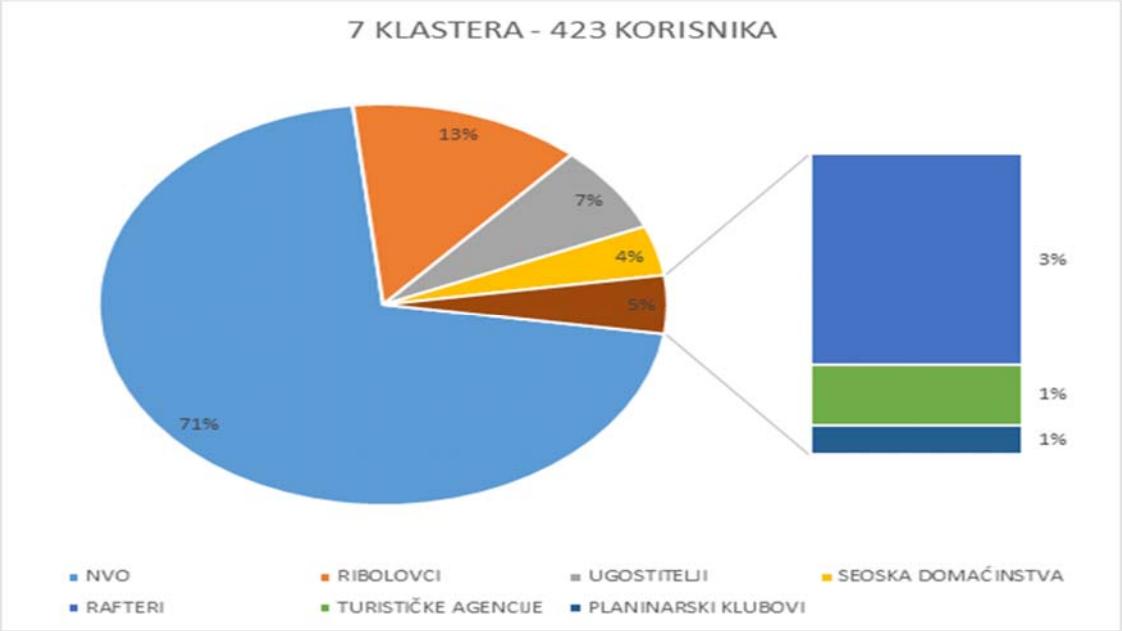
Saradnja sa međunarodnim organizacijama i institucijama
Služba za projekte i međunarodnu saradnju je tokom 2023. godine unaprijedila svoje kapacitete zaposlenjem još jednog lica sa iskustvom u pripremi i implementaciji projekata kao i prisustvom svojih predstavnika različitim obukama, konferencijama, info danima organizovanih od strane domaćih i inostranih institucija. Na taj način je i prošireno polje istraživanja donatora i konkurisanja predlozima projekata što je rezultiralo značajnim brojem pripremljenih i poslatih aplikacija. U tom smislu, a u skladu sa prioritetima poziva za projekte određenih od strane donatora, vođeno je računa i o potrebama svih parkova. Tako su u saradnji sa različitim domaćim i stranim partnerima pripremljene aplikacije za prekogranične programe bilateralne saradnje sa Bosnom i Hercegovinom, Albanijom i Kosovom, ali i za trilateralne i multiralne programe poput Interreg Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora, Interreg Adrion, Interreg Danube Region, Horizon Program.
Takođe, aplicirano je i na konkurse drugih donatora poput ambasada Češke i Japana, Eko Fonda, UNESCO i ABRDN Fondacija, DIMFE, Global Conservation, FAO.
U cilju proširenja vidljivosti Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore na međunarodnoj sceni i izgradnji mreže saradnje sa internacionalnim organizacijama uspostavljena je komunikacija sa Global Conservation i The thin Green Line, a sprovest će se i učlanjenja u Evropsku i Internacionalnu organizaciju rendžera.
U cilju proširenja partnerstava i mogućnosti apliciranja na fondove izvan programa projekata koje finansira Evropska Unija, izvršeno je opsežno web istraživanje, i kao reultat toga zabilježeni su datumi poziva (npr. European Nature Trust, Rewilding Europe, DEFRA Darwin initiative, Global Biodiversity Framework Fund itd.), kao i budući pravci saradnje kroz Warner college of natural resources, Conservation International - Europe, ali i edukacije - OECD Blended Finances, VERRA VCS Program.

JPNPCG je uzelo učešće i na prvom Samitu za zaštićena područja Evrope i Evroazije koji je organizovan od 7-9. novembra u Gruziji, kao i na Sastanku IUCN zajednice za Evropu, Sjevernu i Centralnu Aziju koja je organizovana od 16-18. oktobra u Jerevanu.
Nacionalni park Durmitor ima komunikaciju sa kancelarijom UNESCO-a preko Ministarstva kulture i Ministarstva ekologije. Nacionalni park Durmitor je obavezan da svake treće godine dostavlja Izvještaj o stanju očuvanosti zaštićenog područja i pošalje Komitetu za svjetsku baštinu (prošle godine u decembru Izvještaj je poslalo Ministarstvo ekologije).
U saradnji sa Ministarstvom kulture i Nacionalnim focal pointom za UNESCO, obavljene su konsultacije a zatim i popunjavanje Periodičnog upitnika (Third cycle periodic report for UNESCO) o stanju očuvanosti svih vrijednosti u NP Durmitor, prepoznatih od strane Komiteta za svjetsku baštinu, na temelju Deklaracije o očuvanosti univerzalne vrijednosti NP Durmitor donesene 1980. godine. Međuvladin Komitet za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine je donio zaključke kojih će se Crna Gora morati pridržavati i pismeno ih obavijestiti o realizaciji istih do 01.12.2024. godine.

Saradnja sa lokalnim institucijama i organizacijama
Tokom 2023. godine NP Durmitor je imao niz sastanaka sa lokalnim stejkholderima, koji administrativno djeluju na području Parka.
Sa ciljem pripreme turističke sezone održani su sastanci sa TO Žabljak, TO Šavnik, TO Pljevlja, TO Mojkovac i Parkom prirode ‘’Piva’’ koji vrši ulogu TO Plužine.
Održani su sastanci sa udruženjima raftera, ugostitelja, turističke privrede i lokalnih samouprava sa ciljem adekvatne realizacije turističke sezone.
Održani su sastanci i realizovane su aktivnosti na uređenju planinarskih staza sa Planinarskim savezom CG i lokalnim planinarskim udruženjima koje djeluju u okviru Saveza.
U cilju bezbjednog boravka posjetilaca nastavljena je saradnja sa Gorskom službom spašavanja, OB Žabljak i drugih durmitorskih opština.
U cilju zaštite biodiverziteta i prostora Parka ostvarena je saradnja sa lokalnih NVO iz Žabljaka, Mojkovca, Pljevalja, Šavnika i Plužina.

Socio-ekonomski forumi
Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj zajedno sa stručnim saradnicima za rad sa lokalnim zajednicama u NP Durmitor je u prva dva kvartala prikupila podatke, na bazi kojih su evidentirani klasteri (geografske koncentracije povezanih djelatnosti, pružalaca usluga itd. i sa njima umreženim ustanovama koje se međusobno nadmeću ali i sarađuju) i njihovi korisnici, a koji koriste resurse Parka. U NP Durmitor identifikovano je ukupno 7 klastera i 423 korisnika.
Najbrojniji klasteri su: NVO - 300, ribolovci - 56, ugostitelji - 30, seoska domaćinstva - 17, rafteri - 14 i drugi relevantni subjekti na lokalnom nivou. Prikupljanje podataka i organizovanje sastanaka dovelo je da se kroz zajedničku saradnju definišu neke od aktivnosti koje imaju za cilj unapređenje kvaliteta života lokalnih zajednica i korisnika područja parka i postizanje održivih rješenja za razvoj turizma zasnovanog na prirodi.
Na osnovu kreirane baze podataka održane su sjednice Socio - ekonomskog savjeta NP Durmitor. Druga radna sjednica je održana u drugoj polovini septembra mjeseca i bila je posvećena analizi rezultata turističke sezone i mogućim izazovima koje ista ima na prostoru

Parka. Iskazano je zadovoljstvo rekordnim rezultatima koje je ostvario NP Durmitor u kontekstu turističkih posjeta. Analizirane su opcije za buduće aktivnosti, a koje se odnose na adekvatniju pripremu naredne turističke sezone, upravljanje prostorom, zaštitom i održivim razvojem područja parka.
Uspostavljena baza podataka predstavlja odličnu osnovu za dalju diferencijaciju klastera, ali i njihovo međusobno povezivanje, što će biti tema narednih sastanaka sa lokalnim zajednicama sa područja NP Durmitor. Broj klastera i korisnika predstavljeni su grafičkim prikazom (Grafikon 5).

***Grafikon 5**: Broj klastera i korisnika prostora Parka*

Fizička zaštita Parka

U Nacionalnom parku Durmitor u toku 2023. godine na poslovima fizičke zaštite bilo je angažovano 15 nadzornika koji su bili raspoređeni na teritoriji Parka od skoro 32 hiljade ha.
Glavni problem i prijetnja je nedovoljan broj nadzornika s obzirom na veličinu Parka. Što se tiče starosne strukture Službe fizičke zaštite Parka, zabrinjavajuća je. Dva nadzornika su zbog lošeg zdravstvenog stanja više mjeseci bili na bolovanju. Takođe, jedan broj nadzornika stiče uslov za starosnu penziju. Iz tih razloga, kao nužnost se nameće:

- Zapošljavanje novih nadzornika u skladu sa izmjenama Pravilnika o sistematizaciji radnih mjesta;
- Organizovanje edukativnih radionica;
- Redovno upoznavanje Službe zaštite sa izmjenama zakonskih propisa od značaja za funkcionisanje Parka;
- U saradnji sa Gorskom službom spasavanja Crne Gore, Crvenim krstom, organizovati radionice na temu pružanja prve pomoći;
- Organizovanje kurseva engleskog jezika za zaposlene u Službi fizičke zaštite Parka.

Za unapređenje Službe fizičke zaštite u Parku bilo bi potrebno realizovati više segmenata.
Prioriteti bi bili:

- Stručno osposobljavanje mlađih ljudi za poslove nadzornika;
- Povećati broj nadzornika;
- Normativno riješiti status starijih nadzornika koji iz raznih razloga ne mogu produžiti rješenje zaštitara;
- Normativno definisati novonastale pojave i situacije kroz izmjene i dopune Zakona o nacionalnim parkovima;
- Tehnički opremiti Službu fizičke zaštite nabavkom novih telefona, termalnih kamera, dronova i slično;
- Nadzornicima obezbijediti naoružanje i sredstva prinude definisanih Zakonom o zaštiti lica i imovine ;
- Nagraditi najaktivnije nadzornike na osnovu ostvarenih rezultata rada
- Zbog veličine teritorije Parka i konfiguracije terena, obezbijediti dodatna terenska vozila;
- Obezbijediti privremene objekte na najznačajnijim vidikovcima;
- Redovno održavanje sastanaka menadžmenta sa radnicima Službe zaštite kako bi se iz prve ruke saznali problemi, saslušali i uvažili predlozi.

Što se tiče bolje kontrole i monitoring prostora Parka, na naplatnom punktu Crno jezero, neophodno je instalirati savremeniji video nadzor u vidu kamera brojača, kako bi u realnom trenutku raspolagali podatkom koliko posjetilaca boravi na lokalitetu Crno jezero.
Takođe, potrebno je izvršiti priključivanje na električnu mrežu naplatne punktove na kojima je to moguće i instalaciju video nadzora. Neophodno je izvršiti nabavku kamera zamki, kako bi se pokrio teren gdje može doći do vršenja nelegalnih aktivnosti - sječa šume i nelegalna gradnja.
Neophodno je izvršiti instalaciju video nadzora na restoranu Crno jezero, koja bi pratila bezbjednost kupača kao i kontrolu iznajmljivanja kajaka i drvenih čamaca i bezbjednost korisnika ovih usluga.
U Upravnoj zgradi je potrebno instalirati sistem za prisustvo na poslu preko kojeg bi olakšali dosadašnju kontrolu prisustva i na taj način bi se ljudski resursi Službe za kontrolu i monitoring mogli usmjeriti na izvršenje drugih radnih zadataka.
U toku 2023. godine inicirana je saradnja sa nadležnom inspekcijom i izvršeno je nekoliko kontrola upotrebe četvorotočkaša na prostoru ovog Nacionalnog parka. U narednom periodu, neophodno je unaprijediti ovu saradnju i organizovati sastanke sa organizatorima ovih tura kako bi po ovom pitanju djelovali preventivno.

Održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture

U toku 2023. godine u ovoj službi Parka bilo je angažovano 11 lica po ugovoru o radu na neodređeno. Takođe, do novembra mjeseca svi zaposleni po ugovoru o privremenim i povremenim poslovima radili su na ispomoć Službi za održavanja ambijentalne higijene i infrastrukture.
S obzirom da se Nacionalni park Durmitor prostire na teritoriji 5 opština, to ukazuje na neophodnost povećanja zaposlenih u ovoj Službi kako bi redovno uklanjao otpad i održavao mobilijar.

Služba održavanja ambijentatlne higijene i infrastrukture svakodnevno se sreće sa problemima sanacije otpada na nelegalnim odlagalištima, što nameće nužnost poboljšanja saradnje sa lokalnim komunalnim preduzećima.
Prostor na kome se prostire Park je veliki i kako bi se adekvatno održavao cjelokupni teren, potrebno je opremiti vozni park Parka novim vozilom.
Antropogeni pritisci na području Parka uglavnom su izraženi kroz nesavjesno odlaganje otpada koji predstavljaju veliki pritisak na životnu sredinu. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore prepoznaje važnost održivog upravljanje otpadom naročito zbog vidljivih uticaja otpada po zdravlje i životnu sredinu. U narednom periodu nastaviće se sa preduzimanjem mjera i aktivnosti koje sprovodi Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture i Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj.
Kako bi što efikasnije obavljala posao, Službi za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture neophodno je:
Obezbijediti po trebovanju, prije početka sezone sva neophodna sredstva za rad, materijal i alat za izvođenje radova;
Obezbijediti terensko vozilo za prevoz materijala i alata do udaljenih lokacija, s obzirom na veličinu Parka;
Uputiti inicijative prema komunalnim preduzećima za definisanje načina i mjesta odlaganja tvrdog otpada.

4. POSJETE U NP DURMITOR

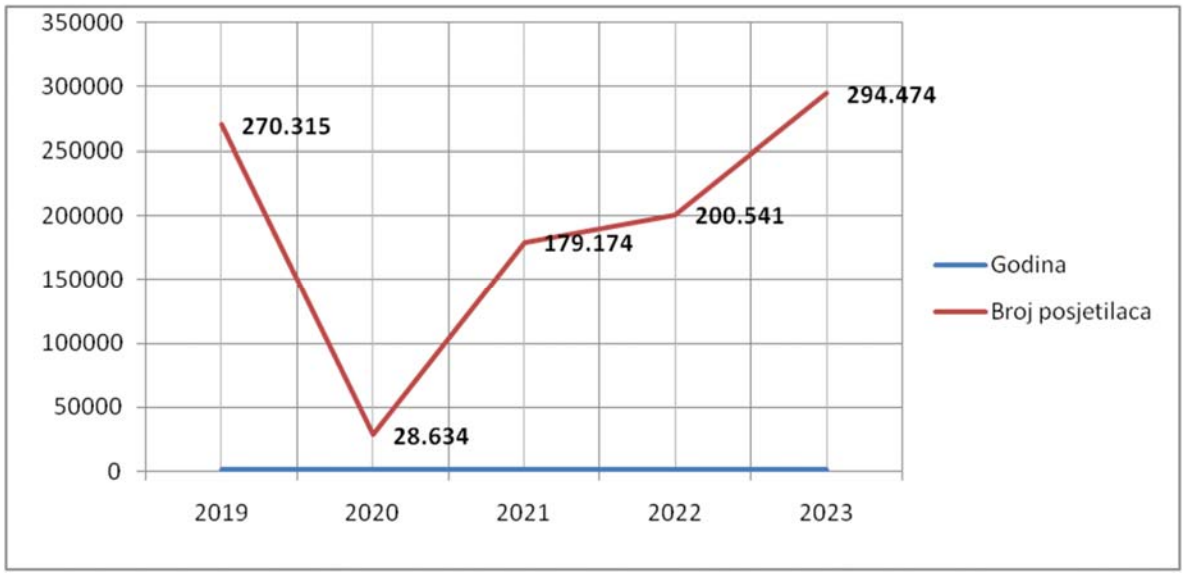
U NP Durmitor karakteristične su organizovane posjete posredstvom turističkih agencija, turoperatora, kao i individualne posjete turista.
Tokom prethodnih godina vršilo se anketiranje posjetilaca čiji rezultati pokazuju strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca. Na osnovu sprovedenih anketa u NP Durmitor najveći broj posjetilaca bio je iz zemalja regiona 36%, slijede domaći posjetioci iz Crne Gore 20% i iz Francuske 16%. Za Park je najveći broj anketiranih saznalo preko interneta tj. društvenih mreža njih 32%, dok su ostali posjetili Park po preporuci prijatelja 28%. Oko 52% anektiranih prvi put je posjetilo Park, njih 48% u ovo zaštićeno područje boravilo je više puta, dok je 64% navelo da planira posjetu i ostalim nacionalnim parkovima. Anketirani posjetioci najčešće planiraju da se zadrže između 1 do 5 dana i to njih 68%, dok 20% planira jednodnevni izlet. Ljubaznost i uslužnost osoblja 60% posjetilaca ocijenilo je najvećom ocjenom. Kad je u pitanju razlog i motiv posjete Parku najčešći odgovor je bio odmor i opuštanje - 44%, zatim uživanje u prirodi - 31%. Na pitanje o omiljenim aktivnostima u Parku njih 72% izjasnilo se da je to planinarenje i pješačenje. Anketirani, njih 92%, naveli su da će tokom posjete Parka obići i Centar za posjetioce.
Kada se govori o posjetama u Nacionalnom parku Durmitor, 2023. godina je bila rekordna i po broju posjeta i po prihodima.
Značajan broj posjetilaca je bio iz regiona: Srbije i Bosne i Hercegovine, potom iz zemalja Zapadne Evrope, kao i domaći posjetioci.

Već godina unazad jedno od značajnih turističkih tržišta za Durmitor je Izrael. Ratni sukobi u drugoj polovini godine uticali su na smanjenje broja posjetilaca iz ove zemlje.
Lokacije koje su bile najposjećenije su: Crno jezero, Sedlo i Todorev do, Sušica i Most na Đurđevića Tari.
Domaći posjetioci su uglavnom bili zainteresovani za lakše, pješačke ture, dok su strani posjetioci više preferirali planinarenje i rafting.
Važno je napomenuti, da porast cijene ulaznica u Nacionalnom parku Durmitor od 25.04.2023. godine sa 3 na 5 eura, nije izazvao negativne reakcije od strane posjetilaca. Posjetioci su iskazali interesovanje za postojanjem trodnevne ulaznice, budući da u prosjeku 3 dana borave u Parku.
U toku 2023. godine, 6.920 lica je kupilo godišnju ulaznicu, čija je cijena bila 13,50 eura. Ulaznice su kupovali i domaći i strani posjetioci.
Posjete su najvećim dijelom bile porodične, individualne. Ulaznice su kupovane na samom naplatnom punktu neposredno prije početka posjete.
Na osnovu broja prodatih ulaznica utvrđen je ukupan broj posjetilaca Nacionalnog parka Durmitor. U narednoj tabeli dat je prikaz broja posjetilaca u Parku u posljednjih pet godina.

***Tabela 5**: Broj posjetilaca u periodu od 2019. do 2023. godine u NP Durmitor*

Godina	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Broj posjetilaca	270.315	28.634	179.174	200.541	294.473

Na sledećem grafikonu (Grafikon 6) se vidi rast broja posjetilaca po godinama, osim 2020. godine kada je bila aktuelna pandemija korona virusa i kada se u drugoj polovini godine nije vršila naplata ulaznica.

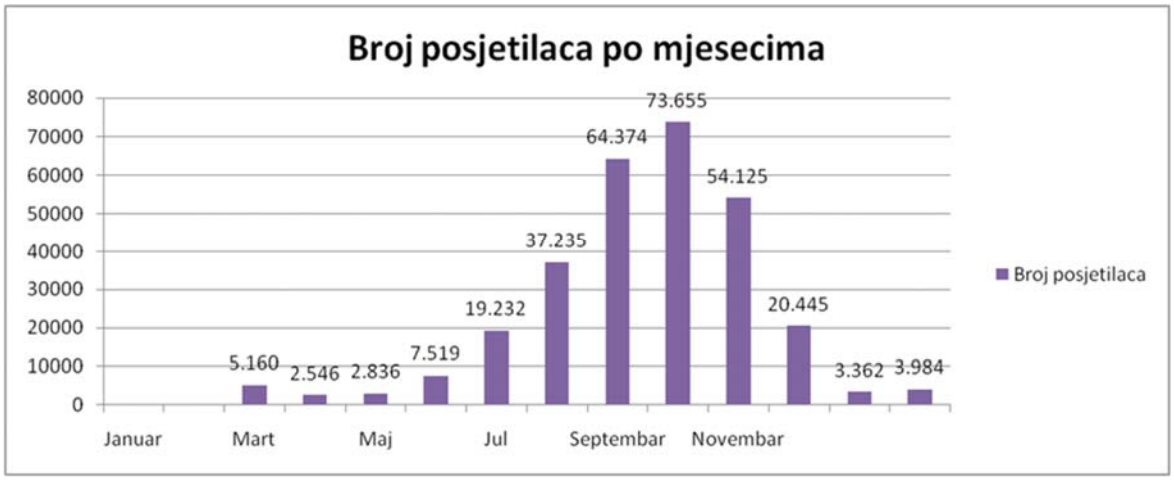

***Grafikon 6**: Broj posjetilaca u NP Durmitor za period 2019 -2023. godina*

Analiza podataka pokazuje da je broj posjetilaca u odnosu na prethodnu 2022. godinu veći za 46,83%.
Sledeći tabelarni prikaz i grafikon prikazuju kako se posjeta u toku 2023. godine kretala po mjesecima.

***Tabela 6**: Prikaz broja posjetilaca 2023.godine po mjesecima*

Mjesec	Broj posjetilaca
Januar	5.160
Februar	2.546
Mart	2.836
April	7.519
Maj	19.232
Jun	37.235
Jul	64.374
Avgust	73.655
Septembar	54.125
Oktobar	20.445
Novembar	3.362
Decembar	3.964
U K U P N O	**294.473**

***Grafikon 7**: Prikaz broja posjetilaca po mjesecima za 2023. godinu*

Iz tabele i grafika se vidi da je najveći broj posjetilaca zabilježen u avgustu, a najmanji u februaru. Oko 60 % posjetilaca prvo posjeti Crno jezero sa okolinom (Zminje jezero, Barno jezero), pa se tek onda odlučuje na neke od lokaliteta, poput kanjona rijeke Tare, zatim vidikovca Ćurevac, prevoj Sedlo, Sušica, kao i Škrčka jezera. Oko 20 % posjetilaca prvo posjeti Most na Đurđevića Tari, dok ostali kao početnu lokaciju za posjetu Parku, odaberu planinu budući da se radi o planinarima.

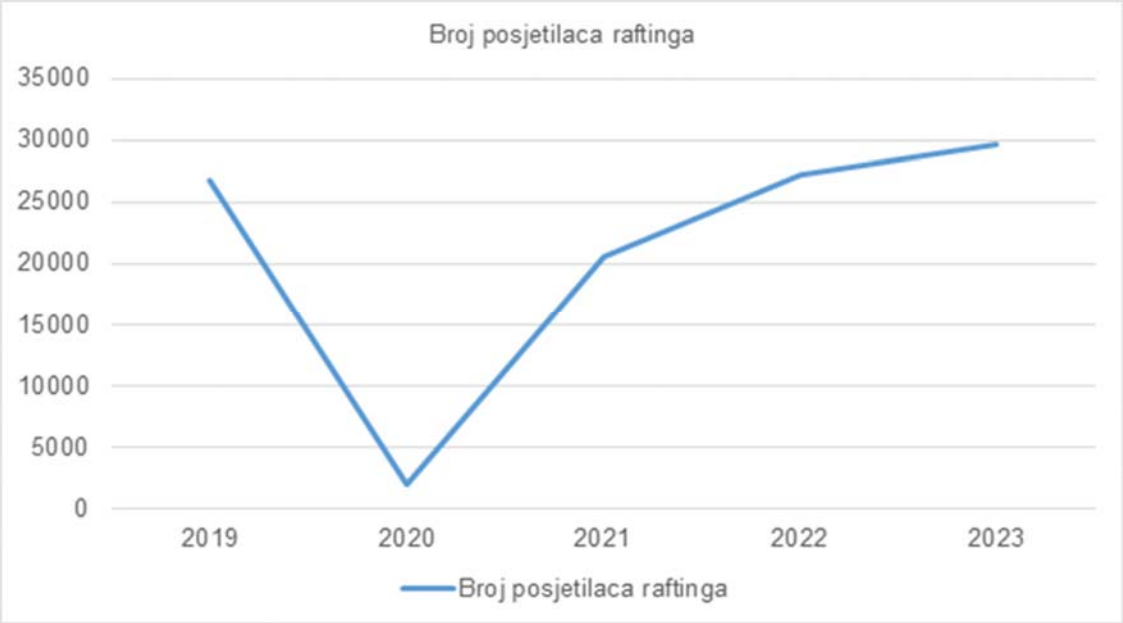
Najatraktivnijia turistička ponuda u NP Durmitor je rafting i splavarenje rijekom Tarom. U toku 2023. godine, 26.614 turista je koristilo usluge raftinga rijekom Tarom. Rafting se obavlja na relaciji Splavište (II logor) - Ušće Sušice.

Korisnici raftinga plaćaju Parku taksu. Cijena je različita, zavisno od destinacije. Najveći broj turista (85.7%) se odlučuje za rafting II logor - Žugića luka . Oko 9 % izabere relaciju II logor - Radovan luka, dok 5.3 % izabere najdužu relaciju II logor - ušće Sušice.

Turisti koji dolaze na rafting su 80 % stranci. Najviše je turista iz Poljske, Njemačke, Izraela, Francuske, Češke, BiH. Ono što je posebno zanimljivo u 2023. godini je rast broja turista iz Egipta, koji dolaze u grupama koje broje od 50 do 70 osoba i svi se odlučuju za posjetu kanjonu Tare koristeći usluge raftinga.

***Tabela 7**: Broj posjetilaca raftinga u periodu od 2019. do 2023. godine*

Godina	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Broj posjetilaca	26.838	1.930	20.547	27.206	29.614

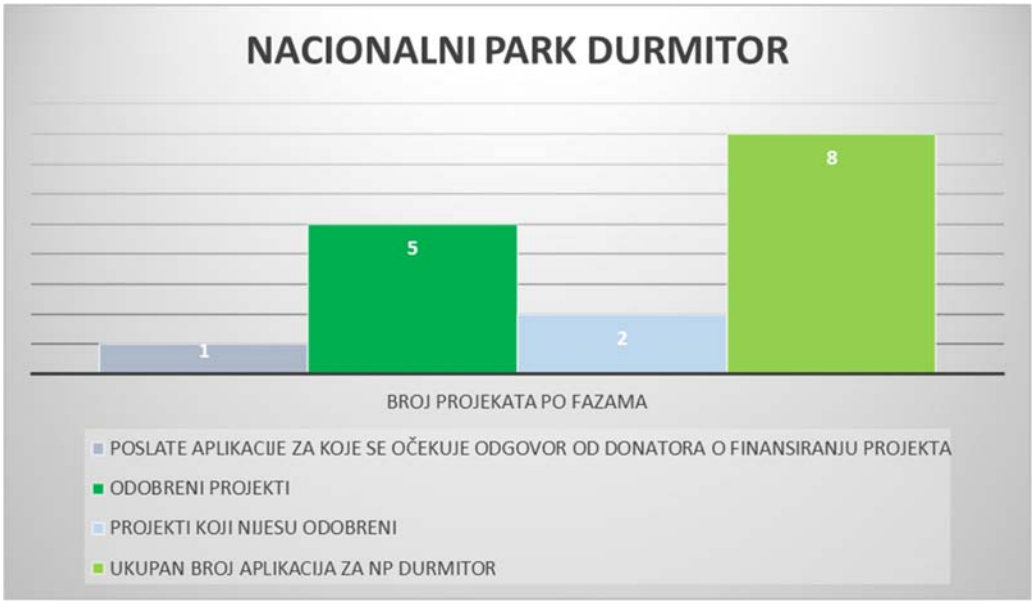

***Grafikon 8**: Broj posjetilaca raftinga u NP Durmitor za period 2019 -2023. godina*

Od ukupnog prihoda koje je NP Durmitor ostvario u 2023. godini (1.920,645 €) 77,73% (1.492,839 €) su prihodi od prodaje ulaznica, 17,90% (343.798 €) su prihodi od naplate taksi za rafting i splavarenje, dok su 0,17% (3.429 €) prihodi od ribolovnih dozvola.
Tokom 2023. godine nije bilo noćenja u planinarkom domu „Škrka“, jer je objekat potrebno obnoviti, pa samim tim nije bilo ni prihoda. U toku je priprema za II fazu rekonstrukcija i adaptacije ovog planinarskog doma.
Na Crnom jezeru izdato je ukupno 219 ribolovnih dozvola, na rijeci Tari izdato je 66, a na Zabojskom jezeru izdate su 3 ribolovne dozvole.
Ukupan prihod od ribolova u NP Durmitor za 2023. godinu je 3.429,73 eura.

5. PROJEKTI

Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa ostalim službama preduzeća, a u skladu sa pozivima, kroz partnerske saradnje sa međunarodnim i domaćim organizacijama aplicirala, učestvovala i dala podršku ukupno na 22 projektne ideje. Kroz projekte kojima je aplicirano za donatorska sredstva obuhvaćene su oblasti: jačanje kapaciteta službe fizičke zaštite, zaštita prirode, izgradnje turističke infrastrukture, saradnja sa lokalnom zajednicom, izrada strateške dokumentacije i druge aktivnosti koje su u skladu sa planovima i programima upravljanja Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore. Za Nacionalni park Durmitor aplicirano je ili se kroz saradnju priprema i učestvuje na osam projektnih ideja od čega je jedan u fazi procesa odobrenja, pet projekata odobreno dok dvije aplikacije nijesu odobrene.

***Grafikon 8**: Prikaz projekata po fazama za nacionalni park Durmitor u 2023. godini.*

U nastavku je dat kratak pregled i informacije vezane za projekte koji su realizovani, realizuju se ili kojim se apliciralo za donatorska sredstva:

„Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite“

U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku Službu fizičke zaštite za potrebe spašavanja i požara za svih pet nacionalnih parkova. Nakon poziva za dostavljanje predloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju napisala i aplicirala za ova sredstva. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada Službe fizičke zaštite. Specifični ciljevi projekta su povećanje efikasnosti Službe fizičke zaštite u borbi protiv požara i poplava, povećanje brzine odgovora ove Službe, jačanje kompetencija zaposlenih u Službi, povećanje efikasnosti i mobilnost Službe fizičke zaštite i Službe za kontrolu i monitoring.
Kroz projekat je planirana nabavka zimske i ljetnje uniforme, nabavka opreme za kontrolu i suzbijanje požara; nabavka opreme za spašavanje u slučaju poplava; Obuke zaposlenih u službi fizičke zaštite za postupanje u slučajevima požara i poplava; nabavka vozila.
Tokom 2023. godine sprovedene su aktivnosti istraživanja tržišta za nabavku uniformi za nadzornike nacionalnih parkova Crne Gore, a organizovana je i obuka za šefove službi fizičke zaštite i nadzornike iz svih nacionalnih parkova. Cilj ove obuke je unapređenje rada službi fizičke zaštite u nacionalnim parkovima.
Vrijednost ovog projekta iznosi 153.000,00€
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.

„Promocija održivog razvoja kroz UNESCO programe i lokalitete“

Donator: UNESCO / ABRDN Dobrotvorna fondacija.

U ovom projektu učestvuje Nacionalni park Durmitor, UNESCO-v lokalitet svjetskog prirodnog i kulturnog nasljeđa, a predviđeno je da se kroz inovativan način sprovodi sprječavanje i borba protiv šumskih požara. Cilj projekta je smanjenje oštećenja vrijednih ekosistema, te smanjenje prinudne migracije i stradanja životinja i nastanka materijalne štete.
Ovim projektom predviđeno je i korišćenje modernih tehnologija u svrhu očuvanja šuma, pa je planirana nabavka termovizijskog drona sa velikim dometom kontrolisanja terena i dužinom letenja, kao i mogućnošću pred-programiranja za samostalan obilazak terena u cilju prevencije požara. U okviru projekta će se mapirati rute koje su najrizičnije za požare te redovno obilaziti, ali i nadgledati satelitom koji će biti najpouzdaniji za rano obavještavanje jer nadgleda 24 časa.
Projekat uključuje i djecu i studente, kako bi stekli znanja i vještine koje će im pomoći u očuvanju prirode i budućem zaposlenju. Unaprijeđenje rada i znanja stečena kroz ovaj projekat, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore, će dalje implementirati u ostala zaštićena područja.
Osim Nacionalnog parka Durmitor, ostali izabrani lokaliteti su UNESCO Globalni geopark Causses Du Quercy u Francuskoj, UNESCO Globalni geopark Hateg Country u Ruminiji, Rezervat biosfere Galloway i Southern Ayrshire u Engleskoj i Rezervat biosfere Champlaion-Adirondack u Americi.
Odabran je projektni tim koji će ispred JPNPCG učestvovati u implementaciji projekta dok će sam plan implementacije i dinamika rada biti usaglašena sa partnerima.
Vrijednost ovog projekta iznosi 23.700,00€.
Status: U toku je realizacija projekta

EcoDaLLi „ECOsystem-based governance with DAnube lighthouse Living Lab for sustainable Innovation processes“
JPNPCG je u projekat uključeno u svojstvu podugovarača, a konzorcijum čini značajan broj renomiranih partnera iz čitave Evrope kojim koordiniše partner iz Njemačke „Steinbeis Europa Zentrum''. Projekat se sprovodi kroz Program Horizon.

- Organizacija dvije radionice za promociju EcoDaLLi projektnih aktivnosti u Crnoj Gori;
- Diseminacija projekata na organiziranim radionicama te na društvenim mrežama;
- Online prisutnost na projektnim sastancima;
- Sudjelovanje u implementaciji projektnih aktivnosti vezanih za WP3, WP4 i WP6 te u pisanju njihovih rezultata (engl. deliverable documents);
- Prisutnost uživo na tri Living Lab EcoDaLLi događanja;
- Mapiranje dionika od važnosti za projekt EcoDaLLi na području Crne Gore;
- Upisivanje aktivnih i sprovedenih projekata u Mission Charter za područje Crne Gore;
- Prikupljanje i upisivanje podataka u EcoDaLLi portal.

U narednom periodu biće definisan i konkretan plan implementacije projektnih aktivnosti.
Vrijednost ovog projekta u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi 17.400,00€.
Status podugovarača na ovom projektu JPNCPG je dobilo u decembru 2023. godine, dok će formalni početak realizacije projekta biti 01. februara 2024. godine. Nakon toga, u saradnji sa partnerom - Sveučiliste u Zagrebu, Fakultet za strojarstvo i brodogradnju, biće urađen i Plan implementacije. Sam projekat traje 30 mjeseci.
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.

Forest connect
Cilj ovog projekta podržanog kroz Interreg Danube Program je oporavak staništa velikih sisara.
Aktivnosti su: monitoring i istraživanje prema alatima razvijenim kroz projekat; obnavljanje i zaštita staništa, mjere za smanjenje konflikta između lokalnog stanovništva i velikih sisara; promocija i edukacija. Formiran je projektni tim i odabrani članovi Upravnog odbora projekta dok će u narednom periodu biti definisan i Plan implementacije.
Vrijednost ovog projekta u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi 137.410,00€. Projekat formalno počinje od januara 2024 godine i trajaće 30 mjeseci.
Status: Projekat odobren, implementacija u toku

"Sustainable management of natural resources in mountain areas"
JPNPCG učestvuje kao partner u projektu "Sustainable management of natural resources in mountain areas" (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima", koji implementira Univerzitet "La Sapienza" kroz međunarodnu saradnju sa FAO Mountain Partnership Secretariat i koji se implementira u pet zemalja. Projekat za cilj ima unaprijeđenje uslova života lokalnih zajednica kroz održivo upravljanje resursima. U fokusu su lokalne zajednice iz planinskih oblasti. U svim ciljnim zemljama radi se obuka lokalnih upravljača, kako da prikupljaju podatke neophodne za kasniju izradu studije i preporuka kako umanjiti stepen siromaštva i podstaći održivi razvoj sela.
Projekat je zvanično počeo krajem novembra 2023. godine i trajaće do 31.12.2024. godine. Sve projekte aktivnosti su finansijska obaveza Univerzieta „La Sapienza i biće finansirane iz budžeta ove institucije.
Status: Projekat odobren, implementacija u toku

6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA

Shodno Programu objekata privremenog karaktera za NP Durmitor za period 2019–2023. godina, u 2023. godini potpisano je 13 aneksa ugovora za postavljanje privremenih objekata na zemljištu u državnoj svojini za lokacije koje su u prethodnim godinama date u zakup (lokacija 6 - restoran i terasa, lokacija 7- restoran i terasa i lokacija 8 - 11 štandova).
Kako Program objekata privremenog karaktera prestaje da važi 31.12.2023. godine tadašnje Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je, u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata („Službeni list CG", br. 64/17,44/18, 63/18, 11/19, 82/20, 86/22 i 04/23) bilo u obavezi da donese novi Program privremenih objekata za NP „Durmitor". U cilju pripreme i izrade što kvalitetnijeg Programa, a polazeći od potrebe da se obezbijedi što veći stepen transparentnosti i omogući prethodno učešće zainteresovane javnosti, a posebno zainteresovanih korisnika prostora odnosno lokalnog stanovništva u opštinama Žabljak, Pljevlja, Mojkovac, Plužine i Šavnik, Ministarstvo je pripremilo odgovarajući Upitnik. Rok za dostavljanje Upitnika na arhivu tadašnjeg Ministarstva ekologije prostornog planiranja i urbanizma je bio 4. 9. 2023. godine. Javno preduzeće je delegiralo predstavnike koji će učestovati u izradi predmetnog Programa. Na osnovu predatih upitnika, a u skladu sa PPPN za NP Durmitor i zonama zaštite će se određivati lokacije koje će se naći u nacrtu Programa. Program se usvaja

po prethodno pribavljenom mišljenju jedinice lokalne samouprave, organa državne uprave nadležnog za turizam i organa uprave nadležnih za zaštitu kulturnih dobara i zaštitu životne sredine, kao i organa uprave nadležnog za saobraćaj u odnosu na privremene objekte uz državni put i organa lokalne uprave nadležnog za saobraćaj u odnosu na privremene objekte uz opštinski put. Program se donosi na period od pet (5) godina.

7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U toku 2023. godine upravi NP Durmitor i JPNPCG nijesu prijavljene naučne-istraživače aktivnosti na teritoriji Parka. Agenciji za zaštitu životne sredine upućen je dopis broj 05-84 od datuma 16.01.2024. godine sa zahtjevom za dostavljanje podataka/izvještaja o sprovedenim naučnim i obrazovnim istraživanjima na području nacionalnih parkova Crne Gore tokom 2023. godine, ali do pisanja ovog Izvještaja od Agencije za zaštitu životne sredine, koja je nadležni organ za izdavanje dozvole za sprovođenje naučno-istraživačkih aktivnosti nijesmo dobili odgovor.
U toku 2023. godine JPNPCG je Agenciji za zaštitu životne sredine dostavilo mišljenje za obavljanje naučno–obrazovnih istraživanja na teritoriji Parka po sljedećim zahtjevima:

- zahtjev za sakupljanje biljaka za studente Biološkog fakulteta iz Beograda u okviru obaveznog predmeta Terenski praktikum 2 na master studijama ;
- zahtjev za naučna istraživanja vaskularne flore, mahovina i lišajeva upućenog od strane dr Milan Chytry (Masaryk University, Czech Republic);
- zahtjev za istraživanje i sakupljanje vrste *Staphylea pinnata* na području Nacionalnog parka Durmitor od strane Lukasza Piechnika iz Poljske;
- zahtjev za obavljanje naučno-istraživačkih aktivnosti za ispitivanje voda, sedimenata i algi Barnog jezera) na zahtjev Dr.Grahama Wilsona sa Univerziteta u Česteru;
- zahtjev za vršenje biospeloloških istraživanja podzemnih rakova (*Crustacea*) i kornjaša (*Coleoptera*) od strane doc.dr Cane Fišer-a sa Biotehničkog fakulteta Univerziteta u Ljubljani;
- zahtjev za sakupljanje i izvoz škorpija u naučno-istraživačke svrhe od strane istraživačkog tima Javier Blasco Arostegui-a;
- zahtjev za obilježavanje dvije jedinke mrkog medvjeda (*Ursus arctos*) od strane NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica;
- Zahtjev za obavljanje naučnih istraživanja-terensko istraživanje, postavljanje satelitskih odašiljač i prstenovanje ptica zatraženo od strane Centra za zaštitu i proučavanje ptica.

8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA

U cilju zaštite i očuvanja prirode, te stvaranja uslova za neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja prirodnih resursa na području nacionalnih parkova Crne Gore, Javno preduzeće teži da obezbijedi uslove za obavljanje neposredne zaštite i nadzora nad zaštićenim područjima, turističku djelatnost uključujući različite sadržaje sportsko - rekreativnog turizma za posjetioce, te promociju prirodnog bogatstva nacionalnih parkova kao destinacije, i druge poslove u skladu sa zakonom, što bi trebalo da doprinese stvaranju jedinstvene ponude na globalnom turističkom tržištu.
Sredstva koja Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore uspije da ostvari na godišnjem nivou iz sopstvenih prihoda nijesu dovoljna za samostalno funkcionisanje i realizaciju tekućih i programskih aktivnosti, te se finansiraju i subvencijama iz državnog budžeta.
Sredstva za rad preduzeća obezbjeđuju se iz:

- Budžeta Crne Gore;
- Naknada za korišćenje nacionalnih parkova iz člana 21 Zakona o nacionalnim parkovima;
- Donacija;
- Kredita;
- Drugih izvora u skladu sa Zakonom.

Na kraju kalendarske godine vrši se izrada Završnog računa (bilans stanja, bilans uspjeha, statistički aneks, promjene na kapitalu, tok gotovine, napomene uz finansijske izvještaje). Završni račun usvaja Upravni odbor Javnog preduzeća. Usvojeni Završni račun se predaje Upravi prihoda i Carina (Ministarstvo finansija) do 31. marta za prethodnu godinu u skladu sa odredbama Zakona o računovodstvu.

<u>Prihodi</u>
Odlukom o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova definisane su naknade u skladu sa članom 21, Zakona o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 39/2016) a odnose se na sledeće:

- ulazak u Nacionalni park;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje zbirke, korišćenje informativno-edukativnog materijala i dr.);
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (stalne i privremene);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostorija Nacionalnog parka;
- korišćenje mineralnih sirovina;
- iznajmljivanje sredstava i opreme za sport i rekreaciju (čamaca, brodova, kajaka, bicikala i dr.);
- organizovano posmatranje ptica;
- kampovanje;
- splavarenje i rafting;

- loženje vatre na posebno uređenim mjestima;
- džiping ture;
- parking;
- sportske i kulturne manifestacije;
- korišćenje plaža;
- trafo stanice;
- uspostavljanje zona sanitarne zaštite vodozahvata u sistemima javnog vodosnabdijevanja;
- korišćenje prostora za žičare, uspinjače i ski liftove;
- postavljanje privremenih objekata;
- postavljanje bilborda i reklamnih panoa;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, TV reklama i spotova;
- privredni i sportsko rekreativni ribolov;
- splavarenje i upotrebu plovila u sportsko rekreativne svrhe;
- korišćenje imena i znaka nacionalnog parka;
- sakupljanje i branje šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

U narednoj tabeli su prikazani prihodi NP Durmitor koji su ostvareni u toku 2023. godine. Najveće učešće u ukupnim prihodima zauzimaju prihodi od naknada za ulazak u Nacionalni park (77%), zatim prihodi od naplate naknade za rafting (18%).

***Tabela 8**: Prihodi NP Durmitor koji su ostvareni u toku 2023. godine*

Elementi	**2023. godina**
Prihodi od ulaznica	1.492.839,07
Prihodi od raftinga	343.798,50
Prihodi od stalnih i privremenih objekata	36.653,40
Ostali prihodi	47.354,30
UKUPNO (€)	**1.920.645,27**

Rashodi

Finansijska sredstva Javnog preduzeća troše se u skladu sa zakonom i opštim aktima preduzeća, donijetim odlukama, planovima i programima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima, u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Javnog preduzeća.

- Investiciona ulaganja (izrada tehničke dokumentacije, elaborati, studije, geodetska snimanja, recenzije, izvođenje radova sa nadzorom);
- Troškovi tekućeg održavanja opreme, vozila, plovila, objekata i drugih osnovnih sredstava;
- Monitoring i praćenje stanja životne sredine;
- Ostali poslovni rashodi (troškovi struje, vode, telefon, internet, reklama, zakup prostorija, kancelarijski materijal, održavanje higijene i ostali režijski troškovi);

- Osnovna sredstva (nabavka opreme, vozila i dr.);
- Zarade i ostala lična primanja zaposlenih;
- Prenesene aktivnosti.

U narednoj tabeli su prikazani rashodi NP Durmitor nastali u toku 2023. godine. Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija svih nacionalnih parkova, na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova. Kako se aktivnosti ovih službi obavljaju u korist svih nacionalnih parkova, troškovi Službi zajedničkih poslova su izraženi u iznosu koji predstavlja učešće NP Durmitor u ukupnim troškovima nacionalnih parkova. U cilju sveobuhvatnog prikaza ukupnih rashoda, u tabeli su pripadajući rashodi Službi zajedničkih poslova zasebno prikazani.

***Tabela 9**: Prikaza rashoda NP Durmitor u toku 2023. godine*

Elementi	**2023. godina**
Troškovi ljudskih resursa	571.104,12
Pripadajući troškovi ljudskih resursa SZP	239.836,98
Troškovi režija i održavanja objekata, vozila i plovila	129.129,88
Pripadajući troškovi režija i održavanja SZP	47.924,23
Programske aktivnosti	33.960,51
Pripadajući troškovi programskih aktivnosti SZP	27.729,69
UKUPNO (€)	**1.049.685,41**

9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Javno preduzeće za nacionalne parkove je Programom upravljanja za 2023. godinu planiralo 93 aktivnosti, od kojih je realizovano 64, dok 28 aktivnosti nije realizovano. Stepen realizacije programskih aktivnosti na nivou Nacionalnog parka Durmitor je 70% (Grafikon 9).

***Grafikon 9**: Stepen realizacije programskih aktivnosti u NP Durmitor*

Realizacija planiranih aktivnosti u 2023. godini bila je na dobrom nivou. Ovdje je potrebno napomenuti da je realizacija pojedinih aktivnosti, direktno zavisila od realizacije drugih aktivnosti pa je tako npr. ne realizacija izrade mobilne aplikaciju za rad na terenu, uslovila nemogućnost organizovanja obuke nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije, a to je onda uslovilo i ne realizaciju aktivnosti koja se odnosila na kontrolisanje ubiranja divlje flore na terenu i unošenja dobijenih podataka u Excel tabelu.

Nedostatak finansijskih sredstava, u prva dva kvartala 2023. godine, dok Javno preduzeće nije počelo da ostvaruje značajnije prihode po osnovu prodaje ulaznica i po osnovu drugih naknada za korišćenje nacionalnih parkova, uslovila je ne realizaciju pojedinih aktivnosti, a koje su se prvenstveno odnosile na izradu idejnih rješenja (npr. rekonstrukcije Centra za posjetioce u Upravnoj zgradi Parka), izradu i postavljanje informativnog mobilijara (table i smjerokazi), obnovu skloništa za planinare na Valovitom dolu, završetak II faze rekonstrukcije planinarskog doma Škrka, nabavku materijalno-tehničkih sredstva za Službu fizičke zaštite i dr.

U narednom periodu potrebno je:

- Angažovati stručne saradnike za herpetofaunu i materijalnu kulturnu baštinu u cilju jačanja stručnog kapaciteta Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj i izvršiti nabavku potrebnih materijalno tehničkih sredstava neophodnih za monitoring faune sisara;
- Nastaviti saradnju sa klasterima u okviru socio-ekonomskih foruma;
- Aplicirati na projektima koji će unaprijediti zaštitu i održivi razvoj Parka i ojačati saradnju sa lokalnim stanovništvom;
- Izraditi Studiju kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u Parku;
- Razviti interpretativne i turističke programe obilaska Parka;
- Potrebno je unaprijediti saradnju sa nadležnim organima sa ciljem sprječavanja ulaska četvorotočkaša na područje Parka;
- Postaviti info table vezano za zabranjeno skretanje kvadova i džipova van glavnog puta i table upozorenja na potencijalno opasnim mjestima;

- Izvršiti popravku i adaptaciju postojećih i izvršiti nabavku novog mobiljara (klupe, stolovi, nadstrešnice, korpe za otpatke);
- Rekonstruisati Centar za posjetioce u Upravnoj zgradi Parka;
- Urediti glavni ulaz u Park;
- Izgraditi kontrolno - naplatne punktove na lokalitetima Dobri do, Todorov do i Ivan do;
- Postaviti glavne, najavne i informativne table i smjerokaze;
- Urediti vidikovce;
- Izraditi odmorišta za planinare i bicikliste;
- Izraditi infrastrukturu za posmatranje ptica i divljih životinja;
- Povećati broja zaposlenih u Službi zaštite i Službi za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture;
- Izvršiti II faza rekonstrukcije i adaptacije planinarskog doma „Škrka“ i stavljanje u funkciju doma;
- Izrada parkinga kod pristupnog punkta na Crnom jezeru;
- Hitne zajedničke inicijative Parka, lokalnih uprava ka Upravi za šume i Agenciji za zaštitu životne sredine u vezi regulisanja snabdijevanja ogrjevom lokalnog stanovništva koje živi na prostoru Parka;
- Voda i struja za kamp na Vojnom odmaralištu;
- Stavljanje u funkciju suvenirnice na šetalištu prema Crnom jezeru i na Tari;
- Postavljanje bivaka na mjestu gdje je nekada postojao u Valovitom dolu i na lokaciji Donja Ališnica;
- Izvršiti uređenje planinarskih staza;
- Postavljanje bivaka na Šarbanu (ili Todorovom dolu);
- Aktiviranje vozića od rampe do Crnoj jezera ukoliko Panom objekata privremenog karaktera za naredni period ne budu predviđeni štandovi na šetalištu;
- Popravka potpornog zida kod Upravne zgrade;
- Opravka i rekonstrukcija staze i mostova oko Crnog jezera;
- Obnova vertikalne signalizacije na stazi za hodanje na krpljama;
- Stavljanje u funkciju doma za raftere na Žugića luci;
- Hitna nabavka motornih sanki;
- Hitna nabavka i obnova voznog parka terenskim vozilima.

10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta	
Cilj 1.1.	**Zaštita i održivo korišćenje vodnih resursa**
Aktivnost 1.1.1.	**Monitoring hidroloških objekata**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju i Upravom za vode, vršiće se monitoring hidroloških objekata u skladu sa važećom zakonskom regulativom.

Indikator aktivnosti	*Ispitan kvalitet vode na području Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Cilj 1.2	**Sprječavanje nastanka otpada**
Aktivnost 1.2.1	**Sanacija neuređenih odlagališta otpada na području Parka**
Opis aktivnosti	Vršiće se kontrola stanja na terenu kako bi se spriječilo nastajanje nelegalnih odlagališta i prikupljaće se podaci o lokacijama, vrstama, količinama i porijeklu otpada.
Indikator aktivnosti	*Broj nelegalnih odlagališta i procjena količine otpada*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	550,00
Cilj 1.3.	**Uspostavljanje integralnog pristupa u upravljanju šumama**
Aktivnost 1.3.1.	**Sprovoditi sanitarno-higijenske aktivnosti**
Opis aktivnosti	I Sanitarne aktivnosti Izvršiće se obilježavanje četinarskih i lišćarskih stabala sa izrazitim simptomima zaraze, izvaljena i suva stabla, snjegolomovi i vjetrolomovi, prevršena i oštećena stabla, koja nemaju mogućnost daljeg razvoja u cilju zaštite i unaprjeđivanja šumskih ekosistema. Aktivnost će se sprovoditi na osnovu izvještaja Službe zaštite sa terena nakon čega stručna služba preduzima dalje mjere Izvršiće se prodaja ogrjeva lokalnom stanovništvu na teritoriji Parka, iz izdanačkih lišćarskih šuma i sanitara kod četinarskih šuma. II Uzgojne aktivnosti Po potrebi, izvršiće se popunjavanje šumskih ekosistema sadnjom sadnica u količini od 1000 sadnica smrče i jele, starosti 2+0 i 2+2. Sadnja će se izvršiti kopanjem rupa propisanih dimenzija (otvor širine 7-20 cm i dubine 30-40 cm). Preferirati kontejnerske sadnice.
Indikator aktivnosti	*Količina (drvna masa i/ili broj) uklonjenih stabala. Količina prodate drvene mase lokalnom stanovništvu. Broj posađenih sadnica. Izvještaj o ostvarenoj zaštiti i revitalizaciji staništa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	8.360,00
Aktivnost 1.3.2	**Sprovoditi preventivne mjere u cilju zaštite od požara**
Opis aktivnosti	U cilju preventivnih mjera zaštite, kao i efikasnog reagovanja, izvršiće se nabavka potrebne opreme, instalacija potrebne infrastrukture i distanciono praćenje požara uz pomoć GIS tehnologije
Indikator aktivnosti	*Nabavljena i instalirana protivpožarna sredstva. Izvještaj o požarima na području Parka*

Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Oprema je nabavljena ali će isporuka biti tokom 2024. godine
Troškovi realizacije	0,00 Donatorska sredstva
Aktivnost 1.3.3	**Sprovoditi biološke i biotehničke mjere zaštite šuma**
Opis aktivnosti	U cilju zaštite šuma izvršiće se nabavka bioloških sredstava za zaštitu četinarskih šuma od parazitske gljive *Fomus annosum*.
Indikator aktivnosti	*Nabavljena i primijenjena biološka sredstva za zaštitu šuma*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije nabavljeno biološko sredstvo za zaštitu četinarskih šuma od parazitske gljive *Fomus annosum*, iz razloga što ga tokom2023.godine nije bili na tržištu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.3.4	**Sprovoditi mjere gajenja i sanacije degradiranih šuma**
Opis aktivnosti	Izvršiće se sanacija degradirani šumskih ekosistema, nastalih prvenstveno uslijed požara i drugih biotičkih i abiotičkih faktora
Indikator aktivnosti	*Površina i broj saniranih područja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije bilo dodatno degradiranih površina, pa je i aktivnost izostala
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.3.5.	**Uraditi Plan gazdovanja šuma u privatnoj svojini**
Opis aktivnosti	Izvršiće se odobravanje određene količine šume za sječu u šumama u privatnoj svojini. Odobravanje bruto drvne mase za uklanjanje će se realizovati na osnovu: podnesenog zahtjeva sa potrebnom dokumentacijom od strane vlasnika šume, zdravstvenog stanja i kvaliteta šume u svojini. Dostavljanje zahtjeva za sječu u privatnoj svojini će se prihvatati do 30.12.2022. godine, za plansku 2023. godinu. Nakon dostavljanja zahtjeva komisijski će se donijeti Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini. Neophodno je pribaviti saglasnost za realizaciju plana od Agencije za zaštitu životne sredine, dok se ne usvoje Planovi upravljanja.
Indikator aktivnosti	*Odobrena količina bruto drvne mase za sječu u privatnoj svojini. Donesen Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini.*
Odgovornost	Uprava Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	990,00
Cilj 1.4.	**Smanjeni i ublaženi efekti klimatskih promjena na šumske ekosisteme**
Aktivnost 1.4.1	**Sprovoditi adekvatne mjere prilagođavanja i adaptacije**
Opis aktivnosti	Imajući u vidu značaj mjera adaptacije i prilagođavanja šumskih ekosistema na globalne promjene klime, sprovodiće se kontinuirani monitoring šumskih ekosistema. Takođe, mjere adaptacije i prilagođavanja će se sprovoditi kontinuirano u zavisno od

	evidentirani promjena u ekosistemima.
Indikator aktivnosti	*Sprovedene mjere u cilju adaptacije i prilagođavanje šumskih ekosistema na klimatske promjene.*
Odgovornost	Uprava Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	u sklopu aktivnosti 1.3.1. 0,00
Cilj 1.5	**Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste**
Aktivnost 1.5.1	**Izvršiti obuku stručnih saradnika za floru i vegetaciju za rad u Geografsko informacionom sistemu**
Opis aktivnosti	Za potrebe ažuriranja baze sa kompletnim setom podataka o flori i vegetaciji, izvršiće se obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u.
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnici osposobljeni za rad u GIS-u*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.500,00
Aktivnost 1.5.2	**Izraditi mobilnu aplikaciju u cilju boljeg monitoringa i prikupljanja podataka**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja taksonomskih i stanišnih podataka izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Instalirana mobilna aplikacija*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.5.3	**Nastaviti inventarizaciju nacionalno i/ili međunarodno značajnih biljnih taksona**
Opis aktivnosti	Nastaviće se sa unosom literaturnih i terenskih podataka u Excel-bazu, na sređivanju i sistematizaciji taksonomskih i drugih podataka, na nomenklaturnim usaglašavanjima unijetih taksona sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Catalogue of Life, The Euro+Med PlantBase i The Plant List). Definisanjem važećeg naziva (accepted name) riješiće se problem sinonima i utvrditi konačan broj popisanih taksona na nivou vrste i podvrste. Upoređivanjem sa EU IUCN listom utvrdiće se konzervacijski status taksona na nivou.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenim podacima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 1.5.4	**Uraditi karte distribucije za prioritetne vrste**
Opis aktivnosti	Na osnovu raspoloživih podataka u Bazi, za vrste uskog rasprostranjenja i od značaja za praćenje, uradiće se mapa distribucije, korišćenjem GIS ili Google Earth programa.

Indikator aktivnosti	*Urađena karta distribucije*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	280,00
Cilj 1.6	**Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura staništima**
Aktivnost 1.6.1	**Kartirati stanišni tip 4060 planinske i borealne vrištine i sprovesti analizu stanja**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništa će se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za EU. Odrediće se granice, dobiće se podaci za monitoring i prema potrebi provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj sa kartom stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	680,00
Aktivnost 1.6.2	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta stanišnog tipa alpskih i borealnih vriština (4060)**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se monitoring dijagnostičkih vrsta u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uslova za ciljne i ostale značajne vrste habitata. *Aktivnost će se realizovati u sklopu aktivnosti 1.6.1*
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00
Aktivnost 1.6.3	**Dati kartografski prikaz stanišnih tipova (7140, 7230 i 6410) na Barnom jezeru, sprovesti monitoring sukcesije i dati mjere njihovog očuvanja**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništa će se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropsku Uniju. Odrediće se granice, dobiće se podaci za monitoring i prema potrebi provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj sa kartom stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	585,00
Aktivnost 1.6.4	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta stanišnih tipova na Barnom jezeru (7140, 7230 i 6410)**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se monitoring dijagnostičkih vrsta u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uslova za ciljne i ostale značajne vrste habitata. *Aktivnost će se realizovati u sklopu aktivnosti 1.6.3*
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Cilj 1.7	**Kontrolisano ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe i očuvanje staništa**
Aktivnost 1.7.1	**Izraditi mobilnu aplikaciju za rad na terenu**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja podataka o ubiranju divlje flore u komercijalne svrhe izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Instalirana aplikacija u mobilne uređaje zaposlenih u Službi zaštite NP i stručnoj službi JPNPCG*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.7.2	**Obučiti nadzornike za korišćenje mobilne aplikacije**
Opis aktivnosti	Izvršiće se obuka nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije, a u cilju lakšeg prikupljanja podataka o lokalitetima ubiranja ljekovite flore, samonikloj jestivog bilja i gljiva na prostoru Parka.
Indikator aktivnosti	*Služba zaštite obučena da u terenskom radu koristi mobilnu aplikaciju*
Odgovornost	Služba zaštite NP, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnost 1.7.1.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.7.3	**Kontrolisati stanje na terenu i unositi podatke u Exel bazu**
Opis aktivnosti	Svi podaci koji se odnose na ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe, dobijeni radom nadzornika na terenu, korišćenjem mobilne aplikacije, biće unijeti u bazu podataka, uradiće se analiza i kartografski prikaz.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju sa mapom staništa na kojima su vršena ubiranja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP, direktor NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnosti 1.7.1. i 1.7.2.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.8	**Kontinuirano praćenje stanja šumskih ekosistema**
Aktivnost 1.8.1	**Sprovoditi monitoring opšteg zdravstvenog stanja šuma**
Opis aktivnosti	Na utvrđenim bioindikacijskim tačkama izvršiće se prikupljanje podataka o opštem zdravstvenom stanju šumskih ekosistema na prostoru PC Žabljak I
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o dekolorizaciji i defolijaciji asimilacionih podataka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	780,00
Aktivnost 1.8.2	**Sprovoditi monitoring potkornjaka i parazitskih i saprofitskih**

	gljiva
Opis aktivnosti	Izvršiće se postavljanje feromonskih klopki u cilju praćenja brojnosti potkornjaka, procijene rizika od prenamnoženja i smanjivanja brojnosti štetnih vrsta potkornjaka. Feromonske klopke će se postaviti u okolini „žarišta“ suvih stabala koja se smatraju kao najrizičnija za pojavu prenamnoženja potkornjaka.
Indikator aktivnosti	*Postavljeno 5 feromonskih klopki*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Vremenske prilike nijesu dozvolile postavljanje fermonskih klopki
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.9	**Uređen sportski ribolov na durmitorskim jezerima**
Aktivnost 1.9.1	**Vršiti analizu stanja ihtiofaune i u skladu sa potrebama sportskog ribolova poribljavati Crno jezero**
Opis aktivnosti	Vršiti monitoring ihtiofaune i dalje postupati u skladu sa rezultatima monitoringa
Indikator aktivnosti	*Broj komada poribljene pastrmke*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije prepoznata potreba za poribljavanjem jezera
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.9.2	**Evidentirati ulov i unositi podatke u jedinstvenu bazu koju vodi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede**
Opis aktivnosti	Kroz regulative koje propisuje Ministarstvo, a u saradnji sa sportskim ribolovcima vršiće se evidentiranje ulova ribe u vodenim objektima Parka
Indikator aktivnosti	*Količina ulova evidentirana kroz bazu podataka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Pokušaće se u saradnji sa Ministarstvom i ribarima dogovoriti način i obaveza unosa ovih podataka u bazu. Ovaj problem je veoma teško riješiti iz cijelog niza problema u praksi: od nevoljnosti ribara da evidentiraju ulov do neukosti korišćenja samih digitalnih sredstava i cijele logistike
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.10	**Izvršena procjena stanja i reintrodukcija značajne herpetofaune durmitorskih jezera**
Aktivnost 1.10.1	**Izvršiti reintrodukciju tritona iz Valovitog u Modro jezero**
Opis aktivnosti	Vršiti monitoring tritona u Valovitom i Modrom jezeru, i dalje postupati u skladu sa rezultatima monitoringa
Indikator aktivnosti	*Broj reintrodukovanih jedinki tritona*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	JPNPCG se obratilo Agenciji za zaštitu životne sredine za dozvolu za sprovođenje ove aktivnosti. Od Agencije je dobijena preporuka da se sprovede istraživanje "nultog stanja biodiverziteta" Modrog jezera i njegove okoline, kako bi se dobila dozvola za

	reintrodukciju. S tim u vezi, aktivnost će se prenijetii u Program upravljanja NP Durmitor za 2024.godinu.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.11	**Očuvane i stabilne populacije mrkog medvjeda (*Ursus arctos*) i divokoze (*Rupicapra rupicapra balcanica*)**
Aktivnost 1.11.1	**Izvršiti obuku nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije**
Opis aktivnosti	Izvršiće se obuka nadzornika od strane stručne službe za korišćenje mobilne aplikacije u cilju registrovanja tragova životinja i prisutnosti vrsta na terenu.
Indikator aktivnosti	*Broj obučenih nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi ne realizacije	450,00
Aktivnost 1.11.2	**Sprovoditi monitoring mrkog medvjeda i utvrditi najznačajnija staništa za njegovo očuvanje**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja uz pomoć foto-zamki, u cilju detektovanja prisutnost i utvrditi staništa mrkog medvjeda na teritoriji Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta mrkog medvjeda; Izvještaj o staništima mrkog medvjeda*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba fizičke zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	650,00
Aktivnost 1.11.3	**Sprovoditi monitoring divokoze i utvrditi najznačajnija staništa za njeno očuvanje**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja uz pomoć foto-zamki, u cilju detektovanja prisutnost i utvrditi staništa divokoze na teritoriji Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih jedinki divokoze; Izvještaj o staništima divokoze*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba fizičke zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	450,00
Cilj 1.12	**Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa *(Chiroptera)* i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija**
Aktivnost 1.12.1	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka nevidljivih mreža i šipki za hvatanje slijepih miševa i to: 4 para šipki i 4 nevidljive mreže od 3m, 6m, 9m i 12m i druga prateća oprema. Nabavljena oprema će se koristiti za potrebe istraživanja u svih pet nacionalnih parkova.
Indikator aktivnosti	*Nabavljena oprema (šipke i nevidljive mreže) za hvatanje slijepih miševa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano

Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.350,00
Aktivnost 1.12.2	**Izvršiti obuku stručnog saradnika za faunu za rad u Geografsko informacionom sistemu**
Opis aktivnosti	Izvršiće se obuka stručnog saradnika za rad u GIS-u, angažovanjem GIS eksperta.
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnik osposobljen za rad u GIS-u*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Obuka za rad u GIS-u je organizovana u PG, a stručna saradnica za faunu sisara iz NP Durmitor nije prisustvovala obuci.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.12.3	**Nadzirati pristup jamama i pećinama, evidentirati i kontrolisati speleološke aktivnosti**
Opis aktivnosti	U koordinaciji sa Službom zaštite evidentiraće se i kontrolisati aktivnosti u speleološkim objektima na prostoru Parka
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o broju posjetilaca u zoni jama i pećina*
Odgovornost	Služba fizičke zaštite NP, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U toku 2023. godine nije bilo interesovanja od strane trećih lica za istraživanje pećina i jama.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.12.4	**Istražiti rasprostranjenost i utvrditi važna područja za očuvanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Primjenom nevidljivih mreža i ultrazvučnom detekcijom utvrdiće se rasprostranjenost slijepih miševa i odrediti najznačajnija staništa na području Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta slijepih miševa na području Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi ne realizacije	550,00
Cilj 1.13	**Istražena fauna *Mustelidae* i kartirana najznačajnija staništa**
Aktivnost 1.13.1	**Izvršiti kartiranje značajnih staništa za *Mustelidae***
Opis aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta iz porodice Mustelidae*
Indikator aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju utvrđivanja prisutnosti vrsta.
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	350,00
Cilj 1.14	**Stabilne populacije značajnih vrsta gnjezdarica**
Aktivnost 1.14.1	**Sprovoditi monitoring gnjezdarica**
Opis aktivnosti	Na osnovu protokola, pratiće se stanje značajnih vrsta gnjezdarica na području Parka
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o monitoringu*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	650,00
Cilj 1.15	**Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa**
Aktivnost 1.15.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni Lepidoptera i Coleoptera**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune Lepidoptera i Coleoptera
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju istraženosti faune Leidoptera i Coleoptera i preporuke u vezi daljih istraživanja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 1.15.2	**Izvršiti uvid u stanje dnevnih leptira na području Parka**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o istraživanjima faune dnevnih leptira Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	750,00

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala	
Cilj 2.1.	**Istraženi, valorizovani i zaštićeni najvrjedniji elementi materijalne kulturne baštine Parka**
Aktivnost 2.1.1.	**Finalizovati terensko i literaturno istraživanje vodenica na pritokama kanjona Tare**
Opis aktivnosti	Obaviće se završna faza terenskog istraživanja vodenica u slivu rijeke Ljutnice na bosanskoj strani kanjona Tare i dopuna nedostajućih GPS podataka sa terena, za kartografski registar i mapiranje objekata; Vršiće se istraživanje arhivske građe kroz fondove Državnog arhiva na Cetinju; literaturno istraživanje i priprema tekstova za štampanje publikacije o predmetnim objektima.
Indikator aktivnosti	*Ažuriran materijal za pripremu štampanja publikacije*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Zbog odlaska stručnog saradnika za materijalnu kulturnu baštinu u penziju
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 2.3	**Zaštićena, valorizovana i promovisana nematerijalna kulturna baština**
Aktivnost 2.3.1.	**Inventarisati i dokumentovati nematerijalnu kulturnu baštinu Parka**
Opis aktivnosti	Markiranje NKN, gdje bi prikupljena dokumentacija imala osim

	popunjavanja relevantne baze podataka, iskorišćena i za potrebe upisa novog elementa u Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog nasljeđa Crne Gore.
Indikator aktivnosti	*NKN očuvana, valorizovana stavljena u službu prezentacije*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 2.3.2.	**Prikupiti podatke od nosioca nematerijalnih kulturnih dobara**
Opis aktivnosti	Prikupiti će se podaci od pojedinaca koji čuvaju znanja i vještine koje se manifestuju kroz ručni rad sa vunom, u okviru domaće radinosti. S tim u vezi organizovati će se radionica za izradu predmeta od pustovane vune.
Indikator aktivnosti	*Prikupljeni podaci od lokalnog stanovništva, organizovana radionica*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 2.3.3.	**Izvršiti popunjavanje upitnika za identifikaciju elemenata nematerijalnog kulturnog nasljeđa**
Opis aktivnosti	Popunjavanje obrazaca u vidu upitnika za svaki evidentirani elemenat NKN
Indikator aktivnosti	*Popunjeni upitnici*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00
Aktivnost 2.3.4	**Uputiti inicijative za uspostavljanje zaštite na osnovu istraživačkih nalaza i drugih dokaza o svojstvu, osobenosti i značaju nematerijalnog kulturnog dobra**
Opis aktivnosti	Aktivnost uslovljena istraživačkim nalazima na terenu (jer svaki elemenat NKN ne podrazumijeva zakonsku zaštitu) i zavisi od stručne procjene
Indikator aktivnosti	*Broj zaštićenih elemenata NKN*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Prema stručnoj procjeni ni jedan elemenat nije zavrijedio zakonsku zaštitu
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.5	**Učestvovati u kreiranju projekata zaštite i valorizacije nematerijalne kulturne baštine pod pokroviteljstvom relevantnih institucija zaštite**
Opis aktivnosti	U skladu sa usvojenim programskim aktivnostima institucija iz oblasti kulturnog nasljeđa, iniciraće se projektne aktivnost na zaštiti i valorizaciji nematerijalne kulturne baštine.
Indikator aktivnosti	*Realizovani projekti zaštite i valorizacije NKN*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, MK; CANU; UZKD
Status realizacije	Realizovano

Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 2.3.6	**Kreirati programe kroz osmišljavanje organizovanja važnih datuma i dešavanja u Parku**
Opis aktivnosti	Unaprijediti će se nematerijalno kulturno nasljeđe kroz osmišljavanje i realizovanje manifestacija od posebnog značaja za Park, kao i sajmova, izložbi i kulturno-umjetničkih programa koji promovišu ljude, njihov način života, lokalnu gastronomiju, muzički folklor znanja i vještine koje su proizvod ovog prostora ili u vezi sa njim.
Indikator aktivnosti	*Realizovani programi*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	300,00

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi	
Cilj 3.1.	**Promovisan Park sa unaprijeđenim edukativno-interpretativnim sadržajima**
Aktivnost 3.1.1.	**Izraditi edukativne programe**
Opis aktivnosti	U saradnji sa osnovnim školama i nadležnim ministarstvom organizovaće se edukativni programi
Indikator aktivnosti	*Održane radionice*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, osnovne škole koje gravitiraju ka Parku, nadležno ministarstvo, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	850,00
Aktivnost 3.1.2	**Izraditi edukativne materijale**
Opis aktivnosti	Uradiće se priprema i dizajn edukativnih materijala, kao i njihova promocija na društvenim mrežama
Indikator aktivnosti	*Izrađen edukativni materijal*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, osnovne škole koje gravitiraju ka Parku, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.755,00
Aktivnost 3.1.3	**U saradnji sa LTO obilježiti značajne ekološke datume**
Opis aktivnosti	Osmisliće se i organizovati interaktivne tematske radionice, u cilju obilježavanja važnih datuma i to: - 26. januar-Svjetski dan obrazovanja o zaštiti životne sredine - 21. mart – Dan zaštite šuma - 22. april - Dan planete Zemlje - 24. maj - Evropski dan parkova - 31. jul Svjetski dan nadzornika - 04. oktobar – Dan zaštite životinja

	- 11. decembar - Dan planina
Indikator aktivnosti	*Broj održanih edukativnih i tematskih radionica; Broj učenika koji je prisustvovao organizovanim radionicama; Održano obilježavanje Parka*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, LTO, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.850,00
Aktivnost 3.1.4	**U saradnji sa LTO osmisliti i sprovesti ciljane interpretativne programe obilaska Parka**
Opis aktivnosti	Osmisliće se i pripremiti dizajn za liflet sa programom obilaska Parka za određenu ciljnu grupu
Indikator aktivnosti	*Osmišljen program i urađen dizajn lifleta*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, LTO
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 3.1.5	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore održavati i unaprijediti postojeće edukativne i tematske staze**
Opis aktivnosti	Postaviće se table zabrane pristupa potencijalno opasnim mjestima na stazi. Izradiće se i montirati folije na edukativnim i informativnim tablama. Postaviti nove table i smjerokaze. Sa PSCG razmotriti postavljanje sajle na još jednom dijelu prema vrhu Međed
Indikator aktivnosti	*Staze spremne za prijem posjetilaca*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam; direktor Parka; Planinarski savez Crne Gore; Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost je započeta, postavljena su 3 triangla i na 4 table su zamijenjene folije na Upravnoj zgradi. U 2024. Godini predviđena je izrada elaborate za vrh Međed.
Troškovi realizacije	950,00
Cilj 3.2	**Park je uspješno promovisan na tržištu**
Aktivnost 3.2.1	**Redovno održavati interakciju sa javnosti i medijima**
Opis aktivnosti	Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža i sajta JPNPCG promovisaće se projekti i aktivnosti koje se implementiraju u Parku. Iniciraće se aktivnosti u vezi sa promocijom biodiverziteta, prirodnih vrijednosti, kao i ponude parka kroz različite akcije na terenu, promotivne tekstove i objave u medijima i društvenim mrežama. Iniciraće se saradnja sa elektronskim medijima (portalima) koji se bave promocijom turističkom ponudom Crne Gore, kao i sa travel blogerima u cilju promocije turističke ponude parka.
Indikator aktivnosti	*Broj Press clipping-a; Broj postavljenih objava na društvenim mrežama i sajtu, objavljenih tekstova, priloga i emisija u medijima, učešće javnosti u kreiranju sadržaja na društvenim mrežama, učešće posjetioca u promotivnim aktivnostima*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka, direktor JPNPCG

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	4.800,00
Aktivnost 3.2.2	**Učestvovati na turističkim sajmovima**
Opis aktivnosti	Učešće na lokalnim, regionalnim i internacionalnim sajmovima turizma i turističkim berzama
Indikator aktivnosti	*Broj učešća na sajmovima*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka, direktor JPNPCG
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	6.684,00
Aktivnost 3.2.3	**Organizovati manifestacije i događaje**
Opis aktivnosti	Organizovaće se manifestacija „Durmitorski zimski dani“ , u okviru koje će se organizovati šetnja krpljama markiranom stazom od Crnog jezera do Savinog kuka i čajanka na obali Crnog jezera. Organizovaće se tradicionalna Osmomartovska izložba ručne radinosti u Upravnoj zgradi NP. Učešće u organizaciji manifestacije „Dani planinskog cvijeća“ U saradnji sa TO Žabljak organizovaće se događaj Dan NP Durmitor (6. septembar) kojim će se promovisati „open door“ aktivnosti (pješačenje, biciklizam, kajakarenje, vožnja drvenim čamcima i sl.), kao i sajam tradicionalnih domaćih proizvoda lokalnih proizvođača sa područja Durmitora.
Indikator aktivnosti	*Broj i izvještaj o organizovanim manifestacijama. Broj posjetilaca manifestacija i događaja*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	11.986,00
Aktivnost 3.2.4	**Izraditi promotivni materijal**
Opis aktivnosti	Izradiće se i štampati promotivni materijal (brošura, kataloga, flajera, postera i sl.)
Indikator aktivnosti	*Izrađen promotivni materijal*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.735,00
Aktivnost 3.2.5	**Izraditi propagandni materijal**
Opis aktivnosti	Izrada i štampa propagandnog materijala (olovke, planeri, vrećice i majice) sa logom i motivima NP Durmitor
Indikator aktivnosti	*Izrađen propagandni materijal*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	Materijal je dizajniran i poručen, ali isporuka i način plaćanja će biti izvršeni u prvom kvartalu 2024. godine.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 3.2.6	**Izraditi autentični suvenir Parka**

Opis aktivnosti	Organizovaće se konkurs za izradu autentičnog suvenira Parka
Indikator aktivnosti	*Odabran autentični suvenir Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Realizacija aktivnosti bila je uslovljena izradom i usvajanjem novog vizuelnog identiteta za Park
Troškovi realizacije	0,00

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi	
Cilj 4.1.	**Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca**
Aktivnost 4.1.1.	**Rekonstruisati Centar za posjetioce u Upravnoj Zgradi**
Opis aktivnosti	Izradiće se projektno rješenje sa predmjerom i predračunom za rekonstrukciju i adaptaciju donje etaže Upravne zgrade nacionalnog parka u kojoj se nalazi Centar za posjetioce
Indikator aktivnosti	*Izrađeno projektno rješenje*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije sprovedena javna nabavka po Planu javnih nabavki
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.2	**Urediti glavne ulaze u Park**
Opis aktivnosti	Uradiće se idejno rješenje i izvršiće se radovi za ulaznu kapiju u Park i adaptacija naplatnog punkta kod Crnog jezera
Indikator aktivnosti	*Urađen ulaz u Park*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.250,00
Aktivnost 4.1.3	**Izgraditi kontrolno-naplatne punktove**
Opis aktivnosti	Postojeće kontrolno–naplatne funkcije urediti da u toku zimskog perioda služe za Službu zaštite
Indikator aktivnosti	*Uređeni i svrsi prilagođeni punktovi*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	650,00
Aktivnost 4.1.4	**Postaviti, odnosno dopuniti najavne, glavne i informativne table ka i u Parku**
Opis aktivnosti	Izrada 4 velike najavne table (2000*1700), 10 informativnih tabli (2400*600), 2 putokazne table (1900*600*3), 1 velika najavna tabla (3500*4000). Instaliranje atigrafit folija obujmica za table sa rokom trajanja od 25 godina; instaliranje rešetki, iskop zemljišta, ugradnja, montaža i transport. *(Aktivnost prati Izradu Elaborata koji će biti urađen u skladu sa*

	zakonskom regulativom i pravilnikom koji uređuje ovu oblast). date dimenzije su u mm
Indikator aktivnosti	*Izrađene i postavljene table*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U 2023. godini angažovano je stručno lice za izradu Elaborata, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Troškovi realizacije	1.000,00
Aktivnost 4.1.5	**Unaprijediti postojeći sistem informativnih tabli i smjerokaza**
Opis aktivnosti	Izvršiće se zamjena folija na edukativnim i informativnim tablama na edukativnoj stazi oko Crnog jezera, i na prirodnim tablama i trianglima.
Indikator aktivnosti	*Izvršena zamjena folija na informativnim tablama oko Crnog jezera; prirodnim tablama i trianglima. Broj zamijenjenih folija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.350,00
Aktivnost 4.1.6	**Unaprijediti pješačke staze**
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza stanja planinarskih staza Bandijerna, Samar radi utvrđivanja stanja staze (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table itd.) i dati plan njenog uređenja. Uz izvještaj će se priložiti fotografije sa terena i GPS snimak.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o analizi stanja planinarskih staza*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 4.1.7	**Unaprijediti biciklističke staze**
Opis aktivnosti	U saradnji sa biciklističkim savezom analizirati stanje biciklističkih staza i dati prijedlog njihovog unaprjeđenja
Indikator aktivnosti	Urađena analiza i prijedlog unaprjeđenja
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 4.1.8	**Urediti vidikovce**
Opis aktivnosti	Obnoviće se postojeći mobilijar na vidikovcu Ćurevac. Farbanje zaštitne ograde, zamjena folije na informativnoj tabli. Popravka odmorišnog mobilijara. Postaviće se mobilijar na vidikovcu izvor Zaboj.
Indikator aktivnosti	*Postavljen mobilijara na vidikovcu Ćurevac i na izvoru Zaboj*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	820,00

Aktivnost 4.1.9	**Izraditi infrastrukturu za sportski ribolov**
Opis aktivnosti	Postaviće se dvojezične info table na predviđenim lokacijama
Indikator aktivnosti	*Postavljene info table*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	685,00
Aktivnost 4.1.10	**Izraditi odmorišta za pješake i bicikliste**
Opis aktivnosti	Obnoviti planinarsko sklonište ili postaviti bivak na postojećim temeljima na lokalitetu Valoviti do. Uradiće se druga faza radova na planinarskom domu Škrka.
Indikator aktivnosti	Obnovljeno sklonište za planinarenje na Valovitom dolu i završena druga faza radova na planinarskom domu Škrka
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije sprovedena javna nabavka
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.11	**Izvršiti adaptaciju škola na teritoriji parka koje nisu u funkciji i izvršiti prenamjenu istih (u funkciju posjetilaca)**
Opis aktivnosti	Pokrenuće se inicijativa (kod nadležnih institucija) da stare škole na teritoriji Parka, koje su van funkcije, budu u vlasništvu NP Durmitor, kako bi se izvršila njihova prenamjena i stavljanje u funkciju posjetilaca.
Indikator aktivnosti	*Pokrenute inicijative. Dobijeno vlasništvo*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Od aktivnosti se odustalo, zbog nedovoljnog interesovanja .
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.12	**Prilagoditi glavne atrakcije u parku (učiniti ih dostupnim) za posjete osoba sa invaliditetom**
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza i prijedlog lokacija koje bi se mogle prilagoditi za osobe sa invaliditetom
Indikator aktivnosti	*Urađen prijedlog lokacija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
Cilj 4.2	**Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru**
Aktivnost 4.2.1	**Unaprijediti dječije igralište**
Opis aktivnosti	Izvršiće se popravka i farbanje elemenata dječijeg igrališta koje se nalazi na putu prema Crnom jezeru
Indikator aktivnosti	*Adaptirano dječije igralište*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano

Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	750,00
Aktivnost 4.2.2	**Unaprijediti turističku ponudu šetnja na krpljama**
Opis aktivnosti	Promocija šetnje na krpljama kao turističkog proizvoda tokom zimske turističke sezone
Indikator aktivnosti	Povećan broj korisnika ove vrste aktivnog odmora
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	545,00
Aktivnost 4.2.3	**Unaprijediti turističku ponudu splavarenje rijekom Tarom**
Opis aktivnosti	U saradnji sa udruženjem splavara i LTO izvršiće se promocija ponude splavarenja tokom ljetnje turističke sezone
Indikator aktivnosti	Izvršena zajednička promocija
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	950,00
Cilj 4.3	**Upravljanje posjetiocima**
Aktivnost 4.3.1	**Analizirati strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca**
Opis aktivnosti	U centrima za posjetioce sprovodiće se anketiranje posjetilaca pomoću anketnih listića, na osnovu kojih će se dobiti informacija o strukturi, mišljenju, potrebi i očekivanjima posjetilaca u Parku
Indikator aktivnosti	*Broj popunjenih anketnih listova. Analizirana struktura, mišljenje, potrebe i očekivanje posjetilaca.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Popunjen je isuviše mali broj anketa da bi se izvršila njena analiza te na osnovu nje dobila informacija o strukturi, mišljenju, potrebi i očekivanjima posjetilaca
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.3.2	**Analizirati uticaj posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti**
Opis aktivnosti	Pripremiće se protokoli za Službu zaštite, u kojima će se upisivati uticaj i broj posjetilaca na lokacijama na edukativnoj stazi oko Crnog jezera koje su najposjećenije tokom turističke sezone. Utvrdiće se vrste uticaja posjetilaca na edukativnu stazu i predložiti mjere zaštite
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o eventualnom uticaju posjetilaca na edukativnu stazu oko Crnog jezera*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.250,00
Aktivnost 4.3.3	**Analizirati korišćenje postojećeg sistema staza**
Opis aktivnosti	U saradnji sa PSCG i GSS uradiće se Analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza (nacionalnih i lokalnih planinarskih - utvrđenih i uređenih staza, biciklističkih, panoramskih i staza posebnih namjena. Uradiće se i izvještaj o analizi korišćenja postojećeg sistema staza. U sklopu izvještaja označiti i sve značajne turističke

	lokacije, vidikovce, kulturno istorijske lokalitete i ostale lokacije za outdoor aktivnosti. Uputiće se inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o planinskim stazama Crne Gore. Nakon toga uskladiti Pravilnik o unutrašnjem redu u NPCG.
Indikator aktivnosti	*Urađena Analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza u zoni nacionalnog parka. Upućena inicijativa.*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Od ove aktivnosti se odustalo dok se ne izvrši analiza stanja lokalnih staza i mogućnost uvrštavanja u registar lokalnih samouprava.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.3.4	**Istražiti i odrediti prihvatne kapacitete pojedinih najposjećenijih lokaliteta u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca**
Opis aktivnosti	Uradiće se studija prihvatnih kapaciteta za najposjećenije lokalitete u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca
Indikator aktivnosti	*Izrađena Studija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	JPNPCG je tokom 2023. godine pripremilo projekat vezan za izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u svim nacionalnim parkovima. Projektom se apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.3.5	**Izgraditi mehanizam koji će doprinijeti da se smanji efekat vidljivosti posjetilaca u određenim područjima (leave no trace principi)**
Opis aktivnosti	U cilju rasterećenja najfrekventnijih lokaliteta promovisaće se drugi manje posjećeni lokaliteti u Parku
Indikator aktivnosti	*Promocija drugih lokaliteta*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	500,00

VANPLANSKE AKTIVNOSTI	
Aktivnost	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu za razvoj održivog turizma**
Opis aktivnosti	Obilazak lokalnog stanovništva u cilju prikupljanja informacija i pisanja interesantnih tekstova za medije i društvene mreže o načinu života u selima, katunima, gazdinstvima, turističkoj ponudi lokalnih proizvoda.
Indikator aktivnosti	Promocija lokalnih proizvođača i njihovih domaćih proizvoda u cilju razvoja seoskog i održivog turizma
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	450,00

Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj regiona	
Cilj 5.1.	**Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi**
Aktivnost 5.1.1.	**Izraditi prijedloge projekata u skladu sa pozivima**
Opis aktivnosti	Shodno pozivima koji budu objavljeni podnijeće se prijedlozi projekata iz relevantnih oblasti
Indikator aktivnosti	*Broj predatih prijedloga projekata, Broj odobrenih projekata - 8 dostavljeno, 5 odobreno, 2 u fazi evaluacije, 1 nije odobren.*
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	700,00
Aktivnost 5.1.2.	**Organizovati obuke za zaposlene, razmjenu iskustava**
Opis aktivnosti	Organizovaće se stručne posjete u cilju obuke za pisanje i evaluaciju projekata za različite donatore
Indikator aktivnosti	*Broj saradnika i učešća na seminarima i obukama - 3*
Odgovornost	Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	550,00
Cilj 5.2	**Definisani zajednički prioriteti i realizovani projekti sa lokalnim zajednicama u cilju razvoja područja i lokalnih zajednica**
Aktivnost 5.2.1	**Izraditi prijedloge projekata u skladu sa pozivima u partnerstvu sa opštinama koje gravitiraju Parku**
Opis aktivnosti	Shodno pozivima za projekte, a u partnerstvu sa lokalnim samoupravama, izvršiće se pisanje prijedloga projekata iz relevantnih oblasti
Indikator aktivnosti	*Broj dostavljenih prijedloga projekata, broj odobrenih projekata - 8 dostavljeno, 5 odobreno, 2 u fazi evaluacije, 1 nije odobren.*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, pomoćnik direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 5.2.2	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu kroz udruživanje u klastere i kooperative**
Opis aktivnosti	Inicirаće se sastanci sa lokalnim stanovništvom i relevantnim institucijama u cilju koncipiranja zajedničkih projektnih ideja.
Indikator aktivnosti	*Broj održanih sastanaka - 1*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	300,00

Cilj 5.3	**Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma**
Aktivnost 5.3.1	**Održavanje sjednica Socio ekonomskog savjeta parka**
Opis aktivnosti	Kroz zajednički rad sa relevantnim domaćim organizacijama, lokalnim stejkholderima i NVO sektorom park će kreirati ambijent za unaprjeđenje kvaliteta turističke ponude parka i šireg durmitorskog područja. Takođe u saradnji sa NVO sektorom park će stvoriti adekvatne uslove za zajedničke aktivnosti na unaprjeđenju zaštite biodiverziteta. Kroz rad Savjeta obezbijediće se participiranje (u skladu sa zakonom i važećim planovima i strategijama) lokalnih samouprava i organizacija, kao i drugih reprezentativnih subjekata u procesima donošenja planova i njihove implementacije. S tim u vezi u prvih pet mjeseci održaće se 2 (dva) sastanka. Prvi će biti opšti sa temom adekvatne pripreme turističke sezone, dok će drugi sastanak biti posebno organizovan sa predsjednicima opština durmitorskog područja i menadžmenta JPNP i uprave NP Durmitor sa ciljem definisanja zajedničkih aktivnosti socio ekonomskog razvoja područja.
Indikator aktivnosti	*Održane sjednice, Zapisnik sa zaključcima sa sjednica*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	600,00
Cilj 5.4	**Unaprijeđena saradnja sa lokalnim proizvođačima**
Aktivnost 5.4.1	Inicirati uspostavljanje sertifikata za lokalne proizvode
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa predstavnicima relevantnih institucija, kako bi se uspostavili sertifikati za lokalne proizvode sa područja NP Durmitor
Indikator aktivnosti	*Upućena inicijativa za uspostavljanje sertifikata*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U decembru 2022. godine predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Čeka se odgovor.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 5.4.2	**Podržati lokalno stanovništvo (proizvođače) da izrade karakteristične suvenire koje će se distribuirati u suvenirnicama Parka**
Opis aktivnosti	Kontaktiraće se proizvođači i lokalno stanovništvo koji proizvode suvenire te će se istim dopunjavati suvenirnice Parka
Indikator aktivnosti	*Odabrani karakteristični suveniri i distribuirani u suvenirnicama Parka.*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	2.520,00

VANPLANSKE AKTIVNOSTI

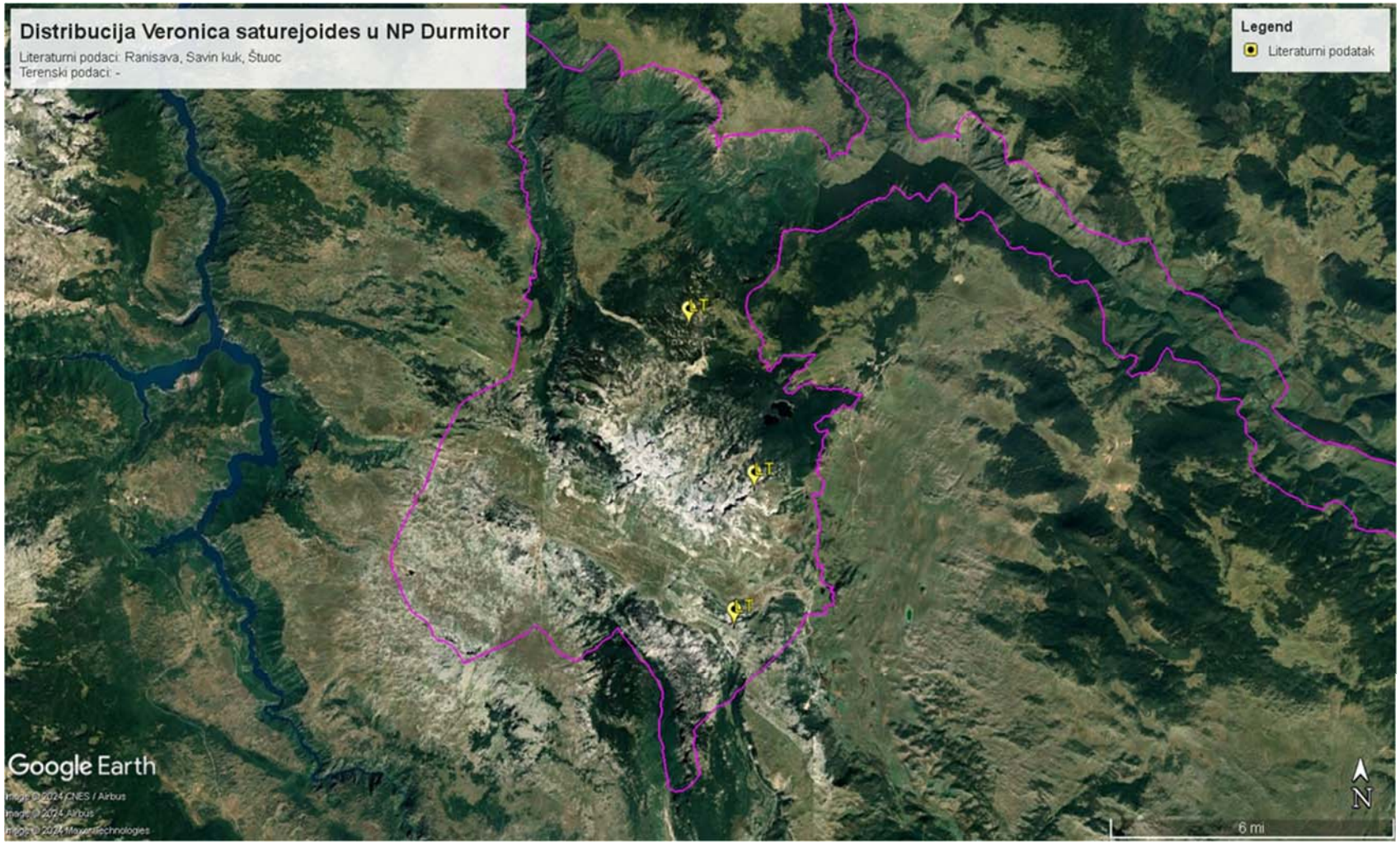
Cilj	**Smanjeni i ublaženi efekti klimatskih promjena na šumske ekosisteme**
Aktivnost	Distanciono praćenje požara u nacionalnim parkovima
Opis aktivnosti	Praćenje požara uz pomoć NASA sajta FIRMS, kartiranje pravih/lažnih požara koji se javljaju na teritoriji nacionalnih parkova i u njihovoj neposrednoj blizini. Takođe, po potrebi i mogućnosti, terenski obilazak lokacija za koje nije bilo potvrde o prisutnosti požara od strane Službe zaštite, a satelit je detektovao.
Indikator aktivnosti	*Izrađene karte pravih/lažnih požara u nacionalnim parkovima i njihovoj okolini. Izvještaji sa terena*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	550,00
Aktivnost	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu za razvoj održivog turizma**
Opis aktivnosti	Obilazak lokalnog stanovništva u cilju prikupljanja informacija i pisanja interesantnih tekstova za medije i društvene mreže o načinu života u selima, katunima, gazdinstvima, turističkoj ponudi lokalnih proizvoda.
Indikator aktivnosti	Promocija lokalnih proizvođača i njihovih domaćih proizvoda u cilju razvoja seoskog i održivog turizma
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	350,00

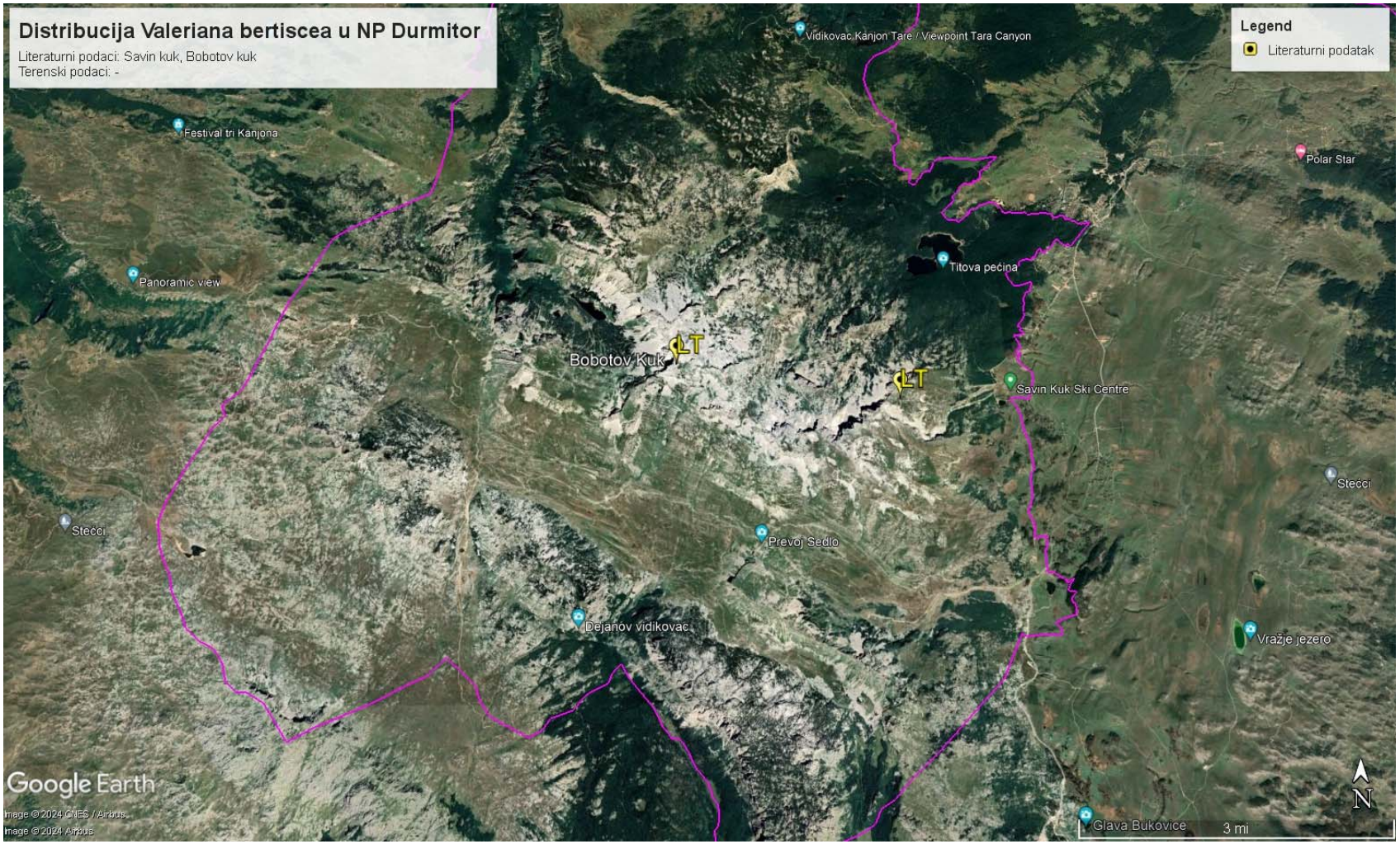
Strateška oblast 6: Unapređenje fizičke zaštite i infrastrukture	
Cilj 6.1.	**Poboljšan nivo fizičke zaštite prostora i unaprijeđeni postojeći i budući infrastrukturni segmenti**
Aktivnost 6.1.1.	**Izvršiti povećanje broja izvršilaca u Službi zaštite**
Opis aktivnosti	U skladu sa Pravilnikom o organizaciji i sistematizacijom radnih mjesta i stvarnim potrebama izvršiće se povećanje broja zaposlenih u Službi zaštite
Indikator aktivnosti	*Broj zaposlenih u Službi zaštite*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Odrađena je Izmjena pravilnika o sistematizaciji. U 2024. godini, aktivnost će se realizovati. U toku izvještajnog perioda bilo je angažovano više lica po ugovoru o privremenim i povremenim poslovima, a troškovi su prikazani u troškovima ljudskih resursa.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.2.	**Izvršiti stručno usavršavanje Službe zaštite kroz obuke i osposobljavanje za profesionalan pristup prema posjetiocima**
Opis aktivnosti	Organizovanje kurseva stranih jezika a u saradnji za GSS Crne Gore i Crvenim krstom organizovati obuke zaposlenih za pružanje hitne medicinske pomoći na terenu

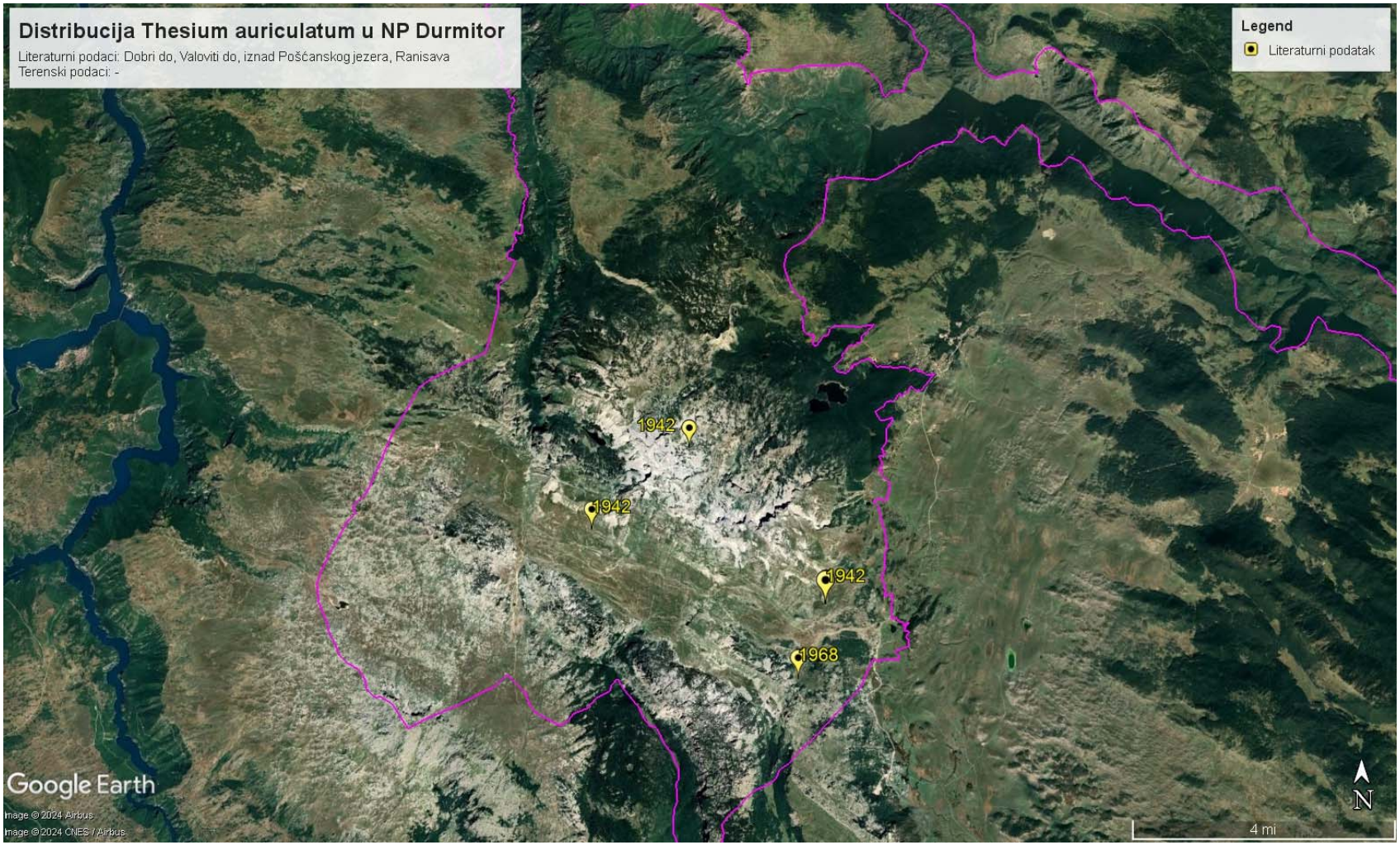
Indikator aktivnosti	*Održane radionice i kursevi Broj nadzornika koji su učestvovali u radionicama*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nijesu organizovane obuke. Aktivnost nije ušla u Plan javnih nabavki
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.3.	**Izvršiti nabavku potrebnih materijalno-tehničkih sredstava**
Opis aktivnosti	Nakon sagledavanja potreba, izvršiće se nabavka neophodne opreme i sredstava u skladu sa Pravilnikom o zaštiti i zdravlja na radu
Indikator aktivnosti	*Nabavljena sredstva i oprema*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U toku 2023. godine preko projekta su dobijena sredstva za nabavku opreme , uniformi. Aktivnost će se realizovani u toku 2024.godine
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.4.	**Održavati redovni kontakte i koordinaciju kontrole nelegalnih aktivnosti sa nadležnim inspekcijskim službama**
Opis aktivnosti	Održavaće se redovni kontakti sa službama inspekcijskih poslova kroz sastanke i druge vidove komunikacije
Indikator aktivnosti	*Broj sastanaka sa inspektorima Uprave za inspekcijske poslove*
Odgovornost	Direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
Aktivnost 6.1.5.	**Održavati redovne kontakte sa MUP-om**
Opis aktivnosti	Održavaće se redovni kontakti i konsultacije sa starješinama CB Opština na kojima se prostire Park.
Indikator aktivnosti	*Broj održanih sastanaka i kontakata sa predstavnicima MUP-a*
Odgovornost	Direktor Parka, šef Službe zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
Aktivnost 6.1.6.	**Jačati saradnju sa nadležnim tužilaštvom**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se saradnja sa nadležnim tužilaštvom kako bi se pravovremeno rješavali problemi iz oblasti zaštite prostora NP Durmitor.
Indikator aktivnosti	*Broj procesuiranih slučajeva*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 6.1.7.	**Postaviti komunalni mobilijar**
Opis aktivnosti	Izvršiće se postavljanje 50 korpi i 20 klupa na prostoru Parka i 3 eko-kabine toaleta na Splavištu.

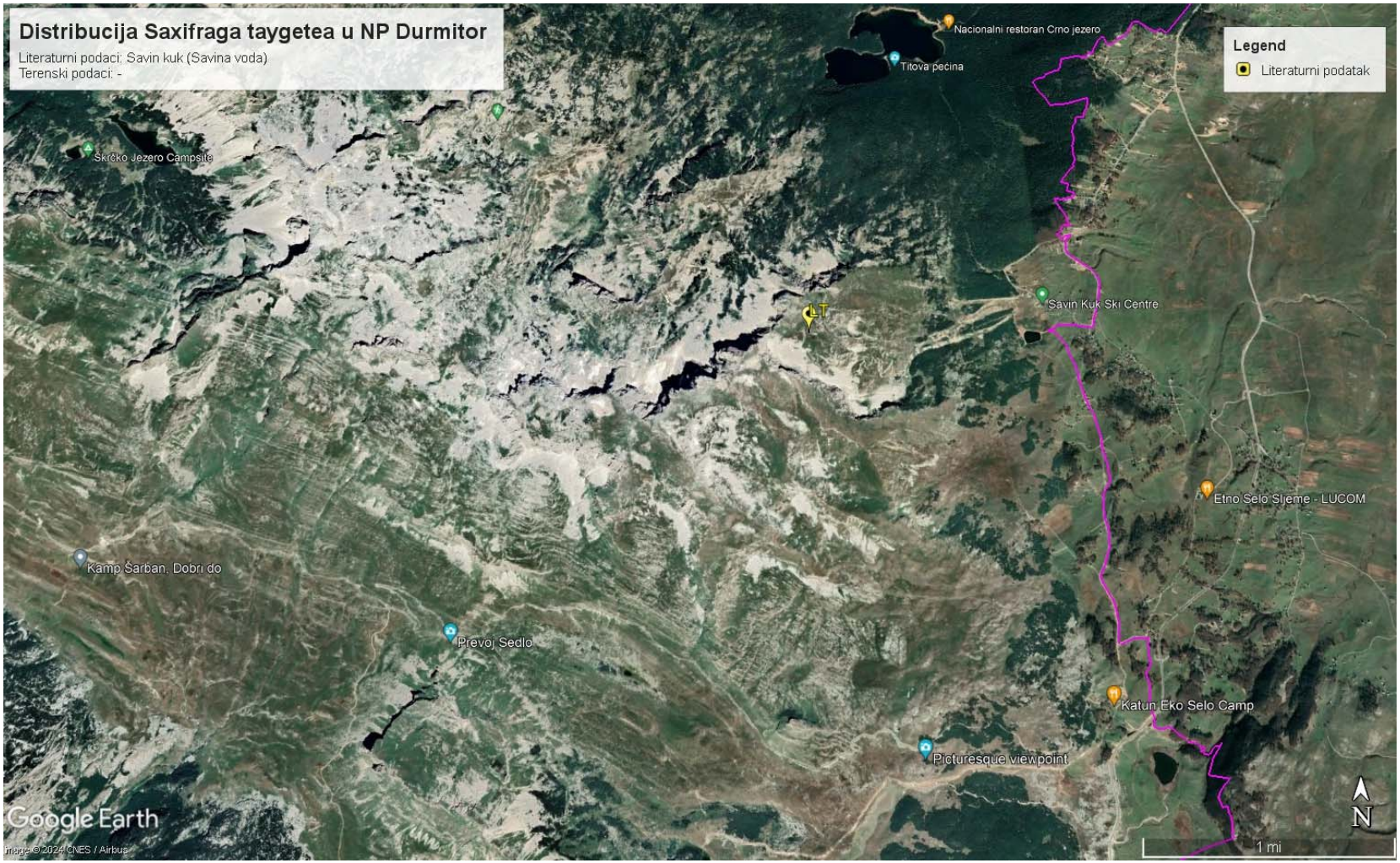
Indikator aktivnosti	*Postavljen planiran broj komunalnog mobilijara*
Odgovornost	Direktor JPNPCG i direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.290,00
Aktivnost 6.1.8.	**Izgraditi nove hranilice za krupne sisare**
Opis aktivnosti	Izgradiće se 10 hranilica za krupne sisare.
Indikator aktivnosti	*Izgrađeno 10 hranilica*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	500,00
Aktivnost 6.1.9.	**Urediti kamp prostor i parking**
Opis aktivnosti	Na utvrđenoj lokaciji urediće se kamp prostor i parking.
Indikator aktivnosti	*Uređen kamp prostor i parking*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	685,00

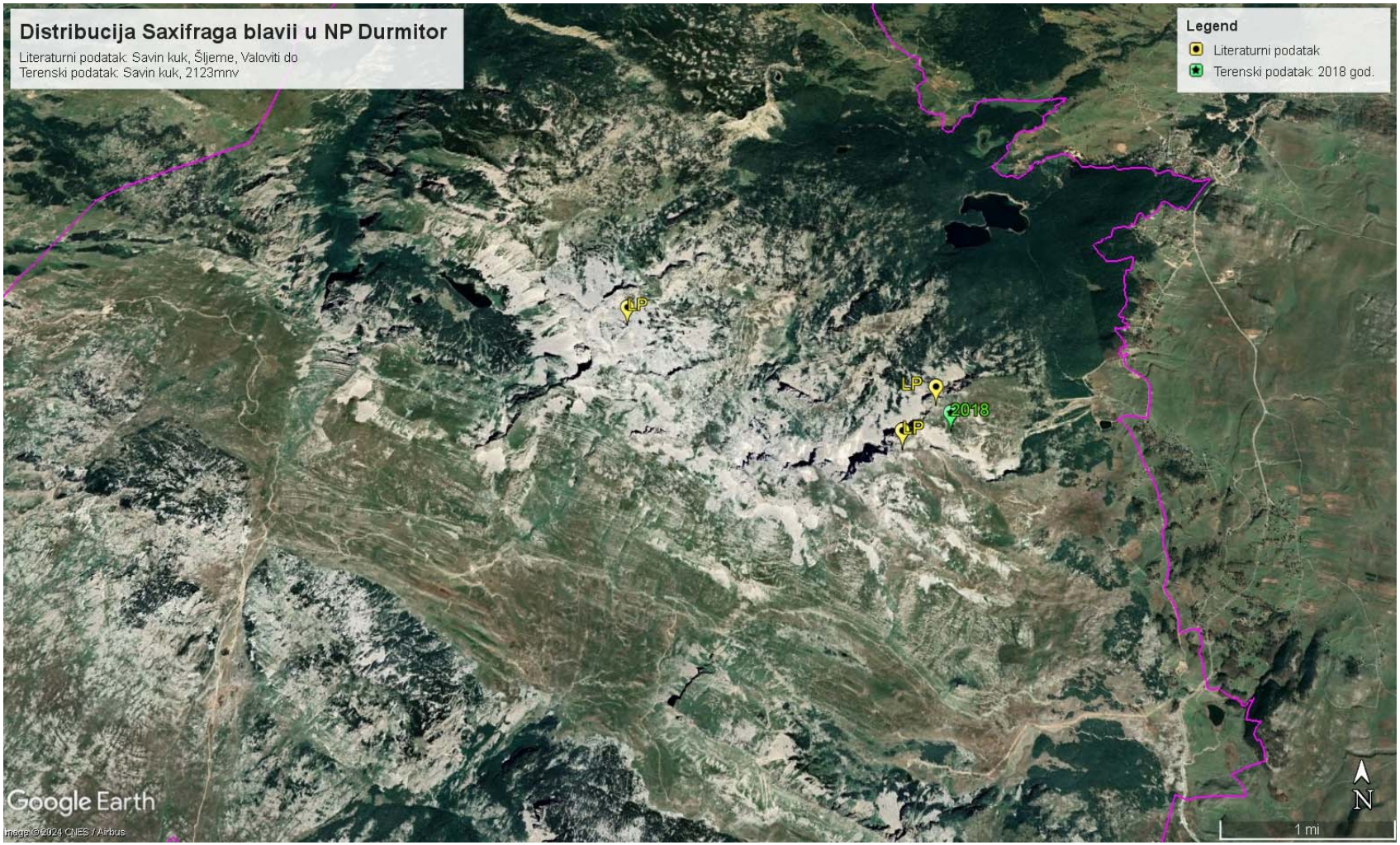
PRILOG

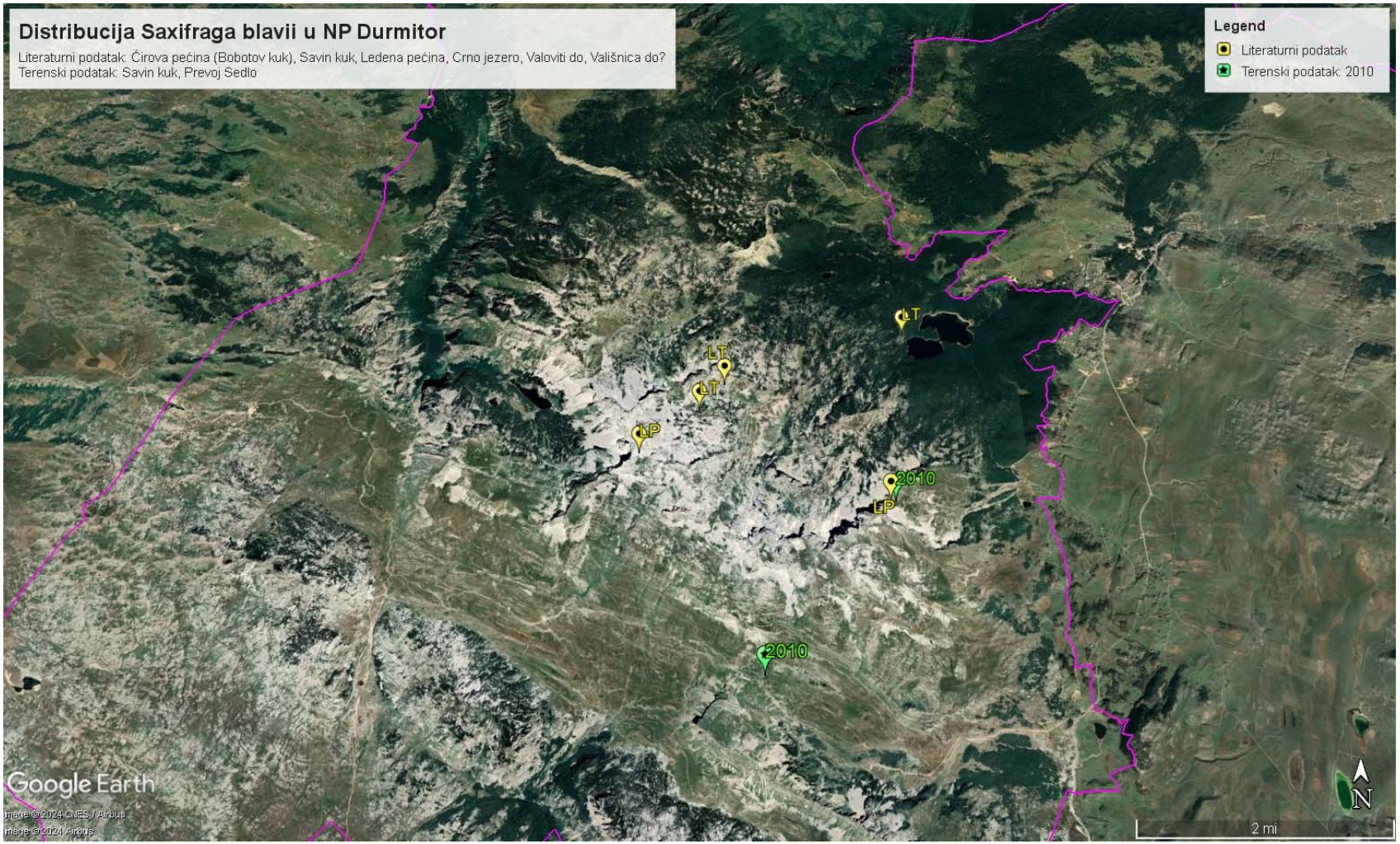

Distribucija Veronica saturejoides u NP Durmitor
Literaturni podaci: Ranisava, Savin kuk, Štuoc
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
Google Earth
6 mi
N

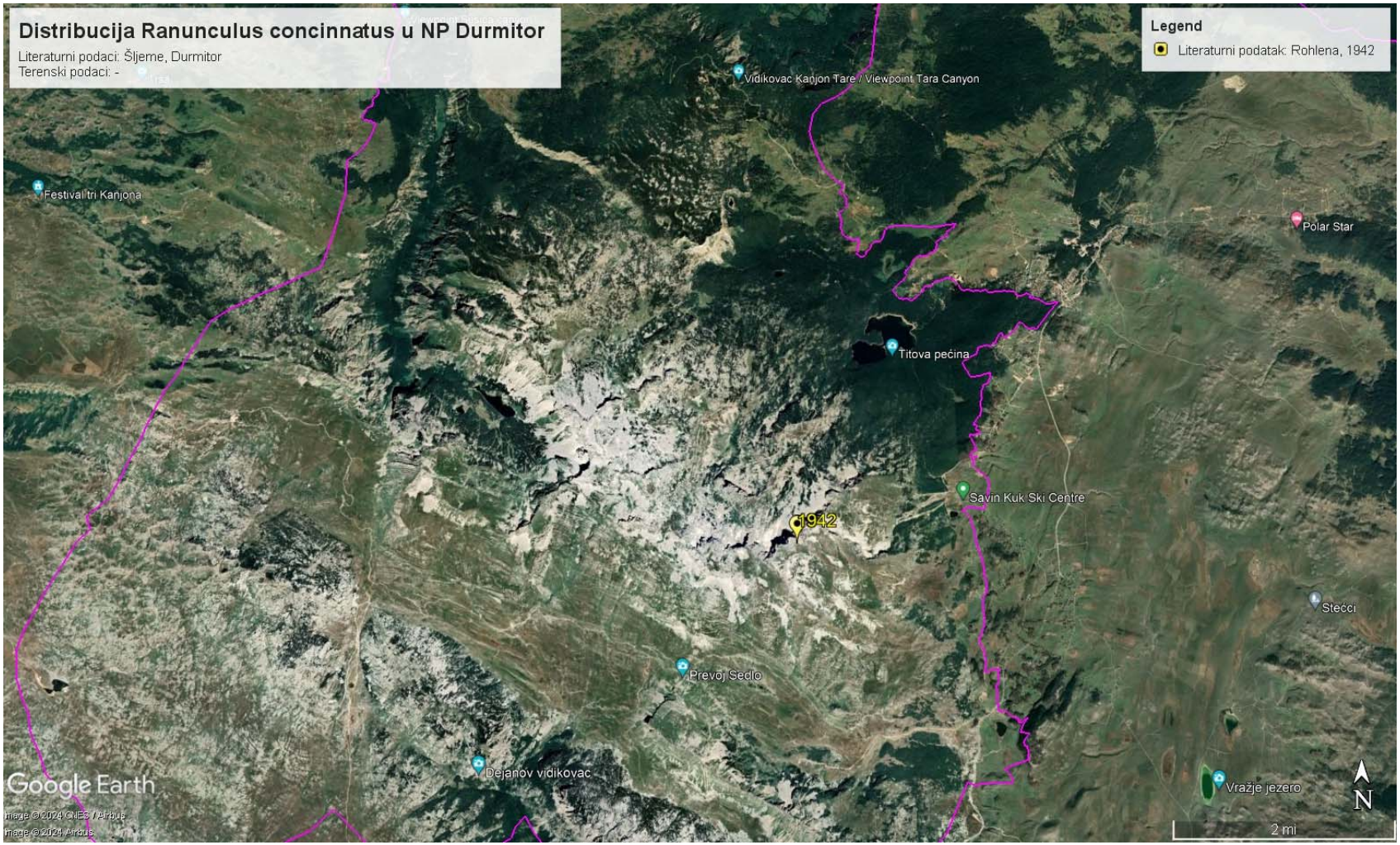

Distribucija Valeriana bertiscea u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin kuk, Bobotov kuk
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
Vidikovac Kanjon Tare / Viewpoint Tara Canyon
Festival tri Kanjona
Polar Star
Panoramic view
Titova pećina
Bobotov Kuk
LT
LT
Savin Kuk Ski Centre
Stećci
Stećci
Prevoj Sedlo
Dejanov vidikovac
Vražje jezero
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Glava Bukovice
3 mi
N

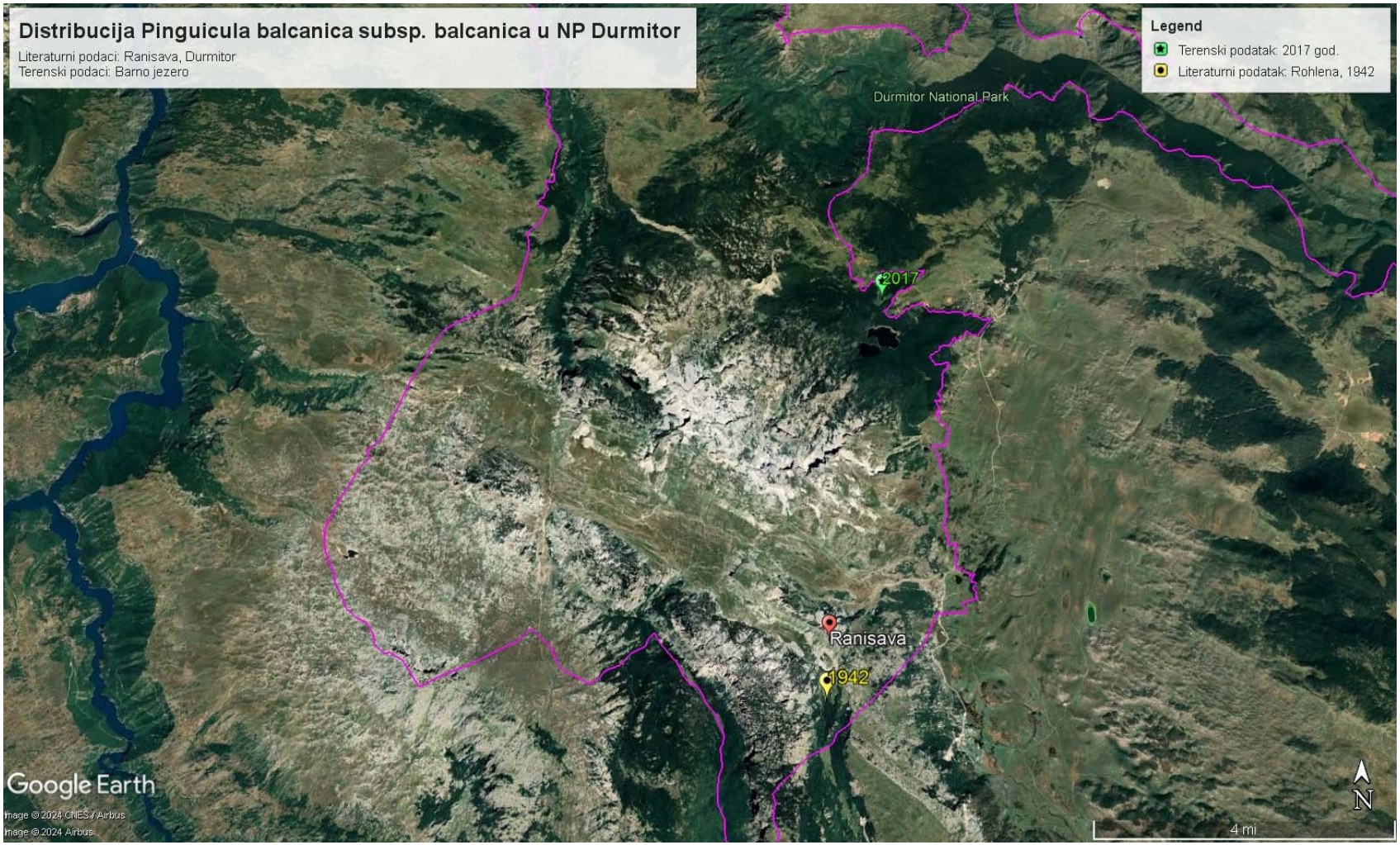

Distribucija Thesium auriculatum u NP Durmitor
Literaturni podaci: Dobri do, Valoviti do, iznad Pošćanskog jezera, Ranisava
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
1942
1942
1942
1968
Google Earth
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
4 mi
N

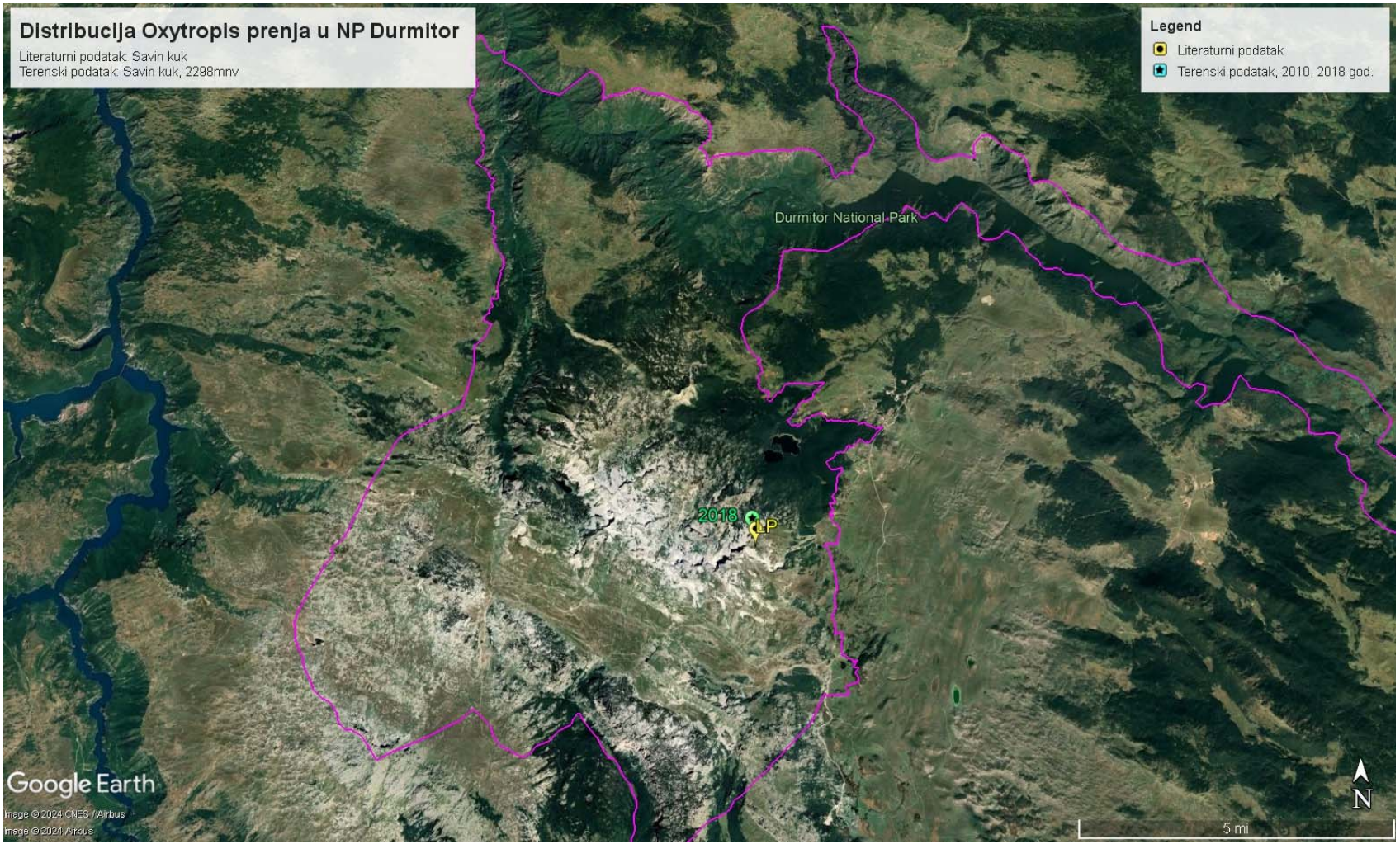

Distribucija Saxifraga taygetea u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin kuk (Savina voda)
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
Nacionalni restoran Crno jezero
Titova pećina
Škrčko Jezero Campsite
Savin Kuk Ski Centre
Etno Selo Sljeme - LUCOM
Kamp Šarban, Dobri do
Prevoj Sedlo
Katun Eko Selo Camp
Picturesque viewpoint
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
N
1 mi

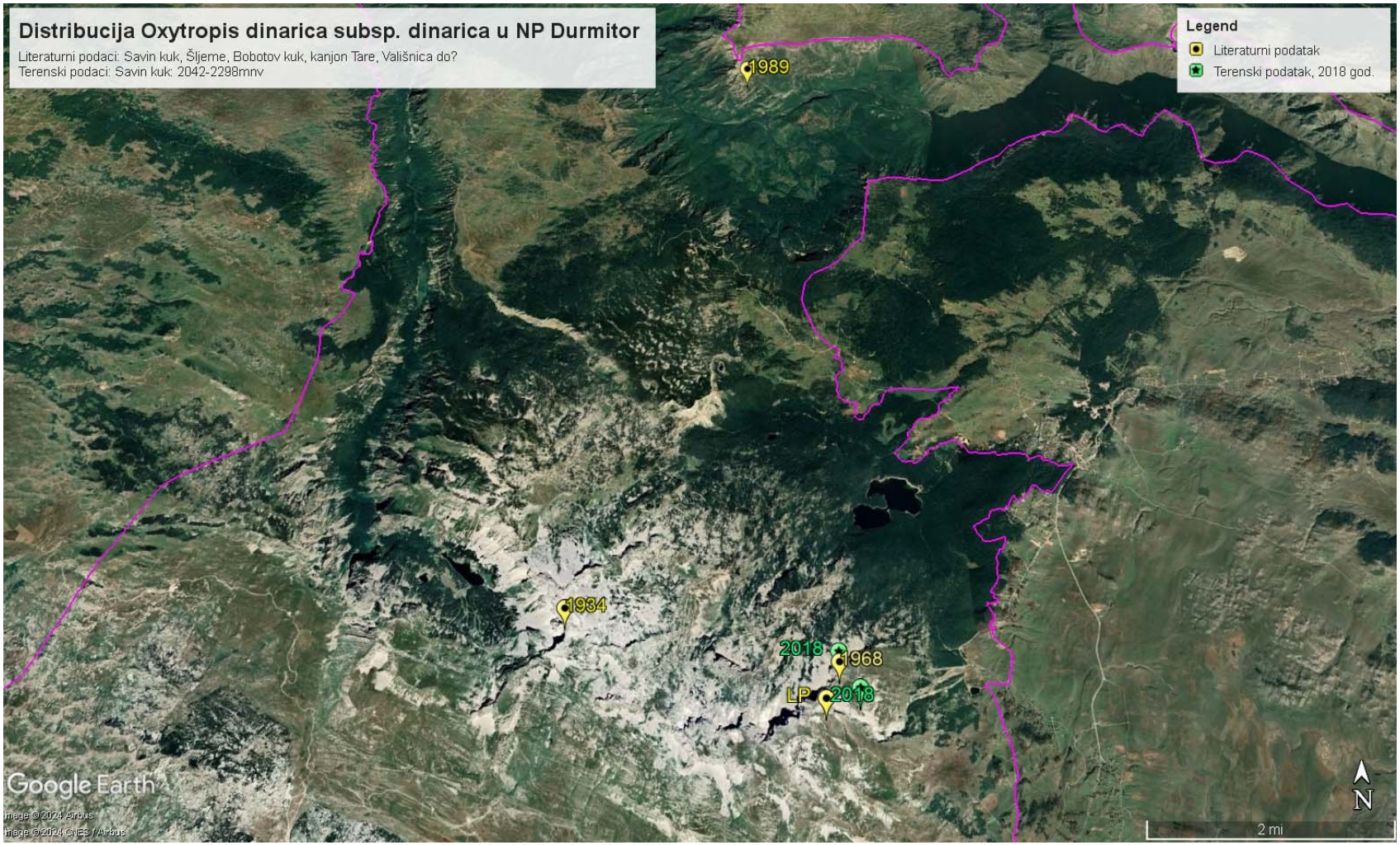

Distribucija Saxifraga blavii u NP Durmitor
Literaturni podatak: Savin kuk, Šljeme, Valoviti do
Terenski podatak: Savin kuk, 2123mnv
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2018 god.
LP
LP
LP
2018
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
N
1 mi

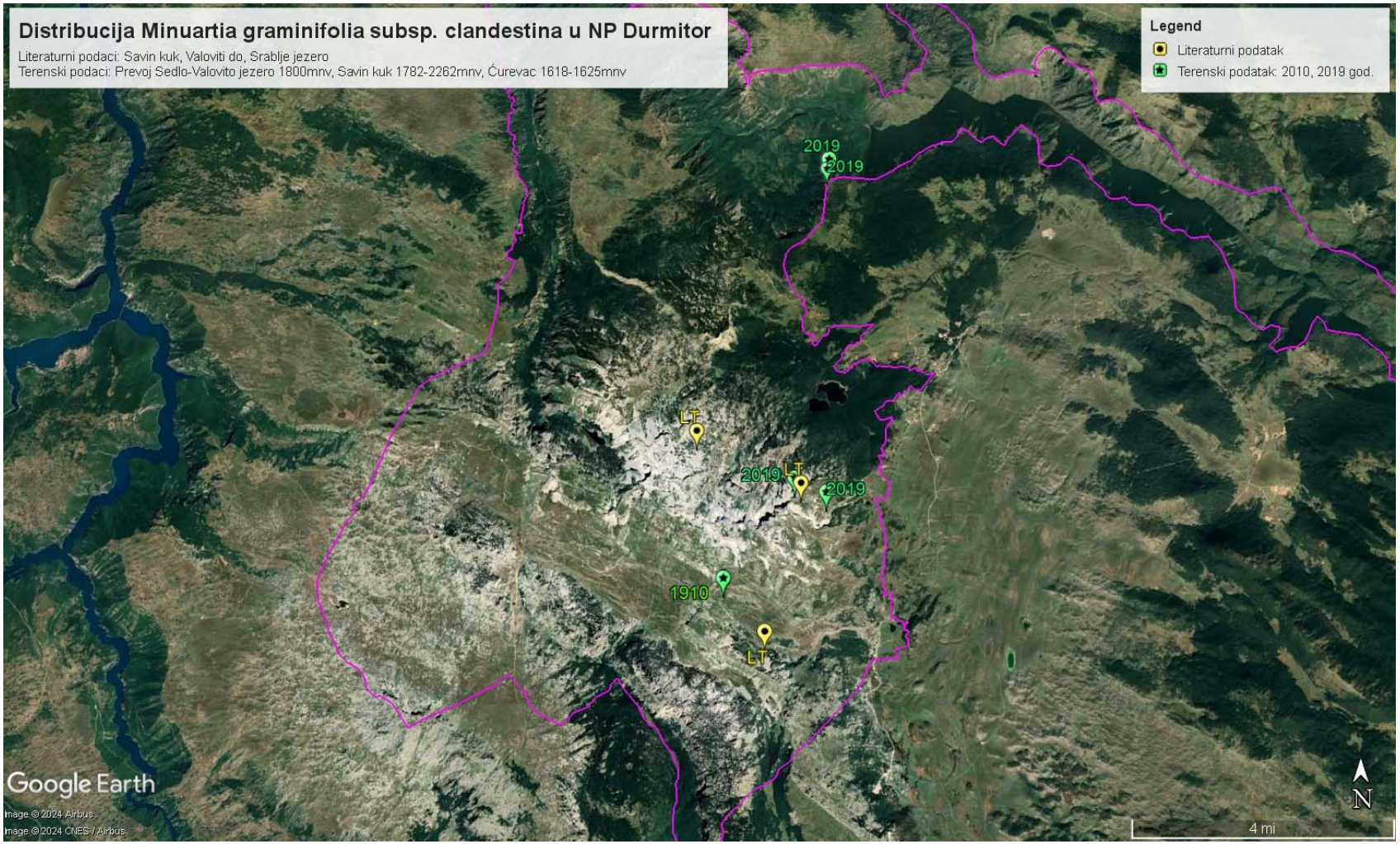

Distribucija Saxifraga blavii u NP Durmitor
Literaturni podatak: Ćirova pećina (Bobotov kuk), Savin kuk, Ledena pećina, Crno jezero, Valoviti do, Vališnica do?
Terenski podatak: Savin kuk, Prevoj Sedlo
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2010
LT
LT
LT
LP
2010
LP
2010
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
N
2 mi

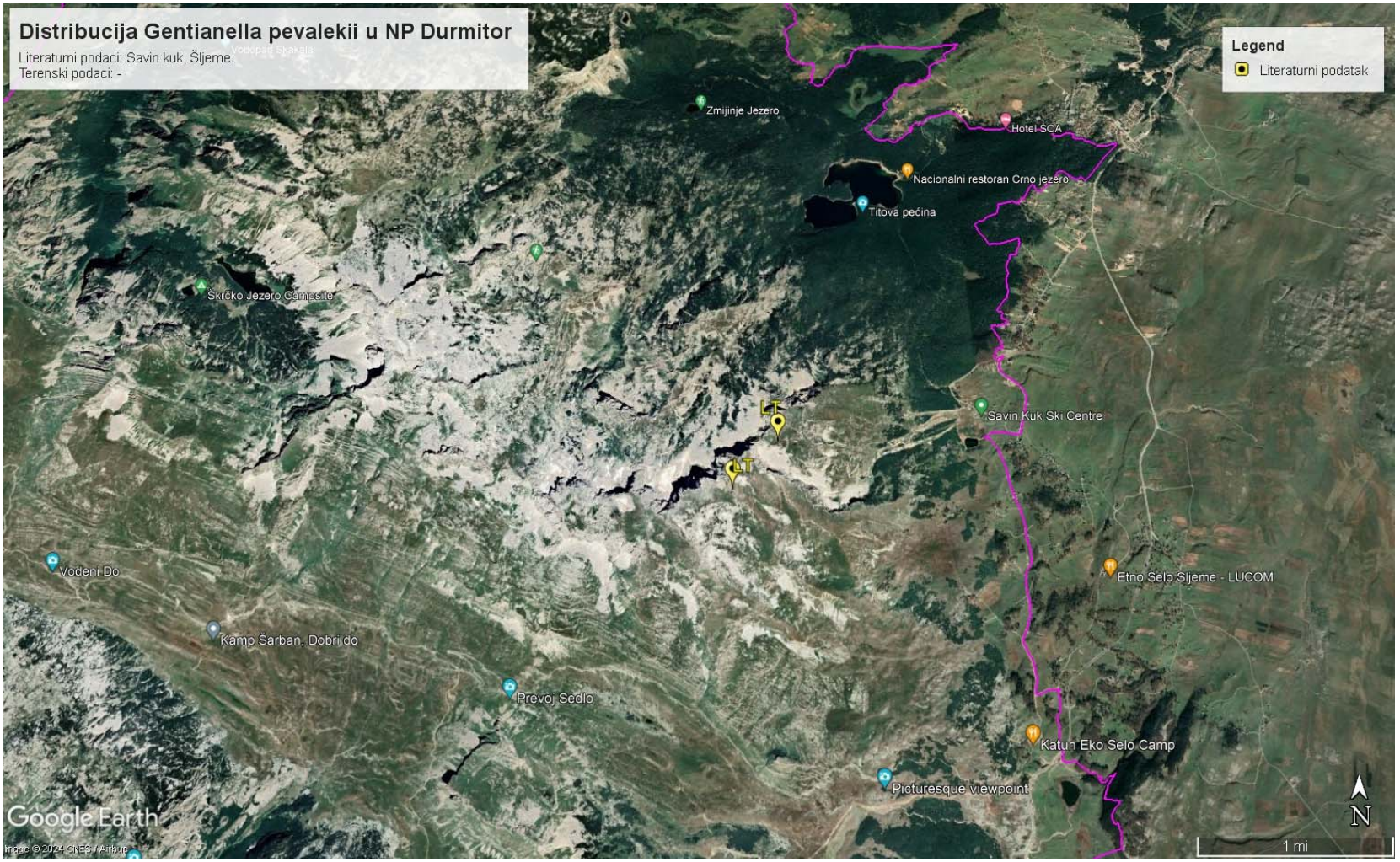

Distribucija Ranunculus concinnatus u NP Durmitor
Literaturni podaci: Šljeme, Durmitor
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak: Rohlena, 1942
Vidikovac Kanjon Tare / Viewpoint Tara Canyon
Festival tri Kanjona
Polar Star
Titova pećina
Savin Kuk Ski Centre
1942
Stecci
Prevoj Sedlo
Dejanov vidikovac
Vražje jezero
Google Earth
2 mi
N

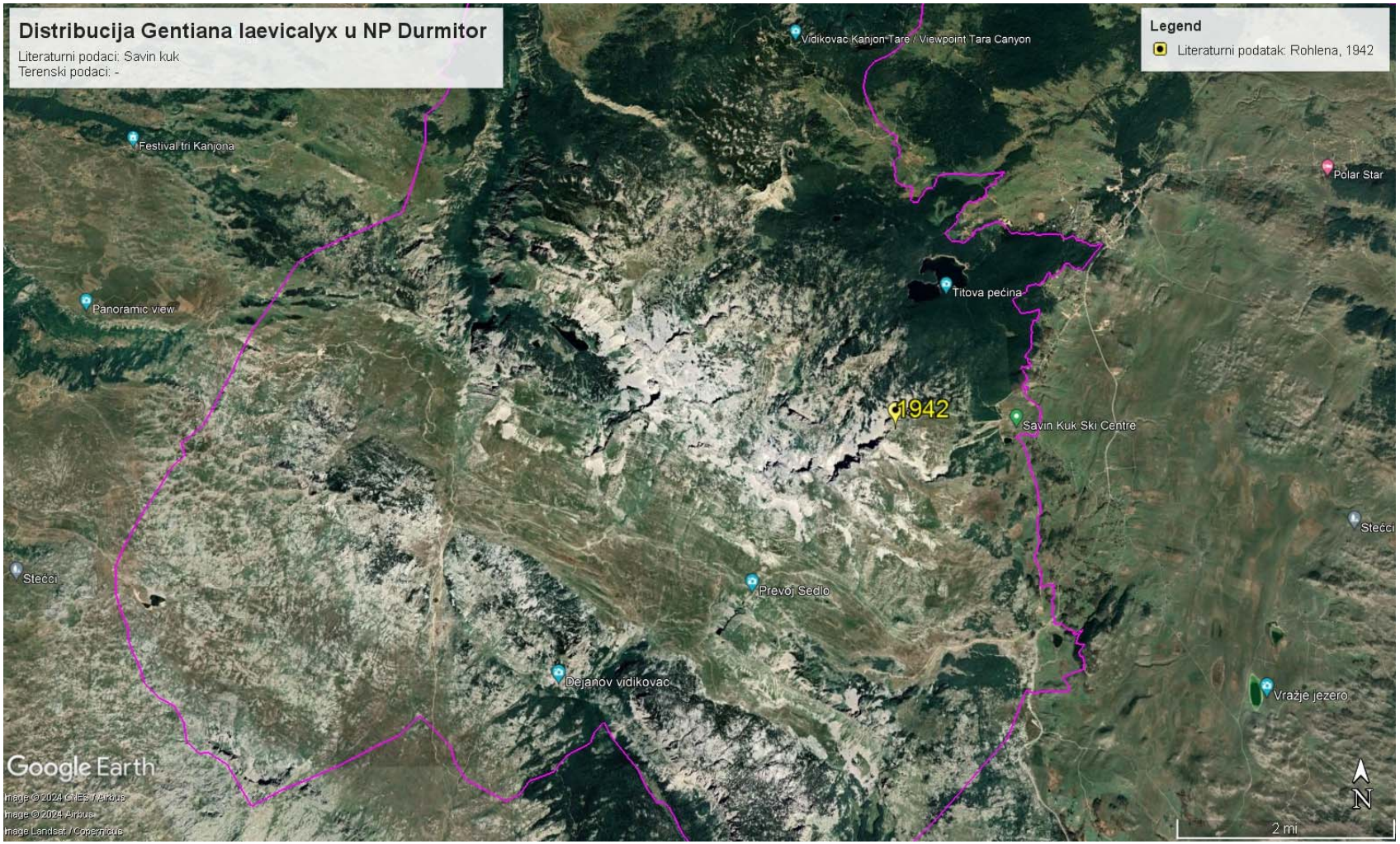

Distribucija Pinguicula balcanica subsp. balcanica u NP Durmitor
Literaturni podaci: Ranisava, Durmitor
Terenski podaci: Barno jezero
Legend
Terenski podatak: 2017 god.
Literaturni podatak: Rohlena, 1942
Durmitor National Park
2017
Ranisava
1942
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
4 mi
N

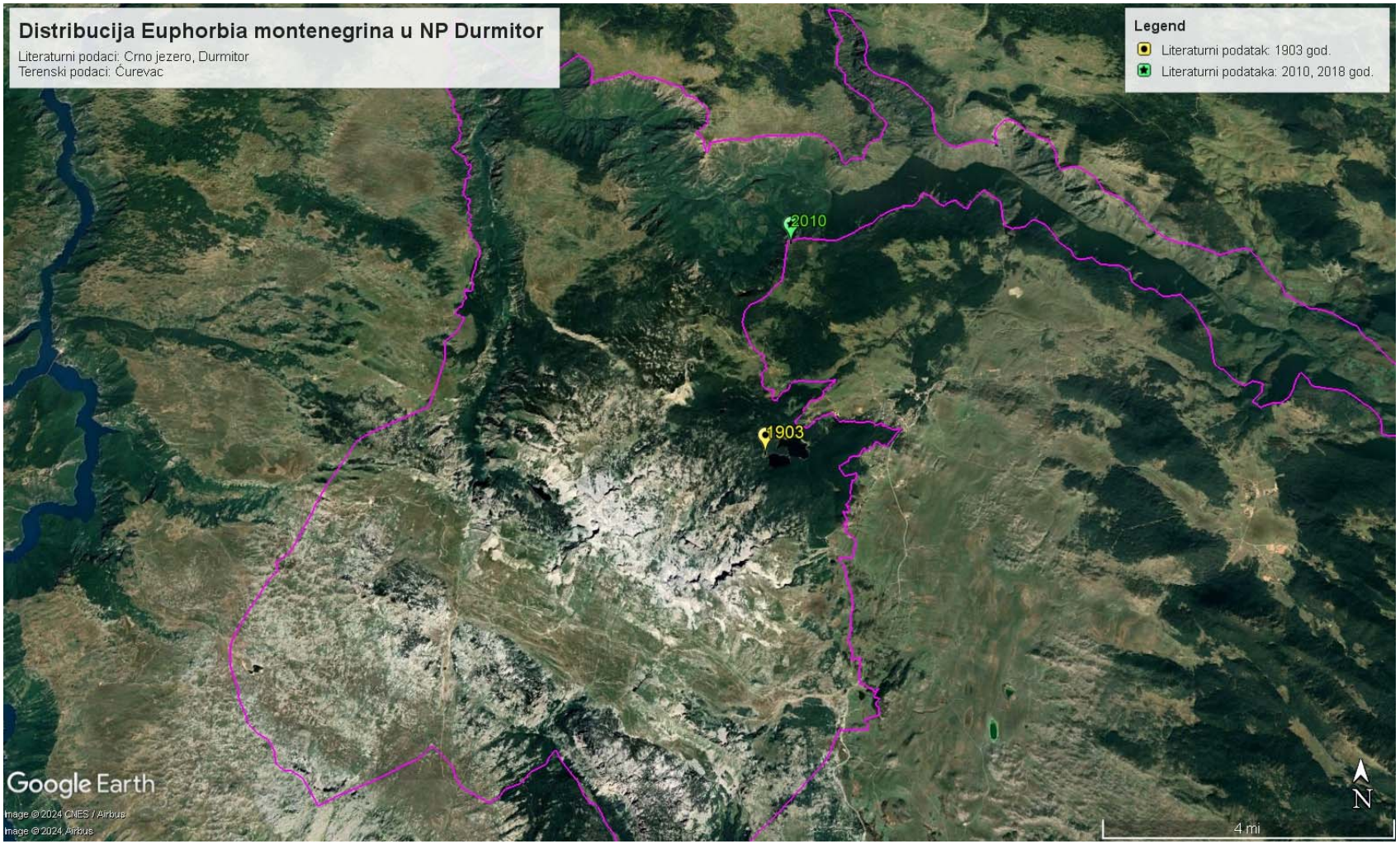

Distribucija Oxytropis prenja u NP Durmitor
Literaturni podatak: Savin kuk
Terenski podatak: Savin kuk, 2298mnv
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak, 2010, 2018 god.
Durmitor National Park
2018
LP
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
N
5 mi

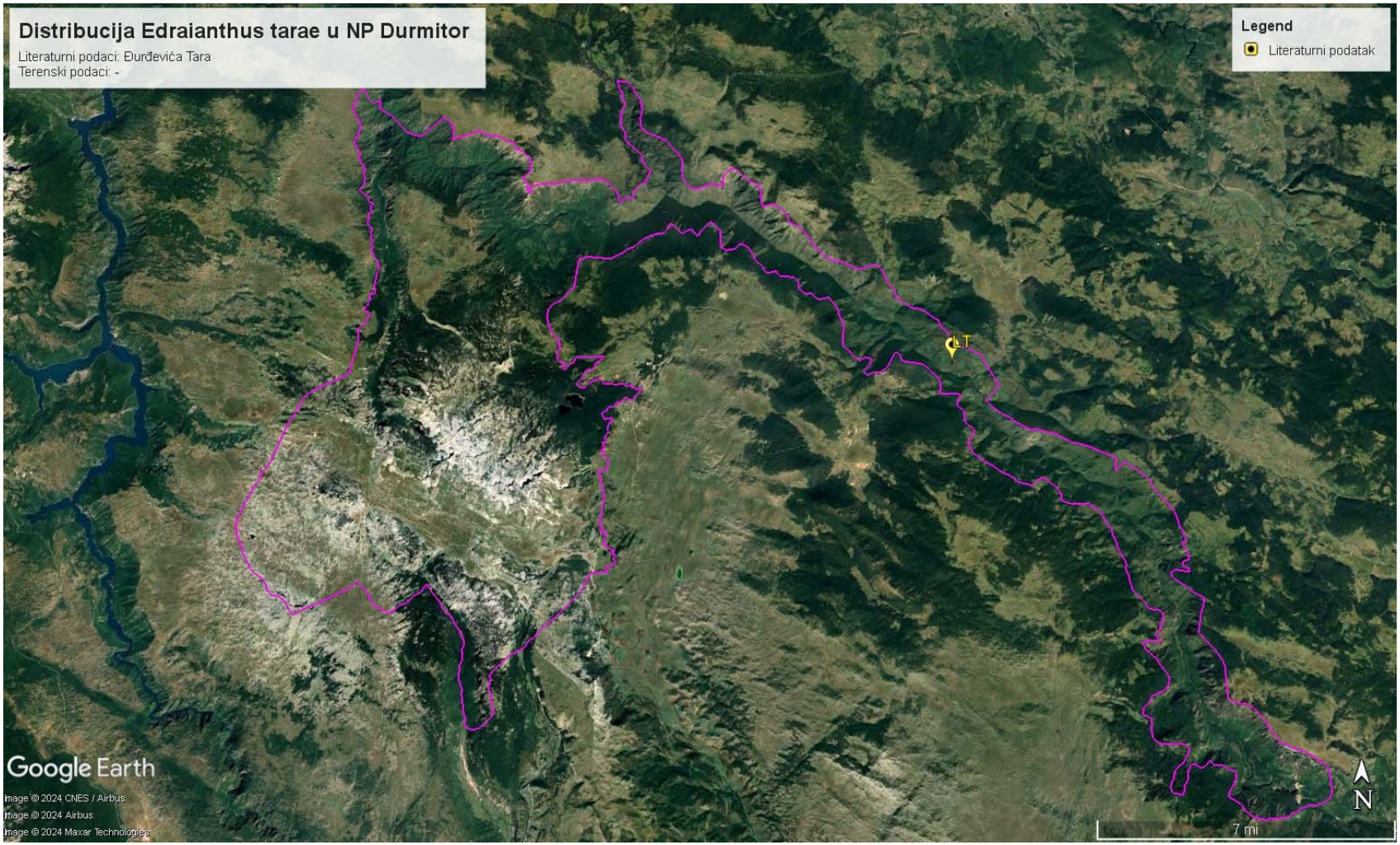

Distribucija Oxytropis dinarica subsp. dinarica u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin kuk, Šljeme, Bobotov kuk, kanjon Tare, Vališnica do?
Terenski podaci: Savin kuk: 2042-2298mnv
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak, 2018 god.
1989
1934
2018
1968
LP
2018
Google Earth
N
2 mi

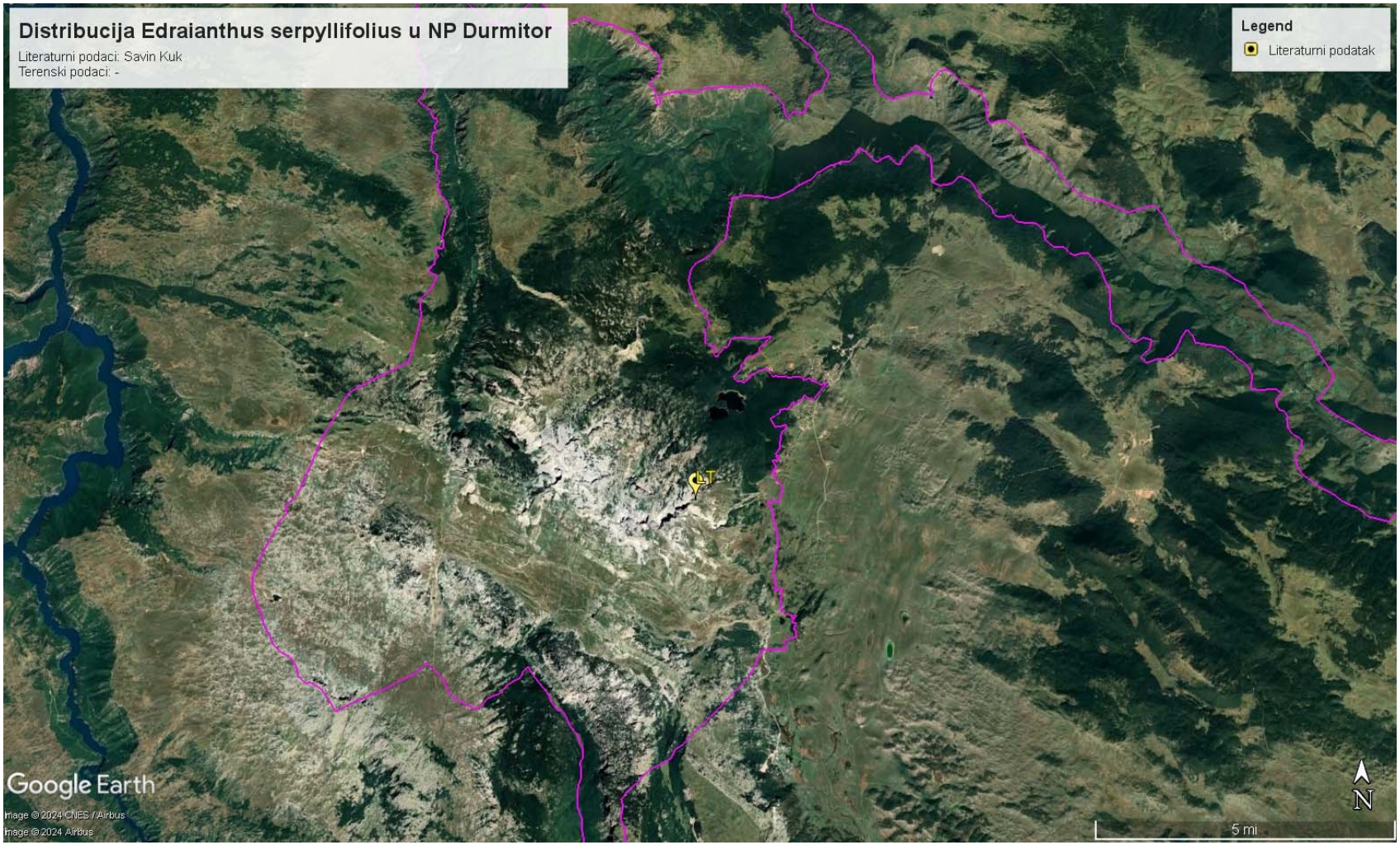

Distribucija Minuartia graminifolia subsp. clandestina u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin kuk, Valoviti do, Srablje jezero
Terenski podaci: Prevoj Sedlo-Valovito jezero 1800mnv, Savin kuk 1782-2262mnv, Ćurevac 1618-1625mnv
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2010, 2019 god.
2019
2019
LT
2019
LT
2019
1910
LT
Google Earth
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
N
4 mi

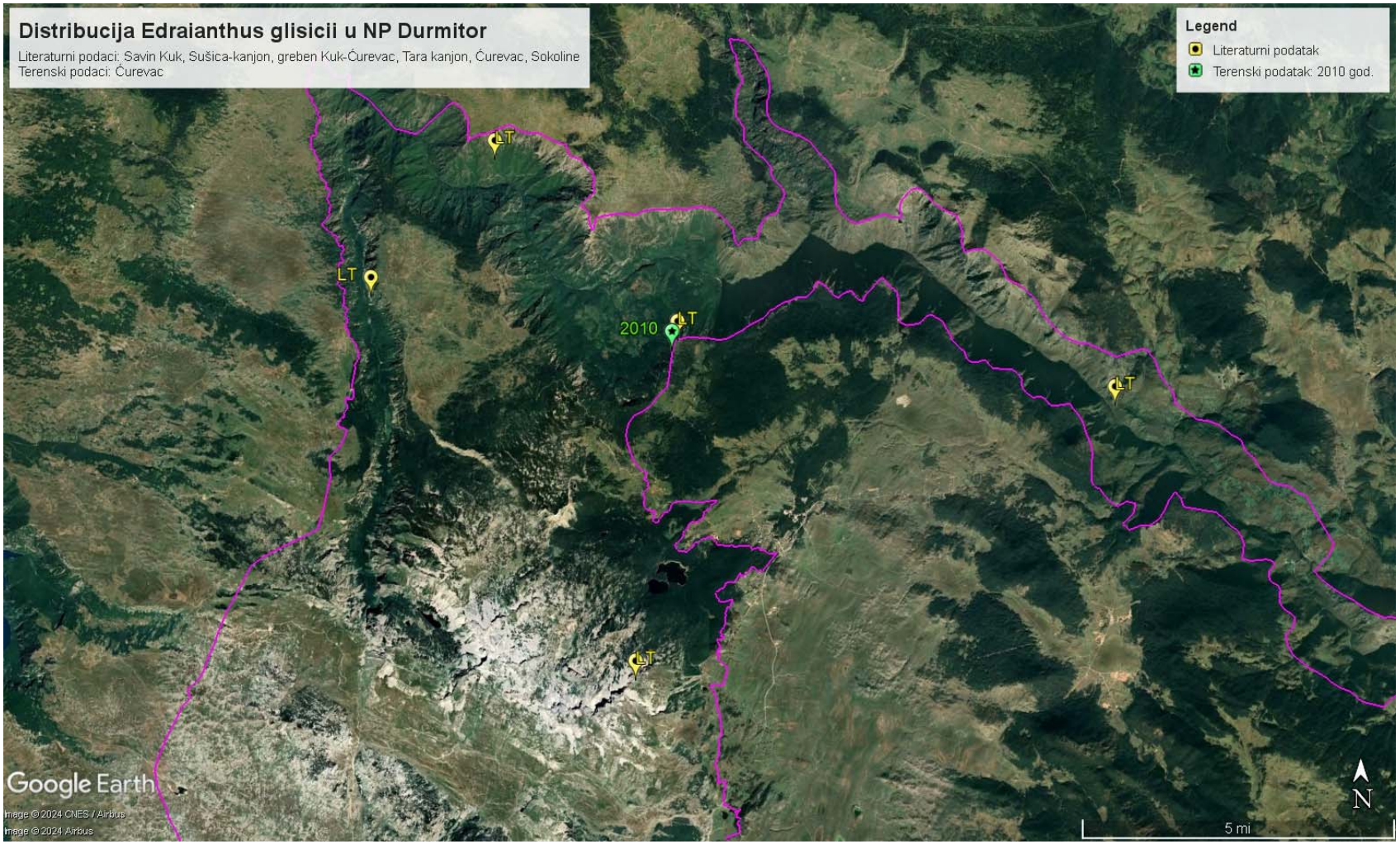

Distribucija Gentianella pevalekii u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin kuk, Šljeme
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
Zmijinje Jezero
Hotel SOA
Nacionalni restoran Crno jezero
Titova pećina
Škrčko Jezero Campsite
Savin Kuk Ski Centre
Vodeni Do
Etno Selo Šljeme - LUCOM
Kamp Šarban, Dobri do
Prevoj Sedlo
Katun Eko Selo Camp
Picturesque viewpoint
Google Earth
1 mi
N

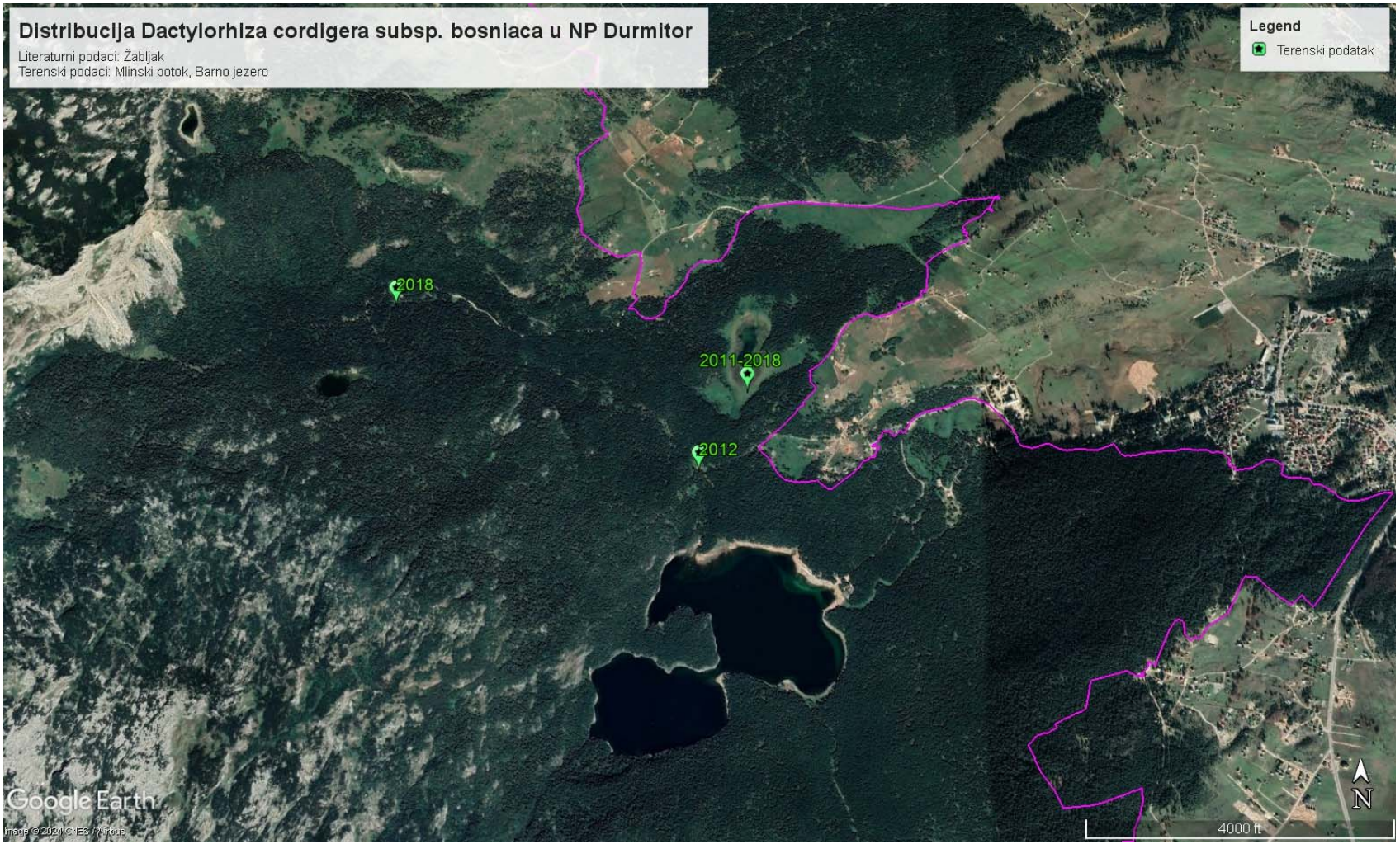

Distribucija Gentiana laevicalyx u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin kuk
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak: Rohlena, 1942
Vidikovac Kanjon Tare / Viewpoint Tara Canyon
Festival tri Kanjona
Polar Star
Titova pećina
Panoramic view
1942
Savin Kuk Ski Centre
Stećci
Stećci
Prevoj Sedlo
Dejanov vidikovac
Vražje jezero
Google Earth
2 mi
N

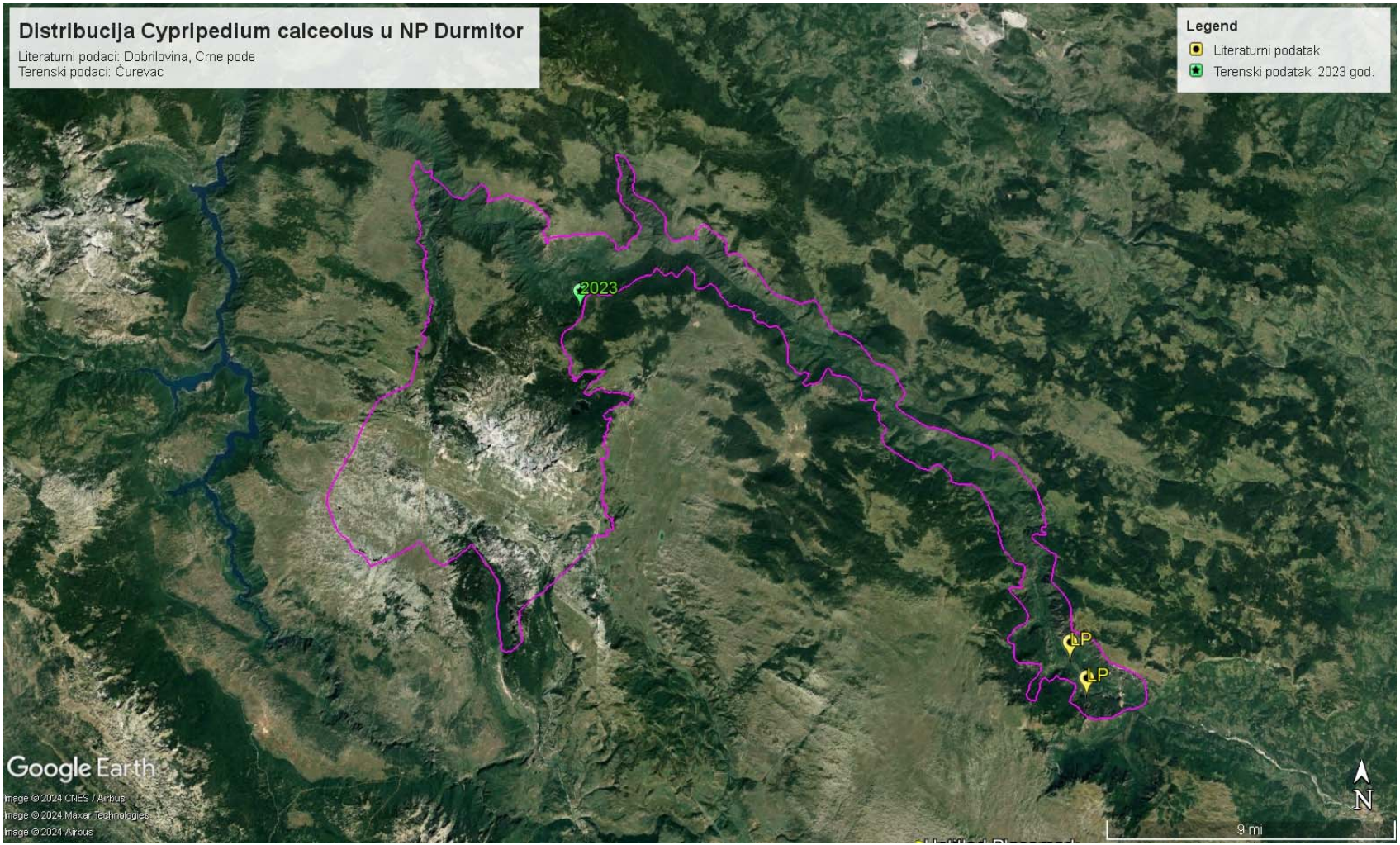

Distribucija Euphorbia montenegrina u NP Durmitor
Literaturni podaci: Crno jezero, Durmitor
Terenski podaci: Ćurevac
Legend
Literaturni podatak: 1903 god.
Literaturni podataka: 2010, 2018 god.
2010
1903
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
N
4 mi

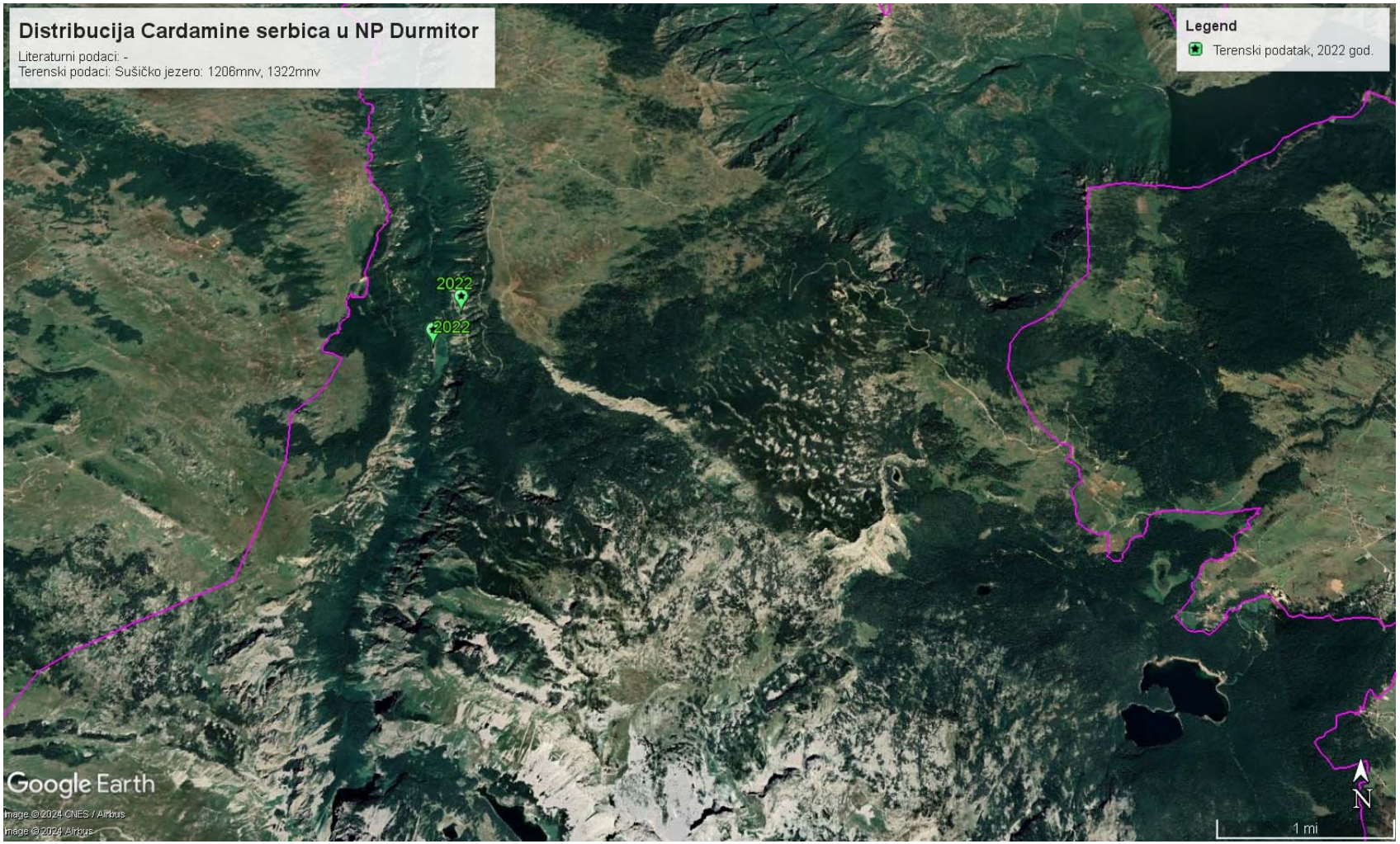

Distribucija Edraianthus tarae u NP Durmitor
Literaturni podaci: Đurđevića Tara
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
LT
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
7 mi
N

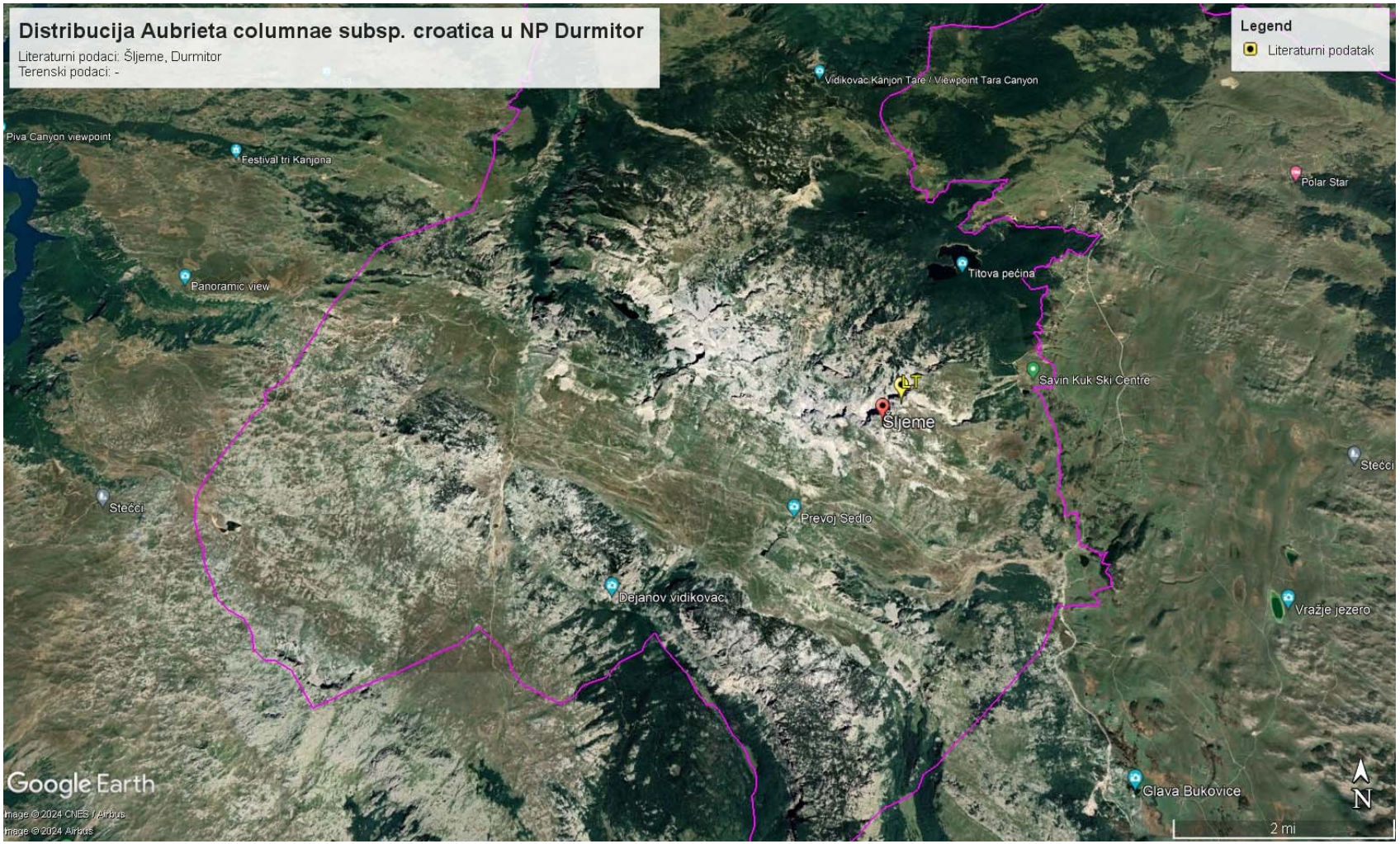

Distribucija Edraianthus serpyllifolius u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin Kuk
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
5 mi
N

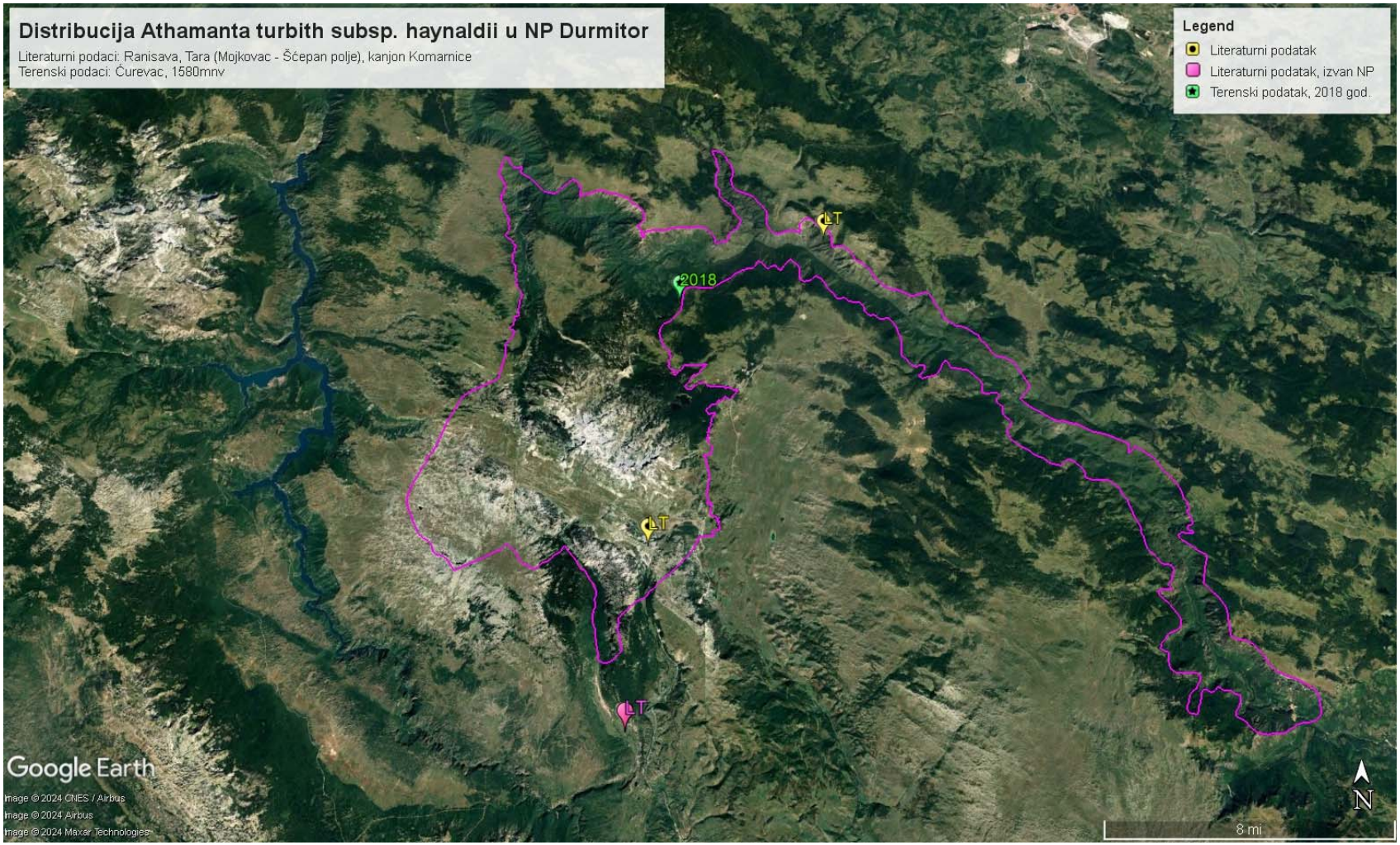

Distribucija Edraianthus glisicii u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin Kuk, Sušica-kanjon, greben Kuk-Ćurevac, Tara kanjon, Ćurevac, Sokoline
Terenski podaci: Ćurevac
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2010 god.
LT
2010
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
N
5 mi

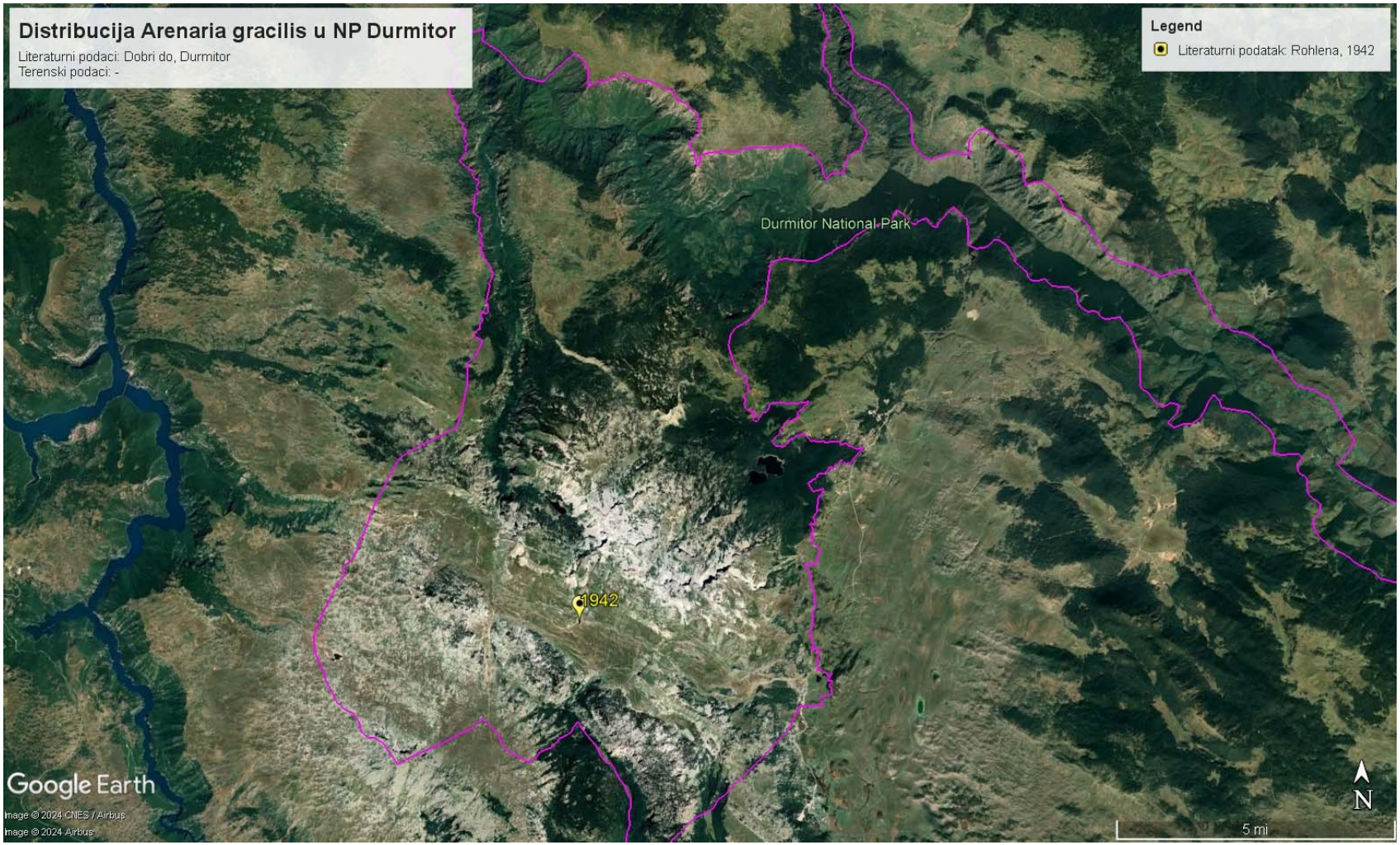

Distribucija Dactylorhiza cordigera subsp. bosniaca u NP Durmitor
Literaturni podaci: Žabljak
Terenski podaci: Mlinski potok, Barno jezero
Legend
Terenski podatak
2018
2011-2018
2012
Google Earth
4000 ft
N

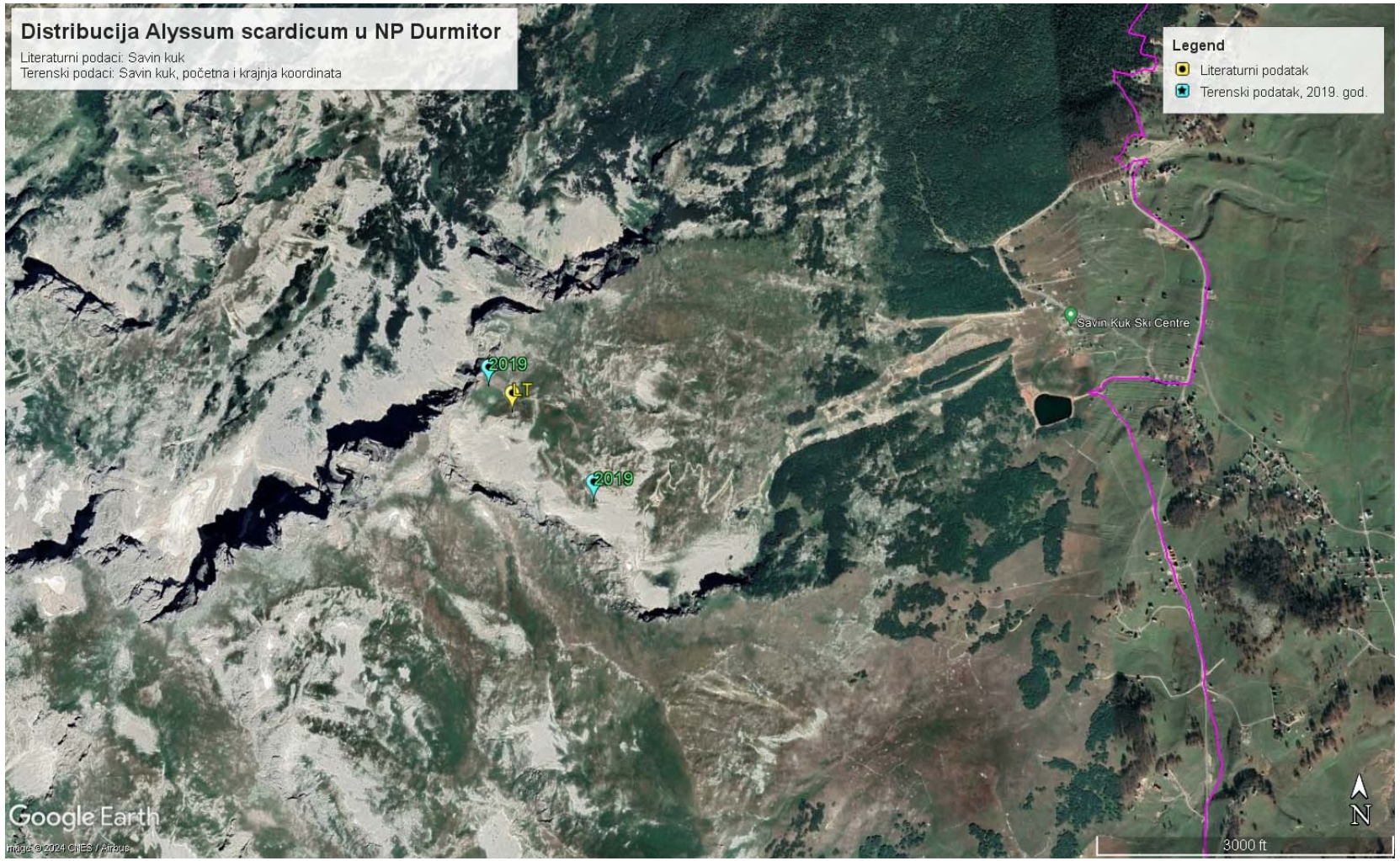

Distribucija Cypripedium calceolus u NP Durmitor
Literaturni podaci: Dobrilovina, Crne pode
Terenski podaci: Ćurevac
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2023 god.
2023
LP
LP
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 Airbus
9 mi
N

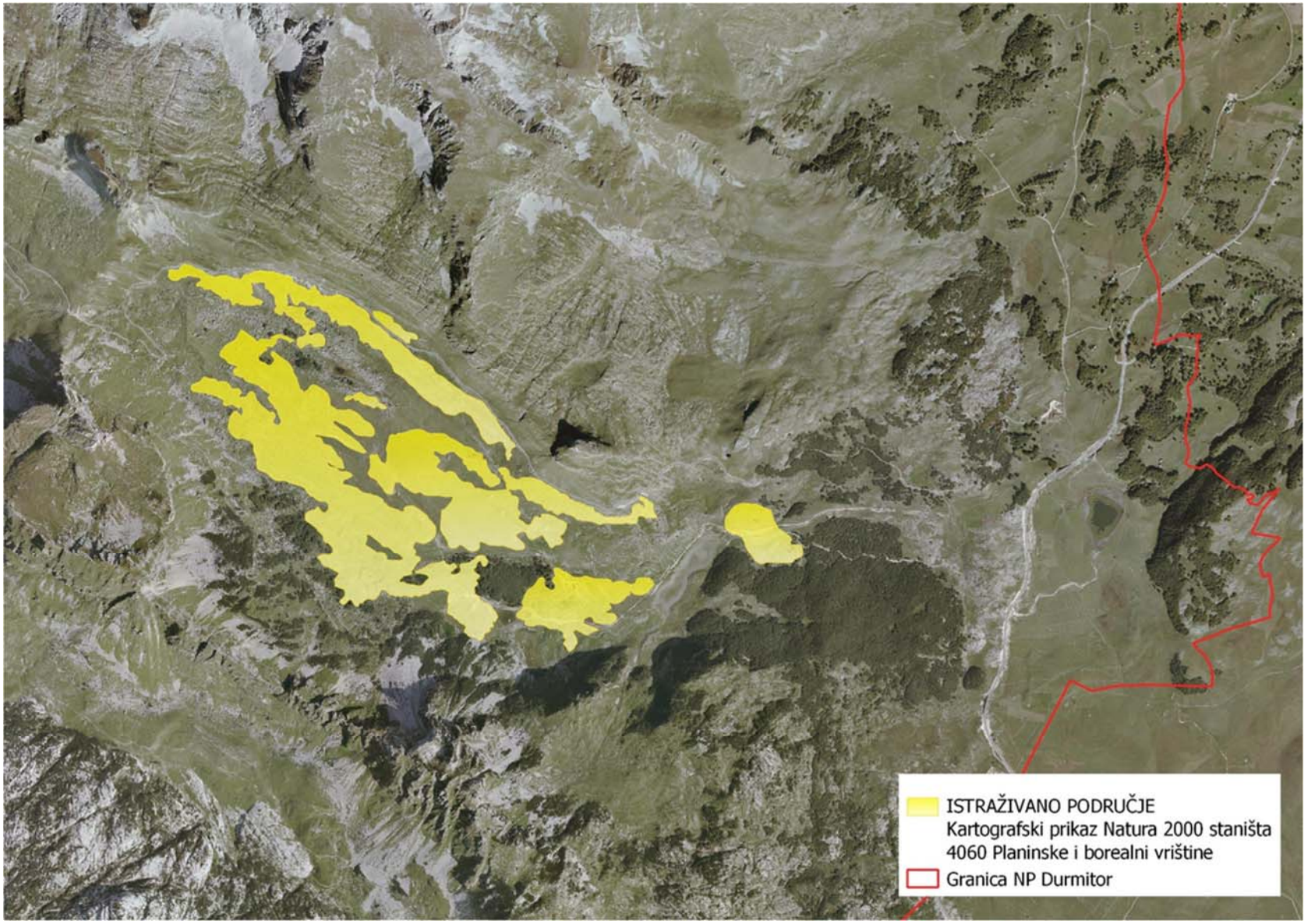

Distribucija Cardamine serbica u NP Durmitor
Literaturni podaci: -
Terenski podaci: Sušičko jezero: 1206mnv, 1322mnv
Legend
Terenski podatak, 2022 god.
2022
2022
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
N
1 mi

Distribucija Aubrieta columnae subsp. croatica u NP Durmitor
Literaturni podaci: Šljeme, Durmitor
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
Vidikovac Kanjon Tare / Viewpoint Tara Canyon
Piva Canyon viewpoint
Festival tri Kanjona
Polar Star
Titova pećina
Panoramic view
Savin Kuk Ski Centre
Šljeme
Stećci
Stećci
Prevoj Sedlo
Dejanov vidikovac
Vražje jezero
Glava Bukovice
N
2 mi
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus

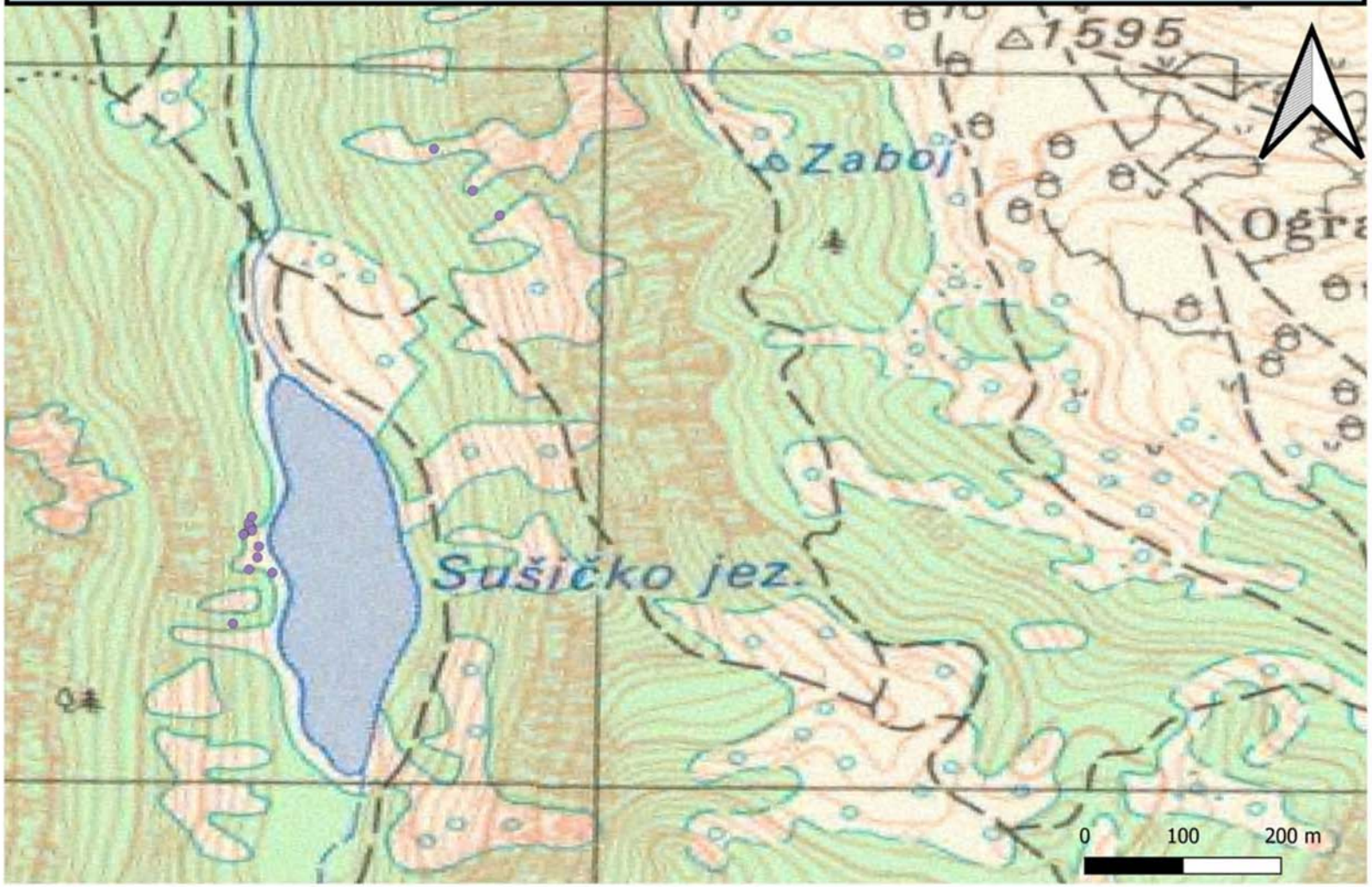

Distribucija Athamanta turbith subsp. haynaldii u NP Durmitor
Literaturni podaci: Ranisava, Tara (Mojkovac - Šćepan polje), kanjon Komarnice
Terenski podaci: Ćurevac, 1580mnv
Legend
Literaturni podatak
Literaturni podatak, izvan NP
Terenski podatak, 2018 god.
2018
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
N
8 mi

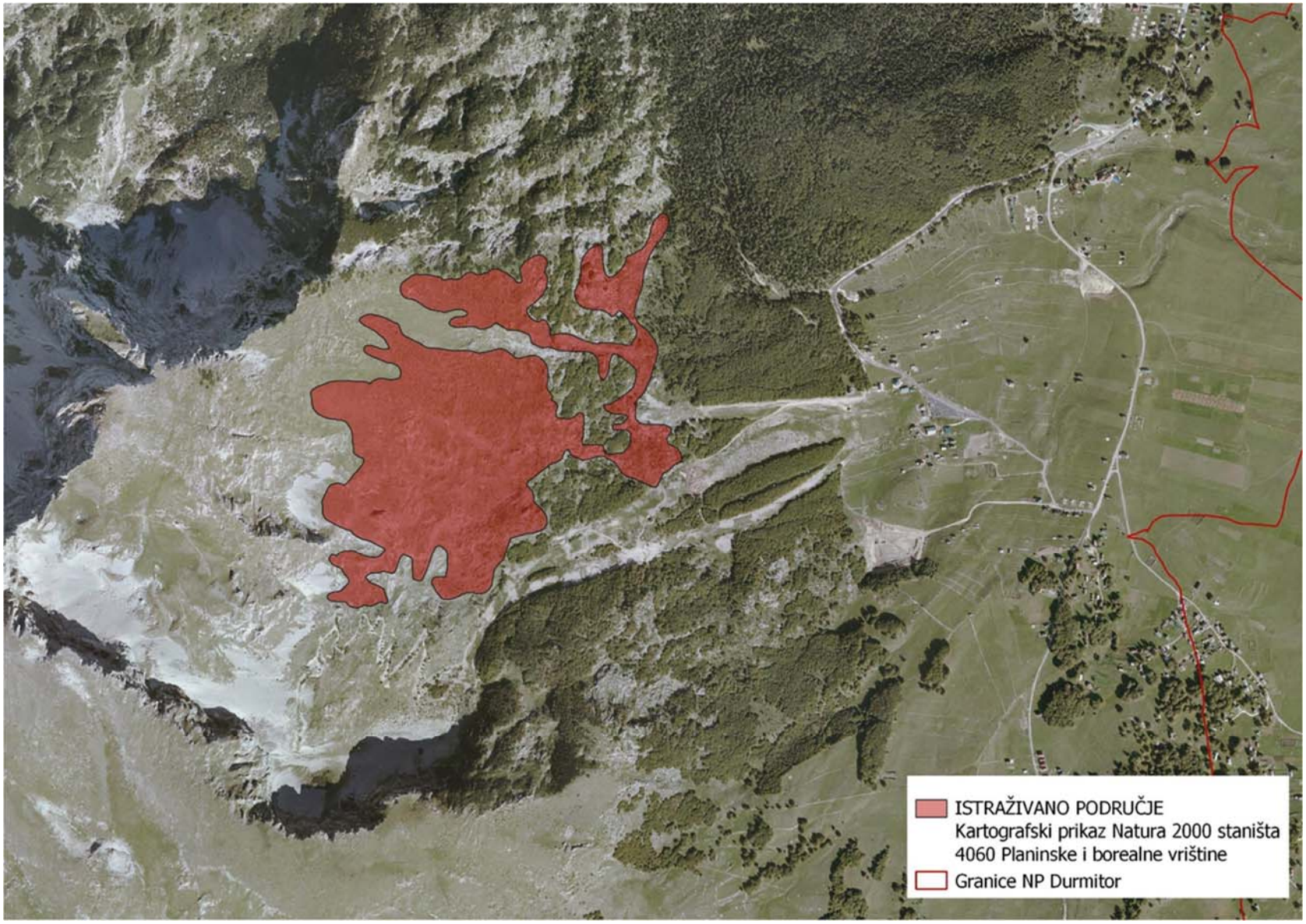

Distribucija Arenaria gracilis u NP Durmitor
Literaturni podaci: Dobri do, Durmitor
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak: Rohlena, 1942
Durmitor National Park
1942
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
5 mi
N

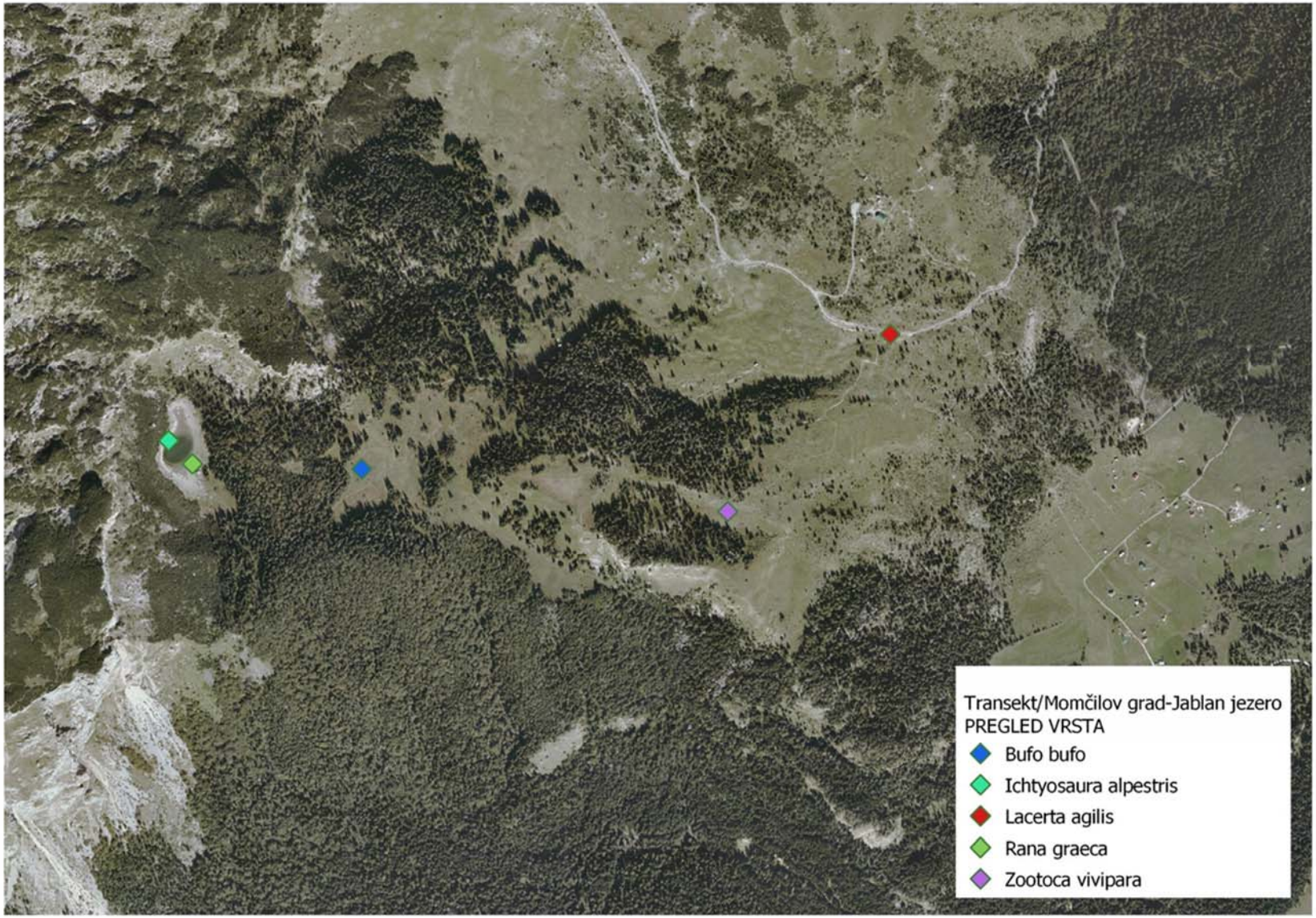

Distribucija Alyssum scardicum u NP Durmitor
Literaturni podaci: Savin kuk
Terenski podaci: Savin kuk, početna i krajnja koordinata
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak, 2019. god.
Savin Kuk Ski Centre
2019
LT
2019
Google Earth
3000 ft
N

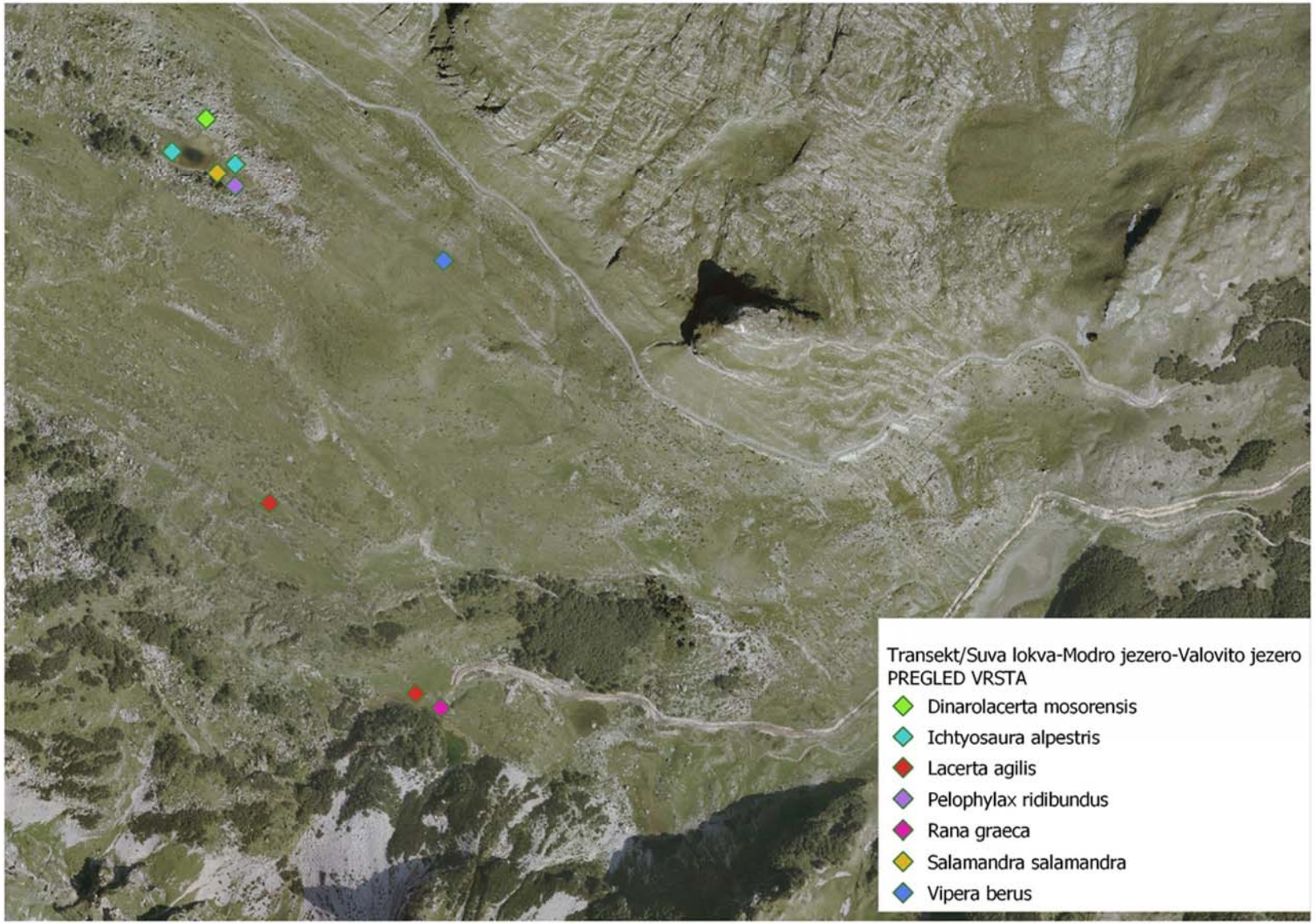

ISTRAŽIVANO PODRUČJE
Kartografski prikaz Natura 2000 staništa
4060 Planinske i borealni vrištine
Granica NP Durmitor

Mapa rasprostranjenja vrste *Cardamine serbica*

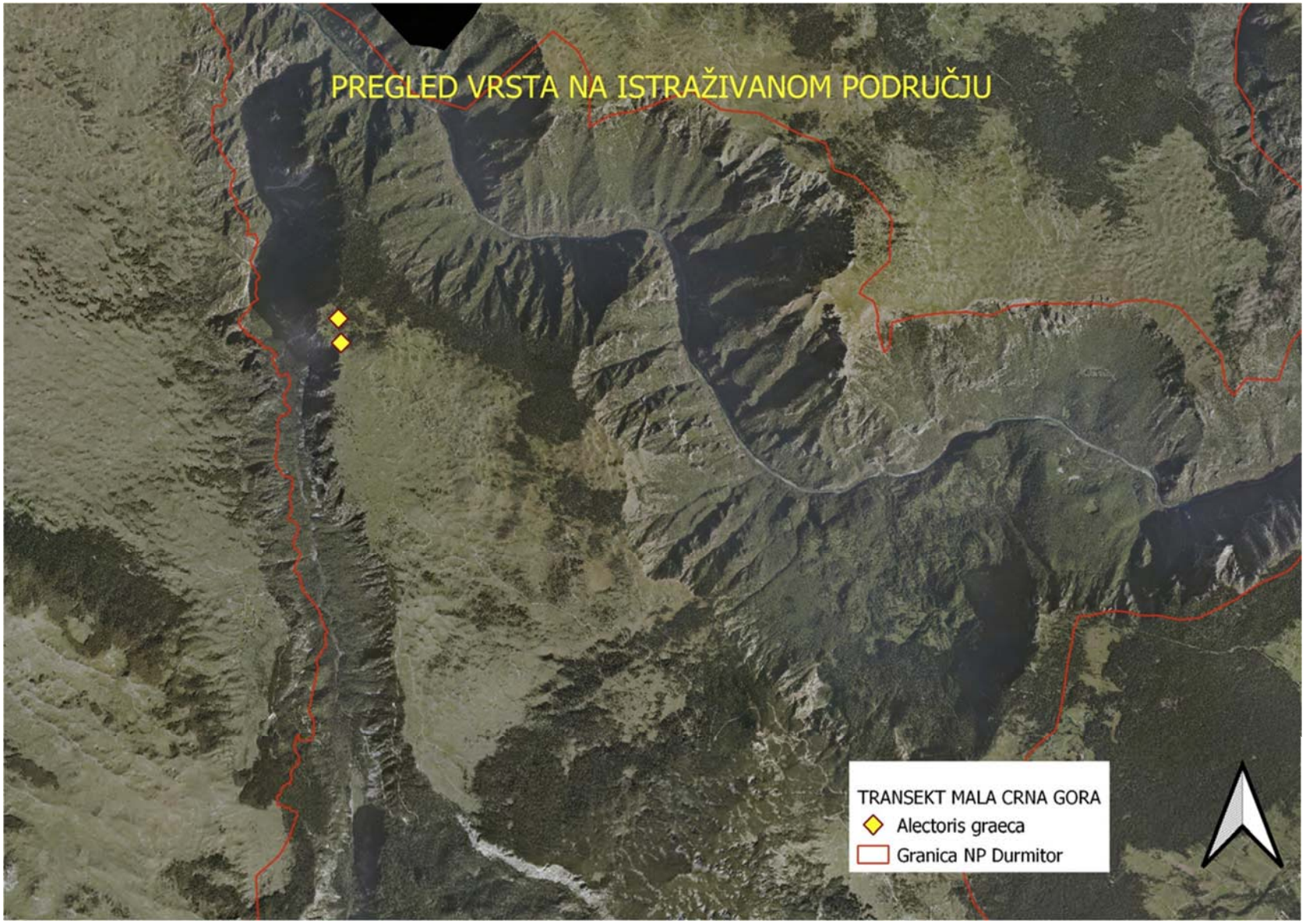

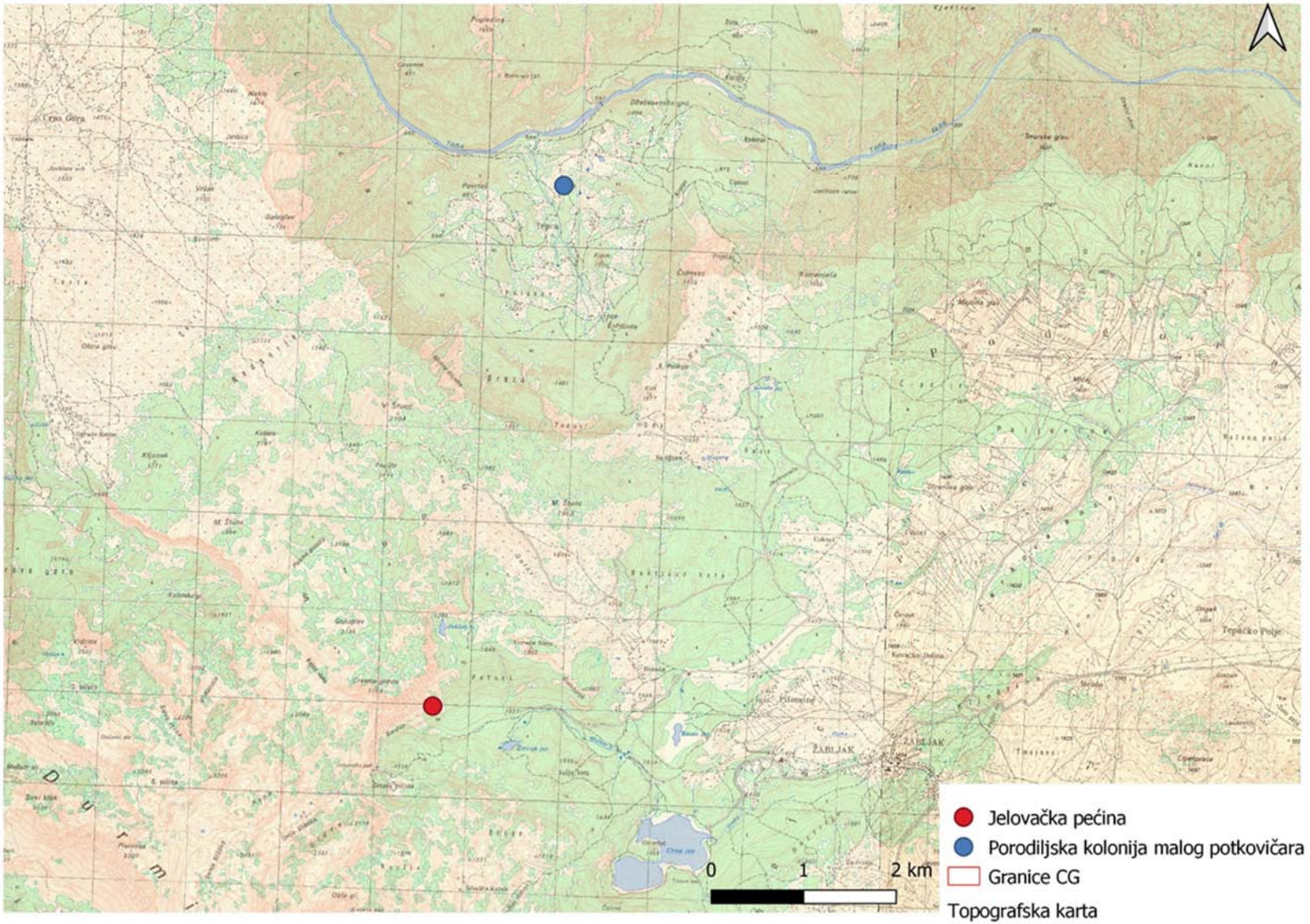

ISTRAŽIVANO PODRUČJE
Kartografski prikaz Natura 2000 staništa
4060 Planinske i borealne vrištine
Granice NP Durmitor

Transekt/Momčilov grad-Jablan jezero
PREGLED VRSTA
Bufo bufo
Ichtyosaura alpestris
Lacerta agilis
Rana graeca
Zootoca vivipara

Transekt/Suva lokva-Modro jezero-Valovito jezero
PREGLED VRSTA
Dinarolacerta mosorensis
Ichtyosaura alpestris
Lacerta agilis
Pelophylax ridibundus
Rana graeca
Salamandra salamandra
Vipera berus

PREGLED VRSTA NA ISTRAŽIVANOM PODRUČJU
TRANSEKT CRNO JEZERO - MLINSKI POTOK
Picoides tridactylus
Granica NP Durmitor

PREGLED VRSTA NA ISTRAŽIVANOM PODRUČJU
TRANSEKT MALA CRNA GORA
Alectoris graeca
Granica NP Durmitor

Jelovačka pećina
Porodiljska kolonija malog potkovičara
Granice CG
Topografska karta
0
1
2 km
ŽABLJAK
Durmitor

"JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE SA PO"
Broj 01-928
Podgorica 29.3.2024.

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE

NACIONALNI PARK LOVĆEN

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROGRAMA UPRAVLJANJA NP LOVĆEN ZA 2023. GODINU

Podgorica, februar 2024. godine

Sadržaj:

1. UVOD 1
1.1. Zakonska regulativa 1
1.2. Organizacija poslovanja NP Lovćen 2
1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG 3
1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini 4
1.5. Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih 5
2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE 8
2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena 8
2. 2. Stručna zaštita 9
3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA 10
3.1. Ocjena stanja 28
4. POSJETE U NP LOVĆEN 40
5. PROJEKTI 41
6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA 44
7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 45
8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA 45
9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE 47
10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU 49

Podaci o zaposlenim licima upravljača zaštićenim područjem koja su obradila izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja.

Tabela 1: *Obrađivači Izvještaja o realizaciji godišnjeg programa upravljanja*

IME I PREZIME	RADNO MJESTO ILI FUNKCIJA	ORGANIZACIONA JEDINICA UPRAVLJAČA ILI DRUGI SUBJEKT
Maša Vučinić	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam	JPNPCG
Marinela Đuretić	Pomoćnica direktora za finansijske i opšte poslove	JPNPCG
Stefan Ivanović	Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring	JPNPCG
Đorđije Kaluđerović	Šef Službe fizičke zaštite	NP Lovćen
Mirko Laličić	Stručni saradnik za saradnju sa lokalnim zajednicama	NP Lovćen
Hajdana Ilić Božović	Šef Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Nela Vešović Dubak	Rukovoditeljka odjeljenja za zaštitu prirodne baštine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Veselin Luburić	Rukovodilac odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slavica Đurišić	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Mr Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ivana Džaković	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Jelena Radunović	Stručna saradnica za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slobodan Stijepovic	Stručni saradnik za šumarstvo	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ana Uskoković	Stručna saradnica za ornitofaunu	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Radmila Vujotić	Stručna saradnica za zaštitu prostora	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Srđan Lubarda	Šef Službe za promociju, marketing i turizam	Služba za promociju marketing i turizam
Jovana Bojičić	Stručna saradnica za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Marijana Džaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Kojović	Stručna saradnica za promociju i edukaciju	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Manojlović	Stručna saradnica za domaću radinost	Služba za promociju marketing i turizam
Milica Novaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Vasilije Pavićević	Stručni saradnik za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam

Aleksandra Vujović	Stručna saradnica za promociju i edukaciju	Služba za promociju, marketing i turizam
Snežana Vukotić	Stručna saradnica za etnografsku baštinu	Služba za promociju marketing i turizam
Miloš Brajović	Šef Službe za kontrolu i monitoring	Služba za kontrolu i monitoring
Srećko Grabovica	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Marija Putica	Stručna saradnica za pravne poslove	Služba za kadrovske, opšte i pravne poslove
Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Medunjanin Jasmin	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju

1. UVOD

1.1. Zakonska regulativa

Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG br. 52/16 i 73/19) uređuje principe zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekte i instrumente zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Zaštitom životne sredine obezbjeđuje se cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i pejzažne raznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov održivog razvoja.
Temeljni pravni dokument kojim se uređuje zaštita i očuvanje prirode je Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 54/16, 18/19). Ovim zakonom uređuje se zaštita i očuvanje prirode, definišu kategorije zaštićenih područja, odgovorne institucije, kao i osnovna upravljačka dokumenta za zaštićena područja.
Shodno članu 58 Zakona o zaštiti prirode, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je dužno dostaviti Ministarstvu, odnosno nadležnom organu lokalne uprave, izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja do 1. marta tekuće godine za prethodnu godinu, dok je članom 59 pomenutog Zakona u stavu 5 navedeno da Izvještaj naročito sadrži podatke o:

- realizaciji mjera zaštite;
- realizaciji plana po indikatorima praćenja uspješnosti realizacije plana;
- posjetama zaštićenim područjima;
- finansijskim sredstvima utrošenim za zaštitu i ostvarenim prihodima od naknada za korišćenje zaštićenih područja i područja ekološke mreže.

Nacionalni parkovi kao zaštićena prirodna dobra uživaju posebnu zaštitu, pa je iz tog razloga Zakonom o nacionalnim parkovima (Sl. list CG br. 28/14, 39/16) regulisana njihova zaštita, unapređivanje i razvoj i ove djelatnosti definisane su kao djelatnosti od javnog interesa.
Ovaj Zakon u članu 13 definiše ključna planska akta koja uređuju poslovanje preduzeća a to su:

- Prostorni planovi posebne namjene u skladu sa Zakonom;
- Plan upravljanja (donosi Vlada na period od 5 godina);
- Godišnji program upravljanja (donosi Preduzeće u skladu sa Prostornim planom posebne namjene i petogodišnjim Planom upravljanja).

Navedeni zakoni (Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima) definišu misiju Preduzeća „Održivo očuvanje životne sredine na zaštićenim područjima“ kao i primarne ciljeve njegovog poslovanja:

- Obezbjeđivanje uslova za zaštitu, unaprjeđivanje i racionalno korišćenje dobara nacionalnih parkova;
- Stvaranje povoljnih uslova za održavanje i razvoj biljnih i životinjskih vrsta i gljiva i njihovih zajednica;

- Očuvanje i unapređivane posebnih prirodnih vrijednosti;
- Istraživanje i korišćenje parkova za potrebe razvoja nauke, obrazovanja, turizma, kulture i rekreacije;
- Sprječavanje radnji koje mogu da naruše osnovna svojstva i osobine nacionalnih parkova i očuvanja životne sredine.

1.2. Organizacija poslovanja NP Lovćen

Direktor Parka, rukovodi radom organizacione jedinice kao i svim službama, koje obavljaju poslove za potrebe Nacionalnog parka. Nadzire i koordinira sve aktivnosti u Parku i odgovara za rad organizacione jedinice kojom rukovodi.
U okviru ove, kao i u okviru svih organizacionih jedinica Preduzeća, formirane su sljedeće službe:

- Odjeljenje za administrativno tehničke poslove. Odjeljenje obavlja administrativne poslove vezane za upravljanje Parkom, kao što su: vođenje evidencije, priprema dokumentacije, komunikacija s nadležnim organima i sl. Takođe, brine se o tehničkim aspektima Parka, kao što su održavanje vozila, opreme i sl.
- Služba za fizičku zaštitu. Glavni zadatak ove Službe je osigurati sigurnost i zaštitu imovine Nacionalnog parka Lovćen. To uključuje patroliranje terenima, nadzor na ulazima i izlazima, reagovanje na incidente, sprječavanje krivolova, kao i sve druge aktivnosti koje doprinose fizičkoj zaštiti Parka.
- Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Služba je odgovorna za održavanje higijene i čistoće unutar Parka, uključujući čišćenje staza, smeća itd. Takođe, brine se o održavanju mobilijara, kao i infrastrukture u Parku (puteva, staza, mostova i sl.).
- Odjeljenje za naplatu. Odjeljenje se bavi poslovima vezanim za naplatu ulaznica ili drugih taksi koje se primjenjuju u Parku.
- Svaka od ovih službi/ odjeljenja ima svoj specifičan zadatak i doprinosi efikasnom upravljanju i očuvanju Nacionalnog parka Lovćen, omogućavajući posjetiocima ugodno iskustvo u prirodnom okruženju.

Grafikon 1: *Organizacija poslovanja NP Lovćen*

1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG

JPNPCG osnovano je na osnovu Odluke o osnivanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove („Službeni list Crne Gore," broj 39/92), a nastavilo sa radom u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima („Službeni list Crne Gore," broj 28/14, 39/16) i Odlukom o organizovanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore („Službeni list Crne Gore," broj 20/11 od 15.04.2011. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore.

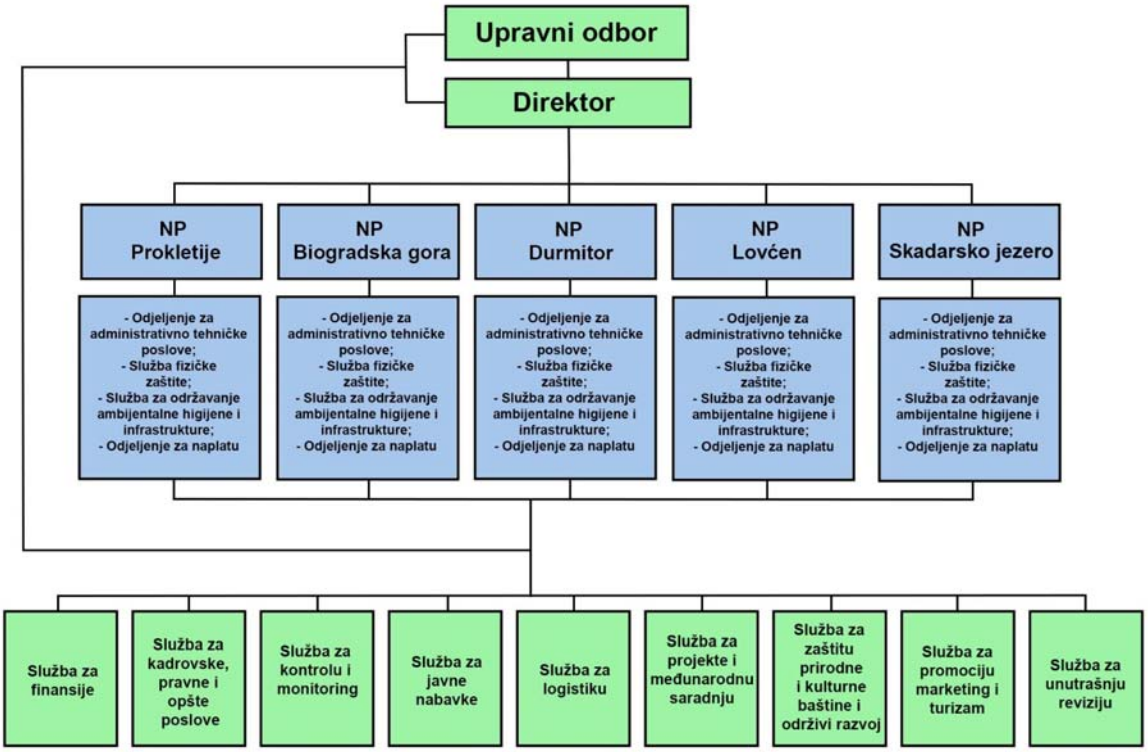
Statut preduzeća je donesen od strane Upravnog odbora dana 09.05.2011. godine, a stupilo na snagu nakon davanja saglasnosti na isti nadležnog Ministarstva održivog razvoja i turizma. Posljednje izmjene i dopune Statuta Preduzeća donesene su 29.04.2021. godine.

U skladu sa navedenim određene su unutrašnje organizacione jedinice Preduzeća: Nacionalni park Biogradska gora; Nacionalni park Durmitor; Nacionalni park Lovćen; Nacionalni park Skadarsko jezero i Nacionalni park Prokletije.

U okviru organizacionih jedinica, formirane su sljedeće službe: Odjeljenje za administrativno tehničke poslove; Služba za fizičku zaštitu; Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Odjeljenje za naplatu.

Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova sa sjedištem u Podgorici: Služba direktora; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za promociju, marketing i turizam; Služba za projekte i međunarodnu saradnju; Služba za finansije; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove; Služba za kontrolu i monitoring; Služba za logistiku; Služba za javne nabavke.

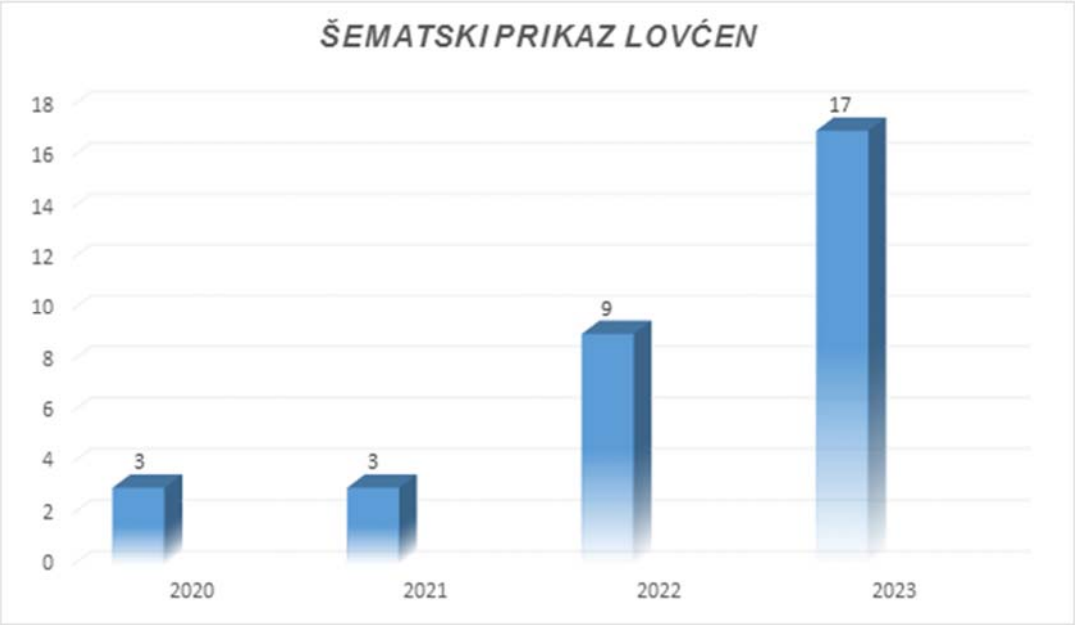
Pored nacionalnih parkova, JPNPCG upravlja parkom prirode Ulcinjska solana i spomenikom prirode Botanički vrt Dulovine.

Grafikon 2: *Organizacija poslovanja JPNPCG*

1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini

U periodu od 01.01.2023. godine do 31.12.2023. godine u Nacionalnom parku Lovćen je radno angažovano, odnosno novozaposleno 10 lica na osnovu ugovora na neodređeno vrijeme i 7 lica na osnovu ugovora na određeno vrijeme.

Grafikon 3: *Broj novozaposlenih u izvještavanoj godini*

1.5. Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih

U toku izvještajnog perioda zaposleni u NP Lovćen i JPNPCG, prisustvovali su brojnim seminarima, obukama i radionicama, u cilju stručnog usavršavanja i sticanja novih znanja, iskustava i vještina (Tabela 2).

Tabela 2: *Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih u NP Lovćen i JPNPCG*

Naziv seminara, radionice, obuke	Organizator	Učesnici iz Parka/JPNPCG	Naziv radnog mjesta
Javne nabavke u sklopu EU projekata	Privredna komora Crne Gore	Stoja Popadić Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Šefica Službe za projekte i međunarodnu saradnju Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Upravljanje komunalnim otpadom: Odvojeno sakupljanje, prevencija otpada i upravljanje preostalim otpadom: razmjena znanja	Ambasada Republike Češke, Zero Waste Montenegro	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Nacionalni plan prilagođavanja klimatskim promjenama	UNDP	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Kako organizovati događaj	PKCG	Milica Novaković, Marijana Džaković	Stručne saradnice za medije
Podrška ekonomskoj diversifikaciji	GIZ USAID	Snežana Vukotić,	Stručna saradnica za

ruralnih područja u jugoistočnoj Evropi SEDRAII		Marina Manojlović	etnografsku baštinu Stručna saradnica za domaću radinost
ZOOM sastanak u vezi izrade Strategije održivog razvoja kulturnog nasljeđa za period 2023-2028.godine, i Nacionalne strategije za očuvanje i održivu upotrebu kulturnog nasljeđa	UNESCO kancelarija	Snežana Vukotić	Stručna saradnica za etnografsku baštinu
Networking for capitalization (kapitalizacija projekata / Program Interreg Euro-MED)	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Interreg Europe / Prezentacija programa i osnovnih pravila	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte
Upravljanje požarima u zaštićenim područjima	Parkovi Dinarida i MEPPU	Ljubomir Jovanović Vasilije Karan Igor Kokotović Nikola Jurić Jovica Borozan Željko Zvicer	Nadzornici u NP Lovćen
Kuga kod divljih svinja	Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove	Igor Vujošević	Nadzornik u NP Lovćen
Znanjem do parkova bez otpada	Parkovi Dinarida	Mirko Laličić	Stručni saradnik za saradnju sa lokalnim zajednicama
Obuka za formiranje klastera	Zajednička služba JPNPCG	Mirko Laličić	Stručni saradnik za saradnju sa lokalnim zajednicama
Interreg IPA CBC LASPEH PLUS project - “Strengthen cooperation between Parks and protected areas in the South Adriatic”- Ostuni, Italija	Italija-Albanija-Crna Gora JPNPCG	Vladimir Martinović Maša Vučinić Slobodan Stijepović I vana Džaković	Direktor JPNPCG Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručni saradnik za šumarstvo Stručna saradnica za floru i vegetaciju
Interreg IPA CBC LASPEH PLUS project - 1st Workshop on “Low Adriatic species and their habitats” Petrovac, Crna Gora	Italija-Albanija-Crna Gora, JPNPCG	Maša Vučinić Slobodan Stijepović Ivana Džaković	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručni saradnik za šumarstvo Stručna saradnica za floru i vegetaciju
Interreg IPA CBC LASPEH PLUS project -2nd Workshop on “Low Adriatic species and their habitats” Podgorica, Crna Gora	Italija-Albanija-Crna Gora, JPNPCG	Maša Vučinić Slobodan Stijepović Ivana Džaković Mojaš Đurović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručni saradnik za šumarstvo Stručna saradnica za floru i vegetaciju Stručni saradnik za zaštitu

		Stevan Marić	životne sredine Stručni saradnik za ribarstvo
Webinar: ,,Experience design and nature conservation via VIsitor MOnitoring and MAnagement in protected areas - VIMOMA''	Institute of Geography and Spatial Management, Jagiellonian University, in cooperation with a large number of renowned institutions	Vuković Željka	Stručni saradnik za turizam
Obuka za GIS	JPNPCG	Stručna služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	
Prvi međunarodni samit zaštićenih područja Evrope i Evroazije	Agencija za zaštićena područja Gruzije, Global Conservation	Maša Vučinić Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručna saradnica za faunu sisara
Trening upotrebe SMART softvera za administratore	Global Conservation	Vladimir Martinović Maša Vučinić Stefan Ivanović Miloš Brajović Vuk Saičić Belma Šestović Predrag Gluščević	Direktor JPNPCG Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring Šef Službe za kontrolu i monitoring Šef Službe fizičke zaštite NP Skadarsko jezero Stručna saradnica za faunu sisara Supervizor
Terenska obuka : " Fieldwork concerning building restoration and bat ecology"	Univezitet Sussex	Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara
Meeting for the IUCN Member community in Europe, North and Central Asia	IUCN, FPWC, Grad Jerevan	Maša Vučinić Hajdana Ilić Božović Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za faunu sisara
Terenska obuka : " Fieldwork concerning building restoration and bat ecology"	Univezitet Sussex	Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara
Seminar "Novine u Zakonu o javnim nabavkama"	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke

Seminar “Novine u Pravilniku o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Obuka “Javne nabavke”	Uprava za ljudske resurse	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke
Seminar “Zakon o javnim nabavkama - dileme u primjeni”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke

2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE

2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena

Služba za kontrolu i monitoring je u Nacionalnom parku Lovćen tokom 2023. godine vršila terenske kontrole i izvršila instalaciju video nadzora na zgradi Centra za posjetioce na Ivanovim koritima. Takođe, Služba je vršila kontrole prisutnosti na poslu zaposlenih.
Služba zaštite NP Lovćen bavi se zaštitom svih dobara i učestvuje u monitoringu flore i faune. Na poslovima fizičke zaštite angažovano je 11 nadzornika i šef Službe zaštite. U izvještajnom periodu Služba zaštite je bila angažovana na sprječavanju svih nelegalnih radnji i procesuiranju lica prema nadležnim institucijama. Služba je bila angažovana u smjenskom radu, i to: na kontrolnom punktu u mjestu Bjeloši radi se 24 h u kontinuitetu dok se u Centru za posjetioce odrađuju dnevne smjene. Nadzornici funkcionišu po radnim nalozima izdatim od strane šefa Službe zaštite. Šef Službe zaštite je odradio 64 vanredne kontrole na punktovima i 18 terenskih kontrola. Tokom 2023. godine sačinjeno je ukupno 13 zapisnika. Svi zapisnici sa fotodokumentacijom su proslijeđeni nadležnim institucijama na dalje postupanje, preko Arhive i Službe za kadrovske, pravne i opšte poslove JPNPCG.

Tabela3: *Prikaz broja nezakonitih radnji po nezakonitom djelu*

Protivpravna radnja	Broj prijava	Napomena
Nelegalna gradnja	2+1	Postavljanje privremenog objekta
Napuštene životinje	3	-
Devastacija	3	Crpljenje vode iz jezera i vodoizvorišta
Nelegalna sječa	4	-
UKUPNO	13	-

Zaposleni u Službi za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture bave se održavanjem ambijentalne higijene na prostoru Parka, izradom i popravkom odmorišnog mobilijara i pripremom

ogrjevnog drveta za potrebe Centra za posjetioce. U Službi je zaposleno 5 radnika na održavanju ambijentalne higijene i infrastrukture, magacioner i šef Službe.
Tokom ljetnje turističke sezone zaposleni u Službi su svakodnevno angažovani na održavanju ambijentalne higijene naročito na lokalitetima koja su prepoznata kao izletišta: područje Ivanovih korita, Blatišta, dio edukativne staze Vuka, kao i vidikovce Kraljevo počivalo i Kuk.
Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture je izvršila uređenje i redovno održavanje planinarsko - pješačkih staza: edukativna staza Vuka, Njegoševa staza i staza prema Trešteniku, kao i stazu za boso hodanje.
Izvršena je demontaža i uklanjanje starog dječjeg igrališta u neposrednoj blizini Centra za posjetioce.
Uklonjeno je 12 polomljenih kanti za otpad. Izrađeno je 7 stolova, 14 klupa i 17 kanti za otpatke, koje su postavljene u užem prostoru naselja Ivanova korita.
Uklonjena je spontana deponija koja se nalazila na 1 km od kontrolno - naplatnog punkta u mjestu Bjeloši.

2. 2. Stručna zaštita

U JPNPCG Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, u okviru službi zajedničkih poslova, realizaciju poslova koje se tiču stručne zaštite, obavlja Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, koja u svom djelokrugu rada između ostalog, prati stanje ekosistema, biodiverziteta i kulturno istorijskog nasljeđa Nacionalnog parka Lovćen, te predlaže mjere za njihovu zaštitu, unapređivanje, valorizaciju i sl.
Službom rukovodi šef i u okviru nje postoje dva odjeljenja: Odjeljenje za zaštitu prirodne baštine i Odjeljenje za zaštitu prostora i održivi razvoj.
U Službi za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj JPNPCG angažovano je ukupno osamnaest (18) zaposlenih i to na poslovima: jedan (1) šef Službe, jedan (1) rukovodilac za zaštitu prirodne baštine, dva (2) stručna saradnika za floru i vegetaciju, dva (2) stručna saradnika za oblast šumarstva, jedan (1) stručni saradnik za faunu beskičmenjaka, jedan (1) stručni saradnik za ihtiologiju, jedan (1) stručni saradnik za ornitologiju, dva (2) stručna saradnika za faunu sisara, jedan (1) rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj, četiri (4) stručna saradnika za zaštitu životne sredine, jedan (1) stručni saradnik za održivi razvoj i jedan (1) stručni saradnik za zaštitu prostora.
U Službi u odnosu na Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta nedostaje jedan (1) stručni saradnik za herpetofaunu.
Radni angažman koji se odnosi na realizaciju programom definisanih aktivnosti iziskuje terenski rad i opremu koja je potrebna. U prethodnom periodu za stručne saradnike izvršena je nabavka terenske obuće, kao i oprema neophodna za neke aktivnosti koje su u vezi sa užim stručnim specijalnostima (lupa, meredov mreže, oprema za hvatanje i istraživanje slijepih miševa, detektor truleži, dvogledi, entomološka mreža i dr.). U narednom periodu neophodno je Službu opremiti materijalno tehničkim sredstvima kao što su: terenski automobil, terenska odjeća, kišne kabanice, pješački štapovi, teleskopi, fotoaparati, play back oprema za monitoring ptica i sl.
Preduzete mjere u cilju stručne zaštite Parka date su u poglavlju 3. Realizacija programa upravljanja.

3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta

Sprječavanje nastanka otpada

U cilju zaštite prostora od formiranja nelegalnih odlagališta otpada na području Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture svakodnevno obavlja aktivnosti u cilju sanacije predjela gdje se formiraju nelegalna odlagališta, pri čemu se prikupljaju podaci o zoni Parka, lokaciji, veličini deponije, vrsti otpadnog materijala i da li je pristupačno mjesto za odvoz otpada. Služba ambijentalne higijene redovno vrši aktivnosti u cilju održavanja prostora Parka čistim, ali je dodatna pomoć svih zainteresovanih subjekata i ekološki odgovornih građana uvijek dobrodošla. Na području Parka evidentirana su nelegalna odlagališta i to na sledećim lokacijama (Tabela 3).

Tabela 3: *Prikaz lokacija nelagalnih odlagališta u Parku*

Lokacija	Veličina deponije (m)	Vrsta otpadnog materijala	Pristupno mjesto za odvoz otpada
Prilaz Ivanovim koritima	15 X 15	Limenke, plastika staklo	da
Prilaz Ivanovim koritima	10 X 5	Staklo	da
Ispod Presjeke	5 X 5	Gume	da
Međuvršje	20 X 15	Građevinski materijal	da
Duge njive	7 X 5	Drvo, najlon, dušeci, sunđer	da

Tokom 2023. godine, JPNPCG organizovalo je veliku akciju uklanjanja otpada sa prostora svih pet nacionalnih parkova Crne Gore povodom obilježavanja značajnih ekoloških datuma i to Međunarodnog dana biodiverziteta (22. maja) i Evropskog dana parkova (24. maja), a u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja prirode zaštićenih područja. Otpad je prikupljen sa sledećih lokacija: putni pravac Bjeloši – Ivanova korita.

Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste

Nastavljen je rad na inventarizaciji vaskularne flore NP Lovćen. Terenski rad inventarizacije značajnih biljnih taksona, obavljen je duž II dionice trase 400kV dalekovoda Lastva – Čevo, u okviru monitoringa biodiverziteta, ugovorenog između Crnogorskog elektroprenosnog sistema a.d.

Podgorica i JPNPCG. U popisu biljnih taksona, poseban akcenat je dat na evidentiranju nacionalno i/ili međunarodno značajnih biljnih vrsta s obje strane pristupnih puteva i oko stubnih mjesta, s ciljem da se, uspostavljenim monitoringom, utvrdi eventualni uticaj na staništa i populacije.
Na lokalitetima kroz koje prolazi II dionica 400kV dalekovoda, Bjeloši – Ivanova korita, Bućenela, Kruševica, u junu mjesecu, inventarisano je 37 biljnih taksona, od kojih 25 taksona ima nacionalni i/ili međunarodni značaj i zaštitu.
Za svaki takson je utvrđen status zaštite po osnovu nacionalnih lista (endemi i zaštićene vrste -Sl. list RCG 76/06) i/ili međunarodnih lista (Bernska konvencija, EU Habitat direktiva – NATURA 2000, IUCN Crvene liste, IPA, CITES). Nazivi taksona su usklađeni sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Euro+Med Plantbase, Med-Checklist, Catalogue of Life).

- *Gladiollus palustris* – Zakonom zaštićena vrsta, na listi HD (An. II i IV), IPA vrsta, na ICUN Crvenoj listi ima kriterijum DD;
- *Anacamptis pyramidalis* - Zakonom zaštićena vrsta, na listi HD (An. II i IV), zaštićena CITES konvencijom, na ICUN Crvenoj listi ima kriterijum LC;
- *Viburnum maculatum* – Zakonom zaštićena endemska vrsta, na ICUN Crvenoj listi ima kriterijum DD.
- *Edraianthus tenuifolius, Tanacetum cinerarifolim, Fritilaria messanensis* subsp*. gracilis* – endemi Balkanskog poluostrva*;*
- *Genista sericea, Armeria canescens* subsp*. dalmatica* – subendemi;
- Vrste familije *Orhideaceae (Anacamptis pyramidalis, Gymnodenia conopsea, Platanthera bifolia, Cephalanthera damasonium, Neottia nidus-avis)* su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom i CITES konvencijom (Ann. II, Ann. B), na ICUN Crvenoj listi imaju LC kriterijum;

Preostalih 12 taksona su široko rasprostranjene vrste u NP Lovćen i u Crnoj Gori. Nalaze se na ICUN Crvenoj listi sa LC kriterijumom (*Least Concern* - najmanja briga) za područje Evrope.
Istraživanje i inventarizacija endemskih i zaštićenih biljnih taksona je obavljena na staništima koja dominantno pripadaju habitatu 62A0 - Istočni submediteranski suvi travnjaci (*Scorzoneretalia villosae*), habitatu 8210 - Hazmofitska vegetacija u pukotinama krecnjackih stijena i u manjem dijelu habitatu 91K0 – bukove šume.
U cilju kvalitetnijeg korišćenja i prezentovanja prikupljenih literaturnih i terenskih podataka u Exel bazi, izvršena je obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u.

<u>Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura staništima</u>
U prethodnom Planskom periodu u NP Lovćen akcenat je dat na istraživanju i kartiranju Natura habitata, sa kodom *4090 - Endemične oromediteranske ježolike vrištine (na južnim padinama Štirovnika), 6450 - Sjeverne borealne livade i 7140 - Prelazne tresave (Jezero pod Jezerskim vrhom). Popisane su dijagnostičke i prateće vrste i uspostavljen je monitoring stanja populacija.
Istraživanje stanišnog tipa sa kodom *4090 Ježolike oromediteranske vrištine, tokom 2023. godine pokazalo je da su staništa dobro očuvana, iako zauzimanju manje površine. Odlikuju se dobrom (B) reprezentativnošću i velikim pokrovnošću (>3) dijagnostičke vrste *Astragallus angustifolius*, koja je počela da se širi uz pojas ispod makadamskog puta koji vodi od Kuka do repetitora. Na ovom području zabilježena je lošija reprezentativnost vrste *Genista sericea* (>1).

Dijagnostičke vrste: *Astragalus angustifolius* (3), *Genista sericea* (1), *Daphne oleoides* (1), *Globularia cordifolia* (2), *Edraianthus tenuifolius* (2), *Paronychia kapela* (2).
Prateće vrste: *Sesleria robusta*, *Cerastium decalvans*, *Acinos alpinus*, *Myosotis suaveolens*, *Carex kitaibeliana*, *Teucrium chamaedrys*, *Achillea abrotanoides*, *Bromus erectus*, *Koeleria splendens*, *Satureja montana*, *Euphorbia spinosa*, *Thymus longicaulis*, *Teucrium capitatum*, *Festuca rupicola*, *Juniperus nana*.
Tokom 2023. godine rađeni su kartiranje i monitoring stanišnih tipova sa kodom 6450 i 7140 na lokalitetu Jezero ispod Jezerskog vrha. Istraživanje je pokazalo da ova staništa, iako ograničena zauzimaju malu površinu, ali se odlikuju dobrom reprezentativnosti (B) i velikom pokrovnosti dijagrostičkih vrsta *Menyanthes trifoliata* (>3) *i Deschampsia caespitosa* (>3).

Aktivna zaštita šumskih ekosistema

Realizovane su aktivnosti na uklanjanju stabala koja nemaju mogućnost daljeg rasta ili stabla koja su izvaljena, prelomljena i suva, a koja svojim postojanjem mogu ugroziti nesmetan razvoj okolnih ekosistema ili posjetilaca koji se nalaze u neposrednoj blizini istih. Izvršena je samo doznaka stabala koja su uništena od požara tokom 2017. godine, a za čije uklanjanje su potrebna veća sredstva. Izvršena je doznaka i uklanjanje stabla koje je bilo potrebno ukloniti zbog izgradnje žičare Kotor – Lovćen i potrebne infrastrukture. Ukupno je doznačeno crnog bora 147,30 m³ i bukve u zapremini od 79,36 m³. Ove godine nije bilo zahtjev od strane lokalnog stanovništva za kupovinom sanitarno doznačene šume. Na području Ivanovih korita je ukupno doznačeno 5,13 m³ bukve i 11,84 m³ crnog bora. Izvršena je doznaka opožarene površine crnog bora na Ivanovim koritima u drvnoj zapremini od 135,46 m³. Za potrebe izgradnje dalekovoda za funkcionisanje žičare Kotor – Lovćen izvršena je doznaka 74,23 m³ bukovog drveta.
Terenskim obilascima ovog Parka prikupljaju se GPS podaci o stanju šuma i drugim važnim podacima. Zapravo, svakim terenskim izlaskom se evidentiraju lokacije na kojima su realizovane programske aktivnosti ili su evidentirana određena odstupanja od normalnog prirodnog stanja šumskih ekosistema. Svi ovi podaci se skladište u kreiranu internu bazu podataka.
Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini je realizovana u potpunosti. Od 40 zahtjeva koji su uvršteni u Plan, izvršena je doznaka i izdavanje Rješenja za sječu za 31 vlasnika. Odobreno je 491,83 m³ bukovog drveta u privatnoj svojini.

Monitoring šuma

Obavljen je pregled zdravstvenog stanja šumskih ekosistema, definisane su mjere zaštite za naredni period te su planirane aktivnosti za unapređenje stanja šuma u ovom parku. U prethodnom periodu, šume bukve su bile pod najvećim pritiskom od požara i suše. Izvršen je pregled visokih i izdanačkih šuma bukve na cijelom području parka, pri čemu je zabilježeno obnavljanje bukove šume, posebno u gustim sastojinama, gdje je evidentirano dobro stanje šuma.
Monitoring je pokazao potpuno sušenje crnog bora na lokalitetu Blatište, Ivanova korita. Glavna prepreka u procesu sanacije je nedostatak autohtonog sadnog materijala bukve odgovarajuće provinijencije. Uz financijsku podršku Crnogorskog elektroprenosnog sistema (CGES), osigurana su sredstva za sanaciju crnog bora na Ivanovim koritima, koja će biti realizovana tokom 2024. godine.

Kvalitativni i kvantitativni monitoring ornitofaune

Realizovana su terenska istraživanja dnevnih vrsta ptica grabljivica koje gnijezde na području Parka, od juna do septembra mjeseca, kao i monitoring jarebice kamenjarke, isti je vršen po metodologiji koja je data u publikaciji (Conserving of wild birds in Montenegro (Rubinić, B., Sackl, P. & Gramatikov, M. (2019): Conserving of wild birds in Montenegro). Unaprijed definisane tačke istraživanja na linijskim transektima (staze ili sporedni poljski putevi), na 300 m vazdušne udaljenosti jedna od druge. Vrijeme: period od 4 sata od izlaska sunca i 3 sata prije zalaska sunca. Istraživanje je obuhvatilo trasu 400kV dalekovoda Lastva – Čevo koja se nalazi u Parku, kao i lokalitete Jezerski vrh, Štirovnik , Zlatarice, Bižaljevac i Ivanova korita.
Na istraživanom području registrovano je (5) pet vrsta dnevnih grabljivica koje ujedno i gnijezde na području Parka, kao i karakteristične gnijzdarice poput jarebice kamenjarke i seoskog djetlića.
Pregled utvrđenih vrsta ptica na istraživanom području sa konzervacionim statusima i stepenom ugroženosti u Crnoj Gori i Evropi:

- *Buteo buteo* (Orao Mišar) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak II Bernske konvencije, dodatak I Bonske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Na lokalitetima: Pavlov krst i Gornji Očinići;
- *Falco tinunculus* (Vjetruška) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije, dodatak II Bonske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Na lokalitetu Konjsko;
- *Accipiter nisus* (Kobac) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije, dodatak II Bonske konvencije. EU direktiva I. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Na lokalitetu Kruševice;
- *Acipiter gentilis* (Sivi soko *)* - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije, dodatak II Bonske konvencije. EU direktiva I. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Na lokalitetu Kruševice;
- *Aquila chrysaetos* (Suri orao) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije, dodatak I, II Bonske konvencije, EU direktiva I. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Na lokalitetu Jezerski vrh;
- *Alectoris graeca* (Jarebica kamenjarka)- IUCN kategorija LC, Crvena lista Crne Gore LC, dodatak III Bernske konvencije, EU direktiva I , II/1.Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Na lokalitetu EU direktiva I Bižaljevac, Zlatarice, Štirovnik i Jezerski vrh;
- *Dendrocopos syriacus (Seoski djetlić)* - IUCN kategorija LC, Crvena lista Crne Gore LC, dodatak I Bernske konvencije, EU direktiva III, Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Na lokalitetu Ivanova korita.

Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa (*Chiroptera*) i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija

Nastavljene su aktivnosti vezane za istraživanje faune slijepih miševa na području Parka. Realizovana je nabavka neophodne opreme koja podrazumijeva aluminijumske šipke, nevidljive mreže, vage i brojače, kako bi se omogućilo efikasno hvatanje i precizna determinacija vrsta.
Kroz sistematično istraživanje važnih staništa i skloništa, identifikovano je ukupno 13 vrsta slijepih miševa.
Dodatno, izvršen je monitoring stanja nakon izgradnje dalekovoda 400kV Lastva – Pljevlja (dionica Lastva – Čevo). Rezultati monitoringa ukazuju na prisustvo 7 vrsta slijepih miševa. Kao preporuka prvobitnog istraživanja postavljeno je 18 kućica za slijepe miševe. Ove kućice predstavljaju prvu mjeru kompenzacije koja je sprovedena u nacionalnim parkovima, ali i u Crnoj Gori generalno, sa ciljem očuvanja populacija slijepih miševa.

Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa

Nastavljeno je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune *Lepidoptera* i *Coleoptera*. Podaci iz dostupnih pojedinačnih publikacija, koje su pretežno vezane za pojedine vrste rodova ili familija, unijete su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Lovćen registrovano je 97 vrsta dnevnih leptira.
Realizovana su terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira NP Lovćen sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanje faune Lepidoptera vršeno je duž trase 400kV dalekovoda Lastva – Čevo, u periodu od maja do septembra mjeseca 2023. godine. Na predmetnom području tokom terenskih istraživanja registrovano je prisustvo 65 vrsta dnevnih leptira svrstanih u 5 familija. Od vrsta koje su zakonom zaštićene ili su prepoznate kao Natura vrste registrovane su:

- *Thymelicus acteon* (rotemburgov debeloglavac) - IUCN kategorija NT, na lokalitetu Bjeloši u periodu jul - avgust;
- *Phengaris arion* (pjegavi plavac) - IUCN kategorija EN, Crvena lista CG VU, Anex IV Habitat direktiva, dodatak II Bernska konvencija, Natura 2000 vrsta, na lokalitetu Bjeloši i junu mjesecu;
- *Phengaris alcon* (gorski ili močvarni plavac) - IUCN kategorija NT, crvena lista CG VU, na lokalitetu Bjeloši u junu mjesecu;
- *Chazara briseis* (pustinjak) - IUCN kategorija NT, na lokalitetu Dolovi u julu mjesecu;
- *Kirinia roxelana* (mediteranski okaš) - Crvena lista CG NT, na lokalitetu Kuliješ u julu i avgustu mjesecu;
- *Iphiclides podalirius* (prugasto jedarce) - vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Crvena lista CG NT, Natura 2000 vrsta, registrovan je na transektu od Bijeloša prema Kruševicama na više lokaliteta u junu i julu mjesecu;
- *Papilio machaon* (lastin rep) - vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Crvena lista CG NT, Natura 2000 vrsta, registrovan je duž cijele trase 400kV dalekovoda Lastva - Čevo u periodu jun - avgust;

- *Parnassius mnemosyne* (crni apolon) - IUCN kategorija NT, Crvena lista CG VU, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Natura 2000 vrsta. Najveći broj jedinki ove vrste registrovan je na lokalitetu Ivanova korita u junu mjesecu;
- *Zerynthia polyxena* (uskršnji leptir) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG VU, Anex IV Habitat direktiva, dodatak II Bernska konvencija, Natura 2000 vrsta. Najveći broj jedinki registrovan je na lokalitetu Bijeloši u maju mjesecu, a prisustvo vrste registrovano je i duž cijele trase 400kV dalekovoda Lastva - Čevo u periodu maj- početak juna mjeseca.

Istraživanje faune vodozemaca i gmizavaca

Tokom 2023. godine započeto je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca. Podaci iz dostupnih publikacija uneseni su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Lovćen registrovano je 6 vrsta vodozemaca i 14 vrsta gmizavaca.
U periodu od jula do septembra 2023. godine realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na Zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanje je obuhvatilo trasu 400kV dalekovoda Lastva – Čevo koja se nalazi u Parku i lokalitet Jezero pod Jezerskim vrhom. Na istraživanom području registrovano je (5) pet vrsta vodozemaca i (8) osam vrsta gmizavaca.
Pregled utvrđenih vrsta vodozemaca i gmizavaca na istraživanom području sa konzervacionim statusima i stepenom ugroženosti u Crnoj Gori i Evropi:

- *Bufo bufo* (obična krastača) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je za Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Bombina variegata* (žutotrbi mukač) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks II i IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije;
- *Pelophylax ridibundus* (velika zelena žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks V Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Salamandra salamandra* (šareni daždevnjak) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Lissotriton vulgaris* (mali mrmoljak) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Podarcis muralis* (zidni gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Anguis fragilis complex* (slepić) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);

- *Lacerta viridis complex* (zelembać) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Lacerta trilineata* (balkanski zelembać) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Dalmatolacerta oxycephala* (plavi gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Balkanski endem;
- *Podarcis melisellensis* (kraški gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Balkanski endem;
- *Zamenis longissimus* (šumski smuk) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Vipera ammodytes* (poskok) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije.

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala

Zaštićena, valorizovana, promovisana i popularizovana nematerijalna kulturna baština

U kontekstu redovnih aktivnosti, kroz rad na popisu i dokumentovanju nematerijalne kulturne baštine na prostoru NP Lovćen, dopunjena je lista starih zanata i vještina (spravljanje medovine napitka starih Slovena), za koji je popunjen Upitnik NKN.
Kroz kreiranje okvira za promociju nacionalnih parkova i predstavljanje široj javnosti u martu mjesecu su organizovani „Dani Nacionalnih parkova" u TC Big Fashion, u Podgorici. Tom prilikom održan je sajam proizvoda lokalnog stanovništva i prezentacija starih vještina i zanata.
Predstavljanje sa radom „Značaj JPNPCG u očuvanju, valorizaciji i prezentaciji nematerijalnog kulturnog nasljeđa kroz turističku održivost" (u izradi je Zbornik sa Konferencije koji će sadržati i ovaj rad), na Multidisciplinarnoj naučnoj konferenciji Mogućnosti i izazovi 2003–2023.godina, koja je održana krajem aprila u JU „Muzeji i galerije" Tivat.
Uzeto učešće u osmišljavanju i organizovanju manifestacije „Dan koprive", u NP Lovćen.

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi

Razvijena edukacija i interpretacija. Lokalno stanovništvo i posjetioci su kvalitetno edukovani o vrijednostima NP Lovćen

U saradnji sa osnovnim školama, nadležnim ministarstvom i dječijim odmaralištem JU Lovćen–Bečići, kontinuirano se organizuju edukativne radionice. Organizovano je šest radionica za učenike osnovnih škola sa područja Cetinja, Kotora i Herceg Novog, na kojima je prisustvovalo ukupno 120 učenika. Teme radionica su u skladu sa obilježavanjem značajnih ekoloških datuma, kao i na temu rijetkih i zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta, te i značaja boravka u prirodi, važnosti zaštite i očuvanja zaštićenih područja. Povodom Dana evropskih parkova (24. maja) u Osnovnoj školi "Njegoš" održana je edukativna radionica za sve učenike drugog razreda, njih oko 70.
Početkom 2023. godine u okviru edukativnog programa "Upoznajte nacionalne parkove Crne Gore'', JPNPCG pripremilo je i odštampalo bojanku "Upoznaj, oboji, saznaj, zavoli'', namjenjenu najmlađoj populaciji. Kroz slikoviti materijal biljnog i životinjskog svijeta Nacionalnog parka Lovćen, djeca su mogla saznati više o ovom zaštićenom području na način prilagođen njihovom uzrastu.
Bojanka je distribuirana kroz edukativne radionice u obilježavanju sledećih ekoloških datuma:

- 26. januar – „Svjetski dan obrazovanja o zaštiti životne sredine'' u vrtiću „Suncokrili'' u više grupa (75-oro djece);
- 5. juna „Svjetski dan zaštite životne sredine'' u JPU "Irena Radović'' za sve predškolce u opštinama Danilovgrad i Spuž (150-djece), zatim u eko vrtiću „Bambino'' za više grupa (70-oro djece);
- Povodom manifestacije „Dani nacionalnih parkova CG'', održane u tržnom centru Big fashion u Podgorici, organizovana je edukativna radionica za djecu vrtića Pinokio (75-oro djece), dok je veliki broj bojanki (130) podijeljen tokom dvodnevnog trajanja ove manifestacije.

Povodom Međunarodnog dana biodiverziteta i Evropskog dana parkova u maju je u svim parkovima organizovana akcija pod nazivom „Čisto lice nacionalnih parkova" u kojoj su pored zaposlenih u parkovima učestvovale i lokalne zajednice, predstavnici NVO i zainteresovani građani. Poziv za ovu akciju na društvenim mrežama podijelio je veliki broj građana, a objave je vidjelo preko 13.000 pratilaca.
Uspostavljena je saradnja sa volonterskim organizacijama iz Belgije. Volonteri The Scout unit of Vezon, uzrasta 16-24 godine, boravili su NP Lovćen u periodu od 15.07–22.07.2023. godine. Sporazumom o saradnji definisane su prava, obaveze i aktivnosti JPNPCG i volonterske organizacije. Volonteri su uz podršku stručnih saradnika i nadzornika u NP Lovćen, učestvovali na edukativnim radionicama, obavljali aktivnosti na terenu poput skupljanja otpada, farbanju turističke infrastrukture, kao druge aktivnosti po dogovoru sa zaposlenima u Parku.
Pripremljeni su edukativni tekstovi, koji će se tokom 2024. godine, objaviti na sajtu u rubrici edukativni kutak, a planirano je štampanje edukativnih listova „Zavirite u čarobni svijet NP Lovćen" (flora, fauna, kulturno-istorijsko nasleđe NP Lovćen).
Dat je prijedlog nove tematske staze, pod nazivom „Staza kraljeva", odnosno prijedlog da se dio staze iz mreže nacionalnog registra preuredi u edukativnu stazu zbog njenih kulturno-istorijskih karakteristika. Za tu svrhu urađen je Elaborat koji sadrži: analizu stanja staze, plan markacije i plan vertikalne signalizacije, obnovu i izmeštanje postojeće signalizacije, urađen GPS trek, preuzete koordinate za lokacije na kojoj će se postavljati signalizacija i urađena je fotodokumentacija. U toku je priprema tekstualnog dijela za sadržaj informativnih tabli. Staza je dužine devet kilometara i počinje od Ivanovih korita do manastira Stanjevića.
Urađena je priprema teksta, dizajn i nabavka za četiri table, urađen novi dizajn i štampa folije za najavnu tablu.

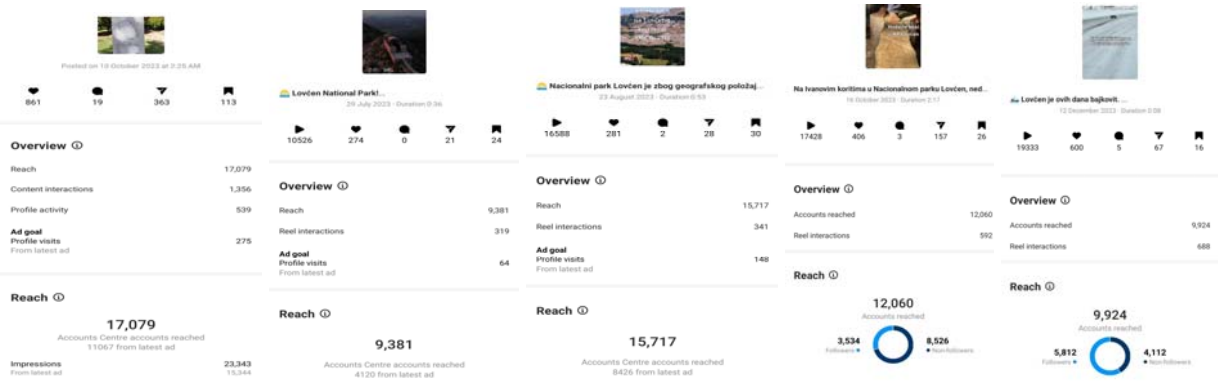
Park je uspješno promovisan na tržištu

Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG, promovisane su najznačajnije vrijednosti i turistička ponuda ovog zaštićenog područja. Redovno je ažuriran sadržaj na zvaničnom sajtu postavljanjem informacija, aktuelnosti, dokumentacije, fotografija i video snimaka u cilju informisanja javnosti o najznačajnijim aktivnostima Javnog preduzeća i nacionalnih parkova. Tokom izvještajnog perioda preko sajta je omogućena online prodaja dnevnih i godišnjih ulaznica kako domaćim tako i inostranim posjetiocima. Na sajtu je u vezi sa Parkom objavljeno 53 teksta. Kreirana je nova stranica „Priče iz parkova“ u kojoj su objavljivane: zanimljivosti o biodiverzitetu NPCG, kulturno-istorijskom nasleđu, kroz atraktivne fotografije i video materijal predstavljena je turistička ponuda nacionalnih parkova, predlozi lokaliteta koje treba posjetiti, priče o lokalnom stanovništvu u cilju promocije njihovih vještina, umjeća i znanja, kroz predmete i rukotvorine koji su proizvedeni na prostoru nacionalnih parkova kao i priče posjetilaca koji su dijelili utiske nakon posjete nacionalnim parkovima.
Tokom sezone objavljeno je više promotivnih tekstova o turističkoj ponudi nacionalnih parkova. Tekst „Doživite proljeće u nacionalnim parkovima Crne Gore” u Dnevnoj novini „Vijesti” pregledan je 21.440 puta. Pripremljeni su promotivni tekstovi i objavljeni u magazinima „Gracia“, „Ljepota i zdravlje“ i portalu MNE Magazin.

Slika 1: *Promotivni tekstovi i fotografije o turističkoj ponudi*

Za Drugačiju radio stanicu snimljen je audio serijal o svih pet nacionalnih parkova, prirodnim, kulturnim vrijednostima, aktivnom odmoru, pričama i legendama. Pripremljeni su video materijali sa ciljem promovisanja određenih manje posjećenih lokaliteta kako bi se smanjio pritisak posjetilaca na najfrekventnije lokalitete i prikupljen foto materijal za arhivu NPCG.
U izvještajnom periodu u vezi sa Parkom na društvenim mrežama objavljeno je 130 objava na Facebook stranici i 55 na Instagram stranici.

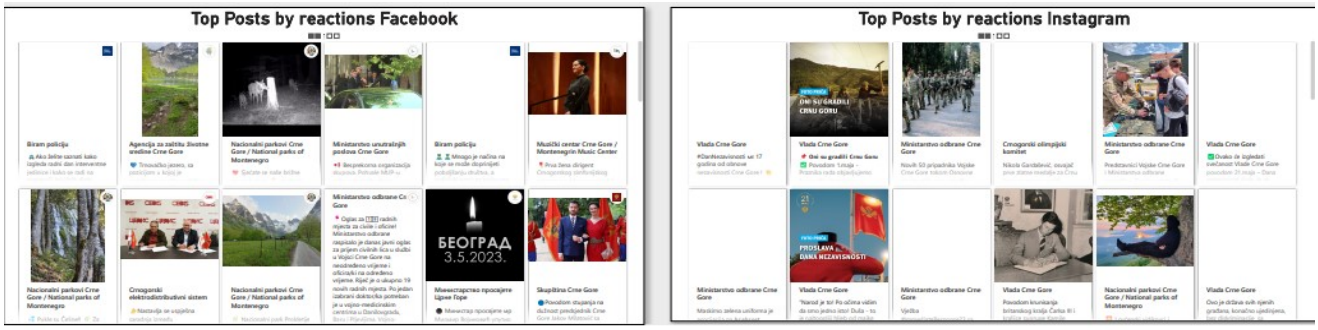

Slika 2: *Objave na društvenim mrežama sa najvećim brojem pregleda*

Prema analizi agencije „Terra World" koja je tokom maja 2023. pratila uspješnost vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG našlo se na prvom mjestu. Od maja 2023. do kraja godine broj pratilaca na društvenim mrežama je porastao, a društvene mreže nacionalnih parkova prepoznate su kao mjesto gdje zainteresovani mogu potražiti informacije, postaviti pitanja i uputiti sugestije, i u najkraćem roku dobiti potrebne odgovore.

Slika 3: *Analiza agencije „Terra World" o uspješnosti vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG na prvom mjestu*

Slika 4: *Top postovi o NP Lovćen na društvenoj mreži Facebook i Instagram*

PR kampanje

Kampanja „Stop kvadovima u nacionalnim parkovima"

U cilju očuvanja prirodnih vrijednosti parkova u saradnji sa Ekološkom inspekcijom pojačana je kontrola korišćenja kvadova u nacionalnim parkovima. S tim u vezi, organizovana je kampanja "Stop kvadovima u nacionalnim parkovima" na društvenim mrežama i medijima tokom juna. Cilj kampanje bio je informisanje građana i upozorenje da se kvadovi ne mogu koristiti mimo staza i lokalnih puteva. U okviru kampanje oko 40.000 pratilaca posjetilo je zvanične stranice JPNPCG na društvenim mrežama i vidjelo objave koje su se ticale ove aktivnosti.

Slika 5: *Promovisana kampanja Stop kvadovima putem medija i na društvenim mrežama*

Promocija „Godišnje ulaznice za NPCG"

Kroz višemjesečnu kampanju promovisana je Godišnja ulaznica za NPCG kojom je posjetiocu po promotivnoj cijeni od 13,50 eura omogućen neograničeni broj ulazaka u svih pet zaštićenih područja do kraja kalendarske godine. Na društvenim mrežama vijest o godišnjoj ulaznici vidjelo je preko 65.000 pratilaca, dok su građani o ovoj povoljnosti informisani u preko 20 različitih objava. Godišnja ulaznica promovisana je tokom različitih medijskih gostovanja, prilikom davanja izjava za javnost, dok su informacije o mogućnosti kupovine u više navrata tokom izvještajnog perioda podijelili i influenseri na društvenim mrežama.

Slika 6: *Promovisana Godišnja ulaznica na društvenim mrežama*

JPNPCG je u saradnji sa NTOCG učestvovalo na međunarodnim turističkim sajmovima koji okupljaju posjetioce zainteresovane za aktivni odmor i boravak u prirodi. Najviše interesovanje je vladalo za ture od Kotora ka Lovćenu, uključujući i uređene vidikovce i poveznica ovog Parka sa Nacionalnim parkom Skadarskog jezero, uključujući obilazak Rijeke Crnojevića. Turistička ponuda svih pet

nacionalnih parkova, promovisana je u saradnji sa NTO CG na sljedećim međunarodnim događajima:

- Sajam u Štutgartu CMT – „Fahrrad und WanderReisen", od 14-16. januara 2023. godine,
- Sajam turizma „Ferien Messe 2023 " u Beču, od 16-19. marta 2023. godine;
- 44. Svjetska berza putovanja „WTM 2023" (World Travel Market), od 6-8.novembra 2023. godine, u Londonu.

Kreativnom interaktivnom radionicom na gradskom trgu u Podgorici obilježena je Međunarodna noć slijepih miševa, a djeca su, kao i svi zainteresovani i posjetioci, informisani o načinu života i zaštite ove vrste.
Od promotivnog materijala izvršen je reprint brošura Aktivni odmor na njemačkom i engleskom jeziku (460 kom), reprint kataloga NPCG na engleskom jeziku (220 kom), reprint flajera „Panoramski put" na engleskom jeziku (220 kom), izrada bedževa (60 kom) izrada postera (10 kom). Propagandni materijal je dizajniran i poručen, ali isporuka i način plaćanja će biti izvršeni u prvom kvartalu 2024. godine.
U svrhu osmišljavanja programa obilaska Parka započete su aktivnosti na prikupljanju informacija i unaprijeđena saradnja sa TO Cetinje i TO Budva. Nastavak i realizacija aktivnosti predviđena je za 2024. godinu.

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi

Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca

Završena je administrativna procedura i idejno rješenje za glavni ulaz u Parku, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti, a koji je definisan za 2023. godinu.
Izvršena je nabavka i postavljen je kontrolno-naplatnog punkta na lokaciji Kuk. Izvršena je nabavka metalnih stubića (10 kom), nabavka i montaža jednog smjerokaza, folije, kao i dizajn, izrada i montaža za četiri nove table na lokalitetima: Ivanova koritima, Bjeloši, Međuvršje i Krstac.Urađena je analiza stanja pješačkih staza „Kružna tura do Kuka" i staza do Jezerskog vrha, radi utvrđivanja njenog stanja (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table itd.) i dat je plan njenog uređenja. U saradnji sa TO Cetinje i Planinarskim klubom "Soko" razmotrena je mogućnost povezivanje i promovisanja staze od NP Lovćen do starog grada u Kotoru. Održani su sastanci sa predstavnicima TO Kotor i TO Budva i dogovoreno uređenje i promovisanje staze od Ivanovih korita, preko sela Majstori do manastira Stanjevići za 2024. godinu.
U saradnji sa Biciklističkim savezom Crne Gore izvršena je analiza stanja biciklističke staze „Ivanova korita – Dolovi – Vjetreni mlin – Babina glava – Treštenički vrh – Ivanova korita", radi utvrđivanja stanja staze (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table i td.) i dat plan njenog uređenja. Za turu ,,Lovćenski prsten", namijenjenu iskusnim vozačima urađen je GPS.
JPNPCG je apliciralo sa projektnim prijedlogom PA.CON II u okviru Interreg IPA CBC Hrvatska–Bosna i Hercegovina–Crna Gora. U svrhu toga urađeno je idejno rješenje sa predmjerom adaptacija Centra za posjetioce i adaptacija vidikovca Kraljevo počivalo. Realizacija aktivnosti adaptacije Centra za posjetioce, adaptacija vidikovca Kraljevo počivalo, razvoj sadržaja vezanih za turističku ponudu posmatranje ptica, uslovljena je odobrenjem projektnog prijedloga.

Angažovano je stručno lice za izradu Elaborata za postavljenje najavnih, glavnih i informativnih tabli ka/i u Parku, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Urađena je analiza i prijedlog lokacija koje bi se mogle prilagoditi osobama sa invaliditetom. U izvještajnom periodu, projektnim prijedlogom PA.CON II predviđeno je da se adaptacijom Centra za posjetioce obuhvati postavljanje rampe i ograde, naljepnice sa informativnim tekstom ispod postera na Brajevom pismu, zvučni materijal sa imenima i zvukovima životinja, 3D reljefa na dva vidikovca koji dodirom prikazuju šta se vidi sa te lokacije.

Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru

Krajem 2023. godine, avanturistički park Lovćen donirao je Parku nove elemente dječijeg igrališta. Zbog vremenskih uslova, odlučeno je da se elementi igrališta i nabavka neophodne opreme za montažu postave prije početka ljetnje turističke sezone 2024. godine.
Prirodnim materijalima obnovljena je staza za boso hodanje i izvršena njena promocija, nakon čega je bilo zainteresovanih posjetilaca za ovu aktivnost. Staza je dužine 140 metara, obnovljena je sa različitim materijalima (kore drveta, mekana mahovina, šišarke, pijesak, kamenje itd.), koja pruža senzorne stimulacije i kontakt sa prirodom.
Iako je u prethodnom periodu urađen prijedlog uređenja staze za hodanje na krpljama, na sastanku sa predstavnicima TO Cetinje i planinarskim klubovima odlučeno je da se zbog nedostatka snježnog pokrivača u prethodne dvije godine ova aktivnost odloži, a u korist uređenja planinarskih staza.

Upravljanje posjetiocima

Analiza strukture, mišljenja potreba i očekivanja posjetilaca, sprovodila se kontinuirano u izvještajnom periodu, kroz popunjavanje dvojezičnih anketnih listića u Centru za posjetioce.
S obzirom da je broj ispitanika iznosio 25 procjena strukture, mišljenja i očekivanja posjetilaca nije dovoljno relevantna, te i nije prikazana kroz izvještaj o realizovanim programskim aktivnostima. Popunjavanje anketnih listića, koje imaju za cilj analizu uticaja posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti, sprovodila se tokom godine od strane Službe fizičke zaštite, za područje Ivanovih korita. Međutim, zbog manjeg broja popunjenih anketnih listića u odnosu na prethodne godine, analiza o uticaju posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti ne može se smatrati relevantnom te nije prikazana kroz izvještaj o realizovanim programskim aktivnostima.
Promovisani su vidikovci Kuk i Kraljevo počivalo u cilju rasterećenja najfrekventnijih lokaliteta, kao što su Ivanova korita i mauzoleja na Lovćenu. Putem društvenih mreža, objave ovog tipa dostigle su efekat vidljivosti sa preko 16.500 pregleda, a sadržaj je na desetine puta dijeljen i sačuvan kao preporuka za posjetu.
Započeta je promocija osam etičkih principa „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace". Putem sajta i društvenih mreža, kao i štampanjem lifleta (ukupno 1000 komada) koji su distribuirani u NPCG, započeta je promocija osam etičkih principa „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace", koncepta zaštite životne sredine i prirode koji se odnosi na aktivnosti i boravak u prirodi na način što će posjetioci ostaviti mjesta u jednakom ili boljem stanju nego što su ih zatekli. Lifleti će tokom sezone 2024. godine biti dostupni posjetiocima na naplatnim punktovima ili Centrima za posjetioce. Liflet je koncipiran na način da posjetiocima ukaže na obavezu poštovanja životne sredine, izbjegavanja susreta sa divljim životinjama. Takođe posjetiocima je ukazano da ne ostavljaju otpada za sobom,

kampuju najmanje 60 metara od jezera i potoka, da je zabranjeno koristiti vatru u prirodi, budu pažljivi prema drugim posjetiocima i pažljivo koriste tehniku u prirodi. Liflet je urađen na crnogorskom i engleskom jeziku.

Slika 7: *Promovisani etički principi kroz letak i objave na društvenim mrežama*

Analize stanja i upotrebe svih vrsta staza u zoni Nacionalnog parka je započeta. Prikupljene su informacije o stazama koje su nezvanično lokalnog karaktera. Pristupilo se i prikupljanjem podataka za pokretanje inicijative za formiranjem registra u lokalnim samoupravama.

Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj

<u>Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi</u>

U toku 2023. godine Služba za projekte i međunarodnu saradnju izradila je 6 aplikacija, koje su u skladu sa potrebama Javnog preduzeća za nacionalne parkove predložene za finansiranje kroz pozive koji su svojim konkursom obuhvatili nacionalni park Lovćen, a bili su raspisani u toku ove godine.
U saradnji sa **Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore** obezbijeđena je donacija za nabavku oprema za službe fizičke zaštite u svih pet nacionalnih parkova, i to za potrebe spašavanja i suzbijanja požara. Nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju je napisala projekat i aplicirala za ova sredstva. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službi fizičke zaštite.
Međunarodna saradnja u oblasti implementacije i pisanja projekata ostvarena je i nakon ostvarenog kontakta sa predstavnicima Sveučilišta iz Zagreba iz Hrvatske koji su bili zainteresovani za saradnju na pisanju projekta za Horizon program. Služba za projekte i međunarodnu saradnju je dala puni doprinos toj aplikaciji kroz davanje informacija potrebnih za projekat u svojstvu krajnjeg korisnika i krajem 2023. godine JPNPCG je u svojstvu podugovarača je uključeno u projekat **"EcoDaLLi"** kojim koordiniše partner iz Njemačke "Steinbeis Europa Zentrum''. Cilj projekta je pojednostavljenje struktura upravljanja slivom Dunava u smislu poboljšane ekološke obnove, zaštite i očuvanja sliva i poboljšanog upravljanja inovacijama.
Saradnja sa NVO sektorom u oblasti pisanja i apliciranja na zajedničkim projektima ostvarila se i sa Javno preduzeće za nacionalne parkove je kod donatora DIMFE (Donors' Initiative for Mediterranean

Freshwater Ecosystems) apliciralo sa projektom u sklopu kojeg je planirana izrada studije nosivosti i preporuka za upravljanje turistima u svih 5 nacionalnih parkova. Ovaj projekat nije prošao.
Kroz međunarodni poziv za dostavljanje predloga projekata, programa prekogranične saradnje, Interreg IPA CBC Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora JPNPCG je apliciralo projektom PA.CON II na kojem je vodeći partner je Opština Nijemci (HR), dok su partneri JPNPCG i Centar za zaštitu i proučavanje ptica (CG), i Grad Tuzla i Udruženje za razvoj NERDA (BiH).
Ovim projektom predviđena je adaptacija Centra za posjetioce (popravka krova, zidova, podova, vrata, prozora; krečenje; rampa za invalidna lica; adaptacija toaleta za invalidna lica; potrebna zamjena elektroinstalacija; postavljanje utičnica za punjenje električnih vozila sa spoljne strane. Centralno grijanje); Opremanje kancelarija opremom i namještajem; Opremanje i dopuna suvenirnice; Opremanje dvije pješačke staze, jedna do žičare I druga kružna staza vuka; Obnavljanje vidikovca Kraljevo počivalo; Nabavka električnih bicikala; Nabavka električnih vozila - golf kartova; Razvoj orintološkog sadržaja, nabavka opreme, istraživanje i edukacija; Promocija i marketing, postavljanje bilborda i izrada turističkih mapa.
Kroz potprojekat **„Vode Balkana" faza 3**" koji sprovodi NVO Parkovi Dinarida, Javno preduzeće je dobilo vrijednu donaciju u vidu sredstava protivpožarne opreme za tri nacionalna parka Prokletije, Lovćen i Biogradska gora. Projekat je podržan od globalne ekološke organizacije The Nature Conservancy (TNC).
Takođe, JPNPCG je dalo podršku organizaciji Parkovi Dinarida za realizaciju projekta „Aktivni mladi za očuvanu prirodu'' kojom je ova organizacija aplicirala na konkurs ReLOaD 2, program koji sprovodi UNDP a finansira Evropska Unija. U tom smislu planirano je i potpisivanje Memoranduma o saradnji između Nacionalnog parka Lovćen, Prijestonice Cetinje, Nacionalnog parka Kozara, udruge Dinarike i Parkova Dinarida.
Predstavnici Službe za projekte i međunarodnu saradnju su tokom 2023. godine učestvovali na različitim obukama, konferencijama, info danima i drugim događajima u cilju jačanja profesionalnih znanja, ali i dobijanja informacija o različitim programima, konkursima stranih i domaćih donatora. Između ostalog, stručni saradnici za projekte prisustvovali su obuci „Javne nabavke u sklopu EU projekata'', organizovanoj od strane Privredne Komore Crne Gore, kao i prezentacijama Interreg programa Euro-MED i Europe na kojima su predstavljena osnovna pravila ovih programa kao i aplikacioni paketi.
SMART platforme koja se sastoji od softverskih alata dizajniranih za pomoć u upravljanju i zaštiti divljih životinja i prevenciji ilegalnih aktivnosti. SMART omogućava standardizaciju i olakšava prikupljanje, analizu i izvještavanje o podacima, čime olakšava proces donošenja ključnih odluka na osnovu informacija sa terena. Ovaj sistem podržava širok spektar aktivnosti u očuvanju prirode, uključujući zaštitu biodiverziteta, sprovođenje zakona, turizam, upravljanje posjetiocima, korišćenje prirodnih resursa, obavještajne podatke i procjene rizika. SMART pristup obuhvata najnoviju tehnologiju, izgradnju kapaciteta za očuvanje i osnaživanje globalne mreže korisnika SMART sistema za očuvanje, podržan dugoročnim savezom vodećih organizacija za očuvanje prirode, kako bi se osigurao opstanak biodiverziteta Zemlje za buduće generacije.

Unaprijeđena saradnja sa lokalnim preduzetnicima i proizvođačima

Služba za projekte i međunarodnu saradnju organizovala je sastanak sa predstavnicima nevladinih organizacija koje djeluju na teritoriji opštine Cetinje.
Na poziv JPNPCG, održan je sastanak na temu „Temelj za očuvane parkove, snažniji i brži razvoj NP Lovćen sa predstavnicima lokalnih nevladinih organizacija sa ovog područja. Sastanak je održan u Konferencijskoj sali hotela “Gradska kafana” , 08. septembra 2023. godine i predstavlja još jedan korak ka unapređenju saradnje Nacionalnog parka sa lokalnom zajednicom.
Učesnici skupa razmijenili su ideje i prijedloge o ključnim temama koje se tiču održivog razvoja ovog područja i pokazali entuzijazam i posvećenost ka unapređenju zajedničkih ciljeva. Takođe su razmijenili iskustva i o mogućnostima privlačenja sredstava iz različitih fondova i izvora kako bi se unaprijedile aktivnosti u cilju zaštite i promocije ovog zaštićenog područja.
Predstavnici JPNPCG i NP Lovćen su istakli da je saradnja sa lokalnom zajednicom ključna u očuvanju zaštićenih područja, te da se raduju budućim susretima i zajedničkom radu sa lokalnom zajednicom, nevladinim organizacijama i svim zaljubljenicima u prirodu.
Nakon održanih sastanaka sa predstavnicima lokalnih NVO koje djeluju na području nacionalnog parka Lovćen dogovoreno je da se kroz buduće pozive uključi lokalna zajednica u oblasti zelene ekonomije. Na sastanku su prisustvovali članovi organizacija lica sa invaliditetom sa kojima je uspostavljena saradnja i dogovoreno da u narednom periodu zajednički doprinesu poboljšanju uslova lica sa invaliditetom na teritoriji Parka.
Predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tadašnje Ministarstvo ekonomskog razvoja). Odgovor se očekuje kako bi se nastalo sa procesom uspostavljanja sertifikata za lokalne proizvode.
Kontinuirano se sprovodi aktivnost kojom se daje podrška lokalnom stanovništvu (proizvođačima u izradi karakterističnе suvenire i rukotvorine. Izvršena je nabavka 20 komada, sa kojima je dopunjena postojeća ponuda u suvenirnici Parka.

Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma

U skladu sa WWF smjernicama i preporukama u prvoj polovini godine izvršena je detaljna analiza terena i prikupljeni su podaci o velikom broju lokalnih subjekata sa prostora NP Lovćen. Podaci su obrađeni i kreirana je baza podataka koja opisuje strukturu svih klastera pojedinačno.
Na osnovu nje ažurirana je značajno proširena lista učesnika foruma. Dobijena je značajno šira slika lokalnih subjekata u odnosu na prethodni period.
Održan je 1 sastanak Socio - ekonomskog foruma.

Strateška oblast 6: Unapređenje fizičke zaštite i infrastrukture

Poboljšan nivo fizičke zaštite prostora i unaprijeđeni postojeći i budući infrastrukturni segmenti

Uklonjeno je 12 polomljenih kanti za otpad. Izrađeno je 7 stolova, 14 klupa i 17 kanti za otpatke, koje su postavljene u užem prostoru naselja Ivanova korita.
Izvršeno je uređenje prostora koji je namijenjen posjetiocima za organizovanje piknika na Ivanovim koritima i redovno je uklanjan otpad koji je ostajao iza posjetilaca.
U toku izvještajnog perioda registrovano je pet lokacija na kojima se nelegalno odlaže otpad, pri čemu se prikupljeni podaci o: veličini deponije, vrsti otpadnog materijala i da li je pristupačno mjesto

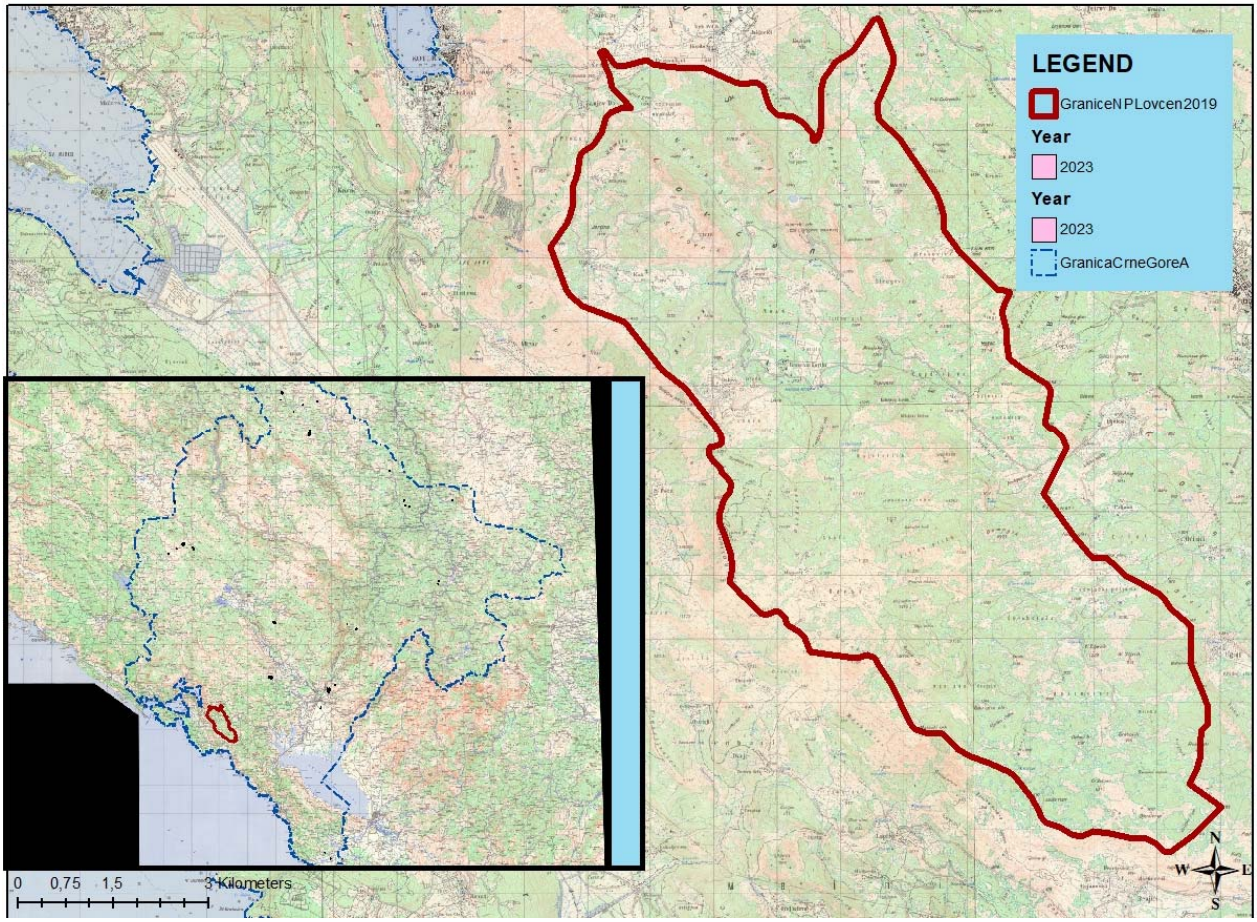
za odvoz otpad. Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture je tokom 2023. godine uklonila spontanu deponiju koja se nalazila na 1 km od kontrolno-naplatnog punkta u mjestu Bjeloši.
Izvršeno je uređenje i redovno održavanje planinarsko - pješačkih staza: edukativna staza Vuka, Njegoševa staza i staza prema Trešteniku, sa kojih je uklanjano polomljeno granje, drveće i potkresivano žbunje.
U toku 2023. godine rađen je monitoring flore na lokalitetu žičare Kotor – Lovćen koji se nalazi u zoni NP Lovćen. Posljednja dva stuba Žičare ulaze u III zonu zaštite Parka. Monitoringom je utvrđeno da se između ova dva stuba nalaze habitati 62A0 Istočno submediteranski suvi travnjaci i 4090 Endemične oromediteranske ježolike vrištine.
Učešće staništa u mozaiku 62A0 Istočno submediteranski suvi travnjaci (30%) (A) + 4090 Endemične oromediteranske ježolike vrištine (70%) (A). Na ovim stubnim mjestima evidentiran je mozak habitata 62A0 i 4090. Terenskim istraživanjima utvrđeno je da nije došlo do narušavanja habitat 62A0 i 4090. Posle izgradnje stubnih mjesta i dalje su stabilne populacije vrste *Astragalus angustifolius*. Vrste koje su takođe evidentirane su: *Paronyhia kapela, Genista sericea, Salvia officinalis* i *Eryngium amethystinum.*

Vanplanske aktivnosti

Distanciono praćenje požara u nacionalnim parkovima

Distanciono praćenje požara i evidentiranje pojave požara na području nacionalnih parkova Crne Gore se sprovodi putem NASA aplikacije „FIRMS''. Službe JPNPCG su registrovane na pomenuti portal preko koga u roku od najviše 24 h se dobijaju podaci o pojavi požara na području nacionalnih parkova u Crnoj Gori.
Praćenjem pojave požara za područje NP Lovćen, tokom 2023. godine nije evidentiran nijedan požar, a što potvrđuje mapa u prilogu. Tokom 2023. godine evidentirano je 29 šumskih požara na području Crne Gore.
Kako nije evidentiran nijedan požar na području NP Lovćen, tako se nije vršila ni terenska provjera vjerodostojnosti pojave požara na području ovog Parka.

IZGORELA ŠUMA U NP LOVĆEN I NA PODRUČJU CRNE GORE TOKOM 2023. godine (FIRMS)

Mapa 1: *Nije evidentirana pojava požara na području NP Lovćen tokom 2023. godine*

Pružiti podršku lokalnom stanovništvu za razvoj održivog turizma

Tokom izvještajnog perioda u medijima su kontinuirano objavljivani tekstovi koji se tiču kulturno-istorijskog nasljeđa, legendi, kao i života lokalnih zajednica na ovom području. Pripremani su i objavljivani tekstovi u vezi sa turističkom ponudom, predlogom staza, tekstovi stranih putopisaca, kao i razgovori sa žiteljima katuna.

Slika 8: *Promotivni tekstovi objavljeni na portalima o NP Lovćen*

Učešće u kreiranju i osmišljavanju tematskih staza koje se odnose na etnografsko nasljeđe

Urađena je analiza stanja staze koji povezuje Kotor, Njeguše i Cetinje. Prepoznata staza je dio karavanskog puta, sa brojnim elementima kulturno-etnografskog nasljeđa, prirodnim vrijednostima i vidikovcima. Dat je predlog da se staza poveže sa stazom Međuvršje–Krstac i da se kroz navedenu pješačku turu poveže Nacionalni park sa Starim gradom u Kotoru.

Realizovane aktivnosti koje se nalaze u Planu upravljanja NP Lovćen 2021-2025. godinu, a koje nijesu predviđene Programom upravljanja za 2023. godinu

Upućena je inicijativa prema pošti Crne Gore za štampanje prigodnih markica gdje su dati prijedlozi za sve nacionalne parkove Crne Gore, za kulturno-istorijsko i etnografsko nasljeđe (fotografije sa opisom i obrazloženjem) u cilju promocije Parkova kroz ovakav vid prikaza.

3.1. Ocjena stanja

Flora i vegetacija

Popis biljnih vrsta, s akcentom na nacionalno i/međunarodno značajne taksone, urađen je duž pristupnih puteva i na stubnim mjestima 400 kV dalekovoda, u dijelu II dionice od Bjeloša do Kruševice. Od ukupno 37 inventarisana biljna taksona, ustanovljeno je da 25 biljnih taksona ima jedan ili više nivoa nacionalne i/ili međunarodne zaštite.

Podaci su unijeti u Exel bazu, i ona trenutno sadrži 4909 tabelarnih redova što je ekvivalentno broju terenskih i literaturnih navoda.

Terenski podaci za programsku 2023. godinu govore da je po osnovu nivo zaštite evidentirano:

Endemi: 4 taksona (*Edraianthus tenuifolius, Viburnum maculatum, Tanacetum cinerarifolim, Fritilaria messanensis* subsp*. gracilis).*

Subendemi: 2 taksona (*Genista sericea, Armeria canescens* subsp. *dalmatica).*

Zakonom zaštićeni, Sl. list RCG 76/06: 7 taksona (*Gladiollus palustris, Viburnum maculatum, Anacamptis pyramidalis, Gymnodenia conopsea, Platanthera bifolia, Cephalanthera damasonium, Neottia nidus-avis).*

Habitat direktiva (An. II i IV): 2 taksona (*Gladiollus palustris, Anacamptis pyramidalis).*

CITES: 5 taksona (*Anacamptis pyramidalis, Gymnodenia conopsea, Platanthera bifolia, Cephalanthera damasonium, Neottia nidus-avis).*

ICUN Crvena lista za Eu i Med: 21 takson, od kojih je 19 taksona sa LC nivoom ugroženosti, dok za 2 taksona je status DD (*Gladiolus palustris, Viburnum maculatum*).

IPA: 1 takson (*Gladiolus palustris*).

Sve popisane vrste imaju učestalo rasprostranjenje na širem području NP Lovćen, jer ulaze u sastav travnih i kamenjarskih habitata 62A0 - Istočno-submediteranske suve livade (*Scorzoneretalia villosae*), 8210 - Hazmofitska vegetacija u pukotinama krečnjačkih stijena, koji se mozaično smjenjuju sa šumskim habitatima 91K0 - Ilirske šume *Fagus sylvatica*.

Nije zabilježeno prisustvo stranih invazivnih vrsta, ali jeste značajno širenje autohtonoh vrsta: bujadi (*Pteridium aquilinum)* na zapuštenim travnim staništima i kiprovine (*Epilobium angustifolium)* na

opožarenim šumskim staništima. Javljaju se kao indikatori i pionirske vrste u obrastanju narušenih prirodnih staništa.
Tokom 2023. godine rađen je monitoring stanišnog tipa sa kodom *4090 - Endemične oromediteranske ježolike vrištine.
Na istraživanom području nisu evidentuirani pritisci koji bi na bilo koji način ugrozili ovaj tip staništa. Osim povremenog monitoringa nije potrebno primjenjivati mjere zaštite. Dalja istraživanja treba usmjeriti na kartiranje novih lokacija ovog stanišnog tipa na području NP Lovćen.
Jezero pod Jezerskim vrhom, sa habitatima 6450 i 7140, je pod pritiskom prirodnog zarastanja ubrzanog klimatskim promjenama, ali i pod pritiskom nelegalne kaptaže (prijavljena nadležnoj inspekciji). Zbog izraženog pritiska na ova staništa budući monitoring će biti usmjeren na dalju dinamiku promjena na ovom staništu.

Šume i šumski ekosistemi
Šumski ekosistemi na području NP Lovćen su prethodnom periodu bili poda velikim pritiscima od biotičkih i abiotičkih činilaca. Abiotički pritisak predstavlja najsnažniji pritisak i determinisan je na 63% površina pod šumom. Abiotički pritisak se najčešće ogleda kao namjerna i nenamjerna sječa šume, oštećivanje stabala i namjerno ili nenamjerno paljenje šume.
Biotički pritisak je najčešće definisan na lokalitetima gdje su prisutna oboljenja ili štetni insekti koji vrše određeni pritisak na pojedine vrste ili staništa. Biotički i abiotički pritisak imaju složenu uzajamnu vezu kroz djelovanje sa čitavim nizom faktora, a kategorizacija je napravljena prema nivou učinjene štete od određenog pritiska ili stresa.
Šume na području Bostura, Jezerskog vrha i Treštenika u odnosu na prethodni period su tokom ove godine listale u punom obimu. Procenat defolijacija u rasponu od 0-10 % je povećana u odnosu na prethodni period, a smanjen je procenat defolijacije u rasponima od 11-25 % i od 26-60 %. Posebno su se oporavile šume na padinama Trešteničkog vrha.

Tabela 4: *Defolijacija kruna drveća*

Raspon defolijacije (%)	Učešće (%)	Broj stabala
0 - 10	62.7	188
11 - 25	21	63
26 - 60	14.7	44
iznad 60 %	1.6	5

Šumski ekosistemi i šume bukve u istočnom dijelu parka zahvaćeni požarom iz 2017. godine su se gotovo potpuno oporavili. Na ovim lokacijama nije izvršeno pošumljavanje sa autohtonim sadnicama bukve jer ih nije bilo moguće proizvesti za ovu plansku godinu. Kulture crnog bora na području Ivanovih korita su i dalje potpuno suva stabla koja nisu uklonjena u ovoj planskoj godini. U narednoj planskoj godini se, kroz projektne aktivnosti, planira potpuno uklanjanje suvih stabala, pošumljavanje sa sadnicama bukve i revitalizacija u skladu sa rješenjima zasnovanim na prirodi.
Generalno šume i šumski ekosistemi na području NP Lovćen se nalaze u dobrom zdravstvenom stanju. Tendencija je da se prethodno osušene šume i šume koje su bila zahvaćene požarom oporavljaju. Poseban podataka je da se šume oko dalekovoda 400 kV obnavljaju i da je zakorovljavanje u povećanom intenzitetu, posebno na sjevernom dijelu trase, a gdje su područja zahvaćena požarom iz 2017. godine.

Beskičmenjaci

Fauna dnevnih leptira (*Rhopalocera*) prepoznata je kao veoma značajna za monitoring budući da su ovi organizmi veoma osjetljiviji na promjene ekoloških faktora, naročito onih koji su nastali antropogenim djelovanjima i klimatskim promjenama. Istraživanja faune dnevnih leptira na području Parka započeto je 2021. godine. Tokom istraživanja faune dnevnih leptira u planskoj 2021., 2022. i 2023. godini registrovano je 84 vrsta dnevnih leptira od ukupno 192 u Crnoj Gori (Franeta, 2018), što je 43,75%. Dobijena lista dnevnih vrsta leptira ne može se smatrati konačnom, te je neophodno nastaviti istraživanja i u narednom periodu. Za očekivati je da će nastavak istraživanja u narednom periodu pokazati prisustvo većeg broja vrsta u odnosu na trenutno stanje. Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja, područje NP Lovćen je značajno za očuvanje biodiverziteta ove grupe insekata, naročito iz razloga što su registrovane zakonom zaštićene i Natura 2000 vrste.

Evidentirani pritisci vezani za faunu beskičmenjaka:

- Zarastanje pašnjaka i livada, uslijed napuštanja katunskog načina stočarstva utiče na smanjenje populacije dnevnih leptira i drugih insekata;
- Gubitak i kaptiranje izvora i potoka, utiče na smanjenje populacije puževa, vilinih konjica, dvokrilaca, vodenih stjenica i tvrdokrilaca;
- Pojava i česti požari, takođe utiče na smanjenje populacije pojedinih vrsta insekata koji su vezani za šumske ekosisteme.

Fauna vodozemaca i gmizavaca

Do sada, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore nije raspolagalo sa podacima istraživanja i monitoringa stanja vodozemaca i gmizavaca na području NP Lovćen. Upravo iz tih razloga je u Planu upravljanja predviđen monitoring kako bi se sagledalo pravo stanje batraho- i herpetofaune i predložile eventualne mjere zaštite.

Na istraživanom području duž trase 400kv dalekovoda Lastva – Čevo nijesu identifikovani značajniji faktori ugrožavanja po batraho- i herpetofaunu. Osim požara koji je bio prije par godina, koji je evidentiran na staništu oko izlaznih stubova iz Parka. Požari negativno utiču na populacije gmizavaca, posebno, ako se ima u vidu da je areal aktivnosti gmizavaca relativno mali, sposobnost migracije na velike udaljenosti je ograničena, kao i sposobnost kolonizacije novih staništa. Vrste batraho- i herpetofaune prisutne duž trase dalekovoda rasprostranjene su na cijelom području NP Lovćen i šire. Izgradnja dalekovoda i pristupnih puteva, nije dovela do ozbiljnijeg niti trajnog ugrožavanja bratraho- i herpetofune ovog područja. Uticaji izvođačkih radova na herpetofaunu su prije svega bili privremenog karaktera, odnosno tokom izgradnje dalekovoda i pristupnih puteva.

Na lokalitetu Jezero zabilježeno je prisustvo pumpe za odvod vode za potrebe farme u Njegušima, što predstavlja prijetnju za faunu vodozemaca, s obzirom da je njihov životni ciklus zavistan od vodene sredine. Prisustvo pumpe je dovelo do smanjenja vodostaja i isušivanja Jezera, što je dodatno izmijenilo stanište. S obzirom da je tek započeto istraživanje batraho- i herpetofaune, a važnost ove grupe organizama velika, potrebno je nastaviti monitoring.

Sve registrovane vrste na istraživanim područjima odlikuju se širom distribucijom u Evropi i Evro-Aziji i ne ubrajaju se u ugrožene taksone po IUCN kategorizaciji.

Dvije vrste gmizavaca (*Dalmatolacerta oxycephala, Podarcis melisellensis*) predstavljaju Balkanske endeme.

Od registrovanih vrsta, sve vrste, osim vrste *Bombina variegata* i *Vipera ammodytes,* su zaštićene prema Rješenju o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrta (Sl.list RCG br. 76/06).

Vrsta *Bombina variegata* se nalazi na dodatku II Bernske konvencije i dodacima II i IV Evropske direktive o staništima i vrstama.
Vipera ammodytes se nalazi na aneksu II Bernske konvencije i na Aneksu IV Natura 2000 mreže zaštićenih područja.
Za razliku od zemalja regiona i Evrope (gdje su sve tri vrste otrovnica zaštićene ili strogo zaštićene zakonom), Crna Gora nije zakonom zaštitila otrovnice, pa su one predmet trgovine i krijumčarenja. Tako da je neophodno spisak vrsta gmizavaca koji su zakonom zaštićeni što prije revidirati.

Fauna ptica
Kada je u pitanju ocjena stanja populacije ptica u NP Lovćen svakako nije jednostavno definisati u kakvom stanju su populacije određenih vrsta ptica najprije zbog ne kontinuiranog sprovođenja monitoringa na području Parka tokom prethodnih godina, kao i zbog nedostatka kadrovskih kapaciteta u organizaciji JPNPCG. Zatim, je potrebno uzeti u obzir niz parametra kao što je i sistemsko praćenje biodiverziteta i sublimiranje podataka o staništima i vrstama, odnosno dostupnost podataka kao i ograničenja uslijed finansijskih sredstava.
Generalno govoreći, na osnovu monitoringa tekuće godine, može se reći da su određene populacije koje su bile predmet praćenja na zadovoljavajućem nivou, uz opravdane razloge za određenu zadršku uzimajući u obzir sljedeće evidentirane pritiske koji su u vezi sa ekosistemima ovog Parka, a koji na neki način trpe pritisak i to:
Infrastrukturni objekat Žičara Kotor–Lovćen kojom se na neki način degradirao ekosistem južnih padina u kontaktnoj zoni Parka;
Prolazak DV 400 kV Lastva – Čevo kroz područje Parka (III zona Zaštite) koji je svakako imao uticaj na fragmentaciju staništa i ne zanemarujući efekat na eventualni mortalitet nekih vrsta;
Regionalni put Cetinje – Njeguši – Ivanova Korita utokom izgradnje a kasnije upotrebom dolazi svakako do degradacije određenih segmenata ekosistema i ukupno biodiverziteta:

- Evidentno degradirani trendovi u šumskim kompleksima-borove šume u kojima je dijagnosticiran fenomen potpuno suvih stabala, dok se za bukove autohtone šume može reći da se pojavljuje pozitivan trend u smislu obnavljanja na mjestima gdje su bili požari i sječa na lokalitetima gdje su izgrađivani pristupni putevi;
- Smanjenje endemskog agrobiodiverziteta koji je evidentan (negativan trend katunskog načina života) koji za posljedicu ima smanjenje vrsta (grabljivice) nekih vrsta koje su u direktnoj korelaciji sa njihovom ishranom;
- Određeni stepen urbanizacije pogotovo na mjestima koje se kategorišu kao zone za turističke djelatnosti npr. Ivanova korita;
- Očekivani pritisak od strane masovnosti turista koji će koristiti žičaru kao i buduća prateća infrastruktura na lokalitetu Kuk;
- Napuštanje tradicionalnih načina korišćenja zemljišta kakvi su ispaša i košenje što vodi gubitku biodiverziteta;
- Prisustvo krivolova u zoni Parka i kontaktnim zonama (naročito na jarebicu kamenjarku);
- Učestalost i mogućnost požara na području Parka.

Fauna sisara
Iako su uloženi značajni napori u cilju istraživanja diverziteta faune slijepih miševa, spisak od 13 vrsta se ne može smatrati konačnim, te ova istraživanja treba nastaviti i u narednim godinama.

Registrovani objekti (jame i pećine) nijesu pod pritiskom i nijesu posjećene u mjeri koja bi izazivala zabrinutost za uznemiravanje faune.
Kad je u pitanju fauna krupnih sisara, postoji razmak u kontinuitetu istraživanja zbog nedostatka opreme kako bi se prikupili relevantni i upotrebljivi podaci. Potrebno je nabaviti neophodnu opremu u 2024. godini. Osim toga, Crna Gora je jedna od posljednjih država na Balkanu koja je potvrdila prisustvo afričke kuge svinja, te su preuzete mjere poput uklanjanja hranilišta iz parka kao i pojačana kontrola terena u skladu sa preporukama stručnog tijela za kontrolu i prevenciju ove bolesti.

Vode
U prethodnom periodu nije vršen monitoring od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore na području NP Lovćen. Posljednjih nekoliko godina zapaženi su procesi koji ozbiljno narušavaju hidrološke prilike u Parku. U prethodnom periodu primjećen je povećan negativan uticaj od strane ugostiteljski objekata koji gravitiraju na području Parka, kao i od strane lokalnog stanovništva koji crpi vodu sa izvora Ivanovih korita i sa jezera ispod Jezerskog vrha. Prema informacijama dobijenih od strane Uprave za vode Crne Gore vodoizvorište Ivanova korita nije prepoznato kao vodoizvorište za javno vodosnabdevanje, još uvijek nijesu utvrđene zone sanitarne zaštite kako bi se utvrdila izdašnost i koje su potrebe lokalnog stanovništva za vodom.
U narednom planskom periodu iniciraće se saradnja sa relevantnim institucijama, kako bi se dobilo početno stanje, kao i spriječile nelegalne aktivnosti na području Parka.

Materijalna kulturna baština
Kod većine kulturnih dobara, kao i evidentiranih objekata, kod kojih se prepoznaju kulturne vrijednosti, građenih u periodu od XV do kraja XIX vijeka, primjetna su brojna oštećenja uslijed različitih prirodnih i antropogenih faktora.
Ovo je slabije naseljena oblast, ali se još uvijek može naći starih u potpunosti autentično očuvanih kuća, koje su povremeno ili trajno napuštene. Posljednjih godina primjetna je neusklađenost objekata sa postojećim graditeljskim ambijentom. Promjene na objektima najčešće su vidljive u krovnom pokrivaču, uvećanju otvora i upotrebi industrijski dobijenih materijala koji se ugrađuju na starim objektima. U pitanju su moderne novo sazidane kuće-vikendice većih gabarita koje su u suprotnosti sa nasljeđenim modelom gradnje.
Najtipičniji objekti graditeljskog nasljeđa ovog prostora - gumna, ozidana su od fino obrađenog tesanog kamena i popločan kamenim pločama, uglavnom su zadržala prvobitni izgled, dok se nova ne grade. Svoltane bistijerne i uble - ozidani kružni bunari za vodu, kao tradicionalni način vodosnabdijevanja je ostao isti, jedino su im dodati novi betonski sliv ili zatvarači. Razgradnja parapetnih kamenih zidova i zamjena betonskim na lovćenskim serpentinama (kolski put Kotor–Krstac), kao i postavljanje velikog broja betonskih dalekovodnih stubova uz dionicu puta između Krsca i Žanjevog dola umanjili su graditeljske i ambijentalne vrijednosti ovog jedinstvenog objekta inženjerske arhitekture s kraja XIX vijeka.
U prošlom planskom periodu istraživanja iz oblasti kulturno-istorijskog nasljeđa bila su usmjerena na dokumentovanje gumana, otvorenih i svoltanih ublova i kaptiranih voda na području Njeguša. Evidentirani objekti uglavnom su očuvani u izvornom obliku. Kod nekih su potrebne intervencije na konsolidaciji manje ili više obrušenih zidnih partija. Izvjestan broj objekata posjeduje znatan stepen očuvanosti i integriteta, graditeljske, etnografske, istorijske, memorijalne, ambijentalne i druge kulturne vrijednosti i osobenosti.

U Službi za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, odlaskom u penziju stručnog saradnika za kulturno nasljeđe krajem 2022. godine, nijesu nastavljene aktivnosti vezane za materijalnu kulturnu baštinu, a koje su predviđene Planom upravljanja NP Lovćen 2021-2025. godine.

Nematerijalna kulturna baština

Prostor NP Lovćen je afirmisana turistička destinacija (prvenstveno zbog Mauzoleja na Jezerskom vrhu), ali i zbog istorijskih etnografskih i kulturnih vrijednosti koje baštini. Novi sadržaji izletničkoj ponudi koje donosi novosagrađena žičara Kotor–Lovćen i prateći sadržaji uz nju imaće svakako uticaj na okolinu zbog povećanog intenziteta saobraćaja tokom ljetnje turističke sezone i ostalih problema koji idu uz to. Ovo je područje gdje je stočarstvo vjekovima predstavljalo jednu od glavnih privrednih grana još od XIII vijeka, tako su i katuni kao sezonska staništa bila dominantna pojava u prošlosti. Decenijama unazad područje Lovćena gubi svoj privredni značaj i brojni katuni se postepeno napuštaju, da bi posljednji (Vući do) bio ugašen 1985. godine. Veoma izražen depopulacijski trend i promjena načina života onih koji su se tu zadržali rezultiralo je da u granicama parka ima malo stalnih stanovnika. To čine uglavnom starija populacija koja se bavi u malom obimu poljoprivredom (na skučenoj obradivoj površini) i držanjem stoke uglavnom da bi zadovoljili vlastite potrebe. Napuštanjem ovog prostora dolazi do neravnoteže tako da su i tradicionalni zanati gotovo zamrli. Ovo se direktno reflektuje i na usmenu tradiciju koja je vezana za toponomastiku.

Prezentacija i popularizacija vrijednosti etnografske baštine Parka sprovodiće se na način kojim će se obezbijediti njihova zaštita, očuvanje i unapređenje, kroz kontinuiranu institucionalnu saradnju iz oblasti kulturnog nasljeđa (MKM, NMCG, UZKD, CANU). S tim u vezi, nastaviće se stručno istraživanje iz domena nematerijalnog kulturnog nasljeđa, kao i aktivnosti na njihovoj valorizaciji, koje podrazumijevaju aktivan odnos prema baštini koja ne treba da bude statična, već živa, kroz kreiranje, osmišljavanje, edukativno-promotivnih prezentacija.

Edukacija i interpretacija

U Centru za posjetioce od 2016. godine, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacija i Ministarstvom rada i socijalnog staranja, sprovodi se edukativni program „Cetinje jedna priča“, namijenjen učenicima VII razreda osnovnih škola iz Crne Gore. U okviru ovog programa učenici posjećuju Centar za posjetioce na Ivanovim koritima gdje ih edukatori Parka upoznaju sa najznačajnijim prirodnim i kulturnim vrijednostima Lovćena. Takođe, organizuju se edukativne i tematske radionice za učenike osnovnih i srednjih škola i za učenike koje borave u dječijem odmaralištu Lovćen – Bečići. Saradnja sa školama se iz godine u godinu unaprijeđuje i potrebnoj je nastaviti istim intenzitetom. Imajući u vidu potrebu za proširenjem edukativnog sadržaja, u izvještajnom periodu započeta je priprema novih edukativnih tekstova o biodiverzitetu, koji će biti dio edukativnog kutka na veb stranici Preduzeća.

Mobilijar na tematskim i edukativnim stazama je u lošem stanju. U narednom periodu potrebna je analiza stanja i obnova tematskih i edukativnih staza. Edukativna dječija staza Vuka, koja se nalazi u neposrednoj blizini Centra za posjetioce je devastirana i potrebna je njena obnova, nabavka tabli, kutija i kviz tabli. Obnavljanjem ove staze, zajedno sa stazom za boso hodanje, pružiće se bogatiji sadržaj u sprovođenju edukativnih radionica na otvorenom. Centar za posjetioce je u lošem stanju, neophodno ga je adaptirati i renovirati, obnoviti folije i izvršiti nabavku opreme za održavanje prezentacija. U izvještajnom periodu aplicirano je sa projektnim prijedlogom, koji sadrži njegovu kompletnu adaptaciju. Čeka se odgovor od donatora.

U Parku još uvijek ne postoji intepretativni program obilaska Parka (baziran na prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka) za različite ciljne grupe, koji bi sprovodili edukatori Parka, ali je u toku njegova izrada i osmišljavanje.
U saradnji sa lokalnom zajednicom u NP Lovćen i u kontakt zonama kroz informisanje, edukaciju, konsultacije promovisane su vrijednosti samog NP Lovćen. Tom prilikom ukazano je na probleme koji se tiču sljedećih oblasti: gazdovanje i upravljanje šumama, strane invazivne vrste; neriješeni imovinsko-pravni odnosi; promjena namjene zemljišta; upravljanje vodama; otpadne vode; sukcesije vegetacije; otpad; problematika protivpožarne zaštite; sakupljanje ljekovitih biljaka i pečuraka; opasnosti od požara, krivolova, neplanske i divlje gradnje, probijanju pristupnih puteva, vrijednostima kulture zaštićenog područja, njenom značaju ulozi, stepenima zaštite samog NP Lovćen. U narednom periodu potrebno je nastaviti i unaprijediti saradnju sa lokalnom zajednicom, a naročito sa korisnicima Parka u domenu održivog turizma i edukacije.
U prethodnom periodu, u saradnji sa lokalnom zajednicom, stavljena je pod zaštitu kod Uprave za zaštitu kulturnih dobara na Cetinju „Ubao Svetog Petra-Cetinjskog" koji se nalazi na lokalitetu Trešteničke lokve. Nakon toga je stavljeno pod prethodnu zaštitu planinarska staza: Majstori–Vratno–Paśa ploča–Kolovijerske strane–Kološunjsko ždrijelo (jedan krak vodi prema manastiru Stanjevići, drugi krak, Izvor, Pod stijenom–Ozov dolac–Izvor, Dobra voda–Kološunj). Staza ima istorijsko-edukativni i turistički značaj.

Promocija
Promocija NP Lovćen sprovodila se uspješno u skladu sa programskim aktivnostima JPNPCG, samostalno i u saradnji sa najznačajnijim institucijama i organizacijama i NVO sektorom. Dobrom saradnjom sa medijima, organizovanjem i učestvovanjem na različitim vrstama događaja uključujući međunarodne turističke sajmove, osmišljavanjem edukativnih radionica u Centru za posjetioce u cilju promocije vrijednosti zaštićenog područja kod školske populacije, promotivnim tekstovima i fotografijama za elektronske portale i društvene mreže, uspješno su promovisane najznačajnije aktivnosti, turistička ponuda i vrijednosti ovog zaštićenog područja. Značajni ekološki datumi i događaji organizovani kako samostalno tako i u saradnji sa drugim subjektima, prezentovani su putem veb-sajta JPNPCG, kao i na društvenim mrežama, Facebook, Instagram i You tube kanalu.
Promotivni tekstovi, fotografije i kratki video spotovi objavljivani u cilju popularizacije turističke ponude, kao i manje posjećenih lokacija primijećeni su i naišli su na dobru reakciju posjetilaca. Takođe, pripremani su i objavljivani tekstovi upozorenja i apela o pažljivom korišćenju planinarskih staza i neophodnosti očuvanja prirode od nezakonito odloženog otpada i pojava požara. Zahvaljujući dobroj promociji NP, povećan je broj pratilaca, kao i vidljivost i posjete profila JPNPCG na društvenim mrežama. Od maja 2023. do kraja godine broj pratilaca na društvenim mrežama je porastao za oko 5.000.
U narednom periodu nastaviće se sprovođenje aktivnosti marketinga i promocije na društvenim mrežama, a uz obavezno praćenje i analizu ciljnih grupa i interesovanja posjetilaca. Potrebno je uspostaviti nove saradnje sa relevantnim subjektima, sa posebnim osvrtom na društvene mreže, za koje su neophodna novčana ulaganja. U svrhu kvalitetnije promocije neophodno je unaprijediti postojeću opremu i uređaje (kamere, mobilni telefoni…), kako bi se ispunila očekivanja korisnika društvenih mreža i privukli nove posjetioce.
Takođe, nastavkom saradnje sa institucijama i organizacijama, a uključujući novu ponudu žičare Kotor–Lovćen, unapređivanjem propagandnog i promotivnog materijala u okviru marketinga

Preduzeća, redizajnom sajta, dodatno će se unaprijediti vidljivost ukupnih vrijednosti ovog zaštićenog područja.

Turistička infrastruktura

Centar za posjetioce koji se nalazi u Upravnoj zgradi NP Lovćen na Ivanovim koritima, smješten je na dvije etaže, prostorno je malog kapaciteta i kao takav ne zadovoljava potrebe prijema posjetilaca i bolju organizaciju postavke prirodnih i kulturnih eksponata. Upravna zgrada NP Lovćen na Ivanovim koritima u kojoj je smješten i Centar zahtjeva adaptaciju. Tokom 2023. godine izrađeno je idejno rješenje adaptacije ovog objekta.

JPNPCG je 2023. godine apliciralo projektom PA.CON II na Interreg IPA CBC Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora. Ovim projektom predviđena je izgradnja novog Centra za posjetioce, adaptacija Centra za posjetioce (prema idejnom rješenju) i nova izložbena postavka, adaptacija vidikovca Kraljevo počivalo, postavljanje „fotočeke“ za posmatranje ptica, uređenje dvije pješačke staze (remarkacija i postavljanje informativnih tabli) i nabavka električnih bicikala i električnih vozila sa odgovarajućim punionicama.

Odmorišni mobilijar u Parku se redovno održava i obnavlja po potrebi i prioritetima. Potrebno je definisati nove lokacije za postavku odmorišnog mobilijara.

Sistem pješačkih staza je neophodno redovno održavati i po potrebi obnavljati markaciju, smjerokaze i informativne table. U izvještajnom periodu izvršena je nabavka i zamjena folija na predviđenim mjestima i to u blizini Centra za posjetioce i kod kontrolno-naplatnog punkta, a u narednoj 2024. godini, nastaviće se sa zamjenom folija i obnovom tabli na tri pješačko/planinarskim stazama i u neposrednoj blizini Centra za posjetioce i na dječijoj stazi Vuka, koje su u jako lošem stanju i prepoznate su kao prioritet.

Takođe, potrebno je razmotriti pokretanje Inicijative za registar lokalnih staza za dvije/tri odabrane staze, u skladu sa programskom aktivnošću. JPNPCG je pokrenulo inicijativu za unapređenje saradnje sa planinarskim klubovima domaćinima i iskazalo interesovanje i potrebu za održavanjem obuke za markirante za dva zaposlena radnika iz Službe zaštite. Ovakva inicijativa imala bi za cilj održavanje lokalnih staza u zoni Parka, a koje bi se definisale programima upravljanja, uz prethodnu konsultaciju sa predstavnicima PSCG i lokalnih klubova. Na taj način bi se, uz zajedničku saradnju, definisala i ingerencija održavanja staza u zoni Parka, a olakšao način održavanja staza i vertikalne signalizacije unutra Parka.

U samom Parku ne postoje organizovane i obilježene biciklističke staze, već se dijelom koriste kolske i pješačke planinske staze. S tim u vezi, a radi unapređivanja ove turističke ponude, neophodno je u saradnji sa biciklističkim savezom razmotriti mogućnost formiranja biciklističke staze Ivanova korita – Babina glava – Kraljevo počivalo – Vjetreni mlin – Dolovi – Ivanova korita. Glavne atrakcije u Parku nijesu dostupne osobama sa invaliditetom, te se će se adaptacijom Centra za posjetioce planirati postavljanje rampi za pristup osoba sa invaliditetom.

Na putnim pravcima ka Parku i na ulazima u Park ne postoje najavne, glavne i ulazne table, koje bi upućivale posjetioce na Park. Do sada je urađen Elaborat o načinu, vrsti i lokacijama na kojima će se postavljati.

U saradnji sa Prijestonicom Cetinje obezbijeđeni su solarni paneli za lokalnu zajednicu podlovćenskog sela Majstori čime je dat doprinos očuvanju ovog sela i katuna na padinama Lovćena. U narednom periodu potrebno je nastaviti saradnju sa Prijestonicom Cetinje.

Takođe, dat je prijedlog, da se radi boljeg i većeg stepena zaštite NP Lovćen, informacionim sistemom povežu NP Lovćen – Narodni Muzej Crne Gore – Vojska Crne Gore – Radio difuzni centar. Navedeni korisnici imaju kompletan uvid nad dobrim dijelom NP Lovćen i mogu biti uzbunjivači u slučaju: požara, krivolova, nelegalne sječe šuma ili divlje gradnje čime bi se na efikasan način povećao stepen zaštite samog NP Lovćen.

Turistička ponuda

Turistička ponuda Parka bazira se na aktivnom odmoru u prirodi i u skladu je sa principima održivog turizma.

U cilju obogaćivanje turističke ponude Parka u narednom planskom periodu planira se formiranje novog turističkog proizvoda „posmatranje ptica“. JPNPCG je 2023. godine, apliciralo projektom PA.CON II na Interreg IPA CBC Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora. Projektom je predviđeno, između ostalog, postavljanje „fotočeke“ za posmatranje ptica, a u svrhu poboljšanja turističke ponude obilaska Parka predviđena je i nabavaka električnih bicikala i električnih vozila sa odgovarajućim punionicama. Istim projektom je predviđena i instalacija nove izložbene postavke u Centru za posjetioce na Ivanovim koritima.

Na Ivanovim koritima nalazi se 5 četvorokrevetnih bungalova namijenjenih za višednevni smještaj posjetilaca tokom cijele godine. Uslijed nepovoljnih vremenskih uslova bungalovi su znatno oštećeni, a u izvještajnom periodu nije izvršena njihova adaptacija. Adaptacijom bungalova upotpunila bi se turistička ponuda Parka, što bi doprinijelo povećavanju prihoda Preduzeća.

Održavanjem i uređenjem staza, sa predstojećom pripremom programa obilaska Parka i interpretativnim programom, unaprijediće se turistička ponuda Parka.

Upravljanje posjetiocima

Kontrola i naplata ulaznica se vršila na kontrolno-naplatnim punktovima, od strane nadzornika na utvrđenim lokacijama.

U Parku dominira izletnički turizam, koji je uglavnom organizovan u vidu jednodnevnih tura, posredstvom turističkih agencija i turoperatora, čineći grupne i individualne posjete, kao i organizovane đačke posjete.

Najveći broj posjetioca registrovan je na vidikovcima, pješačkim i planinarskim stazama, a posebno na lokalitetu Ivanova korita. Najveća posjećenost bilježi se u ljetnjim mjesecima, tokom jula i avgusta.

Sve veći broj posjetilaca Parka nameće potrebu za izradom Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete. U izvještajnom periodu, promotivnim aktivnostima raznih lokaliteta u Parku, počelo je da se utiče na rasterećenje lokacija koje su prepoznate kao najposjećenije. JPNPCG projektom je apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen i u narednom periodu je potrebno posvetiti dodatnu pažnju za upravljanje posjetiocima. Tokom sezone vršilo se anketiranje posjetilaca čiji rezultati pokazuju strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca. Međutim, analizom podataka konstatovan je manji broj ispitanika nego prethodnih godina. U narednom periodu potrebno je obuhvatiti anketiranje većeg broj posjetilaca, čijom obradom podataka bi se stekla jasnija slika o strukturi posjetilaca.

Saradnja sa nacionalnim institucijama i organizacijama

Saradnja sa Vladom Crne Gore s jedne i Zelenim klimatskim fondom (Green Climate Fund – GCF) s druge strane, dovela je do početka implementacije projekta **„Jačanje kapaciteta Crne Gore u**

oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena”. Održane su tri online radionice u okviru pripreme Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama. Javno preduzeće za nacionalne parkove kroz zakonske mehanizme i na osnovu strateško-planskih dokumenata ostvaruje saradnju sa brojnim organizacijama na nacionalnom nivou. S tim u vezi JPNPCG je tokom 2023. godine u sferi zaštite prirode i biodiverziteta imalo kontinuiranu saradnju sa Agencijom za zaštitu životne sredine.
Od tada nadležnog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma dobilo je saglasnost na Plan upravljanja za NP Lovćen i godišnji Program upravljanja, kao i na Izvještaj o radu JPNPCG za prethodnu godinu.
Tokom 2023. godine JPNPCG je ostvarilo saradnju i sa drugim ministarstvima, a prije svega sa Ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvom prosvjete, Ministarstvom za kapitalne investicije.
JPNPCG je tokom 2023. godine je ostvario saradnju sa Monstatom u cilju razmjene statističkih podataka i njihove dalje evaluacije.
Takođe, JPNPCG implementira različite oblike saradnje sa brojnim naučnim institucijama u zemlji i inostranstvu. Sa nekim od njih ima potpisane Memorandume o saradnji koji bliže uređuju i targetiraju pojedine oblasti na kojima ta saradnja počiva. U cilju pripreme i realizacije turističke sezone u NP Lovćen ostvarena je konkretna i vrlo intenzivna saradnja sa NTO Crne Gore, TO Prijestonice Cetinje, TO Kotor i TO Budva. Ta saradnja je vezana za zajedničku promociju destinacije Parka na turističkim sajmovima u regionu i inostranstvu.
JPNPCG je nakon otvaranja žičare Kotor–Lovćen ostvarilo saradnju sa „KOTOR CABLE CAR’’.
Nacionalni parkovi su i tokom 2023. godine imali intenzivnu saradnju sa brojnim NVO organizacijama iz oblasti zaštite biodiverziteta i zaštite prostora.
Predstavnici JPNPCG uzeli su učešće i na radionici „Dijalog zainteresovanih strana povodom istupanja Crne Gore na samitu Ujedinjenih nacija posvećenom Ciljevima održivog razvoja", a koju je organizovala Kancelarija za održivi razvoj /Generalni sekretarijat Vlade u saradnji sa sistemom UN - a u Crnoj Gori, u okviru Platforme Nacionalnog savjeta za održivi razvoj: „Dijalozi za razvoj" koja je razvijena uz podršku NAP projekta finansiranog od strane Zelenog klimatskog fonda (ZKF).

Saradnja sa međunarodnim organizacijama i institucijama

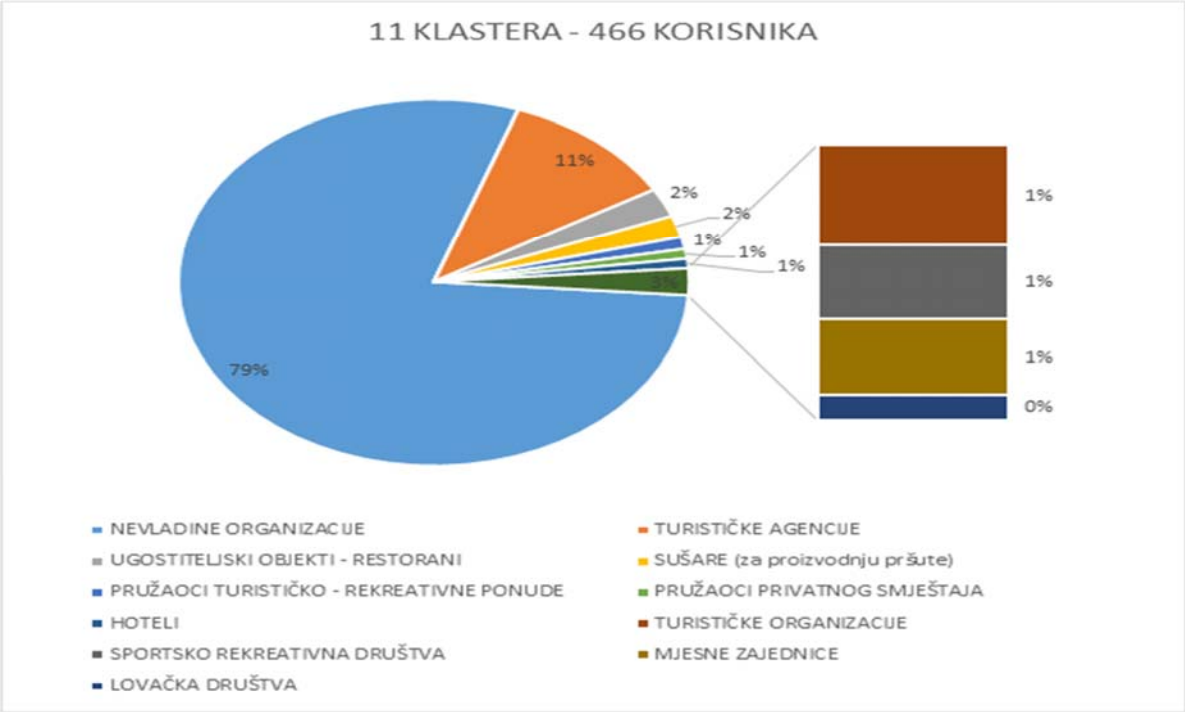
Služba za projekte i međunarodnu saradnju je tokom 2023. godine unaprijedila svoje kapacitete zaposlenjem još jednog lica sa iskustvom u pripremi i implementaciji projekata kao i prisustvom svojih predstavnika različitim obukama, konferencijama, info danima organizovanih od strane domaćih i inostranih institucija. Na taj način je i prošireno polje istraživanja donatora i konkurisanja predlozima projekata što je rezultiralo značajnim brojem pripremljenih i poslatih aplikacija. U tom smislu, a u skladu sa prioritetima poziva za projekte određenih od strane donatora, vođeno je računa i o potrebama svih parkova. Tako su u saradnji sa različitim domaćim i stranim partnerima pripremljene aplikacije za prekogranične programe bilateralne saradnje sa Bosnom i Hercegovinom, Albanijom i Kosovom, ali i za trilateralne i multiralne programe poput Interreg Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora, Interreg Adrion, Interreg Danube Region, Horizon Program.
Takođe, aplicirano je i na konkurse drugih donatora poput ambasada Eko Fonda, Parkova Dinarida, DIMFE.
U cilju proširenja vidljivosti Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore na međunarodnoj sceni i izgradnji mreže saradnje sa internacionalnim organizacijama uspostavljena je komunikacija sa

Global Conservation i The thin Green Line, a sprovešće se i učlanjenje u Evropsku i Internacionalnu organizaciju rendžera.
U cilju proširenja partnerstava i mogućnosti apliciranja na fondove izvan programa projekata koje finansira Evropska Unija, izvršeno je opsežno web istraživanje, i kao rezultat toga zabilježeni su datumi poziva (npr. European Nature Trust, Rewilding Europe, DEFRA Darwin initiative, Global Biodiversity Framework Fund itd.), kao i budući pravci saradnje kroz Warner college of natural resources, Conservation International – Europe, ali i edukacije – OECD Blended Finances, VERRA VCS Program.
JPNPCG je uzelo učešće i na prvom Samitu za zaštićena područja Evrope i Evroazije koji je organizovan od 7-9. novembra u Gruziji, kao i na Sastanku IUCN zajednice za Evropu, Sjevernu i Centralnu Aziju koja je organizovana od 16-18. oktobra u Jerevanu.

Saradnja sa lokalnim institucijama i organizacijama
Kao rezultat saradnje sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore (Eko-fond), dobijena je donacija Eko fonda za nabavku opreme za službe fizičke zaštite u svih pet nacionalnih parkova, a za potrebe spašavanja i požara u ukupnom iznosu od 153 000 €.
Služba za projekte i međunarodnu saradnju je održala sastanak sa predstavnicima NVO sektora koji djeluju na teritoriji Prijestonice Cetinje kao i NP ”Lovćen”. U NP Lovćen je održan sastanak sa tim činiocima pod nazivom „Saradnja Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore, NVO i drugih aktivnih činioca lokalne zajednice, temelj za očuvane parkove, snažniji i brži razvoj Nacionalnog parka Lovćen a u krajnjem cilju i cjelokupne lokalne zajednice opština koje gravitiraju parku“. Sastanak je protekao vrlo uspješno što je rezultiralo da su se prisutni predstavnici organizacija složili u zaključku da su ovakvi sastanci korisni i da se u narednom periodu kroz kontinuiranu saradnju JPNPCG i ovih organizaciju planiraju i realizuju konkretne projektne ideje. Tokom 2023. godine JPNP CG je organizovalo tematske sastanke sa predstavnicima lokalne turističke privrede Prijestonice Cetinje i drugih relevantnih subjekata sa prostora Parka, a sa ciljem adekvatne realizacije turističke sezone.

Socio-ekonomski forumi
Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj zajedno sa stručnim saradnicima za rad sa lokalnim zajednicama u NP Lovćen je u prva dva kvartala prikupila podatke, na bazi kojih smo evidentirali različit broj klastera (geografske koncentracije povezanih djelatnosti, pružalaca usluga itd. i sa njima umreženim ustanovama koje se međusobno nadmeću ali i sarađuju) i njihovih korisnika koji koriste resurse ovog parka. U NP Lovćen identifikovano je ukupno 11 klastera i 466 korisnika.
Najbrojniji klasteri su NVO – 369, turističke agencije – 52, ugostiteljski objekti – 12, sušare (za proizvodnju pršute) – 9 drugi relevantni subjekti na lokalnom nivou. Baza podataka i inputi sa sastanka predstavljaju odličnu platformu za dalje djelovanje i integrisanje lokalnih zajednica u rad NP Lovćena, po najvišim međunarodnim standardima koji važe u zaštićenim područjima zemalja EU.
Prikupljanje podataka i organizovanje sastanaka dovelo je da kroz zajedničku saradnju definišemo neke od aktivnosti koje imaju za cilj unapređenje kvaliteta života lokalnih zajednica koje gravitiraju na području NP Lovćen kao i sagledavanje održivih rješenja za razvoj lokalne turističke privrede. Na osnovu prikupljenih podataka i kreirane baze stejkholdera u novembru mjesecu je organizovan sastanak Socio - ekonomskog savjeta za NP Lovćen na temu: **Analiza rezultata tekuće turističke sezone u NP Lovćen – izazovi, pritisci i prijetnje**. Istom je prisustvovao veliki broj predstavnika

lokalnih struktura (Prijestonice Cetinje, TO Cetinje, TO Kotor, turističkih agencija sa Cetinja i crnogorskog primorja, turističke privrede, NVO Sektora i dr.) Na sjednici su razmijenjena mišljenja o različitim aspektima rada NP Lovćen sa posebnim fokusom na rezultate tekuće turističke sezone i na zaštitu biodiverziteta i održivog razvoja parka.

Grafikon 4: B*roj klastera i korisnika prostora Parka*

Fizička zaštita Parka

Zaštitna funkcija se zasniva na stručnim i naučnim osnovama i saznanjima o stanju i ugroženosti određenog prostora i prirodnih dobara, što je preduslov za dobro gazdovanje i upravljanje. S obzirom na karakter ovog Parka, fizička i stručna zaštita imaju poseban značaj koji mora da bude kontinuiran i sinhronizovan proces kojim se obezbjeđuje zaštita svih ekosistema, odnosno cjelovitog prostora. Posao fizičke zaštite neposredno realizuje deset (10) nadzornika i šef Službe zaštite. Uzimajući u obzir da je jedan nadzornik angažovan isključivo na poslovima zaštite šumskih ekosistema, te da se fizička zaštita Parka sprovodi 24h neprekidno po smjenama, to se ukazala neophodnost angažovanja još dva (2) nadzornika.

Služba fizičke zaštite glavne aktivnosti usmjerava na sprječavanju protivpravnog korišćenja prirodnih dobara Nacionalnog parka (sječa šume, nedozvoljena gradnja, nezakonitog lova i dr.) na poslovima prihrane divljači tokom zimskih mjeseci, na raščišćavanju staza i pristupnih puteva.

Kako je 60% teritorije Parka u privatnom vlasništvu, kao jednu od otežavajućih okolnosti u radu nadzornika na terenu izdvajaju se različita nezadovoljstva mještana koja se prevashodno odnose na načine korišćenja njihove imovine. Neophodno je raditi na unapređivanju saradnje sa lokalnim stanovništvom u cilju preduzimanja zajedničkih aktivnosti koji imaju za cilj zaštitu područja Parka.

Tokom 2023. godine u saradnji sa EKO Fondom obezbijeđena su sredstva za nabavku uniformi. U svrhu bolje komunikacije i koordinacije između zaposlenih u Službi zaštite na terenu, kao i sa Službom zaštite i spašavanja, MUP-om i Hitnom pomoći važna je nabavka digitalnog radio sistema

TETRA. Neophodno je izvršiti nabavku profesionalne prve pomoći, kako bi nadzornici na terenu odmah mogli ukazati pomoć povrijeđenim licima. S tim u vezi, neophodno je izvršiti i obuku nadzornika za ukazivanje prve pomoći.
Potrebno je produžiti rješenje o organizovanju rada unutrašnje službe zaštite od starane Uprave policije, na osnovu člana 196. stav 1. Zakona o opštem upravnom postupku.
U cilju unapređenja fizičke zaštite i bolje kontrole prostora Parka neophodno je izvršiti nabavku terenskog vozila.
Obezbijediti GPS uređaje za rad na terenu.
U narednom periodu neophodno je postaviti video nadzor na kontrolno - naplatnim punktovima Bjeloši i Krstac, radi bolje kontrole prostora Parka, sprječavanje nelegalne sječe i odvoza posječenog drveta, kao i nelegalnog ulaska posjetilaca.

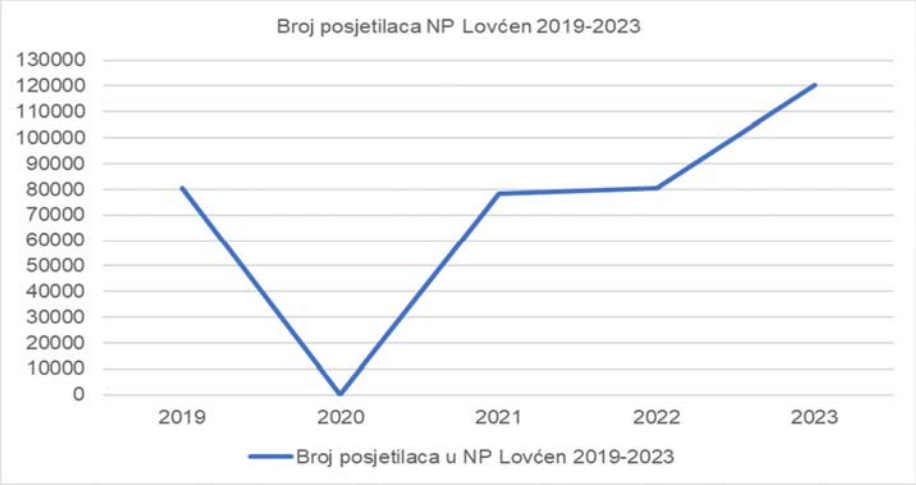
Održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Antropogeni pritisci na području Parka uglavnom su izraženi kroz nesavjesno odlaganje otpada, koji predstavlja veliki pritisak na životnu sredinu. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore prepoznaje važnost održivog upravljanja otpadom, naročito zbog vidljivih uticaja otpada po zdravlje i životnu sredinu. U narednom periodu nastaviće se sa preduzimanjem mjera i aktivnosti koje sprovodi Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture i Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj. Ove aktivnosti biće usmjerene na lokalitetima koji su najposjećeniji od strane posjetilaca Kuk i Ivanova korita.

4. POSJETE U NP LOVĆEN

U NP Lovćen dominantan je izletnički turizam, organizovan u vidu jednodnevnih tura, organizovane posjete turista posredstvom turističkih agencija i turoperatora, organizovane đačke posjete i individualne. Najveću posjećenost Park bilježi u ljetnjim mjesecima, tokom jula i avgusta, a kada je riječ o domicilnom stanovništvu najveću posjećenost bilježi i maj mjesec.
Tokom prethodnih godina vršilo se anketiranje posjetilaca, čiji rezultati pokazuju strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca. Na osnovu sprovedenih anketa najveći broj posjetilaca Nacionalnog parka Lovćen prethodnih godina bio je iz Njemačke. Posjetioci su za Park saznali većinom preko interneta i društvenih mreža dok su se ostali informisali preko medija i turističkih agencija. Većina njih je ovaj Park posjetilo prvi put, dok su ostali bili više puta. U velikom procentu posjetioci su planirali posjetu ostalih nacionalnih parkova Crne Gore. Što se tiče ovog Parka većinom su u pitanju jednodnevni izleti, dok su ostali planirali noćenje. Ljubaznost osoblja je ocijenjena najvećom ocjenom. Kada je u pitanju razlog posjete ovom Parku struktura odgovora je takva da je uživanje u prirodi glavni motiv posjete, zatim odmor i opuštanje i rekreacija. Na pitanje o omiljenim aktivnostima u Parku većina je odgovorila da je to šetnja i planinarenje.
Na osnovu broja prodatih ulaznica utvrđen je ukupan broj posjetilaca Nacionalnog parka Lovćen. U narednoj tabeli dat je prikaz broja posjetilaca u Parku u posljednjih pet godina.

Tabela 5: *Broj posjetilaca u periodu od 2019. do 2023. godine u NP Lovćen*

Godina	2019	2020	2021	2022	2023
Broj posjetilaca	80.560	5.380	78.382	80.481	120.493

Grafikon 5: *Broj posjetilaca u NP Lovćen za period 2019 -2023. godina*

Analiza podataka pokazuje da je broj posjetilaca u odnosu na prethodnu 2022. godinu veći za 49,71%.

5. PROJEKTI

Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa ostalim službama preduzeća, a u skladu sa pozivima, kroz partnerske saradnje sa međunarodnim i domaćim organizacijama aplicirala, učestvovala i dala podršku ukupno na 22 projektne ideje. Kroz projekte kojima je aplicirano za donatorska sredstva obuhvaćene su oblasti: jačanje kapaciteta službe fizičke zaštite, zaštita prirode, izgradnje turističke infrastrukture, saradnja sa lokalnom zajednicom, izrada strateške dokumentacije i druge aktivnosti koje su u skladu sa planovima i programima upravljanja Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore. Za Nacionalni park Lovćen aplicirano je ili se kroz saradnju priprema i učestvuje na 8 projektnih ideja, od čega su dvije u fazi procesa odobrenja za finansijska sredstva od donatora, pet projekata je odobreno, jedna aplikacija nije odobrena.

Grafikon 6: *Prikaz projekata po fazama za nacionalni park Lovćen u 2023. godini.*

U nastavku je dat kratak pregled i informacije vezane za projekte koji su realizovani, realizuju se ili kojim se apliciralo za donatorska sredstva:

PA. CON II

Vrijednost projekta iznosi: 320 693.96 €.

Status: Aplikacija je podnesena i trenutno se nalazi u procesu odlučivanja.

Kroz međunarodni poziv za dostavljanje predloga projekata, programa prekogranične saradnje, Interreg IPA CBC Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora JPNPCG je apliciralo projektom PA.CON II na kojem je vodeći partner je Opština Nijemci (HR), dok su partneri JPNPCG i Centar za zaštitu i proučavanje ptica (CG), i Grad Tuzla i Udruženje za razvoj NERDA (BiH). Ovim projektom predviđena je adaptacija Centra za posjetioce (popravka krova, zidova, podova, vrata, prozora; krečenje; rampa za invalidna lica; adaptacija toaleta za invalidna lica; potrebna zamjena elektroinstalacija; postavljanje utičnica za punjenje električnih vozila sa spoljne strane. Centralno grijanje);Opremanje kancelarija opremom i namještajem; Opremanje i dopuna suvenirnice; Opremanje dvije pješačke staze, jedna do žičare I druga kružna staza vuka; Obnavljanje vidikovca Kraljevo počivalo; Nabavka električnih bicikala; Nabavka električnih vozila - golf kartova; Razvoj orintološkog sadržaja, nabavka opreme, istraživanje i edukacija; Promocija i marketing, postavljanje bilborda i izrada turističkih mapa. Vrijednost sredstava koja su planirana za realizaciju projektnih aktivnosti JPNPCG iznosi 320 693.96 €.

EcoDaLLi „ECOsystem-based governance with DAnube lighthouse Living Lab fo sustainable Innovation processes“

Vrijednost ovog projekta u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi: 17.400,00€.

Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.
JPNPCG je u projekat uključeno u svojstvu podugovarača a konzorcijum čini značajan broj renomiranih partnera iz čitave Evrope kojim koordiniše partner iz Njemačke „Steinbeis Europa Zentrum''. Projekat se sprovodi kroz Program Horizon.
Aktivnosti koje se sprovode kroz projekat: Organizacija dvije radionice za promociju EcoDaLLi projektnih aktivnosti u Crnoj Gori; Diseminacija projekata na organiziranim radionicama te na društvenim mrežama; Online prisutnost na projektnim sastancima: Sudjelovanje u implementaciji projektnih aktivnosti vezanih za WP3, WP4 i WP6 te u pisanju njihovih rezultata (engl. deliverable documents); Prisutnost uživo na tri Living Lab EcoDaLLi događanja; Mapiranje dionika od važnosti za projekt EcoDaLLi na području Crne Gore; Upisivanje aktivnih i sprovedenih projekata u Mission Charter za područje Crne Gore; Prikupljanje i upisivanje podataka u EcoDaLLi portal.

„**Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite“**
Vrijednost ovog projekta iznosi: 153.000,00€.
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.
Realizacija projekta je u toku.
U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku rendžersku službu za potrebe spašavanja i požara za svih pet nacionalnih parkova. Nakon poziva za dostavljanje predloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, služba za projekte i međunarodnu saradnju napisala i aplicirala za ova sredstva. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite.
Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite.
Specifični ciljevi projekta su *povećanje efikasnosti službe zaštite u borbi protiv požara i poplava, povećanje brzine odgovora službe fizičke zaštite, jačanje kompetencija zaposlenih u službi fizičke zaštite, povećanje efikasnosti i mobilnost službi zaštite i službe za kontrolu i monitoring*
Krajem 2023. Godine aplikacija je odobrena u ukupnom iznosu od 153 000 eura od čega se strane Eko fonda finansira 80% projekta u iznosu od 130 000 eura. Kroz projekat je planirana nabavka *zimske i ljetnje uniforme, nabavka opreme za kontrolu i suzbijanje požara; nabavka opreme za spašavanje u slučaju poplava; Obuke službe zaposlenih u službi zaštite za postupanje u slučajevima požara i poplava; nabavka vozila za službu zaštite nacionalnih parkova.*
Nakon što je projekat odobren krenulo se u implementaciju ovog projekta, krajem 2023. godine sprovedene su aktivnosti istraživanje tržišta za nabavku uniformi za nadzornike nacionalnih parkova Crne Gore. Takođe, u novembru 2023. godine od sredstava koja su obezbijeđena ovim projektom organizovana je i sprovedene obuka rendžera.

Vode Balkana- faza III
Vrijednost doniranih sredstava:
Donator: Parkovi Dinarida
Status: Donacija odobrena, implementacija kreće nakon potpisivanja ugovora
U saradnji sa NVO Parkovi Dinarida, a kroz projekat Vode. Kroz projekat Vode Balkana faza III dobijena donacija protivpožarne opreme. Projekat je podržan od globalne ekološke organizacije The Nature Conservancy (TNC). Donacija obuhvata: 5 naprtnjača za gašenje požara namijenjenih NP

Lovćen, 5 metlarica za gašenje požara namijenjenih NP Lovćen, 5 kaciga za šumske intervencije namijenjene NP Biogradska gora, 15 pari rukavica za šumske intervencije namijenjene za NP Lovćen, NP Biogradska gora i NP Prokletije, 4 crijeva za gašenje, požara, 4 mlaznice i 4 spojke namijenjene za NP Lovćen, 2 crijeva za gašenje požara, 2 mlaznice i 2 spojke namijenjene za NP Prokletije, 3 kamere zamke marke Browning Strike Force Pro X 1080 namjenjene NP Biogradska gora, 2 kamere zamke marke Num'axes PIE1059 Trail Camera namijenjene NP Biogradska gora, 1 dvogled marke Hawke Optics Vantage Binoculars namijenjen NP Biogradska gora.

LASPEH PLUS (Kapitalizacija)
Vrijednost doniranih sredstava: 75.000 € (34.000 € za Crnu Goru)
Donator: EU, Interreg IPA CBC, IT/AL/MN
Status: Realizovano
Projekat LASPEH PLUS (KAPITALIZACIJA), predstavlja nastavak prethodnog LASPEH projekta posvećenog očuvanju jedinstvenih prirodnih resursa, a posebno boru munike (*Pinus heldreichi*i), na padinama Jezerskog vrha u NP Lovćen, a koji je simbol izuzetne biodiverzitetske i ekološke važnosti na Balkanu. Kapitalizacija LASPEH PLUS projekat je dobijena na osnovu posebno ocijenjenih rezultata tokom sprovođenja LASPEH projekta, kao jednog od pet najboljih INERREG projekata.
Kroz kapitalizaciju ovog LASPEH PLUS projekta, ostvarena je dodatna sinergija između institucija i organizacija iz Italije – Albanije – Crne Gore. Potpisivanje međunarodnog sporazuma između 19 relevantnih institucija i organizacija iz tri zemlje predstavlja ne samo formalizaciju saradnje već i unapređenje i posvećenost na planu zaštite prirode.
Kroz tri radionice, učesnici su imali priliku da razmijene dragocjena iskustva i da bolje razumiju probleme u zaštićenim područjima. Svečano potpisivanje Sporazuma u Petrovcu predstavljalo je važan trenutak za odlučnu borbu potpisnica sporazuma za očuvanje prirode iz ove tri zemlje. Druga radionica u Italiji pružila je pored prezentacija i direktan uvid u primjere i uspjehe u zaštiti prirode u njihovim zaštićenim područjima. Treća radionica, održana u Podgorici, uz korišćenje modernih tehnologija (ZOOM aplikacije), prezentovana je posvećenost Crne Gore evropskim integracijama i potrebama za zaštitu prirode u Crnoj Gori.

6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA

Shodno izmjenama i dopunama Programa objekata privremenog karaktera za NP Lovćen za period 2020-2024. godina u 2023. godini izdato je pet (5) urbanističko tehničkih uslova za privremene objekte koji se nalaze u vlasništvu nacionalnih parkova za sledeće lokacije: lokacija 20 (O20.1) (privremeno parkiralište), lokacija 21 (O21.1) (privremeno parkiralište), lokacija 22 (O22.1) (privremeno parkiralište), lokacija 37.3 (kiosk-kontrolno naplatni punkt), lokacija 38.1 (kiosk-kontrolno naplatni punkt).
Potpisano je pet (5) aneksa ugovora za postavljanje privremenih objekata na zemljištu u državnoj svojini za lokacije koje su u prethodnim godinama date u zakup (lokacija 13 – privremeni ugostiteljski objekat (O13.1), ugostiteljska terasa (O13.2), avanturistički park (O 13.3), lokacija 21 kiosk (O21.2), lokacija 27 avanturistički park (O27.3), dječje igralište (O27.35), objekat za trgovinu i usluge (O27.4), lokacija 27 prostor za "paintball" (O27.41), lokacija 36 štand (O36.4)).

7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U toku 2023. godine upravi NP Lovćen i JPNPCG nijesu prijavljene naučno-istraživače aktivnosti na teritoriji Parka. Agenciji za zaštitu životne sredine upućen je dopis broj 05-84 od datuma 16.01.2024. godine sa zahtjevom za dostavljanje podataka/izvještaja o sprovedenim naučnim i obrazovnim istraživanjima na području nacionalnih parkova Crne Gore tokom 2023. godine, ali do pisanja ovog Izvještaja od Agencije za zaštitu životne sredine, koja je nadležni organ za izdavanje dozvole za sprovođenje naučno-istraživačkih aktivnosti nijesmo dobili odgovor.
U toku 2023. godine JPNPCG su Agenciji za zaštitu životne sredine dostavili mišljenje za obavljanje naučno-obrazovnih istraživanja na teritoriji Parka po sljedećim zahtjevima:

- zahtjev za istraživanje speleoloških objekta od strane Hungarian Speleological Society iz Budimpešte;
- zahtjev za vršenje biospeleoloških istraživanja podzemnih rakova (*Crustacea*) i kornjaša (*Coleoptera*) doc.dr Cane Fišer-a sa Biotehničkog fakulteta Univerziteta u Ljubljani.

8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA

U cilju zaštite i očuvanja prirode, te stvaranja uslova za neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja prirodnih resursa na području Nacionalnih parkova Crne Gore, Javno preduzeće teži da obezbijedi uslove za obavljanje neposredne zaštite i nadzora nad zaštićenim područjima, turističku djelatnost uključujući različite sadržaje sportsko-rekreativnog turizma za posjetioce, te promociju prirodnog bogatstva nacionalnih parkova kao destinacije, i druge poslove u skladu sa zakonom, što bi trebalo da doprinese stvaranju jedinstvene ponude na globalnom turističkom tržištu.
Sredstva koja Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore uspije da ostvari na godišnjem nivou iz sopstvenih prihoda nijesu dovoljna za samostalno funkcionisanje i realizaciju tekućih i programskih aktivnosti, te se finansiraju i subvencijama iz državnog budžeta.
Sredstva za rad preduzeća obezbjeđuju se iz:

- Budžeta Crne Gore;
- Naknada za korišćenje nacionalnih parkova iz člana 21 Zakona o nacionalnim parkovima;
- Donacija;
- Kredita;
- Drugih izvora u skladu sa Zakonom.

Na kraju kalendarske godine vrši se izrada Završnog računa (bilans stanja, bilans uspjeha, statistički aneks, promjene na kapitalu, tok gotovine, napomene uz finansijske izvještaje). Završni račun usvaja Upravni odbor Javnog preduzeća. Usvojeni Završni račun se predaje Upravi prihoda i Carina (Ministarstvo finansija) do 31. marta za prethodnu godinu u skladu sa odredbama Zakona o računovodstvu.

Prihodi

Odlukom o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova definisane su naknade u skladu sa članom 21, Zakona o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 39/2016) a odnose se na sledeće:

- ulazak u Nacionalni park;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje zbirke, korišćenje informativno-edukativnog materijala i dr.);
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (stalne i privremene);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostorija Nacionalnog parka;
- korišćenje mineralnih sirovina;
- iznajmljivanje sredstava i opreme za sport i rekreaciju (čamaca, brodova, kajaka, bicikala i dr.);
- organizovano posmatranje ptica;
- kampovanje;
- splavarenje i rafting;
- loženje vatre na posebno uređenim mjestima;
- džiping ture;
- parking;
- sportske i kulturne manifestacije;
- korišćenje plaža;
- trafo stanice;
- uspostavljanje zona sanitarne zaštite vodozahvata u sistemima javnog vodosnabdijevanja;
- korišćenje prostora za žičare, uspinjače i ski liftove;
- postavljanje privremenih objekata;
- postavljanje bilborda i reklamnih panoa;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, TV reklama i spotova;
- privredni i sportsko rekreativni ribolov;
- splavarenje i upotrebu plovila u sportsko rekreativne svrhe;
- korišćenje imena i znaka Nacionalnog parka;
- sakupljanje i branje šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

U narednoj tabeli su prikazani prihodi NP Lovćen koji su ostvareni u toku 2023. godine. Najveće učešće u ukupnim prihodima zauzimaju prihodi od naknada za ulazak u nacionalni park (91%).

Tabela 6: *Prihodi NP Lovćen koji su ostvareni u toku 2023. godine*

Elementi	2023. godina
Prihodi od ulaznica	366.675,72
Prihodi od stalnih i privremenih objekata	31.271,46
Ostali prihodi	4.655,96
UKUPNO (€)	**402.603,14**

Rashodi

Finansijska sredstva Javnog preduzeća troše se u skladu sa zakonom i opštim aktima preduzeća, donijetim odlukama, planovima i programima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima, u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Javnog preduzeća.

- Investiciona ulaganja (izrada tehničke dokumentacije, elaborati, studije, geodetska snimanja, recenzije, izvođenje radova sa nadzorom);
- Troškovi tekućeg održavanja opreme, vozila, plovila, objekata i drugih osnovnih sredstava;
- Monitoring i praćenje stanja životne sredine;
- Ostali poslovni rashodi (troškovi struje, vode, telefon, internet, reklama, zakup prostorija, kancelarijski materijal, održavanje higijene i ostali režijski troškovi);
- Osnovna sredstva (nabavka opreme, vozila i dr.);
- Zarade i ostala lična primanja zaposlenih;
- Prenesene aktivnosti.

U narednoj tabeli su prikazani rashodi NP Lovćen nastali u toku 2023. godine. Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija svih nacionalnih parkova, na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova. Kako se aktivnosti ovih službi obavljaju u korist svih nacionalnih parkova, troškovi Službi zajedničkih poslova su izraženi u iznosu koji predstavlja učešće NP Lovćen u ukupnim troškovima nacionalnih parkova. U cilju sveobuhvatnog prikaza ukupnih rashoda, u tabeli su pripadajući rashodi Službi zajedničkih poslova zasebno prikazani. Više ostvareni rashodi u odnosu na prihode, finansirani su dijelom prihodima NP Durmitor, a dijelom subvencijama iz budžeta koje su odobrene u 2023. godini.

Tabela 7: *Prikaza rashoda NP Lovćen u toku 2023. godine*

Elementi	2023. godina
Troškovi ljudskih resursa	381.417,76
Pripadajući troškovi ljudskih resursa SZP	159.393,40
Troškovi režija i održavanja objekata, vozila i plovila	91.963,42
Pripadajući troškovi režija i održavanja SZP	31.849,99
Programske aktivnosti	14.557,58
Pripadajući troškovi programskih aktivnosti SZP	18.428,89
UKUPNO (€)	**697.611,04**

9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Javno preduzeće za nacionalne parkove je Programom upravljanja za 2023. godinu planiralo 87 aktivnosti, od kojih je realizovana 51 aktivnost dok 36 aktivnosti nijesu realizovane. Stepen realizacije programskih aktivnosti na nivou Nacionalnog parka Lovćen je 59% (Grafik 7).

Grafikon 7: *Stepen realizacije programskih aktivnosti u NP Lovćen*

Realizacija planiranih aktivnosti u 2023. godini bila je na solidnom nivou. Ovdje je potrebno napomenuti da je realizacija pojedinih aktivnosti, direktno zavisila od realizacije drugih aktivnosti pa je tako npr. ne realizacija izrade mobilne aplikaciju za rad na terenu, uslovila nemogućnost organizovanja obuke nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije, a to je onda uslovilo i ne realizaciju aktivnosti koja se odnosila na kontrolisanje ubiranja divlje flore na terenu i unošenja dobijenih podataka u Excel tabelu.

Nedostatak finansijskih sredstava, u prva dva kvartala 2023. godine, dok Javno preduzeće nije počelo da ostvaruje značajnije prihode po osnovu prodaje ulaznica i po osnovu drugih naknada za korišćenje nacionalnih parkova, uslovila je ne realizaciju pojedinih aktivnosti, a koje su se prvenstveno odnosile na: izradu odmorišnog mobilijara, uređenje vidikovaca, uređenje kamp mjesta, rekonstrukciju bungalova na lokalitetu Ivanova korita, izradu i postovljanje tabli i smjerokaza, izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete, nabavku materijalno-tehničkih sredstava za Službu fizičke zaštite Parka, nabavku zamki za istraživanje faune sisara i dr. aktivnosti kao što su: adaptacija Centra za posjetioce na Ivanovim koritima, adaptacija vidikovca Kuk i Kraljevo počivalo, razvijanje turističkog proizvoda posmatranje ptica predložena je u sklopu projektnog poziva PA.CON II, i njihova realizacija uslovljena je prihvatanjem projektnog koncepta.

U narednom periodu potrebno je:

- Angažovati stručne saradnike za herpetofaunu i materijalnu kulturnu baštinu u cilju jačanja stručnog kapaciteta Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj i izvršiti nabavku potrebnih materijalno tehničkih sredstava neophodnih za monitoring faune sisara;
- Nastaviti saradnju sa klasterima u okviru socio-ekonomskih foruma;
- Aplicirati na projektima koji će unaprijediti zaštitu i održivi razvoj Parka i ojačati saradnju sa lokalnim stanovništvom;
- Izraditi Studiju kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u Parku;
- Urediti sistem pješačko-planinarskih staza koje će počinjati od Centra za posjetioce na Ivanovim koritima;
- Razviti interpretativne i turističke programe obilaska Parka;

- Potrebno je unaprijediti saradnju sa nadležnim organima sa ciljem sprječavanja ulaska četvorotočkaša na područje Parka;
- Postaviti info table vezano za zabranjeno skretanje kvadova i džipova van glavnog puta;
- Izvršiti popravku i adaptaciju postojećih i izvršiti nabavku novog mobiljara (klupe, stolovi, nadstrešnice, korpe za otpatke);
- Izvršiti adaptaciju Centra za posjetioce na Ivanovim koritima;
- Izvršiti rekonstrukciju bungalova na Ivanovim koritima;
- Urediti kamp mjesta;
- Razmotriti mogućnost dobijanja Planinarskog doma na Ivanovim koritima na korišćenje od Vlade Crne Gore, i shodno tome rekonstruisati objekat i staviti ga u funkciju posjetilaca;
- Dopuniti glavne, najavne i informativne table i smjerokaze;
- Izvršiti nabavku digitalnog radio sistema TETRA;
- Izvršiti nabavku profesionalne prve pomoći;
- U cilju unapređenja fizičke zaštite i bolje kontrole prostora Parka neophodno je izvršiti nabavku terenskog vozila;
- Obezbijediti GPS uređaje za rad na terenu Službe fizičke zaštite Parka;
- Postaviti video nadzor na kontrolno - naplatnim punktovima Bjeloši i Krstac, radi bolje kontrole prostora Parka, sprječavanje nelegalnih aktivnosti i nelegalnog ulaska posjetilaca.

10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU

STRATEŠKA OBLAST 1: ISTRAŽIVANJE, PRAĆENJE, OBNOVA I UNAPREĐENJE EKOSISTEMA, STANIŠTA I VRSTA	
Cilj 1.1.	**Zaštita i održivo korišćenje vodenih resursa**
Aktivnost 1.1.1.	**Monitoring hidroloških objekata**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju i Upravom za vode, vršiće se monitoring hidroloških objekata u skladu sa važećom Zakonskom regulativom.
Indikator aktivnosti	*Ispitan kvalitet vode vodoizvorišta Ivanova korita obezbijeđena dugoročna zaštita i održivo korišćenje*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog realizacije	Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju nije vršio monitoring na predmetnoj lokaciji. Vodoizvorište Ivanova korita nije prepoznato, kao vodoizvorište za javno vodosnabdevanje. Još uvijek nijesu utvrđene zone sanitarne zaštite kako bi se utvrdila izdašnost i koje su potrebe lokalnog stanovništva za vodom.
Troškovi realizacije	**0,00**
Cilj 1.2	**Sprječavanje nastanka otpada**

Aktivnost 1.2.1	**Sanacija neuređenih odlagališta otpada na području Parka.**
Opis aktivnosti	Vršiće se kontrola stanja na terenu kako bi se spriječilo nastajanje nelegalnih odlagališta i prikupljaće se podaci o lokacijama, vrstama, količinama i porijeklu otpada.
Indikator aktivnosti	*Broj nelegalnih odlagališta i procjena količine otpada*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**1.600,00**
Cilj 1.3.	**Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste**
Aktivnost 1.3.1.	**Izvršiti obuku stručnih saradnika za floru i vegetaciju za rad u Geografsko informacionom sistemu**
Opis aktivnosti	Za potrebe ažuriranja baze sa kompletnim setom podataka o flori i vegetaciji, izvršiće se obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u.
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnici osposobljeni za rad u GIS-u.*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**130,00**
Aktivnost 1.3.2	**Izraditi mobilnu aplikaciju u cilju boljeg monitoringa i prikupljanja podataka**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja taksonomskih i stanišnih podataka izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Funkcionalna mobilna aplikacija*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.3.3	**Nastaviti inventarizaciju nacionalno i/ili međunarodno značajnih biljnih taksona**
Opis aktivnosti	Nastaviće se sa unosom literaturnih i terenskih podataka u Excel-bazu, na sređivanju i sistematizaciji taksonomskih i drugih podataka, na nomenklaturnim usaglašavanjima unijetih taksona sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Catalogue of Life, The Euro+Med PlantBase i The Plant List). Definisanjem važećeg naziva (accepted name) riješiće se problem sinonima i utvrditi konačan broj popisanih taksona na nivou vrste i podvrste. Upoređivanjem sa EU IUCN listom utvrdiće se konzervacijski status taksona na nivou Evrope i na globalnom nivou.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenim podacima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano

Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**80,00**
Cilj 1.4.	**Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura staništima**
Aktivnost 1.4.2	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta na stanišnom tipu *3180**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništa će se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropsku Uniju. Biće određene: dijagnostičke vrste, njihova pokrovnost, pratilice i reprezentativnost. Dobiće se podaci za monitoring i prema potrebi sprovoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije
Indikator aktivnosti	*Izvještaj sa kartom stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka i izvještaji monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**50,00**
Aktivnost 1.4.3	**Kartirati stanišni tip *4090 Endemične oromediteranske ježolike vrištine**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništaće se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropsku Uniju. Biće određene: dijagnostičke vrste, njihova pokrovnost, pratilice i reprezentativnost. Dobiće se podaci za monitoring i prema potrebi sprovoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije
Indikator aktivnosti	*Izvještaj sa kartom stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka i izvještaji monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**50,00**
Aktivnost 1.4.4	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta na stanišnom tipu *4090**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se monitoring dijagnostičkih vrsta u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uslova za ciljne i ostale značajne vrste habitata. *Aktivnost će se realizovati u sklopu aktivnosti 1.4.3*
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi ne realizacije	**80,00**
Cilj 1.5	**Kontrolisano ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe i očuvanje staništa**
Aktivnost 1.5.1	**Izraditi mobilnu aplikaciju za rad na terenu**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja podataka o ubiranju divlje flore u komercijalne svrhe izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Aplikacija instalirana u mobilne uređaje koje zadužuju radnici Službe zaštite NP i stručne službe JPNPCG*

Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.5.2	**Obučiti nadzornike za korišćenje mobilne aplikacije**
Opis aktivnosti	Izvršiće se obuka nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije a u cilju lakšeg prikupljanja podataka o lokalitetima ubiranja ljekovite flore, samoniklog jestivog bilja i gljiva na prostoru NP obučiće se nadzornici u Parku za korišćenje mobilne aplikacije.
Indikator aktivnosti	*Služba zaštite obučena da u terenskom radu koristi mobilnu aplikaciju*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Vezuje se za aktivnost 1.5.1.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.5.3	**Kontrolisati stanje na terenu i unositi podatke u bazu podataka**
Opis aktivnosti	Svi podaci koji se odnose na ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe, dobijeni radom nadzornika na terenu, korišćenjem mobilne aplikacije, biće unijeti u bazu podataka, uradiće se analiza i kartografski prikaz.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju sa mapom staništa na kojima su vršena ubiranja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP, direktor NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Vezuje se za aktivnosti 1.5.1. i 1.5.2.
Troškovi realizacije	**0,00**
Cilj 1.6	**Aktivna zaštita šumskih ekosistema**
Aktivnost 1.6.1	**Sprovoditi sanitarno-higijenske aktivnosti**
Opis aktivnosti	Izvršiće se uklanjanje stabala u cilju adekvatne i efikasne zaštite, održavanja i unapređivanja šumskih ekosistema: sa izrazitim simptomima zaraze, izvaljenih i suvih stabala, snjegolomova i vjetrolomova, stabla koja nemaju mogućnost daljeg razvoja i stabla koja ugrožavaju nesmetan prolaz posjetioca kroz Park i dovode u opasnost oštećenje infrastrukturnih objekata i imovine. Izvršiće se prodaja ogrjevnog drveta lokalnom stanovništvu sa područja Parka, iz izdanačkih lišćarskih šuma i sanitara kod četinarskih šuma. Po potrebi, izvršiće se popunjavanje šumskih ekosistema sadnjom autohtonih sadnica u količini do 1000 komada.
Indikator aktivnosti	*Količina doznačene bruto drvne mase. Količina doznačene bruto drvne mase za prodaju lokalnom stanovništvu. Broj posađenih sadnica.*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi i razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**5.140,00**

Aktivnost 1.6.2	**Na osnovu Plana zaštite i spasavanja zaštititi šumske ekosisteme od požara**
Opis aktivnosti	U cilju preventivnih mjera zaštite, kao i efikasnog reagovanja, izvršiće se nabavka potrebne opreme, instalacija infrastrukture i distanciono praćenje požara uz pomoć GIS tehnologije.
Indikator aktivnosti	*Nabavljena i instalirana protivpožarna sredstva i softver. Izvještaj o požarima na području Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Sredstva za zaštitu od požara nisu nabavljena od strane JPNPCG jer su prioritetno očekivana od stranih fondova. Potrebna protivpožarna oprema će biti obezbijeđena u narednoj godini
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.6.4	**Izraditi interaktivnu bazu prikupljenih podataka šumskih ekosistema**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka softvera (ArcGIS) i specijalizovanih GPS uređaja kojima će se vršiti prikupljanje i skladištenje vektorizovanih podataka sa terenskih obilazaka.
Indikator aktivnosti	*Nabavljeno 5 softvera ArcGIS i 5 GPS uređaja specijalizovanih performansi*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost 1.6.5	**Unaprijediti saradnju sa lokalnim stanovništvom u cilju zaštite šumskih ekosistema**
Opis aktivnosti	Izvršiće se odobravanje određene količine šume za sječu u u privatnoj svojini. Odobravanje bruto drvne mase za uklanjanje će se realizovati na osnovu: podnesenog zahtjeva sa potrebnom dokumentacijom od strane vlasnika šume, zdravstvenog stanja i kvaliteta šume u svojini. Dostavljanje zahtjeva za sječu u privatnoj svojini će se prihvatati do 01.12.2023. godine, za plansku 2024. godinu. Nakon dostavljanja zahtjeva komisijski će se donijeti Plan gazdovanja šuma u privatnoj svojini. Za realizaciju ovog Plana neophodno je pribaviti dozvolu od Agencije za zaštitu životne sredine. U 2023. godini dostavljena su 28 zahtjeva za doznaku drvnog sortimenta u privatnom vlasništvu ukupne drvne mase 675m³, od kojih su 20 zahtjeva za redovnu sječu ukupne drvne mase 540m³ i 8 zahtjeva za sječu opožareng drveća ukupne mase 135m³.
Indikator aktivnosti	*Donijet Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**840,00**
Cilj 1.7	**Monitoring šuma**
Aktivnost 1.7.1	**Sprovoditi monitoring opšteg zdravstvenog stanja šuma**

Opis aktivnosti	Shodno Baznoj studiji za upravljanje šumskim ekosistemima, vršiće se praćenje opšteg zdravstvenog stanja šumskih ekosistema. Vršiće se praćenje dekolorizacije i defolijacije asimilacionih organa šumskih vrsta.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenim podacima dekolorizacije i defolijacije sa terena*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**70,00**
Cilj 1.8	**Kvalitativni i kvantitativni monitoring ornitofaune**
Aktivnost 1.8.1	**Izvršiti kvalitativni i kvantitativni monitoring vrsta na gniježđenju**
Opis aktivnosti	U toku dva godišnja aspekta (proljećni i ranoljetnji) vršiti monitoring gniježđenja na unaprijed zadatim lokalitetima
Indikator aktivnosti	*Izrađen izvještaj sa podacima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**225,00**
Cilj 1.9	**Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa *(Chiroptera)* i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija**
Aktivnost 1.9.2	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka opreme za hvatanje slijepih miševa koja će se koristiti na terenu prilikom hvatanja i determinacije vrsta slijepih miševa. **Napomena-nabavljena oprema će se koristiti na teritoriji svih 5 NP.*
Indikator aktivnosti	*Nabavljena oprema (šipke i nevidljive mreže) za hvatanje slijepih miševa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**1.000,00**
Aktivnost 1.9.3	**Nadzirati pristup jamama i pećinama, evidentirati i kontrolisati speleološke aktivnosti**
Opis aktivnosti	U koordinaciji sa Službom zaštite evidentiraće se i kontrolisati aktivnosti naučnih istraživanja u speleološkim objektima na prostoru Parka.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o broju naučnih istraživanja u speleološkim objektima; Broj izvršenih kontrola*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; direktor Parka; Služba fizičke zaštite
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U toku 2023. godine nije bilo prijavljenih zahtjeva za istraživanje pećinskih objekata od strane trećih lica
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.9.4	**Istražiti rasprostranjenost i utvrditi važna područja za**

	očuvanje slijepih miševa
Opis aktivnosti	Primjenom nevidljivih mreža i ultrazvučnom detekcijom utvrdiće se rasprostranjenost slijepih miševa i odrediti najznačajnija staništa na području Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta slijepih miševa na području NP*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**225,00**
Cilj 1.10	**Istražena fauna krupnih sisara i kartirana najznačajnija staništa**
Aktivnost 1.10.1	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje (foto-zamke, zvučnici i ostala oprema neophodna za akustičnu metodu)**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavku opreme za istraživanje krupnih sisara koja će se koristiti na terenu za registrovanje prisustva ovih vrsta
Indikator aktivnosti	*Nabavljene 5 Browing/Cudde back/Bushnell foto-zamke*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; direktor Parka; Služba fizičke zaštite
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Sredstva za nabavku opreme nijesu bila predviđena u Planu javnih nabavki za 2023. godinu.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.10.2	**Izvršiti kartiranje značajnih staništa za krupne sisare**
Opis aktivnosti	Uraditi terenska istraživanja uz pomoć foto-zamki, detektovati prisutnost krupnih sisara na teritoriji Parka i njihova najznačajnija staništa.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta krupnih sisara; Broj značajnih staništa na području Parka.*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Realizacija je vezana za aktivnost broj 1.10.1
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.10.3	**Izraditi bazu podataka nultog stanja i definisati potrebne mjere konzervacije**
Opis aktivnosti	Na osnovu terenskih istraživanja primjenom različitih metoda izradiće se baza podataka sa prisutnim vrstama na osnovu koje će se definisati potrebne mjere konzervacije.
Indikator aktivnosti	Istražena fauna sisara, izrađena baza podataka, definisane mjere zaštite
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Realizacija je vezana za aktivnosti broj 1.10.1 i 1.10.2
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.10.4	**Organizovati istraživačke kampove**
Opis aktivnosti	Stručni saradnici će u saradnji sa naučnom zajednicom kako nacionalnom tako i internacionalnom, ali i sa prepoznatljivim NVO organizacijama organizovati istraživačke kampove na teritoriji NP.
Indikator aktivnosti	*Broj održanih kampova*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano

Razlog ne realizacije	U toku 2023. godine nije bilo inicijativa od stane trećih lica za organizovanje istraživačkih kampova
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 1.10.5	**Obnavljati i održavati hranilišta za krupne sisare i jarebicu kamenjarku**
Opis aktivnosti	Na teritoriji NP će se obnoviti i održavati hranilišta za krupne sisare i jarebicu kamenjarku. Vršiće se prihrana sisara i jarebica na području Parka.
Indikator aktivnosti	Broj mjesta koja su predviđena za prihranu sisara
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za fizičku zaštitu
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Ispoštovan je prijedlog fitosanitarne inspekcije, da se zbog širenja zaraznih bolesti do daljnjeg se ne prave hranilišta i solila
Troškovi realizacije	**0,00**
Cilj 1.11	**Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa**
Aktivnost 1.11.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni Lepidoptera i Coleoptera**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune Lepidoptera i Coleoptera
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju istraženosti faune Leidoptera i Coleoptera i preporuke u vezi daljih istraživanja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost 1.11.2	**Izvršiti uvid u stanje dnevnih leptira na području Parka**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o istraživanjima faune dnevnih leptira Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**225,00**
Cilj 1.12	**Istraživanje faune vodozemaca i gmizavaca**
Aktivnost 1.12.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni vodozemaca i gmizavaca**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju istraženosti faune vodozemaca i gmizavaca i preporuke u vezi daljih istraživanja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost 1.12.2	**Izvršiti uvid u stanje vodozemaca i gmizavaca**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na zakonom

	zaštićene i Natura vrste
Indikator aktivnosti	Izvještaj o istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**225,00**

STRATEŠKA OBLAST 2: OČUVANJE, UNAPREĐIVANJE I PROMOCIJA KULTURNO-ISTORIJSKIH I ETNOGRAFSKIH VRIJEDNOSTI I POTENCIJALA	
Cilj 2.1.	**Istraženi, valorizovani i zaštićeni najznačajniji elementi materijalne kulturne baštine Parka**
Aktivnost 2.1.1.	**Finalizovati istraživanje i publikovanje gumana, ublova i kaptiranih voda na području Lovćena**
Opis aktivnosti	Obaviće se završna faza identifikovanja objekata i dopuna nedostajućih GPS podataka sa terena, za kartografski registar i mapiranje; Vršiće se istraživanje arhivske građe kroz fondove Državnog arhiva na Cetinju; literaturno istraživanje i priprema tekstova za štampanje publikacija o predmetnim objektima.
Indikator aktivnosti	*Ažuriran materijal za pripremu štampanja publikacija*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije angažovan stručni saradnik za materijalno kulturno nasljeđe
Troškovi realizacije	**0,00**
Cilj 2.3	**Zaštićena, valorizovana, promovisana i popularizovana nematerijalna kulturna baština**
Aktivnost 2.3.1.	**Inventarisati nematerijalnu kulturnu baštinu Parka**
Opis aktivnosti	Markiranje NKN i njihov upis u Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog nasljeđa Crne Gore
Indikator aktivnosti	*Popisana NKN, valorizovana i stavljena u službu prezentacije*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**250,00**
Aktivnost 2.3.2.	**Popunjavati upitnike za identifikaciju elemenata nematerijalnog kulturnog nasljeđa**
Opis aktivnosti	Prikupiće se podaci od pojedinaca koji čuvaju znanja i vještine koje se manifestuju kroz kontinuitet živog nasljeđa.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenim podacima*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150.00**
Aktivnost 2.3.3.	**Uputiti inicijative za uspostavljanje zaštite na osnovu istraživačkih nalaza i drugih dokaza o svojstvu, osobenosti i značaju nematerijalnog kulturnog dobra**
Opis aktivnosti	U zavisnosti od istraživačkih nalaza na terenu i stručne procjene uputiće se inicijative za uspostavljanje zaštite NKN.
Indikator aktivnosti	*Broj upućenih inicijativa*

Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost započeta 2023.godine i realizovaće se tokom 2024.godine
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 2.3.4	**Organizovati manifestacije i učestvovati na sajmovima, izložbama i kulturno-umjetničkim programima koji se oslanjaju na etnografsko nasljeđe**
Opis aktivnosti	Organizovaće se manifestacija „Dan koprive" kako bi se promovisao značaj ove ljekovite biljke. S tim u vezi uspostaviće se kontakti i saradnja sa lokalnim stanovništvom. Prikupiće se autentični gastronomski recepti zasnovani na upotrebi koprive.
Indikator aktivnosti	*Održana manifestacija. Izvještaj o prikupljenim autentičnim gastronomskim receptima.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**250,00**
Aktivnost 2.3.5	**Inicirati projekte zaštite i valorizacije nematerijalne kulturne baštine pod pokroviteljstvom relevantnih institucija**
Opis aktivnosti	U skladu sa usvojenim programskim aktivnostima institucija iz oblasti kulturnog nasljeđa, iniciraće se projektne aktivnost na zaštiti i valorizaciji nematerijalne kulturne baštine.
Indikator aktivnosti	*Upućena inicijativa projekata zaštite i valorizacije NKN*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Institucije iz oblasti zaštite kulturnog nasleđa
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**80,00**
Aktivnost 2.3.6	**Kreirati programe u Parku za obilježavanje „Dana evropske baštine**
Opis aktivnosti	Pod okriljem inicijative „Dani evropske baštine" za tekuću godinu, na zadatu temu, ukoliko korespondira sa ovim Parkom, kreiraće se i realizovati program obilježavanja ove značajne manifestacije.
Indikator aktivnosti	*Realizovana manifestacija „Dani evropske baštine"*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam MKM
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	Ovogodišnja manifestacija je organizovana NP Skadarsko jezero
Troškovi realizacije	**0,00**

STRATEŠKA OBLAST 3: EDUKACIJA, INTERPRETACIJA PRIRODNIH I KULTURNIH VRIJEDNOSTI PARKA I RAZVOJ TURIZMA ORIJENTISANOG KA PRIRODI	
Cilj 3.1.	**Razvijena edukacija i interpretacija. Lokalno stanovništvo i posjetioci su kvalitetno edukovani o vrijednostima NP Lovćen**
Aktivnost 3.1.1.	**U saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju u Parku i nadležnim ministarstvom izradiće se edukativni programi**
Opis aktivnosti	U saradnji sa osnovnim školama i nadležnim ministarstvom organizovaće se edukativni programi
Indikator aktivnosti	*Broj održanih radionica*

Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**250,00**
Aktivnost 3.1.2	**U saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju u Parku izradiće se edukativni materijali**
Opis aktivnosti	Uradiće se priprema i dizajn edukativnih materijala, kao i njihova promocija na društvenim mrežama (flora, fauna, kulturno-istorijsko nasljeđe itd.)
Indikator aktivnosti	*Izrađen edukativni materijal*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**250,00**
Aktivnost 3.1.3	**U saradnji sa TO obilježiti značajne ekološke datume**
Opis aktivnosti	U saradnji sa školama, organizovaće se interaktivne tematske radionice, u cilju obilježavanja značajnih datuma: 22. april – Dan planete Zemlje 24. maj – Dan evropskih parkova 05. jun – Svjetski dan zaštite životne sredine 31. jul – Svjetski dan nadzornika 26. septembar Dan čistih planina 04.oktobar – Dan zaštite životinja
Indikator aktivnosti	*Broj održanih edukativnih i tematskih radionica; Broj učenika koji je prisustvovao organizovanim radionicama; Održano obilježavanje Parka*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, TO
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**1.200,00**
Aktivnost 3.1.4	**U saradnji sa TO osmisliti i sprovesti ciljane interpretativne programe obilaska Parka**
Opis aktivnosti	Osmisliće se i pripremiti dizajn za liflet sa programom obilaska Parka za određenu ciljnu grupu.
Indikator aktivnosti	*Osmišljen program i urađen dizajn lifleta*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, TO
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost je započeta tokom 2023 godine, a realizovaće se tokom drugog kvartala 2024. godine.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 3.1.5	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore formirati nove edukativne i tematske staze**
Opis aktivnosti	Uraditi analizu i dati predlog za novu tematsku stazu.
Indikator aktivnosti	*Dat predlog*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka, Planinarski savez Crne Gore
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	

Troškovi realizacije	**100,00**
Aktivnost 3.1.6	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore održavati i unaprijediti postojeće edukativne i tematske staze**
Opis aktivnosti	Na postojećim stazama izvršiti adaptaciju neophodnog mobilijara i reprint folija
Indikator aktivnosti	*Unaprijeđen mobilijar*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku, direktor Parka, Planinarski savez Crne Gore
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**1.160,00**
Cilj 3.2	**Park je uspješno promovisan na tržištu**
Aktivnost 3.2.1	**Sprovoditi PR kampanje (Odnosi sa javnošću)**
Opis aktivnosti	Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG promovisaće se projekti i aktivnosti koje se implementiraju u Parku, njegove prirodne i kulturne vrijednosti, važni ekološki datumi, manifestacije i događaji. Iniciraće se aktivnosti u vezi sa promocijom biodiverziteta, prirodnih vrijednosti, kao i ponude parka kroz različite akcije na terenu, promotivne tekstove i objave u medijima i društvenim mrežama. Iniciraće se saradnja sa elektronskim medijma (portalima) koji se bave promocijom turističkom ponudom Crne Gore, kao i sa travel blogerima u cilju promocije turističke ponude parka.
Indikator aktivnosti	*Press clipping broj postavljenih objava na društvenim mrežama i sajtu, objavljenih tekstova, priloga i emisija u medijima, učešće javnosti u kreiranju sadržaja na društvenim mrežama, učešće posjetioca u promotivnim aktivnostima*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, PR služba, direktor Parka; direktor JPNPCG
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**3.000,00**
Aktivnost 3.2.2	**Učestvovati na turističkim sajmovima**
Opis aktivnosti	Uzeće se učešće na lokalnim, regionalnim i internacionalnim sajmovima turizma koji se budu oglašavali tokom programske godine.
Indikator aktivnosti	*Broj sajmova sa učešćem JPNPCG*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam; direktor Parka; direktor JPNPCG
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**5.484,00**
Aktivnost 3.2.3	**Organizovati manifestacije i događaje**
Opis aktivnosti	Organizovaće se manifestacija čajanka na Lovćenu, kojom će se promovisati ljekovite biljke. U saradnji sa LTO organizovaće se hodanje na krpljama za sve zainteresovane posjetioce i lokalno stanovništvo.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o organizovanoj manifestaciji*

Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam; direktor Parka, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**200,00**
Aktivnost 3.2.4	**Izraditi i štampati promotivni materijal**
Opis aktivnosti	Izrada i štampa promotivnog materijala (brošura, kataloga, flajera, postera i sl.). Izrada i štampa propagandnog materijala (olovke, planeri, vrećice i majice) sa logom i motivima NP Lovćen
Indikator aktivnosti	*Izrađen promotivni i propagandni materijal*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**535,00**
Aktivnost 3.2.5	**Izraditi autentični suvenir Parka**
Opis aktivnosti	Organizovaće se konkurs za izradu autentičnog suvenira Parka
Indikator aktivnosti	*Izabran autentični suvenir Parka*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam; direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Realizacija aktivnosti uslovljena je izradom i usvajanjem novog vizuelnog identiteta za Park.
Troškovi realizacije	**0,00**

STRATEŠKA OBLAST 4: TURIZAM ZASNOVAN NA AKTIVNOM ODMORU U PRIRODI	
Cilj 4.1.	**Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca**
Aktivnost 4.1.1.	**Adaptirati Centar za posjetioce na Ivanovim koritima**
Opis aktivnosti	Izvršiće se adaptacija Centra za posjetioce na Ivanovim koritima. Adaptacija podrazumijeva skidanje edukativnih folija sa zidova i radove krečenja i gipsanje zidova, izradu polica za potrebe suvenirnice. Postavka nabavljenih folija.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o izvršenim radovima*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U toku 2023. godine u sklopu Interreg IPA CBC Hrvatska-Bosna i Hercegovina i Crna Gora, aplicirano je projektom PA.CON II. Ovim projektom predviđena je adaptacija Centra za posjetioce koja podrazumijeva navedene radove.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.1.2.	**Izraditi i urediti novi Centar za posjetioce na Ivanovim koritima**
Opis aktivnosti	Uraditi projekat za rekonstrukciju postojećeg planinarskog doma na Ivanovim koritima u funkciji Centra za posjetioce
Indikator aktivnosti	*Izvršena rekonstrukcija i prenamijena objekta*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Od ove aktivnosti se odustalo zbog izgradnje žičare “Kotor-

	Lovćen", te je u planu izgradnja novog Centra za posjetioce na lokalitetu KUK, koji bi imao veću ulogu i značaj od lokacije na kojoj je planinarski dom.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.1.4.	**Urediti glavne ulaze u Park**
Opis aktivnosti	Uradiće se administrativna procedura neophodna za izvođenje radova glavne kapije u Parku. Izvršiće se idejno rješenje sa predmjerom i predračunom. Administrativna procedura obuhvata preciziranje lokacije, uz poštovanje zakonske procedure neophodne za dopunu Plana objekata privremenog karaktera i mišljenja Agencije za zaštitu životne sredine.
Indikator aktivnosti	*Završena administrativna procedura i urađeno idejno rješenje*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**700,00**
Aktivnost 4.1.5.	**Izgraditi kontrolno-naplatne punktove**
Opis aktivnosti	Nabaviti i postaviti montažno demontažni kontrolno-naplatni punkt na Međuvršju.
Indikator aktivnosti	*Postavljen kontrolno-naplatni punkt tokom sezone*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano (preusmjereno na Kuk)
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**3.206,00**
Aktivnost 4.1.6.	**Postaviti i dopuniti najavne, glavne i informativne table ka/i u Parku**
Opis aktivnosti	Izradiće se 4 velike najavne table (2000*1700), 10 informativnih tabli (2400*600), 2 putokazne table (1900*600*3), 1 velika najavna tabla (3500*4000). Izvršiće se instaliranje atigrafit folija obujmica za table sa rokom trajanja od 25 godina; instaliranje rešetki, iskop zemljišta, ugradnja, montaža i transport. *(Aktivnost prati Izradu Elaborata koji će biti urađen u skladu sa zakonskom regulativom i pravilnikom koji uređuje ovu oblast).*
Indikator aktivnosti	*Izrađene i postavljene table*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U 2023. godini angažovano je stručno lice za izradu Elaborata, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Troškovi realizacije	**1.000,00€**
Aktivnost 4.1.7.	**Unaprijediti postojeći sistem informativnih tabli i smjerokaza**
Opis aktivnosti	Prilikom izgradnje lokalnog asfaltnog puta Krstac - Ivanova korita došlo je do oštećenja informativnih tabli i smjerokaza koji su bili postavljeni duž ovog puta. S tim u vezi izradiće se 10 metalnih stubova kako bi se informativne table i smjerokazi ponovo postavili. Izradiće se i postaviti smjerokaz na lokalitetu Krstac sa usmjerenjem na Međuvršje.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o postavljenim informativnim tablama i smjerokazima*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**425,00**
Aktivnost 4.1.8.	**Unaprijediti pješačke staze**
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza stanja pješačkih staza „Kružna tura do Kuka" i do Jezerskog vrha, radi utvrđivanja stanja staze (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table itd.) i dati plan njenog uređenja. U saradnji sa TO Cetinje i TO Kotor, planinarskim klubom iz Cetinja i Kotora razmotriti mogućnost povezivanja i promovisanje staze iz NPL do starog grada u Kotor. Uz izvještaj će se priložiti fotografije sa terena i GPS snimak. U saradnji sa TO Kotor i TO Budva razmotriti mogućnosti promovisanje staze Ivanova korita-Majstori-manastir Stanjevići.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o analizi stanja pješačke staze*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam; direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**100,00**
Aktivnost 4.1.9.	**Unaprijediti biciklističke staze**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Biciklističkim savezom Crne Gore izvršiće se analiza stanja biciklističke staze „Ivanova korita – Dolovi – Vjetreni mlin – Babina glava – Trešteničkі vrh – Ivanova korita", radi utvrđivanja stanja staze (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table i td.) i dati plan njenog uređenja. Uz izvještaj će se priložiti fotografije sa terena i GPS snimak.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o analizi stanja biciklističke staze*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**100,00**
Aktivnost 4.1.10.	**Urediti vidikovce**
Opis aktivnosti	Adaptirati vidikovac Kraljevo počivalo. Postaviće se panoramske table
Indikator aktivnosti	*Adaptiran vidikovac*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Tokom 2023. godine, a u sklopu Interreg IPA CBC Hrvatska-Bosna i Hercegovina i Crna Gora, aplicirano je projektom PA.CON II. Ovim projektom predviđena je adaptacija vidikovca Kraljevo počivalo.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.1.13.	**Izraditi odmorišta za pješake i bicikliste**
Opis aktivnosti	Adaptirati vidikovac Kraljevo počivalo. Postaviće se panoramske table
Indikator aktivnosti	Adaptiran vidikovac
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano

Razlog ne realizacije	Tokom 2023. godine, a u sklopu Interreg IPA CBC Hrvatska-Bosna i Hercegovina i Crna Gora, aplicirano je projektom PA.CON II. Ovim projektom predviđena je adaptacija vidikovca Kraljevo počivalo.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.1.14.	**Glavne atrakcije u parku učiniti dostupnim za posjete osoba sa invaliditetom**
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza i prijedlog lokacija koje bi se mogle prilagoditi za osobe sa invaliditetom
Indikator aktivnosti	*Urađen prijedlog lokacija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Cilj 4.2.	**Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru**
Aktivnost 4.2.1	**Razviti nov turistički proizvod posmatranje ptica**
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza lokacija za postavljanje osmatračnice za posmatranje ptica, uradiće se administrativna procedura i idejno rješenje sa predmjerom i predračunom
Indikator aktivnosti	Izvršena analiza i idejno rješenje
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Tokom 2023. godine, a u sklopu Interreg IPA CBC Hrvatska-Bosna i Hercegovina i Crna Gora, aplicirano je projektom PA.CON II. Ovim projektom predviđen je razvoj sadržaja vezanih za turističku ponudu posmatranja ptica. Nastavak realizacije aktivnosti zavisi od toga da li će projekat biti odobren od strane donatora.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.2.4	**Unaprijediti dječije igralište**
Opis aktivnosti	Popravka i farbanje elementi dječijeg igrališta koje se nalazi ispred Centra za posjetioce na Ivanovim koritima.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o radovima na popravci i farbanju elemenata dječijeg igrališta*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Zbog loših vremenskih uslova tokom zimskog perioda igralište je uništeno, te se izvršilo njeno potpuno uklanjanje. Tokom 2023. godine nabavljeni su elementi novog igrališta, čija montaža se očekuje, kao i dopuna novih dijelova.
Troškovi realizacije	**Donacija od avanturističkog parka Lovćen**
Aktivnost 4.2.5	**Razviti nov turistički proizvod staza za hodanje na krpljama**
Opis aktivnosti	Uraditi analizu i dati prijedlog lokacije. Uraditi idejno rješenje sa predmjerom i predračunom za stazu. Pripremiti stazu kao nov turistički proizvod
Indikator aktivnosti	*Urađeno idejno rješenje*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Urađena je analiza prijedloga staze, ali na sastanku sa predstavnicima TO CT, planinarskog kluba iz Cetinja i

	predstavnicima Parka odlučeno je da se ova aktivnost odloži, jer trenutno nema zainteresovanih posjetilaca za ovaj vid aktivnog odmora, a predviđena novčana sredstva da se preusmjere na održavanje staza.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.2.6	**Unaprijediti turističku ponudu staza za boso hodanje**
Opis aktivnosti	Obnoviti prethodnu stazu prirodnim materijalima i izvršiti promociju staze
Indikator aktivnosti	*Broj posjetilaca*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**350,00**
Cilj 4.3.	**Upravljanje posjetiocima**
Aktivnost 4.3.1	**Analizirati strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca**
Opis aktivnosti	U Centru za posjetioce sprovodiće se anketiranje posjetilaca uz pomoć unaprijed pripremljenih anketnih listića, na osnovu kojih će se dobiti informacija o strukturi, mišljenju, potrebi i očekivanjima posjetilaca u Parku.
Indikator aktivnosti	*Broj popunjenih anketnih listova. Izvještaj o analizi strukture, mišljenja, potreba i očekivanja posjetilaca*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Anketiranje posjetilaca je vršeno u Centru za posjetioce, ali je tokom izvještajnog perioda popunjeno samo 25 anketnih listića, što je nedovoljan broj na osnovu kojeg bi se mogla uraditi analiza sprovedene ankete.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.3.2	**Analizirati uticaj posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti**
Opis aktivnosti	Pripremiće se anketni listovi za Službu zaštite, u kojima će se upisivati uticaj i broj posjetilaca na područje naselja Ivanova korita koji je najposjećenije tokom turističke sezone. Utvrdiće se vrste uticaja posjetilaca i predložiti mjere zaštite.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o eventualnom uticaju posjetilaca na područje naselja Ivanova korita*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Popunjavanje anketnih listića vršeno je na lokalitetu Ivanova Korita, ali je tokom izvještajnog perioda popunjen je nedovoljan broj na osnovu kojeg bi se mogla uraditi analiza sprovedene ankete.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.3.3	**Analizirati korišćenje postojećeg sistema staza**
Opis aktivnosti	U saradnji sa PSCG uradiće se Analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza (nacionalnih i lokalnih planinarskih - utvrđenih i uređenih staza, biciklističkih, panoramskih i staza posebnih namjena. Uradiće se i izvještaj o analizi korišćenja postojećeg sistema staza. U sklopu izvještaja označiti i sve značajne turističke lokacije, vidikovce, kulturno istorijske lokalitete i ostale lokacije za outdoor aktivnosti.

	Uputiće se inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o planinskim stazama Crne Gore. Nakon toga uskladiti Pravilnik o unutrašnjem redu u NPCG.
Indikator aktivnosti	*Urađena analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza u zoni nacionalnog parka*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Od ove aktivnosti se odustalo dok se ne izvrši analiza stanja lokalnih staza i mogućnost njihovog uvrštavanja u registar lokalnih samouprava.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.3.4	**Istražiti i odrediti prihvatne kapacitete pojedinih najposjećenijih lokaliteta u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca**
Opis aktivnosti	Uradiće se studija prihvatnih kapaciteta za najposjećenije lokalitete u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca
Indikator aktivnosti	*Izrađena Studija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog nerealizacije	JPNPCG je tokom 2023. godine pripremilo projekat vezan za izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u svim nacionalnim parkovima. Projektom se apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 4.3.5	**Izgraditi mehanizam koji će doprinijeti da se smanji efekat vidljivosti posjetilaca u određenim područjima („leave no trace“ principi)**
Opis aktivnosti	U cilju rasterećenja najfrekvetnijih lokaliteta promovisaće se drugi manje posjećenji lokaliteti u Parku
Indikator aktivnosti	*Promocija drugih lokaliteta*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**320,00**
Aktivnost 4.3.6	**Razviti programe obilaska Parka (bazirane na prirodnim i kulturnim vrijednostima parka) za različite ciljne grupe**
Opis aktivnosti	U saradnji sa TO Cetinje osmisliće se programi obilaska Parka (bazirani na prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka).
Indikator aktivnosti	*Izrađen program obilaska Parka*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost je započeta tokom 2023 godine, a realizovaće se tokom drugog kvartala 2024. godine.
Troškovi realizacije	**0,00**

STRATEŠKA OBLAST 5: MEĐUNARODNA I LOKALNA SARADNJA I SOCIO-EKONOMSKI RAZVOJ	
Cilj 5.1.	**Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi**
Aktivnost 5.1.1.	**Izraditi prijedloge projekata u skladu sa pozivima**
Opis aktivnosti	Na osnovu objavljenih poziva, pristupiće se izradi projekata iz relevantnih oblasti. Pomoć lokalnim pružaocima usluga u procesu registracije i promocije. Objediniti zajedničku ponudu.
Indikator aktivnosti	*Broj podnesenih aplikacija*
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost 5.1.2.	**Organizovati obuke za zaposlene, razmjenu iskustava**
Opis aktivnosti	Pratiti i organizovati seminare i obuke koje su od značaja za pisanje međunarodnih projekata
Indikator aktivnosti	*Organizovati seminare i obuke*
Odgovornost	Direktor, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Cilj 5.2.	**Unaprijeđena saradnja sa lokalnim preduzetnicima i proizvođačima**
Aktivnost 5.2.1.	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu kroz udruživanje u klastere i kooperative**
Opis aktivnosti	U saradnji sa lokalnim stanovništvom i relevantnim institucijama inicirati sastanak u vezi sa projektnim prijedlozima
Indikator aktivnosti	*Broj održanih sastanaka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost 5.2.2.	**Inicirati uspostavljanje sertifikata za lokalne proizvode**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa predstavnicima relevantnih institucija, kako bi se uspostavili sertifikati za lokalne proizvode sa područja NP Lovćen
Indikator aktivnosti	*Inicirano je uspostavljanje sertifikata za lokalne proizvode*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U decembru 2022. godine predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Čeka se odgovor.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 5.2.3.	**Podržati lokalno stanovništvo (proizvođače) da izrade karakteristične suvenire i rukotvorine, te otkupiti i distribuirati proizvedene predmete u suvenirnice Parka**
Opis aktivnosti	Dati sugestije i prijedloge za izradu suvenira i rukotvorina koje će dopuniti asortiman suvenirnica u Parku.

Indikator aktivnosti	*Broj izrađenih karakterističnih suvenira i rukotvorina koji su distribuirani u suvenirnice Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**686,47**
Cilj 5.3.	**Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma**
Aktivnost 5.3.1.	**Izraditi Protokol Socio-ekonomskog foruma i proširiti listu učesnika u forumu**
Opis aktivnosti	Zajedničkim aktivnostima sa domaćim organizacijama i relevantnim NVO organizacijama i stejkholderima radiće se na unapređenju turističke ponude i kvaliteta turističkog proizvoda i efikasnijoj realizaciji turističke sezone i zaštite prostora. U skladu sa zakonom i strateškim dokumentima obezbijediće se participiranje lokalnih samouprava (Prijestonice Cetinje, opština Budva i Kotor), kao i drugih relevantnih institucija i privrednih subjekata –korisnika prostora parka u procesima donošenja planova i njihove implementacije
Indikator aktivnosti	*Izrađen protokol Socio-ekonomskog foruma i ažurirana lista učesnika foruma. Broj održanih sastanaka foruma*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**

STRATEŠKA OBLAST 6: UNAPREĐENJE FIZIČKE ZAŠTITE I INFRASTRUKTURE	
Cilj 6.1.	**Poboljšan nivo fizičke zaštite prostora i unaprijeđeni postojeći i budući infrastrukturni segmenti**
Aktivnost 6.1.1.	**Stručno usavršavati izvršioce kroz vršenje obuka i usvajanja novih vještina i znanja, shodno Zakonu o zaštiti lica i imovine**
Opis aktivnosti	U saradnji sa ovlašćenom organizacijom za obuku zaštitara lica i imovine organizovati teoretsku i praktičnu obuku nadzornika nacionalnih parkova, kako bi usavršili znanja vezana za primjenu ovlašćenja propisanih Zakonom o zaštiti lica i imovine.
Indikator aktivnosti	*Obučena Služba zaštite*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove, Služba za logistiku, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije organizovano od strane JPNPCG
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 6.1.2.	**Postaviti komunalni mobilijar**
Opis aktivnosti	U centralnoj zoni Parka na Ivanovim koritima postaviće se više korpi za otpad na najfrekventnijim lokacijama. Izvršiće se uređenje prostora koji je namijenjen posjetiocima za organizovanje piknika

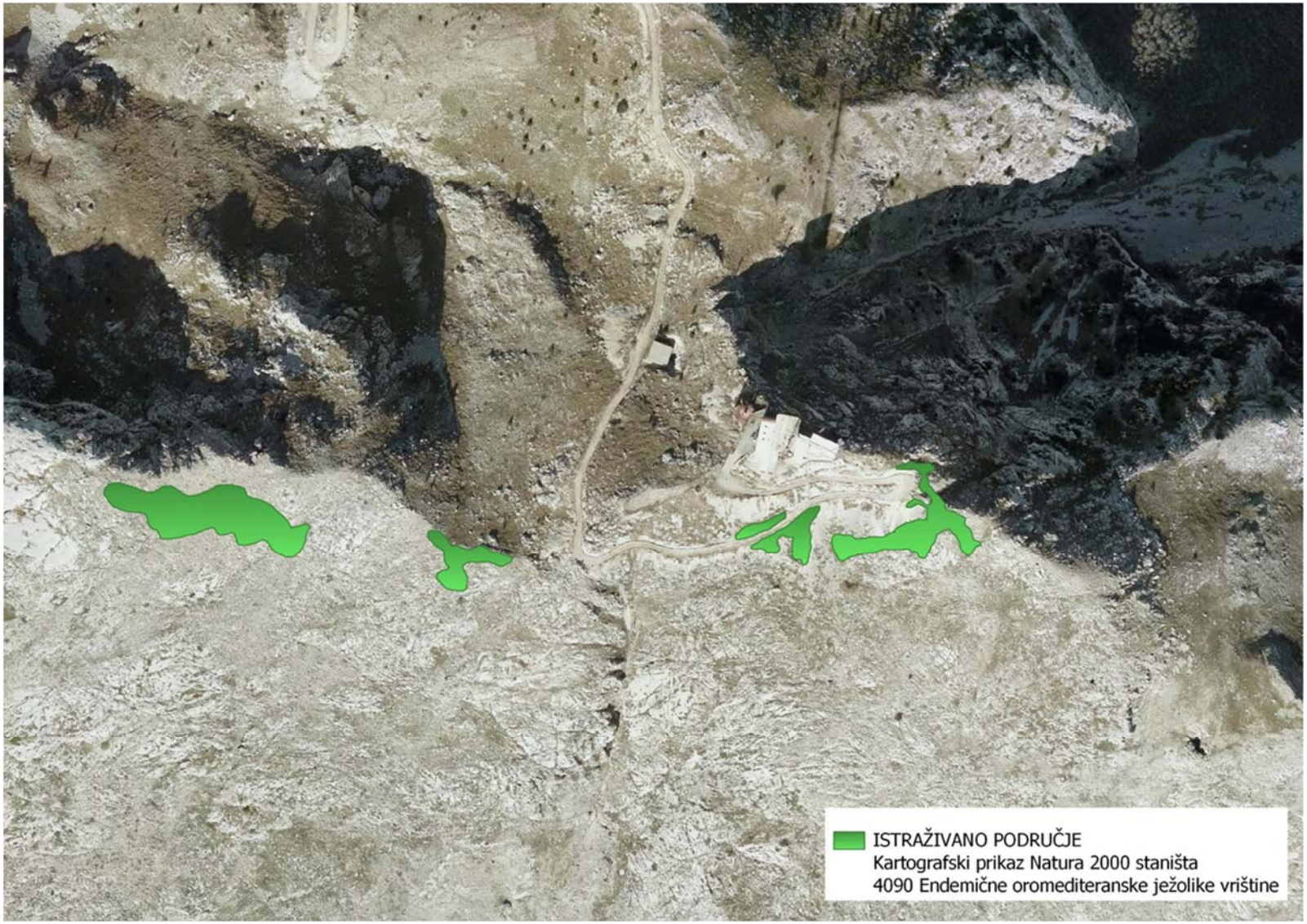
Indikator aktivnosti	*Postavljene korpe za otpad*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**550,00**
Aktivnost 6.1.3.	**Identifikovati i uklanjati deponije u zoni Parka**
Opis aktivnosti	Tokom redovnih aktivnosti Službe zaštite i Službe ambijentalne higijene evidentirati će nelegalne deponije u zoni Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj uklonjenih nelegalnih deponija*
Odgovornost	Direktor Parka i Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Služba fizičke zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**450,00**
Aktivnost 6.1.4.	**Zaštititi i urediti vodoizvorišta Ivanova korita obezbjeđujući postojanje hidrološkog minimuma izvora**
Opis aktivnosti	U cilju postizanja hidrološkog minimum na vodoizvorištu Ivanova korita vršiće se redovne kontrole vodostaja, u koordinaciji sa nadležnim organima.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba fizičke zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost 6.1.5.	**Vršiti kontrolu sprovođenja mjera zaštite predjela prilikom realizacije projekta izgradnje žičare Kotor – Ivanova korita – Cetinje**
Opis aktivnosti	U cilju zaštite biodiverziteta i pejzažne funkcije Parka, vršiće se monitoring izgradnje i funkcionisanja žičare.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Urađen je monitoring biljnih vrsta na predjelu stubnih mjesta koji ulaze u zonu NP Lovćen. Ostale grupe nijesu urađene.
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 6.1.6.	**Održavati postojeće šumske puteve u turističke svrhe**
Opis aktivnosti	Tokom redovnih aktivnosti Službe zaštite i Službe ambijentalne higijene održavaće se šumski putevi u cilju uklanjanja otpada i šumskog i drugog rastinja, za bezbjedniji prolaz posjetilaca.
Indikator aktivnosti	*Uređeni šumski putevi*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba fizičke zaštite, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**250,00**
Aktivnost 6.1.7.	**Vršiti koordinisanu kontrolu nelegalnih aktivnosti sa nadležnim inspekcijskim službama**
Opis aktivnosti	Uspostavljanje efikasne komunikacije sa nadležnim inspekcijskim

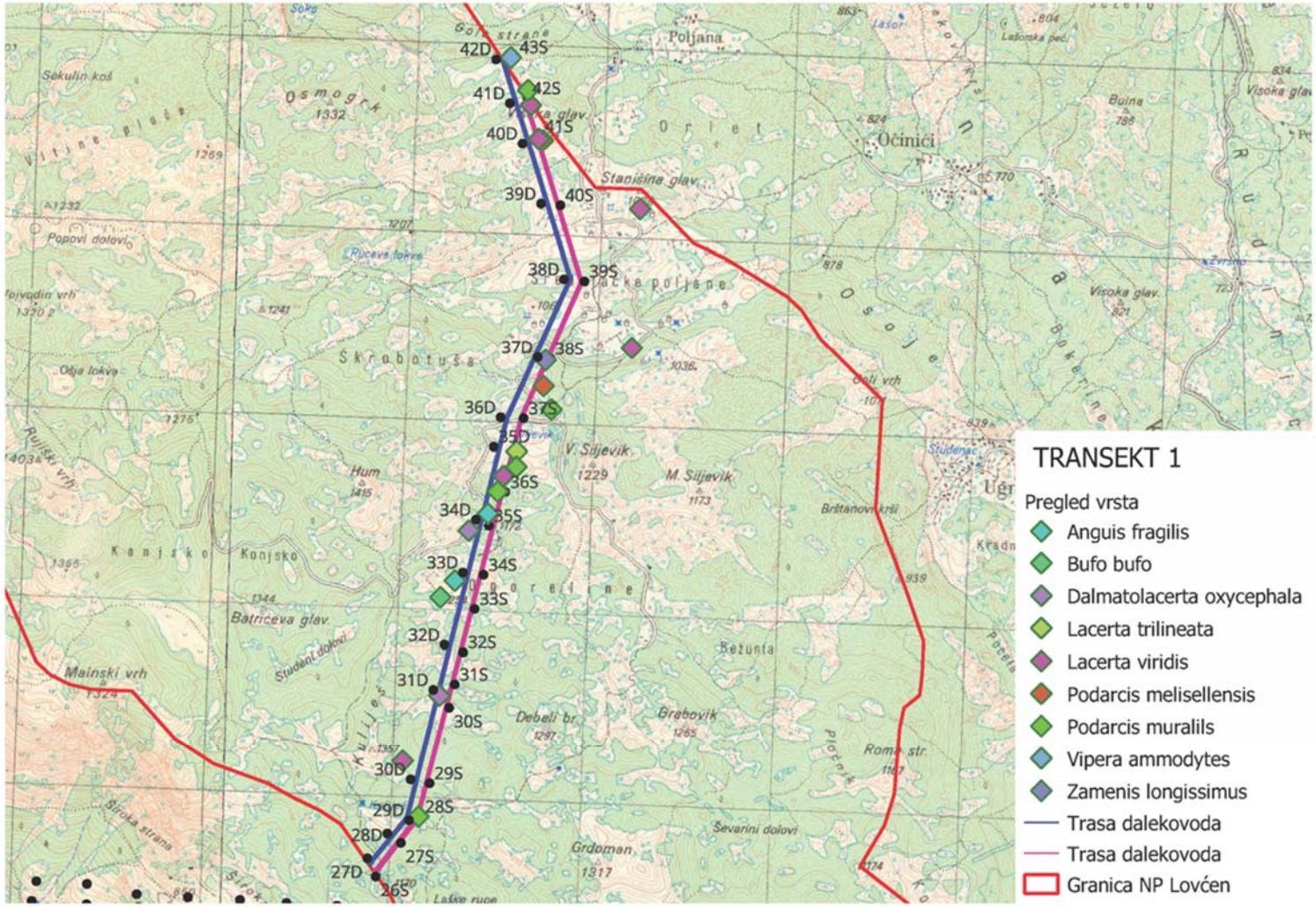
	službama u cilju zaštite Parka.
Indikator aktivnosti	*Efikasna koordinisana komunikacija i kontrola*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost 6.1.8.	**Redovno održavati pješačke staze i vidikovce**
Opis aktivnosti	Adaptiraće se i rekonstruisati vidikovac Kuk sa potrebnim mobilijarom u cilju bolje bezbjednosti posjetilaca Parka.
Indikator aktivnosti	*Postavljen mobilijar*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba fizičke zaštite, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nedostatak finansijskih sredstava
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 6.1.9.	**Urediti kamp mjesta i renovirati bungalove**
Opis aktivnosti	Pristupiće se uređenju kamp mjesta na području Parka, kao i renoviranju i adaptaciji postojećih bungalova u turističke svrhe.
Indikator aktivnosti	*Uređena kamp mjesta i renovirani bungalovi*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam; Služba fizičke zaštite, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nedostatak finansijskih sredstava
Troškovi realizacije	**0,00**
Aktivnost 6.1.10.	**Organizovati redovne sjednice Socio-ekonomskog savjeta**
Opis aktivnosti	Sjednice će biti organizovane u pripremi turističke sezone i na kraju iste. Učešće u radu će uzeti članovi foruma i drugi relevantni subjekti koji dobiju poziv od strane Uprave parka. Sjednice će se, shodno Poslovniku o radu Socio-ekonomskog savjeta, organizovati dva puta u toku godine, a po potrebi i moguće je održati više tematskih sastanaka u različitim vremenskim iteracijama.
Indikator aktivnosti	*Broj održanih sastanaka i izrađeni zapisnici sa sjednica*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**100,00**

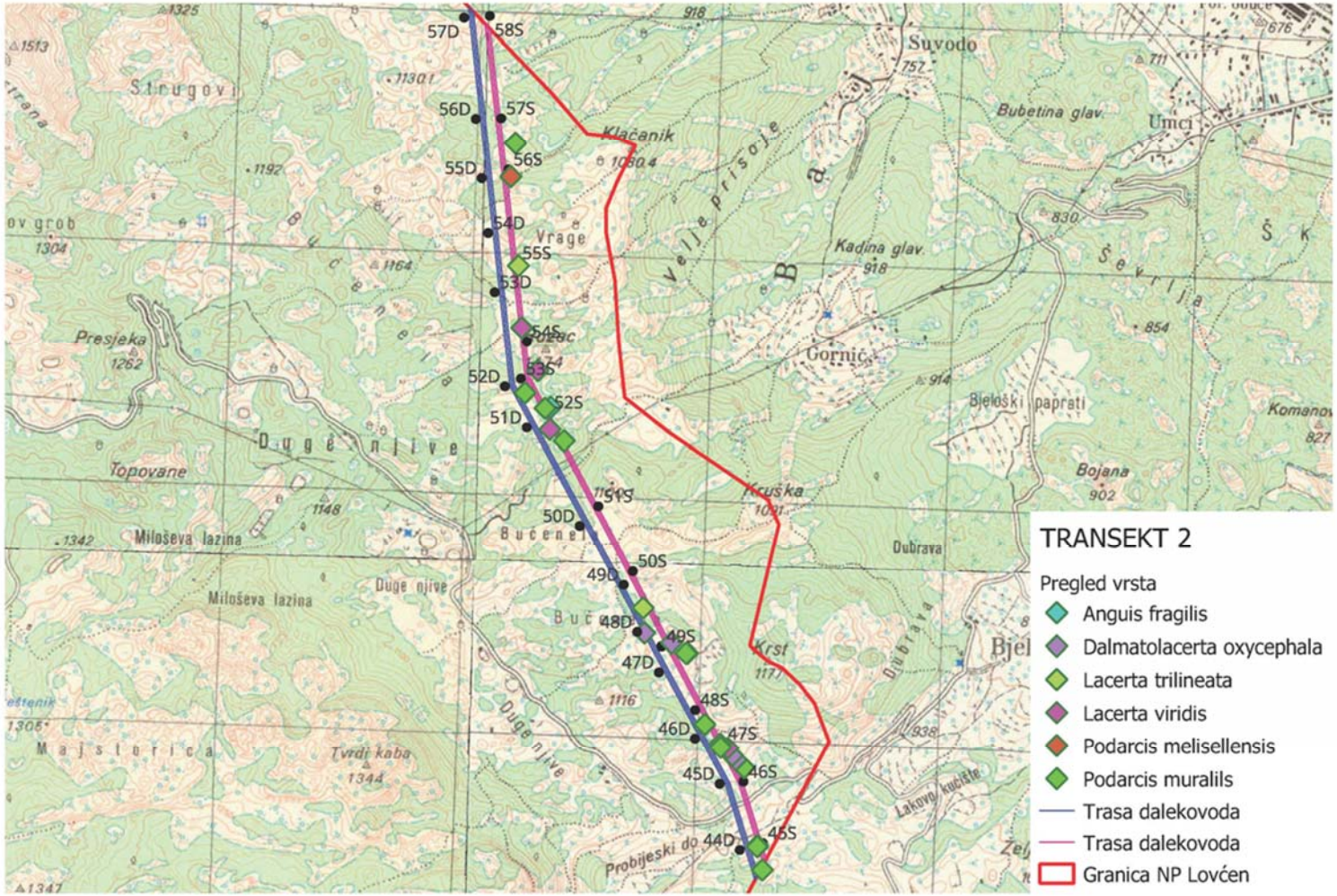
VANPLANSKE AKTIVNOSTI	
Aktivnost	**Distanciono praćenje požara u nacionalnim parkovima**
Opis aktivnosti	Praćenje požara uz pomoć NASA sajta FIRMS, koji se javljaju na teritoriji nacionalnih parkova i u njihovoj neposrednoj blizini. i terenska provjera lokacija koje je satelit detektovao; kartiranje pravih/lažnih požara
Indikator aktivnosti	*Broj detektovanih požara na osnovu satelitskih podataka; Izrađene karte pravih/lažnih požara u nacionalnim parkovima i njihovoj okolini. Izvještaji sa terena*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor

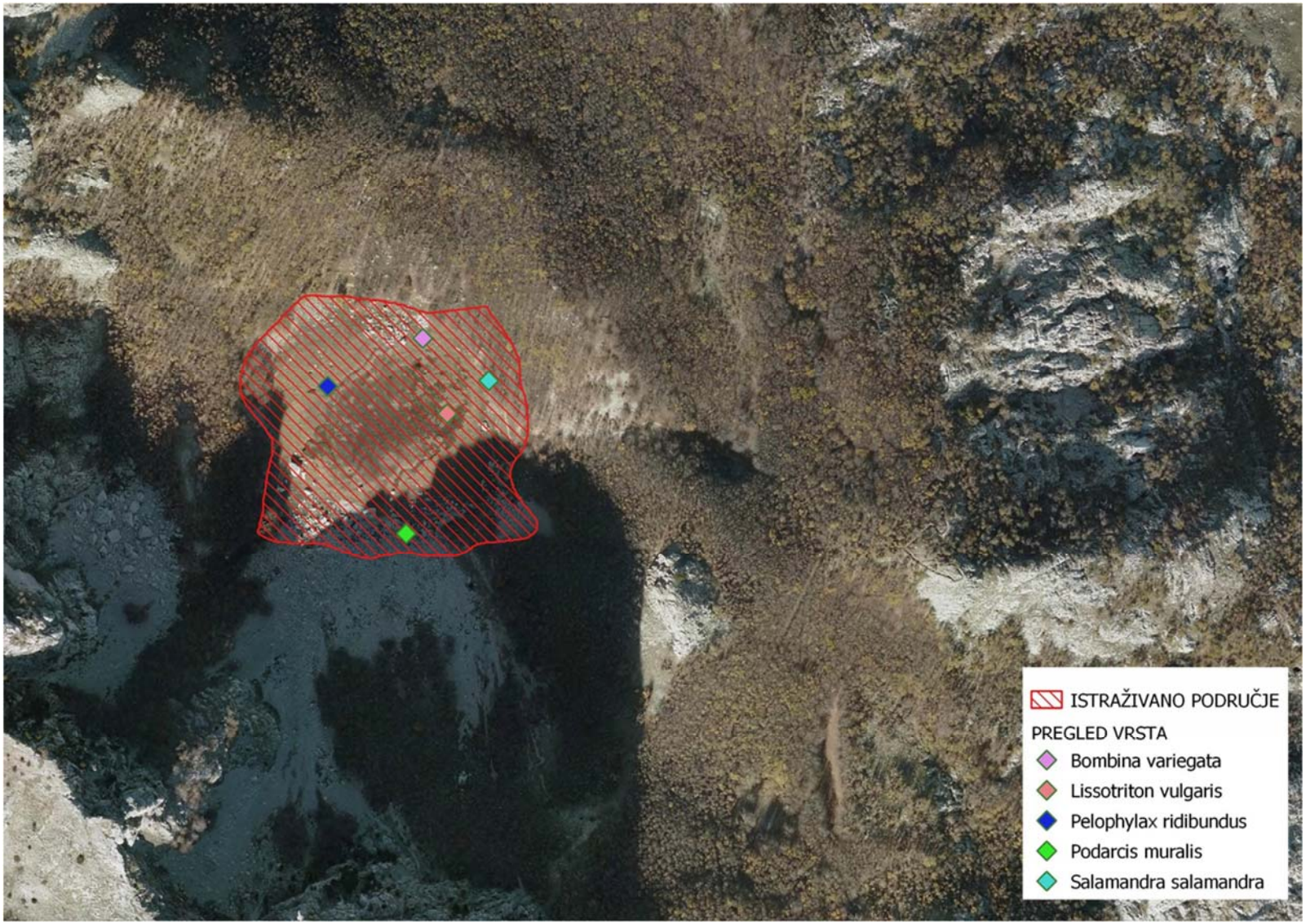
	Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu za razvoj održivog turizma**
Opis aktivnosti	Obilazak lokalnog stanovništva u cilju prikupljanja informacija i pisanja interesantnih tekstova za medije i društvene mreže o načinu života u selima, katunima, gazdinstvima, turističkoj ponudi lokalnih proizvoda.
Indikator aktivnosti	*Promocija lokalnih proizvođača i njihovih domaćih proizvoda u cilju razvoja seoskog i održivog turizma*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	**150,00**
Aktivnost	**Učešće u kreiranju i osmišljavanju tematskih staza koje se odnose na etnografsko nasljeđe**
Opis aktivnosti	Valorizovati stare karavanske puteve preko Lovćena, koji su korišćeni od najstarijih vremena. U saradnji sa Planinarskim savezom izvršiti markaciju staze.
Indikator aktivnosti	*Osmišljena tematska staza*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Započeto u saradnji sa TO Cetinje i TO Kotor, planinarskim klubom iz Cetinja i Kotora razmotriti mogućnost povezivanja i promovisanje staze iz NPL do starog grada u Kotor.
Troškovi realizacije	**100,00**

PRILOG

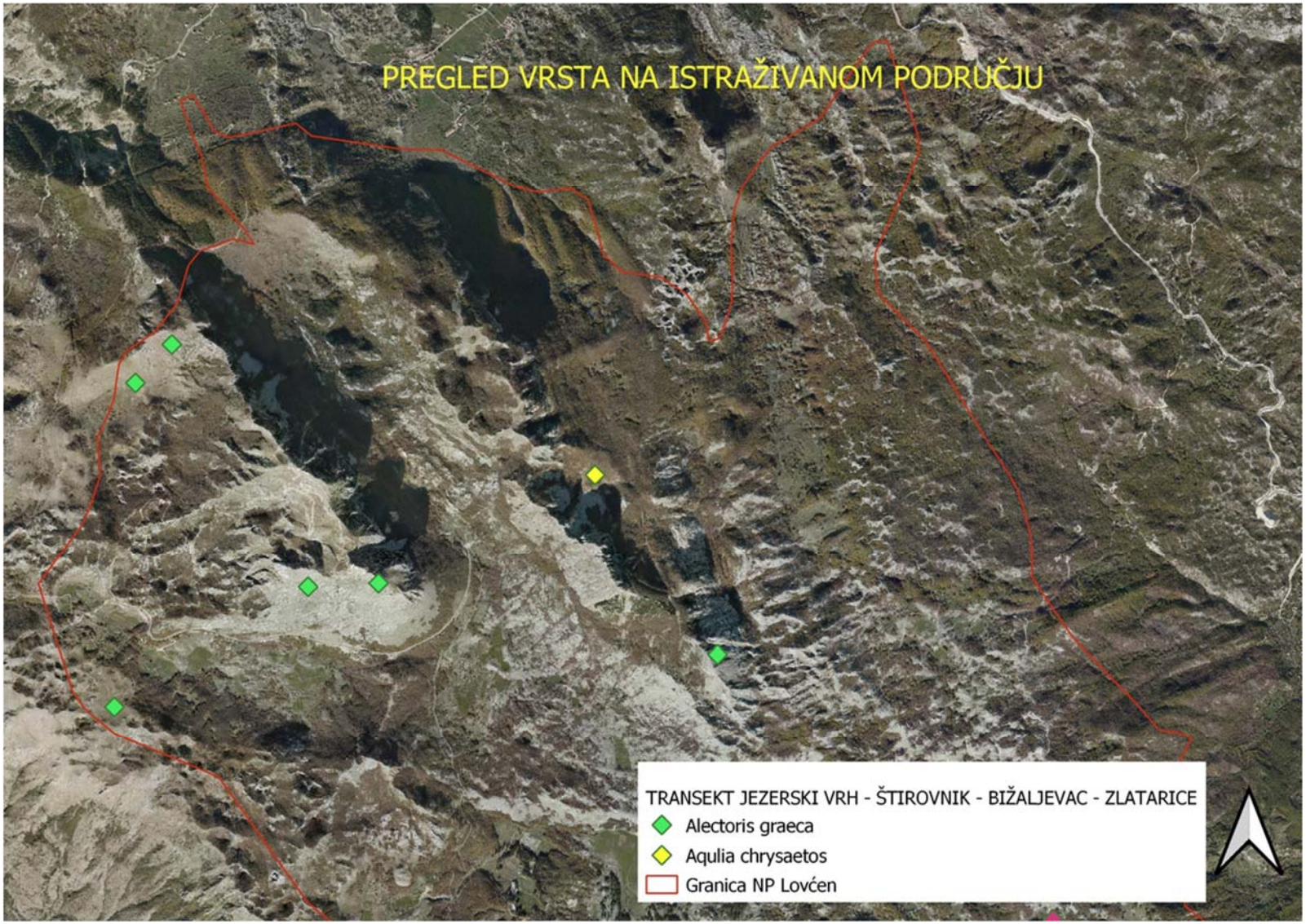

ISTRAŽIVANO PODRUČJE
Kartografski prikaz Natura 2000 staništa
4090 Endemične oromediteranske ježolike vrištine

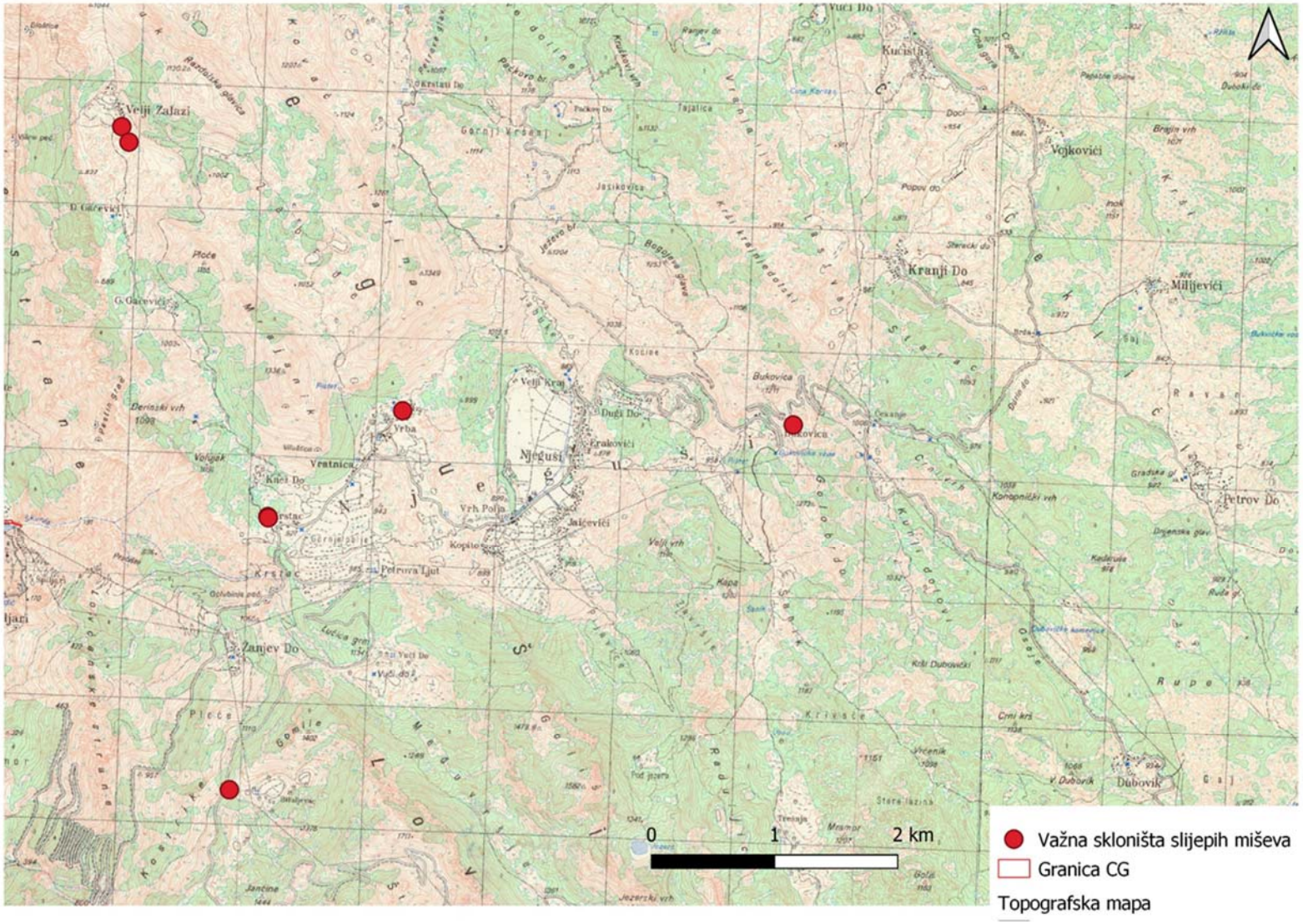

TRANSEKT 1
Pregled vrsta
Anguis fragilis
Bufo bufo
Dalmatolacerta oxycephala
Lacerta trilineata
Lacerta viridis
Podarcis melisellensis
Podarcis muralils
Vipera ammodytes
Zamenis longissimus
Trasa dalekovoda
Trasa dalekovoda
Granica NP Lovćen
42D
43S
41D
42S
40D
41S
39D
40S
38D
39S
37D
38S
36D
37S
35D
36S
34D
35S
33D
34S
32D
33S
31D
32S
30D
31S
29D
30S
28D
29S
27D
28S
26S
27S
Poljana
Očinići
Škrobotuša
Konjsko
Batričeva glav.
Mainski vrh
Grdoman
Sekulin koš
Popovi dolovi
Ojja lokva
Hum
V. Siljevik
M. Siljevik
Debeli br.
Graboyik
Roma str.
Sevarini dolovi
Laške rupe

TRANSEKT 2
Pregled vrsta
Anguis fragilis
Dalmatolacerta oxycephala
Lacerta trilineata
Lacerta viridis
Podarcis melisellensis
Podarcis muralils
Trasa dalekovoda
Trasa dalekovoda
Granica NP Lovćen
57D
58S
56D
57S
56S
55D
54D
55S
53D
52D
52S
51D
50D
50S
49D
48D
49S
47D
48S
46D
47S
45D
46S
45S
44D
Suvodo
Bubetina glav.
Umci
Klačanik
Vrage
Kadina glav.
Gornić
Bjeloški paprati
Bojana
Presjeka
Topovane
Miloševa lazina
Duge njive
Majstorica
Tvrdi kaba
Krst
Dubrava
Probijeski do

ISTRAŽIVANO PODRUČJE
PREGLED VRSTA
Bombina variegata
Lissotriton vulgaris
Pelophylax ridibundus
Podarcis muralis
Salamandra salamandra

PREGLED VRSTA NA ISTRAŽIVANOM PODRUČJU
TRANSEKT BJELOŠI - GORNJI OČINICI - KRUŠEVICE - KONJSKO
Acipiter brevipens
Acipiter nisus
Buteo buteo
Falco tinnunculus
Granica NP Lovćen

PREGLED VRSTA NA ISTRAŽIVANOM PODRUČJU
TRANSEKT JEZERSKI VRH - ŠTIROVNIK - BIŽALJEVAC - ZLATARICE
Alectoris graeca
Aqulia chrysaetos
Granica NP Lovćen

Veliji Zalazi
Vojkovići
Kranji Do
Miljevići
Njeguši
Petrov Do
Dubovik
Važna skloništa slijepih miševa
Granica CG
Topografska mapa
0
1
2 km

"JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE SA PO"
Broj 01-928
Podgorica 29.3.2024.

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE

NACIONALNI PARK SKADARSKO JEZERO

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROGRAMA UPRAVLJANJA NP SKADARSKO JEZERO ZA 2023. GODINU

Podgorica, februar 2024. godine

SADRŽAJ:

1. UVOD ……1
1.1. Zakonska regulativa ……..1
1.2. Organizacija poslovanja NP Skadarsko jezero ……..2
1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG 3
1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini …….. 4
1.5. Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih ……5
2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE……..8
2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena ……..8
2.2. Stručna zaštita…….. 12
3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA ……...13
3.1. Ocjena stanja ……39
4. POSJETE NP SKADARSKO JEZERO…… 53
5. PROJEKTI …….. 54
6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA …… 59
7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI …… 60
8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA……..60
9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE……63
10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU……...65

Podaci o zaposlenim licima upravljača zaštićenim područjem koja su obradila izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja.

Tabela 1: *Obrađivači Izvještaja o realizaciji godišnjeg programa upravljanja*

IME I PREZIME	RADNO MJESTO ILI FUNKCIJA	ORGANIZACIONA JEDINICA UPRAVLJAČA ILI DRUGI SUBJEKT
Maša Vučinić	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam	JPNPCG
Marinela Đuretić	Pomoćnica direktora za finansijske i opšte poslove	JPNPCG
Stefan Ivanović	Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring	JPNPCG
Marijana Živaljević Roganović	Stručna saradnica za promociju i edukaciju	NP Skadarsko jezero
Miloš Brajović	Šef Službe za kontrolu i monitoring	Služba za kontrolu i monitoring
Hajdana Ilić Božović	Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Veselin Luburić	Rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slavica Đurišić	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Mr Mojaš Đurović	Stručni saradnika za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ivana Džaković	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Stevan Marić	Stručni saradnik za ribarstvo	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Jelena Radunović	Stručna saradnica za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slobodan Stijepovic	Stručni saradnik za šumarstvo	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ana Uskoković	Stručna saradnica za ornitofaunu	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Radmila Vujotić	Stručna saradnica za zaštitu prostora	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Srđan Lubarda	Šef Službe za promociju, marketing i turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Marijana Džaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Kojović	Stručna saradnica za promociju i edukaciju	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Manojlović	Stručna saradnica za domaću radinost	Služba za promociju, marketing i turizam
Milica Novaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Vasilije Pavićević	Stručni saradnik za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Nikola Veljić	Stručni saradnik za marketing i turizam	Služba za promociju, marketing i turizam

Aleksandra Vujović	Stručna saradnica za promociju i edukaciju	Služba za promociju, marketing i turizam
Snežana Vukotić	Stručna saradnica za etnografsku baštinu	Služba za promociju, marketing i turizam
Jasmin Medunjanin	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Marija Putica	Stručna saradnica za pravne poslove	Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove

1. UVOD

1.1. Zakonska regulativa

Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG br. 52/16 i 73/19) uređuje principe zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekte i instrumente zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Zaštitom životne sredine obezbjeđuje se cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i pejzažne raznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov održivog razvoja.
Temeljni pravni dokument kojim se uređuje zaštita i očuvanje prirode je Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 54/16, 18/19). Ovim zakonom uređuje se zaštita i očuvanje prirode, definišu kategorije zaštićenih područja, odgovorne institucije, kao i osnovna upravljačka dokumenta za zaštićena područja.
Shodno članu 58 Zakona o zaštiti prirode, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je dužno dostaviti Ministarstvu, odnosno nadležnom organu lokalne uprave, izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja do 1.marta tekuće godine za prethodnu godinu, dok je članom 59 pomenutog Zakona u stavu 5 navedeno da Izvještaj naročito sadrži podatke o:

- realizaciji mjera zaštite;
- realizaciji plana po indikatorima praćenja uspješnosti realizacije plana;
- posjetama zaštićenim područjima;
- finansijskim sredstvima utrošenim za zaštitu i ostvarenim prihodima od naknada za korišćenje zaštićenih područja i područja ekološke mreže.

Nacionalni parkovi kao zaštićena prirodna dobra uživaju posebnu zaštitu, pa je iz tog razloga Zakonom o nacionalnim parkovima (Sl. list CG br. 28/14, 39/16) regulisana njihova zaštita, unapređivanje i razvoj i ove djelatnosti definisane su kao djelatnosti od javnog interesa.
Ovaj Zakon u članu 13 definiše ključna planska akta koja uređuju poslovanje Preduzeća, a to su:

- Prostorni planovi posebne namjene u skladu sa Zakonom;
- Plan upravljanja (donosi Vlada na period od 5 godina);
- Godišnji program upravljanja (donosi Preduzeće u skladu sa Prostornim planom posebne namjene i petogodišnjim Planom upravljanja).

Navedeni zakoni (Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima) definišu misiju Preduzeća „Održivo očuvanje životne sredine na zaštićenim područjima“ kao i primarne ciljeve njegovog poslovanja:

- Obezbjeđivanje uslova za zaštitu, unaprjeđivanje i racionalno korišćenje dobara nacionalnih parkova;
- Stvaranje povoljnih uslova za održavanje i razvoj biljnih i životinjskih vrsta i gljiva i njihovih zajednica;

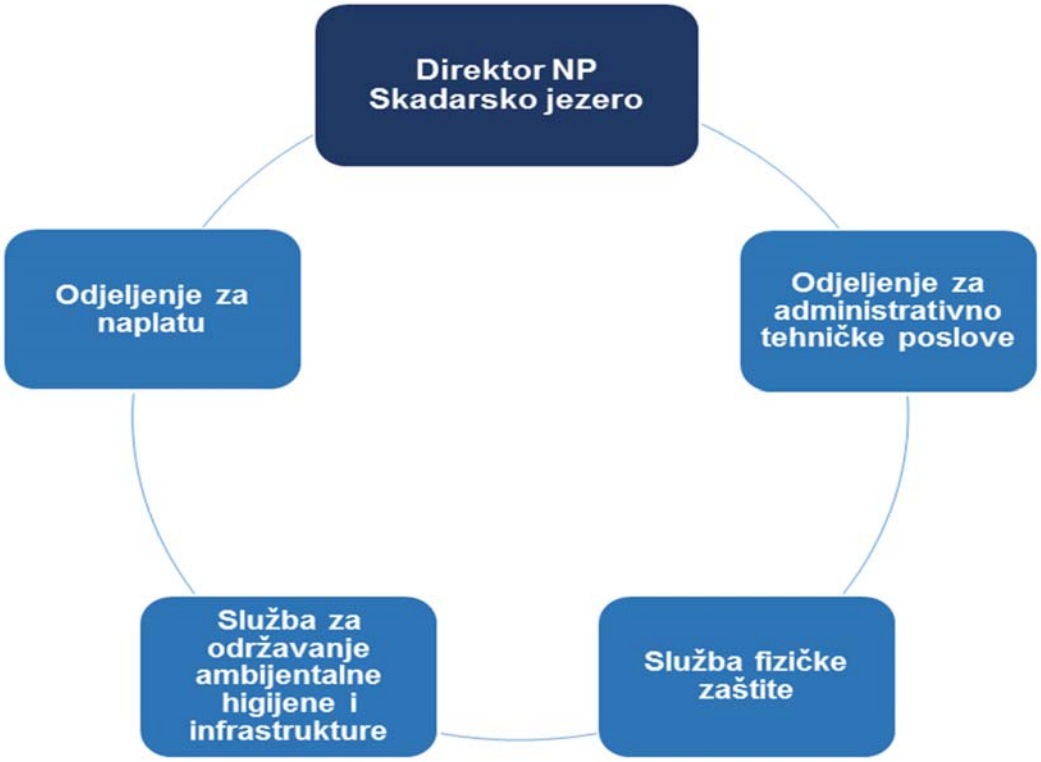
- Očuvanje i unapređivanje posebnih prirodnih vrijednosti;
- Istraživanje i korišćenje parkova za potrebe razvoja nauke, obrazovanja, turizma, kulture i rekreacije;
- Sprječavanje radnji koje mogu da naruše osnovna svojstva i osobine nacionalnih parkova i očuvanja životne sredine.

1.2. Organizacija poslovanja NP Skadarsko jezero

Direktor Parka, rukovodi radom organizacione jedinice kao i svim službama, koje obavljaju poslove za potrebe Nacionalnog parka. Nadzire i koordinira sve aktivnosti u Parku i odgovara za rad organizacione jedinice kojom rukovodi.
U okviru ove, kao i u okviru svih organizacionih jedinica Preduzeća, formirane su sljedeće službe:

- Odjeljenje za administrativno tehničke poslove. Odjeljenje obavlja administrativne poslove vezane za upravljanje Parkom, kao što su: vođenje evidencije, priprema dokumentacije, komunikacija s nadležnim organima i sl. Takođe, brine se o tehničkim aspektima Parka, kao što su održavanje vozila, opreme i sl.
- Služba za fizičku zaštitu. Glavni zadatak ove Službe je osigurati sigurnost i zaštitu imovine Nacionalnog parka Skadarsko jezero. To uključuje patroliranje terenima, nadzor na ulazima i izlazima, reagovanje na incidente, sprječavanje krivolova, kao i sve druge aktivnosti koje doprinose fizičkoj zaštiti Parka.
- Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Služba je odgovorna za održavanje higijene i čistoće unutar Parka, uključujući čišćenje staza, smeća itd. Takođe, brine se o održavanju mobilijara, kao i infrastrukture u Parku (puteva, staza, mostova i sl.).
- Odjeljenje za naplatu. Odjeljenje se bavi poslovima vezanim za naplatu ulaznica ili drugih taksi koje se primjenjuju u Parku.

Svaka od ovih službi ima svoj specifičan zadatak i doprinosi efikasnom upravljanju i očuvanju Nacionalnog parka Skadarsko jezero, omogućavajući posjetiocima ugodno iskustvo u prirodnom okruženju.

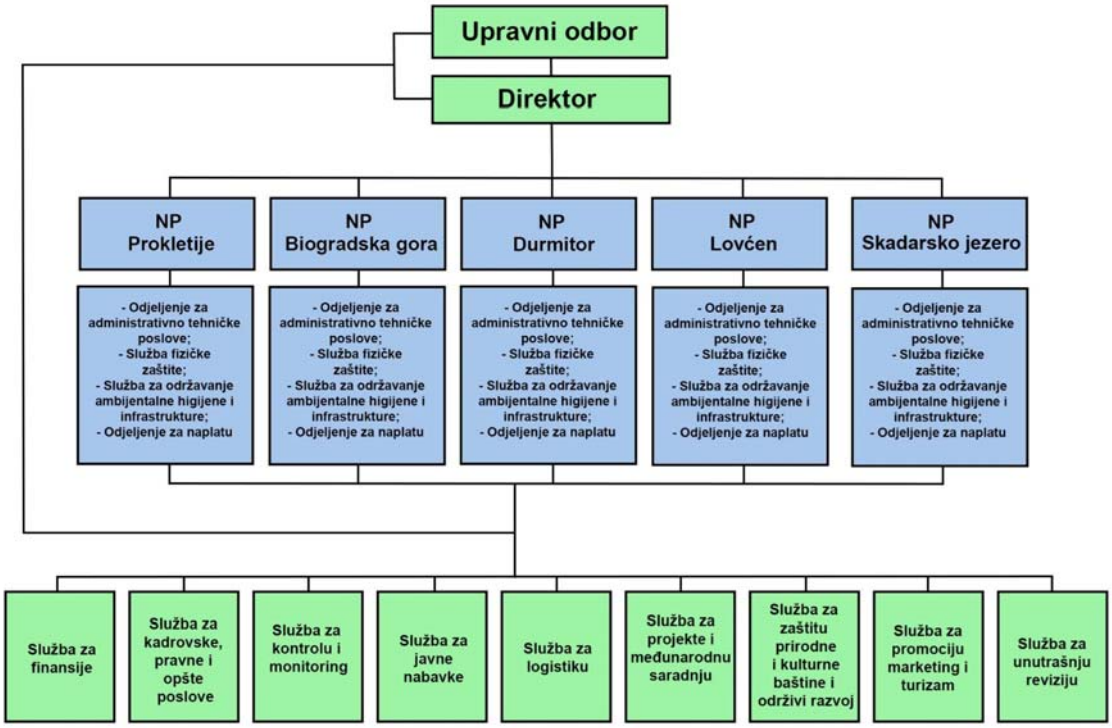

Grafikon 1: Organizacija poslovanja NP Skadarsko jezero

1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG

JPNPCG osnovano je na osnovu Odluke o osnivanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove („Službeni list Crne Gore," broj 39/92), a nastavilo sa radom u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima („Službeni list Crne Gore," broj 28/14, 39/16) i Odlukom o organizovanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore („Službeni list Crne Gore," broj 20/11 od 15.04.2011. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore.
Statut preduzeća je donesen od strane Upravnog odbora dana 09.05.2011. godine, a stupio na snagu nakon davanja saglasnosti na isti nadležnog Ministarstva održivog razvoja i turizma. Posljednje izmjene i dopune Statuta Preduzeća donesene su 29.04.2021. godine.
U skladu sa navedenim određene su unutrašnje organizacione jedinice Preduzeća: Nacionalni park Biogradska gora; Nacionalni park Durmitor; Nacionalni park Lovćen; Nacionalni park Skadarsko jezero i Nacionalni park Prokletije.
U okviru organizacionih jedinica, formirane su sljedeće službe: Odjeljenje za administrativno tehničke poslove; Služba za fizičku zaštitu; Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Odjeljenje za naplatu.
Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova sa sjedištem u Podgorici: Služba direktora; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za promociju, marketing i turizam; Služba za

projekte i međunarodnu saradnju; Služba za finansije; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove; Služba za kontrolu i monitoring; Služba za logistiku; Služba za javne nabavke.
Pored nacionalnih parkova, JPNPCG upravlja parkom prirode Ulcinjska solana i spomenikom prirode Botanički vrt Dulovine.

Grafikon 2: *Organizacija poslovanja JPNPCG*

1.4. Zapošljavanje u izvještavanoj godini

U periodu od 01.01.2023.godine do 31.12.2023.godine u Nacionalnom parku Skadarsko jezero je radno angažovano, odnosno novozaposleno 9 lica na osnovu ugovora na neodređeno vrijeme i 16 lica na osnovu ugovora na određeno vrijeme.

Grafikon 3 : Broj novozaposlenih u izvještavanoj godini

1.5. Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih

Tabela 2: *Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih u NP Skadarsko jezero i JPNPCG*

Naziv seminara, radionice, obuke	Organizator	Učesnici iz Parka/JPNPCG	Naziv radnog mjesta
Prekogranična radionica u okviru projekta „Sliv Skadarskog jezera - prekogranični rezervat biosfere“	NVO EDEN NVO ENVPRO	Maša Vučinić Hajdana Ilić Božović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šefica službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
EU4GREEN BIODIVERSITY WEBINAR: THE BIG PICTURE OF EU NATURE CONSERVATION	Environment Agency Austria	Ivana Milović Mojaš Đurović Nela Vešović Dubak Aleksandar Mijović Hajdana Ilić Božović Slavica Đurišić	Stručna saradnica za fauna beskičmenjaka Stručni saradnik za zaštitu životne sredine Rukovoditeljka Odjeljenja za zaštitu prirodne baštine Savjetnik direktora za unapređenje i razvoj Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za floru i vegetaciju

		Maša Vučinić	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam
Međunarodna konferencija o zaštiti Skadarskog jezera	NVO CZIP	Vladimir Martinović Maša Vučinić Miloš Brajović Belma Šestović Vuk Saičić	Direktor JPNPCG Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šef Službe za kontrolu i monitoring Stručna saradnica za zaštitu faune Šef Službe zaštite
Obuka za GIS	JPNPCG	Stručna služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	
Javne nabavke u sklopu EU projekata	Privredna komora Crne Gore	Stoja Popadić Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Šefica Službe za projekte i međunarodnu saradnju Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Networking for capitalization (kapitalizacija projekata / Program Interreg Euro-MED)	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Interreg Europe / Prezentacija programa i osnovnih pravila	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte
Upravljanje komunalnim otpadom: Odvojeno sakupljanje, prevencija otpada i upravljanje preostalim otpadom: razmjena znanja	Ambasada Republike Češke, Zero Waste Montenegro	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Nacionalni plan prilagođavanja klimatskim promjenama	UNDP	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Podrška ekonomskoj diversifikaciji ruralnih područja u jugoistočnoj Evropi SEDRAII	GIZ USAID	Snežana Vukotić Marina Manojlović	Stručna saradnica za etnografsku baštinu Stručna saradnica za domaću radinost
Kako organizovati događaj	PKCG	Milica Novaković Marijana Džaković	Stručna saradnica za medije Stručna saradnica za medije

Webinar: „Experience design and nature conservation via VIsitor MOnitoring and MAnagement in protected areas - VIMOMA''	Institute of Geography and Spatial Managemen, Jagiellonian University, in cooperation with a large number of renowned institutions	Vuković Željka	Stručna saradnica za turizam
Seminar „Novine u Zakonu o javnim nabavkama"	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Seminar „Novine u Pravilniku o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki"	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Obuka „Javne nabavke"	Uprava za ljudske resurse	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke
Seminar „Zakon o javnim nabavkama - dileme u primjeni"	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke
Trening upotrebe SMART softvera za administratore	Global Conservation	Vladimir Martinović Maša Vučinić Stefan Ivanović Miloš Brajović Vuk Saičić Belma Šestović Predrag Gluščević	Direktor JPNPCG Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring Šef Službe za kontrolu i monitoring Šef Službe fizičke zaštite NP Skadarsko jezero Stručna saradnica za faunu sisara Supervizor
Prvi međunarodni samit zaštićenih područja Evrope i Evroazije	Agencija za zaštićena područja Gruzije, Global Conservation	Maša Vučinić Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručna saradnica za faunu sisara

Terenska obuka : „Fieldwork concerning building restoration and bat ecology”	Univezitet Sussex	Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara
Meeting for the IUCN Member community in Europe, North and Central Asia	IUCN, FPWC, Grad Jerevan	Maša Vučinić Hajdana Ilić Božović Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za faunu sisara

2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE

2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena

Fizička zaštita

Obzirom na karakter Nacionalnog parka Skadarsko jezero, njegova fizička zaštita je od posebnog značaja kako bi se omogućilo očuvanje njegovih ekosistema. Služba fizičke zaštite glavne aktivnosti usmjerava na sprječavanje protivpravnog korišćenja prirodnih dobara Nacionalnog parka (nezakoniti ribolov, nedozvoljena gradnja, nezakoniti lov, nelegalan prevoz posjetilaca plovilima i dr.). Posao Službe fizičke zaštite u protekloj godini sprovodili su 18 nadzornika i šef Službe fizičke zaštite, koji kroz smjenski rad 24h obavljaju svoje aktivnosti.
U svom radu na teritoriji Parka i dobroj kontroli prostora ova Služba ima pomoć Službe za kontrolu i monitoring, kao i saradnju sa drugim relevantnim institucijama (graničnom policijom, inspekcijskim službama, Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Agencijom za zaštitu životne sredine i NVO sektorom). Saradnja sa pomenutim akterima doprinijela je dobrim rezultatima na kontroli prostora Parka, naročito u segmentu sprječavanja nelegalnog ribolova.
Služba za kontrolu i monitoring vrši nadzor 24 časa putem termalnih kamera, kao i kamera zamki. Takođe u Službi se nalazi i kontakt telefon za sve potrebne informacije vezano za Parkove. Vrši se i kontrola kretanja i potrošnje goriva na nivou svih Parkova putem GPS-sistema.
U periodu od 11.01.2023. – 30.11.2023. god. Monitoring Centar JPNPCG je imao 454 intervencija od kojih se najveći dio odnosi na nelegalne aktivnosti i nepravilnosti i to:

Tabela 3: *Prikaz broja nezakonitih radnji po nezakonitom djelu*

Protivpravna radnja	Broj prijava
Nelegalan izlov ribe putem električnog pretvarača	**27**
Nelegalan izlov ribe putem lampe	**34**

Nelegalan izlov ribe putem nagona	**3**
Nelegalan izlov ribe putem mreža	**17**
Nelegalan izlov ribe putem osti	**2**
Nelegalan izlov ribe putem štapa – pecanje	**1**
Nelegalan izlov ribe iz gaza	**5**
Nelegalan izlov ribe (nedefinisano)	**1**
Požari	**20**
Nepravilnosti naplate ulaznica u NPSJ	**290**
Procesuirano	**48 lica**

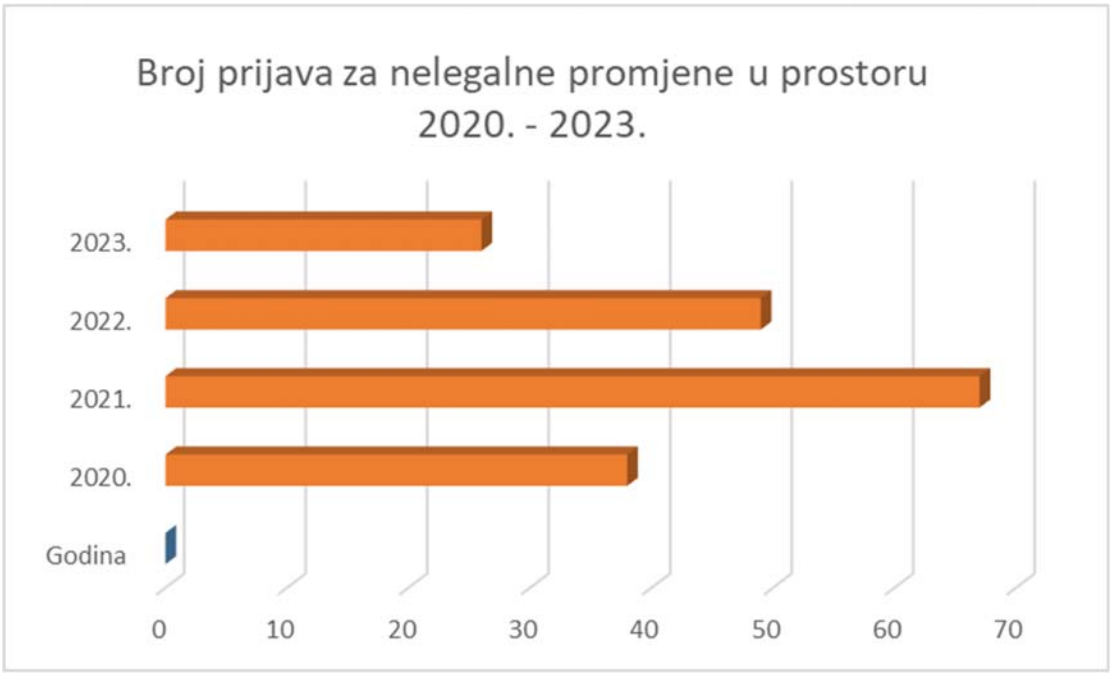
Pružene su informacije turistima i sportskim ribolovcima sa br. tel. Monitoring centra 067 000 825.

Na osnovu podataka dobijenih sa kamera koje pokrivaju 70% Parka, procenat nelegalnih aktivnosti smanjen za 36% u odnosu na prethodni period, a procenat krivolova putem pretvarača je smanjen za 85%.

Napomena: Intervencija podrazumijeva jednu službenu radnju – poziv u okviru kojeg može biti nekoliko nelegalnih aktivnosti istovremeno. Takođe, terenske kontrole, požari, bespravna gradnja, sječa šume i ostalo.

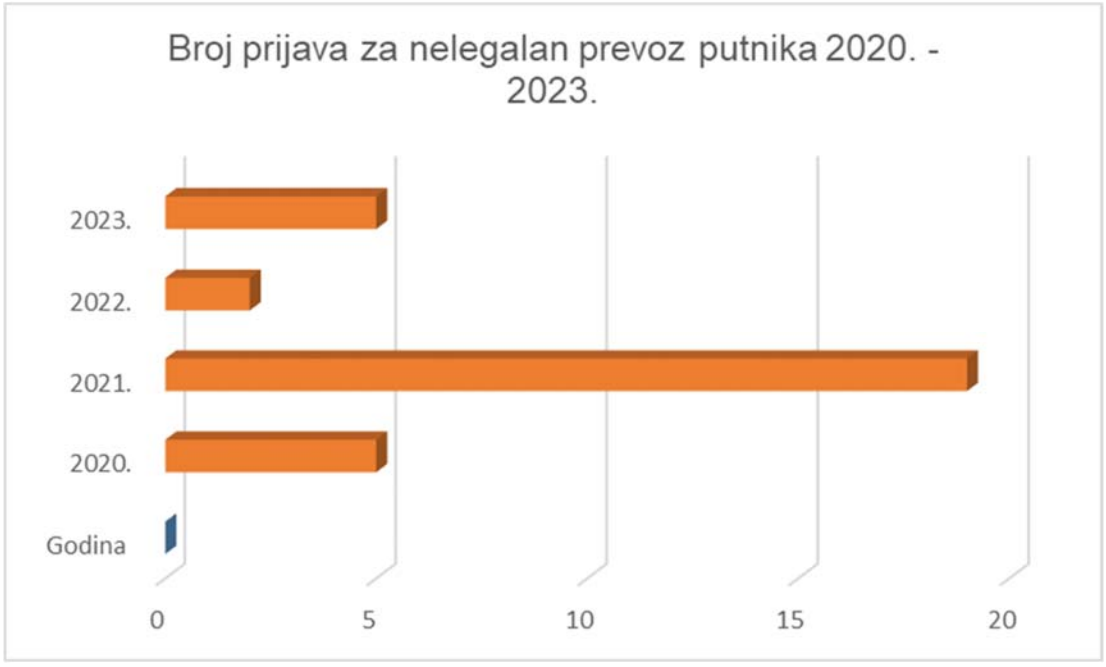
Tokom 2023.godine Služba fizičke zaštite podnijela je veći broj prijava nadležnim institucijama. Prijave su se odnosile na promjene u prostoru (nelegalnu gradnju objekata, devastaciju prostora, nelegalnu sječa šume, nelegalno postavljanje štandova, nelegalno odlaganje otpada); nelegalan prevoz posjetilaca plovilima i nelegalan izlov ribe.

Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma; Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera; UIP; Komunalnoj policiji i Komunalnoj inspekciji podnijeto je 26 prijava povodom gore navedenih promjena u prostoru.

Grafikon 4: *Nelegalne promjene u prostoru*

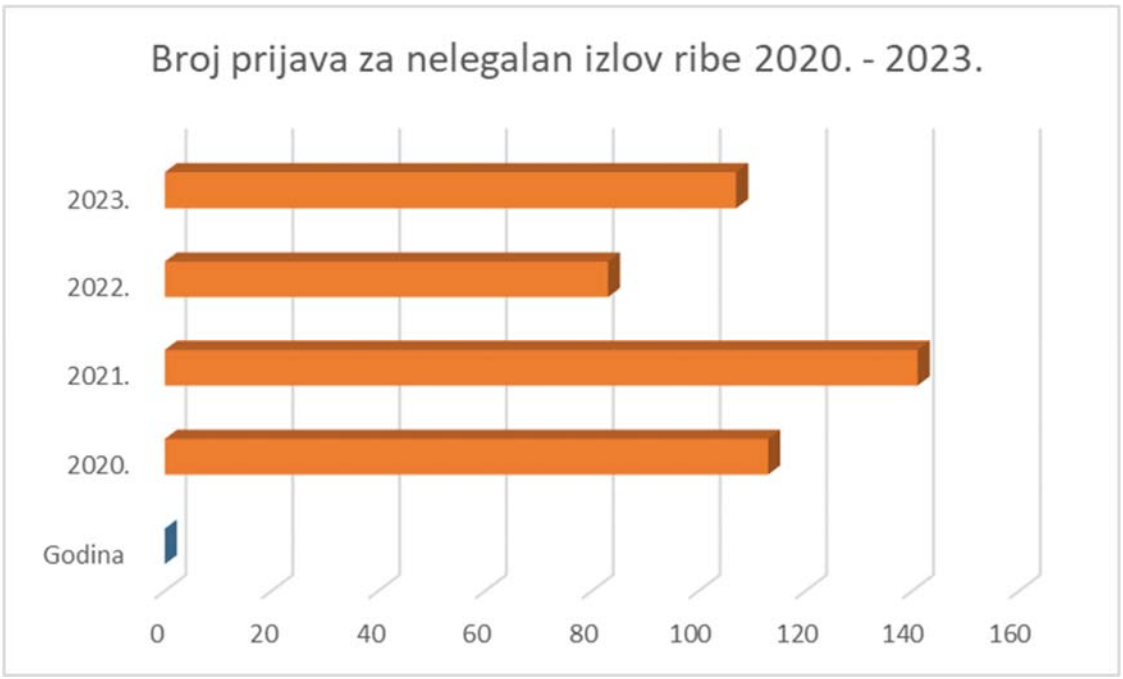
Upravi za inspekcijske poslove podnijeto je 5 prijava za nelegalan prevoz posjetilaca plovilima.

Grafikon 5: *Nelegalan prevoz posjetilaca plovilima*

Uslijed nelegalnog izlova ribe, Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, podnijeto je 15 prijava protiv 17 lica dok je ODT-u podnijeto 12 prijava protiv 13 lica.

Pravna služba JPNPCG je od strane Službe fizičke zaštite obaviještena o 78 aktivnosti nelegalnog krivolova protiv NN lica i 2 aktivnosti protiv dva lica.

Grafikon 6: *Nelegalan izlov ribe*

Tokom nelegalnog izlova ribe Služba fizičke zaštite oduzela je i brojna materijalno tehnička sredstva. Oduzeto je 292 mreže, 264 pari, 17 blinkera, 16 VBM, 19 plovila, 11 lampi, 16 pretvarača, 18 osti, 14 sondi, 2 mamilice za ptice. Zaplijenjeno je oko 50kg nelegalno izlovljene ribe.

Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture

Ova Služba je takođe od velikog značaja za bolje očuvanje, ali i dobar ugled Parka. Zaposleni u Službi brinu o higijeni i uređenju na čitavom prostoru Parka i održavaju veliki dio infrastrukture u njemu. Tokom 2023.godine šef Službe za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture sa 5 aktivno zaposlenih, vršili su sljedeće aktivnosti:

- svakodnevno održavanje higijene oko upravne zgrade NP na Vranjini kao i parkinga, a tokom sezone i dvije plaže i pristaništa;
- čišćenje moračkog i virskog kanala dva puta nedjeljno;
- čišćenje ribolovne staze Lesendro tri puta nedjeljno i ribolovne staze Morača dva puta nedjeljno;
- čišćenje i košenje tvrđave Lesendro i tvrđave Žabljak Crnojevića;
- čišćenje, košenje i markiranje pješačkih staza Obodska pećina, Ćukovići - R.Crnojevića , Komarno – Poseljani, Zekova Glava, Zabes – Godinje;
- kompletno uređivanje stare kaldrme na Virpazaru (do željezničke stanice);
- održavanje i markiranje vidikovaca: Vranjina i Zekova Glava, i punktova: Stanaj i Vitoja;

- čišćenje platformi za gniježđenje pelikana;
- učešće u akcijama čišćenja organizovanim od strane NVO sektora;
- popravka mobilijara na prostoru Parka (informativne table, klupe, kante za otpad, pristani, drveni most ispod magistrale i pruge na ulazu u Virpazar);
- košenje i ravnanje za parking od 100 mjesta u Virpazaru.

Tokom ovih aktivnosti prikupljeno je 4.200 vreća otpada i 18 prikolica krupnog otpada, a Služba je potrošila 417 litra goriva. Kada je u pitanju otpad, može se reći da nema naročite saradnje sa komunalnim preduzećima opština kojima prostor Parka pripada. Komunalna preduzeća samo prazne kontejnere pa čak i ne sakupljaju otpad iako se nalazi na prostoru Parka, već to rade zaposleni Službe za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture iako ovo nije u njihovoj nadležnosti. U protekloj godini je postojao i problem sa komunalnim preduzećem iz Opštine Cetinje jer nijesu redovno praznili kontejnere u Rijeci Crnojevića (Lipovik i Žabljak Crnojevića).
Osim svojih redovnih aktivnosti, zaposleni ove Službe su svakodnevno bili angažovani da pomažu Službi fizičke zaštite (oko navoza glisera, zaplijenjenih sredstava i sl.).

2.2. Stručna zaštita

U JPNPCG Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, u okviru službi zajedničkih poslova, realizaciju poslova koje se tiču stručne zaštite, obavlja Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, koja u svom djelokrugu rada između ostalog, prati stanje ekosistema, biodiverziteta i kulturno - istorijskog nasljeđa Nacionalnog parka Skadarsko jezero, te predlaže mjere za njihovu zaštitu, unapređivanje, valorizaciju i sl.
Službom rukovodi šef i u okviru nje postoje dva odjeljenja: Odjeljenje za zaštitu prirodne baštine i Odjeljenje za zaštitu prostora i održivi razvoj.
U Službi za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj JPNPCG angažovano je ukupno osamnaest (18) zaposlenih i to na poslovima: jedan (1) šef Službe, jedan (1) rukovodilac za zaštitu prirodne baštine, dva (2) stručna saradnika za floru i vegetaciju, dva (2) stručna saradnika za oblast šumarstva, jedan (1) stručni saradnik za faunu beskičmenjaka, jedan (1) stručni saradnik za ihtiologiju, jedan (1) stručni saradnik za ornitologiju, dva (2) stručna saradnika za faunu sisara, jedan (1) rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj, četiri (4) stručna saradnika za zaštitu životne sredine, jedan (1) stručni saradnik za održivi razvoj i jedan (1) stručni saradnik za zaštitu prostora.
U Službi u odnosu na Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta nedostaje jedan (1) stručni saradnik za herpetofaunu.
Radni angažman koji se odnosi na realizaciju programom definisanih aktivnosti iziskuje terenski rad i opremu koja je potrebna. U prethodnom periodu za stručne saradnike izvršena je nabavka terenske obuće, kao i oprema neophodna za neke aktivnosti koje su u vezi sa užim stručnim specijalnostima (lupa, meredov mreže, oprema za hvatanje i istraživanje slijepih miševa, detektor truleži, dvogledi, entomološka mreža i dr.). U narednom periodu neophodno je Službu opremiti materijalno tehničkim sredstvima kao što su: terenski automobil, terenska odjeća, kišne kabanice, pješački štapovi, teleskopi, fotoaparati, play back oprema za monitoring ptica i sl.

Preduzete mjere stručne zaštite Parka u toku 2023.godine date su u poglavlju 3. Realizacija programa upravljanja.

3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta

Zaštita i održivo korišćenje vodenih resursa

Na području Parka vršio se monitoring voda od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju. Prikupljaju se podaci o ocjeni ekološkog statusa/potencijala voda na osnovu opštih fizičko hemijskih i bioloških osobina sa mjernih mjesta Kamenik, Podhum, Moračnik i Centar. Zvaničan izvještaj institucije za 2023. godinu biće dostupan krajem aprila 2024.godine.
Na području Parka u 2022. godini vršio se monitoring voda od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju. Dobijeni su podaci o ocjeni ekološkog statusa/potencijala voda na osnovu opštih fizičko hemijskih i bioloških osobina. Prikupljeni su podaci sa mjernih mjesta Kamenik, Podhum, Moračnik, Centar.
Što se tiče prirodnih jezera odnosno njihovih ispitivanih 6 lokacija, stanje voda imalo je dobar status na 5 lokaciji (83,3%) (na Skadarskom jezeru: Kamenik, Moračnik i Centar jezera) i umjeren status na 1 lokaciji (16,7% na Skadarskom jezeru - Podhum).
Na mjestu Kamenik, voda je pokazala dobar status kvaliteta (75,0% određenih parametara je imalo odličan kvalitet, tj. vrlo dobar status, dok je 25,0% određenih parametara bilo dobrog statusa) na mjestu Moračnik, voda je pokazala dobar status kvaliteta (83,3% određivanih parametara imalo vrlo dobar status, a 16,7% dobar status), na mjestu Podhumski kanal, voda je pokazala umjeren status kvaliteta (75,0% određenih parametara imao je vrlo dobar status, 16,7% dobar status i 8,3% umjeren status-parametar TOC), na mjestu Centar jezera, voda je pokazala dobar status kvaliteta (91,7% određivanih parametara imalo je vrlo dobar status, a 8,3% vrlo dobar status).

Sprječavanje nastanka otpada

U cilju zaštite prostora od formiranja nelegalnih odlagališta otpada na području Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture svakodnevno obavlja aktivnosti u cilju sanacije predjela gdje se formiraju nelegalna odlagališta, pri čemu se prikupljaju podaci u zoni Parka, lokaciji, veličini deponije, vrsti otpadnog materijala i da li je pristupačno mjesto za odvoz otpada. Služba ambijentalne higijene redovno vrše aktivnosti u cilju održavanja prostora Parka čistim, ali je dodatna pomoć svih zainteresovanih subjekata i ekološki odgovornih građana uvijek dobrodošla. Na području Parka evidentirana su nelegalna odlagališta i to na sledećim lokacijama (Tabela 4).

***Tabela 4**: Prikaz lokacija nelegalnih odlagališta u Parku*

Zona NP	Lokacija	Veličina nelegalnih odlagališta (m^2)	Vrsta otpadnog materijala	Pristupno mjesto za odvoz otpada
Šestani	Šestani	500 m^2	Komunalni, biljni otpad	Donji Šestani
Murići	Murićka plaža	300 m^2	Plastika	Murići
Ostros	Uvala Limanj-Blace	100 m^2	Komunalni otpad	Bobovište
Ostros	Sjerče	150 m^2	Komunalni otpad	Bobovište
Ostros	Bobovište	100 m^2	Komunalni otpad	Bobovište
Ostros	Liman Arnes	200 m^2	Komunalni otpad	Šitar
Ckla	Ckla	200 m^2	Komunalni otpad	Hutići
Virpazar	Virpazar (Ispod mosta)	100 m^2	Komunalni otpad	Virpazar
Raduš	Raduš	100 m^2	Komunalni otpad	Raduš
Krnjice	Donje Krnjice	150 m^2	Komunalni otpad	Donje Krnjice
Bijelo Polje	Koluški put	100 m^2	Komunalni, kabasti, biljni otpad	Koluški put
Balabani	Korovića murva	100 m^2	Komunalni,kabasti otpad	Korovića murva

Takođe, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore organizovalo je veliku akciju uklanjanja otpada sa prostora svih pet nacionalnih parkova Crne Gore povodom obilježavanja značajnih ekoloških datuma Međunarodnog dana biodiverziteta (22.maja) i Evropskog dana parkova (24.maja), a u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja prirode zaštićenih područja. Otpad je prikupljen sa sledećih lokacija: Vranjina, Virpazar i Rijeka Crnojevića.

Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste

Nastavljen je rad na inventarizaciji vaskularne flore NP Skadarsko jezero. Elektronska baza je dopunjena terenskim podacima vaskularne flore sa lokaliteta Rijeka Crnojevića, Lipovik, Šinđon i Prevlaka.

Za svaki takson je utvrđen status zaštite po osnovu nacionalnih lista (endemi i zaštićene vrste - Sl. list RCG 76/06) i/ili međunarodnih lista (Bernska konvencija, EU Habitat direktiva – NATURA 2000, IUCN Crvene liste, IPA, CITES). Nazivi taksona su usklađeni sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Euro+Med Plantbase, Med-Checklist, Cataloguae of Life).

Obzirom da je rad na terenu bio u aprilu, inventarisana su samo 22 biljna taksona, od kojih 15 ima nacionalni i/ili međunarodni značaj i zaštitu.

Značaj 15 popisanih biljnih vrsta izražava se kroz slijede nivoe zaštite:

- *Cymbalaria microcalyx* subsp. *ebelii* - Endem CG, Al,?Hr, Zakonom zaštićena vrsta (Sl. list RCG 76/06);
- *Gladiolus palustris* – Zakonom zaštićena vrsta, na listi HD (An. II i IV), IPA vrsta, na ICUN Crvenoj listi ima kriterijum DD;
- *Ruscus aculeatus* - na listi HD (An.V), na ICUN Crvenoj listi imaj LC kriterijum;
- *Fritilaria messanensis* subsp. *gracilis* – Endem Al, BH, Hr, ?Mk, CG, Sr, na ICUN Crvenoj listi ima LC kategoriju ugroženosti za područje Mediterana;
- *Edraianthus tenuifolius* - Endem Al, CG, BH, Hr;
- Vrste *familije Orhideaceae (Anacamptis morio, Ophrys sphegodes* subsp. *araneola, Serapis vomeraceae*) su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom i CITES konvencijom (Ann. II, Ann. B), na ICUN Crvenoj listi imaju NT i LC kriterijum;
- Vrste roda *Euphorbia* (*E. amygdaloides, E. seguieriana*) su zaštićene CITES konvencijom (Ann. II);
- Ostalih 5 taksona (*Asplenium ceterach, Hedera helix, Carpinus orientalis, Fraxinus ornus, Ranunculus trichophyllus*) su široko rasprostranjene vrste u NP Skadarsko jezero i u Crnoj Gori. Nalaze se na ICUN Crvenoj listi sa LC kriterijumom (*Least Concern* - najmanja briga) za područje Evrope.

Zabilježeno je prisustvo 2 invazivne vrste *Ailanthus altissima* (Rijeka Crnojevića i Lipovik) i *Gleditsia triacanthos* (Rijeka Crnojevića), koje su, uslijed brojnosti podmlatka i brzine širenja, prijetnja po autohtone vrste i staništa.

U cilju kvalitetnijeg korišćenja i prezentovanja prikupljenih literaturnih i terenskih podataka u Exel bazi, izvršena je obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u. Međutim, zbog brojnosti parametara za pretraživanje i obimnosti podataka, postojeća Excel baza nije upotrebljiva za rad u QGIS-u. Potrebno je, na osnovu postojeće baze uraditi bazu prilagođenu GIS-u. Do tada mapiranje distribucije endemskih i rijetkih biljnih taksona NP Skadarsko jezero vršiće se primjenom Google Earth programa.

Na osnovu raspoloživih literaturnih i terenskih podataka, urađene su mape distribucije za 17 endemskih i rijetkih vrsta na području NP Skadarsko jezero (*Cymbalaria microcalyx* subsp. *ebelii, Campanula austroadriatica, Edraianthus tenuifolius, Edraianthus dalmaticus, Moltkia petraea, Fritilaria messanensis* subsp. *gracilis, Ramonda serbica, Tanacetum cinerarifolium, Bupleurum glumaceum, Bupleurum karglii, Chaerophyllum coloratum, Erysimum linerarifolium, Allium guttatum* subsp. *dalmaticum, Scilla lacusicii, Dianthus ciliatus* subsp. *dalmaticus, Marsilea quadrifolia, Caldesia parnasifolia),* kao i mape distribucije za invazivne vrste *Amorpha fruticosa, Egeria densa* i *Elodea canadensis.*

Obavljen monitoring i analiza stanja biljnih vrsta koje se nalaze na listama HD (Annex II i IV) i BC (Anex I)

Marsilea quadrifolia je vodena paprat, rijetka i ugrožena na području cijele Evrope. Međunarodno je zaštićena Konvencijom o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska konvencija) i EU Direktivom o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore (EU Habitat direktiva An IIb i An IVb). U Crnoj Gori je zaštićena nacionalnim zakonodavstvom (Sl. list RCG 76/06). Nalazi se na preliminarnoj listi crvene flore Crne Gore, kao regionalno iščezla (XE), ili kao kritično ugrožena (CR?), na osnovu literaturnih navoda iz 1942. i 1949. godine, za područje Plavnice i Gostiljske rijeke. Naša istraživanja 2017. godine potvrdila su njeno prisustvo na Žabljačkim livadama, uz obale Male Morače (Moračice). Uspostavljen je monitoring na godišnjem nivou.
Analiza monitoringa od 2017. do 2022. godine je pokazala da je populacija *Marsilea quadrifolia* brojna i stabilna u koritu rijeke Moračice.
Istraživanja, tokom tri terenska izlaska u junu i julu 2023. godine pokazuju pad brojnosti i pokrovnosti obje subpopulacije, duž transekta u koritu rijeke Moračice. Bez obzira na evidentirani pad, populacija je i dalje brojna, ali sa rizikom daljeg gubitka staništa uslijed zarastanja.
Zabrinjavajući pritisak na stanište pokazuje bujanje travne vegetacije i zarastanje obala i korita, dominantno sa invazivnom vrstom *Paspalum distichum.*
U koritu Moračice, unutar populacije *Marsilea quadrifolia*, zabilježeno je prisustvo nove invazivne vrste *Elodea canadensis,* za koju nijesmo u saznanju da li može preživjeti sušni period i obnoviti životni ciklus sa obnavljanjem vodotoka u tom dijelu rijeke.
Caldesia parnassifolia je močvarna biljna vrsta koja nestaje sa prostora Evrope zbog zagađenja i ubrzanog procesa zarašćivanja njenih prirodnih staništa. Kao kritično ugrožena (CR) u više zemalja Evrope, našla se na svim značajnim listama (EU IUCN Red List, Konvencija o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa i EU Habitat direktiva (Anex II, IVb), koje joj daju status međunarodne zaštite. Nalazi se na preliminarnoj listi crvene flore Crne Gore, kao CR – kritično ugrožena biljna vrsta. Neophodno je da se uvrsti u revidiranu listu zaštićenih vrsta Crne Gore.
Istraživanja, tokom dva terenska izlaska, u avgustu i novembru 2023. godine, pokazuju pad brojnosti i pokrovnosti populacije uz obalu Koraćice, u odnosu na 2020. godinu kada je evidentirana na ovom lokalitetu. Zabilježena je u manjim grupacijama na drugim staništima Crnog žara, uz ostrvo Grabovica.
U odnosu na 2020. godinu evidentni su promijenjeni uslovi staništa, koji se ogledaju u višem nivou vode u vrijeme monitoringa (naročito 2023. godine), uz istovremeno bujanje subverznih vrsta. Promjenama u vodostaju, za sada, objašnjavamo pad u brojnosti i pokrovnosti jedinki.

Izvršen monitoring u ugroženim Natura staništima i uspostavljen sistem upravljanja

Quercus robur subsp*. scutariensis* je skadarska podvrsta hrasta lužnjaka, koji kao endem uskog rasprostranjenja ima nacionalnu zaštitu. Na području NP Skadarsko jezero, stanište mu je u slivu Gostiljske rijeke. U zajednici sa ostalim stanišnim vrstama pripada Natura habitatu 92A0 - Galerija bijele vrbe i bijele topole. Zbog ugroženosti staništa, koje je odavno degradirano stvaranjem poljoprivrednih parcela, a time i vrste, istraživanja su počela 2013. godine u okviru

projekta „Očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta na područjima Prespanskog, Ohridskog i Skadarskog jezera“. Nastavljena su 2017. godine, uz istovremenu obuku volontera. Urađen je protokol monitoringa i sproveden terenski rad, na osnovu kojeg je sagledano stanje vrste, odnosno zajednice koju gradi sa lučkim jasenom i grčkom lustrikom. Postojanje plodonosnih jedinki i brojnost podmlatka govore o vitalnosti vrste (populacije), sposobne da zauzme područje koje joj ekološki pripada, ukoliko bi se eliminisali faktori ugrožavanja.
Na osnovu rezultata istraživanja 2017. godine, izdvojena su 23 stabla označena kao reprezentativna stabla ili „stabla budućnosti“ i pilot površina na kojoj je uočen spontani proces revitalizacije zajednice. Monitoringom 2023. godine trebalo se, potvrditi prisustvo i stanje reprezentativnih stabala, kao i stanje šumske zajednice određene za monitoring, kroz evidenciju pritisaka na jedinke i stanište.
Zabilježeno je prisustvo 13 reprezentativnih primjeraka, od kojih se 12 poklapa sa nalazima iz 2017. godine. Ova debla pokazuju povećanje obima, odnosno uspješan rast i svako plodonosi. Klijavost je prisutna samo uz granična debla, nezagušena drugim rastinjem. Pronalaženjem panjeva, sječa je konstatovana za 4 reprezentativna stabla i za brojna debla manjih dimenzija uz puteve i unutar šumskih kompleksa.
Stanje na pilot parceli, pokazuje prisutnost sječe, te se na pojedinim djelovima, umjesto šume sa jasnom spratovnošću, javlja gusta šikara.
Zabrinjava brojnost panjeva hrasta i jasena, kako uz seoske puteve tako i unutar šumskih sklopova, kao i prisutnost invazivnih vrsta uz puteve i na brojnim zapuštenim parcelama. Zabilježene su sledeće invazivne vrste: *Erigeron annus, Erigeron canadensis, Cynoson dactilon, Xanthium strumarium ssp. Italicum, Morus sp., Amorpha fruticosa*. Sem *Amorpha fruticosa* (rijetki, pojedinačni primjerci), ostale invazivne vrste zauzimaju veće površine sa tendecijom širenja.
Zbog fragmentiranosti i stalnih pritisaka na stanište skadarskog hrasta, natura habitat kojem pripada 92A0 - Galerija bijele vrbe i bijele topole, ne pokazuje reprezentativnost na ovom području.
Neophodno je nastaviti monitoring, pojačati kontrolu i razmotriti mogućnost prevođenja u državno vlasništvo površine/a odabrane/ih za spontanu revitalizaciju.

Utvrđeno stanje i uticaji invazivnih vrsta i definisane mjere za njihovu kontrolu i suzbijanje

Nastavljeno je istraživanje distribucije invazivnih vrsta na području NP Skadarsko jezero. Tokom sedam terenskih izlazaka u 2023. godini, evidentirano je prisustvo većeg broja (10) invazivnih vrsta, na različitim staništima na širem području Parka:
Zabrinjavajući pritisak na stanište pokazuje bujanje travne vegetacije i zarastanje obala i korita rijeke Moračice, dominantno sa invazivnom vrstom *Paspalum distichum.*
U koritu rijeke Moračice, unutar populacije *Marsilea quadrifolia*, zabilježeno je prisustvo nove invazivmne vrste *Elodea canadensis,* za koju nijesmo u saznanju da li može preživjeti sušni period i obnoviti životni ciklus sa obnavljanjem vodotoka u tom dijelu Moračice. Sem u koritu Moračice, *Elodea canadensis* se evidentira i u vodi Skadarskog jezera na dvije lokacije: uz obalu ostrva Moračnik i uz obalu Pelinovo. Na obje lokacije su pristani za čamce, čime se objašnjava njihovo unošenje u jezero.

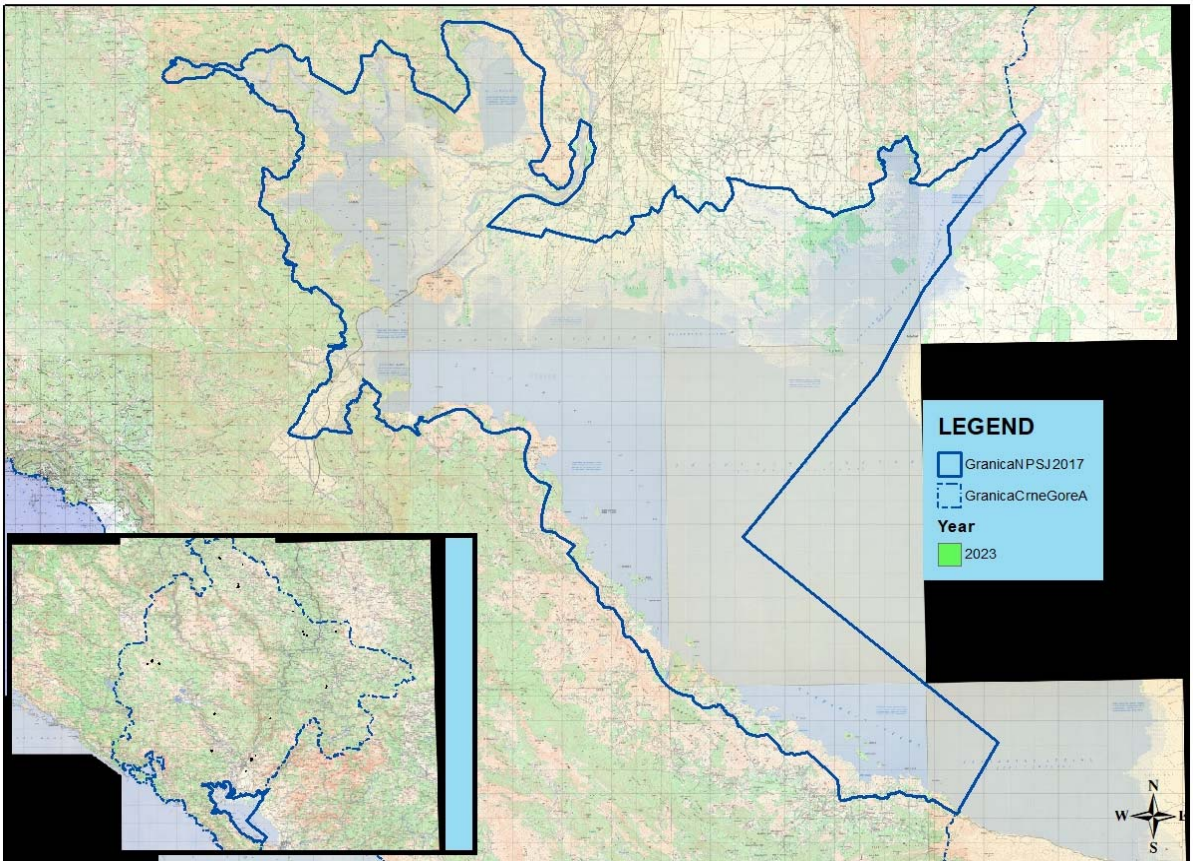
Egeria densa, godinama unazad zauzima korito Šegrtnice, od mosta u Ponarima do izlaska iz Žabljaka Crnojevića. Rijeka je prometna, što povećava rizik kidanja jedinki i njenog širenja i unošenja u vode Skadarskog jezera. Prvi put se bilježi njeno ukorijenjavanje u vodi Skadarskog jezera, uz obalu Vučja gora (nedaleko od restorana Pelinovo), gdje zauzima veću površinu (750mx10m) i guste pokrovnosti (80-100%). Urađena su tri izlaska na teren radi utvrđivanje stanja *Egeria densa* u vodotoku Plavnice. Izostanak nalaza *Egeria densa* u Plavnici, može se objasniti saznanjem da je uklanjaju radnici restorana Plavnica, jer joj je stanište gdje je pristan za njihov brod i čamce. Uklanjanje invazivne vrste, bez utvrđene metode i bez kontrole, može imati za posljedicu njeno rasijavanje na druga staništa duž vodotoka i unošenje u jezero. Nije evidentirano prisustvo *Egeria densa* i *Elodea canadensis* u vodotoku Rijeke Crnojevića i u jezeru na lokalitetu Bolje sestre.
Amorpha fruticosa se sporadično javlja u obalnom i plavnom području. Ranijim istraživanjima je utvrđeno njeno prisustvo u plavnoj zoni sjeverne obale (od Plavnice do Gostiljske rijeke), koje zahtijeva urgenciju u reagovanju.
Ailanthus altissima je evidentirana u ruralnom dijelu Rijeke Crnojevića, unutar šumske sastojine na lokalitetu Lipovik i duž puta Drušići – Prevlaka. Inače se javlja u svim ruralnim naseljima, duž saobraćajnica i lokalnih puteva i na narušenim prirodnim staništima (Lipovik).
Gleditsia triacanthos se jako brzo širi i zauzima Žabljačke livade. Kao brzo rastuća drvenasta vrsta zauzela je velike površine i izmijenila strukturu staništa plavnih livada. Neposredno uz Rijeku Crnojevića bilježimo odrasle jedinke gledičije, dok mladi izdanci zauzimaju plavne livade.
Xanthium strumarium subsp*. italicum* ima veliku pokrovnost na području Žabljačkih livada. Bilježimo ga i na zapuštenim livadama uz Gostiljsku rijeku.
Erigeron annus i Erigeron canadensis su invazivne vrste sve više prisutne u ruralnim sredinama, na degradiranim staništima. Bilježimo ih uz seoske puteve i na zapuštenim parcelama uz Gostiljsku rijeku. *Erigeron canadensis* pokazuje veliku pokrovnost. Na pojedinim parcelama oko 90%.
Cynoson dactilon, je ivazivna vrsta iz porodice trava (fam. *Poaceae*). Evidentiran je na travnim staništima uz Gostiljsku rijeku.
Shodno Članu 14 i Članu15 Zakona o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva u Crnoj Gori (Sl. list Crne Gore, br. 18/19) JP za nacionalne parkove Crne Gore je obavijestilo Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Agenciju za zaštitu životne sredine (dopisom br. 05 – 2294, od 26. 06. 2023. godine) o evidentiranom stanju i distribuciji ivanzivne vrste *Egeria densa* (i drugih vrsta) u ekosistemu NP Skadarsko jezero, kako bi se što prije primijenile odredbe navedenog zakona i uspostavila kontrola njenog daljeg širenja.

Uspostavljen integralni pristup upravljanja šumama

U cilju očuvanja i zaštite šuma od potencijalno negativnih uticaja abiotičkih i biotičkih prirodnih elemenata, preduzimaju se sve raspoložive mjere i aktivnosti. Odabir konkretnih mjera i aktivnosti usko je povezan sa prirodom specifičnih negativnih faktora koji utiču na šumska područja.
Jedna od ključnih mjera zaštite šuma od požara je uspostavljanje preventivnih mjera i učinkovitog sistema reagovanja. U tu svrhu, implementirana je posebna kompjuterska aplikacija

za distanciono praćenje požara koristeći GIS tehnologiju. Ova tehnološka rješenja omogućavaju da se u realnom vremenu prati pojava šumskih požara, identifikuju potencijalna požarna žarišta te pravovremeno djeluje u svrhu sprječavanja širenja vatre.
Tokom ovog izvještajnog perioda (2023. godine), aktivno je praćena platforma FRMS za distanciono otkrivanje i praćenje požara na svim nacionalnim parkovima, pa i na području NP Skadarsko jezero.
Praćenjem pojave požara za područje NP Skadarsko jezero nije evidentiran nijedan požar, a što potvrđuje mapa u prilogu. Tokom 2023. godine je ukupno evidentirano 29 šumskih požara na području Crne Gore.
Kako nije evidentiran nijedan požar na području NP Skadarsko jezero, tako se nije vršila ni terenska provjera vjerodostojnosti pojave požara na području ovog Parka.

IZGORELA ŠUMA U NP SKADARSKO JEZERO TOKOM 2023. godine (FIRMS)

Kroz terenske obilaske, prikupljaju se GPS podaci koji se skladište u internu bazu podataka. Ova prikupljena geografska informacija služi kao osnova za bolju i precizniju analizu podataka, omogućavajući planiranje daljih mjera i aktivnosti na zaštiti i unapređenju šuma i šumskih ekosistema. Ovaj sistem omogućava lakšu analizu podataka u cilju lakšeg odlučivanja na osnovu podataka sa terena.
Uvođenje ovakvih inovacija omogućavaju bolje preventivne mjere i unaprjeđuju ukupnu sposobnost reagovanja na izazove koji bi mogli ugroziti vitalnost šuma na području Nacionalnog parka Skadarsko jezero.

Kontinuirano praćenje stanja šumskih ekosistema

U sklopu nacionalnih parkova, monitoring predstavlja ključnu aktivnost koja omogućava sistemski evidentiranje promjena u ekosistemima te pruža temelj za planiranje ciljanih mjera zaštite. Posebno važno je uspostaviti monitoring nad značajnim šumskim vrstama, posebno onih koje se ističu po rijetkosti, ugroženosti, osjetljivosti ili drugim indikatorima od važnosti. Na području Nacionalnog Parka Skadarsko jezero, fokus monitoringa usmjeren je na dvije ključne šumske vrste, i to: skadarski hrast (*Quercus robur ssp scutariensis*) i lovor (*Laurus nobilis*).
Skadarski hrast, smješten u području oko Gostiljske rijeke, i u prethodnom periodu je bio izložen značajnom antropogenom uticaju. Stoga je sproveden monitoring sa ciljem praćenja njegovog areala, zdravstvenog stanja, dendrometrijskih pokazatelja te identifikacije najvećih stabala koja predstavljaju nosioce šumskih sastojina. Pored toga, ovaj hrast je jedan od indikatorskih vrsta NATURA 2000 staništa sa kodom 92A0 Galerija bijele vrbe i bijele topole.
Primjetan je u drvoredima oko poljoprivrednih parcela te manjim šumskim pojasevima. Terenski obilasci, praćeni GPS evidencijom, sprovode se od 2015. godine, evidentirajući lokacije najreprezentativnijih jedinki sa prsnim prečnikom preko 60 cm. U narednom periodu, ključno je osigurati parcele koje nisu pod snažnim antropogenim uticajem te koje će omogućiti očuvanje ovog važnog staništa. Ova aktivnost pod brojem 1.10.1. je vezana i sa aktivnosti 1.5.1. te su i rezultati zajednički.
Ovaj monitoring predstavlja temelj za daljnje planiranje i sprovođenje mjera zaštite i održivog upravljanja šumskim resursima u Nacionalnom Parku Skadarsko Jezero. Intenziviranje saradnje sa vlasnicima privatnih parcela će biti ključno za postizanje dugoročne održivosti i očuvanja biološke raznolikosti na ovom području.

Uređen održivi ribolov na Skadarskom jezeru

Tokom 2023. godine u NP Skadarsko jezero održan je sastanak sa ribarskim udruženjima na temu uređenja ribolova, kao i sastanak sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede na temu nelegalnog ribolova. Saradnja sa istraživačima sa PMF-a kroz aktivno učešće u istraživačkim aktivnostima odvija se u kontinuitetu.
Ribolov je posebno važna djelatnost na području NP Skadarsko jezero i razlikujemo privredni i sportsko-rekreativni ribolov. Privrednim ribolovom uglavnom se bavi lokalno stanovništvo koje gravitira prostorom Parka i za ovu vrstu ribolova izdaju se godišnje ribolovne dozvole u upravi NP Skadarsko jezero na Vranjini. Ribolov na području NP Skadarsko jezero zabranjen je u periodu od 15.marta do 15.maja na čitavom području, dok je tokom čitave godine zabranjen u rezervatima prirode (rezervati ptica i riba). Za sportsko-rekreativni ribolov izdaje se godišnja ili dnevna ribolovna dozvola. U narednoj tabeli prikazan je broj izdatih ribolovnih dozvola u protekloj godini.

Tabela 5: *Broj izdatih ribolovnih dozvola u 2023.godini*

Tip dozvole	Broj izdatih dozvola
Privredni ribolov	403
Sportsko rekreativni ribolov	370

Monitoring i istraživanje kolonijalnih vrsta ptica

Realizovana su terenska istraživanja monitoring kolonijalnih vrsta ptica u specijalnim rezervatima kao i monitoring kolonijalnih vrsta ptica na cjelokupnom prostoru Jezera sa posebnim akcentom na bjelobradu čigru (***Chlidonias hybridus***). Monitoring bjelobrade čigre obavljen je duž transekta koji ide sjevernom obalom. Prilikom prvog obilaska utvrđena je lokacija kolonija i obavljeno je mapiranje duž transekta. Prilikom drugog i trećeg obilaska procijenjen je broj parova na gnijezdima u svakoj koloniji, na način što se broje odrasle jedinke koje lete iznad i pored kolonije. Prilikom ovog monitoringa vršeno je prebrojavanje aktivnih gnijezda sa pticama koje leže na jajima i gnijezda sa jajima. Broj aktivnih gnijezda po koloniji predstavlja kvalitativnu mjeru za procjenu uspješnosti gniježđenja. Utvrđeno da je na sjevernoj strani jezera na lokalitetima Koračica, Kornjača i Stanaj zabilježena najbrojnija populacija na gnijezdima, izbrojano je po 40 aktivnih gnijezda sa po tri jajeta. Prilikom sledećeg obilaska terena u julu mjesecu kolonije na Koraćici i Kornjači su već završile gniježđenje, dok je na Stanaju kolonija još uvijek imala aktivnih gnijezda. Brojna kolonija bjelobrade čigre registrovana je u zalivu ispod manastira Vranjina. Prilikom monitoringa kolonija nije uznemiravana i monitoring je vršen u zoni koja se graniči sa kolonijom, izbrojano je preko 50 aktivnih gnijezda.

Očuvanje diverziteta ptica i njihovih staništa

U toku 2023. godine realizovana su terenska istraživanja u cilju realizacije programom definisanog monitoringa ornitofaune, koji se odnosi na parametre: brojnost, distribuciju, vitalnost populacija kao i stepena ugroženosti. U okviru analize podataka korišćene su međunarodne konvencije koje su ratifikovane i inkorporirane u nacionalnu legislativu, domaći zakonodavni okvir, kao i međunarodni standardi IUCN, (EU ptičja direktiva, Bonska konvencija, Bernska konvencija, CITES).
U NP Skadarsko jezero tokom januara vršeno je zimsko prebrojavanje vodenih ptica, odnosno prebrojavanje vodenih vrsta ptica IWC monitoring. Preko nacionalnog koordinatora podaci su poslati Međunarodnom birou za zaštitu vodenih ptica IRWC. Zimskim vodenim cenzusom utvrdio se kvalitativan i kvantitativni sastav populacija. Najbrojnije populacije koje imaju veliku prostornu distribuciju po jezeru su: baljoška (*Fulica atra)* sa 17026 jedinki, kormoran (*Phalacrocorax carbo)* sa 13878 jedinki*,* siva plovka (*Aythya ferina)* sa 5834 jedinki, mali kormoran *(Microcarbo pygmaeus)* sa 3386 jedinki.
Monitoringom u proljećnjem i ljetnjem sezonskom aspektu utvrđen je stepen ugroženosti kolonijalnih vrsta sa posebnim osvrtom na vrste koje gnijezde u specijalnim rezervatima prirode. Monitoringom malog kormorana *(Microcarbo pygmaeus**)*** odrađena je njegova prostorna distribucija, procjena uspješnosti gniježđenja, broj gnijezdećih parova i broj gnijezda u koloniji. Ova populacija ima veliku prostornu distribuciju na sjevernoj strani Jezera posebno u rezervatima Crni žar i Pančeva oka. Velika gnijezdeća kolonija registrovana je i na području ostrva Mali Moračnik, kolonija je brojala blizu 500 gnijezdećih parova.
Realizovan je cjelogodišnji monitoring kudravog pelikana (*Pelecanus crispus*). Monitoring je započet u martu 2023. godine, do tog perioda populacija pelikana praćena je pomoću kamera postavljenih na vještačkim platformama u rezervatu Pančeva oka, a koje prati Služba za monitoring JPNPCG. U periodu od 2022. do 2023. godine pelikani nijesu gnijezdili na području

NP Skadarsko jezero jer su konstantno uznemiravani od strane krivolovaca što su potvrdili snimci sa pomenutih kamera. Monitoring je vršen dva puta mjesečno po uspostavljenom protokolu za ovu vrstu i izvještaji su redovno dostavljani Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma. Prilikom terenskih obilazaka uočena su i gnijezda na prirodnim ostrvcima u neposrednoj blizini vještačkih platformi. Početkom maja mjeseca otkrivena je nova kolonija na južnoj obali Jezera na ostrvu Mali Moračnik, kolonija je brojala 151 odraslu jedinku, 38 mladih, kao i gnijezda sa jajima. Nakon sezone utvrđen je cenzus koji pokazuje visok pozitivan trend sa oko 50 mladunaca u 2023. godini, i taj broj predstavlja prinovu u populaciji kudravog pelikana, uzimajući u obzir činjenicu da u prethodne dvije godine pelikani nijesu gnijezdili na području Skadarskog jezera. Tokom redovnog monitoringa obavljenog u decembru 2023. godine na području Parka registrovano je prisustvo 97 jedinki.
Tokom 2023. godine praćeno je stanje indikatorskih vrsta ptica odnosno njihovih populacija po već utvrđenim protokolima za monitoring. Praćene su sledeće vrste:

- bjelobrada čigra (*Chlidonias hybridus)* Crvena lista Crne Gore NT, Crvena lista Evrope LC, EU Direktiva o pticama Aneks I
- veliki vranac (*Phalacrocorax carbo*) Crvena lista Crne Gore NT, Crvena lista Evrope LC,
- fendak (*Microcarbo pygmaeus)* Crvena lista Crne Gore NT, Crvena lista Evrope LC, EU Direktiva o pticama Aneks I
- kudravi pelikan (*Pelecanus crispus)* Crvena lista Crne Gore VU, Crvena lista Evrope LC, EU Direktiva o pticama Aneks I
- ćubasti gnjurac *(Podiceps cristatus)* Crvena lista Crne Gore NT, Crvena lista Evrope LC
- siva čaplja (*Ardea cinerea)* Crvena lista Crne Gore VU, Crvena lista Evrope LC,
- glavoč (*Aythya ferina)*, Crvena lista Evrope VU, EU Direktiva o pticama Aneks II a i III b
- patka njorka (*Aythya nyroca)* Crvena lista Crne Gore EN, Crvena lista Evrope LC, EU Direktiva o pticama Aneks I

Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa (*Chiroptera*) i sprovedene mjere zaštite ugroženih vrsta

U 2023. godini izvršena je nabavka neophodne opreme za istraživanje diverziteta faune slijepih miševa. Stručna saradnica je pohađala obuku za rad u geografsko-informacionom sistemu što će u značajnoj mjeri doprinijeti daljem očuvanju ove grupe faune. Ukupno je, na području Parka, registrovano 19 vrsta slijepih miševa. Identifikovana skloništa značajnih kolonija slijepih miševa na ovom području su jame i pećine među kojima su: pećina Žmrljevica, Obodska pećina, Začirka pećina, Golubija pećina, Golubova jama, Grbočica, Babatuša i Šutonjića jama.

Očuvanje vidre i njenih staništa

Monitoring prisustva vidre kontinuirano se sprovodi od 2011. godine na osnovu tragova prisustva (najčešće izmet). Primijenjena metoda je registrovanje tragova u kvadrantima 5x5km, odnosno na svakih 5 km potraga za adekvatnim mjestom za potencijalno markiranje. Vidra je registrovana duž čitave obale NP Skadarsko jezero i izrađena je mapa. Monitoring će se nastaviti i u idućim godinama i nakon prikupljenih podataka u završnoj godini Plana, uz asistenciju kolega iz IUCN Otter Specialist Group izračunaće se prosječna gustina populacije.

U 2023. godini po prvi put spašena je jedinka mlade vidre (ženka) koja je bila povrijeđena na dijelu magistralnog puta Vranjina - Virpazar. Vidru su pronašli zaposleni Službe za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Vidri je na terenu pružena prva pomoć od strane kolege Bogdana Maraša i na adekvatan način je transportovana u veterinarsku ambulantu MontVet, gdje je liječena mjesec i po dana. Mlada vidra imenovana je imenom Tidra i jedinka je čipovana i izdat je pasoš, prije samog puštanja. Jedini dostupan čip koji se u datom momentu mogao koristiti je veterinarski za domaće mačke. Po uspješnom oporavku, uz asistenciju veterinarskog tehničara, vidra je uspješno vraćena u svoje prirodno stanište. Ova vidra predstavlja prvu spašenu vidru i uspješno vraćenu u svoje stanište, kako za nacionalne parkove, tako i za Crnu Goru.

Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa

Nastavljeno je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune *Lepidoptera* i *Coleoptera*. Podaci iz dostupnih pojedinačnih publikacija, koje su pretežno vezane za pojedine vrste rodova ili familija, unijete su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Skadarsko jezero registrovano je 58 vrsta dnevnih leptira.
Realizovana su terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira Parka sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanje faune Lepidoptera vršeno je na lokalitetima: Rijeka Crnojevića – Lipovik, Pavlova strana – Prevlaka, Žabljačke livade, Bolje sestre i Plavnica, u aprilu i julu. Na predmetnom području tokom terenskih istraživanja registrovano je prisustvo 33 vrsta dnevnih leptira svrstanih u 5 familija. Od vrsta koje su zakonom zaštićene ili su prepoznate kao Natura vrste registrovane su:

- *Phengaris alcon* (gorski ili močvarni plavac) - IUCN kategorija NT, Crvena lista CG VU. Vrsta je registrovana na lokalitetu Žabljačke livade u julu mjesecu.
- *Scolitantides orion* (karirani plavac) - Crvena lista CG NT. Vrsta je registrovana na lokalitetima: Prevlaka i Lipovik u aprilu mjesecu.
- *Iphiclides podalirius* (prugasto jedarce) - Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Crvena lista CG NT, Natura 2000 vrsta. Vrsta je registrovana na lokalitetima: Rijeka Crnojevića i Prevlaka u aprilu mjesecu.
- *Papilio machaon* (lastin rep) - Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06), Crvena lista CG NT, Natura 2000 vrsza. Vrsta je registrovana na lokalitetima: Pavlova strana i Prevlaka u aprilu mjesecu.
- *Apatura ilia* (mali prelivac) - Crvena lista CG VU. Vrsta je registrovana na lokalitetu Žabljačke livade u julu mjesecu.

Istraživanje faune vodozemaca i gmizavaca

Tokom 2023. godine započeto je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca. Podaci iz dostupnih publikacija uneseni su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Skadarsko jezero registrovano je 11 vrsta vodozemaca i 23 vrste gmizavaca.

U periodu maj - septembar 2023. godine realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na Zakonom zaštićene i Natura vrste. Terenskim istraživanjima na transektima: Gostilje-Gostiljska rijeka, Šinđon-Rijeka Crnojevića - Lipovik registrovano je prisustvo (4) četiri vrste vodozemaca i (4) četiri vrste gmizavaca.
Pregled utvrđenih vrsta vodozemaca i gmizavaca na istraživanom području sa konzervacionim statusima i stepenom ugroženosti u Crnoj Gori i Evropi:

- *Bufo bufo* (obična krastača) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
- *Bombina variegata* (žutotrbi mukač) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks II i IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije.
- *Pelophylax ridibundus* (velika zelena žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks V Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
- *Pelophylax shqipericus* (skadarska žaba) - IUCN kategorija VU, Crvena lista CG VU, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
- *Podarcis muralis* (zidni gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
- *Pseudopus apodus* (blavor) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
- *Natrix tessellata* (bjelouška) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).
- *Vipera ammodytes* (poskok) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije.

Za razliku od zemalja regiona i Evrope (gdje su sve tri vrste otrovnica zaštićene ili strogo zaštićene zakonom), Crna Gora nije zakonom zaštitila otrovnice, pa su one predmet trgovine i krijumčarenja. Tako da je neophodno spisak vrsta gmizavaca koji su zakonom zaštićeni što prije revidirati.

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala

<u>Zaštićena, valorizovana i promovisana nematerijalna kulturna baština</u>

U kontekstu redovnih aktivnosti, kroz rad na popisu i dokumentovanju nematerijalne kulturne baštine na prostoru Parka zabilježena je vještina tradicionalnog ribolova u oblasti Skadarskog basena.
Iz domena gastronomije dopunjena je lista autentičnih recepata (4 stara recepta).
Kroz kreiranje okvira za promociju nacionalnih parkova i predstavljanje široj javnosti u martu su organizovani „Dani Nacionalnih parkova" u TC Big Fashion, u Podgorici. Tom prilikom održan je sajam proizvoda lokalnog stanovništva i prezentacija starih vještina i zanata sa prostora svih pet nacionalnih parkova. Ovaj događaj je bio prilika da se najavi nastupajuća turistička sezona i pozovu posjetioci da posjete nacionalne parkove i uživaju u prirodi i na neobavezan način uče o svojoj prošlosti.

Slika 1: *Organizovani „Dani Nacionalnih parkova" u TC Big Fashion, u Podgorici*

Pod okriljem Ministarstva kulture i medija 30.09.2023. godine osmišljen je i realizovan program manifestacije „Dani evropske baštine" pod nazivom „Čunu u čast" koja je organizovana na Rijeci Crnojevića. U okviru ovog događaja snimljen je i video materijal posvećen elementima NKN kroz demonstraciju i priču nosilaca samih elemenata. Snimljeni materijal će biti prikazan u okviru proslave dana JU Muzeja Tivat na prezentaciji Zbornika sa konferencije o NKN. Takođe, tim povodom je na poziv TV E upriličeno i gostovanje gdje je predstavljen projekat povodom organizovanja „Dana evropske baštine".
Uzeto je učešće kroz aktivnosti izrade Strategije održivog razvoja kulturnog nasljeđa za period 2023-2028.godine i Nacionalne strategije za očuvanje i održivu upotrebu kulturnog nasljeđa, u vezi sa čim će se održati online sastanak, kako bi eksperti koji rade na izradi ovih dokumenata predstavili prijedlog strateškog okvir, u saradnji sa UNESCO-kancelarijom.
Na poziv redakcije „Etnološki leksikon Crne Gore" koji se realizuje u okviru Leksikografskog centra Crnogorske akademije nauke i umjetnosti, pomoć u pisanju pojedinačnih tekstova o aktivnim etnolozima i antropolozima iz Crne Gore.
Kroz aktivnost na unapređivanju NKN kroz osmišljavanje manifestacija, sajmova, izložbi i kulturno-umjetničkih programa realizovana je proslava „Dan Skadarskog jezera". Uzeto je učešće u organizaciji događaja „Dani vina i ukljeve",https://nparkovi.me/jpnpcg-dio-tradicionalnog-festivala-vina-i-ukljeve/ kao i tradicionalne manifestacije „Dan krapa" kroz osmišljenu prezentaciju i promociju Parka.

***Slika 2**: Prezentacija i promocija Parka na manifestaciji „Dan krapa”*

Realizovane aktivnosti koje se nalaze u Planu upravljanja NP Skadarsko jezero 2021-2025.godine, a koje nijesu predviđene Programom upravljanja za 2023.

Po prijavi da se na kulturnom dobru (manastirski kompleks na Vranjini) izvode građevinski radovi, dana 26.12.2023.godine, zajedno sa stručnim timom iz Uprave za zaštitu kulturnih dobara izašlo se na teren. Uvidom u zatečeno stanje konstatovano je da nije ispoštovan protokol u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, o čemu je sačinjen izvještaj koji je nadležna institucija dalje procesuirala.
Obilaskom stalne postavke Centra za posjetioce na Vranjini eksponat koji je oštećen (uticajem crvotočine), podvrgnut je konzervatorskom tretmanu od strane licenciranog konzervatora.
U Virpazaru u Centru za posjetioce na stalnoj postavci izložene su skulpture ptica u prirodnoj veličini (rad akademskog vajara Jovete Ljumovića).

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi

Promovisan Park sa unaprijeđenim edukativno - interpretativnim sadržajima

Edukacija o prirodnim i kulturno-istorijskim vrijednostima Parka usmjerena je ka različitim ciljnim grupama (školskoj populaciji, posjetiocima i lokalnom stanovništvu) kroz organizovanje edukativnih i tematskih radionica, edukativnih šetnji, obilježavanjem značajnih ekoloških datuma ili organizovanjem različitih akcija. Tokom izvještajnog perioda u Parku su se sprovodila tri edukativna programa: „Mreža škola“ u koju su bile uključene škole sa područja Parka, „Obradujmo prirodu“ i „Mladi čuvari Parka“. U ovim programima, kao i u obilježavanju važnih ekoloških datuma, učestvovale su sve škole koje gravitiraju prostorom Parka i škole iz nekoliko okolnih gradova. U navedenim edukativnim aktivnostima učestvovalo 1505 učenika iz 20 osnovnih škola sa teritorije Bara, Budve, Podgorice, Zete, Tuzi, Bijelog Polja, Ulcinja, Kolašina i Nikšića i 285 predškolaraca iz 4 predškolske ustanove iz Podgorice i Bara. Realizovane su tematske i edukativne radionice povodom 11 važnih ekoloških datuma predviđenih Programom upravljanja NP Skadarsko jezero, kao i nekoliko vanprogramskih aktivnosti. Poseban akcenat je dat edukativnim aktivnostima tokom perioda ribolovnog zabrana koje su imale za cilj podizanje svijesti cjelokupne lokalne zajednice o značaju ribljeg fonda i njegovom očuvanju.
Edukativne aktivnosti su realizovane kako boravkom na otvorenom (posmatranje i istraživanje ptica kroz pješačke ili ture krstarenja, upoznavanje sa drugim vrstama flore i faune, obilazak

kulturno-istorijskih spomenika), tako i interaktivnim radionicama u samim školama ili Centrima za posjetioce (prezentacije, kvizovi, izvođenje predstava ili performansa, kreativne aktivnosti).
U okviru edukativnog programa „Upoznajte nacionalne parkove Crne Gore“, JPNPCG pripremilo je i odštampalo bojanku „Upoznaj, oboji, saznaj, zavoli“, namijenjenu najmlađoj populaciji. Kroz slikoviti materijal biljnog i životinjskog svijeta Nacionalnog parka Skadarsko jezero, djeca su mogla saznati više o ovom zaštićenom području na način prilagođen njihovom uzrastu. Bojanka je distribuirana kroz edukativne radionice u obilježavanju sledećih ekoloških datuma:

- 26. januar – „Svjetski dan obrazovanja o zaštiti životne sredine“ u vrtiću „Suncokrili“ u više grupa (75-oro djece);
- 5. juna „Svjetski dan zaštite životne sredine“ u JPU „Irena Radović“ za sve predškolce u opštinama Danilovgrad i Spuž (150-djece), zatim u eko vrtiću „Bambino“ za više grupa (70-oro djece).
- Tokom manifestacije „Dani nacionalnih parkova CG“ koja je održana u tržnom centru Big Fashion u Podgorici, organizovana je edukativna radionica za djecu vrtića Pinokio (75-oro djece), dok je veliki broj bojanki (130) podijeljen tokom dvodnevnog trajanja ove manifestacije.

Povodom Međunarodnog dana biodiverziteta i Evropskog dana parkova u maju je u svim parkovima organizovana akcija pod nazivom „Čisto lice nacionalnih parkova” u kojoj su pored zaposlenih u parkovima učestvovale i lokalne zajednice, predstavnici NVO i zainteresovani građani. Poziv za ovu akciju na društvenim mrežama podijelio je veliki broj građana, a objave je vidjelo preko 13000 pratilaca.
Osim školske populacije i studenti biologije PMF-a iz Podgorice, Banja Luke, Beograda i Kragujevca imali su terensku nastavu u ovom Parku, kao i predavanja i prezentacije na traženu temu. Takođe, održano je predavanje za organizovane grupe srednjoškolaca iz Hrvatske i Slovenije, kao i za nekoliko grupa mladih izviđača iz Češke.
Pripremljeni su edukativni tekstovi, koji će se tokom 2024. objaviti na sajtu u rubrici Edukativni kutak, a planirano je i štampanje edukativnih listova pod nazivom „Zavirite u čarobni svijet NP Skadarsko jezero” (flora, fauna, kulturno-istorijsko nasleđe NP Skadarsko jezero).

<u>Park je uspješno promovisan na turističkom tržištu</u>

Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG, promovisane su najznačajnije vrijednosti i turistička ponuda ovog zaštićenog područja. Redovno je ažuriran sadržaj na zvaničnom sajtu postavljanjem informacija, aktuelnosti, dokumentacije, fotografija i video snimaka u cilju informisanja javnosti o najznačajnijim aktivnostima Javnog preduzeća i nacionalnih parkova. Tokom izvještajnog perioda preko sajta je omogućena online prodaja dnevnih i godišnjih ulaznica, kako domaćim tako i inostranim posjetiocima. Na sajtu je u vezi sa Parkom objavljeno 87 tekstova.
Kreirana je nova stranica „Priče iz parkova“ u kojoj su objavljivane: zanimljivosti o biodiverzitetu NPCG, kulturno-istorijskom nasleđu, kroz atraktivne fotografije i video materijal predstavljena je turistička ponuda nacionalnih parkova, predlozi lokaliteta koje treba posjetiti, priče o lokalnom stanovništvu u cilju promocije njihovih vještina, umijeća i znanja, kroz predmete i rukotvorine koji

su proizvedeni na prostoru nacionalnih parkova kao i priče posjetilaca koji su dijelili utiske nakon posjete nacionalnim parkovima.
Tokom sezone objavljeno je više promotivnih tekstova o turističkoj ponudi nacionalnih parkova. Tekst „Doživite proljeće u nacionalnim parkovima Crne Gore" u Dnevnoj novini „Vijesti" pregledan je 21440 puta. Pripremljeni su i objavljeni promotivni tekstovi u magazinima „Gracia", „Ljepota i zdravlje" i portalu MNE Magazin.

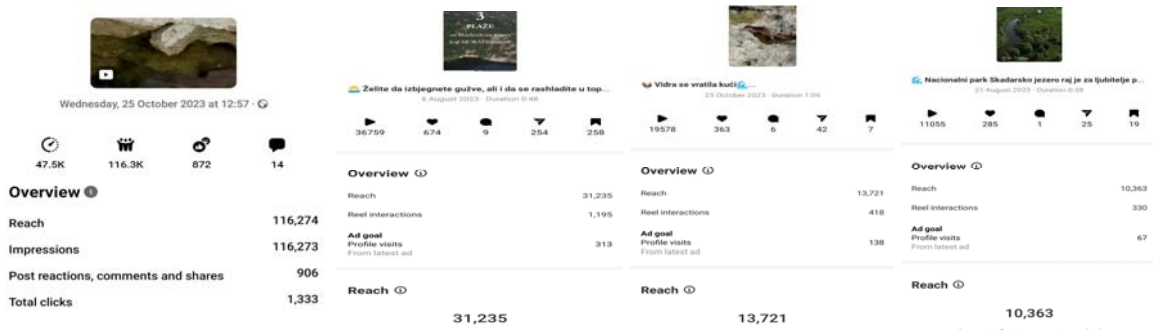
Slika 3: *Promovisana turistička ponuda NP*

Za Drugačiju radio stanicu snimljen je audio serijal o svih pet nacionalnih parkova, prirodnim, kulturnim vrijednostima, aktivnom odmoru, pričama i legendama. Pripremljeni su video materijali sa ciljem promovisanja određenih manje posjećenih lokaliteta kako bi se smanjio pritisak posjetilaca na najfrekventnije lokalitete i prikupljen foto materijal za arhivu NPCG. Veliko interesovanje šire javnosti privukla je vijest o oporavku i vraćanju vidre u NP Skadarsko jezero, pa je ova vijest na društvenim mrežama dostigla do preko 100000 ljudi.

Slika 4: *Medijski promovisano vraćanje oporavljene vidre u prirodno stanište*

Objavljivani su u medijima tekstovi o kulturno-istorijskom nasljeđu, legendama, kao i životu lokalnih zajednica na ovom području.
U izvještajnom periodu u vezi sa Parkom na društvenim mrežama objavljeno je 167 objava na Facebook stranici i 62 na Instagram stranici.

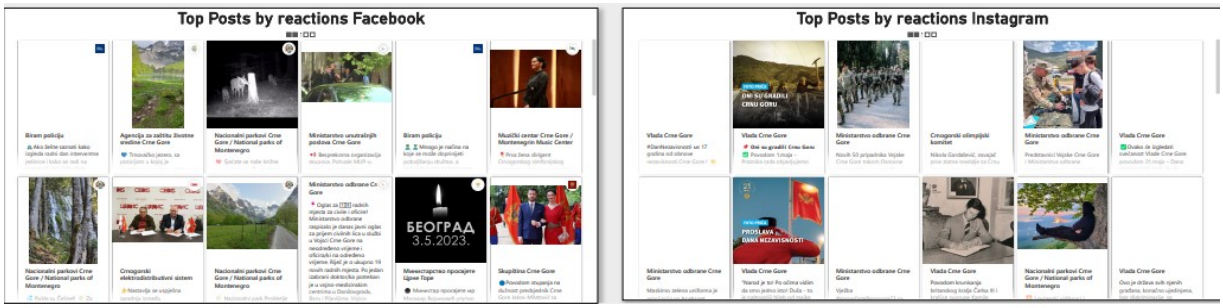

Slika 5: *Objave na društvenim mrežama o NP sa najvećim brojem pregleda.*

Prema analizi agencije „Terra World" koja je tokom maja 2023. godine pratila uspješnost vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG našlo se na prvom mjestu. Od maja 2023. do kraja godine broj pratilaca na društvenim mrežama je porastao, na FB za oko 2500, te Instagramu više od 2500, a društvene mreže nacionalnih parkova prepoznate su kao mjesto gdje zainteresovani mogu potražiti informacije, postaviti pitanja i uputiti sugestije, i u najkraćem roku dobiti potrebne odgovore.

Slika 6: *Analiza agencije „Terra World" o uspješnosti vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG na prvom mjestu*

Slika 7: *Top postovi o NP objavljeni na Facebooku*

Promovisana je turistička ponuda svih pet NPCG u saradnji sa NTO CG, na međunarodnim turističkim sajmovima koji okupljaju posjetioce zainteresovane za aktivni odmor i boravak u prirodi:

- Sajam u Štutgartu CMT – „Fahrrad und WanderReisen", od 14-16. januara 2023,
- Sajam turizma „Ferien Messe 2023 " u Beču, od 16-19. marta 2023. godine i
- 44. Svjetska berza putovanja „WTM 2023" (World Travel Market), od 6-8.novembra 2023. godine, u Londonu.

PR Kampanja

Kampanja „Stop krivolovu"

Kampanja „Stop krivolovu" organizovana je tokom ribolovnog zabrana od 15. marta do 15. maja, sa ciljem podizanja svijesti građana o zaštiti ribljeg fonda i suzbijanja nezakonitih aktivnosti.
U cilju informisanja javnosti, preduzete su, između ostalog, aktivnosti:

- Medijsko informisanje (najava kampanje, informacije za javnost, gostovanja predstavnika JPNPCG u medijima); Upućen je apel građanima da se u vrijeme ribolovnog zabrana suzdrže od kupovine ribe koja se plasira u vanpijačnoj prodaji, te da se sve nepravilnosti prijave JPNPCG i Komunalnoj policiji.
- Organizovan je sastanak u Upravnoj zgradi NP 13.3.2023. godine na početku kampanje. Osim predstavnika JPNPCG, učestvovali su predstavnici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprave policije, Agencije za zaštitu životne sredine, Komunalne inspekcije gradova kojima gravitira NP Skadarsko jezero, NVO sektora, Sportsko-ribolovnih društava.
- Osmišljen je, dizajniran i postavljen poster kampanje na društvenim mrežama, te pojedinim lokacijama u Podgorici (tržnice i pijace).
- Organizovane su tematske edukativne radionice u Centru za posjetioce na Vranjini.

Slika 8: *Poster Kampanje Stop krivolovu, za društvene mreže, te određene lokacije u Podgorici*

Kampanja „Stop kvadovima u nacionalnim parkovima"

U cilju očuvanja prirodnih vrijednosti parkova u saradnji sa Ekološkom inspekcijom pojačana je kontrola korišćenja kvadova u nacionalnim parkovima koju je pratila kampanja „Stop kvadovima

u nacionalnim parkovima" na društvenim mrežama i medijima. Cilj kampanje koja je organizovana tokom juna bio je informisanje građana i upozorenje da se kvadovi ne mogu koristiti van staza i lokalnih puteva. U okviru kampanje oko 40.000 pratilaca posjetilo je zvanične stranice JPNPCG na društvenim mrežama i vidjelo objave koje su se ticale ove aktivnosti.

Slika 9: *Promovisana kampanja Stop kvadovima putem medija i na društvenim mrežama*

Promocija Godišnje ulaznice za NPCG

Tokom izvještajnog perioda promovisana je kroz više mjesečnu kampanju Godišnja ulaznica za NPCG kojom je posjetiocu po promotivnoj cijeni od 13,50 eura omogućen neograničeni broj ulazaka u svih pet zaštićenih područja do kraja kalendarske godine.

Na društvenim mrežama vijest o godišnjoj ulaznici vidjelo je preko 65000 pratilaca, dok su građani o ovoj povoljnosti informisani u preko 20 različitih objava. Godišnja ulaznica promovisana je tokom različitih medijskih gostovanja, prilikom davanja izjava za javnost, dok su informacije o mogućnosti kupovine u više navrata tokom izvještajnog perioda podijelili i influenseri na društvenim mrežama.

Slika 10: *Promovisana Godišnja ulaznica na društvenim mrežama*

Organizovan je i promovisan događaj „Dani nacionalnih parkova" u Podgorici gdje su pored informacija o turističkoj ponudi i vrijednostima zaštićenog područja, posjetioci mogli vidjeti i kupiti domaće proizvode lokalnog stanovništva iz Parka.

Kreativnom interaktivnom radionicom na gradskom trgu u Podgorici obilježena je Međunarodna noć slijepih miševa, a djeca su, kao i svi zainteresovani i posjetioci, informisani o načinu života i zaštite ove vrste.

Služba je takođe organizovala i promovisala veliku akciju uklanjanja otpada sa prostora svih pet nacionalnih parkova Crne Gore, „Čisto lice NPCG, povodom obilježavanja značajnih ekoloških datuma Međunarodnog dana biodiverziteta (22. maja) i Evropskog dana parkova (24. maja) u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja prirode zaštićenih područja. Pozvani su zainteresovani građani, državni organi i institucije i NVO sektor da se pridruži akciji.

Slika 11: *Organizovanjem različitih događaja promovisane aktivnosti NP*

Od promotivnog materijala izvršen je reprint brošura Aktivni odmor na njemačkom i engleskom jeziku (460 kom), reprint kataloga NPCG na engleskom jeziku (220 kom), reprint flajera „Panoramski put" na engleskom jeziku (220 kom), izrada bedževa (60 kom) izrada postera (10 kom). Propagandni materijal je dizajniran i poručen, ali isporuka i način plaćanja će biti izvršeni u prvom kvartalu 2024. godine.
U svrhu osmišljavanja programa obilaska Parka započete su aktivnosti na prikupljanju informacija, a nastavak i realizacija aktivnosti predviđena je za 2024. godinu.
Realizacija programske aktivnosti *izrade autentičnog suvenira* uslovljena je izradom i usvajanjem novog vizuelnog identiteta Nacionalnog parka u narednom periodu.

Vanplanska aktivnost - Inicijativa prema Pošti Crne Gore za izradu poštanskih markica sa motivom nacionalnog parka

Upućena je inicijativa prema Pošti Crne Gore za štampanje prigodnih markica gdje su dati predlozi za sve nacionalne parkove Crne Gore, za kulturno – istorijsko i etnografsko nasljeđe (fotografije sa opisom i obrazloženjem) u cilju promocije parkova kroz ovakav vid prikaza.

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi

Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca

Izvršena zamjena folija na informativnim tablama - triangli i informativnim tablama prirodne i kulturne vrijednosti na Vranjini, Rijeci Crnojevića i Žabljaku Crnojevića.
Pješačke staze su unaprijeđene i izvršena je analiza stanja staze 796B Zabes - Godinje i dat predlog za njeno uređenje.
Uspostavljena nova ruta za pješačku stazu „Dolinom rijeke Orahovštice", nakon urušavanja mosta „Mare Neškove", postojećom seoskom stazom Orahovo polje - Opačac - Donji Brčeli, sa mogućnošću polaska od Virpazara kroz Orahovo polje ili od Donjih Brčela ispod Gojnića.

Planinarski klub „Rumija“ iz Bara izvršio je markaciju i signalizaciju uspostavljene nove rute staze.
U saradnji sa Lovačkim savezom Crne Gore izvršena je analiza stanja edukativne staze Lipovik i obnova postojećeg dotrajalog mobilijara. Urađen je izvještaj o analizi stanja edukativne staze Lipovik i obnovi dotrajalog materijala.
U saradnji sa Biciklističkim savezom Crne Gore izvršena analiza stanja biciklističke staze „Virpazar-Limljani-Boljevići-Virpazar“, radi utvrđivanja stanja staze (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table itd.) i dat plan njenog uređenja.
U saradnji sa biciklističkim klubom Triatlon, za dužu rutu i prelijepu vožnju trasom Podgorica - Virpazar - Rijeka Crnojevića - Podgorica urađen je GPS.
Služba za promociju, marketing i turizam imala je više sastanaka sa predstavnicima nekoliko NVO koje se bave unapređenjem standarda osoba sa invaliditetom, povodom prilagođavanja glavnih atrakcija parkova i centara za posjetioce njihovim potrebama. U tom smislu, odrađen je predlog lokacija koje će biti adaptirane u skladu sa potrebama osoba sa invaliditetom, a kako bi mogle pristupiti sadržajima centara i pojedinim prirodnim atrakcijama.
NVO Savez paraplegičara Crne Gore je dobio od nadležnog ministarstva projekat za monitoring objekata u vlasništvu JPNPCG, da napravi presjek koliko su prilagođeni osobama sa invaliditetom. Tim povodom organizovan je sastanak sa tom NVO, kako bi se unaprijedila saradnja i maksimalno efikasno poradilo na ovom projektu.

Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru

U saradnji sa TO Tuzi izvršeno je čišćenje prilaza osmatračnicama, zamijenjene folije na bilbordu, vršena promocija putem društvenih mreža i odštampani flajeri sa karakterističnim vrstama ptica.
Organizovano je i realizovano svega osam tura posmatranja ptica. Za ovu ekskluzivnu turu bilo je mnogo više interesovanja, ali zbog nedostatka adekvatne opreme nije bilo moguće organizovati više tura.
Kajakarenje je jedan od karakterističnih tipova aktivnog odmora na prostoru Skadarskog jezera. Nacionalni park ima u ponudi svoje kajake, ali zbog nedostatka opreme ni ova ponuda nije bila kompletna. U protekloj sezoni mogla su se iznajmiti samo dva kajaka u Centru za posjetioce na Vranjini, što prihode od ove ponude čini zanemarljivim. U Centru za posjetioce u Virpazaru su bila tri kajaka u ponudi, ali uslijed velike konkurencije ponude kajakarenja od strane privatnih preduzetnika i slabe promocije i vidljivosti samog Centra za posjetioce u Virpazaru, skoro da nije bilo zastupljenosti ove ponude tamo.

Upravljanje posjetiocima

U pružanju usluga na prostoru NP dominantan je izletnički i sportsko-rekreativni turizam. Izletnički turizam odvija se najčešće u vidu višečasovnih tura koje uključuju krstarenje brodom i upoznavanje prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti NP Skadarsko jezero. Park su i protekle godine posjetile grupe organizovane preko turističkih agencija, turoperatera, individualno, kao i organizovane studijske posjete i đačke ekskurzije. Najveći broj je inostranih posjetilaca i najveći broj njih je posjetilo Park od maja do oktobra.

U cilju dobijanja strukture posjetilaca i analize njihovog mišljenja, potreba i očekivanja, tokom turističke sezone u Centru za posjetioce na Vranjini sprovodila se anketa koja se odnosila na učestalost posjeta, dužinu boravka, stanju staza, čistoći i urednosti Parka, ljubaznosti i uslužnosti osoblja. Centar za posjetioce tokom 2023.godine obišlo je 17467 posjetilaca od čega su najbrojniji Francuzi, pa Rusi, zatim slijede Englezi, Česi, Njemci, posjetioci domaći i iz Regiona, a onda su ujednačeno zastupljeni posjetioci iz brojnih država. Ispunjeno je 312 anketnih listića koji su pokazali da je: oko 65% posjetilaca saznalo za Park putem interneta ili turističkih agencija; 90% njih je prvi put u ovom Parku i ostaju jedan dan; 65% posjetilaca je došlo radi krstarenja Jezerom, 20% radi kajakarenja, ostali radi drugih vidova odmora; 68% je zadovoljno čistoćom u Parku i ljubaznošću osoblja.
JPNPCG je pripremilo projekat vezan za izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u svim nacionalnim parkovima. Projektom se apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen.
Putem sajta i društvenih mreža, kao i štampanjem lifleta (ukupno 1000 komada) koji su distribuirani u NPCG, započeta je promocija osam etičkih principa „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace", koncepta zaštite životne sredine i prirode koji se odnosi na aktivnosti i boravak u prirodi na način što će posjetioci ostaviti mjesta u jednakom ili boljem stanju nego što su ih zatekli. Lifleti će tokom sezone 2024. godine biti dostupni posjetiocima na naplatnim punktovima ili Centrima za posjetioce. Liflet je koncipiran na način da posjetiocima ukaže na obavezu poštovanja životne sredine, izbjegavanja susreta sa divljim životinjama. Takođe, posjetiocima je ukazano da ne ostavljaju otpada za sobom, kampuju najmanje 60 metara od jezera i potoka, da je zabranjeno koristiti vatru u prirodi, budu pažljivi prema drugim posjetiocima i pažljivo koriste tehniku u prirodi. Liflet je urađen na crnogorskom i engleskom jeziku.

Slika 11: *Promovisani etički principi kroz letak i objave na društvenim mrežama*

Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj

<u>Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi</u>

U toku 2023. godine Služba za projekte i međunarodnu saradnju je skladu sa Programom upravljanja za 2023. godinu i međunarodnim pozivima, u saradnji sa domaćim i međunarodnim organizacijama, aplicirala i radila na više projektnih ideja koje kroz svoje ciljeve i aktivnosti obuhvataju potrebe nacionalnog parka Skadarsko jezero i lokalne zajednice koja gravitira ovim područjem.
U saradnji sa **Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore** obezbijeđena je donacija za nabavku oprema za Službe fizičke zaštite u svih pet nacionalnih parkova, i to za potrebe

spašavanja i suzbijanja požara. Nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju je napisala projekat i aplicirala za ova sredstva. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada Službi fizičke zaštite. U okviru ove saradnje obezbijeđena su i sredstva za postavljanje kolektora masti i ulja u okviru kanalizacionog odvoda koji dijele restoran „Jezero" i Upravna zgrada sa Centrom za posjetioce Vranjina.

Međunarodna saradnja u oblasti implementacije i pisanja projekata ostvarena je i nakon ostvarenog kontakta sa predstavnicima Sveučilište Zagreb iz Hrvatske koji su bili zainteresovani za saradnju na pisanju projekta za Horizon program, služba za projekte i međunarodnu saradnju je dala puni doprinos toj aplikaciji kroz davanje informacija potrebnih za projekta u svojstvu krajnjeg korisnika i krajem 2023. godine JPNPCG je u svojstvu podugovarača je uključeno u projekat **''EcoDaLLi''** kojim koordiniše partner iz Njemačke „Steinbeis Europa Zentrum''. Cilj projekta je pojednostavljenje struktura upravljanja slivom Dunava u smislu poboljšane ekološke obnove, zaštite i očuvanja sliva i poboljšanog upravljanja inovacijama.

U saradnji sa partnerskim organizacijama aplicirano je na međunarodnom pozivu IPA ALB-MNE sa projektom **„Sliv Skadarskog jezera - prekogranični rezervat biosfere"** koji je odobren projekat finansiran od strane EU kroz Program prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija, i kog sprovode partnerske organizacije EDEN Centar iz Albanije i EnvPro iz Crne Gore, Nacionalna agencija za zaštićena područja Albanije i Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore. Ovim projektom planirana je nabavka računara, terenska obuća za Odjeljenje za zaštitu prirodne baštine, oprema za stručnu službu, nabavka plovila i izrada studije o invazivnoj vrsti *Amoprha fruticosa*.

Međunarodna saradnja uspostavljena je i sa organizacijama koje su na internacionalnom nivou zastupljene u oblastima zaštite životne sredine a jedna od njih je i organizacija Global Conservation čija je djelatnost i cilj da zaštiti najvažnije i najugroženije divlje prostore. To je organizacija čija je jedina misija direktno finansiranje sistema zaštite parkova i očuvanje nacionalnih parkova i UNESCO-ovih mjesta svjetske baštine u zemljama u razvoju. U tom smislu kroz projekat **„AquaWatch- Advanced Surveillance and Enforcement for the Protection of Skadar Lake's Aquatic Ecosystem"** aplicirano je kod ove organizacije sa projektom čiji je cilj unapređenje kapaciteta službe zaštite nacionalnog parka Skadarsko jezero kroz nabavku potrebne opreme i sredstava.

„ReProtect - Research based protection of Montenegrin freshwater sites" je projekat koji je upućen organizaciji DIMFE (Donors' Initiative for Mediterranean Freshwater Ecosystems). Cilj projekta je bio izrada studije nosivosti i preporuka za upravljanje turistima na 8 ključnih lokacija u svih pet nacionalnih parkova. Tokom implementacije projekta planirano je da zaposleni JPNPCG prođu obuku o sakupljanju podataka (obuka uz stručni tim na terenu) i obradi istih kako bi mogli replikovati rezultate projekta i na druge lokacije u zaštićenim područjima i sami razvijati mjere za smanjenje negativnih uticaja posjetilaca. Projekat nije prošao.

U toku je i priprema projektne ideje koja se piše u saradnji sa NVO organizacijama čije su osnovne djelatnosti unapređenja života lica sa invaliditetom. Kroz projekat „**Opremanje nacionalnih parkova terenskim kolicima",** NVO Ekvivalent će u saradnji sa Javnim preduzećem za nacionalne parkove Crne Gore napisati i predati aplikaciju za donacije kod Japanske ambasade kroz program POPOS donacije. Ovim projektom planirano je da se u

nacionalnim parkovima Crne Gore unaprijede uslovi za posjete lica sa invaliditetom kroz nabavku adekvatne opreme i uređenje potrebne infrastrukture.
Služba za projekte i međunarodnu saradnju u saradnji sa NP Skadarsko jezero organizovala je sastanak sa predstavnicima nevladinih organizacija koje djeluju na teritoriji i opštinama koje gravitiraju ovim parkom.
Na poziv JPNPCG, održan je sastanak sa predstavnicima lokalnih nevladinih organizacija sa ovog područja. Sastanak je održan u sali za sastanke NP Skadarsko jezero, 25. decembra 2023. godine i predstavlja još jedan korak ka unapređenju saradnje Nacionalnog parka sa lokalnom zajednicom.
Učesnici skupa razmijenili su ideje i prijedloge o ključnim temama koje se tiču održivog razvoja ovog područja i pokazali entuzijazam i posvećenost ka unapređenju zajedničkih ciljeva. Takođe su razmijenili iskustva i o mogućnostima privlačenja sredstava iz različitih fondova i izvora kako bi se unaprijedile aktivnosti u cilju zaštite i promocije ovog zaštićenog područja.
Predstavnici JPNPCG i NP Skadarskog jezera su istakli da je saradnja sa lokalnom zajednicom ključna u očuvanju zaštićenih područja, te da se raduju budućim susretima i zajedničkom radu sa lokalnom zajednicom, nevladinim organizacijama i svim zaljubljenicima u prirodu. Rješavanje problema invazivnih vrsta, uključivanje mladih i edukacija, osnivanje grupe „Malih rendžera“, ali i obuka za rad sa lokalnim zajednicama, neki su od predloga za projekte koji će se u narednom periodu realizovati na području Nacionalnog parka Skadarsko jezero. Konstruktivan sastanak sa NVO sektorom koji je održan u ovom Parku iznjedrio je niz ideja za projekte koji će dugoročno dati vidljive rezultate. Predstavnici NVO, između ostalog, predložili su i projekat koji će tretirati i rješavati probleme koje ovaj park ima sa invazivnim vrstama, rad sa mladima i edukaciju sa posebnim akcentom na projekat „Mali rendžeri”. Na taj način radiće se intenzivno i u kontinuitetu na podizanju svijesti najmlađih o važnosti očuvanja prirode i nacionalnih parkova. N sastanku su predložene i posebne obuke za zaposlene koji su zaduženi za saradnju sa lokalnim zajednicama, sa osvrtom na iskustva iz regiona.
Stručna saradnica i dio menadžmenta JPNPCG prisustvovali su obuci o dizajnu i primjeni SMART platforme koja se sastoji od softverskih alata dizajniranih za pomoć u upravljanju i zaštiti divljih životinja i prevenciji ilegalnih aktivnosti. SMART omogućava standardizaciju i olakšava prikupljanje, analizu i izvještavanje o podacima, čime olakšava proces donošenja ključnih odluka na osnovu informacija sa terena. Ovaj sistem podržava širok spektar aktivnosti u očuvanju prirode, uključujući zaštitu biodiverziteta, sprovođenje zakona, turizam, upravljanje posjetiocima, korišćenje prirodnih resursa, obavještajne podatke i procjene rizika. SMART pristup obuhvata najnoviju tehnologiju, izgradnju kapaciteta za očuvanje i osnaživanje globalne mreže korisnika SMART sistema za očuvanje, podržan dugoročnim savezom vodećih organizacija za očuvanje prirode, kako bi se osigurao opstanak biodiverziteta Zemlje za buduće generacije.

Unapređena saradnja sa lokalnim preduzetnicima i proizvođačima

Kao veoma važno pitanje u narednom periodu prepoznato je ekonomsko osnaživanje lokalnog stanovništva kroz razvoj različitih klastera i promovisanje zelene ekonomije.

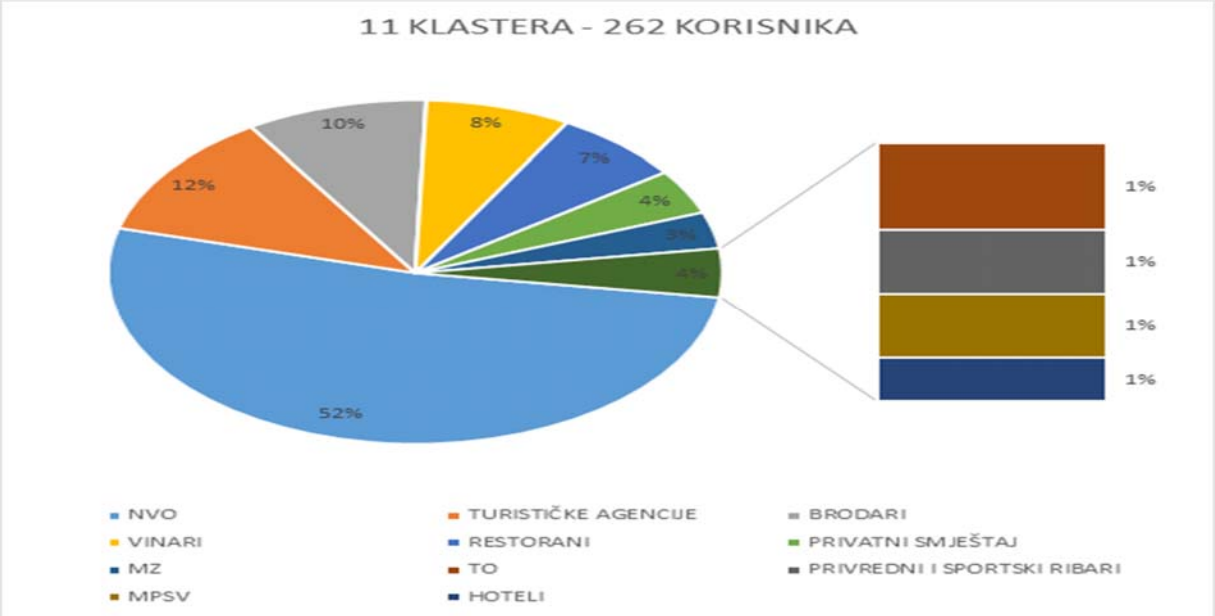
Saradnja sa NVO sektorom i lokalnim stanovništvom veoma je važna za nacionalne parkove, pa je planirano da se susreti ovog tipa, koji podrazumijevaju razmjenu ideja i mišljenja, organizuju češće.
Kontinuirana aktivnost, kojom se daje podrška lokalnom stanovništvu (proizvođačima), da izrade karakteristične suvenire i rukotvorine imala je za rezultat nabavku 1117 komada istih, sa kojima je dopunjena postojeća suvenirnica Parka.
Predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Odgovor se očekuje kako bi se nastalo sa procesom uspostavljanja sertifikata za lokalne proizvode.

Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma

Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj zajedno sa stručnim saradnicima za rad sa lokalnim zajednicama u NP Skadarsko jezero je u prva dva kvartala prikupila podatke, na bazi kojih smo evidentirali različit broj klastera (geografske koncentracije povezanih djelatnosti, pružalaca usluga i dr. i sa njima umreženim ustanovama koje se međusobno nadmeću, ali i sarađuju) i njihovih korisnika, koji koriste resurse ovog parka. U NP Skadarsko jezero identifikovano je ukupno 11 klastera i 262 korisnika.
Najbrojniji klasteri su NVO - 136, turističke agencije - 31, brodari - 25, vinari - 20, restorani - 18 i drugi relevantni subjekti na lokalnom nivou. Prikupljanje podataka i organizovanje sastanaka dovelo je da kroz zajedničku saradnju definišemo zajedničke aktivnosti kako bi se dodatno osnažila promocija ovog područja i sagledalo na koji način bi se mogao unaprijediti kvalitet života lokalnih zajednica koje gravitiraju na području NP Skadarsko jezero. Na osnovu kreirane baze podataka krajem godine održana je sjednica Socio - ekonomskg savjeta na temu: „Analiza rezultata tekuće turističke sezone u NP Skadarsko jezero - izazovi, pritisci i prijetnje". Na istom je prisustvovao veliki broj relevantnih lokalnih stejkholdera sa prostora opština: Zeta, Tuzi, Bar i Prijestonice Cetinje. Apostrofirana je potreba za unapređenjem rada ovog tijela kroz njegovo segmentiranje na više tematskih pod klastera (udruženja ribara, udruženja brodskih prevoznika, udruženja proizvođača vina i dr). Na pomenutoj sjednicu su razmatrana pitanja koja se odnose na:

- Zajedničke aktivnosti na zaštiti ribljeg fonda;
- Kreiranje ambijenta za zajedničke projektne aktivnosti JPNPCG sa lokalnim samoupravama Bar, Cetinje, Tuzi i Zeta i njihovim TO;
- Suzbijanje nelegalnih aktivnosti kroz zajedničko djelovanje sa državnim inspekcijama. U tom kontekstu, a na osnovu inputa sa održani sastanaka aktivnosti će biti usmjerene na suzbijanju sive ekonomije i nelojalne konkurencije;
- Uvezivanje klastera i aktivnosti na konzistentnoj zaštiti prostora Parka.

Uspostavljena baza podataka i dalje aktivnosti na istoj predstavljaju odličnu osnovu za unapređenje sistema rada sa lokalnim zajednicama i njihove integracije u procese planiranja i implementacije planski aktivnosti u Parku.
Broj klastera i korisnika predstavljeni su grafičkim prikazom (Grafikon 7).

Grafikon 7: *Broj klastera i korisnika prostora Parka*

Strateška oblast 6: Unapređenje fizičke zaštite i infrastrukture

Unapređenje fizičke zaštite

U periodu od 01.01.2023.godine do 31.12.2023.godine u Nacionalnom parku Skadarsko jezero je radno angažovano, odnosno novozaposleno, 9 lica na osnovu ugovora na neodređeno vrijeme i 16 lica na osnovu ugovora na određeno vrijeme.
Izvršena je nabavka: VBM Suzuki 115ks, dvogledi, videonadzor, ogrjevno drvo, 3 kosačice i trimer. U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku opreme za službe fizičke zaštite za potrebe spašavanja i požara za svih pet nacionalnih parkova. Službeno vozilo je preraspoređeno iz druge organizacione jedinice.
Programom odnosno izmjenama i dopunama Programa objekata privremenog karaktera 2020 - 2024. godina su definisane lokacije na kojima se postavljaju/grade objekti privremenog karaktera u cilju upravljanja, zaštite, unapređenja, razvoja, kao i obogaćivanja turističke ponude na području Nacionalnog parka Skadarsko jezero, kao značajne turističke destinacije. Važećim Programom su definisane četiri lokacije na kojima je Javno preduzeće planiralo da postavi privremena parkirališta. Cilj Javnog preduzeća je da se postave privremena parkirališta u skladu sa smjernicama iz Programa privremenih objekata, uz minimalan uticaj na okolinu. Krajem oktobra 2023. godine Javno preduzeće je dobilo rješenje za vršenje radnji, djelatnosti i aktivnosti od Agencije za zaštitu životne sredine, u vezi sa postavljanjem privremenih parkirališta. Takođe je dobijena saglasnost glavnog gradskog arhitekte na idejna rješenja za parkirališta polovinom septembra 2023. godine. Sve potrebne dozvole su pribavljene u skladu sa zakonskim procedurama.

Vanplanska aktivnost - Obnova mobilijara na stazama za sportsko-rekreativni ribolov

Na stazama za sportsko-rekreativni ribolov „Lesendro" i „Morača" zaposleni Službe ambijentalne higijene i infrastrukture, redovno su uklanjali otpad, sanirali postojeći mobilijar (popravka klupa i korpa za otpad), redovno je košena trava.

3.1. Ocjena stanja

Flora i vegetacija

Popis biljnih vrsta, s akcentom na nacionalno i/međunarodno značajne taksone, urađen je na lokalitetima Rijeka Crnojevića, Lipovik, Šinđon i Prevlaka.

Terenski podaci su unijeti u Exel bazu flore za NP Skadarsko jezero, i ona trenutno sadrži 3095 tabelarnih redova što je ekvivalentno broju terenskih i literaturnih navoda.

Evidentirane su 22 biljna taksona, od kojih 15 ima jedan ili više nivoa nacionalne i/ili međunarodne zaštite. Značaj 15 popisanih biljnih vrsta izražava se kroz sledeće nivoe zaštite:

Endemi: 2 taksona (*Cymbalaria microcalyx* subsp. *ebelii, Edraianthus tenuifolius).*

Zakonom zaštićeni, Sl. list RCG 76/06: 5 taksona (*Cymbalaria microcalyx* subsp. *ebelii, Gladiolus palustris, Anacamptis morio, Ophrys sphegodes subsp. araneola, Serapis vomeraceae).*

Habitat direktiva: 2 taksona (*Ruscus aculeatus* – An. V*, Gladiolus palustris* – An. II i IV*).*

CITES: 5 taksona (Euphorbia amygdaloides, *Euphorbia seguieriana, Anacamptis morio, Ophrys sphegodes* subsp*. araneola, Serapis vomeraceae).*

ICUN Crvena lista za EU i Med: 12 taksona, od kojih je 8 taksona sa LC nivoom ugroženosti (*Ruscus aculeatus, Fritilaria messanensis subsp. gracilis, Hedera helix,Carpinus orientalis, Fraxinus ornus, Asplenium ceterach, Serapis vomeraceae, Ranunculus trichophyllus*), 2 taksona sa NT nivoom ugroženosti (*Anacamptis morio, Ophrys sphegodes* subsp*. araneola*) i za 1 takson je status DD (*Gladiolus palustris*).

IPA: 1 takson (*Gladiolus palustris*).

Istraživanje i inventarizacija endemskih i zaštićenih biljnih taksona je obavljena na 4 lokaliteta koje karakterišu različiti stanišni uslovi. Pritisci na staništa su evidentirani na lokalitetima Rijeka Crnojeviće i Lipovik.

Zabilježeno je prisustvo 2 invazivne vrste *Ailanthus altissima* (u ruralnom dijelu Rijeke Crnojevića i na Lipoviku, unutar šumske sastojine) i *Gleditsia triacanthos* (plavne livade uz Rijeku Crnojevića), koje su brojnošću podmlatka i brzinom širenja prijetnja po autohtone vrste i staništa.

Monitoring i analiza stanja biljnih vrsta *Marsile quadrifolia* i *Caldesia parnassifolia,* koje se nalaze na listama HD (Annex II i IV) i BC (Anex I), ukazuje na opadajući trend njihovih populacija.

Na staništu *Marsilea quadrifolia,* u koritu i plavnom dijelu rijeke Moračice (Žabljačke livade) evidentirani su pritisci:

- Promijenjen vodni režim
- Bujanje travne vegetacije, invazivne vrste *Paspalum distichum*

- Pojava invazivne makrofite *Elodea canadensis* u koritu rijeke
- Uslijed obilnih padavina, nivo vode rijeke Moračice je tokom monitoringa 2023. godine mnogo veći u odnosu na prethodne godine, odnosno krajem jula 2023.godine u odnosu na kraj juna prethodnih godina. Takav vodni režim je pogodovao bujanju travne vegetacije, u kojoj je dominantna invazivna vrsta *Paspalum distichum.* Ova vrsta je zauzela stanište u toj mjeri da prestavlja ozbiljnu prijetnju daljeg gubitka staništa za vrstu *Marsilea quadrifolia*. Sem toga, unutar staništa *Marsilea quadrifolia*, na koordinati N42.30834 E19.14726 je evidentirano prisustvo vodene invazivne vrste *Egeria canadensis*. Ovo je prvi nalaz ove vrste u NP Skadarsko jezero. Zbog nepoznavanja ekologije *Egeria canadensis*, za sada ostaje otvoreno pitanje, da li ona može preživjeti sušni period korita rijeke.

Bujanje travne vegetacije je evidentno na cjelokupnom arealu populacije, što za posljedicu ima pad brojnosti i pokrovnosti jedinki, ali i gubitak djelova staništa. Populacija je izgubila dio staništa, u dužini oko 80m, na početku areala (potpuno zarastanje), ali je za oko 25m produžila stanište u dijelu korita gdje je ove godine veći nivo vode i manje zatravljenje.
Nakon otkrića populacije *Caldesia parnassifolia* 2020. godine, uz obalu ostrva Koraćica, impresivne i u brojnosti i po površini koju zauzima, istraživanja 2023. godine pokazuju pad brojnosti i pokrovnosti populacije.
Uzimajući u obzir iskustva drugih zemalja, još uvijek ne možemo izvesti zaključak koji bi objasnio evidentirani populacioni pad. U opticaju su dvije mogućnosti, obje uslovljene klimatskim promjenama:

- opadajući trend uslijed kontinuiranih klimatskih promjena i zarastanja staništa; ili
- godišnje fluktuacije uslovljene klimatskim prilikama u toj godini.

Sem obaveznog monitoringa za obje vrste, neophodno je obaviti konsultativni sastanak sa stručnom službom Agencije za zaštitu životne sredine, radi procjene urgentnosti i analize mjera koje bi se eventualno mogle primijeniti na zaštićenom području.
Monitoring skadarskog hrasta *Quercus robur* subsp. *scutariensis* na narušenom staništu koje primarno pripada natura habitatu 92A0 - Galerija bijele vrbe i bijele topole.
Skadarski hrast se fragmentarno javlja na staništu uz Gostiljsku rijeku, bilo u vidu pojedinačnih stabala ili u manjim grupacijama unutar ostataka prvobitne zajednice. Istraživanja 2013. i 2017. i 2023. godine, potvrđuju da je istraživano područje primarno stanište skadarskog hrasta, da fragmentarno, na zapuštenim parcelama, postoji spontana revitalizacija zajednice, ponegdje do nivoa šume. Međutim, jaki antropogeni uticaji ograničavaju ovaj proces i čine ga malo vjerovatnim ukoliko se ne sprovedu jače mjere kontrole i suzbijanje nelegalnih radnji sječe i paljena.
Sa biološke strane, opstanak vrste (populacije) nije upitan, jer skadarski hrast uspješno plodonosi i razvija podmlatke. Međutim, zbog prisutnih uticaja (obrađivanje, košenje, paljenje, sječa, invazivne vrste), mali broj podmladaka dostiže plodnu zrelost. Između ostalog, zato je važno obezbijediti opstanak starijih jedinki, naročito onih koje smo izdvojili kao reprezentativna stabla ili stabla budućnosti. Stanje na terenu pokazuje da su upravo takva stabla najugroženija sječom od strane lokalnog stanovništva u čijem su vlasništvu.

Dok 2017. godine bilježimo sporadično prisustvo *Amorfa fruticosa*, 2023 godine konstatujemo brojnost i raširenost invazivnih vrsta na brojnim zapuštenim parcelama. Dominantno i agresivno širenje pokazuje *Erigeron canadensis.*

Od svih evidentiranih pritisaka na stanište skadarskog hrasta, nelegalna sječa se pokazuje kao uticaj koji najviše ugrožava opstanak reproduktivnih jedinki i usporava ili ograničava revitalizaciju staništa tamo gdje je proces počeo.

Zbog fragmentiranosti i stalnih pritisaka na stanište skadarskog hrasta, natura habitat kojem pripada 92A0 - Galerija bijele vrbe i bijele topole, ne pokazuje reprezentativnost na ovom području.

Neophodno je nastaviti monitoring, pojačati kontrolu i razmotriti mogućnost prevođenja u državno vlasništvo površine/a odabrane/ih za spontanu revitalizaciju.

Terenska istraživanja u 2023. godini, u periodu april – oktobar, ukazuju na sve veću prisutnost različitih invazivnih vrta sa tendencijom daljeg širenja, na različitim tipovima staništa unutar granica NP Skadarsko jezero. Dominantno se šire u ruralnim i drugim narušenim staništima.

Evidentirano je prisustvo sledećih invazivnih vrsta: *Egeria densa* (u vodotoku Šegrtnice i unutar jezera na lokalitetu Vučja gora), *Elodea canadensis* (u rijeci Moračica - unutar staništa *Marsilea quadrifolia* i u vodama Skadarskog jezera na lokalitetima Moračnik i Pelinovo), *Amorpha fruticosa* (na lokalitetima Vučja gora i Gostiljska rijeka), *Ailanthus altissima* (Rijeka Crnojevića, Lipovik i duž puta Drušići – Prevlaka), *Gleditsia triacanthos (*Rijeka Crnojevića, Moračica), *Paspalum distichum (*Moračica), *Erigeron annus, Erigeron canadensis, Cynoson dactilon:* (Gostiljska rijeka), *Xanthium strumarium* subsp. *italicum* (Gostiljska rijeka, Žabljačke livade).

Prvi put se evidentira ulazak i ukorjenjivanje *Egeria densa* u vodama Skadarskog jezera.

Prvi put se evidentira prisustvo *Elodea canadensis* u NP Skadarsko jezero.

Ulazak *Egeria densa* i *Elodea canadensis* u vode Skadarskog jezera, zauzimanje korita Šegrtnice sa *Egeria densa*, pojava *Elodea canadensis* unutar staništa *Marsilea quadrifolia* u vodotoku Moračice, zahtijevaju urgentnost u reagovanju, o čemu je obaviješteno resorno ministarstvo i Agenciju za zaštitu životne sredine (dopisom br. 05 – 2294, od 26. 06. 2023 godine).

Neophodno je u narednom periodu inicirati sastanak sa predstavnicima resornih institucija, kako bi se definisali dalji koraci i uspostavila kontrola širenja alohtonih invazivnih vrsta, sa akcentom na *Egeria densa, Elodea canadensis, Amorpha fruticosa i Gleditsia triacanthos.*

Šume i šumski ekosistemi

Šume i šumski ekosistemi na području Nacionalnog Parka Skadarsko jezero predstavljaju rijetkost, gdje se izdvajaju šume smještene na području Manastirske tapije, šumskom rezervatu na ušću rijeke Morače u Skadarsko jezero. U prethodnom periodu, ovi šumski ekosistemi suočavali su se sa izazovima različite prirode, kako biotičke, tako i abiotičke. Među različitim negativnim faktorima, antropogeni uticaj se ističe kao najznačajniji.

Antropogeni faktor, izražen kroz nelegalnu sječu, oštećivanje i krčenje radi stvaranja poljoprivrednih površina, predstavlja ključni izazov za očuvanje šuma i šumskih ekosistema u NP Skadarsko jezero. Takođe, rizici od požara predstavlja dodatni antropogeni negativan uticaj na ove prirodne resurse.

Uprkos izazovima, opšte zdravstveno stanje šuma i šumskih ekosistema u NP Skadarsko jezero se ocjenjuje kao izuzetno zdravo. Postoji pozitivna tendencija oporavka prethodno oštećenih šuma i šikara od požara. Ova revitalizacija ukazuje na učinkovitost realizovanih mjera zaštite.
Saradnja sa lokalnim zajednicama, edukacija o važnosti očuvanja šuma te uspostavljanje preventivnih mjera zaštite protiv negativnih antropogenih uticaja ostaju ključne strategije za održivo upravljanje šumskih ekosistema NP Skadarsko jezero.

Beskičmenjaci

Fauna dnevnih leptira (*Rhopalocera*) prepoznata je kao veoma značajna za monitoring budući da su ovi organizmi veoma osjetljiviji na promjene ekoloških faktora, naročito onih koji su nastali antropogenim djelovanjima i klimatskim promjenama. Terensko istraživanja faune dnevnih leptira na području Parka započeto je 2023. godine. Tokom istraživanja faune dnevnih leptira registrovano je 33 vrste od ukupno 192 u Crnoj Gori (Franeta, 2018), što je 17,2%. Dobijena lista dnevnih vrsta leptira ne može se smatrati konačnom, te je neophodno nastaviti istraživanja i u narednom periodu. Za očekivati je da će nastavak istraživanja u narednom periodu pokazati prisustvo većeg broja vrsta u odnosu na trenutno stanje. Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja, područje NP Skadarsko jezero je značajno za očuvanje biodiverziteta ove grupe insekata, naročito iz razloga što su pregledom literaturnih podataka i terenskim istraživanjima registrovane zakonom zaštićene i Natura 2000 vrste.

- 2 vrste zaštićene nacionalnim zakonodavstvom i to: *Iphiclides podalirius, Papilio machaon*
- 1 vrsta se nalaze u Anexu IV Habitat direktive i to *Zerynthia polyxena*
- 1 vrsta se nalaze u dodatku II Bernske konvencije i to *Zerynthia polyxena*
- Prema IUCN crvenoj listi 4 vrste su označene kao NT i to: *Phengaris alcon, Scolitantides orion, Pseudophilotes vicrama* i *Hipparchia fagi,*
- 4 vrste su označene kao Natura 2000 vrste i to: *Iphichlides padalirius, Papilio machaon, Zerynthia polyxena, Euphydryas aurinia*
- Na crvenoj listi dnevnih leptira Crne Gore 1 vrsta je označena kao EN i to Polyommatus escheri, 2 vrste kao NT i to *Papilio machaon* i *Iphichlides padalirius,* dok su 4 vrste označene kao VU i to: *Phengaris alcon, Apatura ilia, Zerynthia polyxena* i *Euphydryas aurinia.*

Evidentirani pritisci vezani za faunu beskičmenjaka:

- Zarastanje jezera ima negativne posljedice po faunu beskičmenjaka, naročito onih koje su vezani za jezersko dno
- Urbanizacija i razvoj turističke djelatnosti
- Zarastanje i ne održavanje livada i poljoprivrednih površina utiče na smanjenje populacije dnevnih leptira i drugih insekata.
- Pojava i širenje invazivnih vrsta takođe negativno utiče na ukupni diverzitet faune beskičmenjaka
- Pojava požara, takođe utiče na smanjenje populacije pojedinih vrsta insekata koji su vezani za šumske ekosisteme

Fauna riba

Skadarsko jezero je najkompleksniji ekosistem u Crnoj Gori u kojem je ihtiofauna povezana sa brojnim antropogenim faktorima, ali i sa brojnim prirodnim faktorima koji utiču na stanje riba.
Pritisci su:

- Ribolovne privredne aktivnosti;
- Sportsko ribolovne aktivnosti;
- Nelegalne ribolovne aktivnosti dozvoljenim i nedozvoljenim sredstvima;
- Velike fluktuacije vode (poplave i suše)
- Piscivorna ornitofana jezera koja u kombinaciji sa pretjeranim izlovom može smanjiti populacije nekih vrsta riba.
- Poljoprivredna i teška industrija u blizini jezera te eksploatacija šljunka u glavnoj pritoci Morači mogu zagaditi jezero ili poremetiti dotok vode.
- Moguća izgradnja većih infrastrukturnih i ugostiteljskih objekata na samim obalama jezera,
- Eutrofikacija jezera
- Neusaglašena legislativa dvije države koje djele jezero,
- Improvizovane blokade, brane i zamke na rijeci Bojani koje ometaju migracije riba između mora i jezera.
- Nelegalna prodaja riba na tržnicama, pijacama i ugostiteljskim objektima (koja je povezana sa nelegalnim izlovom riba iz jezera)
- Nepostojanje riblje osnove koja treba da nalaz i smjernice upravljanja ihtiofaunom
- Invazivne vrste riba koje su neplanski unesene u jezero i koje je sada nemoguće izloviti.
- Vrste riba koje potencijalno treba potpuno zaštiti kao što je jegulja.

Potrebno je jačanje kapaciteta i edukacija svih stejkeholdera jezera i veća uključenost naučnih institucija kako bi se dobila kvalitetnija dokumenta upravljanja ihtiofaunom.
Sve gore navedeno se smatra pritiscima ovog ekosistema, jer je svaka od navedenih stavki veoma važna kako bi se zaštitila ihtiofauna i uredile privredne aktivnosti. Potrebno je više naučnih analiza, pravilnika, usaglasiti i donijeti nove legislative, ali i unaprijediti saradnju sa susjednom zemljom Albanijom kako bi se na pravi način upravljalo ribljim fondom.

Fauna vodozemaca i gmizavaca

Region Skadarskog jezera, predstavlja jedno od žarišta Balkanskog poluostrva u pogledu faune vodozemaca i gmizavaca. Vrijednost batraho- i herpetofaune regiona Skadarskog jezera se ogleda u sastavu vrsta koje se javljaju i koegzistiraju na relativno malom prostoru.
Do sada, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore nije raspolagalo sa podacima istraživanja i monitoringa stanja vodozemaca i gmizavaca na području NP Skadarsko jezero. Upravo iz tih razloga je Planom upravljanja predviđen monitoring kako bi se sagledalo pravo stanje batraho- i herpeto faune i na osnovu toga predložile eventualne mjere zaštite. Tokom 2023. godine realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije, određivanja distribucije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na Zakonom zaštićene i Natura vrste. Tokom terenskog rada nijesu zabilježeni pritisci po faunu vodozemaca i gmizavaca na

istraživanom području. Obzirom na važnost ove grupe organizama daljim planom je predviđen nastavak započetih aktivnosti.
Od registrovanih vrsta, sve vrste, osim vrste *Bombina variegata* – žutotrbog mukača, su zaštićene prema Rješenju o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrta (Sl.list RCG br. 76/06).
Bombina variegata se nalazi na dodatku II Bernske konvencije i dodacima II i IV Evropske direktive o staništima i vrstama.
Sve registrovane vrste vodozemaca i gmizavaca odlikuju se širom distribucijom u Evropi i Evro-Aziji i samo je jedna vrsta vodozemaca u regionu Skadarskog jezera globalno ugrožena – *Pelophylax shqipericus*.

Fauna ptica
Područje NP Skadarsko jezero je jedno od najočuvanijih prirodnih močvarnih staništa u ovom dijelu Evrope. Na Skadarskom jezeru tokom godine boravi oko 270 vrsta ptica. Ukupan broj gnjezdarica i stanarica je 140 vrsta, 46 vrste je prisutno samo na zimovanju, dok je 70 vrsta prisutno tokom godine ali ne gnijezde na Skadarskom jezeru. Od ukupnog broja ptica, 100 vrsta spadaju u vodene ptice, koje su načinom života vezane za vodena staništa. Gotovo polovina ukupnog broja otpada na ptice pjevačice (46%), dok su obligatorne vodene ptice u koje spadaju patke, guske, gnjurci, čaplje, rode, pelikani, kormorani, šljukarice, čigre i galebovi zastupljene sa 31%. Grabljivice su zastupljene sa 14%, dok na ostale grupe ptica otpada oko 10%.
Prilikom cjelogodišnjih terenskih obilazaka uočen je veliki broj pritisaka kojim se može okarakterisati područje Parka.
Urbano, poljoprivredno i saobraćajno zagađenje je rastući pritisak na Skadarskom jezeru, koje se ogleda u mnoštvu divljih deponija, ispuštanju otpadnih voda u jezero i njegove pritoke, kao i spiranju hemikalija sa saobraćajnica i poljoprivrednog zemljišta. Direktna posljedica ovog problema jeste eutrofikacija jezera. Eutrofikacija odnosno zarastanje slobodne vode na sjevernoj obali gdje se i nalazi najveći gnjezdilišni potencijal u ornitofaunističkom smislu, a sve kao posljedica nanosa nutritijenata iz Zetske ravnice.
Jedan od ključnih faktora posebno u periodu gniježdjenja je krivolov, kada se ptice dodatno uznemiravaju. Ovaj pritisak pogađa sve vrste ptica koje gnijezde u područjima intenzivnog ribolova i eksploatacije drugih resursa, naročito u rano proljeće, u periodu februar - april. Na otvorenoj vodi ptice nijesu toliko osjetljive na ljudsko prisustvo u vidu vodenog saobraćaja i ribolova.

Fauna sisara
Iako su uloženi značajni napori u cilju istraživanja diverziteta faune slijepih miševa, spisak od 19 vrsta se ne može smatrati konačnim, te ova istraživanja treba nastaviti i u narednim godinama. Registrovani objekti (jame i pećine) nijesu pod pritiskom i nijesu posjećene u mjeri koja bi izazivala zabrinutost za uznemiravanje faune. U narednom periodu neophodno je fokusirati se prvenstveno na zimski monitoring i revidirati Akcioni plan za zaštitu faune slijepih miševa, te definisati koje pećine mogu biti dostupne i u kom periodu za posjetioce u cilju očuvanja populacija slijepih miševa.
Populacije vidre na Skadarskom jezeru su nepoznate. Ne postoji adekvatna oprema koja bi dala relevantne podatke i bliže informacije o stanju populacije. Kontinuirano se sprovodi monitoring

od 2011. godine na osnovu tragova prisustva. Dio magistralnog puta je i dalje zabrinjavajući za ovu vrstu i potrebno je raditi na fizičkom onemogućavanju jedinkama da prelaze na drugu stranu jezera (u vidru ograda ili probijanja tunela ispod puta).

Vode

U prethodnom planskom periodu vršen je monitoring od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore na Skadarskom jezeru. Rezultati mjerenja iz 2022. godine su pokazali dobar status voda. Prikupljeni su podaci sa mjernih mjesta Kamenik, Podhum, Moračnik, Centar. Umjeren status kvaliteta voda zabilježen je na Podhumu. Najznačajniji problem predstavljaju komunalne otpadne vode, eutrofikacija, ispuštanju otpadnih voda u Jezero i njegove pritoke, kao i spiranju hemikalija sa saobraćajnica i poljoprivrednog zemljišta.
Daljim planom nastaviti i prikupljati podatke od Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, koji vrši monitoring minimalnog ekološkog protoka kako bi se obezbijedilo nesmetano funkcionisanje riječnih ekosistema.

Materijalna kulturna baština

Priobalje Skadarskog jezera obiluje arheološkim nalazištima, ali mnoga od njih nisu dovoljno istražena i valorizovana. Dosadašnja detaljnija iskopavanja bila su usmjerena na nekoliko lokaliteta iz različitih istorijskih perioda, uključujući ilirsko-helenistički i rimski period, kao i na srednjevjekovnim sakralnim kompleksima na ostrvima - goricama. Pronađeni arheološki materijal do kojeg se došlo tokom istraživanja nalazi se na stručnoj obradi i u muzejskim postavkama Bara, Podgorice i Cetinja. Obnova manastirskih kompleksa krajem XX i početkom ovog vijeka, često je izvedena bez poštovanja projektne dokumentacije i konzervatorskih uslova kao i nadzora i kontrole službi zaštite. To je rezultiralo degradacijom ili trajnim oštećenjem izvornih karakteristika ovih kulturnih dobara: izgradnjom konaka, unošenjem novih materijala u naslijeđeno tkivo crkava, čija je unutrašnjost izmijenjena i preoblikovana, ugradnjom eloksirane bravarije, freskopisanje bez uvažavanja kulturno-istorijskog konteksta, zamjenom izvornih kamenih ploča mermernim i unošenjem novog mobilijara (ikonostasa) industrijske izrade. S druge strane, zapuštena utvrđenja za posljedicu imaju prije svega uticaj prirodnih faktora, obrušavanje zidova i zarastanje u vegetaciju. Nasljeđe koje čini nepokretnu i pokretnu kulturnu baštinu, očuvano je u mjeri u kojoj svjedoči o kontinuitetu života na ovom prostoru. U priobalnom pojasu i zaleđu Skadarskog jezera nalaze se brojni primjeri tradicionalnog graditeljstva. Pojedinačni objekti, koje nije zahvatio proces obnove i novogradnje, sačuvali su autentičnost i izvornost. Stare ruralne cjeline, ribarske i stambene kuće sa svoltanim konobama, ublovi, bunari, guvna, kameni mostovi i mlinovi na pritokama Jezera, potvrđuju kulturni pejzaž posebne arhitektonske vrijednosti. Posljednjih godina jedan dio lokalnog stanovništva Parka, obnavljanjem starih kuća vodi računa o ambijentalnim, etnološkim standardima, te u tom smislu na održiv način kroz eko - turizam, daje doprinos lokalnoj privredi.
U minulom planskom periodu istraživanja iz oblasti kulturno-istorijskog nasljeđa bila su usmjerena na terenskom rekognosciranju mlinova i starih kamenih mostova na vodotocima Skadarskog jezera. Rezultati istraživanja su pokazali da su svi mlinovi van funkcije, u ruševnom stanju. Arheološka i konzervatorska istraživanja Žabljaka Crnojevića započeta su 2018. godine.

Nematerijalna kulturna baština

Pritisci su u prvom redu komercijalna gradnja u turističke svrhe, jer ovaj Nacionalni park i postoji u cilju očuvanja prirode i tradicionalnih oblika ovog prostora. Generalno je baština u opasnosti jer joj prijeti nestajanje prirodnom razgradnjom zbog napuštenosti, ali i opasnost od transformacije savremenim neadekvatnim i nestručno izvedeni intervencijama. Korisnici prostora trebaju racionalno njime da upravljaju i omogućiti im gradnju novih objekata isključivo u skladu sa standardima koji se koriste u zaštićenim područjima. Određeni elementi nematerijalne baštine bilježe određen sistem valorizacije, ali kroz koncepte reinterpretacije čime gube na autentičnosti. Kultura pamćenja ima kontinuitet zahvaljujući pojedincima koji ga još uvijek njeguju (izrada drvenog čuna, tradicionalan ribolov, muzika i gastronomija).

Prezentacija i popularizacija vrijednosti etnografske baštine Parka sprovodiće se na način kojim će se obezbijediti njihova zaštita, očuvanje i unapređenje, kroz kontinuiranu institucionalnu saradnju iz oblasti kulturnog nasljeđa (MKM, NMCG, UZKD, CANU).

S tim u vezi, nastaviće se stručno istraživanje iz domena nematerijalnog kulturnog nasljeđa, kao i aktivnosti na njihovoj valorizaciji, koje podrazumijevaju aktivan odnos prema baštini koja ne treba da bude statična, već živa, kroz kreiranje, osmišljavanje, edukativno-promotivnih prezentacija i programa različitih manifestacija, sajmova i dešavanja u Parku.

Prioritetni zadatak je i da podsjetimo na svo bogatstvo koje posjeduje NP Skadarsko jezero, naročito lokalnoj zajednici koja živi to kulturno nasljeđe, pomoći joj da shvati vrijednost i značaj njegovog očuvanja, kroz rad na održavanju i rehabilitaciji lokalnih kulturnih identiteta, ali i na usvajanju i razumijevanju potrebe za očuvanjem kulturnog diverziteta.

Edukacija i interpretacija

Edukacija i interpretacija se odnose na školsku populaciju, lokalno stanovništvo kao i sve posjetioce Parka. Edukacija školske populacije je uglavnom dobro razvijena i sprovode se edukativni programi sa djecom lokalnih škola, ali i sa djecom gradskih škola iz okruženja. Edukativne aktivnosti odvijaju se na otvorenom na prostoru samog Parka kroz različite sadržaje kao i u Centrima za posjetioce ili u samim školama. Organizuju se aktivnosti upoznavanja i istraživanja prirodnih vrijednosti Parka gdje djeca školskog uzrast kroz igru, šetnju i boravak u Parku, a uz pratnju edukatora iz Parka, saznaju i nauče korisne informacije o samom Parku i o svom životnom okruženju. Uslijed nedostatka sredstava za edukativne aktivnosti često sami zaposleni u Centrima za posjetioce improvizuju potrebne materijale i simbolične nagrade.

Obzirom da su edukacija i interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka jedan od strateških ciljeva za dobro upravljanje Parkom, nijesu u dovoljnoj mjeri zastupljene. Kada je u pitanju interpretacija, ovaj segment nije dovoljno zastupljen i planirano je da se razviju interpretativne ture u saradnji sa TO opština koje gravitiraju prostorom Parka. Nije uspostavljena bolja saradnja sa vaspitno obrazovnim ustanovama, kroz koju bi još veći broj djece imao priliku da boravi u Parku i tako upoznao njegove vrijednosti. Nije organizovan nijedan drugi vid edukacije lokalne zajednice kao ni samih zaposlenih u Parku, niti je u zadnjih par godina kroz neki od projekata predviđen edukativni materijal ili program koji bi poboljšao edukativne i interpretativne sadržaje Parka.

Promocija

Podaci o posjeti ukazuju na povećano interesovanje turista za Park, na što ukazuju i podaci o posjeti. Veće je interesovanje za aktivni odmor koji podrazumijeva pješačenje, posjetu plažama, kajakarenje, posmatranje ptica. Kao problem prepoznat je nedostatak sredstava (čamaca, kajaka) za realizaciju kvalitetne turističke usluge na terenu, posebno za segmente posmatranja ptica i kajakarenja.

Promocija NP Skadarsko jezero sprovodila se uspješno u skladu sa programskim aktivnostima JPNPCG, samostalno i u saradnji sa najznačajnijim institucijama i organizacijama i NVO sektorom. Dobrom saradnjom sa medijima, organizovanjem i učestvovanjem na različitim vrstama događaja uključujući međunarodne turističke sajmove, osmišljavanjem edukativnih radionica u Centru za posjetioce u cilju promocije vrijednosti zaštićenog područja kod školske populacije, promotivnim tekstovima i fotografijama za elektronske portale i društvene mreže, uspješno su promovisane najznačajnije aktivnosti, turistička ponuda i vrijednosti ovog zaštićenog područja. Značajni ekološki datumi i događaji organizovani kako samostalno tako i u saradnji sa drugim subjektima, prezentovani su putem veb-sajta JPNPCG, kao i na društvenim mrežama, facebook, instagram i youtube kanalu. Promotivni tekstovi, fotografije i kratki video spotovi objavljivani u cilju popularizacije turističke ponude, kao i manje posjećenih lokacija naišli su na dobru reakciju posjetilaca, pa je potrebno ovakve forme u narednom periodu u većem obimu prezentovati javnosti. Takođe, pripremani su i objavljivani tekstovi upozorenja i apela o neophodnosti očuvanja prirode od nezakonito odloženog otpada i pojava požara. Zahvaljujući dobroj promociji Parka, povećan je broj pratilaca za oko 5.000, kao i vidljivost i posjete profila JPNPCG na društvenim mrežama. Potrebno je nastaviti aktivnosti u vezi sa marketingom i promocijom na društvenim mrežama uz praćenje i analizu ciljnih grupa i interesovanja posjetilaca. Unapređenjem turističke ponude, kao i saradnje sa drugim turističkim subjektima, saradnje sa medijima, redizajnom sajta, većom aktivnošću na društvenim mrežama kroz različite saradnje u narednom periodu potrebno je efikasnije promovisati vrijednosti Parka.

U kontinuitetu će se nastaviti sprovođenje promocije vrijednosti parkova u saradnji sa ostalim relevantnim subjektima, kao i na društvenim mrežama za šta su u narednom periodu potrebna novčana ulaganja kako bi se realizovale nove saradnje, promocija, ali i nabavka neophodne opreme i uređaja. Potrebno je nastaviti aktivnosti u vezi sa marketingom i promocijom na društvenim mrežama uz praćenje i analizu ciljnih grupa i interesovanja posjetilaca.

Turistička infrastruktura

Na putnim pravcima ka Parku i na ulazima u Park ne postoje najavne, glavne i ulazne table, koje bi upućivale posjetioce na Park. Do sada je urađen Elaborat o načinu, vrsti i lokacijama na kojima će se postavljati.

Upravnoj zgradi NP Skadarsko jezero, u kojoj se nalazi i Centar za posjetioce svih NPCG, je potrebna adaptacija (izolacija, popravke bravarije, moleriski radovi i dr.). Takođe, u narednom periodu potrebno je urediti Ekspo prostor ispred Upravne zgrade Parka i popraviti i zamijeniti drvenu konstrukciju. Potrebno je urediti i prolaz pored naplatnog punkta prema pješačkoj stazi do vidikovca na brdu Vranjina u cilju bezbjednosti i lakšeg pristupa posjetilaca. Neophodno je inicirati uklanjanje starog kolektora koji su u vlasništvu „13. jula - Plantaže“.

Turistička ponuda

U pružanju usluga na prostoru Parka dominantan je izletnički i sportsko-rekreativni turizam. Izletnički turizam odvija se najčešće u vidu višečasovnih tura koje uključuju krstarenje brodom i upoznavanje prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti Skadarskog jezera, obilazak Centara za posjetioce i učešće na raznim manifestacijama. Usluge krstarenja vrše uglavnom lokalni preduzetnici koji posjeduju brodove različitih kapaciteta i registruju ih na privredne aktivnosti ili na sport i rekreaciju. Preduzetnici sklapaju ugovor godišnje sa Nacionalnim parkom i plaćaju određenu naknadu (shodno Odluci o visini i načinu plaćanja naknada za korišćenje dobara Nacionalnog parka).

U NP Skadarsko jezero je zastupljen i sportsko-rekreativni turizam, uglavnom u vidu različitih tipova aktivnog odmora: sportski ribolov, pješačenje, biciklizam, kajakarenje i posmatranje ptica (birdwatching) koji omogućavaju boravak i rekreaciju na prostoru Parka i imaju najmanji štetni uticaj na njegove vrijednosti. Potrebna su finansijska ulaganja u cilju unapređenja turističke ponude kajakarenja i posmatranja ptica koje podrazumijeva nabavku plovila, kajaka i potrebne opreme (sjedišta, vesla, čepove, kopče, vodootporne torbice), ali i njihovo kontinuirano održavanje. Turisti mogu u Centrima za posjetioce dobiti sve potrebne informacije i kupiti mapu sa pješačkim i biciklističkim stazama. Park još uvijek nema u svojoj ponudi iznajmljivanje bicikala. Kroz PA.CON projekat nabavljena su električna bicikla, a u narednom periodu potrebno je kompletirati ovu turističku ponudu.

Upravljanje posjetiocima

Ulaz za posjetioce je organizovan na dva kontrolno-naplatna punkta u Virpazaru i na Vranjini, dok se naplata ulaznica tokom sezone vrši i na Rijeci Crnojevića (pristanište Lipovik). Na osnovu ulaznica vrši se i evidencija broja posjetilaca u Parku, ali se ovo isključivo odnosi na posjetu samog akvatorijuma jezera (krstarenje, kajakarenje, sportski ribolov). Zbog karakteristika terena ovog zaštićenog područja još uvijek nije adekvatno riješena naplata ulaza na kopneni dio (pješačke i biciklističke staze). Cijena ulaznice u NP Skadarsko jezero iznosi 5,00 €/osobi, dok je ulaz za djecu do 15 godina besplatan. U cilju efikasnije naplate i kontrole prodaje ulaznica neophodno je organizovati obuku stranih jezika zaposlenih na naplatnim punktovima i pojačati kontrolu na terenu u cilju sprječavanja zloupotreba od strane korisnika dobara parka.

Park posjećuju grupe organizovane preko turističkih agencija, lokalnih turoperatera, individualno, kao i organizovane studijske posjete i đačke ekskurzije. Najveći broj posjetilaca koristi uslugu krstarenja Skadarskim jezerom pri čemu Virpazar i Vranjina trpe najveći pritisak jer iz tih mjesta kreće najveći broj tura. Očekuje se da će Studija nosivosti kapaciteta, koja je planirana za naredni period, pokazati da li je nosivost najposjećenijih lokaliteta u skladu sa zaštitom prirode ovog područja.

Saradnja sa nacionalnim institucijama i organizacijama

Javno preduzeće za nacionalne parkove je u saradnji sa Eko fondom Crne Gore u 2023. godini obezbijedilo vrijedne projekte koji su od velikog značaja za naše preduzeće. Zahvaljujući ovoj saradnji aplicirano je na dva projekta “Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite“ i projekte „Unapređenje komunalne infrastrukture NP Skadarsko jezero” za koje su odobrena i dobijena sredstva u vrijednosti od

150.000,00 eura. Realizacijom prvog projekata biće nabavljene zimske i ljetnje uniforme, nabavka opreme za kontrolu i suzbijanje požara, nabavka opreme za spašavanje u slučaju poplava, izvršiće se obuke zaposlenih u službi zaštite za postupanje u slučajevima požara i poplava, nabavka vozila za Službu fizičke zaštite, dok će se realizacijom drugog projekta sprovesti aktivnosti kojom će se obezbijediti, uspostavljanje adekvatnog sistema separacije masti i ulja u komunalnom otpadu u cilju poboljšanja očuvanja biodiverziteta, a time doprinijeti i smanjenju zagađenja vodene sredine i degradacije biodiverziteta NP Skadarsko jezero.
U toku 2023. godine održan je sastanak sa predstavnicima Ministarstva evropskih poslova odnosno sa kancelarijom za Interreg program Hrvatska-Bosna-Crna Gora, koje smo upoznali sa realizovanim aktivnostima kroz projekat PA.CON. Na sastanku istaknuto je obostrano zadovoljstvo u saradnji prilikom realizacije ovog projekta te je proistekla ideja za produžetkom istog kroz PA.CON II na koji smo kasnije i aplicirali kao partneri sa međunarodnim partnerima.
Tokom 2023.godine JPNPCG je za potrebe NP Skadarsko jezero ostvarilo saradnju sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma i drugim ministarstvima u Vladi Crne Gore.
Od nadležnog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma dobijena je saglasnost na Plan upravljanja NP Skadarsko jezero, kao i Godišnji program upravljanja. Ministarstvo je usvojilo Izvještaj o radu JPNPCG.
U cilju pripreme i realizacije turističke sezone u Nacionalnom parku Skadarsko jezero ostvarena je koordinacija sa NTO Crne Gore, TO Bar i TO Tuzi, što je rezultiralo veoma uspješnom turističkom sezonom. U tom kontekstu naročito uspješna saradnja ostvarena je TO Bar koja je na međunarodnim sajmovima turizma promovisala turističku ponudu Parka koja je bazirana na aktivnom odmoru prirodi. Od posebnog značaja za NP Skadarsko jezero je bila njihova kampanja: „Bar na dvije obale“.
Na viši nivo je uzdignuta saradnja sa Opštinom Bar, a uspostavljena je saradnja sa novoformiranom Opštinom Zeta.
Tokom 2023.godine organizovani su različiti tematski sastanci sa turističkom privredom iz regiona Skadarskog jezera, renomiranim turističkim agencijama koje organizovano dovode turiste, predstavnicima udruženja sa područja Vranjine, Virpazara, Rijeke Crnojevića i dr.
Održani su sastanci i nastavljena saradnja sa brojnim NVO organizacijama u vezi zaštite prostora Skadarskog jezera.
Stručni saradnik za zaštitu životne sredine uzeo je učešće na završnoj konferenciji povodom završetka realizacije projekta „Skadarsko jezero bez zagađenja hemikalijama”, projekta SOLUTION. Vodeći partner projekta bio je Centar za ekotoksikološka ispitivanja - Podgorica, dok su projektni partneri Univerzitet Tirana i NVO Zeleni Centar Albanija.
Predstavnici JPNPCG uzeli su učešće i na radionici „Dijalog zainteresovanih strana povodom istupanja Crne Gore na samitu Ujedinjenih nacija posvećenom Ciljevima održivog razvoja", a koju je organizovala Kancelarija za održivi razvoj /Generalni sekretarijat Vlade u saradnji sa sistemom UN - a u Crnoj Gori, u okviru Platforme Nacionalnog savjeta za održivi razvoj: „Dijalozi za razvoj" koja je razvijena uz podršku NAP projekta finansiranog od strane Zelenog klimatskog fonda (ZKF).
Saradnja sa Vladom Crne Gore s jedne i Zelenim klimatskim fondom (Green Climate Fund – GCF) s druge strane, dovela je do početka implementacije projekta „Jačanje kapaciteta Crne

Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena". Održane su tri online radionice u okviru pripreme Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama.

Saradnja sa međunarodnim organizacijama i institucijama

JPNPCG kontinuirano ostvaruje saradnju sa međunarodnim organizacijama i institucijama, ali uvijek ima prostora za njeno unaprjeđivanje. Važno je naglasiti i da većina međunarodnih organizacija funkcioniše na principu plaćanja redovnih godišnjih članarina. Primjer za to je EUROPARC Federacija kojoj JPNPCG nije uplaćivalo članarinu od 2019.godine, uslijed nedostatka finansijskih sredstava. Uplatom zaostalih i ovogodišnje članarine ponovo je omogućeno aktivno učešće zaposlenih u JPNPCG na konferencijama, studijskim posjetama, zajedničkim projektima i sl. Članarina prema IUCN organizaciji je uplaćena u toku 2023.godine, što je omogućilo ponovno pokretanje saradnje i učešće na IUCN konferenciji za Evropu i Sjevernu i Centralnu Aziju koja je organizovana od 16-18. oktobra u Jerevanu. JPNPCG je uzelo učešće i na prvom Samitu za zaštićena područja Evrope i Evroazije koji je organizovan od 7-9. novembra u Gruziji.

Kao primjer dobre saradnje navodimo saradnju sa međunarodnom nevladinom organizacijom Parkovi Dinarida. Ostvareni su kontakti sa brojnim ambasadama koje se nalazi na teritoriji Crne Gore. U toku 2023. godine kontaktirana je ambasada Slovačke, Češke i Austrije, kao i brojne međunarodne institucije koje djeluju u oblasti zaštite životne sredine kao što su UNDP u UNESCO. Od ovih organizacija su dobijena usmjerenja i informacije na koji način je moguće dobiti sredstva iz oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja.

U kontekstu međunarodne saradnje, služba za projekte i međunarodnu saradnju je unaprijedila svoje kapacitete prisustvom treninzima i zaposlenjem još jednog lica sa iskustvom u pripremi i implementaciji projekata i na taj način je i prošireno polje istraživanja donatora i konkurisanja. Tako su u saradnji sa različitim domaćim i stranim partnerima pripremljene aplikacije za prekogranične programe bilateralne saradnje sa Albanijom ali i za trilateralne i multiralne programe poput Interreg Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora, Interreg Adrion, Interreg Danube Region, Horizon Program i sl.

U cilju proširenja vidljivosti Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore na međunarodnoj sceni i izgradnji mreže saradnje sa internacionalnim organizacijama uspostavljena je komunikacija sa Global Conservation i The thin Green Line, a sprovest će se i učlanjenja u Evropsku i Internacionalnu organizaciju rendžera.

U cilju proširenja partnerstava i mogućnosti apliciranja na fondove izvan programa projekata koje finansira Evropska Unija, izvršeno je opsežno web istraživanje, i kao rezultat toga zabilježeni su datumi poziva (npr. European Nature Trust, Rewilding Europe, DEFRA Darwin initiative, Global Biodiversity Framework Fund itd.), kao i budući pravci saradnje kroz Warner college of natural resources, Conservation International - Europe, ali i edukacije - OECD Blended Finances, VERRA VCS Program.

Saradnja sa lokalnim institucijama i organizacijama

Početkom godine odrađen je i niz sastanaka sa Opštinom Tuzi i Zeta, kao i NVO „Razvoj Vranj", u cilju saradnja na projektima vezanim za NP Skadarsko jezero. Razmatrani su projekti koji se tiču uspostavljanja edukativnih kampova za mlade, proširenja turističke ponude GLAMPING inventarom i unapređenja infrastrukture. Za ove potrebe uspostavljena je i saradnja sa

partnerskim organizacijama iz Albanije, i pripremljene su projektne aplikacije, međutim Opštine su odlučile aplicirati na samostalnim projektima.
Kroz poziv „Saradnja JPNPCG i NVO i drugih aktivnih činioca lokalne zajednice, temelj za očuvane parkove, snažniji i brži razvoj Nacionalnog parka Skadarsko jezero, a u krajnjem cilju i cjelokupne lokalne zajednice opština koje gravitiraju Parku" koji je upućen NVO organizacijama i drugim činiocima lokalne zajednica koje djeluju na prostoru NP Skadarsko jezero u oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja ovog Parka održan je sastanak sa predstavnicima ovih organizacija i lokalne zajednice. Time je Služba za projekte i međunarodnu saradnju održala prvi sastanak ovakve vrste na prostoru parka. Sastanak je imao za cilj da se ostvari saradnja sa NVO organizacijama i drugim činiocima lokalne zajednice koji djeluju u oblasti zaštite životne sredine i realizacije projektnih i drugih aktivnosti na prostoru Nacionalnog parka Skadarsko jezero. Služba za projekte i međunarodnu saradnju se stavila na raspolaganje svim organizacijama, da s obzirom da su ovo inicijalni sastanci koji se po prvi put organizuju na ovakav način, u narednom periodu da punu logističku i administrativnu kao i u saradnji sa menadžmentom institucionalnu podršku prilikom izrade i aplikacije ovih organizacija na projektnim idejama koje imaju za cilj zaštitu i održivi razvoj lokalne zajednice i prostora Nacionalnog parka Skadarsko jezero. U tom smislu, dogovorena je zajednička saradnja na projektima koji bi se pripremali i implementirali u okviru EU fondova, a i konkursa koje raspisuju drugi strani i domaći donatori.
U cilju pripreme i realizacije turističke sezone u Nacionalnom parku Skadarsko jezero ostvarena je koordinacija sa NTO Crne Gore, TO Bar i TO Tuzi, što je rezultiralo veoma uspješnom turističkom sezonom. U tom kontekstu naročito uspješna saradnja ostvarena je TO Bar koja je na međunarodnim sajmovima turizma promovisala turističku ponudu Parka koja je bazirana na aktivnom odmoru prirodi. Od posebnog značaja za NP Skadarsko jezero je bila njihova kampanja: „Bar na dvije obale".
Unaprijeđena je saradnja sa Opštinom Bar, a uspostavljena sa novoformiranom Opštinom Zeta.
Tokom 2023. godine organizovani su različiti tematski sastanci sa turističkom privredom iz regiona Skadarskog jezera, renomiranim turističkim agencijama koje organizovano dovode turiste, predstavnicima udruženja sa područja Vranjine, Virpazara, Rijeke Crnojevića i dr.
Održani su sastanci i nastavljena saradnja sa brojnim NVO organizacijama u vezi zaštite prostora Skadarskog jezera.

Socio-ekonomski forumi
NP Skadarsko jezero je sa stanovišta rada sa lokalnim zajednicama jedno od najkompleksnijih zaštićenih područja u Evropi. Demografski podaci sa popisa iz 2011.godine (očekuje se povećanje broja stanovnika nakon obrade podataka iz novog popisa) ukazuju da samo u granicama parka živi blizu 13000 stanovnika u administrativnom području opština Zeta, Tuzi, Bar i Prijestonice Cetinje. Veliki broj naselja sa različitim privrednim djelatnostima predstavlja poseban izazov u upravljanja u ovim zaštićenim područjem zbog različitih i često suprotstavljenih interesa.
Da bi unaprijedili rad sa lokalnom zajednicom i korisnicima prostora parka JPNP je pristupilo formiranju Socio - ekonomskog foruma za NP Skadarsko jezero. U 2023.godini učinjen je poseban napor u unaprjeđenju saradnje kroz terenski na osnovu kojeg je definisan broj različitih klastera i urađena baza podataka. Na osnovu toga u novembru mjesecu je

organizovan veliki sastanak sa svim relevantnim subjektima sa lokalnog i nacionalnog nivoa, na kojem su analizirani ostvareni rezultati u ovom nacionalnom parku, izazovi sa kojima se suočava Uprava JPNPCG i Uprava NP Skadarsko jezero prilikom kreiranja i implementacije svojih programskih politika. Konstatovan je napredak u radu parka, ali i detektovani brojni problemi koji se samo zajedničkim radom i inkluzivnim pristupom mogu rješavati na zadovoljstvo upravljača i lokalnih zajednica. Prikupljeni podaci i baza podataka su solidan temelj na osnovu kojih se rad i saradnja sa lokalnim strukturama u narednom periodu može podići na viši nivo.

Fizička zaštita Parka

Kljucni problem u Nacionalnom Parku Skadarsko jezero je sprječavanje nelegalne aktivnosti, a prije svega nelegalnog izvora ribe. Takođe, veliki problem predstavlja nelegalna gradnja i nelegalan prevoz posjetilaca. Ovo su višedecenijski problemi u ovom Nacionalnom parku.

Kapaciteti Službe za kontrolu i monitoring su usmjereni na pružanje tehničke i fizičke asistencije službama fizičke zaštite, sa posebnim akcentom na Službu fizičke zaštite NP Skadarsko jezero.

Ono što je neophodno da se unaprijedi u 2024. godini je da se ojača tehnička opremljenost Službe za kontrolu i monitoring u vidu većeg broja kamera, termalnih kamera, kamera zamki, termalnih dronova. Ovo iz razloga da bi površina Skadarskog jezera procentualno više bila pokrivena.

Takođe, potrebno je obezbijediti jedno plovilo sa prikolicom i jedno adekvatno vozilo za potrebe Službe za kontrolu i monitoring sa ciljem vršenja vanrednih kontrola i obilaska terena u ovom Parku.

Što se tiče nelegalnog prevoza posjetilaca neophodno je unaprijediti saradnju sa nadležnim inspekcijskim organima. U 2023. godini inicirali smo pojačani inspekcijski nadzor u odnosu na 2022. godinu, i neophodno je u budućem periodu ovu saradnju dodatno unaprijediti.

Za sprječavanje nelegalnog prevoza posjetilaca potrebno je obezbjediti gore navedena materijalno tehnička sredstva odnosno kamere, plovila i vozilo. U Upravnoj zgradi Parka potrebno je instalirati sistem za prisustvo na poslu, preko kojeg bi olakšali dosadašnju kontrolu prisustva, te bi se na taj način ljudski resursi Službe za kontrolu i monitoring mogli usmjeriti na izvršenje drugih radnih zadataka.

Postavljanje parking prostora na predviđenim lokacijama. Ovo je potrebno zbog rasterećenja Virpazara kao popularne turističke destinacije, koja je preopterećena u ljetnjim mjesecima. Takođe, uvećalo bi prihode u NP Skadarsko jezero i Javnog preduzeća.

Nakon uređenja parking prostora u Virpazaru neophodno je izvršiti postavljanje video nadzora.

Takođe potrebna je instalacija video nadzora na objektu Centra za posjetioce u Virpazaru zbog unapređenja kontrole iznajmljivanja kajaka i nelegalnog prevoza posjetioca.

Održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture

Antropogeni pritisci na području Parka uglavnom su izraženi kroz nesavjesno odlaganje otpada koji predstavljaju veliki pritisak na životnu sredinu. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore prepoznaje važnost održivog upravljanje otpadom naročito zbog vidljivih uticaja otpada po zdravlje i životnu sredinu. U narednom periodu nastaviće se sa preduzimanjem mjera i aktivnosti koje sprovodi Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture i Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj.

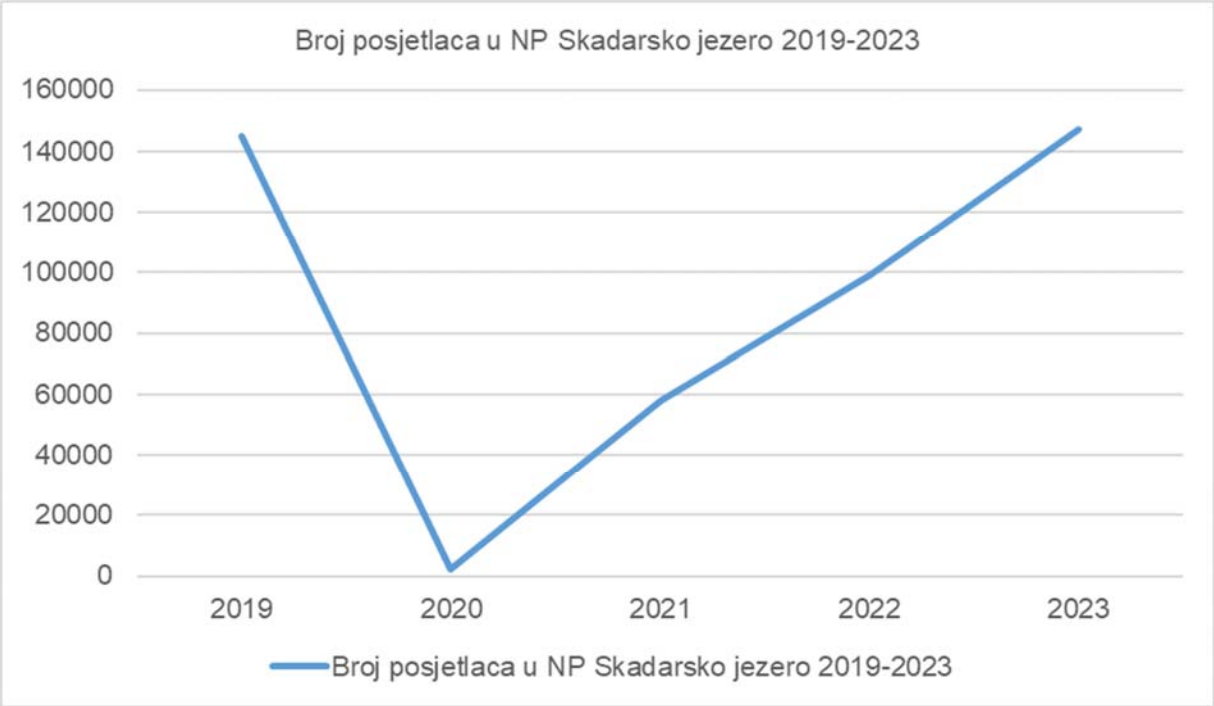
Problem odlaganja otpada je jedan od par ključnih problema na prostoru NP Skadarsko jezero. Veliki broj pritoka, a naročito rijeka Morača, donose velike količine raznog otpada koji je na pojedinim djelovima jezera jako teško sakupiti. Ništa manji problem nijesu ni odlagališta otpada na neposrednoj obali. Služba ambijentalne higijene i infrastrukture NPSJ i pored velikog truda nema dovoljno kapaciteta da može ovaj problem riješiti. Nema dovoljan broj izvršilaca, potrebnu opremu a prije svega adekvatno plovilo. Plovilo kojim raspolaže ova Služba je većinu vremena na raspolaganju Službi fizičke zaštite. Problem sa odlagalištima je ujedno i nemar komunalnih preduzeća okolnih opština. U njihovoj je nadležnosti pražnjenje kontejnera, sakupljanje otpada sa odlagališta i odvoženje na deponije. Međutim, često to ne rade naročito sa odlagalištima koja su lokalnog karaktera i uvučena u naselja.

4. POSJETE NP SKADARSKO JEZERO

Park je najposjećeniji od maja do kraja oktobra. Prema broju prodatih ulaznica, tokom 2023. godine Park je posjetilo 152012 posjetilaca. Najveći broj posjetilaca su inostrani turisti, a Park posjećuju organizovane grupe preko turističkih agencija, lokalnih turoperatera, individualno, kao i organizovane studijske posjete i đačke ekskurzije. Grupne posjete, kroz agencijske pakete, najviše koriste uslugu krstarenja Skadarskim jezerom, koju organizuju lokalni preduzetnici. Individualni posjetioci zainteresovani su pored krstarenja i za kajakarenje, sportski ribolov, posmatranje ptica, pješačenje.
Na osnovu broja prodatih ulaznica utvrđen je ukupan broj posjetilaca Nacionalnog parka Skadarsko jezero. U tabeli dat je prikaz broja posjetilaca za posljednjih pet godina.

Tabela 6: B*roj posjetilaca u periodu od 2019. do 2023. godine u NP Skadarsko jezero*

Godina	2019	2020	2021	2022	2023
	145,237	2,423	57,979	99,234	147,070

***Grafikon 8**: Broj posjetilaca u NP Skadarsko jezero za period 2019-2023*

Analiza podataka pokazuje da je broj posjetilaca u odnosu na prethodnu 2022. godinu veći za 47,07%.

5. PROJEKTI

Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa ostalim službama preduzeća, a u skladu sa pozivima, kroz partnerske saradnje sa međunarodnim i domaćim organizacijama aplicirala, učestvovala i dala podršku ukupno na 24 projektne ideje. Kroz projekte kojima je aplicirano za donatorska sredstva obuhvaćene su oblasti: jačanje kapaciteta Službe fizičke zaštite, zaštita prirode, izgradnje turističke infrastrukture, saradnja sa lokalnom zajednicom, izrada strateške dokumentacije i druge aktivnosti koje su u skladu sa planovima i programima upravljanja Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore. Za Nacionalni park Skadarsko jezero aplicirano je ili je u pripremi 8 projektnih ideja od čega su dvije aplikacije u fazi odobrenja projekta, četiri projekta su odobrena i jedna aplikacija nije odobrena. U toku 2023. godine završena je i realizacija projekta PA.CON za koji je napisan i odobren izvještaj od strane kontrolnog tijela o realizaciji istog.

Grafikon 9: *Prikaz projekata po fazama za nacionalni park Prokletije u 2023. godini.*

U nastavku je dat kratak pregled i informacije vezane za projekte koji se realizuju ili kojim se apliciralo za donatorska sredstva:

PA.CON - Pannonia – Adria Connection
Vrijednost projekta: 227.559,84 €
Status: Projekat je realizovan
Donator : EU - IPA INTERREG
Početkom 2023. godine završena je implementacija projekta Panonsko-jadranska veza/ PA.CON kojeg finansira Evropska unija kroz EU IPA INTERREG Program prekogranične saradnje između Hrvatske, BiH i Crne Gore 2014-2020 a u saradnji sa međunarodnim partnerima iz Hrvatske Opštinom NIjemci i gradom Tuzla i Udruženja za razvoj NERDA iz Bosne i Hercegovine. Ukupan budžet projekta i EU kofinansiranje: 1.870.267,92 €/ 1.578.319,07 € od čega je iznos predviđen za Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore 227.559,84 €. Nakon što je projekat završen sačinjen je izvještaj o realizaciji aktivnosti koji je odobren od strane ugovornog tijela.
Za potrebe implementacije projekta „Pannonia-Adria Connection" (PA.CON) urađene su slijedeće aktivnosti: Adaptacija enterijera Info centra NPCG u Viprazaru u izložbenom prostoru, Osmatracnice Radus I Stanaj, 3D znak I LOVE SKADAR LAKE, Pontoni za gniježdenje pelikana, Hidroizolaciona adaptacija Centra za posjetioce na Vranjini, Markacija biciklističke staze Virpazar – Ckla ,Restauracija pješačke staze u Virpazaru, Nabavka opreme – električna bicikla i solarnu stanicu i Izrada skulptura ptica u Centru za posjetioce u Virpazaru.

„Sliv Skadarskog jezera - prekogranični rezervat biosfere”
Vrijednost projekta: 54.650,00€
Status projekta: U toku realizacija projekta
Donator: EU - Program IPA II
Projekat ima za cilj da donese pozitivan uticaj na važan prekogranični ekosistem koji dijele Albanija i Crna Gora kako bi se održivo i kolaborativno upravljalo ovim područjem za dobrobit zajednica i same prirode, u skladu sa uslovima UNESCO-ovog programa Čovjek i biosfera.
Očekivani rezultati projekta su:
Crna Gora i Albanija podnose UNESCO-u participativno razvijen prekogranični formular za nominaciju sliva Skadarskog jezera za rezervat biosfere.
Zainteresovane strane i lokalno stanovništvo osposobljeni da učestvuju i podrže nominaciju za UNESCO TBR.
Regionalna agencija za zaštićena područja u Skadru i Kancelarija za nacionalne parkove u Podgorici opremljene su za povećanje učestalosti i obima aktivnosti i programa konzervacije i monitoringa.
Partneri na projektu su: Ekološki centar za razvoj, edukaciju i umrežavanje (EDEN centar), Program za životnu sredinu (EnvPro), Javno preduzeće Nacionalni parkovi Crne Gore (JPNPCG), Regionalna jedinica Skadra/Nacionalna agencija za zaštićena područja u Albaniji (NAPA) Pridruženi partneri su: Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma Crne Gore, Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore i Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine Albanije.
Projekat je počeo 1. februara 2023. godine i trajaće 30 mjeseci. Podržan je u okviru Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija 2014-2020, Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA II), a finansira se iz fondova EU.
Ovim projektom planirana je nabavka dva računara, terenska obuća za odjeljenje za zaštitu prirodne baštine, oprema za stručnu službu (lupe, mikroskopi, dron, kamera zamke isl.), izrada studije o invazivnoj vrsti *Amoprha fruticosa*, kao i nabavka plovila.

„Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada Službe fizičke zaštite“
Vrijednost projekta: 153.000,00 €
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.
Donator: Fond za zaštitu životne sredine - Eko fond
U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku rendžersku službu za potrebe spašavanja i požara za svih pet nacionalnih parkova. Nakon poziva za dostavljanje predloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, služba za projekte i međunarodnu saradnju napisala i aplicirala za ova sredstva.
Projekat Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite ima značaj u zaštiti i očuvanju prirodnih resursa nacionalnih parkova u Crnoj Gori. Kroz nabavku odgovarajuće opreme, obuke i jačanje kompetencija zaposlenih, projekt ima za cilj povećati efikasnost službe fizičke zaštite u borbi protiv požara i poplava, poboljšati brzinu reagovanja u hitnim situacijama i osigurati da članovi službe imaju potrebna znanja i vještine za efikasno upravljanje prirodnim nepogodama. Time će se osigurati bolja zaštita prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova i očuvanje njihovog biodiverziteta.

Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite.
Specifični ciljevi projekta su povećanje efikasnosti službe zaštite u borbi protiv požara i poplava, povećanje brzine odgovora službe fizičke zaštite, jačanje kompetencija zaposlenih u službi fizičke zaštite, povećanje efikasnosti i mobilnost službi zaštite i službe za kontrolu i monitoring.
Krajem 2023. godine aplikacija je odobrena u ukupnom iznosu od 153.000 eura od čega se strane Eko fonda finansira 80% projekta u iznosu od 130.000 eura. Kroz projekat je planirana nabavka zimske i ljetnje uniforme, nabavka opreme za kontrolu i suzbijanje požara; nabavka opreme za spašavanje u slučaju poplava; Obuke službe zaposlenih u službi zaštite za postupanje u slučajevima požara i poplava; nabavka vozila za službu zaštite nacionalnih parkova.
Nakon što je projekat odobren krenulo se u implementaciju te su krajem 2023. godine sprovedene aktivnosti istraživanje tržišta za nabavku uniformi za nadzornike nacionalnih parkova Crne Gore. Takođe u novembru 2023. godine od sredstava koja su obezbijeđena ovim projektom organizovana je i sprovedene obuka rendžera.

„**EcoDaLLi „ECOsystem-based governance with DAnube lighthouse Living Lab fo sustainable Innovation processes“**
Vrijednost projekta: u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi 17.400,00 €.
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.
Donator: Steinbeis Europa Zentrum - Horizon program
JPNPCG je u projekat uključeno u svojstvu podugovarača a konzorcijum čini značajan broj renomiranih partnera iz čitave Evrope kojim koordiniše partner iz Njemačke „Steinbeis Europa Zentrum''. Projekat se sprovodi kroz Program Horizon.
Aktivnosti koje se sprovode kroz projekat: Organizacija dvije radionice za promociju EcoDaLLi projektnih aktivnosti u Crnoj Gori; Diseminacija projekata na organiziranim radionicama te na društvenim mrežama; Online prisutnost na projektnim sastancima: Sudjelovanje u implementaciji projektnih aktivnosti vezanih za WP3, WP4 i WP6 te u pisanju njihovih rezultata (engl. deliverable documents); Prisutnost uživo na tri Living Lab EcoDaLLi događanja; Mapiranje dionika od važnosti za projekt EcoDaLLi na području Crne Gore; Upisivanje aktivnih i sprovedenih projekata u Mission Charter za područje Crne Gore; Prikupljanje i upisivanje podataka u EcoDaLLi portal.

„AquaWatch- Advanced Surveillance and Enforcement for the Protection of Skadar Lake's Aquatic Ecosystem“
Vrijednost doniranih sredstava: 50 000 € za 2024, 50 000 € za 2025. godinu.
Donator: Global conservation
Status: U procesu
U saradnji sa međunarodnom organizacijom Global Conservation koja direktno finansira projekte koji se tiči zaštite životne sredine nacionalnih parkova, Javno preduzeće je apliciralo sa projektom „AquaWatch- Advanced Surveillance and Enforcement for the Protection of Skadar Lake's Aquatic Ecosystem”. Ovaj projekat ima za cilj unapređenje kapaciteta Službe zaštite nacionalnog parka Skadarsko jezero, kroz nabavku potrebne opreme i sredstava. Projektom je

planirana nabavka patrolnih telefona, kamera zamki, kaciga i GoPro kamera, termalnog drona i patrlonih vozila. Projekat je u fazi odobrenja.

IMA WAVE - Inovativni modeli upravljanja slatkim vodama u jadranskom i jonskom regionu
Vrijednost doniranih sredstava: 219.240,00 €
Donator: Interreg Adrion
Status: Aplicirano – u procesu
IMA-VAVE projekat se fokusira na razvoj inovativnih modela za upravljanje slatkom vodom u Jadranskom i Jonskom regionu. Cilj mu je da unaprijedi očuvanje i održivo korišćenje slatkovodnih resursa kroz primjenu strategija pametne specijalizacije Aktivnosti koje su planirane ovim projektom su: A1.1. Analiza pravnog okvira, A1.2. Zajednička strateška akcija u očuvanju zdravlja jezera, A1.3. Otkrivanje inovativnih praksi u očuvanju zdravlja jezera u Jadransko-jonskom regionu, A2.1. Terensko istraživanje, A2.2. Razvoj zajedničkog modela pametnog upravljanja slatkim vodama jezera, A3.1. Sprovođenje DNK analize, A3.2. Testiranje i instalacija Senzora, A3.3. Uspostavljanje zajedničke digitalne e-baze podataka, A3.4. Finalna konferencija.

„Unapređenje komunalne infrastrukture u Nacionalnom parku „Skadarsko jezero“
Vrijednost projekta: 23.530,00 €
Donator: Fond za zaštitu životne sredine Crne Gore- Eko Fond
Status: Projekat se realizuje
U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija kojom će se obezbijediti, uspostavljanje adekvatnog sistema separacije masti i ulja u komunalnom otpadu u cilju poboljšanja očuvanja biodiverziteta a time doprinijeti i smanjenju zagađenja vodene sredine i degradacije biodiverziteta NP Skadarsko jezero.
Nakon poziva za dostavljanje predloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, služba za projekte i međunarodnu saradnju napisala i aplicirala za ova sredstva. Krajem 2023. godine aplikacija je odobrena u ukupnom iznosu od 23.530,00 € od čega se strane Eko fonda finansira 80% projekta u iznosu od 20.00 0€ dok preostali dio od 3.530,00 € će se finansirati od sredstava JPNPCG.
Opšti cilj ovog projekta je smanjenje uticaja otpadnih voda i komunalnog otpada na ekosistem Skadarskog jezera, dok su specifični ciljevi, adekvatna separacija masti i ulja u komunalnom otpadu, unapređen sistem skupljanja otpadnih voda, unapređenje komunalne infrastrukture u NP Skadarsko jezero. Projekat „Unapređenje komunalne infrastrukture u Nacionalnom parku Skadarsko jezero“ ima značaj u zaštiti i očuvanju prirodnih resursa NP Skadarsko jezero.
Separacija masti i ulja će spriječiti odlivanje organskog otpada iz restorana „Jezero“ i umanjiti negativni uticaj koji masti i ulja imaju na prirodu ne samo iz ugla zagađenja u smislu promjene hemijskih svojstava vode te samim tim i uticaja na živi svijet u jezeru, već i na vrste koje su posebno osjetljive na ovaj vid onečišćenja – u prvom redu ptice.
Realizacijom ovog projekta osim ispunjavanja zakonskih obaveza, dao bi se doprinos i ostvarivanju mnogih mjera i aktivnosti iz Plana upravljanja komunalnim otpadnim vodama u Crnoj Gori (2020–2035) i u skladu sa Direktivom Savjeta EU 91-271-EEC.

6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA

Urađena je izmjena i dopuna Programa objekata privremenog karaktera za NP Skadarsko jezero 2020-2024. godina za 2023. godinu i sproveden postupak za davanje u zakup zemljišta u državnoj svojini radi postavljanja privremenih objekata na teritoriji Parka, na osnovu kojeg je potpisano 11 ugovora i izdat isti broj urbanističko-tehničkih uslova najpovoljnijim zakupcima. U zakup su date sledeće lokacije: lokacija 7.1 (otvoreni šank ili plažni bar, ugostiteljska terasa, pokretna toaletna kabina/mobilni sanitarni blok), lokacija 16 (ugostiteljska terasa), lokacija 17.1 (štand), lokacija 17.2 (štand), lokacija 17.3 (štand), lokacija 17.5 (štand), lokacija 17.6 (ugostiteljska terasa), 17.8 (ugostiteljska terasa), lokacija 19 (informacioni pult, ugostiteljska terasa, brod (splav) privezan za obalu), lokacija 20.1 (ugostiteljska terasa), lokacija 20.2 (kiosk). Takođe su izdata tri (3) urbanističko-tehnička uslova za postavljanje privremenih objekata na parcelama u privatnom vlasništvu za sledeće lokacije: lokacija 36 (četiri vikend kućice), lokacija 41 (privremeni ugostiteljski objekat sa terasom, auto kamp, avanturistički park, sportski objekat – otvoreni teren i mobilijar sportskog karaktera, privremeno parkiralište, informacioni punkt, ponton), lokacija 61 (auto kamp) i deset (10) za privremene objekte koji se nalaze u vlasništvu nacionalnih parkova za sledeće lokacije: lokacija 3.1 (privremeno parkiralište), lokacija 7.3 (objekat za nadzornike zaštićenog područja), lokacija 18.1 (privremeno parkiralište), lokacija 20.5 (privremeno parkiralište), lokacija 22.1 (privremeno parkiralište), lokacija 23 (privremeno parkiralište), lokacija 27.1 (objekat za nadzornike zaštićenog područja), lokacija 47.1 (privremeno parkiralište), lokacija 13 (objekat za nadzornike zaštićenog područja), lokacija 60 (objekat za nadzornike zaštićenog područja).

***Grafikon 10**: Broj izdatih Urbanističko tehničkih uslova u NP Skadarsko jezero*

***Grafikon 11**: Pregled izdatih urbanističko-tehničkih uslova*

7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U toku 2023.godine upravi NP Skadarsko jezero i JPNPCG nijesu prijavljene naučne-istraživače aktivnosti na teritoriji Parka. Agenciji za zaštitu životne sredine upućen je dopis broj 05-84 od datuma 16.01.2024.godine sa zahtjevom za dostavljanje podataka/izvještaja o sprovedenim naučnim i obrazovnim istraživanjima na području nacionalnih parkova Crne Gore tokom 2023. godine, ali do pisanja ovog Izvještaja od Agencije za zaštitu životne sredine, koja je nadležni organ za izdavanje dozvole za sprovođenje naučno-istraživačkih aktivnosti nijesmo dobili odgovor.

U toku 2023.godine JPNPCG su Agenciji za zaštitu životne sredine dostavili mišljenje za obavljanje naučno-obrazovnih istraživanja na teritoriji Parka po sljedećim zahtjevima:

- zahtjev za sakupljanje biljaka za studente Biološkog fakulteta iz Beograda u okviru obaveznog predmeta Terenski praktikum 2 na master studijama
- zahtjev za sakupljanje i izvoz škorpija (*Scorpiones, Euscorpiones*) u naučno-istraživačke svrhe od strane istraživačkog tima Javier Blasco Arostegui-a
- zahtjev za vršenje biospeleoloških istraživanja podzemnih rakova (*Crustacea*) i kornjaša (*Coleoptera*) od strane doc.dr Cane Fišer-a sa Biotehničkog fakulteta Univerziteta u Ljubljani.
- zahtjev za obavljanje naučnih istraživanja - obilježavanje divljih vrsta ptica (prstenovanje) zatraženo od strane Centra za zaštitu i proučavanje ptica
- zahtjev za obavljanje naučnih istraživanja-terensko istraživanje, postavljanje satelitskih odašiljač i prstenovanje ptica zatraženo od strane Centra za zaštitu i proučavanje ptica
- zahtjev za obavljanje naučnih istraživanja - prikupljanje genetičkog materijala iz pera ptice Noćnog potrka zatraženo od strane Centra za zaštitu i proučavanje ptica

- zahtjev za obavljanja naučnih i obrazovnih istraživanja Obodske pećine od strane Biospeleološkog društva Crne Gore
- saglasnost za izvođenje naučno-istraživačkog rada na akvatoriju Skadarskog jezera u cilju izrade naredbe o ribolovnim zabranima, lovostaju i minimalnim veličinama riba i drugih organizama ispod kojih je zabranjen ulov, a koji je uputio Univerzitet Crne Gore / prirodno - matematički fakultet.

8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA

U cilju zaštite i očuvanja prirode, te stvaranja uslova za neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja prirodnih resursa na području Nacionalnih parkova Crne Gore, Javno preduzeće teži da obezbijedi uslove za obavljanje neposredne zaštite i nadzora nad zaštićenim područjima, turističku djelatnost uključujući različite sadržaje sportsko-rekreativnog turizma za posjetioce, te promociju prirodnog bogatstva nacionalnih parkova kao destinacije, i druge poslove u skladu sa zakonom, što bi trebalo da doprinese stvaranju jedinstvene ponude na globalnom turističkom tržištu.
Sredstva koja Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore uspije da ostvari na godišnjem nivou iz sopstvenih prihoda nijesu dovoljna za samostalno funkcionisanje i realizaciju tekućih i programskih aktivnosti, te se finansiraju i subvencijama iz državnog budžeta.
Sredstva za rad preduzeća obezbjeđuju se iz:

- Budžeta Crne Gore;
- Naknada za korišćenje nacionalnih parkova iz člana 21 Zakona o nacionalnim parkovima;
- Donacija;
- Kredita;
- Drugih izvora u skladu sa Zakonom.

Na kraju kalendarske godine vrši se izrada Završnog računa (bilans stanja, bilans uspjeha, statistički aneks, promjene na kapitalu, tok gotovine, napomene uz finansijske izvještaje). Završni račun usvaja Upravni odbor Javnog preduzeća. Usvojeni Završni račun se predaje Upravi prihoda i Carina (Ministarstvo finansija) do 31. marta za prethodnu godinu u skladu sa odredbama Zakona o računovodstvu.

Prihodi
Odlukom o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova definisane su naknade u skladu sa članom 21, Zakona o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 39/2016) a odnose se na sledeće:

- ulazak u Nacionalni park;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje zbirke, korišćenje informativno-edukativnog materijala i dr.);

- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (stalne i privremene);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostorija Nacionalnog parka;
- korišćenje mineralnih sirovina;
- iznajmljivanje sredstava i opreme za sport i rekreaciju (čamaca, brodova, kajaka, bicikala i dr.);
- organizovano posmatranje ptica;
- kampovanje;
- splavarenje i rafting;
- loženje vatre na posebno uređenim mjestima;
- džiping ture;
- parking;
- sportske i kulturne manifestacije;
- korišćenje plaža;
- trafo stanice;
- uspostavljanje zona sanitarne zaštite vodozahvata u sistemima javnog vodosnabdijevanja;
- korišćenje prostora za žičare, uspinjače i ski liftove;
- postavljanje privremenih objekata;
- postavljanje bilborda i reklamnih panoa;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, TV reklama i spotova;
- privredni i sportsko rekreativni ribolov;
- splavarenje i upotrebu plovila u sportsko rekreativne svrhe;
- korišćenje imena i znaka Nacionalnog parka;
- sakupljanje i branje šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

U narednoj tabeli su prikazani prihodi NP Skadarsko jezero koji su ostvareni u toku 2023. godine. Najveće učešće u ukupnim prihodima zauzimaju prihodi od naknada za ulazak u nacionalni park (76%), zatim prihodi od naplate ribolovnih dozvola (8%).

***Tabela 7**: Prihodi NP Skadarsko jezero koji su ostvareni u toku 2023.godine*

Elementi	**2023.godina**
Prihodi od ulaznica	741.598,90
Prihodi od ribolovnih dozvola	77.157,02
Prihodi od stalnih i privremenih objekata	63.031,00
Prihodi od donacija	47.353,90
Prihodi od upotrebe plovila	20.371,86
Ostali prihodi	21.229,34
UKUPNO (€)	**970.742,02**

Prihodima od donacija realizovane su aktivnosti u okviru projekta „Panonsko-jadranska veza“ (Pannonia – Adria Connection /PA.CON) koji je sufinansiran sredstvima ERDF-a i IPA II fondova

Evropske unije kroz Interreg Program Hrvatska - Bosna i Hercegovina - Crna Gora 2014-2020, kroz prioritetnu liniju 3 - Doprinos razvoju turizma i očuvanju kulturne i prirodne baštine. U okviru PACON projekta, JPNPCG je u 2023. godini realizovalo nabavku električnih bicikala, solarne stanice za njihovo punjenje i izradu skulptura ptica koje će obogatiti Centar za posjetioce Virpazar.
Prihodima od donacija CZIP-a u iznosu od 17.180,00 finansirana je nabavka dvogleda, solarnih klupa i mapa za NP Skadarsko jezero.

Rashodi
Finansijska sredstva Javnog preduzeća troše se u skladu sa zakonom i opštim aktima preduzeća, donijetim odlukama, planovima i programima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima, u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Javnog preduzeća.

- Investiciona ulaganja (izrada tehničke dokumentacije, elaborati, studije, geodetska snimanja, recenzije, izvođenje radova sa nadzorom);
- Troškovi tekućeg održavanja opreme, vozila, plovila, objekata i drugih osnovnih sredstava
- Monitoring i praćenje stanja životne sredine;
- Ostali poslovni rashodi (troškovi struje, vode, telefon, internet, reklama, zakup prostorija, kancelarijski materijal, održavanje higijene i ostali režijski troškovi);
- Osnovna sredstva (nabavka opreme, vozila i dr.);
- Zarade i ostala lična primanja zaposlenih;
- Prenesene aktivnosti.

U narednoj tabeli su prikazani rashodi NP Skadarsko jezero nastali u toku 2023. godine. Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija svih nacionalnih parkova, na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova. Kako se aktivnosti ovih službi obavljaju u korist svih nacionalnih parkova, troškovi Službi zajedničkih poslova su izraženi u iznosu koji predstavlja učešće NP Skadarsko jezero u ukupnim troškovima nacionalnih parkova. U cilju sveobuhvatnog prikaza ukupnih rashoda, u tabeli su pripadajući rashodi Službi zajedničkih poslova zasebno prikazani. Zasebno su izdvojeni troškovi goriva koji su ostvareni na značajno višem nivou u odnosu na ostale nacionalne parkove zbog potrebe kontrole nelegalnih aktivnosti plovnim sredstvima na vodenoj površini.

***Tabela 8**: Prikaz rashoda NP Skadarsko jezero u toku 2023.godine*

Elementi	**2023.godina**
Troškovi ljudskih resursa	770.953,79
Pripadajući troškovi ljudskih resursa SZP	321.132,96
Troškovi režija i održavanje objekata, vozila i plovila	105.817,19
Pripadajući troškovi režija i održavanja SZP	64.168,79
Programske aktivnosti	62.367,00
Troškovi goriva za plovila	30.379,96
UKUPNO (€)	**1.354.819,69**

9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Javno preduzeće za nacionalne parkove je Programom upravljanja za 2023. godinu planiralo 87 aktivnost, od kojih su realizovane 54 aktivnosti dok 33 aktivnosti nijesu realizovane. Stepen realizacije programskih aktivnosti na nivou Nacionalnog parka Skadarsko jezero je 62% (Grafikon 12).

***Grafikon 12**: Stepen realizacije programskih aktivnosti u NP Skadarsko jezero*

Realizacija planiranih aktivnosti u 2023. godini bila je na dobrom nivou. Ovdje je potrebno napomenuti da je realizacija pojedinih aktivnosti, direktno zavisila od realizacije drugih aktivnosti pa je tako npr. ne realizacija izrade mobilne aplikaciju za rad na terenu, uslovila nemogućnost organizovanja obuke nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije, a to je onda uslovilo i ne realizaciju aktivnosti koja se odnosila na kontrolisanje ubiranja divlje flore na terenu i unošenja dobijenih podataka u Excel tabelu.

Nedostatak finansijskih sredstava, u prva dva kvartala 2023.godine, dok Javno preduzeće nije počelo da ostvaruje značajnije prihode po osnovu prodaje ulaznica i po osnovu drugih naknada za korišćenje nacionalnih parkova, uslovila je ne realizaciju pojedinih aktivnosti, a koje su se prvenstveno odnosile na: izradu i postavljanje tabli i smjerokaza, izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete, nabavku materijalno-tehničkih sredstava za Službu fizičke zaštite Parka, nabavku zamki za istraživanje faune sisara, izradu idejnog rješenja za formiranje odmorišta za kajakaše, nabavku dodatne opreme za unapređenje turističke ponude kajakarenje, izradu i postavljanje novih kontrolno-naplatnih punktova, izradu skladišta za čuvanje i pretakanje goriva na Vranjini i dr.

U narednom periodu potrebno je:

- Angažovati stručne saradnike za herpetofaunu i materijalnu kulturnu baštinu u cilju jačanja stručnog kapaciteta Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj i izvršiti nabavku potrebnih materijalno tehničkih sredstava neophodnih za monitoring faune sisara;

- Nastaviti saradnju sa klasterima u okviru socio-ekonomskih foruma;
- Aplicirati na projektima koji će unaprijediti zaštitu i održivi razvoj Parka i ojačati saradnju sa lokalnim stanovništvom;
- Izraditi Studiju kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u Parku;
- Razviti interpretativne i turističke programe obilaska Parka;
- Potrebno je unaprijediti saradnju sa nadležnim organima sa ciljem sprječavanja ulaska četvorotočkaša na područje Parka, posebno na prostoru Žabljačkih livada ;
- Postaviti info table vezano za zabranjeno skretanje kvadova i džipova van glavnog puta;
- Izvršiti popravku i adaptaciju postojećih i izvršiti nabavku novog mobiljara (klupe, stolovi, nadstrešnice, korpe za otpatke, osmatračnice za ptice);
- Izvršiti adaptaciju Upravne zgrade na Vranjini;
- Urediti idejno rješenje i glavni projekat za Mobile home;
- Dopuniti glavne, najavne i informativne table i smjerokaze;
- U cilju unapređenja fizičke zaštite i bolje kontrole prostora Parka neophodno je izvršiti nabavku plovila;
- Inicirati uspostavljanje ribarske osnove sa predstavnicima Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, kao i sa predstavnicima Prirodno - matematičkog fakulteta u Podgorici;
- Uspostaviti plovne puteve na području Jezera;
- Urediti postojeće parking prostore;
- Izgraditi skladište za čuvanje i pretakanje goriva na Vranjini za potrebe plovnog parka Parka;
- Izvršiti adaptaciju Expo prostora na Vranjini;
- Urediti vidikovac na Vranjini i vidikovac Obod;
- Zamijeniti devastirani kontrolno-naplatni punkt na Lipoviku novim;
- U saradnji sa komunalnim preduzećima opština koje gravitiraju u Parku izvršiti sanaciju neuređenih odlagališta otpada na području Parka;
- Inicirati prema nadležnim institucijama i organizacijama formiranje radnog tijela koje će definisati izvore finansiranja, budžet i dinamiku za utvrđivanje i obilježavanje jasnih granica Parka;

10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta	
Cilj 1.1.	**Zaštita i održivo korišćenje vodenih resursa**
Aktivnost 1.1.1.	**Monitoring hidroloških objekata**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju i Upravom za vode, vršiće se monitoring hidroloških objekata u skladu sa važećom zakonskom regulativom
Indikator aktivnosti	*Ispitan kvalitet vode na području Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor

	Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Cilj 1.2	**Sprječavanje nastanka otpada**
Aktivnost 1.2.1	**Sanacija neuređenih odlagališta otpada na području Parka**
Opis aktivnosti	Vršiće se kontrola stanja na terenu, kako bi se spriječilo nastajanje nelegalnih odlagališta i prikupiće se podaci o lokacijama, vrstama, količinama i porijeklu otpada
Indikator aktivnosti	*Broj nelegalnih odlagališta i procjena količine otpada*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	350,00
Cilj 1.3.	**Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste**
Aktivnost 1.3.1.	**Izvršiti obuku stručnih saradnika za floru i vegetaciju za rad u Geografsko informacionom sistemu**
Opis aktivnosti	Za potrebe ažuriranja baze sa kompletnim setom podataka o flori i vegetaciji, izvršiće se obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnici osposobljeni za rad u GIS-u*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	0,00 Troškovi realizacije od 100,00 eura su prikazani u Izvještaju za NP Biogradska gora
Aktivnost 1.3.2	**Izraditi mobilnu aplikaciju u cilju boljeg monitoringa i prikupljanja podataka**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja taksonomskih i stanišnih podataka izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Funkcionalna mobilna aplikacija*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.3.3	**Nastaviti inventarizaciju nacionalno i/ili međunarodno značajnih biljnih taksona**
Opis aktivnosti	Nastaviće se sa unosom literaturnih i terenskih podataka u Excel-bazu, na sređivanju i sistematizaciji taksonomskih i drugih podataka, na nomenklaturnim usaglašavanjima unijetih taksona sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Catalogue of Life, The Euro+Med Plant Base i The Plant List). Definisanjem važećeg naziva (accepted name) riješiće se problem sinonima i utvrditi konačan broj popisanih taksona na nivou vrste i podvrste. Upoređivanjem sa EU IUCN listom utvrdiće se konzervacijski status taksona na nivou Evrope i na globalnom nivou.

Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenim podacima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	160,00
Aktivnost 1.3.4	**Uraditi karte distribucije za prioritetne vrste**
Opis aktivnosti	Na osnovu raspoloživih podataka u Bazi, za vrste uskog rasprostranjenja i od značaja za praćenje, uradiće se mapa distribucije, korišćenjem GIS ili Google Earth programa.
Indikator aktivnosti	*Urađena karta distribucije*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00
Cilj 1.4.	**Obavljen monitoring i analiza stanja biljnih vrsta koje se nalaze na listama HD (Annex II i IV) i BC (Anex I)**
Aktivnost 1.4.1	**Pratiti stanje *Marsilea quadrifolia* na lokalitetu Moračica, zbog mogućeg zarastanja i gubitka staništa**
Opis aktivnosti	Dvije subpopulacie *Marsilea quadrifolia* uz obale rijeke Moračice su novi nalazi ove vrste za Crnu Goru. Zbog nacionalnog i međunarodnog značaja, kao rijetke vrste ugrožene zarastanjem staništa, nastaviće se praćenje stanja populacije i eventualnih promjena na staništu.
Indikator aktivnosti	*Izvještaji monitoring sa kartom transekata*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Aktivnost 1.4.2	**Nastaviti istraživanja za vrstu *Caldesia parnassifolia* na lokalitetima Pančeva oka i Crni žar**
Opis aktivnosti	*Caldesia parnassifolia* je identifikovana na dva lokaliteta na području Skadarskog jezera. Zbog nacionalnog i međunarodnog značaja, kao rijetke i ugrožene (zarastanjem staništa) vrste, nastaviće se praćenje stanja populacije i eventualnih promjena na evidentiranim staništima i istraživanja na potencijalnim staništima.
Indikator aktivnosti	*Izvještaji monitoring sa kartom transekata*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Cilj 1.5	**Izvršen monitoring u ugroženim Natura staništima i uspostavljen sistem upravljanja**
Aktivnost 1.5.1	**Nastaviti aktivnosti na očuvanju vrste i zajednice skadarskog hrasta na stanišnom tipu 92A0**
Opis aktivnosti	Na osnovu prethodnih istraživanja, uspostaviće se monitoring tzv. stabala budućnosti i parcela na kojima je ustanovljen spontani proces revitalizacije zajednice skadarskog hrasta
Indikator aktivnosti	*Unijeti podaci u GIS bazu podataka i izvještaji monitoringa sa kartom istraživanog područja*

Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Cilj 1.6	**Utvrđeno stanje i uticaji invazivnih vrsta i definisane mjere za njihovu kontrolu i suzbijanje**
Aktivnost 1.6.1	**Nastaviti istraživanja distribucije invazivnih vrsta sa akcentom na *Amorpha fruticosa* i *Egeria densa***
Opis aktivnosti	Dosadašnja istraživanja stručne službe JPNPCG su pokazala da je zabrinjavajuća dinamika širenja invazivnih vrsta *Amorpha fruticosa* na plavnim staništima sjeverne obale Skadarskog jezera i *Egeria densa* u vodotoku rijeke Šegrtnice i u rijeci Plavnici. Nastaviće se istraživanja distribucije ovih vrsta na drugim plavnim područjima i vodotocima Skadarskog jezera.
Indikator aktivnosti	*Izvještaji monitoringa sa kartom istraživanog područja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	160,00
Aktivnost 1.6.2	**U skladu sa Zakonom o stranim invazivnim vrstama sprovoditi upravljanje u koordinaciji sa nadležnim institucijama.**
Opis aktivnosti	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj će izvijestiti Agenciju za zaštitu prirode i životne sredine o stanju na terenu i primjenjivati mjere nadgledanja ili eventualnog uklanjanja u skladu sa dobijenim preporukama.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj prema Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine o stanju i uticaju invazivnih vrsta Amorpha fruticosa i Egeria densa na autohtona staništa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Cilj 1.7	**Kontrolisano ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe i očuvanje staništa**
Aktivnost 1.7.1	**Izraditi mobilnu aplikaciju za rad na terenu**
Opis aktivnosti	Angažovati IT stručnjaka za izradu mobilne aplikacije, koja bi obezbijedila prikupljanje terenskih podataka o ubiranju ljekovite flore, samonikloj jestivog bilja i gljiva u komercijalne svrhe na području NP.
Indikator aktivnosti	*Aplikacija instalirana u mobilne uređaje koje zadužuju radnici službe zaštite NP i stručne službe JPNPCG*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.7.2	**Obučiti nadzornike za korišćenje mobilne aplikacije**
Opis aktivnosti	Zbog lakšeg prikupljanja podataka o lokalitetima ubiranju ljekovite flore, samonikloj jestivog bilja i gljiva na prostoru NP obučiti

	nadzornike u Parku za korišćenje mobilne aplikacije.
Indikator aktivnosti	*Služba zaštite obučena da u terenskom radu koristi mobilnu aplikaciju*
Odgovornost	Služba zaštite NP, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnost 1.7.1.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.7.3	**Kontrolisati stanje na terenu i unositi podatke u bazu podataka**
Opis aktivnosti	Svi podaci koji se odnose na ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe, dobijeni radom nadzornika na terenu, korišćenjem mobilne aplikacije, biće unijeti u bazu podataka, uradiće se analiza i kartografski prikaz.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju sa mapom staništa na kojima su vršena ubiranja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP, direktor NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnosti 1.7.1. i 1.7.2.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.8	**Uspostavljen integralni pristup upravljanja šumama**
Aktivnost 1.8.1	**Sprovoditi preventivne mjere u cilju zaštite od požara**
Opis aktivnosti	U cilju preventivnih mjera zaštite, kao i efikasnog reagovanja, odradiće se nabavka potrebne opreme, instalacija potrebne infrastrukture i distanciono praćenje požara uz pomoć GIS tehnologije
Indikator aktivnosti	*Izveštaj o realizovanoj aktivnosti*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju, edukaciju i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.195,00
Aktivnost 1.8.2	**Izraditi interaktivnu bazu prikupljenih podataka šumskih ekosistema**
Opis aktivnosti	Izvršiće se obezbjeđivanje softverskih rješenja u kojem će se uskladištiti vektorizovani postojeći i terenski podaci. Upoređivanjem i preklapanjem postojećih i prikupljenih terenskih podataka će se obezbijediti adekvatnije i efikasnije donošenje odluka u cilju zaštite i unapređenja stanja šumskih ekosistema.
Indikator aktivnosti	Izrađena interaktivna baza
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Cilj 1.9	**Smanjeni i ublaženi efekti klimatskih promjena na šumske ekosisteme**
Aktivnost 1.9.1	**Sprovoditi adekvatne mjere prilagođavanja i adaptacije šumskih ekosistema**
Opis aktivnosti	*Sprovešće se mjere u cilju adaptacije i prilagođavanja šumskih*

	ekosistema na klimatske promjene.
Indikator aktivnosti	Imajući u vidu značaj mjera adaptacije i prilagođavanja šumskih ekosistema na globalne promjene klime, sprovodiće se kontinuirani monitoring šumskih ekosistema.
Odgovornost	Uprava Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije bilo potrebe za realizaciju jer nije bilo požara u ovom planskom periodu
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.10	**Kontinuirano praćenje stanja šumskih ekosistema**
Aktivnost 1.10.1	**Pratiti stanje značajnih šumskih vrsta lovora (*Laurus nobilis*) i skadarskog hrasta (*Quercus robur* ssp *scutariensis*)**
Opis aktivnosti	Na unaprijed evidentiranim lokacijama vrši će se kontinuirani monitoring lovora (*Laurus nobilis*) i skadarskog hrasta (*Quercus robur* ssp. *scutariensis*)
Indikator aktivnosti	*Izveštaj o monitoringu šumskih vrsta*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije realizovan monitoring lovora zbog loše organizovanosti stručnih saradnika zaduženih za realizovanje ove aktivnosti
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.11	**Uređen održivi ribolov na Skadarskom jezeru**
Aktivnost 1.11.1	**Sertifikovati i markirati ribolovne alate**
Opis aktivnosti	Na terenu će se zajedno sa ribarskim udruženjima markirati ribarski alati
Indikator aktivnosti	*Broj sertifikovanih ribarskih alata u privrednom ribolovu*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Pokušaće se u saradnji sa Ministarstvom i ribarima dogovoriti način i obaveza sertifikovanja i markiranja ribolovog alata u narednom planskom periodu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.11.2	**Vršiti evidenciju ulova u bazi podataka u saradnji sa udruženjem ribara**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci i obučiti lokalni ribolovci kako treba ispunjavati evidencione kartone o ulovu.
Indikator aktivnosti	*Baza podataka o ulovu u slatkovodnom ribarstvu*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Pokušaće se u saradnji sa Ministarstvom i ribarima dogovoriti način i obaveza unosa ovih podataka u bazu. Ovaj problem je veoma teško riješiti iz cijelog niza problema u praksi: od nevoljnosti ribara da evidentiraju ulov do neukosti korišćenja samih digitalnih sredstava i cijele logistike.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.11.3	**Sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede raditi na daljem uređenju privrednog ribolova**
Opis aktivnosti	Učešće na radionicama, sastancima, radnim grupama i skupovima

	prekogranične saradnje u cilju unapređenja slatkovodnog ribarstva
Indikator aktivnosti	*Nove uredbe i pravila u slatkovodnom ribarstvu*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Aktivnost 1.11.4	**Vršiti istraživanja diverziteta ihtiofaune u saradnji sa naučnim institucijama**
Opis aktivnosti	Sarađivaće se sa istraživačima PMF-a kroz aktivno učešće u istraživačkim aktivnostima.
Indikator aktivnosti	*Realizovana saradnja na istraživanju ihtiofaune sa naučnim institucijama*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
Aktivnost 1.11.5	**Održavati redovne kontakte sa ribarskim udruženjima**
Opis aktivnosti	Održavaće se sastanci sa ribarima, najmanje jednom u dva mjeseca, kako bi se uspješnije implementirala nova pravila ribolova
Indikator aktivnosti	*Broj održanih sastanaka; Izvještaj o održanim sastancima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Cilj 1.12	**Monitoring i istraživanje kolonijalnih vrsta ptica**
Aktivnost 1.12.1	**Vršiti istraživanje i monitoring kolonijalnih vrsta ptica u Specijalnim rezervatima prirode**
Opis aktivnosti	Sprovoditi kontinuirani monitoring kolonijalnih vrsta u toku dva godišnja aspekta
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o sprovedenim aktivnostima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.160,00
Aktivnost 1.12.2	**Vršiti istraživanje i monitoring kolonijalnih vrsta ptica na cjelokupnom prostoru jezera sa akcentom na bjelobradu čigru**
Opis aktivnosti	Izvršiće se monitoring bjelobrade čigre na lokalitetima koji su označeni u prethodnim godinama kao mjesta kolonija kao i druga radi utvrđivanja broja kolonija i utvrđivanje eventualnih novih kolonija
Indikator aktivnosti	*Broj kolonija bjelobrade čigre; izvještaj o sprovedenim aktivnostima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.240,00
Cilj 1.13	**Očuvanje diverziteta ptica i njihovih staništa**

Aktivnost 1.13.1	**Vršiti utvrđivanje zimskog cenzusa vodenih ptica (IWC)**
Opis aktivnosti	Izvršiće se utvrđivanje zimskog cenzusa vodenih ptica (IWC)
Indikator aktivnosti	*Izvršen zimski cenzus; izvještaj o sprovedenim aktivnostima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	420,00
Aktivnost 1.13.2	**Sprovoditi monitoring populacija ptica u toku proljećnog i ljetnjeg godišnjeg aspekta**
Opis aktivnosti	Pratiće se populacije najznačajnijih gnijezdarica Parka u toku dva godišnja aspekta
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	460,00
Aktivnost 1.13.3	**Sprovoditi monitoring populacije pelikana *(Pelecanus crispus)* cjelogodišnji aspekt**
Opis aktivnosti	Kontinuirano sprovoditi monitoring u svim godišnjim aspektima; monitoring uspješnosti gniježđenja; prostorna distribucija; vitalnost populacije; prstenovanje mladih
Indikator aktivnosti	*Izvještaj monitoringa populacije pelikana*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	980,00
Aktivnost 1.13.4	**Pratiti stanje indikatorskih vrsta ptica**
Opis aktivnosti	Shodno prethodno definisanom listom indikatorskih vrsta, pratiće se stanje njihovih populacija na Jezeru, a po potrebi definisati mjere zaštite
Indikator aktivnosti	*Izvještaji i preporuke*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	360,00
Aktivnost 1.13.5	**Formirati ornitološku stanicu na postojećem objektu na lokaciji Vaškaut**
Opis aktivnosti	Angažovaće se projektant za izradu projekta adaptacije objekta na lokaciji Vaškaut u svrhu formiranja ornitološke stanice
Indikator aktivnosti	*Izrađen projekat adaptacije objekta na Vaškautu*
Odgovornost	Direktor, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Sredstva za realizaciju ove aktivnosti nijesu ušla u Plan javnih nabavki za 2023.godinu
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.14	**Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa (Chiroptera) i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija**

Aktivnost 1.14.1	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka opreme za hvatanje slijepih miševa koja će se koristiti na terenu prilikom istraživanja ovih vrsta. *Napomena - nabavljena oprema će se koristiti na teritoriji svih 5 NP.*
Indikator aktivnosti	*Nabavljena oprema (šipke i nevidljive mreže) za hvatanje slijepih miševa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	2.195,00
Aktivnost 1.14.2	**Izvršiti obuku stručnih saradnika za faunu za rad u GIS-u**
Opis aktivnosti	Angažovaće se GIS ekspert koji će stručne saradnike obučiti za rad u GIS-u. Obuka za korišćenje GIS-a će omogućiti kvalitetnije predstavljanje podataka prikupljenih tokom istraživanja.
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnik osposobljen za rad u GIS-u*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	750,00
Aktivnost 1.14.3	**Nadzirati pristup jamama i pećinama, evidentirati i kontrolisati speleološke aktivnosti**
Opis aktivnosti	U koordinaciji sa Službom zaštite evidentiraće se i kontrolisati prisustvo posjetilaca u speleološkim objektima i okruženju
Indikator aktivnosti	*Broj izvršenih kontrola; Izvještaj o kontroli*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka, Služba zaštite
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U toku 2023. godine nije bilo prijavljenih zahtjeva za istraživanje pećinskih objekata od strane trećih lica.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.14.4	**Istražiti rasprostranjenost i utvrditi važna područja za očuvanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Primjenom nevidljivih mreža i ultrazvučnom detekcijom, utvrdiće se rasprostranjenost slijepih miševa i odrediti najznačajnija staništa na području Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih jedinki i vrsta slijepih miševa; Broj najznačajnijih staništa na području Parka.*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	240,00
Cilj 1.15	**Očuvanje vidre i njenih staništa**
Aktivnost 1.15.1	**Vršiti monitoring i kartirati staništa vidre**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Službom zaštite, stručni saradnici će istraživati prisutnost vidre i kartirati njena najznačajnija staništa
Indikator aktivnosti	*Kartirana staništa vidre*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	240,00
Aktivnost 1.15.2	**Sprovoditi upravljačke mjere zaštite u zavisnosti od stanja populacija i staništa vidre**
Opis aktivnosti	U zavisnosti od stanja populacije i staništa vidre sprovešće se upravljačke mjere i mjere očuvanja
Indikator aktivnosti	*Broj sprovedenih mjera u cilju očuvanja populacije vidre*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost je planirana za posljednju godinu Plana upravljanja. Plan se korigovao u 2023. godini i vjerovatno je to razlog zašto je aktivnost ostala u 2023. godini.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.16	**Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa**
Aktivnost 1.16.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni Lepidoptera i Coleoptera**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune *Lepidoptera* i *Coleoptera*
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju istraženosti faune Leidoptera i Coleoptera i preporuke u vezi daljih istraživanja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 1.16.2	**Izvršiti uvid u stanje dnevnih leptira na području Parka**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o istraživanjima faune dnevnih leptira Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
Cilj 1.17	**Istraživanje faune vodozemaca i gmizavaca**
Aktivnost 1.17.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni vodozemaca i gmizavaca**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca
Indikator aktivnosti	Izvještaj o stanju istraženosti faune vodozemaca i gmizavaca i preporuke u vezi daljih istraživanja
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00
Aktivnost 1.17.2	**Izvršiti uvid u stanje vodozemaca i gmizavaca**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na zakonom

	zaštićene i Natura vrste
Indikator aktivnosti	Izvještaj o istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	200,00
VANPLANSKE AKTIVNOSTI	
Aktivnost	**Distanciono praćenje požara u nacionalnim parkovima**
Opis aktivnosti	Praćenje požara uz pomoć NASA sajta FIRMS, kartiranje pravih/lažnih požara koji se javljaju na teritoriji nacionalnih parkova i u njihovoj neposrednoj blizini. Takođe, po potrebi i mogućnosti, terenski obilazak lokacija za koje nije bilo potvrde o prisutnosti požara od strane službe zaštite nacionalnog parka, a satelit je detektovao.
Indikator aktivnosti	*Izrađene karte pravih/lažnih požara u nacionalnim parkovima i njihovoj okolini. Izvještaji sa terena*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala	
Cilj 2.1.	**Istraženi, valorizovani i zaštićeni najvrjedniji elementi materijalne kulturne baštine Parka**
Aktivnost 2.1.1.	**Finalizovati istraživanje i publikovanje mlinova i starih kamenih mostova na vodotocima Skadarskog jezera**
Opis aktivnosti	Vršiće se istraživanje arhivske građe kroz fondove Državnog arhiva na Cetinju; literaturno istraživanje i priprema tekstova za štampanje publikacija o predmetnim objektima.
Indikator aktivnosti	*Ažuriran materijal za pripremu štampanja publikacija*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Zbog odlaska stručnog saradnika za materijalnu kulturnu baštinu u penziju
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.1.2.	**Održavati utvrđene komplekse Žabljak Crnojevića, Lesendro i Grmožur od obrastanja vegetacijom**
Opis aktivnosti	Vršiće se uklanjanje rastinja na najposjećenijim tvrđavama Jezera. Aktivnost se obavlja u vrijeme vegetacione sezone, kao jedna od važnih mjera zaštite bedema od agresivnog bujanja vegetacije.
Indikator aktivnosti	*Unaprijeđeno stanje fortifikacione arhitekture Parka*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	700,00

Cilj 2.2	**Promovisana i prezentovana materijalna kulturna baština Parka**
Aktivnost 2.2.1.	**Adaptirati izložbene prostore i uraditi stalne postavke tematskih zbirki kulturno-istorijske prošlosti Skadarskog jezera u Centrima za posjetioce na Virpazaru i Vranjini**
Opis aktivnosti	Uradiće se projektno rješenje i adaptirati sala za projekcije u Centru za posjetioce na Vranjini za stalnu postavku *"Istorijat plovidbe na Skadarskom jezeru";* U istom objektu iznaći će se mogućnost prezentacije zbirke *"Domaća radinost skadarske krajine*", kao i panela *"Kulturna dobra Skadarskog jezera".*
Indikator aktivnosti	*Urađene stalne postavke u Centru za posjetioce na Vranjini*
Odgovornost	Direktor JPNPCG; Direktor Parka; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za promociju, edukaciju i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Zbog odlaska stručnog saradnika za materijalnu kulturnu baštinu u penziju
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 2.3	**Zaštićena, valorizovana i promovisana nematerijalna kulturna baština**
Aktivnost 2.3.1.	**Inventarisati i dokumentovati nematerijalnu kulturnu baštinu Parka**
Opis aktivnosti	Markiranje NKN, gdje bi prikupljena dokumentacija osim popunjavanja relevantne baze podataka, bila iskorišćena za potrebe upisa novog elementa u Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog nasljeđa Crne Gore. Nastaviće se proces koji podrazumijeva opsežna i dugotrajna istraživanja evidenciju i evaluaciju najznačajnijih elemenata nematerijalne kulturne baštine, kao najreprezentativnijih aspekata nacionalnog identiteta.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o popisanoj NKN*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 2.3.2.	**Uputiti inicijative za uspostavljanje zaštite na osnovu istraživačkih nalaza i drugih dokaza o svojstvu, osobenosti i značaju nematerijalnog kulturnog dobra**
Opis aktivnosti	Aktivnost je uslovljena istraživačkim nalazima na terenu (jer svaki elemenat NKN ne podrazumijeva zakonsku zaštitu), i zavisi od stručne procjene. Relevantnim institucijama uputiće se inicijativa za uspostavljanje zaštite elemenata nematerijalnog kulturnog dobra, na osnovu istraživačkih nalaza, osobenosti i značaja koje ima to nematerijalno kulturno dobro.
Indikator aktivnosti	*Broj zaštićenih elemenata NKN*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano

Razlog ne realizacije	Aktivnost je započeta u 2023.godini (odrađeno je nekoliko terena, neophodno je dopuniti sa još jednim). Slijedi sređivanje materijala kao i prikupljanje literalnih podataka u vezi sa predmetnim dobrom, da bi se kompletirao dokument koji će biti upućen nadležnoj instituciji.
Troškovi realizacije	180,00
Aktivnost 2.3.3	**Unaprijediti nematerijalno kulturno nasljeđe kroz osmišljavanje i realizovanje manifestacija, sajmova, izložbi i kulturno-umjetničkih programa**
Opis aktivnosti	Prikupiće se fotografski materijal iz privatne kolekcije, koji prezentuje bogato etnografsko nasljeđe, s ciljem popularizacije, promocije i edukacije javnosti, a koje će se prikazati u okviru kreiranja programa obilježavanja važnih datuma i dešavanja u Parku.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenom etnografskom materijalu.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi	
Cilj 3.1.	**Promovisan Park sa unaprijeđenim edukativno - interpretativnim sadržajima**
Aktivnost 3.1.1.	**U saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju u Parku i nadležnim ministarstvom sprovodiće se uspostavljanje edukativnih programa i izradiće se edukativni materijali**
Opis aktivnosti	Organizovaće se edukativne radionice po programu „Obradujmo prirodu – NP Skadarsko jezero“. Organizovaće se edukativne radionice i akcije po programu „Mladi čuvari NP Skadarsko jezero“ Organizovaće se edukativne radionice na temu „Ribolovni zabran“
Indikator aktivnosti	*Broj održanih radionica i aktivnosti. Broj djece koja su učestvovala u edukativnim radionicama i akcijama.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	750,00
Aktivnost 3.1.2	**U saradnji sa TO obilježiti značajne ekološke datume**
Opis aktivnosti	Osmisliće se i organizovati interaktivne tematske radionice, u cilju obilježavanja važnih datuma i to: 02.februar - Svjetski dan vlažnih staništa 22.mart - Svjetski dan voda 22. april - Dan planete zemlje 04. maj – Međunarodni dan ptica 22.maj - Svjetski dan biodiverziteta 24.maj - Evropski dan parkova zadnja nedjelja maja - Svjetski dan vidre 05. jun - Dan zaštite životne sredine

	31. jul Svjetski dan nadzornika 04. oktobar Svjetski dan životinja
Indikator aktivnosti	*Broj održanih edukativnih i tematskih radionica; Broj učenika na radionicama.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	2.025,00
Aktivnost 3.1.3	**U saradnji sa TO osmisliti i sprovesti ciljane interpretativne programe obilaska Parka**
Opis aktivnosti	Na osnovu već osmišljenog interpretativnog programa obilaska Parka (baziranog na prirodnim i kulturnim vrijednostima), pripremiće se i izraditi liflet sa itinererom programa obilaska Parka za određenu ciljnu grupu
Indikator aktivnosti	*Izrađen liflet. Broj sprovedenih ciljnih interpretativnih obilazaka Parka.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, LTO, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije pripremljen interpretativni program
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 3.1.4	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore rekonstruisati edukativne staze**
Opis aktivnosti	Izvršiće se analiza stanja „Edukativno-rekreativne staze Obod“ i dati prijedlog za njeno uređenje.
Indikator aktivnosti	Urađena analiza stanja staze sa GPS i fotodokumentacijom
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka, Planinarski savez Crne Gore
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Cilj 3.2	**Park je uspješno promovisan na turističkom tržištu**
Aktivnost 3.2.1	**Izraditi promo-video materijale i fotografije prirodnih i kulturnih vrijednosti**
Opis aktivnosti	Izradiće se video materijal i fotografije prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka. Prikupljeni video i fotomaterijal biće upotrijebljen za promociju parkova preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG. Materijal će poslužiti za promovisanje prirodnih i kulturnih vrijednosti, biodiverziteta, kao i ponude aktivnog odmora u parkovima.
Indikator aktivnosti	*Broj izrađenih video materijala i fotografija.* *Press clipping; Broj postavljenih objava na društvenim mrežama i sajtu, objavljenih tekstova, priloga i emisija u medijima, učešće javnosti u kreiranju sadržaja na društvenim mrežama, učešće posjetioca u promotivnim aktivnostima.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	4.800,00

Aktivnost 3.2.2	**Učestvovati na turističkim sajmovima**
Opis aktivnosti	Učešće na lokalnim, regionalnim i internacionalnim sajmovima turizma koji se budu oglašavali tokom godine
Indikator aktivnosti	*Broj nacionalnih, regionalnih i internacionalnih turističkih sajmova na kojima je JPNPCG učestvovao. Izvještaj o učešću na sajmovima.*
Odgovornost	Direktor Parka, direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	6.484,00
Aktivnost 3.2.3	**Organizovati manifestacije i događaje**
Opis aktivnosti	U saradnji sa LTO organizovaće se sljedeće manifestacije i događaji: Dan Skadarskog jezera (jun) Dan krapa Dan grožđa (septembar) Dan koštanijade (oktobar) Dan vina i ukljeve (decembar) Dani ekološke baštine
Indikator aktivnosti	Izvještaj o održanim manifestacijama i događajima. Broj posjetilaca na održanim manifestacijama i događajima.
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.200,00
Aktivnost 3.2.4	**Izraditi i štampati promotivni materijal**
Opis aktivnosti	Izradiće se štampa promotivnog i marketinškog materijala sa logom i motivima NP Skadarsko jezero (majice, olovke, planeri, vrećice itd.). Uradiće se reprint brošure „Aktivni odmor”, kataloga, flajera, postera i sl.
Indikator aktivnosti	*Izrađen promotivni i propagandni materijal*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.535,00
Aktivnost 3.2.5	**Izraditi autentični suvenir Parka**
Opis aktivnosti	Organizovaće se konkurs za izradu autentičnog suvenira Parka
Indikator aktivnosti	*Odabran autentični suvenir Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Realizacija se odložila dok se ne usvoji novi vizuelni identitet Parka
Troškovi realizacije	0,00

VANPLANSKE AKTIVNOSTI	
Aktivnost	**Inicijativa prema Pošti Crne Gore za izradu poštanskih markica**

	sa motivom nacionalnog parka
Opis aktivnosti	Sada već tradicionalna aktivnost koja će izvršiti odabir prigodnog motiva iz Parka (koji simbolizuje etnografsko i kulturno nasljeđe Parka) u zavisnosti od Pošte koja određuje temu za datu godinu
Indikator aktivnosti	Odštampane poštanske markice
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi	
Cilj 4.1.	**Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca**
Aktivnost 4.1.1.	**Postaviti najavne, glavne i informativne table**
Opis aktivnosti	Izrada 4 velike najavne table (2000*1700), 10 informativnih tabli (2400*600), 2 putokazne tabli (1900*600*3), 1 velika najavna tabla (3500*4000). Instaliranje atigrafit folija obujmica za table sa rokom trajanja od 25 godina; instaliranje rešetki, iskop zemljišta, ugradnja, montaža i transport. *(Aktivnost prati Izradu Elaborata koji će biti urađen u skladu sa zakonskom regulativom i pravilnikom koji uređuje ovu oblast).* *date dimenzije u mm*
Indikator aktivnosti	*Urađen elaborat. Izrađene i postavljene table*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U 2023. godini angažovano je stručno lice za izradu Elaborata, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Troškovi realizacije	1.000,00
Aktivnost 4.1.2	**Unaprijediti postojeći sistem informativnih tabli i smjerokaza**
Opis aktivnosti	Izvršiće se zamjena folija na informativnim tablama triangli, i informativnim tablama prirodne i kulturne vrijednosti na Vranjini, na Rijeci Crnojevića i Žabljaku Crnojevića
Indikator aktivnosti	*Izvršena zamjena folija na informativnim tablama*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Urađen je dizajn za folije, poručena je popravka nosača za triangle i zamjena folija. Montaža i plaćanje će se izvršiti u prvom kvartalu 2024.godine
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.3	**Unaprijediti pješačke staze**
Opis aktivnosti	Izvršiće se analiza stanja staze 796B Zabes - Godinje i dati prijedlog za njeno uređenje.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o sprovedenoj analizi stanja staze sa prijedlogom njenog uređenja.*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano

Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	550,00
Aktivnost 4.1.4	**Uspostaviti novu rutu za pješačku stazu „Dolinom rijeke Orahovštice“**
Opis aktivnosti	Nakon urušavanja mosta „Mare Neškove“, neophodno je uspostaviti novu rutu pješačke staze „Dolinom rijeke Orahovštice“. Razmotriće se uspostavljanje nove rute postojećom seoskom stazom Orahovo polje - Opačac - Donji Brčeli, sa mogućnošću polaska od Virpazara kroz Orahovo polje ili od Donjih Brčela ispod Gojnića. Za novu rutu staze uradiće se profil, markacija i signalizacija uspostavljene nove rute staze.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o sprovedenim aktivnostima na uspostavljanju nove rute staze, njenoj markaciji i signalizaciji. Urađen profil nove rute staze „Dolinom rijeke Orahovštice“.*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	450,00
Aktivnost 4.1.5	**Održavati i unaprijediti postojeće edukativne i tematske staze**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Lovačkim savezom Crne Gore izvršiti analizu stanja edukativne staze Lipovik i obnovu postojećeg dotrajalog mobilijara.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o analizi stanja edukativne staze Lipovik i obnovi dotrajalog mobilijara*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	270,00
Aktivnost 4.1.6	**Unaprijediti biciklističke staze**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Biciklističkim savezom Crne Gore izvršiće se analiza stanja biciklističke staze „Virpazar-Limljani-Boljevići-Virpazar“, radi utvrđivanja stanja staze (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table itd.) i dati plan njenog uređenja. Uz izvještaj će se priložiti fotografije sa terena i GPS snimak.
Indikator aktivnosti	Izvještaj o analizi stanja biciklističke staze
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 4.1.7	**Izraditi odmorišta za kajakaše**
Opis aktivnosti	Uradiće se idejno rješenje izrade odmorišta za kajakaše sa predmjerom i predračunom
Indikator aktivnosti	*Urađeno idejno rješenje*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Izrada idejnog rješenja nije ušla u proces javne nabavke
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.8	**Prilagoditi glavne atrakcije u parku (učiniti ih dostupnim) za**

	posjete osoba sa invaliditetom
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza i prijedlog lokacija koje bi se mogle prilagoditi za osobe sa invaliditetom
Indikator aktivnosti	*Urađen prijedlog lokacija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Cilj 4.2	**Unaprijeđena turistička ponuda koja je zasnovana na aktivnom odmoru**
Aktivnost 4.2.1	**Unaprijediti turistički proizvod posmatranje ptica**
Opis aktivnosti	Posredstvom sredstava javnog informisanja vršiće se promocija turističke ponude „posmatranje ptica“ na Radušu i Stanaju. Izvršiće se čišćenje prilaza osmatračnicama. Zamijeniće se folije na tablama na Stanaju. Uradiće se priprema i dizajn flajera u cilju unapređenja ovog turističkog proizvoda.
Indikator aktivnosti	*Očišćen prilaz osmatračnicama. Zamijenjene folije na tablama na Stanaju. Izvještaj o broju posjetilaca.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.500,00
Aktivnost 4.2.2	**Osmisliti nove koncepte u Centrima za posjetioce**
Opis aktivnosti	Obnoviće se štampani i drugi materijali u Centru za posjetioce Podhum.
Indikator aktivnosti	Obnovljene folije i zastarjeli elementi
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Od aktivnosti se odustalo dok se ne riješe imovinsko-pravni odnosi. objekat nije u vlasništvu JPNPCG
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.2.3	**Unaprijediti turističku ponudu kajakarenje**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka prsluka, vesala i servis kajaka. Posredstvom sredstava javnog informisanja vršiće se promocija turističke ponude „kajakarenje”
Indikator aktivnosti	*Nabavljena oprema za kajakarenje. Izvještaj o broju korisnika ove aktivnosti*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije nabavljena oprema dok je promocija zastupljena
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 4.3	**Upravljanje posjetiocima**
Aktivnost 4.3.1	**Analizirati strukturu, posjetilaca primjenom „karte zadovoljstva“**
Opis aktivnosti	U centrima za posjetioce sprovodiće se anketiranje posjetilaca uz pomoć unaprijed pripremljenih anketnih listića, na osnovu kojih će se dobiti informacija o strukturi, mišljenju, potrebi i očekivanjima

	posjetilaca u Parku.
Indikator aktivnosti	*Broj popunjenih anketnih listova. Analizirana struktura, mišljenje, potrebe i očekivanje posjetilaca.*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00
Aktivnost 4.3.2	**Analizirati uticaj posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti**
Opis aktivnosti	Nadzornici Parka izvršiće prikupljanje podataka u svojim protokolima o negativnom uticaju posjetilaca na području Skadarskog jezera.
Indikator aktivnosti	*Popunjeni protokol i sačinjen Izvještaj o uticaju posjetilaca na lokalitet Skadarsko jezero*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadzornici nijesu prikupili potrebne podatke
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.3.3	**Istražiti i odrediti prihvatne kapacitete pojedinih najposjećenijih lokaliteta u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca**
Opis aktivnosti	Uradiće se studija prihvatnih kapaciteta za najposjećenije lokalitete u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca
Indikator aktivnosti	*Izrađena Studija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	JPNPCG je tokom 2023. godine pripremilo projekat vezan za izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u svim nacionalnim parkovima. Projektom se apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen.
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 4.3.4	**Razviti programe obilaska Parka (bazirane na prirodnim i kulturnim vrijednostima parka) za različite ciljne grupe**
Opis aktivnosti	U saradnji sa LTO Bar, LTO Cetinje, LTO Podgorica i LTO Tuzi osmisliće se programi obilaska Parka (bazirani na prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka)
Indikator aktivnosti	*Osmišljen program obilaska Parka*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost je započeta, realizacija aktivnosti se očekuje u toku 2024.godine
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 4.3.5	**Analizirati korišćenje postojećeg sistema staza**
Opis aktivnosti	U saradnji sa PSCG uradiće se Analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza (nacionalnih i lokalnih planinarskih - utvrđenih i uređenih staza, biciklističkih, panoramskih i staza posebnih namjena. Uradiće se i izvještaj o analizi korišćenja postojećeg sistema staza. U sklopu izvještaja označiti i sve značajne turističke lokacije, vidikovce, kulturno istorijske lokalitete i ostale lokacije za outdoor aktivnosti.

	Uputiće se inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o planinskim stazama Crne Gore. Nakon toga uskladiti Pravilnik o unutrašnjem redu u NPCG.
Indikator aktivnosti	*Urađena Analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza u zoni nacionalnog parka*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Realizacija aktivnosti je odložena dok se ne utvrdi koje staze se nalaze u registru lokalnih pješačkih staza
Troškovi realizacije	0,00

Strateška oblast 5: Međunarodna saradnja i socio-ekonomski razvoj	
Cilj 5.1.	**Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi**
Aktivnost 5.1.1.	**Izraditi prijedloge projekata u skladu sa pozivima**
Opis aktivnosti	Na osnovu objavljenih poziva, pristupiće se izradi projekata iz relevantnih oblasti. Pomoć lokalnim pružaocima usluga u procesu registracije i promocije. Objediniti zajedničku ponudu.
Indikator aktivnosti	*Podneseno je 8 aplikacija*
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Cilj 5.2	**Unapređena saradnja sa lokalnim preduzetnicima i proizvođačima**
Aktivnost 5.2.1	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu kroz udruživanje u klastere i kooperative**
Opis aktivnosti	U saradnji sa lokalnim stanovništvom i relevantnim institucijama inicirati sastanak u vezi sa projektnim prijedlozima
Indikator aktivnosti	*održan je 1 sastanak*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 5.2.2	**Uspostaviti sertifikat za lokalne proizvode**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa predstavnicima relevantnih institucija, kako bi se uspostavili sertifikati za lokalne proizvode sa područja NP Skadarsko jezero
Indikator aktivnosti	*Izvještaji sa sastanaka u vezi uspostavljanja sertifikata za lokalne proizvode*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U decembru 2022. godine predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Čeka se odgovor.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 5.2.3	**Podržati lokalno stanovništvo (proizvođače) da izrade**

	karakteristične suvenire i rukotvorine, te otkupiti i distribuirati proizvedene predmete u suvenirnice Parka
Opis aktivnosti	Dati sugestije i prijedloge za izradu suvenira i rukotvorina koje će dopuniti asortiman suvenirnica u Parku.
Indikator aktivnosti	*Broj izrađenih karakterističnih suvenira i rukotvorina koji su distribuirani u suvenirnice Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	3.051,00
Cilj 5.3	**Uključivanje svih relevantnih zainteresovanih strana u rad Socio-ekonomskog foruma**
Aktivnost 5.3.1	**Izraditi Protokol Socio-ekonomskog foruma i proširiti listu učesnika u forumu**
Opis aktivnosti	U saradnji sa domaćim organizacijama i relevantnim NVO organizacijama i stejkholderima preduzeće se zajedničke aktivnosti na unapređenju turističke ponude i kvaliteta turističkih proizvoda i efikasnijoj realizaciji turističke sezone. U skladu sa zakonom i strateškim dokumentima obezbijediće se participiranje lokalnih samouprava (opština Bar, Zeta i Tuzi i Prijestonice Cetinje) kao i drugih relevantnih institucija i privrednih subjekata – korisnika prostora parka u procesima donošenja planova i njihove implementacije
Indikator aktivnosti	*Izrađen protokol Socio - ekonomskog foruma i ažurirana lista učesnika foruma. Broj održanih sastanaka*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	450,00

Strateška oblast 6: Jačanje kapaciteta Službe zaštite i unapređenje aktivnosti na očuvanju prostora Parka i prirodnih procesa	
Cilj 6.1.	**Unapređenje fizičke zaštite**
Aktivnost 6.1.1.	**Povećati broj izvršilaca u Službi zaštite i Službi za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture**
Opis aktivnosti	Zbog povećanog priliva posjetilaca tokom ljetnje turističke sezone angažovaće se dodatni broj izvršilaca na poslovima naplate ulaznica, ambijentalne higijene i infrastrukture shodno obimu posla i potrebama
Indikator aktivnosti	*Povećan broj izvršilaca u Službi zaštite i Službi za održavanje ambijentalne higijene*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	*Troškovi prikazani u okviru stavke troškovi ljudskih resursa*
Aktivnost 6.1.2.	**Izvršiti stručno usavršavanje Službe zaštite i obuku i osposobljavanje za profesionalan pristup prema posjetiocima**

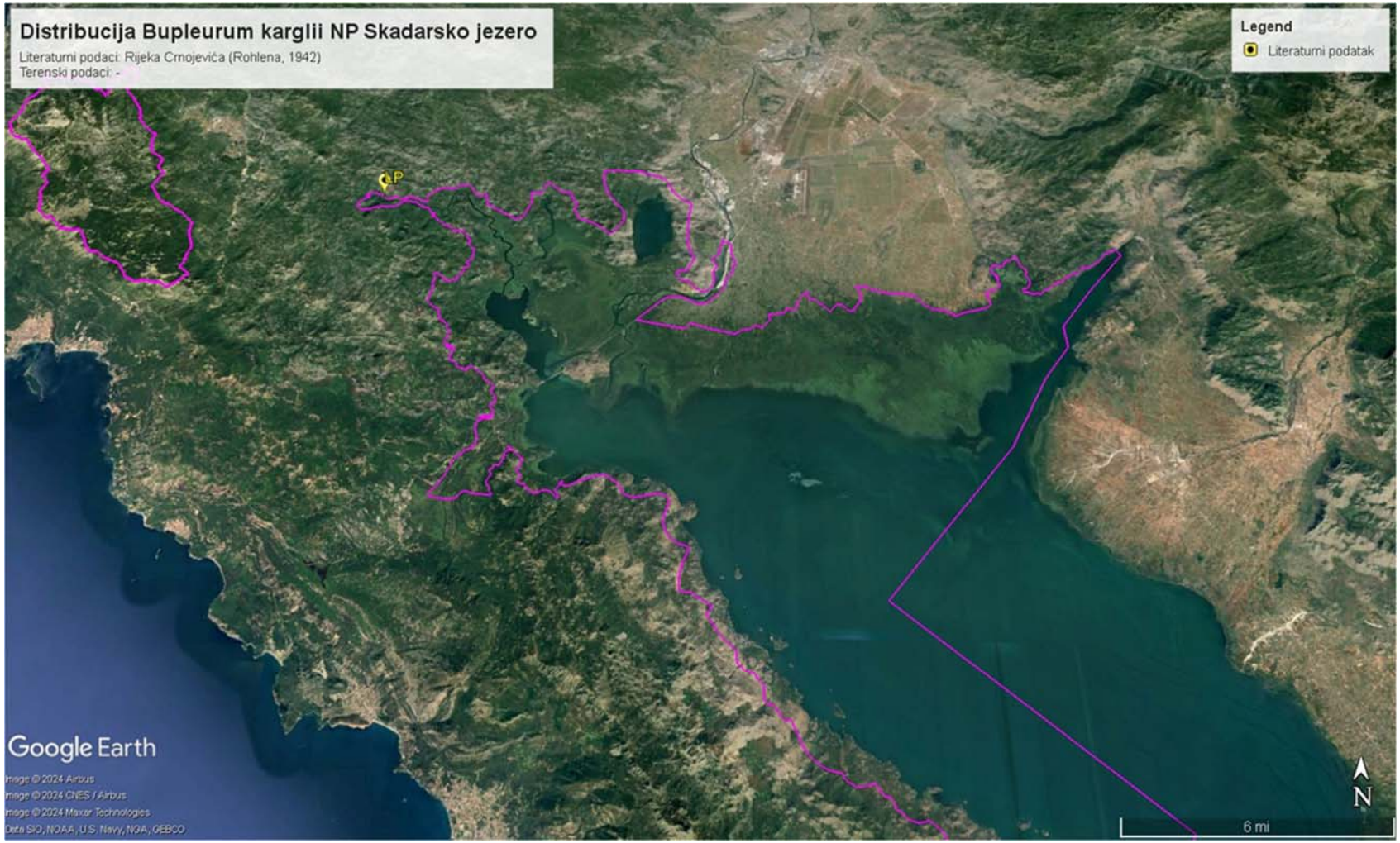
Opis aktivnosti	U cilju usavršavanja nadzornika, stručne službe će u skladu sa potrebama, kroz predavanja, obuke, konsultacije i dr. vršiti obučavanje Službe zaštite za profesionalan rad i odnos prema posjetiocima
Indikator aktivnosti	*Broj obučenih nadzornika za rad sa posjetiocima*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za pravne poslove Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju edukaciju i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nijesu organizovane obuke jer nadzornici i radnici na naplati ulaznica nemaju osnovno znanje stranih jezika.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.3.	**Izvršiti nabavku potrebnih materijalno-tehničkih sredstava**
Opis aktivnosti	U cilju unapređenja radnog procesa, potrebno je izvršiti nabavku opreme: oprema za stavljanje u funkciju plovila 392VP 640 Pilothouse sa kabinom (VBM, oprema za plovidbu noću, oprema za grijanje kabine) vanbrodski motori od 115 ks (kom 2) plovilo dužine 7 m (kom 1) terensko vozilo protivpožarna oprema uniforme prsluci za spasavanje dvogledi ribarske čizme kosačice, trimeri, motorna šega za uklanjanje visokog rastinja ogrijevno drvo video nadzor
Indikator aktivnosti	*Nabavljena materijalno-tehnička sredstva za potrebe Službe zaštite i Službe za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture NP*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nijesu nabavljena sva navedena sredstva
Troškovi realizacije	20.612,00
Aktivnost 6.1.4.	**Koordinisati kontrolu nelegalnih aktivnosti sa Upravom policije nadležnim inspekcijskim službama**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa inspekcijskim službama (šumarstvo, lovstvo i zaštita bilja, slatkovodno ribarstvo, zaštita životne sredine, zaštita prostora, turistička i građevinska inspekcija) u cilju koordinacije aktivnosti u prostoru Parka i efikasnijeg procesuiranja evidentiranih nezakonitih radnji.
Indikator aktivnosti	*Broj organizovanih sastanaka. Izvještaj o spriječenim nelegalnim aktivnosti na prostoru Parka*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za pravne poslove, šef Službe fizičke zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	350,00
Aktivnost 6.1.5.	**Unapređivati saradnju sa osnovnim tužilaštvima**
Opis aktivnosti	Unaprijediće se saradnja sa nadležnim sudovima i osnovnim

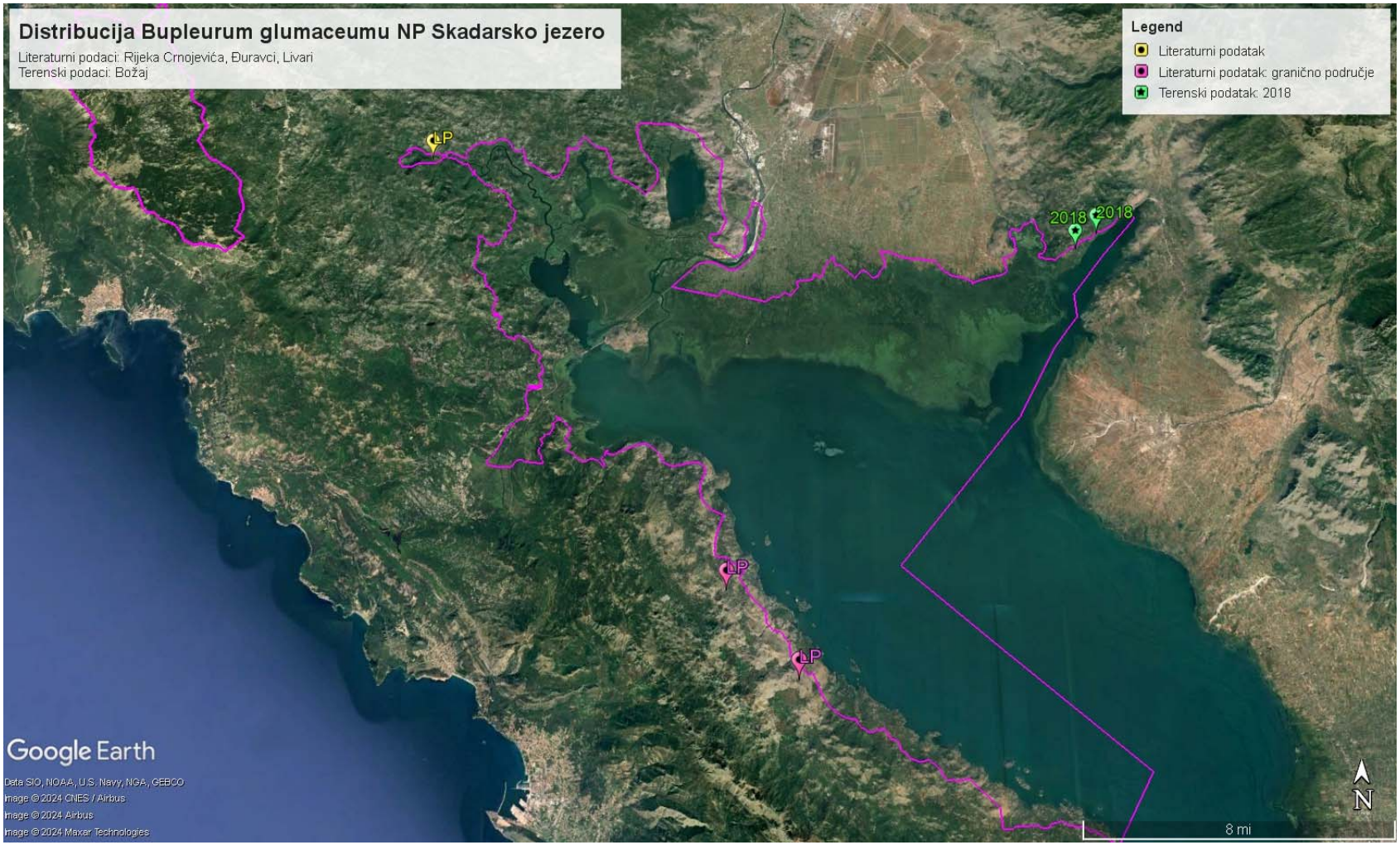
	tužilaštvima, u cilju procesuiranja osoba koje su zatečene u krivolovu
Indikator aktivnosti	*Uspostavljena saradnja sa nadležnim sudovima i osnovnim tužilaštvima*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za pravne poslove
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije došlo do iniciranja sastanka
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.6.	**Formirati nove parking prostore**
Opis aktivnosti	Postojeće parking prostore koji su predviđeni kao privremeni objekti (Virpazar), urediti i organizovati naplatu.
Indikator aktivnosti	*Aktivirani parking prostori*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Pribavljene su dozvole za postavljanje privremenih parkirališta do oktobra 2023. godine. Zbog nedovoljnog razumijevanja lokalnog stanovništva oko postavljanja istih, odustalo se od ove aktivnosti. Nastavak realizacije planiran je u 2024. godini.
Troškovi realizacije	1.250,00
Aktivnost 6.1.7.	**Dopunjavati sistem mobilijara za otpad**
Opis aktivnosti	U cilju sprječavanja nelegalnog odlaganja otpada, na prostoru Parka će se dopuniti sistem mobilijara za otpad, kao i obnoviti već dotrajali, ukoliko se ukaže potreba za tim.
Indikator aktivnosti	*Dopunjen sistem mobilijara za otpad*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije nabavljen potrebni mobilijar
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.8.	**Izraditi nove informativno-naplatne punktove**
Opis aktivnosti	Izgradiće se informativno-naplatni punkt na Lipoviku, koji će biti montažno-demontažnog karaktera zbog oscilacija u vodostaju na tom prostoru.
Indikator aktivnosti	*Izrađen novi informativno-naplatni punkt*
Odgovornost	Direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije nabavljen potrebni materijal za realizaciju
Troškovi realizacije	0,00

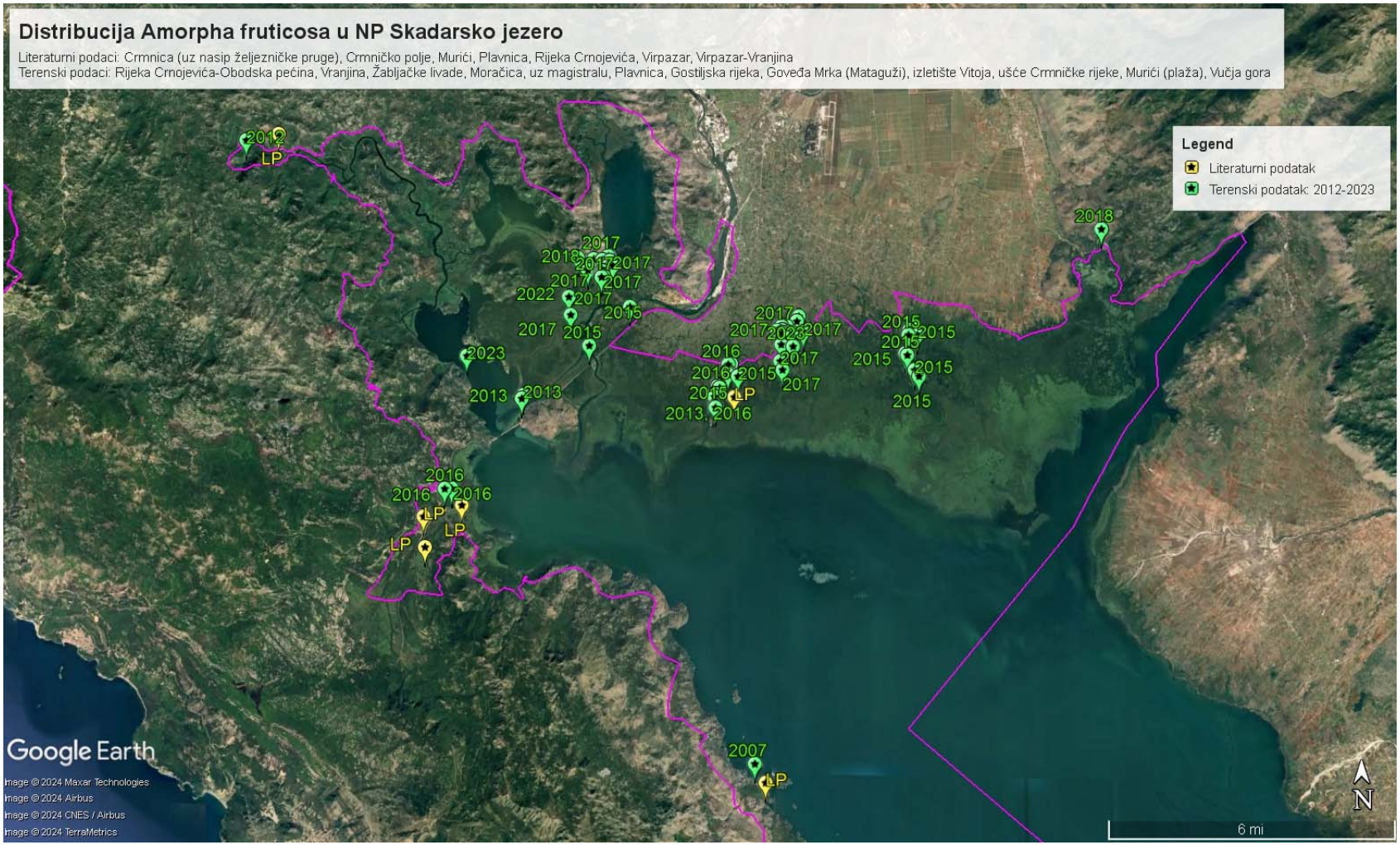
VANPLANSKE AKTIVNOSTI	
Aktivnost	**Obnova mobilijara na stazama za sportsko-rekreativni ribolov**
Opis aktivnosti	Sanirati oštećeni mobilijar (klupe i kante za otpad) i dopuniti novim potrebnim mobilijarom.
Indikator aktivnosti	*Saniran i obnovljen mobilijar*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za ambijentalnu higijenu i infrastrukturu
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	

Troškovi realizacije	450,00
Aktivnost	**Izgradnja skladišta za čuvanje i pretakanje goriva na Vranjini za potrebe plovnog parka NPSJ**
Opis aktivnosti	Izgraditi skladište (ili mobilnu pretakalicu za gorivo) za čuvanje i pretakanje goriva na Vranjini, za potrebe plovnog parka NPSJ
Indikator aktivnosti	Izgrađeno i stavljeno u funkciju skladište za čuvanje i pretakanje goriva
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Direktor NPSJ, Služba za pravne i opšte poslove
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije nabavljen potrebni materijal zbog nedostatka finansijskih sredstava, pa se koristila improvizovana ostava
Troškovi realizacije	0,00

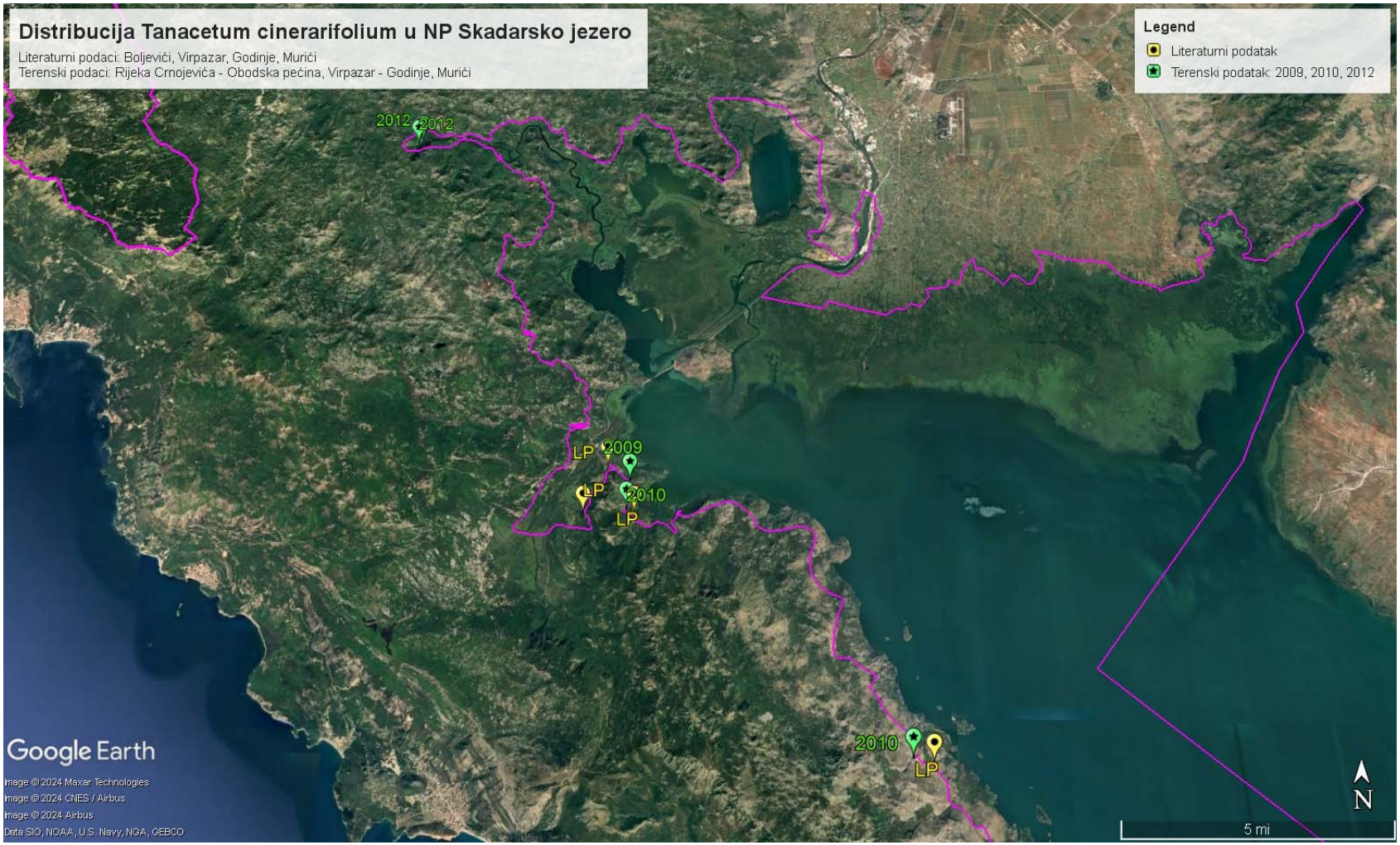
PRILOG

Distribucija Bupleurum karglii NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Rijeka Crnojevića (Rohlena, 1942)
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
Google Earth
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
N
6 mi

Distribucija Bupleurum glumaceumu NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Rijeka Crnojevića, Đuravci, Livari
Terenski podaci: Božaj
Legend
Literaturni podatak
Literaturni podatak: granično područje
Terenski podatak: 2018
LP
LP
LP
2018
2018
Google Earth
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
8 mi
N

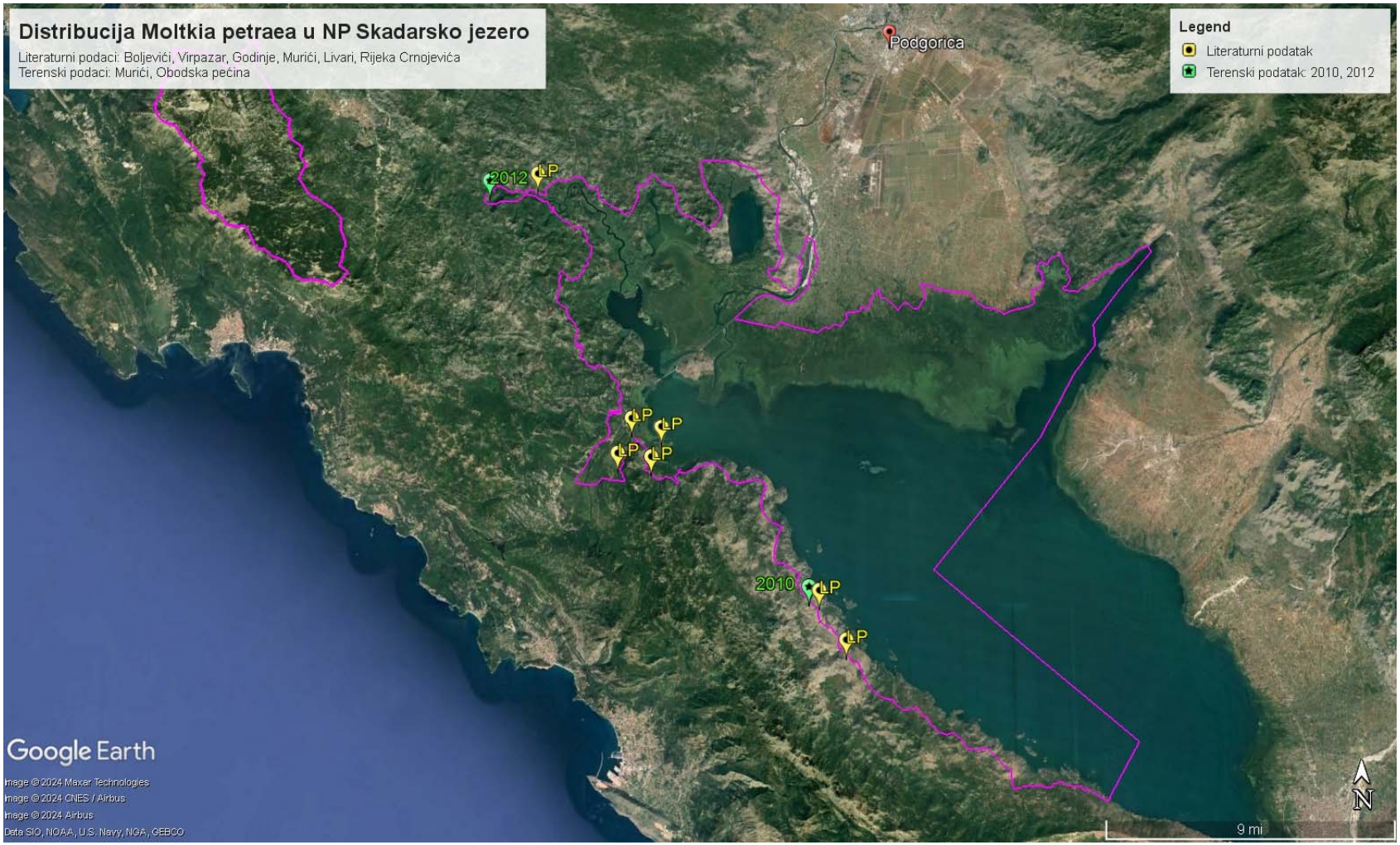

Distribucija Amorpha fruticosa u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Crmnica (uz nasip željezničke pruge), Crmničko polje, Muriči, Plavnica, Rijeka Crnojevića, Virpazar, Virpazar-Vranjina
Terenski podaci: Rijeka Crnojevića-Obodska pećina, Vranjina, Žabljačke livade, Moračica, uz magistralu, Plavnica, Gostiljska rijeka, Goveđa Mrka (Mataguži), izletište Vitoja, ušće Crmničke rijeke, Muriči (plaža), Vučja gora
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2012-2023
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 TerraMetrics
6 mi
N

Distribucija Allium guttatum subsp. dalmaticum u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Virpazar, Godinje, Vranjina
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
LP
LP
LP
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
N
6 mi

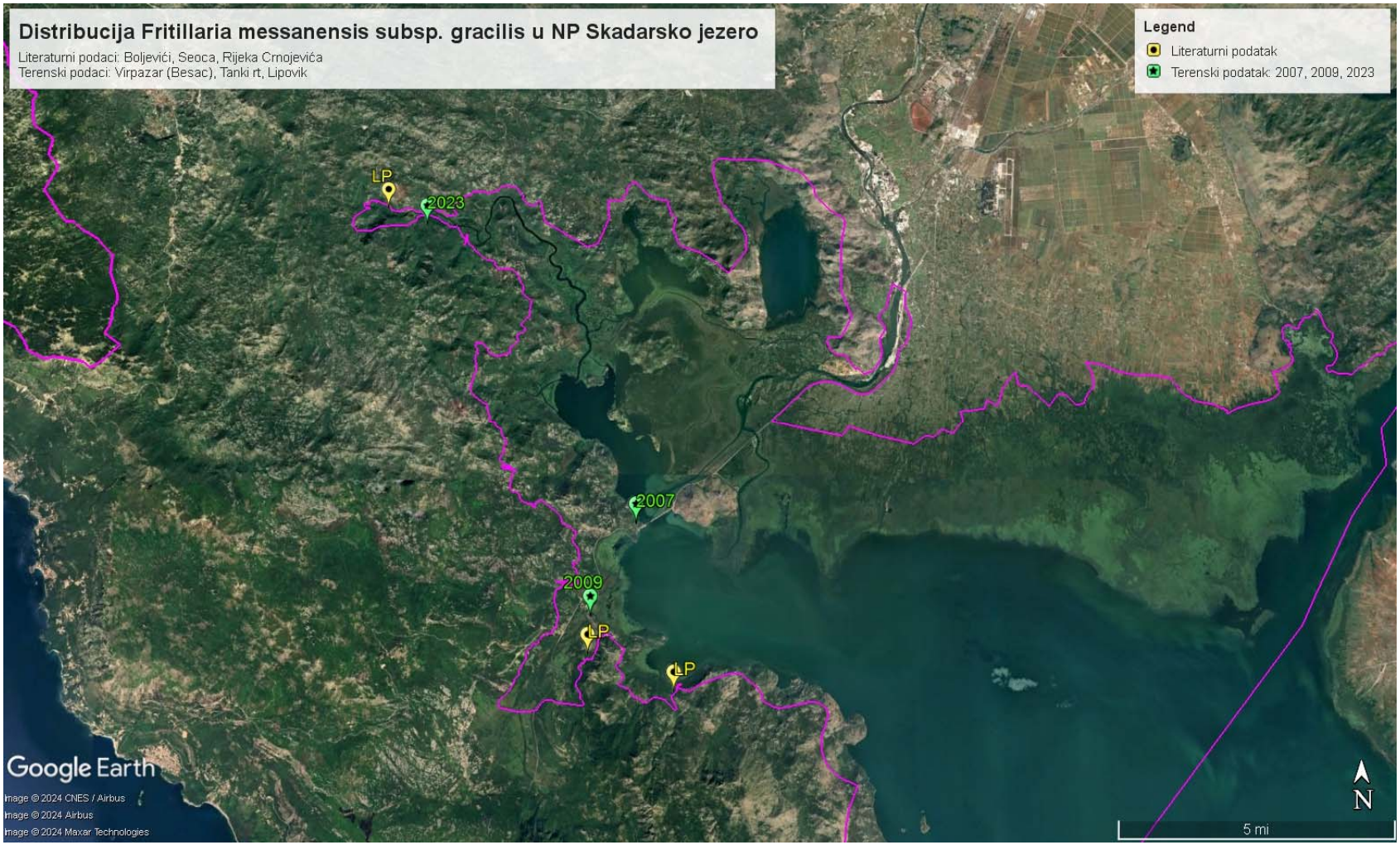

Distribucija Tanacetum cinerarifolium u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Boljevići, Virpazar, Godinje, Murići
Terenski podaci: Rijeka Crnojevića - Obodska pećina, Virpazar - Godinje, Murići
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2009, 2010, 2012
2012
2012
LP
2009
LP
2010
LP
2010
LP
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
N
5 mi

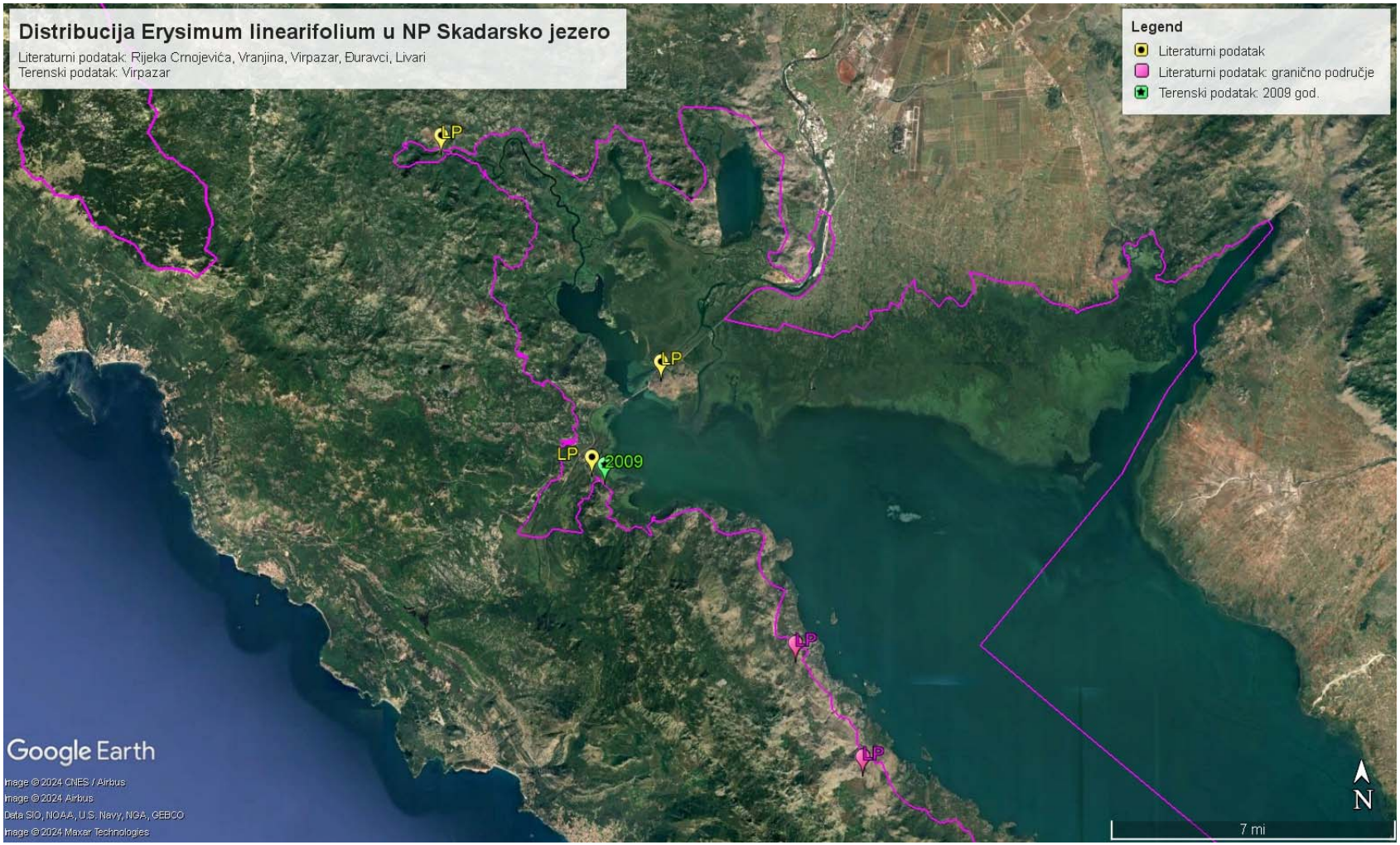

Distribucija Scilla lacusicii u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Virpazar, Rijeka Crnojevića
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
LP
LP
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
N
7 mi

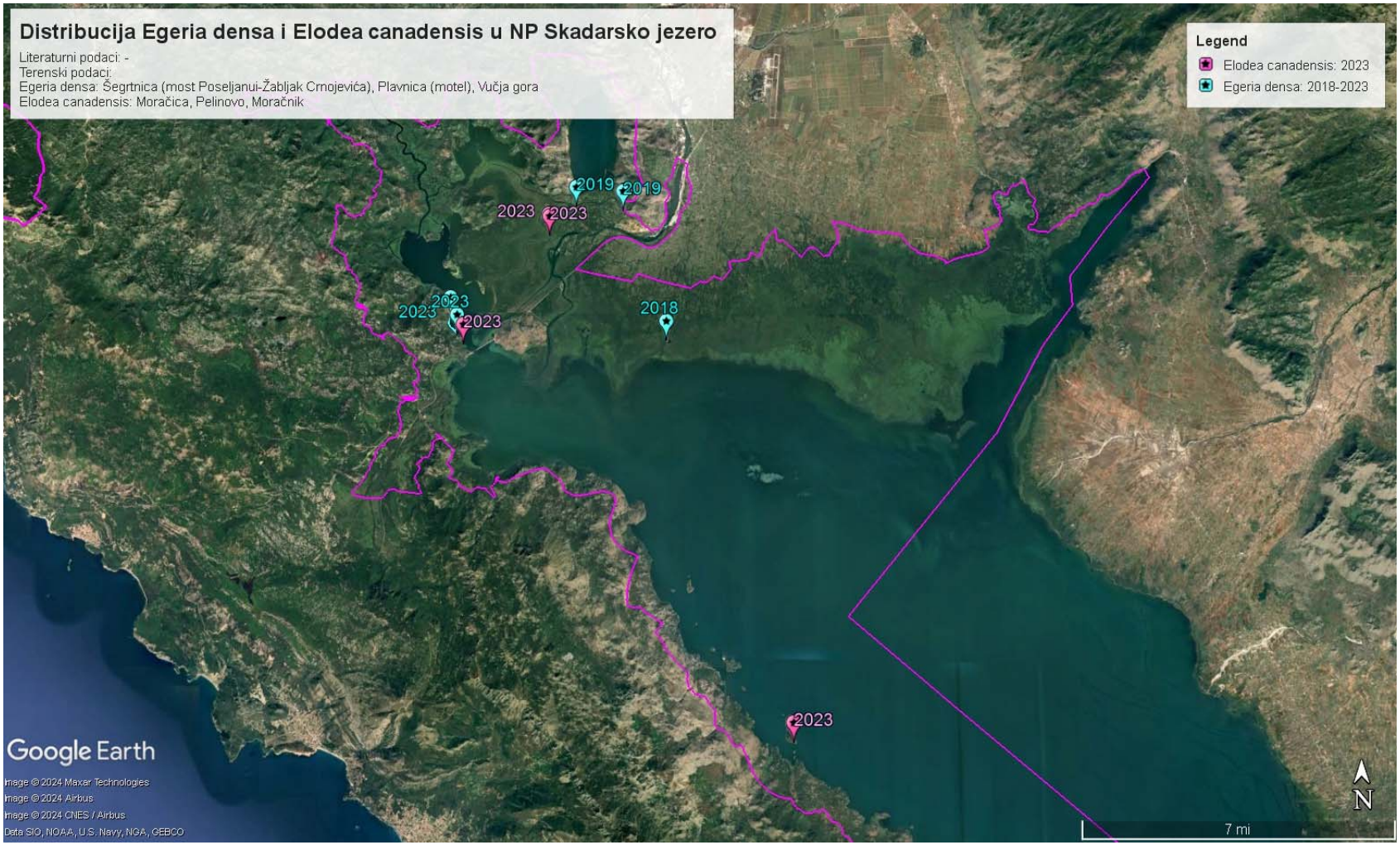

Distribucija Ramonda serbica u NP Skadarsko jezero
Literaturni podatci: Murići (Rohlena, 1942)
Terenski podaci: Murići
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak, 2006-2007
2006
LP
2007
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
N
3000 ft

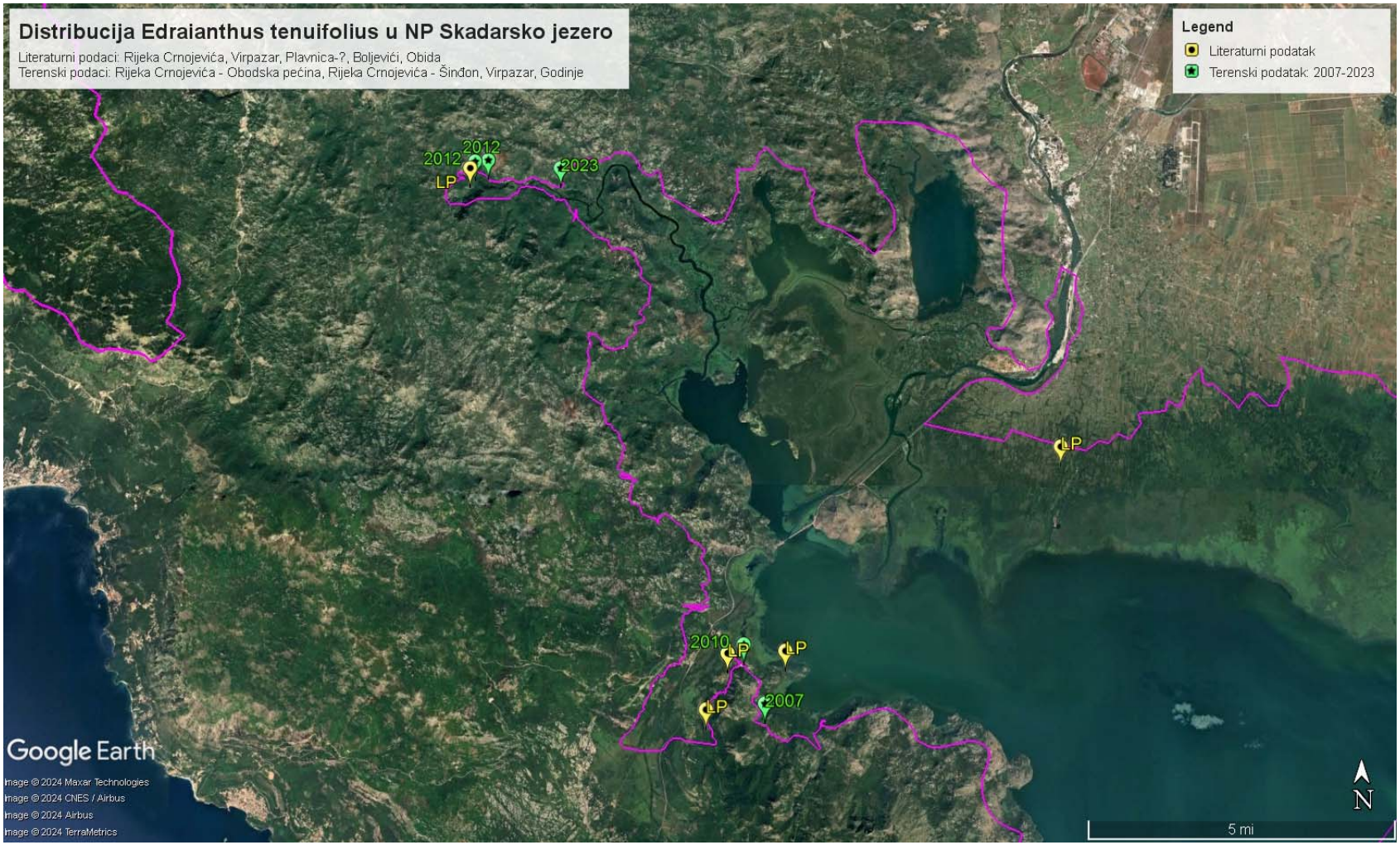

Distribucija Moltkia petraea u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Boljevići, Virpazar, Godinje, Murići, Livari, Rijeka Crnojevića
Terenski podaci: Murići, Obodska pećina
Podgorica
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2010, 2012
2012
2010
LP
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
9 mi
N

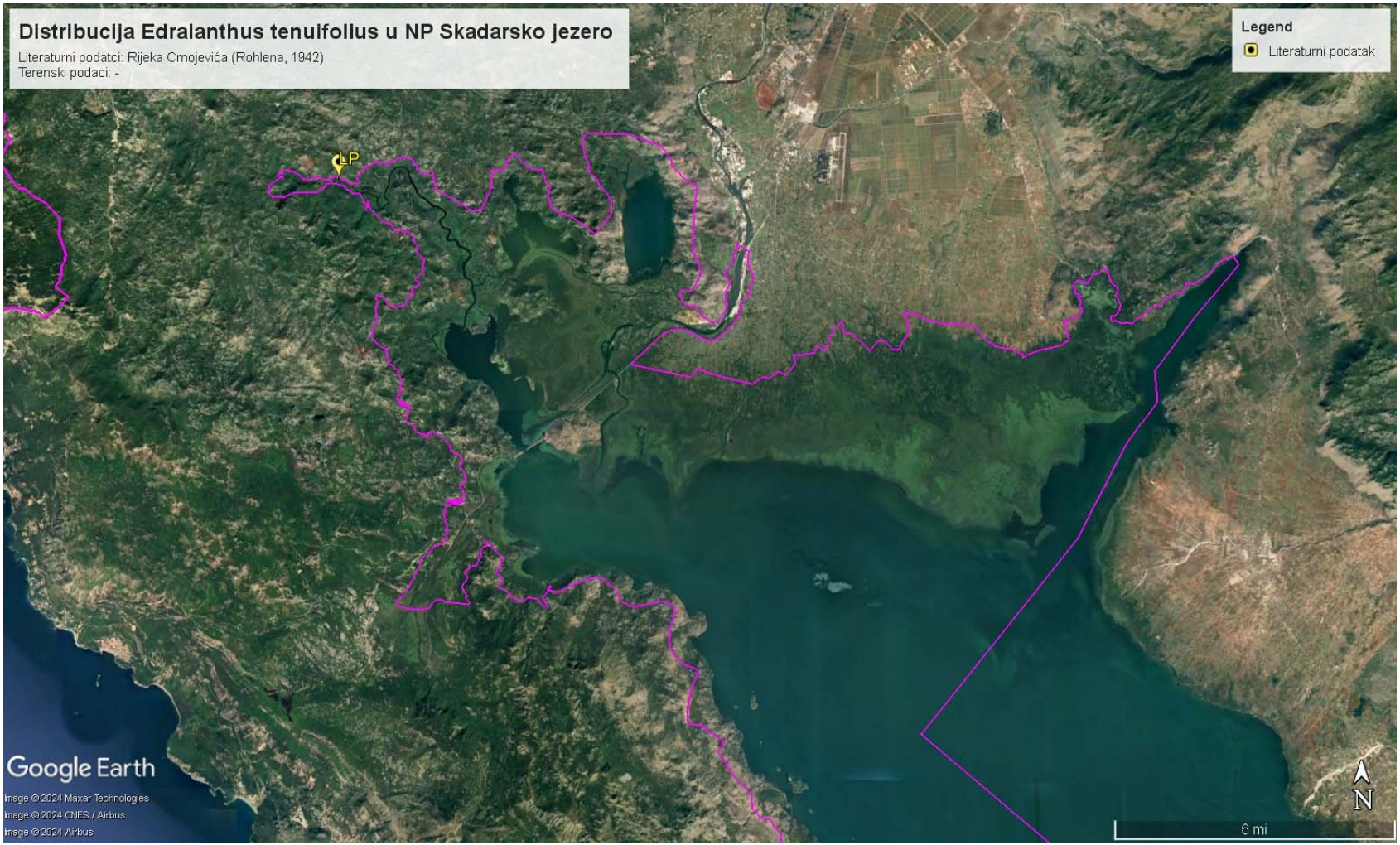

Monitoring Marsilea quadrifolia na lokalitetu Moračica (Žabljačke livade)
Literaturni podaci: -
Terenski podaci: Rijeka Moračica, 2017 - 2023
Legend
2017
2018
2019
2021
2022
2023
2021
2017
2022
2023
2021
2022
2023
2018
2021
2019
2023
2022
2022
2021
2023
2019
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
1000 ft
N

Distribucija Fritillaria messanensis subsp. gracilis u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Boljevići, Seoca, Rijeka Crnojevića
Terenski podaci: Virpazar (Besac), Tanki rt, Lipovik
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2007, 2009, 2023
LP
2023
2007
2009
LP
LP
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
N
5 mi

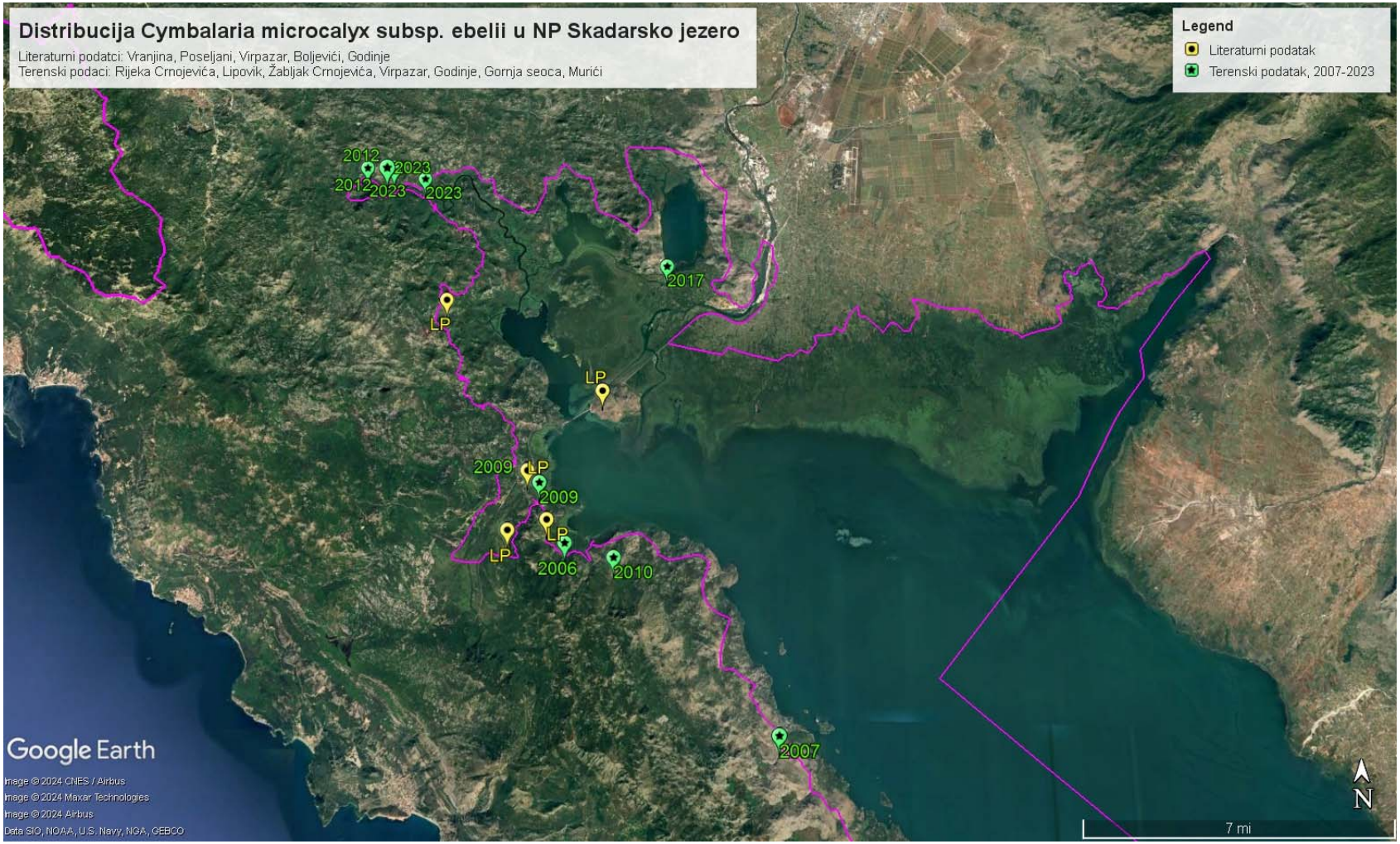

Distribucija Erysimum linearifolium u NP Skadarsko jezero
Literaturni podatak: Rijeka Crnojevića, Vranjina, Virpazar, Đuravci, Livari
Terenski podatak: Virpazar
Legend
Literaturni podatak
Literaturni podatak: granično područje
Terenski podatak: 2009 god.
LP
2009
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
Image © 2024 Maxar Technologies
N
7 mi

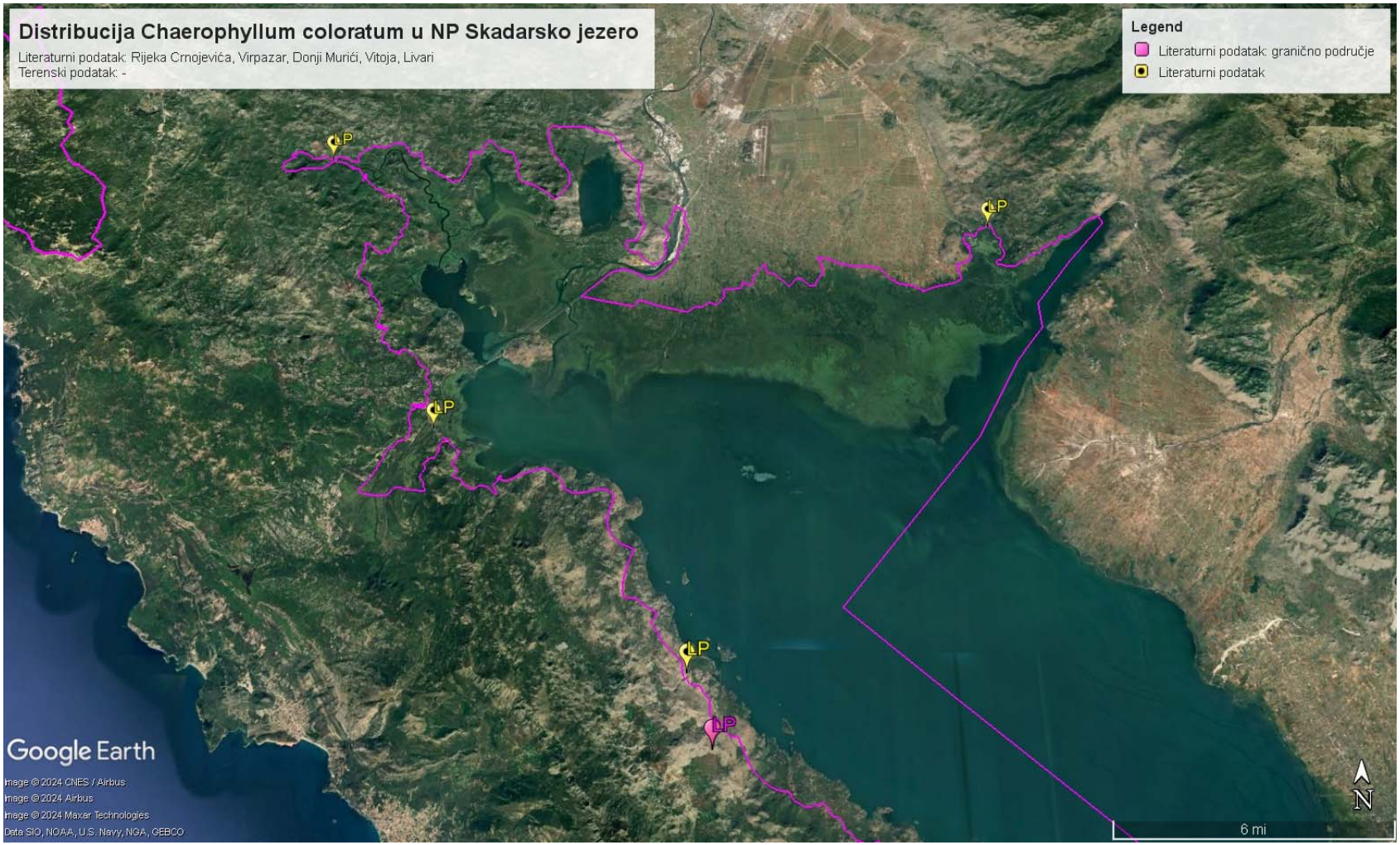

Distribucija Egeria densa i Elodea canadensis u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: -
Terenski podaci:
Egeria densa: Šegrtnica (most Poseljanui-Žabljak Crnojevića), Plavnica (motel), Vučja gora
Elodea canadensis: Moračica, Pelinovo, Moračnik
Legend
Elodea canadensis: 2023
Egeria densa: 2018-2023
2019
2019
2023
2023
2023
2023
2023
2018
2023
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
N
7 mi

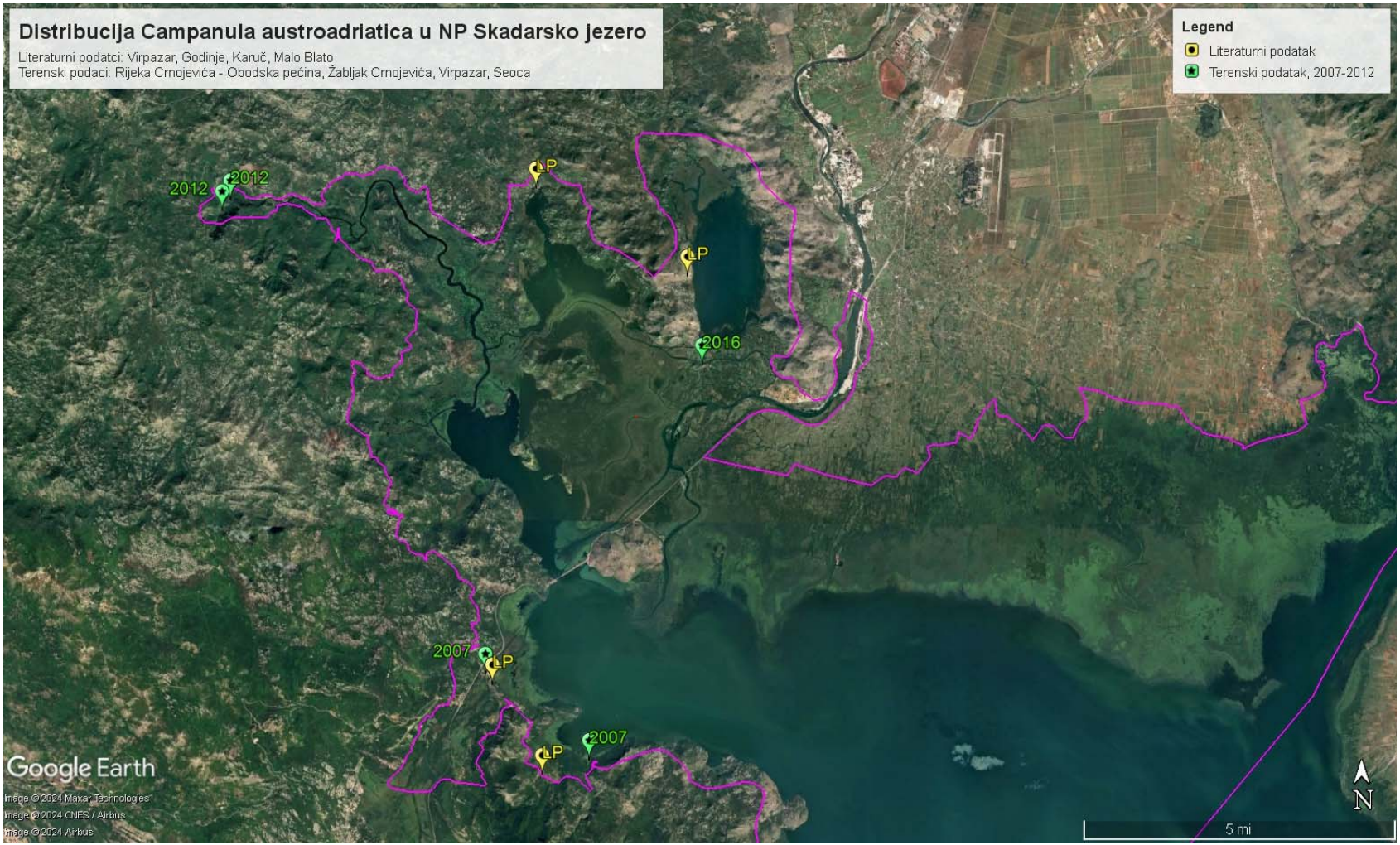

Distribucija Edraianthus tenuifolius u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Rijeka Crnojevića, Virpazar, Plavnica-?, Boljevići, Obida
Terenski podaci: Rijeka Crnojevića - Obodska pećina, Rijeka Crnojevića - Šinđon, Virpazar, Godinje
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2007-2023
2012
2012
LP
2023
LP
2010
LP
LP
LP
2007
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 TerraMetrics
N
5 mi

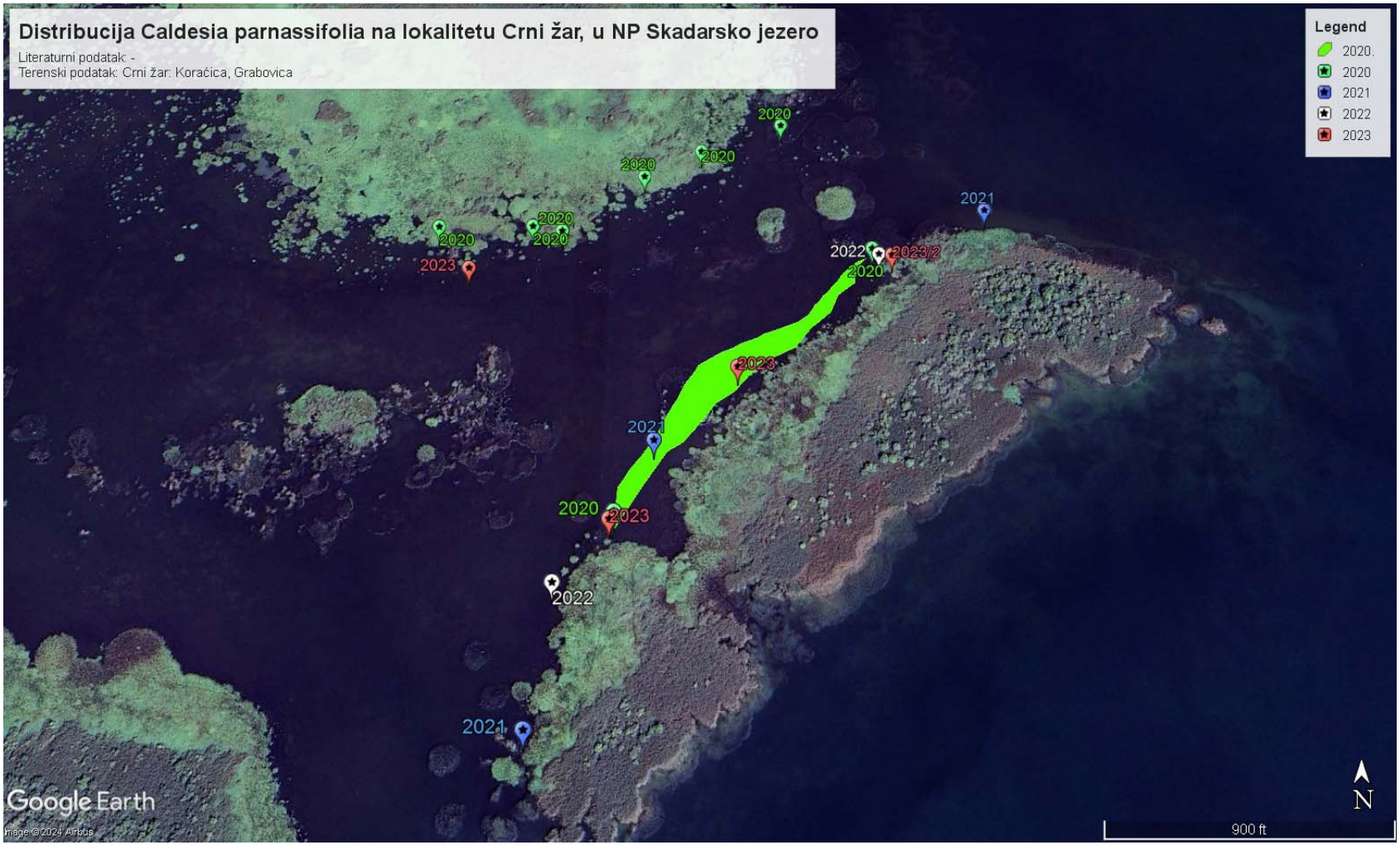

Distribucija Edraianthus tenuifolius u NP Skadarsko jezero
Literaturni podatci: Rijeka Crnojevića (Rohlena, 1942)
Terenski podaci: -
Legend
Literaturni podatak
LP
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
6 mi
N

Distribucija Dianthus ciliatus subsp. dalmaticus u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Virpazar, Godinje, Vranjina
Terenski podaci: Tanki rt, Donje Krnjice
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak: 2007, 2011
LP
2011
LP
LP
2007
Google Earth
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 TerraMetrics
N
4 mi

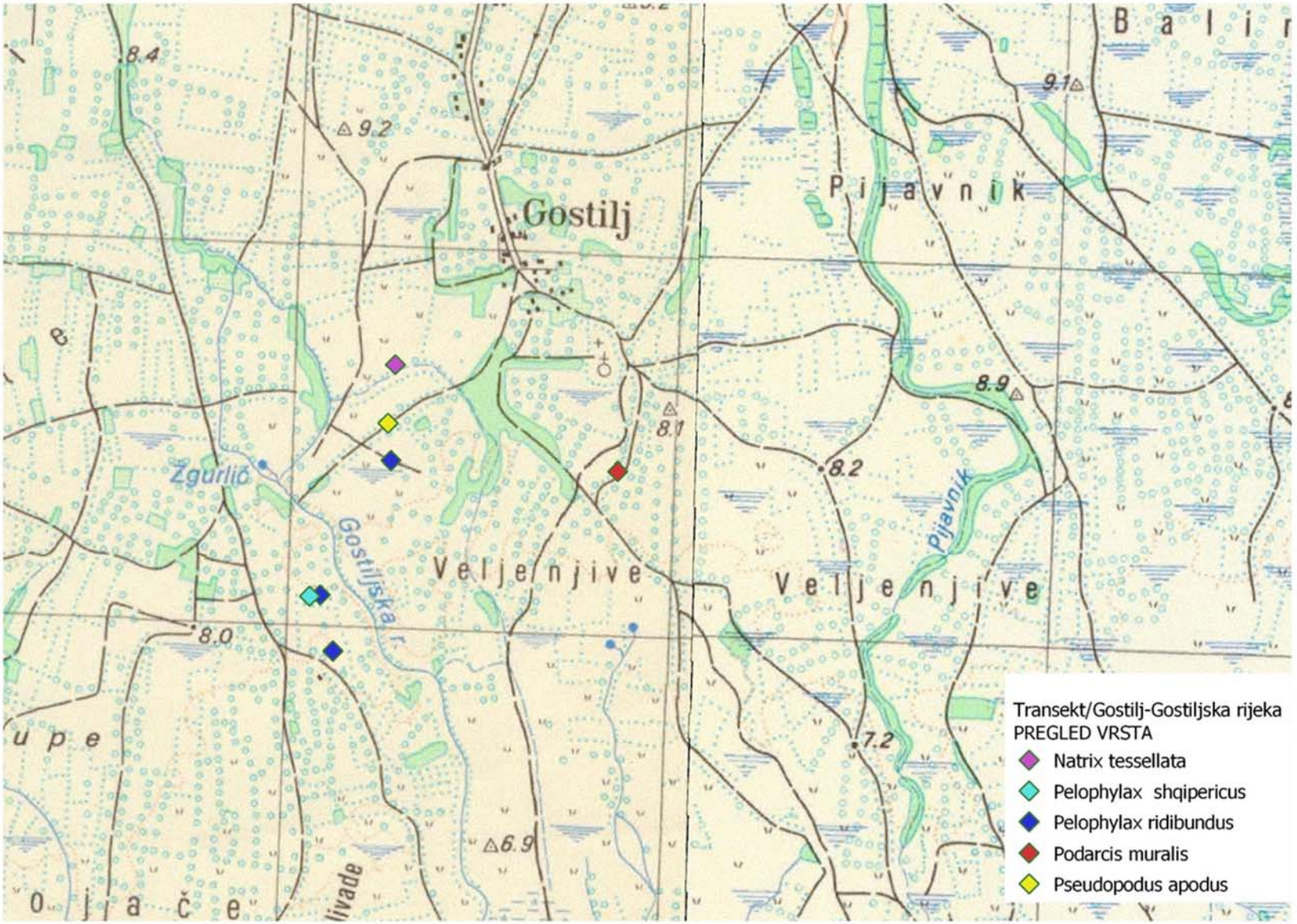

Distribucija Cymbalaria microcalyx subsp. ebelii u NP Skadarsko jezero
Literaturni podatci: Vranjina, Poseljani, Virpazar, Boljevići, Godinje
Terenski podaci: Rijeka Crnojevića, Lipovik, Žabljak Crnojevića, Virpazar, Godinje, Gornja seoca, Murići
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak, 2007-2023
2012
2012
2023
2023
2023
2017
LP
LP
2009
LP
2009
LP
LP
2006
2010
2007
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 Airbus
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
N
7 mi

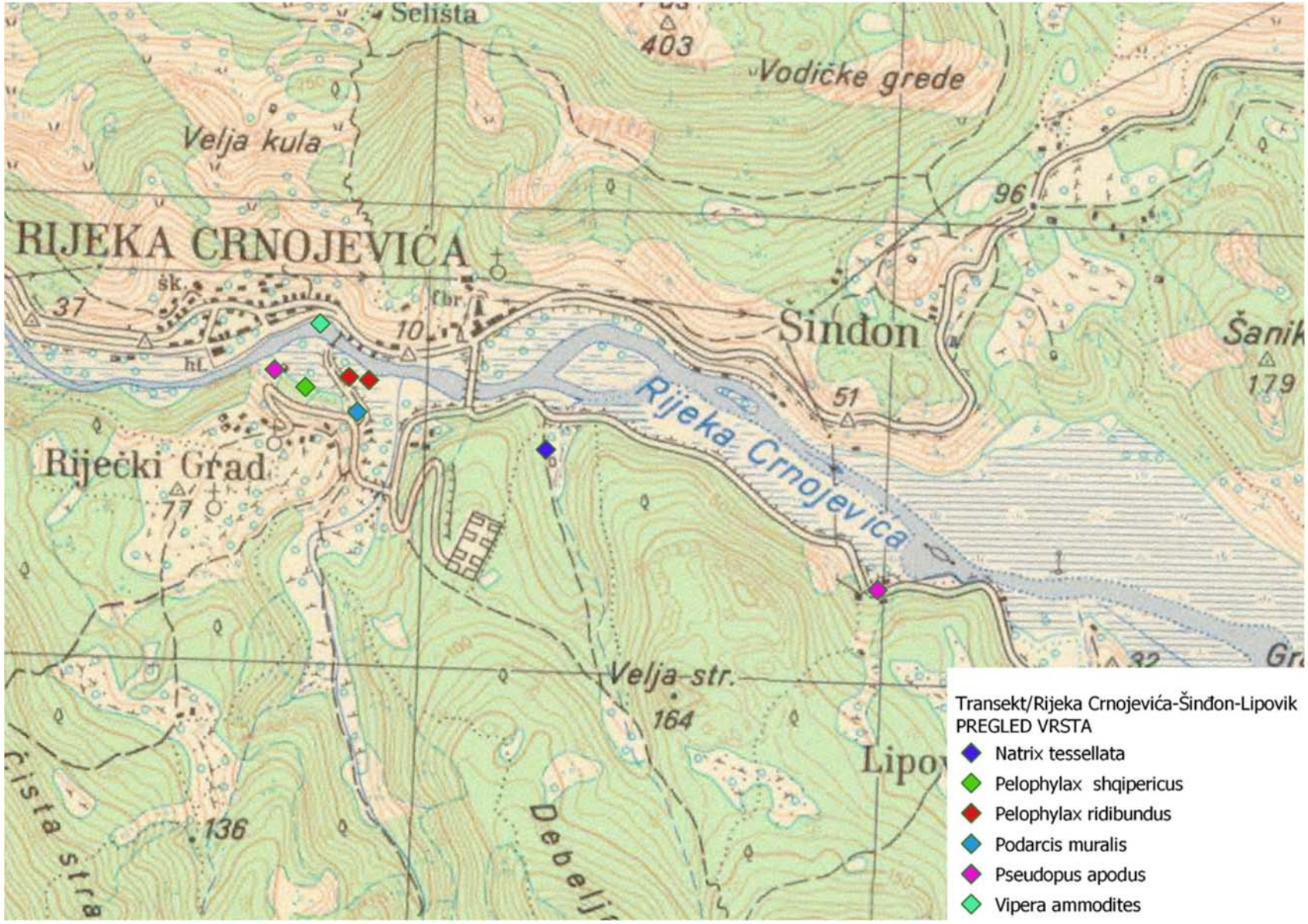

Distribucija Chaerophyllum coloratum u NP Skadarsko jezero
Literaturni podatak: Rijeka Crnojevića, Virpazar, Donji Murići, Vitoja, Livari
Terenski podatak: -
Legend
Literaturni podatak: granično područje
Literaturni podatak
LP
Google Earth
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 Maxar Technologies
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
N
6 mi

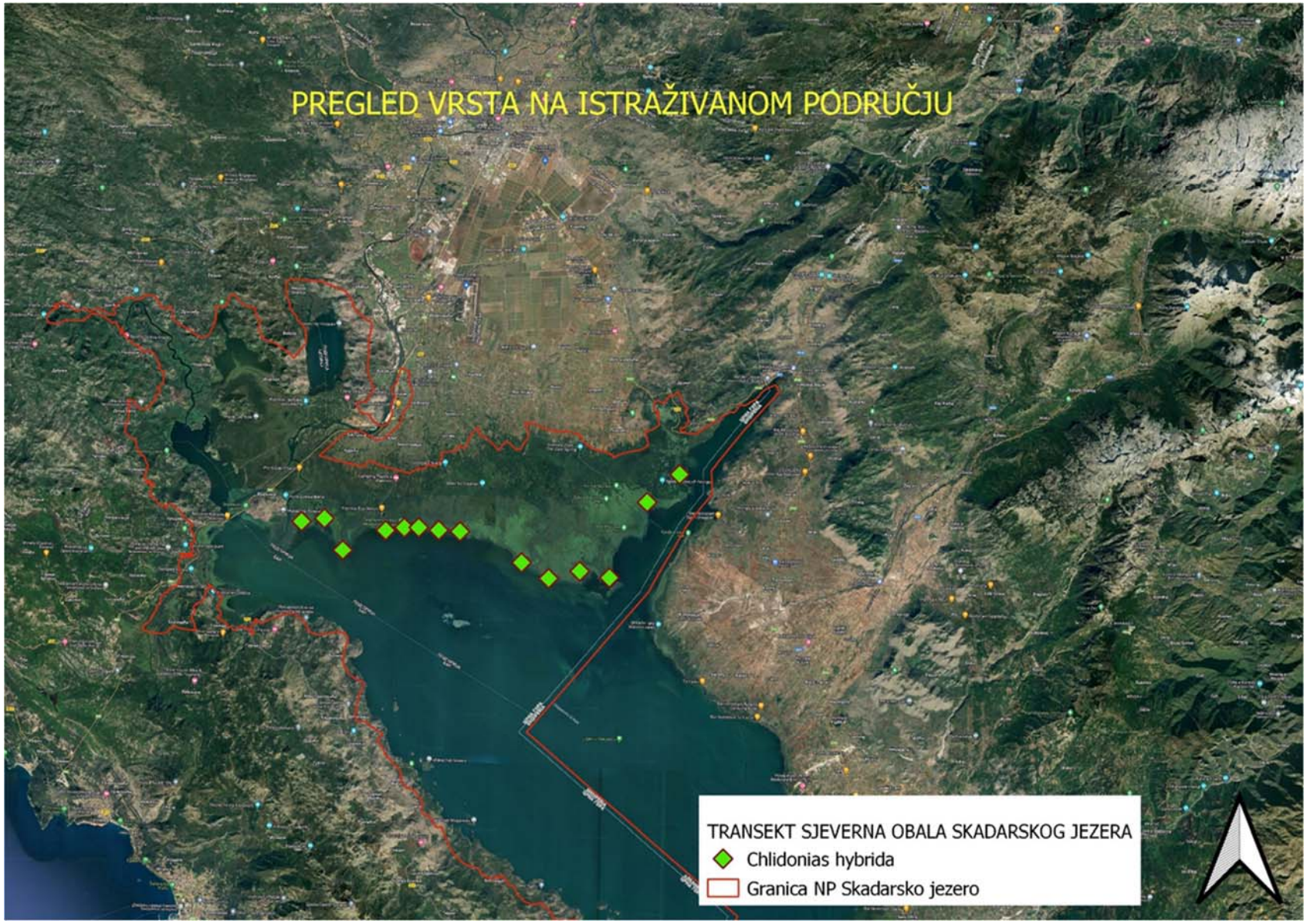

Distribucija Campanula austroadriatica u NP Skadarsko jezero
Literaturni podatci: Virpazar, Godinje, Karuč, Malo Blato
Terenski podaci: Rijeka Crnojevića - Obodska pećina, Žabljak Crnojevića, Virpazar, Seoca
Legend
Literaturni podatak
Terenski podatak, 2007-2012
LP
2012
2012
LP
LP
2016
2007
LP
2007
LP
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 CNES / Airbus
Image © 2024 Airbus
N
5 mi

Distribucija Caldesia parnassifolia na lokalitetu Crni žar, u NP Skadarsko jezero
Literaturni podatak: -
Terenski podatak: Crni žar: Koraćica, Grabovica
Legend
2020.
2020
2021
2022
2023
2020
2020
2020
2020
2020
2020
2021
2023
2022
2023/2
2020
2023
2021
2020
2023
2022
2021
Google Earth
Image © 2024 Airbus
N
900 ft

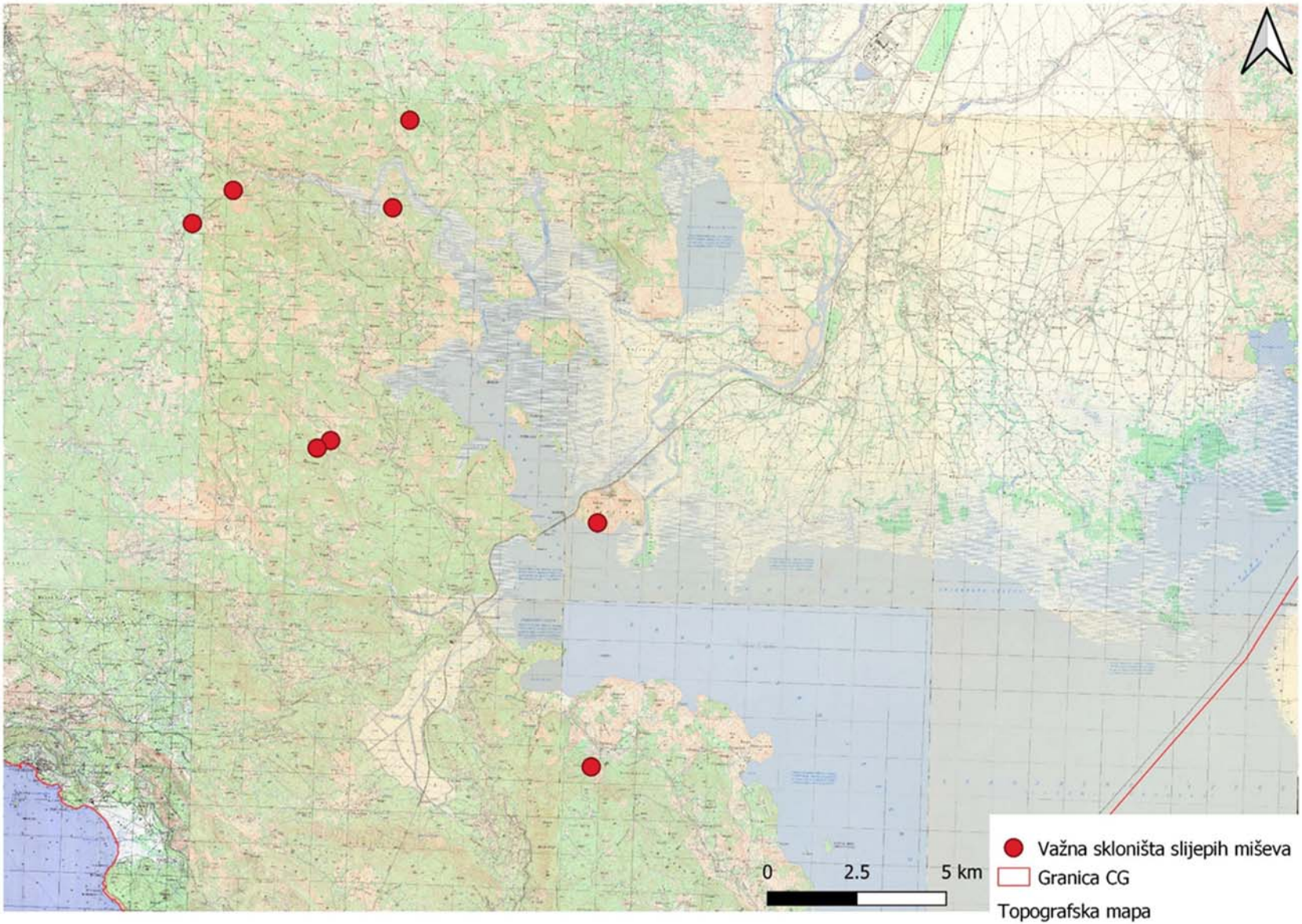

Distribucija Caldesia parnassifolia u NP Skadarsko jezero
Literaturni podaci: Pančeva oka
Terenski podaci: Pančeva oka, Crni žar (Koraćica, Grabovica)
Legend
Literaturni podatak: 2007.
Terenski podatak: 2020-2023
2013
LP
2020
2020
Google Earth
Image © 2024 Maxar Technologies
Image © 2024 Airbus
Image © 2024 CNES / Airbus
N
3 mi

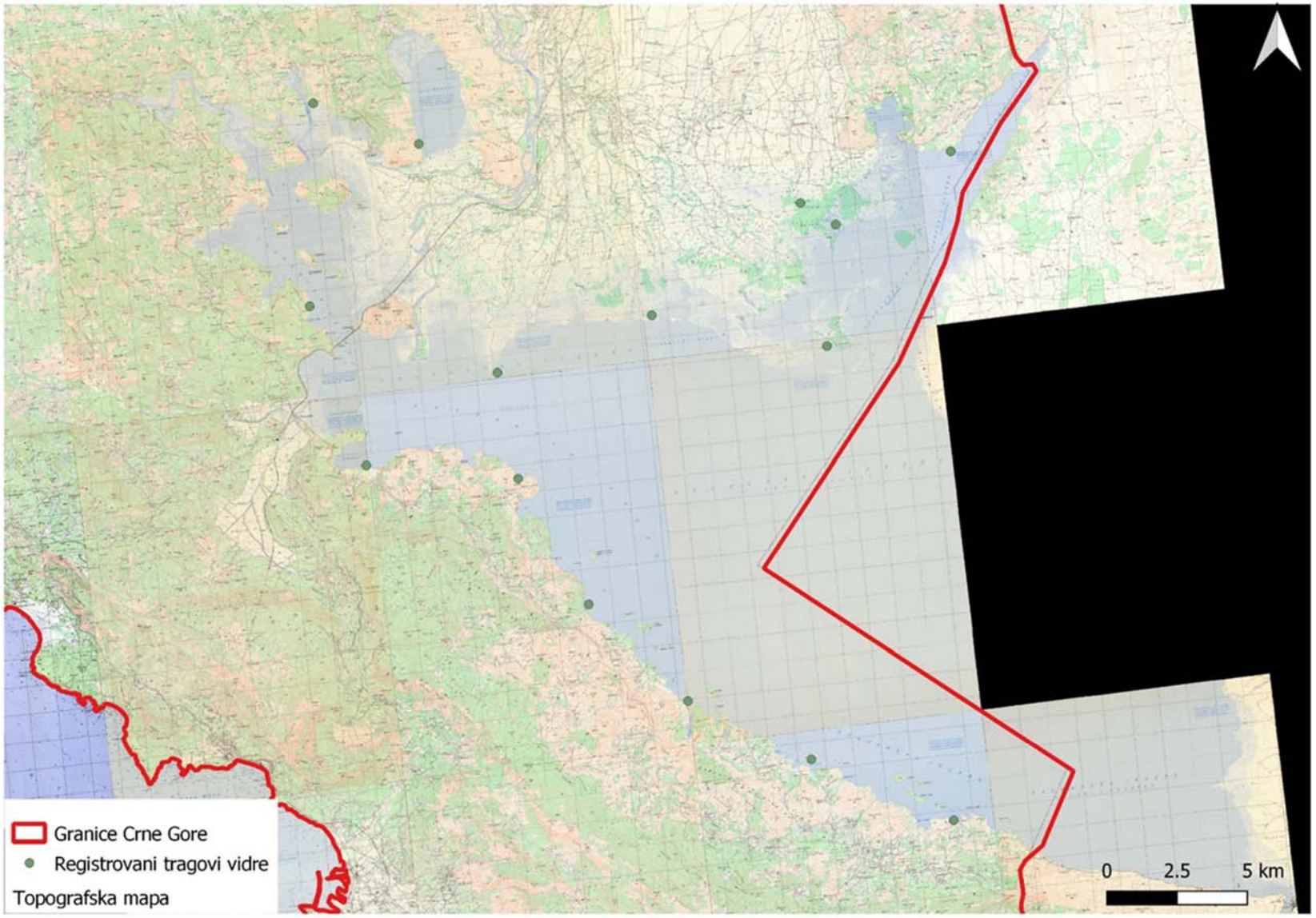

Gostilj
Pijavnik
Žgurlić
Gostiljska r.
Veljenjive
Veljenjive
Pijavnik
8.4
9.2
9.1
8.9
8.1
8.2
8.0
7.2
6.9
Transekt/Gostilj-Gostiljska rijeka
PREGLED VRSTA
Natrix tessellata
Pelophylax shqipericus
Pelophylax ridibundus
Podarcis muralis
Pseudopodus apodus

Selišta
403
Vodičke grede
Velja kula
RIJEKA CRNOJEVIĆA
96
37
10
Šinđon
51
Rijeka Crnojevića
Riječki Grad
77
Velja str.
164
136
Transekt/Rijeka Crnojevića-Šinđon-Lipovik
PREGLED VRSTA
Natrix tessellata
Pelophylax shqipericus
Pelophylax ridibundus
Podarcis muralis
Pseudopus apodus
Vipera ammodites

PREGLED VRSTA NA ISTRAŽIVANOM PODRUČJU
TRANSEKT SJEVERNA OBALA SKADARSKOG JEZERA
Chlidonias hybrida
Granica NP Skadarsko jezero

PREGLED VRSTA NA ISTRAŽIVANOM PODRUČJU
TRANSEKT SJEVERNA I JUŽNA OBALA SKADARSKOG JEZERA
Pelecanus crispus
Granica NP Skadarsko jezero

0
2.5
5 km
Važna skloništa slijepih miševa
Granica CG
Topografska mapa

Granice Crne Gore
Registrovani tragovi vidre
Topografska mapa
0
2.5
5 km

"JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE SA PO"
Broj 09-928
Podgorica 29.3.2024.

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE

NACIONALNI PARK PROKLETIJE

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROGRAMA UPRAVLJANJA NP PROKLETIJE ZA 2023. GODINU

Podgorica, februar 2024. godine

Sadržaj:

1. UVOD 1
1.1. Zakonska regulativa 1
1.2 Organizacija poslovanja Nacionalnog parka Prokletije 2
1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG 3
1.4 Zapošljavanje u izvještavanoj godini 4
1.5 Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih 5
2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE 8
2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena 8
2.2 Stručna zaštita 13
3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA 14
3.1. Ocjena stanja 32
4. POSJETE U NP PROKLETIJE 46
5. PROJEKTI 48
6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA 53
7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 54
8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA 54
9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE 57
10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU 59

Podaci o zaposlenim licima upravljača zaštićenim područjem koja su obradila izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja.

Tabela 1: *Obrađivači Izvještaja o realizaciji godišnjeg programa upravljanja*

IME I PREZIME	RADNO MJESTO ILI FUNKCIJA	ORGANIZACIONA JEDINICA UPRAVLJAČA ILI DRUGI SUBJEKT
Miralem Metjahić	Direktor Nacionalnog parka Prokletije	Nacionalni park Prokletije
Maša Vučinić	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam	JPNPCG
Marinela Đuretić	Pomoćnica direktora za finansijske i opšte poslove	JPNPCG
Stefan Ivanović	Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring	JPNPCG
Murat Bašić	Šef Službe za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture	Nacionalni park Prokletije
Eldin Gutić	Saradnik u oblasti šumarstva	Nacionalni park Prokletije
Boban Redžepagić	Stručni saradnik za promociju, edukaciju i turizam	Nacionalni park Prokletije
Hajdana Ilić Božović	Šef Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Veselin Luburić	Rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvij	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slavica Đurišić	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ivana Džaković	Stručna saradnica za floru i vegetaciju	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Jelena Radunović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Slobodan Stijepovic	Stručni saradnik za šumarstvo	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Ana Uskoković	Stručni saradnik za ornitofaunu	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Radmila Vujotić	Stručni saradnik za zaštitu prostora	Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj
Srđan Lubarda	Šef službe za promociju, marketing i turizam	Služba za promociju marketing i turizam
Jovana Bojičić	Stručni saradnik za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Marijana Džaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i turizam
Marina Manojlović	Stručna saradnica za domaću radinost	Služba za promociju marketing i turizam
Milica Novaković	Stručna saradnica za medije	Služba za promociju, marketing i

		turizam
Vasilije Pavićević	Stručni saradnik za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Snežana Vukotić	Stručna saradnica za etnografsku baštinu	Služba za promociju marketing i turizam
Željka Vuković	Stručni saradnik za turizam	Služba za promociju, marketing i turizam
Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Bjanka Prakljačić	Stručna saradnica za međunarodnu saradnju	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Jasmin Medunjanin	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Srećko Grabovica	Stručni saradnik za projekte	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Marija Putica	Stručna saradnica za pravne poslove	Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Miloš Brajović	Šef službe za kontrolu i monitoring	Služba za kontrolu i monitoring

1. UVOD

1.1. Zakonska regulativa

Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG br. 52/16 i 73/19) uređuje principe zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekte i instrumente zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Zaštitom životne sredine obezbjeđuje se cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i pejzažne raznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov održivog razvoja.
Temeljni pravni dokument kojim se uređuje zaštita i očuvanje prirode je Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 54/16, 18/19). Ovim zakonom uređuje se zaštita i očuvanje prirode, definišu kategorije zaštićenih područja, odgovorne institucije, kao i osnovni upravljački dokumenti za zaštićena područja.
Shodno članu 58 Zakona o zaštiti prirode, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je dužno dostaviti Ministarstvu, odnosno nadležnom organu lokalne uprave, izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja do 1.marta tekuće godine za prethodnu godinu, dok je članom 59 pomenutog Zakona u stavu 5 navedeno da Izvještaj naročito sadrži podatke o:

- realizaciji mjera zaštite;
- realizaciji plana po indikatorima praćenja uspješnosti realizacije plana;
- posjetama zaštićenim područjima;
- finansijskim sredstvima utrošenim za zaštitu i ostvarenim prihodima od naknada za korišćenje zaštićenih područja i područja ekološke mreže.

Nacionalni parkovi kao zaštićena prirodna dobra uživaju posebnu zaštitu, pa je iz tog razloga Zakonom o nacionalnim parkovima (Sl. list CG br. 28/14, 39/16) regulisana njihova zaštita, unapređivanje i razvoj i ove djelatnosti definisane su kao djelatnosti od javnog interesa.
Ovaj Zakon u članu 13 definiše ključna planska akta koja uređuju poslovanje preduzeća, a to su:

- Prostorni planovi posebne namjene u skladu sa Zakonom;
- Plan upravljanja (donosi Vlada na period od 5 godina);
- Godišnji program upravljanja (donosi Preduzeće u skladu sa Prostornim planom posebne namjene i petogodišnjim Planom upravljanja).

Navedeni zakoni (Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima) definišu misiju Preduzeća „Održivo očuvanje životne sredine na zaštićenim područjima“ kao i primarne ciljeve njegovog poslovanja:

- Obezbjeđivanje uslova za zaštitu, unaprjeđivanje i racionalno korišćenje dobara nacionalnih parkova;
- Stvaranje povoljnih uslova za održavanje i razvoj biljnih i životinjskih vrsta i gljiva i njihovih zajednica;
- Očuvanje i unapređivanje posebnih prirodnih vrijednosti;
- Istraživanje i korišćenje parkova za potrebe razvoja nauke, obrazovanja, turizma, kulture i rekreacije;
- Sprječavanje radnji koje mogu da naruše osnovna svojstva i osobine nacionalnih parkova i očuvanja životne sredine.

1.2 Organizacija poslovanja Nacionalnog parka Prokletije

Direktor Parka, rukovodi radom organizacione jedinice kao i svim službama, koje obavljaju poslove za potrebe Nacionalnog parka. Nadzire i koordinira sve aktivnosti u Parku i odgovara za rad organizacione jedinice kojom rukovodi.
U okviru ove, kao i u okviru svih organizacionih jedinica Preduzeća, formirane su sljedeće službe:

- Odjeljenje za administrativno tehničke poslove. Odjeljenje obavlja administrativne poslove vezane za upravljanje Parkom, kao što su: vođenje evidencije, priprema dokumentacije, komunikacija s nadležnim organima i sl. Takođe, brine se o tehničkim aspektima Parka, kao što su održavanje vozila, opreme i sl.
- Služba za fizičku zaštitu. Glavni zadatak ove Službe je osigurati sigurnost i zaštitu imovine Nacionalnog parka Prokletije. To uključuje patroliranje terenima, nadzor na ulazima i izlazima, reagovanje na incidente, sprječavanje krivolova, kao i sve druge aktivnosti koje doprinose fizičkoj zaštiti Parka.
- Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Služba je odgovorna za održavanje higijene i čistoće unutar Parka, uključujući čišćenje staza, smeća itd. Takođe, brine se o održavanju mobilijara, kao i infrastrukture u Parku (puteva, staza, mostova i sl.).
- Odjeljenje za naplatu. Odjeljenje se bavi poslovima vezanim za naplatu ulaznica ili drugih taksi koje se primjenjuju u Parku.

Svaka od ovih službi/ odjeljenja ima svoj specifičan zadatak i doprinosi efikasnom upravljanju i očuvanju Nacionalnog parka Prokletije, omogućavajući posjetiocima ugodno iskustvo u prirodnom okruženju.

Grafikon 1: *Organizacija poslovanja NP Prokletije*

1.3. Organizacija poslovanja JPNPCG

JPNPCG osnovano je na osnovu Odluke o osnivanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove („Službeni list Crne Gore," broj 39/92), a nastavilo sa radom u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima („Službeni list Crne Gore," broj 28/14, 39/16) i Odlukom o organizovanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore („Službeni list Crne Gore," broj 20/11 od 15.04.2011. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore.

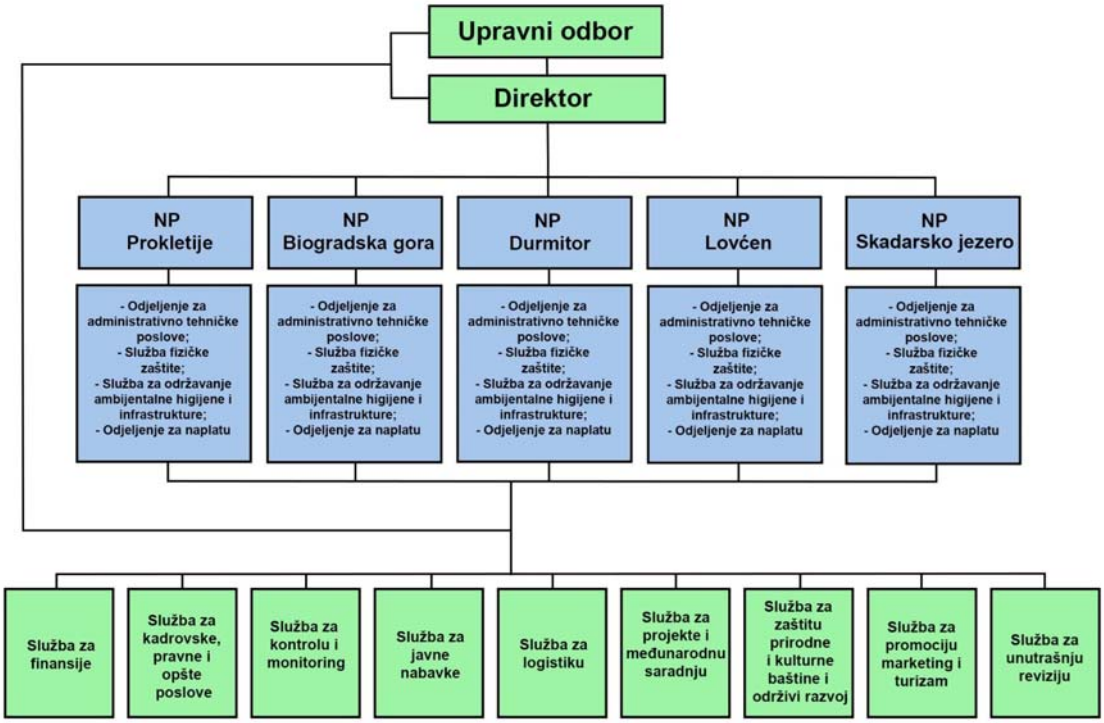
Statut preduzeća je donesen od strane Upravnog odbora dana 09.05.2011. godine, a stupio na snagu nakon davanja saglasnosti na isti nadležnog Ministarstva održivog razvoja i turizma. Posljednje izmjene i dopune Statuta Preduzeća donesene su 29.04.2021. godine.

U skladu sa navedenim određene su unutrašnje organizacione jedinice Preduzeća: Nacionalni park Biogradska gora; Nacionalni park Durmitor; Nacionalni park Lovćen; Nacionalni park Skadarsko jezero i Nacionalni park Prokletije.

U okviru organizacionih jedinica, formirane su sljedeće službe: Odjeljenje za administrativno tehničke poslove; Služba za fizičku zaštitu; Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Odjeljenje za naplatu.

Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova sa sjedištem u Podgorici: Služba direktora; Služba za zaštitu

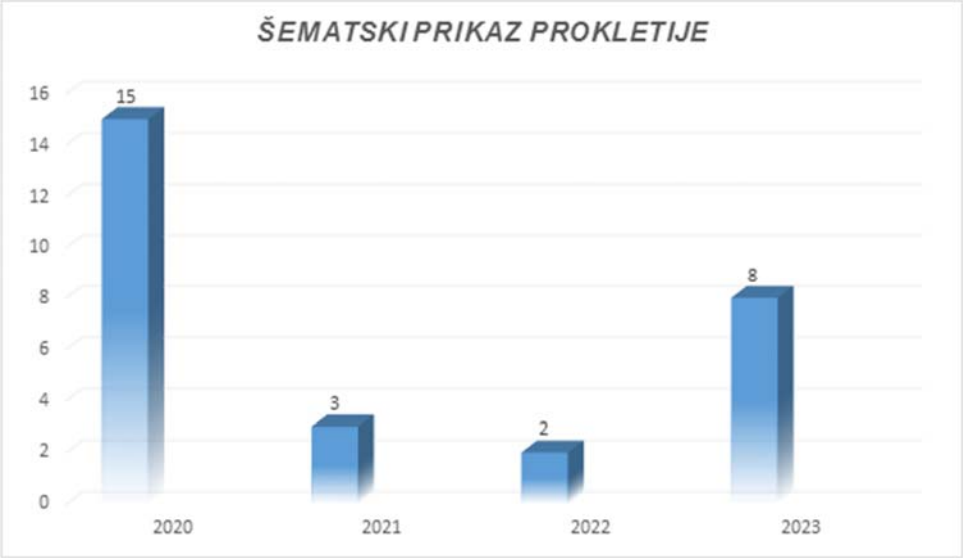
prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za promociju, marketing i turizam; Služba za projekte i međunarodnu saradnju; Služba za finansije; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove; Služba za kontrolu i monitoring; Služba za logistiku; Služba za javne nabavke.
Pored nacionalnih parkova, JPNPCG upravlja Parkom prirode Ulcinjska solana i spomenikom prirode Botanički vrt Dulovine.

Grafikon 2: *Organizacija poslovanja JPNPCG*

1.4 Zapošljavanje u izvještavanoj godini

U periodu od 01.01.2023. godine do 31.12.2023. godine u Nacionalnom parku Prokletije je radno angažovano, odnosno novozaposleno, 3 lica na osnovu ugovora na neodređeno vrijeme i 5 lica na osnovu ugovora na određeno vrijeme.

Grafikon 3: *Broj novozaposlenih u izvještavanoj godini*

1.5 Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih

U toku izvještajnog perioda zaposleni u NP lju stručnog usavršavanja i sticanja novih znanja, iskustava i vještina (Tabela 2).

Tabela 2: *Stručno usavršavanje i edukacija zaposlenih u NP Prokletije i JPNPCG*

Naziv seminara, radionice, obuke	**Organizator**	**Učesnici iz Parka/JPNPCG**	**Naziv radnog mjesta**
Javne nabavke u sklopu EU projekata	Privredna komora Crne Gore	Stoja Popadić Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Šefica Službe za projekte i međunarodnu saradnju Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Networking for capitalization (kapitalizacija projekata / Program Interreg Euro-MED)	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković Jasmin Medunjanin	Stručni saradnik za projekte Stručni saradnik za projekte
Interreg Europe / Prezentacija programa i osnovnih pravila	Ministarstvo evropskih poslova	Velibor Bošković	Stručni saradnik za projekte
Upravljanje komunalnim otpadom: Odvojeno sakupljanje, prevencija otpada i upravljanje preostalim otpadom:	Ambasada Republike Češke, Zero Waste Montenegro	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine

razmjena znanja			
Nacionalni plan prilagođavanja klimatskim promjenama	UNDP	Mojaš Đurović	Stručni saradnik za zaštitu životne sredine
Kako organizovati događaj	PKCG	Milica Novaković, Marijana Džaković	Stručne saradnice za medije
Podrška ekonomskoj diversifikaciji ruralnih područja u jugoistočnoj Evropi SEDRAII	Giz USAID	Snežana Vukotić Marina Manojlović	Stručna saradnica za etnografsku baštinu Stručna saradnica za domaću radinost
Webinar: ,,Experience design and nature conservation via VIsitor MOnitoring and MAnagement in protected areas - VIMOMA''	Institute of Geography and Spatial Management, Jagiellonian University, Poland Faculty of Sciences, University of Novi Sad, Serbia Faculty of Natural Sciences, Matej Bel University, Slovakia Faculty of Regional Development and International Studies, Mendel University in Brno, Czech Republic Ceeweb for Biodiversity, Hungary	Vuković Željka	Stručni saradnik za turizam
Obuka za GIS	JPNPCG	Stručna služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	
Trening upotrebe SMART softvera za administratore	Global Conservation	Vladimir Martinović Maša Vučinić Stefan Ivanović Miloš Brajović Vuk Saičić	Direktor JPNPCG Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Pomoćnik direktora za kontrolu i monitoring Šef Službe za kontrolu i monitoring Šef Službe fizičke zaštite NP Skadarsko jezero

		Belma Šestović Predrag Gluščević	Stručna saradnica za faunu sisara Supervizor
Prvi međunarodni samit zaštićenih područja Evrope i Evroazije	Agencija za zaštićena područja Gruzije, Global Conservation	Maša Vučinić Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Stručna saradnica za faunu sisara
Terenska obuka : “Fieldwork concerning building restoration and bat ecology”	Univezitet Sussex	Belma Šestović	Stručna saradnica za faunu sisara
Meeting for the IUCN Member community in Europe, North and Central Asia	IUCN, FPWC, Grad Jerevan	Maša Vučinić Hajdana Ilić Božović Belma Šestović	Pomoćnica direktora za zaštitu, održivi razvoj i turizam Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj Stručna saradnica za faunu sisara
Seminar “Novine u Zakonu o javnim nabavkama”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Seminar “Novine u Pravilniku o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović Zeid Škrijelj Almin Muković	Šef Službe za javne nabavke Službenik za javne nabavke Službenik za javne nabavke
Obuka “Javne nabavke”	Uprava za ljudske resurse	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke
Seminar “Zakon o javnim nabavkama - dileme u primjeni”	Centar za radno i poslovno pravo	Mirza Tahirović	Šef Službe za javne nabavke

2. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE

2.1. Fizička zaštita i ambijentalna higijena

Služba fizičke zaštite u Nacionalnom parku Prokletije bavi se svim aktivnostima na koje je obavezuje Zakon o nacionalnim parkovima i Zakon o zaštiti lica i imovine. Tu prvenstveno spada, zaštita zone parka od: krivolova, nedozvoljenog ribolova, sječe šume, gradnje objekata, devastacije terena, sakupljanja ljekovitog bilja i zaštićene flore, požara, kretanje motornih vozila van puteva i određenih parkirališta, sprječavanje kampovanja i loženja vatre van registrovanih kampova, kao i registrovanje drugih promjena u prostoru.
Služba zaštite, takođe, vrši naplatu svih naknada propisanih Odlukom o visini i načinu plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova, prati kretanje i brojno stanje zaštićene divljači, postavlja hranilice i hranu za divljač u zimskom periodu Parka, daje informacije o Parku, upućuje posjetioce na najbitnije vrijednosti Parka i slično.
U toku 2023. godine redovno i u skladu sa potrebama održavani su kontakti sa MUP-om. Svakodnevno su održavani kontakti sa Upravom policije koji su pružili podršku u kontroli i sprječavanju nelegalnih aktivnosti. U toku 2023. godine Uprava policije je kontaktirana jednom za intervenciju po osnovu krivolova i 33 puta po osnovu nelegalne sječe u zoni Parka. Upravi za inspekcijske poslove proslijeđene su 23 prijave za nelegalnu gradnju i devastaciju terena. Inspektoru šumarstva nadležnom za oblast Prokletija je proslijeđeno pet predmeta tj. četiri za nelegalnu sječu i jedna za krivolov.

Tabela 3: *Prikaz nezakonitih radnji za koje su preduzete službene aktivnosti*

Datum	**Vrsta nelegalne radnje**	**Zavodni**	**Procesuirano**
13.04.2023.godine	Nelegalna gradnja	Br. 200-23	Opština Gusinje
14.04.2023.godine	Devastacija terena	Br.208-23	Ekološki inspektor
18.04.2023.godine	Nelegalna gradnja	Br.214-23	Ekološki inspektor
27.04.2023. godine	Nelegalna sječa	Br.253-23 254-23	MUP ODT
03.05.2023.godine	Krivolov	Br.687-23 688-23 689-23	UIP Min. Ekologije Pravna služba
03.05.2023.godine	Krivolov	Br.260-23 614-23	Inspektor.Hakija Jasavić Službena zabilješka
04.05.2023.godine	Nelegalna sječa	Br.252-23-1 262-23-2	MUP ODT
08.05.2023.godine	Devastacija terena	Br.283-23	Ekološki inspektor

Datum	Vrsta nelegalne radnje	Zavodni	Procesuirano
08.05.2023.godine	Nelegalna gradnja	Br.684-23 686-23	UIP Pravna služba
08.05.2023.godine	Nelegalna sječa	Br.291-23-1 291-23-2	MUP ODT
08.05.2023.godine	Nelegalna sječa	Br.292-23-1 292-23-2	MUP ODT
12.05.2023	Bespravna sječa	br. 332-23 333-23	MUP ODT
15.05.2023	Nelegalna gradnja	br.734-23 733-23	UIP Pravna služba
15.05.2023	Nelegalna gradnja	731-23 732-23	UIP Pravna služba
24.05.2023	Devastacija terena	624-23 625-23	Ministarstvo Ekologije Pravna služba
29.05.2023	Nelegalna sječa	603-23-1 603-23-2	MUP ODT
29.05.2023	Nelegalna sječa	602-23-1 602-23-2	MUP ODT
30.05.2023	Nelegalna sječa	510-23-1 510-23-2	MUP ODT
07.06.2023	Nelegalna gradnja	736-23 735-23	UIP Pravna služba
09.06.2023	Nelegalna sječa	449-23 450-23	MUP ODT
12.06.2023	Nelegalna sječa	455-23 452-23	MUP ODT
12.06.2023	Nelegalna gradnja	740-23 741-23	UIP Pravna služba
19.06.2023	Nelegalna gradnja	443-23 665-23-1 665-23-2	Ekološki inspektor Pravna služba UIP
20.06.2023	Nelegalna gradnja	744-23 742-23	UIP Pravna služba
21.06.2023	Nelegalna gradnja	737-23 738-23	UIP Pravna služba

Datum	Vrsta nelegalne radnje	Zavodni	Procesuirano
23.06.2023	Nelegalna sječa	514-23 515-23	MUP ODT
26.06.2023	Nelegalna gradnja	722-23 724-23	Opština Plav Pravna služba
03.07.2023	Nelegalna gradnja	586-23 585-23	Opština Plav Ministarstvo Ekologije
04.07.2023	Devastacija terena	627-23 628-23 629-23	Ministarstvo Ekologije Ekološki inspektor Pravna služba
05.07.2023	Nelegalna gradnja	618-23 620-23 622-23	Ministarstvo Ekologije Ekološki inspektor Pravna služba
06.07.2023	Devastacija terena	619-23 621-23 623-23	Ministarstvo Ekologije Ekološki inspektor Pravna služba
25.07.2023	Nelegalna sjeca	808-23-1 808-23-2	MUP ODT
31.07.2023	Nelegalna gradnja	811-23 809-23 810-23	UIP Opština Plav Pravna služba
07.08.2023	Nelegalna sječa	850-23	Inspektor Hakija Jasavić
10.08.2023	Nelegalna sječa	872-23-1 872-23-2	MUP ODT
23.08.2023	Nelegalna sječa	954-23-1 954-23-2 955-23	MUP ODT Pravna služba
28.08.2023	Nelegalna sječa	949-23-1 949-23-2 950-23	MUP ODT Pravna služba
28.08.2023	Nelegalna sječa	937-23-1 937-23-2 938-23	MUP ODT Pravna služba
28.08.2023	Nelegalna sječa	940-23-1 940-23-2 941-23	MUP ODT Pravna služba

Datum	Vrsta nelegalne radnje	Zavodni	Procesuirano
28.08.2023	Nelegalna sječa	943-23-1 943-23-2 944-23	MUP ODT Pravna služba
28.08.2023	Nelegalna sječa	946-23-1 946-23-2 947-23	MUP ODT Pravna služba
28.08.2023	Nelegalna sječa	952-23-1 952-23-2 953-23	MUP ODT Pravna služba
01.09.2023	Nelegalna sječa	032/11-731/23-85	Inspektor Hakija Jasavić
05.09.2023	Nelegalna sječa	1003-23-1 1003-23-2 1004-23	MUP ODT Pravna služba
08.09.2023	Nelegalna sječa	1005-23-1 1005-23-2 1006-23	MUP ODT Pravna služba
11.09.2023	Nelegalna sječa	1002-23-1 1002-23-2 1007-23	MUP ODT Pravna služba
12.09.20023 15.09.2023	Nelegalna gradnja	1028-23 1027-23 1029-23	Ministarstvo Ekologije Opština Gusinje Pravna služba
16.09.2023	Nelegalna sječa	1484-23	MUP
18.09.2023	Nelegalna sječa	1042-23-1 1042-23-2 1046-23	MUP ODT Pravna služba
18.09.2023	Nelegalna sječa	1043-23-1 1043-23-2 1045-23	MUP ODT Pravna služba
21.09.2023	Nelegalna sječa	1066-23-1 1066-23-2	MUP ODT
04.10.2023	Nelegalna sječa	1143-23-1 1143-23-2 1148-23	MUP ODT Pravna služba
04.10.2023	Nelegalna sječa	1145-23-1 1145-23-2 1149-23	MUP ODT Pravna služba
17.10.2023	Nelegalna sječa	1223-23-1	MUP

Datum	Vrsta nelegalne radnje	Zavodni	Procesuirano
		1223-23-2 1224-23	ODT Pravna služba
23.10.2023	Nelegalna gradnja	1273-23 1274-23	Opština Gusinje Pravna služba
23.10.2023	Nelegalna sječa	1255-23-1 1255-23-2 1256-23	MUP ODT Pravna služba
27.10.2023	Nelegalna sječa	1271-23-1 1271-23-2 1274-23	MUP ODT Pravna služba
27.10.2023	Nelegalna sječa	1283-23 1283-23-1	Inspektor šumarstva Uplatnica
30.10.2023	Nelegalna sječa	1278-23-1 1278-23-2 1279-23	MUP ODT Pravna služba
30.10.2023	Nelegalna sječa	1282-23-1 1282-23-2	MUP ODT Pravna služba
02.11.2023	Nelegalna sječa	1297-23-1 1297-23-2 1298-23	MUP ODT Pravna služba
06.11.2023	Nelegalna sječa	1316-23-1 1316-23-2 1317-23	MUP ODT Pravna služba
20.11.2023	Nelegalna gradnja	1366-23 1367-23	Opština Plav Pravna služba
17.11.2023	Nelegalna sječa	1468-23-1 1468-23-2 1469-23	MUP ODT Pravna služba

Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture održava pješačke, edukativne i druge uređene površine uključujući i održavanje njihove higijene. Stara se o mobilijaru na svim uređenim površinama, vrši postavljanje i održavanje znakova signalizacije, klupa, stolova i ostalog mobilijara. Osim toga, Služba obavlja i poslove vezane za pošumljavanje i održavanje šumskog reda ukoliko se za tim ukaže potreba.

Na prostoru Parka u toku 2023. godine evidentirano je 14 lokacija gdje se odlaže otpad, koje se redovno kontrolišu i održavaju.

Djelimično je sanirana deponija na Babinopoljskoj rijeci, koja je većim dijelom u kontakt zoni Parka. Prikupljeni su podaci o vrstama, količinama i porijeklu otpada.

Tokom izvještajnog perioda organizovano je ukupno 9 akcija čišćenja i uklanjanja otpada sa gore navedenih lokacija.
Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore organizovalo je veliku akciju uklanjanja otpada sa prostora svih pet nacionalnih parkova Crne Gore povodom obilježavanja značajnih ekoloških datuma Međunarodnog dana biodiverziteta (22.maja) i Evropskog dana parkova (24.maja), a u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja prirode zaštićenih područja. Otpad u Nacionalnom parku Prokletije je prikupljen sa sledećih lokacija: Gradina na ulazu u Park, Oko Skakavice, Ropojana, reskavac (lokacija otpada nastala prije proglašenja Nacionalnog parka u dužini od 500 metara), Babino Polje – čišćeno je korito rijeke od ambalaže, plastičnih flaša i guma, Hrid – čišćeno je na prostoru Hrida do Hridskog jezera od ambalaža, limenki, plastičnih flaša, pivskih flaše, Bogićevica – na samoj granici na ulazu u Park, očišćeno je smeće koje su katunjani odložili i upozoreni su da više tu ne odlažu otpad.
Tokom 2023. godine rađeno je na postavljanju i uređenju kako postojeće infrastrukture, tako i novih ulaznih punktova na lokalitetu Hridska krivina i dolina Ropojane.

2.2 Stručna zaštita

U JPNPCG Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, u okviru službi zajedničkih poslova, realizaciju poslova koje se tiču stručne zaštite, obavlja Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, koja u svom djelokrugu rada između ostalog, prati stanje ekosistema, biodiverziteta i kulturno istorijskog nasljeđa Nacionalnog parka Prokletije, te predlaže mjere za njihovu zaštitu, unaprjeđivanje, valorizaciju i sl.
Službom rukovodi šef i u okviru nje postoje dva odjeljenja: Odjeljenje za zaštitu prirodne baštine i Odjeljenje za zaštitu prostora i održivi razvoj.
U Službi za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj JPNPCG angažovano je ukupno osamnaest (18) zaposlenih i to na poslovima: jedan (1) šef Službe, jedan (1) rukovodilac za zaštitu prirodne baštine, dva (2) stručna saradnika za floru i vegetaciju, dva (2) stručna saradnika za oblast šumarstva, jedan (1) stručni saradnik za faunu beskičmenjaka, jedan (1) stručni saradnik za ihtiologiju, jedan (1) stručni saradnik za ornitologiju, dva (2) stručna saradnika za faunu sisara, jedan (1) rukovodilac Odjeljenja za zaštitu prostora i održivi razvoj, četiri (4) stručna saradnika za zaštitu životne sredine, jedan (1) stručni saradnik za održivi razvoj i jedan (1) stručni saradnik za zaštitu prostora.
U Službi u odnosu na Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta nedostaje jedan (1) stručni saradnik za herpetofaunu.
Radni angažman koji se odnosi na realizaciju programom definisanih aktivnosti iziskuje terenski rad i opremu koja je potrebna. U prethodnom periodu za stručne saradnike izvršena je nabavka terenske obuće, kao i oprema neophodna za neke aktivnosti koje su u vezi sa užim stručnim specijalnostima (lupa, meredov mreže, oprema za hvatanje i istraživanje slijepih miševa, detektor truleži, dvogledi, entomološka mreža i dr.). U narednom periodu neophodno je Službu opremiti materijalno tehničkim sredstvima kao što su: terenski automobil, terenska odjeća, kišne kabanice, pješački štapovi, teleskopi, fotoaparati, play back oprema za monitoring ptica i sl.
Preduzete mjere stručne zaštite Parka u toku 2023. godine date su u poglavlju 3. Realizacija programa upravljanja.

3. REALIZACIJA PROGRAMA UPRAVLJANJA

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta

Sprječavanje nastanka otpada

U cilju zaštite prostora od formiranja nelegalnih odlagališta otpada na području Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture svakodnevno obavlja aktivnosti u cilju sanacije predjela gdje se formiraju nelegalna odlagališta, pri čemu se prikupljaju podaci o zoni Parka, lokaciji, veličini deponije, vrsti otpadnog materijala i da li je pristupačno mjesto za odvoz otpada. Služba ambijentalne higijene redovno vrše aktivnosti u cilju održavanja prostora Parka čistim, ali je dodatna pomoć svih zainteresovanih subjekata i ekološki odgovornih građana uvijek dobrodošla. Na području Parka evidentirana su nelegalna odlagališta i to na sljedećim lokacijama (Tabela 4).

Tabela 4: *Prikaz lokacija nelegalnih odlagališta u Parku*

Lokacija	Veličina nelegalnih odlagališta (m)	Vrsta otpadnog materijala	Pristupno mjesto za odvoz otpada
Grebaje x 2	2 manje 5 x 7 5 x 5 1 veća 8 x10	Ambalaža, limenke, guma, staklo, papir i sl.	Pristupačno
Ropojana Oko skakavice	3 manje 3 x 2 5 x 4 5 x 6	Ambalaža, limenke, guma, staklo, papir i sl.	Pristupačno
Treskavac	2 veće 10 x 6 9 x 8 1 manja 4 x 3	Ambalaža, limenke, guma, staklo, papir, olupine vozila i sl.	Pristupačno
Babino polje	2 veće 12 x 8 10 x 7	Ambalaža, limenke, guma, staklo, papir i sl.	Djelimično pristupačno (korito rijeke)
Hrid	2 manje 5 x 4 6 x 3	Ambalaža, limenke, guma, staklo, papir i sl.	Pristupačno
Bogićevica	3 manje 5 x 4 3 x 3 6 x 4	Ambalaža, limenke, guma, staklo, papir i sl.	Djelimično pristupačno (potoci i rijeke)

Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste

Nastavljen je rad na inventarizaciji vaskularne flore NP Prokletije. Terenski rad inventarizacije značajnih biljnih taksona, obavljen je 26-27. jula, na lokalitetima Dolina Ropojane, Hrid, Hridsko jezero.
Za svaki takson je utvrđen status zaštite po osnovu nacionalnih lista (endemi i zaštićene vrste - Sl. list RCG 76/06) i/ili međunarodnih lista (Bernska konvencija, EU Habitat direktiva – NATURA 2000, IUCN Crvene liste, IPA, CITES). Nazivi taksona su usklađeni sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Euro+Med Plantbase, Med-Checklist, Cataloguae of Life).
Inventarisan je 61 biljni takson, od kojih 39 ima nacionalni i/ili međunarodni značaj i zaštitu.
Endemi: 9 taksona (*Pinus peuce*, *Narthecium scardicum, Pinguicula balcanica, Willemetia stipitata* subsp. *albanica, Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca, Viscaria asterias, Silene sendtnerii, Tanacetum larvatum, Jovibarba heuffelii*). Svi endemi su zabilježeni na lokalitetima masiva Hrid, koje karakteriše silikatna geološka podloga.
Subendemi: 3 taksona (*Drypis spinosa* subsp. *spinosa, Jasione orbiculata, Bruckenthalia spiculifolia*).
Zakonom zaštićeni, Sl. list RCG 76/06: 11 taksona (*Pinus peuce, Narthecium scardicum, Pinguicula balcanica, Bruckenthalia spiculifolia, Viscaria asterias, Gentiana punctate*, *Saxifraga stellaris, Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca, Epipactis helleborine, Epipactis atrorubens, Dactylorhiza saccifera).*
Habitat direktiva i Bernska konvencija: Nijedan od evidentiranih taksona se ne nalazi na listama Habitat Direktive.
CITES: 4 vrste orhideja (*Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca, Epipactis helleborine, Epipactis atrorubens, Dactylorhiza saccifera*).
ICUN Crvena lista za Eu i Med: 28 taksona, od kojih je 27 taksona sa LC nivoom ugroženosti (*Fagus sylvatica, Corylus avellana, Epipactis helleborine, Epipactis atrorubens, Hepatica triloba, Cotinus coggygria, Juniperus communis* subsp. *communis, Digitalis grandiflora, Gentiana cruciate, Achillea millefolium, Dactylorhiza saccifera, Veratrum album, Vaccinium myrtillus, Gentiana punctate, Gentiana acaulis, Juniperus communis subsp. nana, Sempervivum marmoreum, Carex echinata, Carex nigra, Potentilla erecta, Caltha palustris, Eriophorum latifolium, Parnassia palustris, Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca,* Alchemilla xanthochlora *Equisetum fluviatile, Verbascum densiflorum*) i 1 takson sa NT nivoom ugroženosti (*Pinus peuce*).
IPA: 3 taksona (*Narthecium scardicum, Pinguicula balcanica, Viscaria asterias*).
U cilju kvalitetnijeg korišćenja i prezentovanja prikupljenih literaturnih i terenskih podataka u Exel bazi, izbršena je obuka stručnih saradnika za rad u GIS-u.

Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura 2000 staništima

U toku 2023. godine nastavljen je monitoring Natura 2000 staništa 7250 Zapadnobalkanske alpijske tresave (*Narthecion scardici*) na lokalitetu Bjelaja. Ovo su reliktne umjereno bogate oromediteranske tresave visokih planina zapadnog Balkana, sa dominacijom balkanske

endemične i reliktne vrste *Narthecium scardicum*, koja predstavlja i ciljnu vrstu za implementaciju Panevropske ekološke mreže (PEEN). Potpuno nekarakteristično za tresave, ovaj tip staništa se karakteriše prisustvom nekoliko balkansko endemičnih i subendemičnih vrsta poput *Pinguicula balcanica, Pseudorchis frivaldii, Willemetia stipitata subsp. albanica, Dactylorhiza cordigera subsp. bosniaca.* U odnosu na 2021. godinu, kada je otkriven ovaj lokalitet je i dalje ocijenjen sa reprezentativnošću A (odlična). Dijagnostička vrsta *Narthecium scardici* ima pokrovnost veću od 30%.

Monitoring šumskih ekosistema

Prikupljanje podataka o zdravstvenom stanju šuma na području Nacionalnog Parka Prokletije odvija se kontinuirano, nezavisno od drugih aktivnosti u šumskim ekosistema. Promjene u prirodnim ekosistemima evidentiraju se kroz službene procedure, počevši od Službe fizičke zaštite, preko stručnih službi Parka, pa sve do stručne službe Javnog preduzeća.
Monitoring dendrometrijskih i ekoloških podataka je realizovan sporadično na klasterima koji su u prethodnom periodu bili pod negativnim pritiscima (abiotički i antropogeni faktori). Dendrometrijski podaci, na zdravim stablima, pokazuju da je prirast zapremine stabala normalan (0.7-1 m3/ha), dok je povećanje sušenja stabala uslovilo zaustavljanje prirašćivanja stabala. Ekološki aspekt pokazuje da u zdravim sastojinama nema promjene sastava vrsta u zajednicama, dok će se u šumskim kompleksima sa povećanim brojem suvih stabala u narednom periodu utvrditi promjene u sastavu vrsta u prirodnim zajednicama.
U ovoj planskoj godini, postavljanje feromonskih klopki nije realizirano zbog nepovoljnih vremenskih uslova. Suve feromonske klopke zahtijevaju postavljanje kada prosječna dnevna temperatura pređe 16,5 C°, te kada se spoje 5 dana bez padavina kako bi efekt feromona bio najizraženiji. S obzirom na nestabilne vremenske prilike tokom ranih proljetnih dana, nisu bili ispunjeni uslovi za postavljanje feromonskih klopki.

Aktivna zaštita šumskih ekosistema

Tokom 2023. godine, planirane sanitarno-higijenske mjere zaštite i unapređenja šumskih ekosistema u Nacionalnom Parku Prokletije nijesu bile realizovane iz razloga što su zahtijevale znatno veći obim poslova u odnosu na redovni obim u prethodnom periodu. Sušenje šuma zbog prenamnoženja potkornjaka rezultiralo je stvaranjem velikih površina sa suvim i napadnutim stablima. Da bi se provodile ove mjere, bilo je nužno doznačiti i posjeći veliki broj i količinu stabala, što je naloženo putem Rješenja od strane nadležnog inspektora za šumarstvo.
Rješenjem inspektora za šumarstvo je naloženo da se što urgentnije izvrši doznaka i sječa sanitarnih stabala napadnutih od potkornjaka. Imajući u vidu površinu i drvnu zapreminu koja je osušena od potkornjaka, ovo Preduzeće je preduzelo korake za rješavanje problema i odmah formiralo mješovitu komisiju koja je sastavljena od predstavnika različitih institucija (Agencija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, Uprava za inspekcijske poslove i JPNPCG). Izvještaj Komisije je potvrđeno da se radi o velikim količinama šume koju je bilo potrebno ukloniti iz šume. Sagledavajući kompletno stanje, neophodno je bilo da se pribavi mišljenje nadležnog državnog organa za sprovođenje mjere i aktivnosti u zaštićenom području. S tim u vezi, Javno preduzeće je Rješenje inspektora za šumarstvo dostavilo Agenciji za zaštitu životne sredine za dobijanje dozvole o planiranim radovima.

Agencija je odgovorila da se ne sprovode nikakve sječe do donošenja Akcionog plan za sukcesivno uklanjanje stabala u Nacionalnom parku Prokletije. Stoga je formirana među institucionalna radna grupa za izradu navedenog plana, koji će biti realizovana u narednom planskom periodu.
Što se tiče mjera zaštite od požara, aktivnosti su uključivale preventivne radnje i pripremu za slučaj izbijanja požara u šumskim ekosistemima. Iako nije izvršena nabavka materijalnih sredstava iz budžeta Javnog preduzeća, kroz projektne aktivnosti nabavljena je određena zaštitna oprema za Službu fizičke zaštite i štampan propagandni materijal radi podizanja svijesti među posjetiocima i lokalnim stanovništvom.
Stručna služba sprovodi terenske obilaske sa GPS uređajem za prikupljanje geopozicioniranih podataka. Svaki terenski izlazak bilježi lokacije gdje su provedene planirane aktivnosti ili su zabilježena odstupanja od normalnog prirodnog stanja šumskih ekosistema. Svi prikupljeni podaci pohranjuju se u internu bazu podataka radi dalje analize i praćenja stanja šuma u Nacionalnom parku Prokletije.
Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini je realizovan u velikom obimu. Od 40 zahtjeva koji su uvršteni u Plan gazdovanja šuma privatnoj svojini u NP Prokletije za 2023. godinu izvršena je doznaka i izdavanje Rješenja za sječu 33 vlasnika, jedna osoba koja je vlasnik privatne šume u NP nije izvršila uplatu. Odobreno je 1.865,00 m³ četinara i 1.090,00 m³ lišćara. Nerealizovanih je 7 zahtjeva zbog različitih razloga. Za tri zahtjeva na posjedovom listu je upisano da se vodi sudski spor, za dva zahtjeva izlaskom na teren utvrdili smo da nisu u granicama NP Prokletije i da je u nadležnosti Uprava za gazdovanjem šumama i lovištima Crne Gore i za dva zahtjeva je bila nepotpuna dokumentacija (nedostajala je saglasnost ostalih suvlasnika u vlasništvu šume).

Stabilne populacije značajnih vrsta ptica

Planom upravljanja NP Prokletije predviđen je monitoring dnevnih grabljivica kako bi se stekao uvid u njihovo brojno stanje, znajući da su ove vrste bitne za detektovanje promjena u životnoj sredini. U Parku je registrovana 161 vrsta ptica, od čega su 9 dnevne grabljivice, sve imaju međunarodni i nacionalni stepen zaštite. Monitoringom u toku 2023. godine su obuhvaćene vrste iz porodica *Falconidae i Accipitridae* i isti se sprovodio po utvrđenom protokolu (Rubinić-Mihalćič 2019). Primjenjivane metode su metoda transekata i cenzusa u tački, prilagođene strukturi terena istraživanih lokaliteta. Terenska istraživanja realizovana su krajem jula mjeseca, istraživano je područje Ropojane, Hridski krš i Bjelaja. Na predmetnim lokalitetima registrovane su dvije vrste ptica grabljivica.

- Osičar (*Perenis apivorus*) - Zakonom zaštićena vrsta stavljena pod zaštitom Rješenjem Republičkog zavoda CG, Crvene lista CG NT,Crvena lista Evrope LC, Bonn konvencija o migratornih vrsta životinja ,EUBD direktiva;
- Suri orao (*Aquila chrysaetos)* - Zakonom zaštićena vrsta stavljena pod zaštitom Rješenjem Republičkog zavoda CG, Crvene lista CG VU, Crvena lista Evrope LC, Bonn konvencija o migratornih vrsta životinja, EUBD direktiva.

Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa (*Chiroptera*) i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija

Nastavljene su aktivnosti vezane za istraživanje faune slijepih miševa na području Parka. Realizovana je nabavka neophodne opreme koja podrazumijeva aluminijumske šipke, nevidljive mreže, vage i brojače, kako bi se omogućilo efikasno hvatanje i precizna determinacija vrsta. Kroz sistematično istraživanje važnih staništa (Oko Skakavice, šumska staništa - Ribljak, Bogićevica, Gradine) i skloništa (prethodno identifikovana stara tradicionalna kula u predjelu Ribljaka), identifikovano je ukupno 10 vrsta slijepih miševa. Vrste su primarno šumske, i manjim dijelom vrste koje naseljavaju stare tradicionalne kule. Kontinuirano se vrši monitoring ljetnje kolonije malog potkovičara u kuli u reonu Ribljaka. Ove godine registrovano je 35 jedinki.

Stabilne populacije divokoze (*Rupicapra rupicapra balcanica*)

Nastavljen je monitoring divokoze metodom osmatranja iz tačke dvogledom i durbinom. Registrovano je ukupno 10 jedinki ove vrste u dijelu prokletijskih Karanfila. Ovaj podatak je zabrinjavajući jer su to idealna staništa ove vrste sa obiljem hrane.

Očuvanje vrsta iz porodice Mustelidae kroz očuvanje njihovih staništa

Aktivnost se odnosi na novootkrivenu vrstu šareni tvor (*Vormela peregusna*). Uz velike uložene napore u istraživanju terena, postavljanje kamera-zamki i kroz saradnju sa lokalnim stanovništvom vrsta nije ni ove godine registrovana. Ovo može biti normalna pojava kod pojedinih vrsta iz porodice kuna, jer pokazuju varijacije u brojnosti populacija iz godine u godinu. Istraživanja će se nastaviti i narednih godina u cilju boljeg razumijevanja i očuvanja ove značajne vrste (jedna od Natura 2000 vrsta prema Aneksu II Evropske direktive o staništima).

Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa

Nastavljeno je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune *Lepidoptera* i *Coleoptera*. Podaci iz dostupnih pojedinačnih publikacija, koje su pretežno vezane za pojedine vrste rodova ili familija, unijete su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Prokletije registrovano je 83 vrste dnevnih leptira.
Realizovana su terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira Parka sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanje faune *Lepidoptera* vršeno je na lokalitetima: Ropojana i Hridski krš u julu mjesecu. Na predmetnim lokalitetima tokom terenskih istraživanja registrovano je prisustvo 33 vrsta dnevnih leptira svrstanih u 4 familije. Od vrsta koje su zakonom zaštićene registrovan je:

- *Scolitantides orion* (karirani plavac) - IUCN kategorija NT. Vrsta je registrovana na lokalitetu Ropojana u julu mjesecu.

Istraživanje faune vodozemaca i gmizavaca

Tokom 2023. godine započeto je istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca. Podaci iz dostupnih publikacija uneseni su u bazu podataka. Prema sakupljenim literaturnim podacima na prostoru NP Prokletije registrovano je 12 vrsta vodozemaca i 14 vrsta gmizavaca.

Tokom jula mjeseca realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na Zakonom zaštićene i Natura vrste. Istraživanja su vršena na određenim transektima: Hridsko jezero – Karaula i G.Vusanje – Dolina Ropojane. Ovim istraživanjem registrovane su (4) četiri vrste vodozemaca i (4) četiri vrste gmizavaca.
Pregled utvrđenih vrsta vodozemaca i gmizavaca na istraživanom području sa konzervacionim statusima i stepenom ugroženosti u Crnoj Gori i Evropi:

- *Bombina variegata* (žutotrbi mukač) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks II i IV Habitat direktiva,dodatak II Bernske konvencije;
- *Rana graeca* (grčka žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije. Balkanski endem. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Rana temporaria* (livadska smeđa žaba) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks V Habitat direktiva, dodatak III Bernske konvencije;
- *Ichthyosaura alpestris* (planinski mrmoljak) - IUCN kategorija LC, Crvena lista NT, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Lacerta agilis* (livadski gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Zootoca vivipara* (planinski gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06);
- *Agilis fragilis* (slepić) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, dodatak III Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06). Balkanski endem;
- *Podarcis muralis* (zidni gušter) - IUCN kategorija LC, Crvena lista CG LC, Aneks IV Habitat direktiva, dodatak II Bernske konvencije. Vrsta je zaštićena u Crnoj Gori Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala

Uzeto je učešće na Multidisciplinarnoj naučnoj konferenciji „Nematerijalno kulturno nasljeđe i održivi turizam - Mogućnosti i izazovi 2003-2023”, koja je održana krajem aprila u JU „Muzeji i galerije“ Tivat, sa radom „Značaj JPNPCG u očuvanju, valorizaciji i prezentaciji nematerijalnog kulturnog nasljeđa kroz turističku održivost”. Rad će biti publikovan u Zborniku sa Konferencije.
Kroz kreiranje okvira za promociju nacionalnih parkova i predstavljanje široj javnosti u martu mjesecu su organizovani „Dani Nacionalnih parkova” u TC Big Fashon, u Podgorici. Tom prilikom održan je sajam proizvoda lokalnog stanovništva i prezentacija starih vještina i zanata sa prostora svih pet nacionalnih parkova. Ovaj događaj je bio prilika da se najavi nastupajuća

turistička sezona i pozovu posjetioci da posjete nacionalne parkove i uživaju u prirodi i na neobavezan način uče o svojoj prošlosti.
Uzeto učešće kroz aktivnosti izrade Strategije održivog razvoja kulturnog nasljeđa za period 2023-2028.godine i Nacionalne strategije za očuvanje i održivu upotrebu kulturnog nasljeđa, u vezi sa čim će se održati online sastanak, kako bi eksperti koji rade na izradi ovih dokumenata predstavili prijedlog strateškog okvira, u saradnji sa UNESCO-kancelarijom.

Vanplanska aktivnost - Inicijativa prema Pošti Crne Gore za izradu poštanskih markica sa motivom nacionalnog parka

Upućena je inicijativa prema Pošti Crne Gore za štampanje prigodnih markica gdje su dati predlozi za sve nacionalne parkove Crne Gore, za kulturno – istorijsko i etnografsko nasljeđe (fotografije sa opisom i obrazloženjem) u cilju promocije Parkova kroz ovakav vid prikaza.

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi

Promovisan Park sa unaprijeđenim edukativno-interpretativnim sadržajima

U toku izvještajnog perioda održane su tri radionice po edukativnom programu „Upoznaj NP Prokletije", koji obuhvata interpretaciju kulturnih i prirodnih vrijednosti NP Prokletije, a realizuju se u saradnji sa osnovnim školama „Džafer Nikočević" iz Gusinja i „Hajro Šahmanović" iz Plava. Edukativnim radionicama prisustvovalo je 90 učenika osmog i devetog razreda.
U saradnji sa Centrom za djecu sa posebnim potrebama „Lipa" organizovane su dvije radionice za 15 učesnika, povodom Svjetskog dana osoba sa autizmom i Dana djece sa posebnim potrebama.
U okviru edukativnog programa „Upoznajte nacionalne parkove Crne Gore", JPNPCG pripremilo je i odštampalo bojanku „Upoznaj, oboji, saznaj, zavoli", namijenjenu najmlađoj populaciji. Kroz slikoviti materijal biljnog i životinjskog svijeta Nacionalnog parka, djeca su mogla saznati više o ovom zaštićenom području na način prilagođen njihovom uzrastu.
Bojanka je distribuirana kroz edukativne radionice u obilježavanju sledećih ekoloških datuma:

- 26. januar – „Svjetski dan obrazovanja o zaštiti životne sredine" u vrtiću „Suncokrili" u više grupa (75-oro djece);
- 5. juna „Svjetski dan zaštite životne sredine" u JPU „Irena Radović" za sve predškolce u opštinama Danilovgrad i Spuž (150-djece), zatim u eko vrtiću „Bambino" za više grupa (70-oro djece);
- Povodom manifestacije „Dani nacionalnih parkova Crne Gore", održane u tržnom centru Big fashion u Podgorici, organizovana je edukativna radionica za djecu vrtića Pinokio (75-oro djece), dok je veliki broj bojanki (130) podijeljen tokom dvodnevnog trajanja ove manifestacije.

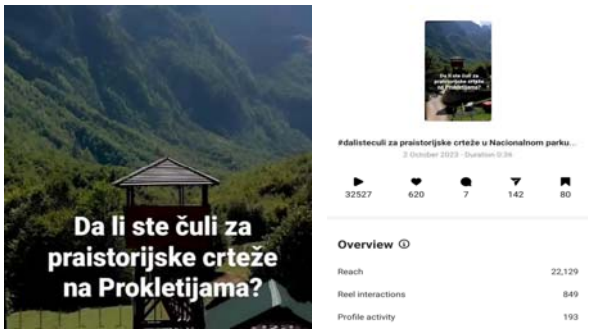
Pripremljeni su edukativni tekstovi, koji će se tokom 2024. godine, objaviti na sajtu u rubrici Edukativni kutak, a planirano je štampanje edukativnih listova pod nazivom „Zavirite u čarobni svijet NP Prokletije" (flora, fauna, kulturno-istorijsko nasleđe NP Prokletija).

Edukativni tekstovi su na temu prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka: „Florističke i faunističke vrijednosti Prokletija“ i „Kulturno-istorijsko nasljeđe Prokletija i neposrednog okruženja”, namijenjeni prvenstveno djeci iz osnovnih i srednjih škola, kako bi se upoznali sa bogatstvom koje posjeduje NP Prokletije.
Povodom Međunarodnog dana biodiverziteta i Evropskog dana parkova u maju je u svim parkovima organizovana akcija pod nazivom „Čisto lice nacionalnih parkova” u kojoj su pored zaposlenih u parkovima učestvovale i lokalne zajednice, predstavnici NVO i zainteresovani građani. Poziv za ovu akciju na društvenim mrežama podijelio je veliki broj građana, a objave je vidjelo preko 13.000 pratilaca. Akcija je sprovedena na prostoru doline Grebaje, doline Ropojana i u kontakt zonama Parka očišćen je lokalitet Ali-pašinih izvora i Plavsko jezero.

Slika 1. *Akcija uklanjanja otpada sa prostora NPCG promovisana na društvenim mrežama*

Formirana je edukativno-tematska staza „Od glečera do ledničke doline” u dolini Grebaje, od strane NVO SCTI Montenegro, a kroz realizaciju IPA projekta Creative Twinning. Na stazi, koja prolazi kroz dolinu Grebaje u dužini od 2.6 km, ispričana je na sedam ilustrovanih interpretativnih tabli priča o nastanku ove ledničke doline.
Predložena je nova tematska staza u dužini od pet kilometara, pod nazivom „Velika majka”, za koju je pripremljen Elaborat koji predviđa uređenje staze, markaciju, remarkaciju i postavljanje informativnog materijala. Pripremljen je u saradnji sa medijima video materijal o praistorijskim crtežima i stazi “Velika majka” koji je objavljen i na društvenim mrežama gdje ga je pogledalo preko 32 hiljade pratilaca.

Slika 2. *Tematska staza “Velika majka” promovisana i na društvenim mrežama*

<u>Park je uspješno promovisan na tržištu</u>

Promocijom najznačajnijih aktivnosti i turističke ponude zasnovane na prirodi, kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža (Instagram i Facebook), kao i sajta JPNPCG, povećana je vidljivost upravljanja i vrijednosti ovog zaštićenog područja. Ažuriranjem sadržaja na sajtu JPNPCG, postavljanjem informacija, aktuelnosti, dokumentacija, fotografija i video snimaka, blagovremeno je informisana javnost. Na sajtu JP je u vezi sa Parkom objavljeno 57 tekstova.

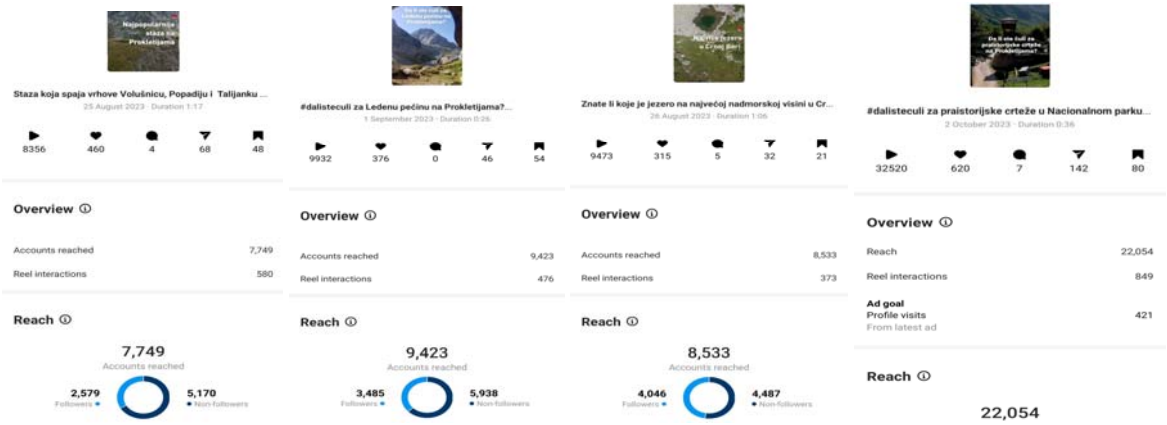
Kreiranjem nove veb stranice „Priče iz parkova“ objavljivane su zanimljivosti o biodiverzitetu NPCG, kulturno-istorijskom nasleđu, kroz atraktivne fotografije i video materijal predstavljena je turistička ponuda nacionalnih parkova, predlozi lokaliteta koje treba posjetiti, priče o lokalnom stanovništvu u cilju promocije njihovih vještina, umijeća i znanja, kroz predmete i rukotvorine koji su proizvedeni na prostoru nacionalnih parkova, kao i priče posjetilaca koji su dijelili utiske nakon posjete nacionalnim parkovima.

Objavljeno je više promotivnih tekstova o turističkoj ponudi nacionalnih parkova. Tekst „Doživite proljeće u nacionalnim parkovima Crne Gore” u Dnevnoj novini „Vijesti” pregledan je 21.440 puta. Pripremljeni su promotivni tekstovi i objavljeni u magazinima „Gracia“, „Ljepota i zdravlje“ i portalu MNE Magazin. Za Drugačiju radio stanicu snimljen je audio serijal o svih pet nacionalnih parkova, prirodnim, kulturnim vrijednostima, aktivnom odmoru, pričama i legendama. Efektivnim video materijalima promovisani su manje posjećeni lokaliteti kako bi se smanjio pritisak posjetilaca na najfrekventnije lokalitete. Prikupljen je foto materijal za arhivu NPCG.

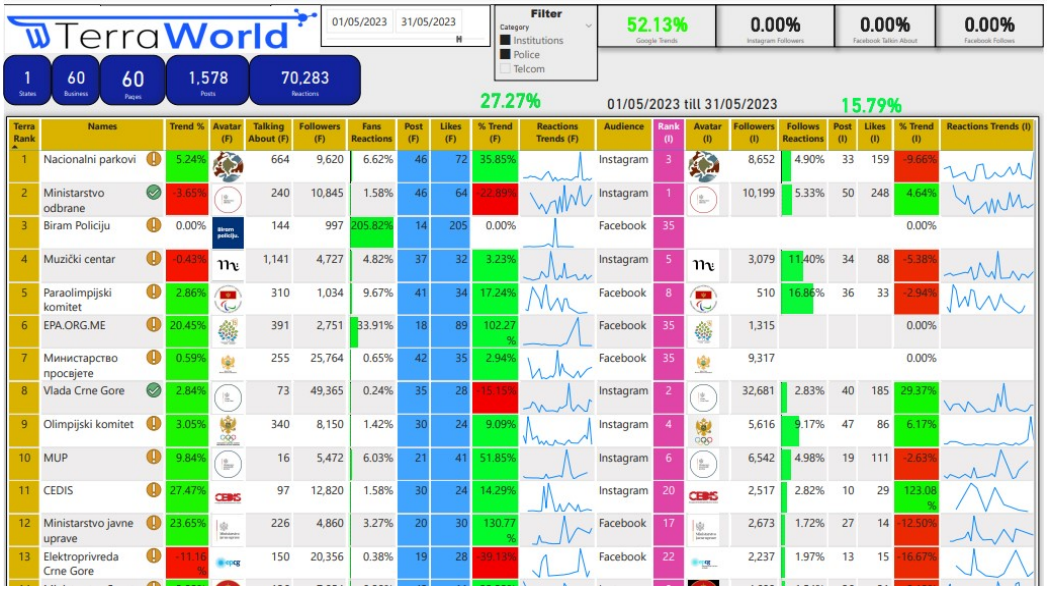
Slika 3. *Promotivni tekstovi i fotografije o turističkoj ponudi u magazinima*

U izvještajnom periodu u vezi sa Parkom na društvenim mrežama objavljeno je 146 objava na Facebook stranici i 68 na Instagram stranici.

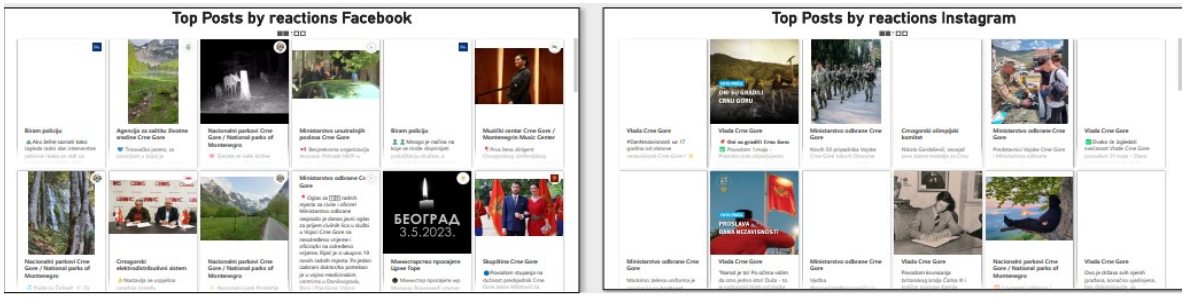
Slika 4. *Objave na društvenim mrežama sa najvećim brojem pregleda*

Prema analizi agencije „Terra World koja je tokom maja 2023. godine pratila uspješnost vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija, JPNPCG našlo se na prvom mjestu. Od maja 2023. do kraja godine broj pratilaca na društvenim mrežama je porastao, na FB za oko 2.500, te Instagramu više od 2.500, a društvene mreže nacionalnih parkova prepoznate su kao mjesto gdje zainteresovani mogu potražiti informacije, postaviti pitanja i uputiti sugestije, i u najkraćem roku dobiti potrebne odgovore.

Terra Rank	Names	Trend %	Avatar (F)	Talking About (F)	Followers (F)	Fans Reactions	Post (F)	Likes (F)	% Trend (F)	Reactions Trends (F)	Audience	Rank (I)	Avatar (I)	Followers (I)	Follows Reactions	Post (I)	Likes (I)	% Trend (I)	Reactions Trends (I)
1	Nacionalni parkovi	5.24%		664	9,620	6.62%	46	72	35.85%		Instagram	3		8,652	4.90%	33	159	-9.66%	
2	Ministarstvo odbrane	3.65%		240	10,845	1.58%	46	64	-22.89%		Instagram	1		10,199	5.33%	50	248	4.64%	
3	Biram Policiju	0.00%		144	997	205.82%	14	205	0.00%		Facebook	35						0.00%	
4	Muzički centar	-0.43%		1,141	4,727	4.82%	37	32	3.23%		Instagram	5		3,079	11.40%	34	88	-5.38%	
5	Paraolimpijski komitet	2.86%		310	1,034	9.67%	41	34	17.24%		Facebook	8		510	16.86%	36	33	-2.94%	
6	EPA.ORG.ME	20.45%		391	2,751	33.91%	18	89	102.27 %		Facebook	35		1,315				0.00%	
7	Министарство просвјете	0.59%		255	25,764	0.65%	42	35	2.94%		Facebook	35		9,317				0.00%	
8	Vlada Crne Gore	2.84%		73	49,365	0.24%	35	28	-15.15%		Instagram	2		32,681	2.83%	40	185	29.37%	
9	Olimpijski komitet	3.05%		340	8,150	1.42%	30	24	9.09%		Instagram	4		5,616	9.17%	47	86	6.17%	
10	MUP	9.84%		16	5,472	6.03%	21	41	51.85%		Instagram	6		6,542	4.98%	19	111	-2.63%	
11	CEDIS	27.47%		97	12,820	1.58%	30	24	14.29%		Instagram	20		2,517	2.82%	10	29	123.08 %	
12	Ministarstvo javne uprave	23.65%		226	4,860	3.27%	20	30	130.77 %		Facebook	17		2,673	1.72%	27	14	-12.50%	
13	Elektroprivreda Crne Gore	-11.16 %		150	20,356	0.38%	19	28	-39.13%		Facebook	22		2,237	1.97%	13	15	-16.67%	

Slika 5. *Analiza agencije „Terra World o uspješnosti vođenja društvenih mreža crnogorskih državnih institucija - JPNPCG na prvom mjestu*

Slika 6. *Top postovi o NP Prokletije na društvenoj mreži Facebook i Instagram*

PR kampanje

U cilju očuvanja prirodnih vrijednosti parkova u saradnji sa Ekološkom inspekcijom pojačana je kontrola korišćenja kvadova u nacionalnim parkovima, a koje je pratila i kampanja „Stop kvadovima u nacionalnim parkovima" na društvenim mrežama i u medijima. Cilj kampanje koja je organizovana tokom juna bio je informisanje građana i upozorenje da se kvadovi ne mogu koristiti mimo staza i lokalnih puteva. U okviru ove kampanje oko 40.000 pratilaca posjetilo je zvanične stranice JPNPCG na društvenim mrežama i vidjelo objave koje su se ticale ove aktivnosti.

Slika 7. *Promovisana kampanja Stop kvadovima putem medija i na društvenim mrežama*

Tokom izvještajnog perioda promovisana je kroz višemjesečnu kampanju Godišnja ulaznica za NPCG kojom je posjetiocu po promotivnoj cijeni od 13,50 eura omogućen neograničeni broj ulazaka u svih pet zaštićenih područja do kraja kalendarske godine. U prilog tome govori i podatak da je u NP Durmitor prodato 6.920 ulaznica ove vrste. Na društvenim mrežama vijest o godišnjoj ulaznici vidjelo je preko 65.000 pratilaca, dok su građani o ovoj povoljnosti informisani u preko 20 različitih objava. Godišnja ulaznica promovisana je tokom različitih medijskih gostovanja, prilikom davanja izjava za javnost, dok su informacije o mogućnosti kupovine u više navrata tokom izvještajnog perioda podijelili i influenseri na društvenim mrežama.

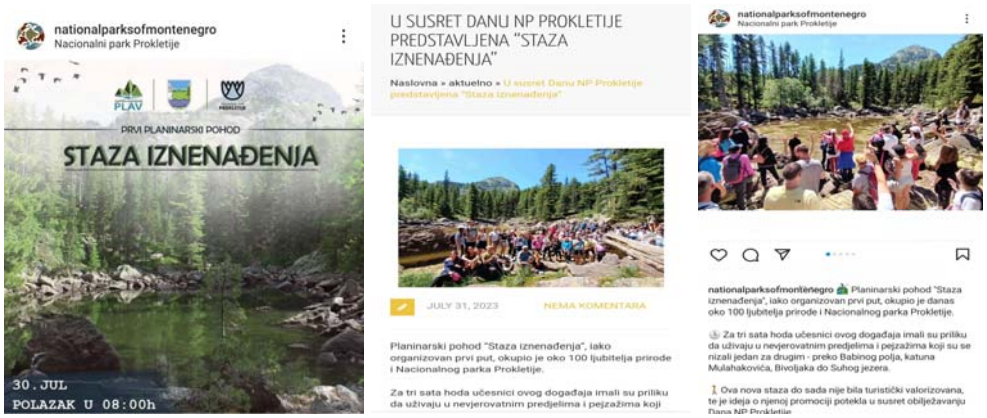
Slika 8. *Promovisana Godišnja ulaznica na društvenim mrežama*

U saradnji sa NTOCG, JPNPCG je učestvovalo na međunarodnim turističkim sajmovima koji okupljaju posjetioce zainteresovane za aktivni odmor i boravak u prirodi. Najviše interesovanja je vladalo za planinarske ture na Volušnicu i posjetu Hridskom jezeru, kao i za međunarodnu planinarsku stazu Peaks of the Balkans.

Međunarodni događaji na kojima je promovisana turistička ponuda svih pet NPCG u saradnji sa NTO CG:

- Sajam u Štutgartu CMT – „Fahrrad und WanderReisen", od 14-16. januara 2023. godine;
- Sajam turizma „Ferien Messe 2023 " u Beču, od 16-19. marta 2023. godine;
- 44. Svjetska berza putovanja „WTM 2023" (World Travel Market), od 6-8.novembra 2023. godine, u Londonu.

Promovisani su događaji koji su organizovani kako samostalno tako i u saradnji sa lokalnim subjektima: Pohod Hamdova staza, Pohod Staza iznenađenja, Pohod na Tromeđu, edukativne aktivnosti u cilju podizanja svijesti različitih ciljnih grupa u vezi sa Parkom.
U saradnji sa Turističkom organizacijom i Opštinom Plav, a u susret obilježavanju Dana NP Prokletije, osmišljen je novi planinarski pohod pod nazivom „Staza iznenađenja'', koji vodi do Suhog jezera. Staza kreće iz doline Babino Polje, spada u lake ture, dužine 3 kilometra i namijenjena je izletnicima i šetačima svih uzrasta. Na ovom promotivnom događaju bilo je 135 učesnika.

Slika 9. *Novoformirana „Staza iznenađenja" promovisana je na sajtu i društvenim mrežama*

Održani su tradicionalni pohodi, Hamdova saza i Zijova staza, na kojima je učestvovalo preko 200 planinara iz svih zemalja bivše Jugoslavije. Organizovan je pohod „Putačama Hrida", treći put od njegovog osnivanja, na kojem je učestvovalo oko 120 planinara.
Nacionalni park Prokletije podržao je planinarski pohod „Putevima Redža Šarkinovića", koji se održava u neposrednom okruženju Parka. U pohodu je učestvovalo oko 100 mještana Plava, Gusinja i okoline.
Organizovan je promotivni događaj „Dani nacionalnih parkova" u Podgorici gdje su pored informacija o turističkoj ponudi i vrijednostima zaštićenog područja, posjetioci mogli vidjeti i kupiti domaće proizvode lokalnog stanovništva iz Parka.
Takođe je kreativnom interaktivnom radionicom na gradskom trgu u Podgorici obilježena Međunarodna noć slijepih miševa, a djeca su, kao i svi zainteresovani posjetioci, informisani o načinu života i zaštite ove vrste. Promovisane su kulturne i prirodne vrijednosti Parka u časopisu „Jezerski vrh", gdje je objavljeno šest članaka na razne teme vezane za Prokletije.
Od promotivnog materijala izvršen je reprint brošura Aktivni odmor na njemačkom i engleskom jeziku (460 kom), reprint kataloga NPCG na engleskom jeziku (220 kom), reprint flajera „Panoramski put" na engleskom jeziku (220 kom), izrada bedževa (60 kom) izrada postera (10 kom).
Posredstvom donacije NVO „Prijatelji Plava" izvršena je nabavka majica i kapa sa logom i motivima NP Prokletije.

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi

Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca

Urađen je dizajn i izvršena nabavka i postavljanje dvojezične informativne table ispred Centra za posjetioce. Izvršena ja zamjena folija na postojećim tablama u Parku i na Upravnoj zgradi u Plavu.
Postavljeni su novi kontrolno-naplatni punktovi na lokacijama Ropojana i Hridska krivina. Urađena je analiza stanja pješačkih staza „Paljevi - vrh Horolac", „Grebaje- Karaula" i „Grebaje - Sjeverni vrh Karanfila" (prohodnosti, markacije, mobilijara, informativnih tabla…) i dat je plan njihovog uređenja, što predstavlja vezu sa aktivnošću 4.3.3. Unaprijeđena je pješačka staza prema vrhu Horolac, markirana je i sređena (očišćena, utabana, postavljena osnovna signalizacija) u saradnji sa TO Plav i PSCG.
U saradnji sa Biciklističkim savezom Crne Gore urađena je analiza stanja biciklističke staze „Plav – Memina planina – Plav" (prohodnost, markacija, mobilijar, informativne table itd.) i dat plan njenog uređenja uz foto i video dokumentaciju.
Služba za promociju, marketing i turizam imala je više sastanaka sa predstavnicima nekoliko NVO koje se bave unapređenjem standarda osoba sa invaliditetom, povodom prilagođavanja glavnih atrakcija parkova i centara za posjetioce njihovim potrebama. U tom smislu, odrađen je predlog lokacija koje će biti adaptirane u skladu sa potrebama osoba sa invaliditetom, a kako bi mogle pristupiti sadržajima centara i pojedinim prirodnim atrakcijama. NVO Savez paraplegičara Crne Gore je dobio od nadležnog Ministarstva projekat za monitoring objekata u vlasništvu JPNPCG, da napravi presjek koliko su prilagođeni osobama sa invaliditetom.
Angažovano je stručno lice za izradu Elaborata za postavljenje najavnih, glavnih i informativnih tabli ka/i u Parku, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Formirana je staza za hodanje na krpljama u dolini Grebaje, za koju je urađen Elaborat. Staza je dužine tri kilometra u oba pravca i postavljena je najavno - informativna tabla sa opisom cijele staze. Izvršena je nabavka vertikalne signalizacije i nabavljeno 15 pari krplji koje se mogu iznajmiti u Centru za posjetioce. Zbog vremenskih uslova nije postavljena montažno-demontažna vertikalna signalizacija (drveni stubići i piktogrami), a koji se nalaze u Centru za posjetioce.

Upravljanje posjetiocima

Na osnovu analize koja je sprovođena u Centru za posjetioce, Park su posjećivali turisti iz sledećih zemalja: Njemačka, Švajcarska, Rusija, Izrael, Poljska, Austrija, Francuska, Češka, Belgija, Mađarska, Ukrajina, Indija, Novi Zeland, Engleska, Bugarska, Slovenija, Makedonija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Kosovo.
Analiza strukture, mišljenja potreba i očekivanja posjetilaca, sprovodila se kontinuirano kroz popunjavanje dvojezičnih anketnih listića u Centru za posjetioce. Na osnovu 1.500 anketnih listića u strukturi ukupnih posjeta Centru, najviše je turista iz stranih zemalja (Njemačke), dok je primjetno povećanje broja domaćih posjetilaca u odnosu na prethodni period. Park i Centar za posjetioce u najvećem broju posjećuju aktivni planinari zainteresovani za višečasovne planinarske pohode. Manje interesovanje anketiranih je bilo za ostalu turističku ponudu. Takođe,

većina anketiranih u posjeti Parku je u tranzitu i na ruti “Peaks of the Balkans” - koja spaja Kosovo, Crnu Goru i Albaniju.
Kroz aktivnosti NP Prokletije u izvještajnom periodu u saradnji sa različitim subjektima promovisani su lokaliteti kako bi se umanjio pritisak na najposjećeniju Dolinu Grebaje i Ropojane. U saradnji sa RTCG pripremljen je sadržaj za medije i društvene mreže o najvišem jezeru na Prokletijama - Abdijino jezero, kao i stazi koja je interesantna posjetiocima različitih fizičkih mogućnosti - Volušnica, Popadija i Talijanka. Ove objave na društvenim mrežama pregledane su preko 15.000 puta. Takođe, promovisana je Ledena pećina kao prirodni fenomen koja se nalazi na području Bjeliča. Priča o ledenoj pećini objavljena je na sajtu i društvenim mrežama, a pregledana je skoro 10.000 puta.
Putem sajta i društvenih mreža, kao i štampanjem lifleta (ukupno 1000 komada) koji su distribuirani u NPCG, započeta je promocija osam etičkih principa „Ne ostavljaj tragove – Leave No Trace″, koncepta zaštite životne sredine i prirode koji se odnosi na aktivnosti i boravak u prirodi na način što će posjetioci ostaviti mjesta u jednakom ili boljem stanju nego što su ih zatekli. Lifleti će tokom sezone 2024. godine biti dostupni posjetiocima na naplatnim punktovima ili Centrima za posjetioce. Liflet je koncipiran na način da posjetiocima ukaže na obavezu poštovanja životne sredine, izbjegavanja susreta sa divljim životinjama. Takođe posjetiocima je ukazano da ne ostavljaju otpad za sobom, kampuju najmanje 60 metara od jezera i potoka, da je zabranjeno paliti vatru u prirodi, budu pažljivi prema drugim posjetiocima i pažljivo koriste tehniku u prirodi. Liflet je urađen na crnogorskom i engleskom jeziku.

Slika 10: *Promovisani etički principi kroz letak i objave na društvenim mrežama*

Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj

Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi

U toku 2023. godine Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u skladu sa Programom upravljanja za 2023. godinu i međunarodnim pozivima u saradnji sa domaćim i međunarodnim organizacijama, radila je na više projektnih ideja koje kroz svoje ciljeve i aktivnosti obuhvataju potrebe Nacionalnog parka Prokletije i lokalne zajednice koja gravitira ovim područjem.
U saradnji sa **Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore** obezbijeđena je donacija za nabavku oprema za službe fizičke zaštite u svih pet nacionalnih parkova, i to za potrebe spašavanja i suzbijanja požara. Nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju je napisala projekat i aplicirala

za ova sredstva. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službi fizičke zaštite.
Kroz Interreg Danube Program, podržan je projekat **“Forest connect”** čiji je cilj oporavak staništa velikih sisara. Glavne aktivnosti se odnose na monitoring i istraživanje prema alatima razvijenim kroz projekat i uspješnim metodologijama koje su implementirane kroz prethodne projekte finansirane od strane Evropske Unije; obnavljanje i zaštita staništa, mjere za smanjenje konflikta između lokalnog stanovništva i velikih sisara; promocija i edukacija.
Međunarodna saradnja u oblasti implementacije i pisanja projekata ostvarena je i nakon ostvarenog kontakta sa predstavnicima Sveučilište Zagreb iz Hrvatske koji su bili zainteresovani za saradnju na pisanju projekta za Horizon program. Služba za projekte i međunarodnu saradnju je dala puni doprinos toj aplikaciji kroz davanje informacija potrebnih za projekat u svojstvu krajnjeg korisnika i krajem 2023. godine JPNPCG je u svojstvu podugovarača uključeno u projekat **“EcoDaLLi”** kojim koordiniše partner iz Njemačke “Steinbeis Europa Zentrum’’. Cilj projekta je pojednostavljenje struktura upravljanja slivom Dunava u smislu poboljšane ekološke obnove, zaštite i očuvanja sliva i poboljšanog upravljanja inovacijama.
Aplicirano je i na konkurs Japanske ambasade POPOS Donacija kojim se opredjeljuje oko 70.000 eura za podršku organizacijama u Crnoj Gori. Javno preduzeće je na ovom pozivu učestvovalo sa projektom **“Zaštita Nacionalnih parkova Prokletije i Durmitor u zimskom periodu”**, projekat nije prošao u uži krug odobrenih projekata.
“ReProtect - Research based protection of Montenegrin freshwater sites” je projekat koji je upućen organizaciji DIMFE (Donors’ Initiative for Mediterranean Freshwater Ecosystems). Cilj projekta je bio izrada studije nosivosti i preporuka za upravljanje turistima na 8 ključnih lokacija u svih pet nacionalnih parkova. Tokom implementacije projekta planirano je da zaposleni JPNPCG prođu obuku o sakupljanju podataka (obuka uz stručni tim na terenu) i obradi istih kako bi mogli replikovati rezultate projekta i na druge lokacije u zaštićenim područjima i sami razvijati mjere za smanjenje negativnih uticaja posjetilaca. Projekat nije prošao.
Saradnja sa NVO sektorom u oblasti pisanja i apliciranja na zajedničkim projektima ostvarena je sa NVO Green home. Ova saradnja je ostvarena kroz poziv IPA ALB - MNE koji je raspisan sredinom godine. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je u svojstvu korisnika uključeno u projekat. Glavni cilj projekta je razvoj živog prekograničnog eko-muzeja, kao alata za promociju i zaštitu prirodnog i kulturnog nasleđa Prokletije-Bjeshket e Namuna prekograničnih regiona i socio-ekonomski razvoj zajednice. Sa crnogorske strane glavni partner na projektu je NVO Green Home.
Kroz potprojekat **“Vode Balkana” faza 3**” koji sprovodi NVO Parkovi Dinarida, Javno preduzeće je dobilo vrijednu donaciju u vidu sredstava protivpožarne opreme za tri nacionalna parka Prokletije, Lovćen i Biogradska gora. Projekat je podržan od globalne ekološke organizacije The Nature Conservancy (TNC).
Kroz međunarodnu saradnju JPNPCG učestvuje kao partner u projektu **“Sustainable management of natural resources in mountain areas”** (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima”, koji implementira Univerzitet “La Sapienza” kroz međunarodnu saradnju sa FAO Mountain Partnership Secretariat i koji se implementira u pet zemalja. Projekat za cilj ima unapređenje uslova života lokalnih zajednica kroz održivo upravljanje resursima. U fokusu su lokalne zajednice iz planinskih oblasti. U svim ciljnim

zemljama radi se obuka lokalnih upravljača kako da prikupljaju podatke neophodne za kasniju izradu studije i preporuka kako umanjiti stepen siromaštva i podstaći održivi razvoj sela.
Međunarodna saradnja uspostavljena je i sa organizacijama koje su na internacionalnom nivou zastupljene u oblastima zaštite životne sredine, a jedna od njih je i organizacija Global Conservation čija je djelatnost i cilj da zaštiti najvažnije i najugroženije divlje prostore. To je organizacija čija je jedina misija direktno finansiranje sistema zaštite parkova i očuvanje nacionalnih parkova i UNESCO-ovih mjesta svjetske baštine u zemljama u razvoju. U tom smislu kroz projekat **Advanced Surveillance and Enforcement for the Protection of Prokletije's Forest Ecosystem** aplicirano je kod ove organizacije sa projektom čiji je cilj unapređenje kapaciteta službe zaštite nacionalnog parka Prokletije kroz nabavku potrebne opreme i sredstava.
Predstavnici Službe za projekte i međunarodnu saradnju su tokom 2023. godine učestvovali na različitim obukama, konferencijama, info danima i drugim događajima u cilju jačanja profesionalnih znanja, ali i dobijanja informacija o različitim programima, konkursima stranih i domaćih donatora. Između ostalog, stručni saradnici za projekte prisustvovali su obuci “Javne nabavke u sklopu EU projekata”, organizovanoj od strane Privredne Komore Crne Gore, kao i prezentacijama Interreg programa Euro-MED i Europe na kojima su predstavljena osnovna pravila ovih programa kao i aplikacioni paketi.
Kroz projekat “Sustainable management of natural resources in mountain areas” (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima”, koji implementira Univerzitet “La Sapienza”, zaposleni u JPNPCG su obučeni kako da prikupljaju podatke vezano za indikatore ugroženosti planinskih opština, a u cilju pripreme Studije za smanjenje stepena siromaštva i podsticanje razvoja opštine. Obuka koje je izvršena je za takozvane hibridne indikatore (koji se tiču upotrebe zemljišta), a očekuje se i obuka za ekološke i „vještačke” indikatore.
Stručne službe Javnog preduzeća su uspješno prošle obuku za korišćenje Geografskog informacionog sistema (GIS), kao i za kreiranje, obradu i upravljanje podacima putem softverskog sistema QGIS. Obuka je realizovana u periodu od februara do marta, tokom koje su zaposleni u stručnim službama detaljno upoznati sa funkcionalnošću ovog sistema i njegovom primjenom u upravljanju podacima. Poseban fokus je bio na važnosti GIS sistema za donošenje adekvatnih odluka pri upravljanju prirodnim i radom stvorenim vrijednostima nacionalnih parkova. Ova obuka obezbijedila je da su zaposleni osposobljeni za efikasno korišćenje alata neophodnih za optimalno upravljanje resursima i prostorom u okviru nacionalnih parkova.
Stručna saradnica i dio menadžmenta JPNPCG prisustvovali su obuci o dizajnu i primjeni SMART platforme koja se sastoji od softverskih alata dizajniranih za pomoć u upravljanju i zaštiti divljih životinja i prevenciji ilegalnih aktivnosti. SMART omogućava standardizaciju i olakšava prikupljanje, analizu i izvještavanje o podacima, čime olakšava proces donošenja ključnih odluka na osnovu informacija sa terena. Ovaj sistem podržava širok spektar aktivnosti u očuvanju prirode, uključujući zaštitu biodiverziteta, sprovođenje zakona, turizam, upravljanje posjetiocima, korišćenje prirodnih resursa, obavještajne podatke i procjene rizika. SMART pristup obuhvata najnoviju tehnologiju, izgradnju kapaciteta za očuvanje i osnaživanje globalne mreže korisnika SMART sistema za očuvanje, podržan dugoročnim savezom vodećih organizacija za očuvanje prirode, kako bi se osigurao opstanak biodiverziteta Zemlje za buduće generacije.

Definisani zajednički prioriteti i realizovani projekti sa lokalnim zajednicama u cilju razvoja područja i lokalnih zajednica

Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa Opštinom Plav organizovala sastanak sa predstavnicima nevladinih organizacija koje djeluju na teritorijama opština Plav i Gusinje.
Na poziv JPNPCG, održan je sastanak na temu „*Temelj za očuvane parkove, snažniji i brži razvoj NP Prokletije"* sa predstavnicima lokalnih nevladinih organizacija sa ovog područja. Sastanak je održan u Sali opštine Plav, 22. septembra 2023. godine i predstavlja još jedan korak ka unapređenju saradnje Nacionalnog parka sa lokalnom zajednicom.
Učesnici sastanka razmijenili su ideje i prijedloge o ključnim temama koje se tiču održivog razvoja ovog područja i pokazali entuzijazam i posvećenost ka unapređenju zajedničkih ciljeva. Takođe su razmijenili iskustva i o mogućnostima privlačenja sredstava iz različitih fondova i izvora kako bi se unaprijedile aktivnosti u cilju zaštite i promocije ovog zaštićenog područja.
Predstavnici JPNPCG i NP Prokletije su istakli da je saradnja sa lokalnom zajednicom ključna u očuvanju zaštićenih područja, te da se raduju budućim susretima i zajedničkom radu sa lokalnom zajednicom, nevladinim organizacijama i svim ljubiteljima prirode.
Nakon održanih sastanaka sa predstavnicima lokalnih NVO koje djeluju na području nacionalnog parka Prokletije dogovoreno je da se kroz buduće pozive uključi lokalna zajednica u oblasti zelene ekonomije. Sredinom godine izašao je konkurs za finansiranje malih grantova koji je objavila Češka ambasada. Tom prilikom aplicirano je sa projektom „**Ljekovito bilje u nacionalnim parkovima za održivu budućnost"**, a koji je usmjeren na saradnju sa lokalnom zajednicom u oblasti održivog razvoja u zaštićenim područjima Prokletija i Bjelasice. Glavni korisnici ovog projekta su nezaposleni mještani sa sjevera Crne Gore, prvenstveno lica koja žive u ruralnim područjima u neposrednoj blizini nacionalnih parkova „Biogradska gora" i „Prokletije".

Unaprijeđena saradnja sa lokalnim proizvođačima

Kontinuirana aktivnost, kojom se daje podrška lokalnom stanovništvu (proizvođačima), da izrade karakteristične suvenire i rukotvorine imala je za rezultat nabavku 760 komada istih, sa kojima je dopunjena postojeća suvenirnica Parka.
Predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Odgovor se očekuje kako bi se nastavilo sa procesom uspostavljanja sertifikata za lokalne proizvode.

Vanplanska aktivnost - Implementacija projekata podržanih od strane međunarodnih donatora (EU fondovi, ambasade i drugi)

U toku 2023. godine počela je implementacija projekta **EcoDaLLi** „ECOsystem-based governance with DAnube lighthouse Living Lab for sustainable Innovation processes".
Kroz raspisani konkurs za realizaciju aktivnosti na projektu Nacionalni parkovi Crne Gore poslali su svoju ponudu, nakon čega su dobili odgovor da je ponuda za aktivnosti na projektu prihvaćenu i da će zaposleni nacionalnih parkova učestvovati u realizaciji aktivnosti koje su

opisane u poglavlju Projekti. Početkom 2024. godine očekuje se potpisivanje ugovora i početak realizacije aktivnosti.

Vanplanska aktivnost - Implementacija projekata podržanih od domaćih donatora

Kroz raspisani konkurs Ministarstva unutrašnjih poslova iz sredstava Fonda za vanredne situacije, Javno preduzeće je apliciralo sa projektom **„Pravovremena prevencija šumskih požara u NP Prokletije"**. Nakon što je projekat odobren isti je u toku 2023. godine i realizovan. Početkom godine sprovedena je aktivnost istraživanja tržišta i sprovođenje nabavke opreme. Kao najpovoljniji dobavljač odabrana je firma DOO „Vatrooprema" iz Podgorice. Ovom prilikom nabavljena je oprema: 15 komada Profesionalnih uniformi za šumske požare, Mobilni rezervoar za vodu 600l, 2 komada Vatrogasnog crijeva Ø 52mm, 10 Šljemova za šumske požare,10 Maska za cijelo lice sa filterom PANORAMA, Pumpa za vodu kapaciteta minimum 600 l/m, 10 pari čizmi za šumski požar, 5 Radio stanica (toki-voki) dometa min 10 km čija je vrijednost iznosila 9.165,75 eura. Pored ove aktivnosti sprovedena je i aktivnost edukacije zaposlenih u službi zaštite i ambijentalne higijene za korišćenje opreme na terenu. Takođe kroz realizaciju ovog projekta održani su sastanci sa predstavnicima lokalne zajednice, kao i sa predstavnicima lokalnih službi za spašavanje opština Plav i Gusinje, kao i predstavnicima lokalnih predstavnika komunalne policije.
U toku 2023. godine otpočeto je sa implementacijom projekta podržanim od strane Eko fonda **„Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje fizičke zaštite".** Sprovedena je aktivnost istraživanja tržišta za nabavku uniformi za nadzornike. Kako standardi opisani našim pravilnikom o uniformama nijesu precizirani određeni standardi u tom smislu radilo se i na izmjeni pravilnika te je nakon što isti usklađen sa zakonom i potrebama raspisan tender za nabavku ove opreme.
Otpočeta je i realizacija aktivnosti održavanja obuka za zaposlene nadzornike u Javnom preduzeću za nacionalne parkove. Kroz teorijski dio obuke, zaposleni su upoznati s osnovnim konceptima i strategijama zaštite od požara, te s protokolima i postupcima koji se primjenjuju u takvim situacijama. Kroz obuku, zaposleni u službi zaštite će unaprijediti svoje sposobnosti i pripremljenost za odgovor na požare i poplave. Time će se povećati brzina reagovanja i smanjiti potencijalni rizici za prirodne vrijednosti nacionalnih parkova. Obuka će doprinijeti povećanju efikasnosti i kompetencija službe zaštite te ostvarenju ciljeva projekta.

Strateška oblast 6: Jačanje kapaciteta Službe zaštite i unapređenje aktivnosti na očuvanju prostora Parka i prirodnih procesa

Unapređenje fizičke zaštite i infrastrukture

U toku 2023. godine izmjenom Pravilnika o organizaciji radnih mjesta, za Nacionalni park Prokletije, broj zaposlenih u Službi zaštite povećan je za dva (2). Realizacija u skladu sa izmjenama izvršiće se u narednom periodu.
Izvršeno je stručno usavršavanje zaposlenih u Službi zaštite, tako što su organizovane dvije radionice u cilju povećanja nivoa znanja zaposlenih o prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka. Radionice su održane u Centru za posjetioce, gdje su zaposleni unaprijedili znanje na sve

navedene teme i dobili materijale sa neophodnim informacijama. Na radionicama je učestovalo 10 nadzornika.
Tokom izvještajne godine izvršena je nabavka jednog kompjutera i štampača za potrebe rada, i postavljen novi mobilijar (klupe, odmarališta) na tri lokacije: Ribljak, Hrid i Grebaje, kao i dvije nove hranilice za prehranu divljači u Babinom Polju.
Kontakti sa nadležnim institucijama su u skladu sa potrebama, kontinuirano održavani. Uprava za inspekcijske poslove - Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja, intervenisala je 5 puta po osnovu nelegalne sječe u zoni Parka. Ekološka i građevinska inspekcija je po osnovu nelegalne gradnje u zoni Parka informisana prijavama 23 puta. Sve navedene nelegalne aktivnosti su procesurine u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima i Zakonom o zaštiti lica i imovine, preko zapisnika reonskih nadzornika i daljoj proceduri prema Službi kadrovske, pravne i opšte poslove i dalje prema nadležnim inspekcijskim službama.
U toku 2023. godine direktor Parka i šef Službe zaštite su redovno i u skladu sa potrebama održavali kontakte sa MUP-om. Svakodnevno su održavani kontakti sa lokalnim ekspoziturama Uprave policije koji su pružili podršku u kontroli i sprječavanju nelegalnih aktivnosti. U toku 2023. godine Uprava policije je kontaktirana 1 put za intervencije po osnovu krivolova i 33 puta po osnovu nelegalne sječe u zoni Parka.
Shodno Zakonu o nacionalnim parkovima, član 13, definisana je nadležnost obilježavanja granica nacionalnih parkova. Ovo Javno preduzeće je u procesu formiranja Komisije za utvrđivanje granica na terenu. Do sada nemamo odgovor o imenovanju člana komisije iz Uprave za državnu imovinu i katastar, uprkos poslatim urgencijama. Nakon formiranja Komisije pristupiće se obilježavanju granica na terenu i uspostavljanju jasne granične linije, kako na terenu, tako i u zakonskom okviru (izrada Odluke/Pravilnika i sl.).

3.1. Ocjena stanja

Flora i vegetacija
Istraživanje i inventarizacija flore, sa akcentom na endemske i zaštićene biljne taksone, je obavljena na transektu u Dolini Ropojane (karbonatna geološka podloga) i na transektu duž masiva Hrid (silikatna geološka podloga), koji su pojedinačno uniformnog florističkog sastava, ali se međusobno razlikuju, jer ih karakterišu različiti stanišni uslovi.
Podaci su unijeti u Exel bazu, i ona trenutno sadrži 1952 tabelarna reda što je ekvivalentno broju terenskih i literaturnih navoda.
Od ukupno 61 inventarisana biljna taksona, 39 biljnih taksona ima jedan ili više nivoa nacionalne i/ili međunarodne zaštite. U Dolini Ropojane je inventarisano 16 taksona, od kojih 11 ima nacionalni i/ili međunarodni nivo zaštite. Na transektu koji prati put preko masiva Hrid, zabilježeno je 26 biljnih taksona, 15 sa nacionalnom i/ili međunarodnom zaštitom.
Sa specifičnim biljnim sastavom i strukturom, izdvaja se stanište koje je kandidovano za Natura habitat *7250 - Zapadnobalkanske alpijske tresave (*Narthecion scardici*), na kojem je evidentiran 31 takson, od kojih 19 ima nacionalni i/ili međunarodni nivo zaštite. Na povoljne uslove staništa ukazuje brojnost i očuvanost rijetkih i endemskih vrsta: *Narthecium scardicum* (end. Balkana, zaštićena Sl. list RCG 76/06, IPA vrsta), *Pinguicula balcanica* (end. Balkana, zaštićena - Sl. list RCG 76/06, IPA vrsta), *Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca* (end.

Balkana, zaštićena - Sl. list RCG 76/06, CITES An.II, An.B, IUCN Red List: LC-Decreasing), *Bruckenthalia spiculifolia* (zaštićena Sl. list RCG 76/06).
Stanište se nalazi u neposrednoj blizini granice sa Albanijom, gdje je još uvijek intenzivan prolaz ljudi s obje strane granice, te se nerijetko dešava se zaobilazi postojeći put i prelazi se preko ovog značajnog habitata, direktno ga ugrožavajući. Neophodno je uspostaviti bolju fizičku kontrolu.

Šume i šumski ekosistemi
Prema uzročniku oštećenja sve štetne faktore koji se javljaju u ovim šumama možemo grupisati u tri kategorije:
faktori koji se sanitarnim i uzgojnim mjerama mogu kontrolisati (brojni nepovoljni faktori koji narušavaju uslove za opstanak šumskih ekosistema, kao što su promjena klime, opadanje kvaliteta vazduha, vode i zemljišta i dr.);
faktori koji se mogu kontrolisati neposrednim sanitarnim mjerama (ovdje prvenstveno spadaju faktori koji preko uzgojnih mjera obezbjeđuju pravilnu izgrađenost i stabilnost šumskih ekosistema);
faktori koji se mjerama zaštite mogu kontrolisati (biotički faktori kao što su patogene gljive, štetni insekti, glodari i sl).
Nacionalni park Prokletije, s prostranim četinarskim šumama koje čine srce ovog jedinstvenog prirodnog blaga, suočava se s ozbiljnim izazovom. Naime, potkornjaci su postali prava pošast, posebno u istočnom dijelu Parka, gdje čine ozbiljne štete, posebno stablima smrče (*Picea abies* L.). Iako su potkornjaci sekundarne štetočine, povoljni uslovi kao što su dovoljna količina bolesnih i oštećenih stabala, te povoljni klimatski uslovi transformišu ih u primarne štetočine sposobne da pričine značajne štete šumama i ekosistemima. Na prostoru Prostorne cjeline Babino polje – Treskavac i Prostorne cjeline Trokuz - Ribljak, situacija je posebno alarmantna, gdje je prenamnoženje potkornjaka dovelo do sušenja četinarskih šuma. Izrazito sušenje evidentno je u području PC Babino polje – Treskavac. Vrste potkornjaka koji su dominantno evidentirani na stablima smrče su *Ips typographus* i *Pytiogenes shalchographus*. Napad potkornjaka je izuzetno jak, te su pored stabala smrče (*Picea abies* L.) evidentirana pojedinačna suva stabla jele (*Abies alba* L.) i molika (*Pinus peuce*). Trenutno nemamo naučnih podataka da su stabla jele i molike osušena od istih vrsta potkronjaka koja su osušili i stabla smrče, ili se radi o vrstama koji su prirodni stanovnici na stablima jele (*Ips curvidens*) i molike (*Ips sexdentatus*).
U saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine, poduzimaju se mjere zaštite i sanacije pogođenih područja. Krajem 2023. godine formirana je mješovita radna grupa koja će izraditi Akcioni plan i pratiti i sprovoditi potrebne aktivnosti u narednom periodu. Važno je napomenuti da je u prethodnom periodu, od 2020. godine, zabilježen značajan broj suvih i izvaljenih stabala, ali zbog sporih procedura i promjena upravljačkog menadžmenta JPNPCG, uklanjanje oštećenog drvnog materijala nije bilo brzo sprovedena.
Uz to, 2022. i 2023. godina obilježene su klimatskim ekstremima, sa izrazito sušnim ljetima i malom količinom padavina. Ovi klimatski uslovi su izuzetno pogodovali razvoju potkornjaka, što je rezultiralo njihovim prenamnoženjem. Sušenje šuma zahvatilo je više manjih lokacija, sa pojedinim područjima koja se prostiru čak do 2 ha površine. Gruba procjena osušene šume kreće se od 10.000 do 60.000 m³, bruto drvne zapremine četinara. Ovaj izraženi problem rješavamo uključivanjem svih domaćih i stranih eksperata, razmjenom iskustava i izradom

akcionih i sanacionih planova. Za naredni period se planira saradnja sa kolegama sa Kosova, iz razloga zajedničkog djelovanja na području masiva Prokeltije, a u saradnji sa Švedskom agencijom za zaštitu životne sredine, a pod pokroviteljstvom Švedskom razvojnom agencijom (SIDA).
Prisustvo parazitnih gljiva na prostoru NP Prokletije je na nivou koji ne ugrožavaju ove ekosisteme.
Područja srednjeg i zapadnog dijela NP Prokletije, a gdje su uglavnom lišćarske šume bukve, su dobro očuvana i šume su dobrog zdravstvenog stanja. Ove šume su pod pritiskom nelegalne sječe i otvaranja nelegalnih puteva kojima se vrši fragmentacija staništa.

Beskičmenjaci
Fauna dnevnih leptira (*Rhopalocera*) prepoznata je kao veoma značajna za monitoring budući da su ovi organizmi veoma osjetljiviji na promjene ekoloških faktora, naročito onih koji su nastali antropogenim djelovanjima i klimatskim promjenama. Terensko istraživanja faune dnevnih leptira na području Parka započeto je 2023. godine. Tokom istraživanja faune dnevnih leptira u registrovano je 33 vrste od ukupno 192 u Crnoj Gori (Franeta, 2018), što je 17,2%. Dobijena lista dnevnih vrsta leptira ne može se smatrati konačnom, te je neophodno nastaviti istraživanja i u narednom periodu. Za očekivati je da će nastavak istraživanja u narednom periodu pokazati prisustvo većeg broja vrsta u odnosu na trenutno stanje. Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja, područje NP Prokletije je značajno za očuvanje biodiverziteta ove grupe insekata, naročito iz razloga što su pregledom literaturnih podataka i terenskim istraživanjima registrovane zakonom zaštićene i Natura 2000 vrste.

- 3 vrste zaštićene nacionalnim zakonodavstvom i to: *Papilio machaon, Parnassius apollo* i *Parnassius mnemosyne;*
- 2 vrste se nalaze u Anexu IV Habitat direktive i to: *Parnassius apollo* i *Parnassius mnemosyne;*
- 2 vrste se nalaze u dodatku II Bernske konvencije i to: *Parnassius apollo* i *Parnassius mnemosyne;*
- Prema IUCN crvenoj listi 7 vrsta je označeno kao NT i to: *Scolitantides orion, Parnassius apollo, Parnassius mnemosyne, Aricia anteros, Polyommatus damon, Polyommatus dorylas* i *Boloria titania;*
- 3 vrste su označene kao Natura 2000 vrste i to: *Papilio machaon, Parnassius apollo* i *Parnassius mnemosyne;*
- Na crvenoj listi dnevnih leptira Crne Gore 2 vrste su označene kao EN i to: *Erebia triarius* i *Erebia manto,* 1 vrsta kao NT i to *Papilio machaon,* dok su 3 vrste označene kao VU i to: *Apatura iris, Parnassius apollo* i *Parnassius mnemosyne .*

Evidentirani pritisci vezani za faunu beskičmenjaka:

- Zarastanje pašnjaka i livada, uslijed napuštanja katunskog načina stočarstva utiče na smanjenje populacije dnevnih leptira i drugih insekata;
- Gubitak i kaptiranje izvora i potoka, utiče na smanjenje populacije puževa, vilinih konjica, dvokrilaca, vodenih stjenica i tvrdokrilaca;
- Pojava požara takođe može uticati na smanjenje populacije pojedinih vrsta insekata koji su vezani za šumske ekosisteme.

Fauna vodozemaca i gmizavaca

NP Prokletije sa svojom širom okolinom predstavlja jedan od najznačajnijih centara diverziteta faune vodozemaca i gmizavaca u Crnoj Gori. Jedan od glavnih pritisaka na faunu vodozemaca i gmizavaca u ovom Parku predstavlja zarastanje staništa, koje je uzrokovano napuštanjem tradicionalnog načina upravljanja pašnjacima u vidu uzgoja stoke kroz pašarenje i košenje livada. To je posebno važno za mala vodena tijela na većim nadmorskim visinama, koja su staništa i reproduktivni centri vodozemaca.

Do sada, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore nije raspolagalo sa podacima istraživanja i monitoringa stanja vodozemaca i gmizavaca na području NP Prokletije. Upravo iz tih razloga je Planom upravljanja predviđen monitoring kako bi se sagledalo pravo stanje batraho- i herpeto faune, a na osnovu toga predložile eventualne mjere zaštite.

Tokom 2023. godine realizovana su terenska istraživanja u cilju inventarizacije i određivanja distribucije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste.

Istraživanje i monitoring batraho- i herpeto faune je važno nastaviti, posebno iz razloga što se na planini Bogićevici nalazi krajnji jugoistočni dio ostrovskog areala crnog daždevnjaka *Salamandra atra*, kao i vrsta prokletijskog guštera *Dinarolacerta montenegrina* čiji su jedini nalazi na Prokletijama sa crnogorske i albanske strane i na Kučkim planinama.

Sve registrovane vrste vodozemaca i gmizavaca odlikuju se širom distribucijom u Evropi i Evro-Aziji i ne ubrajaju se u ugrožene taksone po IUCN kategorizaciji.

- Vrsta *Bombina variegata* se nalazi na dodatku II Bernske konvencije i dodacima II i IV Evropske direktive o staništima i vrstama;
- *Rana graeca* - Grčka žaba je balkanski endem.

Od registrovanih vrsta, sve vrste, osim vrste *Rana temporaria* – livadske žabe, su zaštićene prema Rješenju o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrta (Sl.list RCG br. 76/06).

Istraživanja su pokazala da su populacije planinskog mrmoljka (*Ichtyosaura alpestris)* na Hridskom jezeru stabilne.

Fauna ptica

NP Prokletije predstavljaju centar gniježđenja grabljivica u Crnoj Gori, kao i brojnih visokoplaninskih vrsta. Predmetno područje je značajno gnjezdilište za više od 43% ukupne ornitofaune registrovane u Crnoj Gori, kao i najveće stanište ptica u kontinentalnom dijelu države. Aktivnost je započeta 2023. godine, jer JPNPCG nije raspolagalo sa podacima o prostornoj distribuciju ove grupe, koja predstavljaju indikatore zdravih ekosistema. Tako su na području Ropojane evidentirane vrste: osičar *(Perenis apivorus*) i suri orao (*Aquila chrysaetos*) koji se nalaze na Crvenoj isti Crne Gore. S obzirom na važnost ovih vrsta ptica, a u nedostatku valjanih podataka, potrebno je od Centra za zaštitu i proučavanje ptica i Agencije za zaštitu životne sredine pribaviti podatke o istraživanjima koja su vršena u prethodnom periodu, kako bi se sagledalo stanje i dobila osnova za dalje istraživanje i distribuciju ptica grabljivica. Kada je riječ o ornitofauni NP Prokletije postoji nekoliko objektivnih pritisaka različite prirode.

Iako se NP Prokletije odlikuje kao prostor koji se ne nalazi na udaru velike privredne ekspanzije u širem smislu, ipak postoji pritisak koji se reflektuje na diverzitet ptica i to prvenstveno pojavom

nekontrolisane i intenzivne eksploatacije šuma, koji se ogleda u smanjenju mikrostaništa za veliki broj šumskih vrsta.
Takođe, polazeći od cjelokupne konfiguracije ovog područja u kojem se nalaze najugroženije vrste ptica kao što su grabljivice (npr. suri orao - *Aquila chrysaetos),* a evidentno je da je njihova brojnost i stabilnost populacije u vezi sa katunskim načinom života koji se iz godine u godinu smanjuje, a jedan je od izvora hrane za neke vrste.
Očigledna je i sve prisutnija devastacija prostora, koja se ogleda u izgradnji turističkih infrastrukturnih objekata. Ovo je posebno naglašeno u područjima Grebaje i Ropojane koja su prepoznata kao poligoni za najveće grabljivice koje se hrane na ovim lokalitetima.
Kao jedan od pritisaka treba navesti i krivolov koji je evidentiran kako na teritoriji Nacionalnog parka tako i na širem području Prokletija.
Evidentiran je pritisak zarastanje visokoplaninskih pašnjaka uslijed napuštanja tradicionalnog stočarenja, požari i nelegalna sječa.

Fauna sisara
Iako su uloženi značajni napori u cilju istraživanja diverziteta faune slijepih miševa, spisak od 10 vrsta se ne može smatrati konačnim, te ova istraživanja treba nastaviti i u narednim godinama. Vrste su registrovane upotrebom ultrazvučnih detektora. Slijepi miševi registrovani na ovom području su šumske vrste i neophodno je u budućem periodu obratiti pažnju na aktivnosti u šumskim ekosistemima vezanim za sječu. Takve vrste mogu naseljavati i stare tradicionalne drvene katune pa je iste neophodno i očuvati.
Iako su uloženi značajni napori u cilju istraživanja diverziteta faune slijepih miševa, spisak od 10 vrsta se ne može smatrati konačnim, te ova istraživanja treba nastaviti i u narednim godinama. Vrste su registrovane upotrebom ultrazvučnih detektora. Slijepi miševi registrovani na ovom području su šumske vrste i neophodno je u budućem periodu obratiti pažnju na aktivnosti u šumskim ekosistemima vezanim za sječu. Takve vrste mogu naseljavati i stare tradicionalne drvene katune pa je iste neophodno i očuvati.
Evidentiran je pritisak na populacije divokoze u dijelu prokletijskih karanfila. Prokletije su intenzivno promovisane kao atraktivne za alpinizam i razne planinarske aktivnosti. U tom smislu posebno su interesantni prokletijski Karanfili zbog svojih izazovnih vrhova. Upravo to su staništa ove vrste koja je izrazito osjetljiva na uznemiravanje što se ogleda u malom stepenu reprodukcije. U narednom periodu radiće se na pojačanju fizičke zaštite u ovom dijelu i podizanju svijesti o uznemiravanju životinja.
Neophodno je sprovoditi i kampanje o podizanju svijesti lokalnog stanovništva i podsticanju entuzijazma u cilju registrovanja vrste šareni tvor (*Vormela peregusna*). Svako buduće registrovano stanište potrebno je strogo zaštiti.
Kad je u pitanju fauna krupnih sisara, postoji razmak u kontinuitetu istraživanja zbog nedostatka opreme kako bi se prikupili relevantni i upotrebljivi podaci. Potrebno je nabaviti neophodnu opremu u 2024. godini. Osim toga, Crna Gora je jedna od posljednjih država na Balkanu koja je potvrdila prisustvo afričke kuge svinja, te su preuzete mjere poput uklanjanja hraništa iz Parka kao i pojačana kontrola terena u skladu sa preporukama stručnog tijela za kontrolu i prevenciju ove bolesti.

Vode

U prethodnom periodu nije vršen monitoring od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore na području NP Prokletija. Najznačajniji pritisci na hidrološke objekte u NP Prokletije predstavljaju male hidroelektrane na Babinopoljskoj rijeci koja protiče kroz Park. Postoje dvije male hidroelektrane Jara i Babino polje. Nacrtom Plana upravljanja Dunavskim slivom podaci ukazuju da površinske i podzemne vode ovog područja imaju dobar status i da nisu u riziku.

U narednom planskom periodu iniciraće se saradnja sa relevantnim institucijama, kako bi se dobilo početno stanje.

Materijalna kulturna baština

U granicama Parka stanje materijalnog kulturno-istorijskog nasljeđa odlikuje neistraženost arheoloških lokaliteta i nevalorizovano i nezaštićeno izvorno graditeljstvo u katunima.

U urbanim jezgrima Plava i Gusinja prisutna je djelimična očuvanost autohtonog graditeljstva. Neki stambeni objekti zadržavaju karakteristične elemente tradicionalne arhitekture, ali su na njima izvedene intervencije osavremenjivanja, kako bi se prilagodili modernom načinu života.

Unazad deceniju primjetan je trend izgradnje modernih novih kuća, koje često ostaju prazne, tokom većeg dijela godine, a vlasnici dolaze samo ljeti na odmor i koriste ih otprilike mjesec dana. U posljednje vrijeme uočavaju se, iako usamljeni primjeri, rekonstrukcije kula koje su urađene tako da su ispoštovani konzervatorski uslovi, što se tiče spoljašnjeg izgleda. Raspoloživi oblici naslijeđene tradicionalne arhitekture u katunima sa dugom tradicijom stočarskog privređivanja se postepeno napuštaju ustupajući mjesto eko katunima koji se koriste u funkciji turizma.

U minulom planskom periodu započeto je istraživanje i dokumentovanje tradicionalnog katunskog graditeljstva na prostoru Parka, čiji će finalni rezultati pokazati ukupnu sliku stanja, brojnost i vlasništvo objekata. U kontaktu sa lokalnim stanovništvom prikupljeni su podaci o vlasništvu evidentiranih objekata, kao i o većem broju katuna za koje predstoji terensko istraživanje.

Nematerijalna kulturna baština

Prostor NP Prokletije karakteriše pejzaž u kojem se prožimaju oblici prirodnog i kulturnog nasljeđa što ga čini posebnim i autentičnim. Raspoloživi oblici naslijeđene tradicionalne arhitekture u katunima sa dugom tradicijom stočarskog privređivanja se postepeno napuštaju ustupajući mjesto eko katunima koji se koriste u funkciji turizma. U urbanim jezgrima Plava i Gusinja prisutna je djelimična očuvanost autohtonog graditeljstva. Neki stambeni objekti zadržavaju karakteristične elemente tradicionalne arhitekture ali su na njima izvedene intervencije osavremenjivanja kako bi se prilagodili modernom načinu života. Unazad deceniju primjetan je trend izgradnje modernih novih kuća koje često ostaju prazne, tokom većeg dijela godine, a vlasnici dolaze samo ljeti na odmor i koriste ih otprilike mjesec dana. U posljednje vrijeme uočavaju se iako usamljeni primjeri rekonstrukcije kula koje su urađene tako da su ispoštovani konzervatorski uslovi, što se tiče spoljašnjeg izgleda.

U ovim krajevima je prisutan odliv stanovnika u inostranstvo uglavnom prema SAD-u što rezultira prisustvom uglavnom starije populacije dok najmlađi članovi zajednice obično brinu o

roditeljima. Po nepisanom pravilu mnogi od njih nemaju potrebu da privređuju, jer ga ostali članovi materijalno pomažu.
Ovo područje predstavlja specifičnu mješavinu tradicionalnih i modernih vrijednosti koja se očituje u različitim aspektima života od arhitekture do sklapanja braka.
Očuvanje starih zanata, koji su inače ugrožena kategorija, takođe je značajno, tako da žene u svojim domovima izrađuju kompletnu nošnju za nevjeste „Alaturko“ koja odgovara svadbenim običajima.
Sve ovo stvara jedinstvenu atmosferu koja istovremeno odražava duboko ukorijenjeno kulturno nasljeđe i suočava se sa modernim promjenama i migracijama stanovništva.

Edukacija i interpretacija
Edukativna predavanja namijenjena školskoj populaciji vezana su prevashodno za prezentaciju prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka, a realizuju se u Centru za posjetioce. Centar posjeduje prostor namijenjen za održavanje predavanja i prezentacija, uglavnom za unaprijed najavljene i dogovorene đačke posjete. Shodno prostornom kapacitetu Centra, edukativna predavanja se organizuju na način da se grupa dijeli na manje grupe sa kojima se onda pojedinačno izvodi edukacija. Edukacija u NP Prokletije je usmjerena prema svim korisnicima (školskoj populaciji, posjetiocima i lokalnom stanovništvu) kroz organizovanje edukativnih i tematskih radionica, stručnih predavanja, edukativnih šetnji, obilježavanje značajnih ekoloških datuma ili organizovanje različitih akcija (čišćenja, pošumljavanja i sl.). Takođe, edukativne radionice se organizuju i na zahtjev nastavnika i profesora prilikom obrade nastavnih jedinica koje su vezane za ekologiju i zaštitu životne sredine. Saradnja sa školama je dobra, ali postoji problem prilikom organizacija posjeta, koje su prvenstveno vezane za prevoz učenika.
U narednom periodu, na osnovu procjena, u saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju oko Parka i resornim Ministarstvom, planirati izradu edukativnih programa namijenjenih školskoj populaciji. U okviru sajta JPNPCG, nalazi se stranica Edukativni kutak, koja je namijenjena učenicima osnovnih škola i njihovim nastavnicima, a koja sadrži i program „Kalendar događaja“ sa temama i periodima održavanja edukativnih radionica. Interpretacija u ovom Parku nije razvijena i ne postoje interpretativni programi obilaska Parka za različite ciljane grupe. Otežavajuću okolnost predstavlja i činjenica da Park nema licenciranog vodiča, koji bi realizovao ove programe.
Park bi kao jedan od ciljeva budućeg plana upravljanja trebao da definiše i program obuke kadrova, kroz koji će se na sistematski način podizati njihovi kapaciteti. Takav program bi predvidio prioritetne tematske oblasti, relevantne edukatore i institucije i vremenski plan obuka.

Promocija
Promocija NP Prokletije sprovodila se u kontinuitetu na više načina, ali zapažanja pokazuju da je neophodno NP Prokletije učiniti još vidljivijim na turističkoj mapi, o čemu govore znatne razlike u broju posjeta ovom Parku u odnosu na druge.
Neophodno je više kvalitetnog video materijala koji bi bio prikazivan u medijima, na šta je dio posjetilaca skretao pažnju. Takođe, jedan od problema je nedostatak promotivnog materijala koji bi bio dijeljen.
U narednom periodu nužno je raditi na osmišljavanje organizovanih programa obilaska Parka, unapređenje propagandnog i promotivnog materijala u okviru marketinga Preduzeća, izradom

novog sajta, osmišljavanjem i sprovođenjem jače PR kampanje u cilju podizanja svijesti javnosti o značaju očuvanja Prokletija, te bi se time dodatno unaprijedila vidljivost ukupnih vrijednosti ovog zaštićenog područja.
Među motivima promocije najčešći su motivi planinskih vrhova i promocija planinarskih pohoda. Prokletije su planine koje čine značajnost u kombinaciji sa šumama i kulturno-istorijskim nasljeđem. To su odlike koje je potrebno naglasiti unutar zajedničke strategije promocije zaštićenog prostora. Šuma nije značajna samo sa aspekta komercijalnih proizvoda - ona pruža i niz drugih usluga, kao što su prilike za rekreaciju. Potrebno je uvesti promociju šuma kao turistički proizvod. Naime, šume Parka uglavnom se predstavlja kao značajnost koju treba štiti, održavati, pravilno koristiti, ali je nedostatak u predstavljanju i promociji šuma kao turističkog potencijala.
Zbog prevelikog fokusa na ključne lokalitete (poput doline Grebaje i Ropojana) radiće se više tokom narodnog perioda na promociji i drugih, promotivno zapostavljenih, djelova Parka.
Promotivni tekstovi, fotografije i kratki video spotovi objavljivani u cilju popularizacije turističke ponude, kao i manje posjećenih lokacija naišli su na pozitivne reakcije posjetilaca. Takođe, pripremani su i objavljivani tekstovi upozorenja i apela o pažljivom korišćenju planinarskih staza i neophodnosti očuvanja prirode od nezakonito odloženog otpada i pojava požara. Zahvaljujući dobroj promociji NP, povećan je broj pratilaca (od marta do decembra 2023.godine oko 5.000), kao i vidljivost i posjete profila JPNPCG na društvenim mrežama.
U kontinuitetu će se nastaviti sprovođenje promocije vrijednosti nacionalnih parkova u saradnji sa ostalim relevantnim subjektima, kao i na društvenim mrežama za šta su u narednom periodu potrebna novčana ulaganja kako bi se realizovale nove saradnje, promocija, ali i nabavka neophodne opreme i uređaja (prikladne kamere, moblini uređaji i dr.). Potrebno je nastaviti aktivnosti u vezi sa marketingom i promocijom na društvenim mrežama uz praćenje i analizu ciljnih grupa i interesovanja posjetilaca.
Zatim, u cilju unapređenja promocije i turističke ponude potrebno je obezbijediti i montirati LED displeje na ulazno naplatnim punktovima na kojima bi se prikazivale slike, video zapisi, vremenski podaci, turistički restorani, kao i tekstualne informacije o Parku.

Turistička infrastruktura

Radi bolje turističke ponude, kao i veće sigurnosti posjetilaca i boljeg održavanja Parka neophodno je da se unaprijedi lokalna putna infrastruktura i to prije svega prema naplatnom punktu Hridska krivina i Grebaje. Samim unapređenjem putne infrastrukture u značajnoj mjeri bi se uticalo i na lakše djelovanje prilikom pojava požara, kao i olakšalo kretanje posjetiocima i licima sa invaliditetom.
Potrebno je obezbijediti i smjerokaze i table, kao i izvršiti remarkaciju postojećih staza.
Neophodno je sačiniti Plan privremenih objekata, i u istom predvidjeti određene objekte za promociju, marketing i turizam, od koji bi određen broj bili za potrebe Parka, dok ostale objekte bi koristila fizička ili pravna lica sa teritorije opštine Plav i Gusinje, gdje bi izlagali autentične proizvode. Radi bolje promocije Parka neophodno je i izraditi 3D Mape određenih lokaliteta npr. Dolina Grebaje, Ropojana, Babino Polje.
Analiza dosadašnjeg poslovanja, ukazuje na potrebu kvalitetne edukacije svih ciljnih grupa, za šta su prioritetno zaduženi prezentacijski centri. Zato bi trebalo izgraditi i urediti još jedan Centar za posjetioce koji bi se nalazio u granicama Parka. Na teritoriji parka nalaze se tri planinarska

doma: „Hrid" u Babinom Polju, planinarski dom „Branko Kotlajić“ u dolini Grebaje koji je u vlasništvu PK „Radnički“ iz Beograda, kao i planinarski dom „Karanfil“, takođe u dolini Grebaje. NP Prokletije je od Ministarstva unutrašnjih poslova dobio na korišćenje napuštenu vojnu karaulu na lokaciji Gradine. U narednom planskom periodu planira se rekonstrukcija i prenamjena u turističke svrhe.
Na putnim pravcima ka Parku i na ulazima u Park ne postoje najavne, glavne i ulazne table, koje bi upućivale posjetioce na Park. Do sada je urađen Elaborat o načinu, vrsti i lokacijama na kojima će se postavljati.
U toku 2023. godine upućena je inicijativa Upravi za kapitalne investicije u cilju obezbjeđivanja sredstava za rekonstrukciju objekata - karaule i pomoćnih objekata, koji se nalaze na katastarskim parcelama br. 12/1 i 12/2 u PL 71 KO Prnjavor, u zahvatu Prostorno Urbanističkog Plana Opštine Plav. Rekonstrukcija se odnosi na objekat karaule P+Pk, kao i pomoćnog objekta spratnosti P (magacin i ostava), i objekta za Službu fizičke zaštite, spratnosti P+Pk.

Turistička ponuda
Turistička ponuda Parka bazira se na aktivnom odmoru u prirodi i u skladu je sa principima održivog turizma. U svoju turističku ponudu Park je uključio iznajmljivanje štapova za hodanje, bicikla, šatora i krplji.
Veliki broj planinskih vrhova i markiranih staza i biciklističke staze, dobra su osnova da se u njihovoj neposrednoj blizini razvije seoski, odnosno, katunski turizam, sa ponudom domaće hrane, uz nove turističke proizvode i ponudu.
Nacionalni park Prokletije u saradnji sa turističkim organizacijama TO Gusinje i TO Plav, organizuju mnogobrojne pješačke i planinarske ture, poput Hamdove i Zijove staze, u kojima se uvijek iznova privuče veliki broj zainteresovanih. Planinarski pohod Staza iznenađenja, kao i posjeta Abdijinom jezeru nove su ture u turističkoj ponudi.
Mogućnost za poboljšanje kvaliteta turističke ponude je na području signalizacije, uređenosti pješačkih i biciklističkih staza.
U turističku ponudu Parka u planu je uključiti organizovane ture obilaska parka u pratnji vodiča, za koje postoji veliko interesovanje. U vezi sa samom prezentacijom Parka problem je u organizaciji ponude (organizovane posjete) za interpretaciju zaštićenog područja, a što je vezano za nedostatak infrastrukture: info punkt, Centar za posjetioce i sl., u samom Parku, kao i nedostatak uposlenog kadra koji bi organizovano i kontinuirano obavljao prihvatanje zainteresovanih grupa, davao informacije i prezentovao prostor - licencirani vodič u Parku.
Primjenjivo je i organizovano posmatranje životinja – jedna od glavnih vrijednosti ovog prostora je ornitofauna. Posmatranje ptica je aktivnost koja može da se razvije u saradnji sa stručnim licima i NVO sektorom (Centar za zaštitu i proučavanje ptica).
Neophodno i kreiranje ponude naučnog turizma, kroz koji bi se sprovodile istraživačke ekspedicije za potrebe Parka.

Upravljanje posjetiocima
Na osnovu analize strukture posjetilaca koja je sprovođenja u Centru za posjetioce, posjetioci su bili iz sljedećih zemalja: Njemačka, Švajcarska, Rusija, Izrael, Poljska, Austrija, Francuska, Češka, Belgija, Mađarska, Ukrajina, Indija, Novi Zeland, Engleska, Bugarska, Slovenija, Makedonija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Kosovo. U strukturi ukupnih posjeta Centru, najviše

posjeta su ostvarili posjetioci iz stranih zemalja (najviše Njemačka), dok najmanje domaćih (napomena: domaćih je znatno više nego ranijih godina, što zbog bolje promocije na nivou Crne Gore, što zbog novog graničnog prelaza preko Albanije, koji znatno je skratio put Podgorica – Gusinje).
Analize JPNPCG i analize koje sprovode Turističke organizacije Plava i Gusinja, pokazuju da je nedostatak posjetilaca iz Crne Gore, te da prostor Parka više posjećuju stranci nego domaće stanovništvo.
U pogledu upravljanja posjetiocima, neophodno je više raditi na njihovom usmjeravanju na manje posjećene lokalitete i učiniti im poznatim razne djelove Parka od onih uobičajeno posjećenih, poput doline Grebaje i doline Ropojana i vrhova koji te dvije doline okružuju.
Centar za posjetioce i Nacionalni park Prokletije su posjećivali i osnovci i srednjoškolci, no takve posjete su rezultat kontakta uposlenika Nacionalnog parka i uprava škola, te su bili u pitanju organizovani dolasci.
Obzirom da se Centar za posjetioce nalazi u Gusinju, van teritorije Parka, i da navedena lokacija ne doprinosi povećanju broja posjeta odnosno dovoljno dobrom približavanju Parka posjetiocima, pored obezbjeđenja uslova za izgradnju Centra u granicama Parka, neophodno je obezbijediti uslove za ljetnju promociju Parka na način što će se dozvoliti promocija i prodaja suvenira na naplatnim punktovima Grebaje, Ropojana i Hridska krivina, s obzirom da su posjetioci u potražnji sa suvenirima kao uspomeni da su posjetili Park.
Na osnovu izvještaja sa naplatnih punktova lokalitet Grebaja tokom ljetnje sezone bilježi najveći broj posjeta (po izvještaju sa ulazno-naplatnog punkta preko 20 hiljada ljudi posjeti dolinu tokom sezone). Zbog atraktivnosti područja i visokih vrhova koji je okružuju, dolina Grbaje je primamljivo područje za planinare i ljubitelje prirode, te se posljednjih godina bilježi porast turista u ovom dijelu, što je praćeno i urbanizacijom. Izgradnjom objekata koji se ne uklapaju u ambijent narušava se ljepota pejzaža i degradiraju se prirodna staništa. U budućnosti bi veliki broj posjetilaca mogao da predstavlja opasnost i za biljni svijet. Zbog toga je neophodno strogo regulisati urbanizaciju i voditi računa o broju ljudi koji posjećuje područje. Ostali problemi zapaženi tokom sezone, u pogledu ponašanja posjetilaca su da zbog dostupnosti doline, veliki broj posjetilaca su i izletnici, ne aktivni planinari, koji sa sobom donose sljedeće: parkiranje auta po dolini, paljenje vatre na otvorenom, roštiljanja, glasna muzika, vožnja džipovima ili motorima što uništava puteve i livade, ostavljanje smeća iza sebe (ponajviše limenke od pića) i sl.
Takođe, analiza strukture posjetilaca se sprovodi samo u Centru za posjetioce, te u narednom periodu je u planu uvesti anketne listiće i na naplatnim punktovima.

Saradnja sa nacionalnim institucijama i organizacijama

Kao rezultat saradnje sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore (Eko-fond), dobijena je donacija čiji je cilj unapređenje službi zaštite nacionalnih parkova Crne Gore. Kroz ovu saradnju dobijen je projekat “Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite“ kojim je planirana nabavka nabavka zimske i ljetnje uniforme, nabavka opreme za kontrolu i suzbijanje požara; nabavka opreme za spašavanje u slučaju poplava; obuke službe zaposlenih u službi zaštite za postupanje u slučajevima požara i poplava; nabavka vozila za službu zaštite.

JPNPCG i NP Prokletije su u 2023. godini imali saradnju sa nadležnim Ministarstvom ekologije, prostornog planiranja i urbanizma koje je dalo saglasnost na Plan upravljanja i Godišnji program upravljanja, kao i na Izvještaj o radu nacionalnih parkova Crne Gore za 2022. godinu.
Kroz različite modalitete nastavljena je saradnja sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstvom za kapitalne investicije.
U saradnji sa NTO Crne Gore i TO Plav i Gusinje JPNPCG i NP Prokletije imalo je koordinirane aktivnosti na promociji destinacije Nacionalnog parka na regionalnim i međunarodnim sajmovima turizma, što je rezultiralo najboljom turističkom posjetom od osnivanja Parka.
U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore, uređen je određeni broj planinarskih staza koje se nalaze u nacionalnom sistemu staza.
Nastavljena je saradnja sa naučnim institucijama iz zemlje i inostranstva, kao i brojnim NVO sa nacionalnog nivoa u cilju zaštite prirode i održivog razvoja.
Predstavnici JPNPCG uzeli su učešće i na radionici "Dijalog zainteresovanih strana povodom istupanja Crne Gore na samitu Ujedinjenih nacija posvećenom Ciljevima održivog razvoja", a koju je organizovala Kancelarija za održivi razvoj /Generalni sekretarijat Vlade u saradnji sa sistemom UN - a u Crnoj Gori, u okviru Platforme Nacionalnog savjeta za održivi razvoj: „Dijalozi za razvoj" koja je razvijena uz podršku NAP projekta finansiranog od strane Zelenog klimatskog fonda (ZKF).
Saradnja sa Vladom Crne Gore s jedne i Zelenim klimatskim fondom (Green Climate Fund – GCF) s druge strane, dovela je do početka implementacije projekta „Jačanje kapaciteta Crne Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena”. Održane su tri online radionice u okviru pripreme Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama. Nakon održanih radionica sačinjeni su detaljni izvještaji koji u kasnijim iteracijama, a naročito u fazi izrade novih planova upravljanja mogu poslužiti za kao inputi primjene mjera adaptacije na klimatske promjene u zaštiti ekosistema (sa posebnim akcentom na šume u NP Prokletije).

Saradnja sa međunarodnim organizacijama i institucijama

JPNPCG kontinuirano ostvaruje saradnju sa međunarodnim organizacijama i institucijama, ali uvijek ima prostora za njeno unaprjeđivanje. Važno je naglasiti i da većina međunarodnih organizacija funkcioniše na principu plaćanja redovnih godišnjih članarina. Primjer za to je, EUROPARC Federacija kojoj JPNPCG nije uplaćivalo članarinu od 2019. godine uslijed nedostatka finansijskih sredstava, što je onemogućavalo njegovo aktivno učešće na konferencijama, studijskim posjetama, zajedničkim projektima, ali je toku 2023. godine ova članarina plaćena, čime su se omogućile sve prethodno navedene aktivnosti. Članarina prema IUCN organizaciji je uplaćena u toku 2023. godine, što je omogućilo ponovno pokretanje saradnje i učešće na IUCN konferenciji za Evropu i Sjevernu i Centralnu Aziju. Kao primjer dobre saradnje navodimo saradnju sa regionalnom nevladinom organizacijom Parkovi Dinarida. Ostvareni su kontakti sa brojnim ambasadama koje se nalazi na teritoriji Crne Gore. U toku 2023. godine kontaktirana je ambasada Slovačke, Češke, Austrije kao i brojne međunarodne institucije koje djeluju u oblasti zaštite životne sredine kao što su UNDP u UNESCO. Od ovih organizacija su dobijena usmjerenja i informacije na koji način je moguće dobiti sredstva iz oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja.

U kontekstu međunarodne saradnje, služba za projekte i međunarodnu saradnju je unaprijedila svoje kapacitete prisustvom treninzima i zaposlenjem još jednog lica sa iskustvom u pripremi i implementaciji projekata i na taj način je i prošireno polje istraživanja donatora i konkurisanja. Tako su u saradnji sa različitim domaćim i stranim partnerima pripremljene aplikacije za prekogranične programe bilateralne saradnje sa Albanijom i Kosovom, Horizon program i sl.
Takođe, aplicirano je i na konkurse drugih donatora poput ambasada Češke i Japana, Eko Fonda, UNESCO i ABRDN Fondacija, DIMFE, Global Conservation, FAO.
U cilju proširenja vidljivosti Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore na međunarodnoj sceni i izgradnji mreže saradnje sa internacionalnim organizacijama uspostavljena je komunikacija sa Global Conservation i The thin Green Line, a sprovešće se i učlanjena u Evropsku i Internacionalnu organizaciju rendžera.
U cilju proširenja partnerstava i mogućnosti apliciranja na fondove izvan programa projekata koje finansira Evropska Unija, izvršeno je opsežno web istraživanje, i kao rezultat toga zabilježeni su datumi poziva (npr. European Nature Trust, Rewilding Europe, DEFRA Darwin initiative, Global Biodiversity Framework Fund itd.), kao i budući pravci saradnje kroz Warner college of natural resources, Conservation International - Europe, ali i edukacije - OECD Blended Finances, VERRA VCS Program.
Na osnovu Sporazuma o saradnji na principu partnerstva JPNPCG sa NVO Green Home u cilju zaštite, unapređenja i održivog upravljanja nacionalnim parkovima u Crnoj Gori (2019), savjetnik direktora za unapređenje i razvoj je kao stručni konsultant učestvovao u međunarodnom projektu “MediterRE3 – Izgradnja otpornosti mediteranskih pejzaža sa ciljem smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte uzrokovanih šumskim požarima”(2021-2023). Projekat je implementiran u saradnji sa NVO Green Home, Institutom Oikos (Milano, Italija), Nacionalnim observatorijumom Atine (Grčka), Mediteranskim agronomskim institutom (Chania, Grčka) i Nacionalnim parkom Samaria (Grčka). U Crnoj Gori ovaj projekat je realizovan na prostoru NP Prokletije i PP Komovi. Projekat je finansijski podržan od strane Evropske klimatske inicijative (EUKI). Cilj projekta je smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte prouzrokovanih šumskim požarima, sa fokusom na prevenciju i promociju pejzaža otpornih na požare. Kao rezultat projekta, urađen je veći broj studija: “Building Fire-smart Landscapes in the Mediterranean Region: Problem Analysis and Selected Best Practices” (*engl*.), “Restoring resilience of Mediterranean Landscapes to reduce GHG emissions from wildfires – Baseline assessment NP Prokletije (“Obnavljanje otpornosti mediteranskih pejzaža na smanjenje emisija gasova staklene bašte od šumskih požara – Bazna studija za NP Prokletije”), “Restoring resilience of Mediterranean Landscapes to reduce GHG emissions from wildfires – Baseline assessment Komovi Nature Park (“Obnavljanje otpornosti mediteranskih pejzaža na smanjenje emisija gasova staklene bašte od šumskih požara – Bazna studija za PP Komovi), „Pametno protivpožarno planiranja pejzaža - rezime (na crnogorskom i engleskom jeziku), „Pejzažni akcioni plan za primjenu principa restauracije šumskih predjela u NP Prokletije i PP Komovi”.
Krajem 2023. godine potpisan je Memorandum o saradnji na prevenciji i promociji šumskih pejzaža otpornih na požare između Green Home, JPNPCG, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstva unutrašnjih poslova, Opštine Kolašin, Uprave za šume, Agencije za upravljanje zaštićenim područjima Podgorice i Parka prirode Komovi. Memorandum predviđa da se sagledaju i mogućnosti i raspoloživi kapaciteti za uključivanje aktivnosti iz Pejzažnog akcionog

plana u redovne planove i aktivnosti potpisnika Memoranduma kao i zajednički i partnerski rad na pronalaženju izvora finansiranja aktivnosti iz Pejzažnoj akcionog plana.

Saradnja sa lokalnim institucijama i organizacijama

Kroz poziv ”Saradnja JPNPCG i NVO i drugih aktivnih činioca lokalne zajednice, temelj za očuvane parkove, snažniji i brži razvoj Nacionalnog parka Prokletije, a u krajnjem cilju i cjelokupne lokalne zajednice opština koje gravitiraju Parku”, Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa Opštinom Plav organizovala sastanak sa predstavnicima nevladinih organizacija koje djeluju na teritorijama opština Plav i Gusinje. Sastanak je imao za cilj da se ostvari saradnja sa NVO organizacijama i drugim činiocima lokalne zajednice koji djeluju u oblasti zaštite životne sredine i realizacije projektnih i drugih aktivnosti na prostoru Nacionalnog parka Prokletije. Služba za projekte i međunarodnu saradnju se stavila na raspolaganje svim organizacijama, da s obzirom da su ovo inicijalni sastanci koji se po prvi put organizuju na ovakav način, u narednom periodu da punu logističku i administrativnu kao i u saradnji sa menadžmentom institucionalnu podršku prilikom izrade i aplikacije ovih organizacija na projektnim idejama koje imaju za cilj zaštitu i održivi razvoj lokalne zajednice i prostora nacionalnog parka Prokletije. U tom smislu, dogovorena je zajednička saradnja na projektima koji bi se pripremali i implementirali u okviru EU fondova, a i konkursa koje raspisuju drugi strani i domaći donatori. Ovim sastancima odazvale su se brojne organizacije koje su istakle svoje zadovoljstvo te su spremne na međusobnu saradnju, saradnju sa lokalnom samoupravom i saradnju sa JPNPCG.

U toku priprema i realizacije turističke sezone održani su sastanci sa TO Plav i TO Gusinje, kao i predstavnicima lokalnih turističkih udruženja, planinarskih klubova i drugih subjekata.

Održano je više sastanaka i sproveden određeni broj aktivnosti sa lokalnim NVO organizacijama u cilju zaštite biodiverziteta na području Parka.

Socio-ekonomski forumi

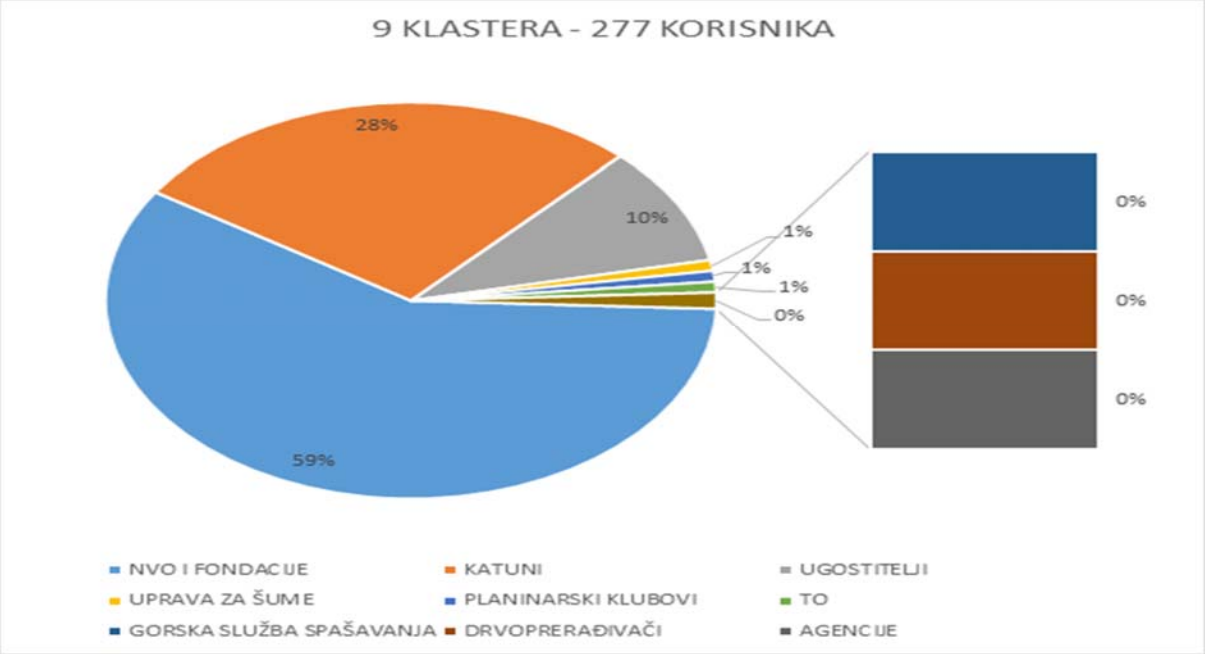
Služba za zaštitu prirode, kulturne baštine i održivi razvoj zajedno sa stručnim saradnicima za rad sa lokalnim zajednicama u NP Prokletije je u prva dva kvartala prikupila podatke, na bazi kojih su evidentirani različiti klasteri (geografske koncentracije povezanih djelatnosti, pružalaca usluga itd. i sa njima umreženim ustanovama koje se međusobno nadmeću ali i sarađuju) i njihovih korisnika koji koriste resurse ovog Parka. U NP Prokletije identifikovano je ukupno 9 klastera i 227 korisnika.

Najbrojniji klasteri su NVO i fondacije – 133, katuni – 63, ugostitelji – 22, Uprava za šume – 2 i drugi relevantni subjekti na lokalnom nivou. Prikupljanje podataka i organizovanje sastanaka dovelo je da se kroz zajedničku saradnju definišu neka od održivih rješenja za razvoj turizma kao i zaštitu šumskih ekosistema.

Na osnovu prikupljenih podataka i kreirane baze u septembru su održana dvije radne sjednice Socio - ekonomskog savjeta, teme sastanka su bile:

- Upravljanje šumama u državnoj i privatnoj svojini u NP Prokletije;
- Stanje planinarskih staza u NP Prokletije;
- Analiza rezultata tekuće turističke sezone u NP Prokletije - izazovi, pritisci i prijetnje.

Na prvom radnom sastanku u Plavu okupljeni su vlasnici privatnih šuma sa područja Parka, na kojem je predstavljena zaštitna funkcija šuma i predstavljene buduće aktivnosti u cilju zaštite šumskih ekosistema od strane stručnih službi JPNP i NP Prokletije.
Na drugom radnom sastanku u Gusinju predstavljeni su rezultati tekuće turističke sezone za koju je istaknuto da je najbolja od osnivanja Parka. Sa različitim brojem stejkholdera sa lokalnog i nacionalnog nivoa razmatrane su opcije za unapređenje turističke ponude (nove planinarske i pješačke staze, dodatno uređenje već postojećeg sistema staza, uređenje vidikovaca i dr.), adekvatnija promocija na turističkom tržištu, mjere za suzbijanje sive ekonomije, zajedničke aktivnosti na suzbijanju nelegalne gradnje i brojne druge mjere na zaštiti prostora i održivog razvoja područja Parka.
Prikupljeni podaci i formirana baza podataka, odlična su platforma za unaprjeđenje svih oblika saradnje na relaciji NP Prokletije - lokalna zajednica. S tim u vezi kroz diferencijaciju postojećih klastera i njihovo međusobno uvezivanje radiće se na podizanju rada Savjeta na kvalitativno veći nivo.
Broj klastera i korisnika predstavljeni su u Grafikonu 4.

Grafikon 4: *Broj klastera i korisnika prostora Parka*

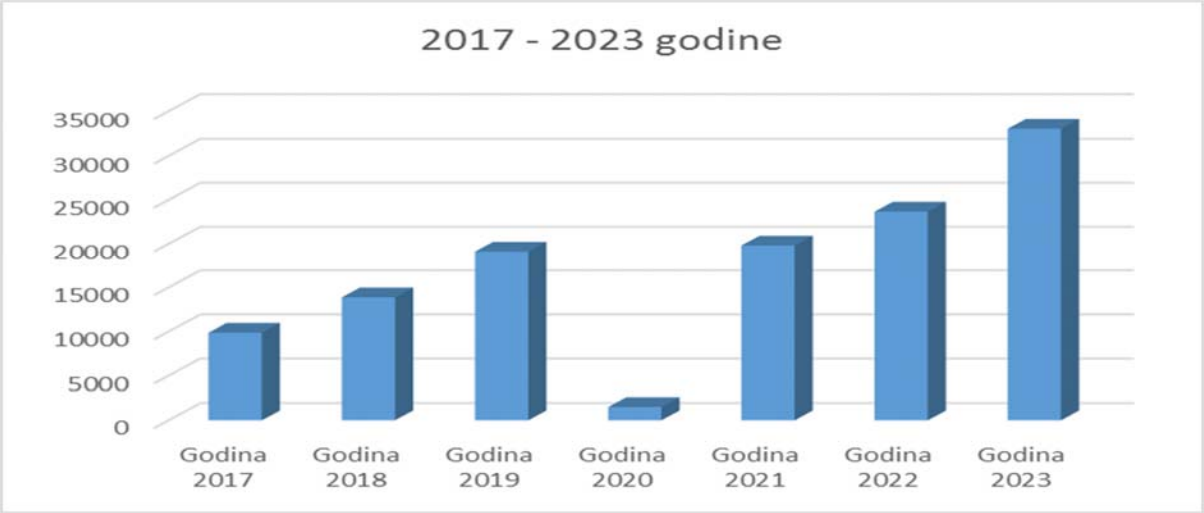
Fizička zaštita Parka
U Nacionalnom parku Prokletije u toku 2023. godine na poslovima fizičke zaštite bilo je angažovano 8 nadzornika koji su bili raspoređeni na teritoriji Parka od skoro 16.630 ha.
Glavni problem i prijetnja je nedovoljan broj nadzornika s obzirom na veličinu Parka. Iz tih razloga, kao nužnost se nameće: zapošljavanje novih nadzornika u skladu sa izmjenama pravilnika o sistematizaciji radnih mjesta, organizovanje edukativnih radionica, organizovanje engleskog jezika za zaposlene u Službi fizičke zaštite Parka.
Veliki izazov i prijetnja za funkcionisanje Službe zaštite je nedostatak materijalno - tehničkih sredstava. Tehnički opremiti Službu fizičke zaštite (uniformom, vozilo, termalnih kamera,

dronova, a takođe nadzornicima obezbijediti sredstva prinude definisanih Zakonom o zaštiti lica i imovine).
Veći broj zaposlenih u Službi zaštite pored svojih redovnih poslova na zaštiti prirodnih dobara radi i poslove na naplati naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova. Poseban problem koji otežava rad Službe zaštite je razuđenost terena, a svaki dio terena je potrebno konstantno kontrolisati. Služba fizičke zaštite glavne aktivnosti usmjerava na sprječavanju protivpravnog korišćenja prirodnih dobara Nacionalnog parka (sječa šume, nedozvoljena gradnja, nezakonitog lova i dr.).
Zaštita se sprovodi 24h neprekidno po smjenama, pri čemu nadzornici svakodnevno evidentiraju sva dešavanja na prostoru Parka, sa posebnim angažovanjem na graničnom dijelu, kao i kretanje krupnih sisara i njihovu prihranu tokom zimskih mjeseci. Svi zaposleni u Službi zaštite su u obavezi da svakodnevno prate i osmatraju teren, u cilju blagovremene prijave eventualnog požara, kao i ličnog intervenisanja u slučaju požara.
U cilju bolje kontrole prostora neophodno je postaviti nove kontrolno-naplatne punktove na lokalitetima Ribljak i Zarunice, kao i izvršiti nabavku dva terenska vozila.

Održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Antropogeni pritisci na području Parka uglavnom su izraženi kroz nesavjesno odlaganje otpada koji predstavljaju veliki pritisak na životnu sredinu. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore prepoznaje važnost održivog upravljanje otpadom naročito zbog vidljivih uticaja otpada po zdravlje i životnu sredinu. U narednom periodu nastaviće se sa preduzimanjem mjera i aktivnosti koje sprovodi Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture i Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj.
Takođe, neophodna je bolja saradnja sa komunalnim službama Plava i Gusinja, posebno na ključnim turističkim lokalitetima, kao što su dolina Grebaje i predio oko Hridskog jezera. Služba ambijentalne higijene redovno vrši aktivnosti u cilju održavanja prostora Parka čistim, ali je dodatna pomoć svih zainteresovanih subjekata i ekološki odgovornih građana uvijek dobrodošla i u budućem periodu još neophodnija. Posebnu pažnju obratiti na Hridsko jezero kao rezervat prirode, i dolinu Grebaje kao sve više posjećenu iz godine u godinu. Takođe, posebno je potrebno da se u saradnji sa Opštinom Plav i komunalnom službom zajednički posvetimo sanaciji velikog odlagališta otpada na prostoru Treskavac (deponija dužine 500m).

4. POSJETE U NP PROKLETIJE

Nacionalni park Prokletije bilježi povećan broj posjetilaca u odnosu na prethodne godine. U poređenju sa 2019. broj posjetilaca veći je za 13.905 (72,73%), dok je u odnosu na 2022. godinu broj posjetilaca veći za 9.345 posjetioca (39,52%).

Grafikon 5: *Broj posjetilaca u NP Prokletije 2017-2023. godina*

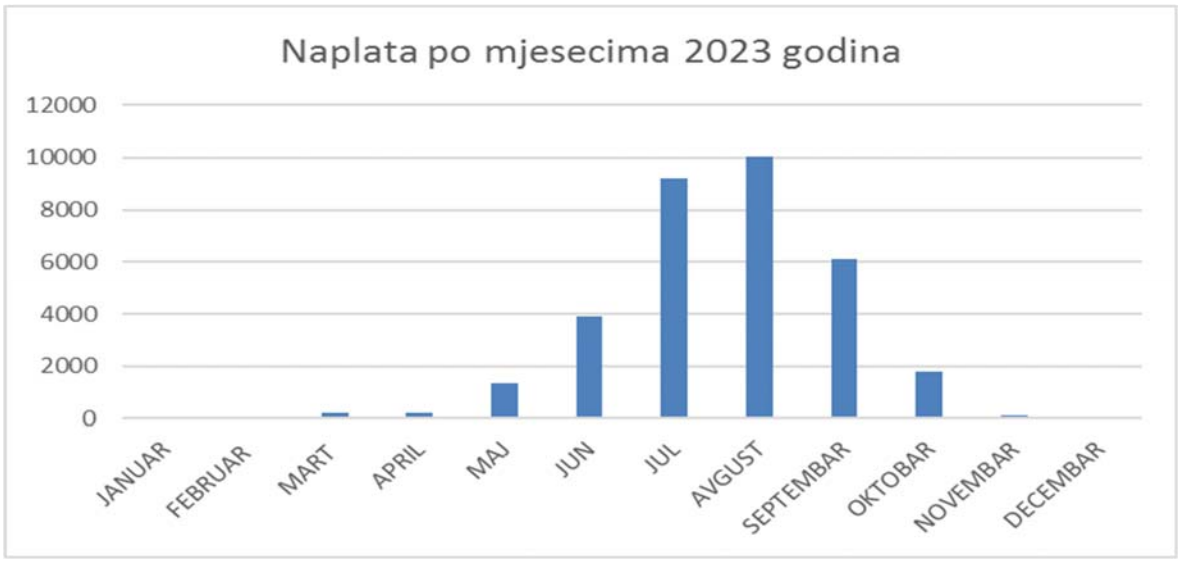
Naplata ulaznica je vršena na 4 naplatna punkta, kao i u Upravnoj zgradi NP Prokletije u Plavu.

Grafikon 6: *Tabelarni prikaz broja gostiju kroz naplatu ulaznica po naplatnom punktu*

Najviše posjetilaca u Park je ušlo kroz naplatni punkt Grebaje, zatim Ropojana i Gradine, dok je kroz naplatno mjesto Ribljak prošao najmanji broj turista.
Najčešće su u pitanju individualne posjete koje variraju od 70% – 80% i organizovane posjete u 20% – 30%. Organizovane posjete najčešće vode lokalne turističke organizacije iz Plava i Gusinja, a u manjoj mjeri i druga pravna lica. Značajan faktor koji doprinosi posjećenosti NP Prokletije je transnacionalna staza „Vrhovima Balkana (Peaks of the Balkans Trail)“ dužine oko 192 kilometra, koja prolazi kroz Albaniju, Kosovo i Crnu Gore.

Najviše posjeta NP Prokletije bilježi se u julu, avgustu i septembru. Park je u julu posjetilo 3.069 turista, u avgustu 3.373 i u septembru 2.036 posjetilaca.

Grafikon 7: *Prikaz naplate ulaznica po mjesecima u 2023. godini.*

Od naplate ulaznica i prodaje suvenira u Centru za posjetioce gotovinski je naplaćeno 100.641,99€.
Ukupan promet od ulaznica u NP Prokletije iznosi 100.364,90€ od čega je gotovinski naplaćeno 100.296,50€, a po ugovoru sa turističkim agencijama putem vaučera, (virmanski), naplaćeno je 68,40€. Ukupno je izdato 33.127 dnevnih ulaznica i 127 godišnjih.
U Centru za posjetioce NP Prokletije promet od prodaje suvenira iznosio je 345,49€. Na osnovu izdatih rješenja u 2023. godini po Planu gazdovanja šumama u privatnoj svojini na žiro račun JPNPCG uplaćeno je 6.672,89€.

5. PROJEKTI

Služba za projekte i međunarodnu saradnju je u saradnji sa ostalim službama Preduzeća, a u skladu sa pozivima, kroz partnerske saradnje sa međunarodnim i domaćim organizacijama aplicirala, učestvovala i dala podršku ukupno na 22 projektne ideje. Kroz projekte kojima je aplicirano za donatorska sredstva obuhvaćene su oblasti: jačanje kapaciteta službi fizičke zaštite, zaštita prirode, izgradnje turističke infrastrukture, saradnja sa lokalnom zajednicom, izrada strateške dokumentacije i druge aktivnosti, koje su u skladu sa planovima i programima upravljanja Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore. Za Nacionalni park Prokletije aplicirano je ili se kroz saradnju priprema i učestvuje na jedanaest projektnih ideja od čega je jedan projekat u fazi pripreme, tri su u fazi procesa odobrenja za finansijska sredstva od donatora, pet projekata je odobreno, jedna aplikacija nije odobrena. Pored ovih projekata u toku

2023. godine realizovan je i završen projekat „Pravovremena prevencija šumskih požara u NP Prokletije”.

Grafikon 8: *Prikaz projekata po fazama za nacionalni park Prokletije u 2023. godini.*

U nastavku je dat kratak pregled i informacije vezane za projekte koji su realizovani, realizuju se ili kojim se apliciralo za donatorska sredstva:

"Prokletije-Bjeshket e Namuna Eco-Museum, promotion and protection of the natural and cultural heritage that knows no borders"
Vrijednost doniranih sredstava: Predloženi iznos od strane JPNPCG je *31.500,00€,* podložno je promjenama zavisno od statusa aplikacije
Donator: EU, IPA ALB - MNE
Status: u procesu odlučivanja

Kroz poziv IPA ALB - MNE Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore su u svojstvu korisnika uključeni u projekat. Glavni cilj projekta je razvoj živog prekograničnog eko-muzeja, kao alata za promociju i zaštitu prirodnog i kulturnog nasleđa Prokletije-Bjeshket e Namuna prekograničnih regiona i socio-ekonomski razvoj zajednice. Sa crnogorske strane glavni partner je NVO Green Home
Aktivnosti koje su planirane ovim projektom na teritoriji nacionalnog parka Prokletije su: opremanje centra za posjetioce u Gusinju, izrada informativnih tabli i putokaza, mobilijara u parku, uređenje prostora oko odmarališta, edukativne aktivnosti.

Pravovremena prevencija šumskih požara „Prokletije”

Vrijednost projekta: 10.330,00 €
Status: Projekat je realizovan.
Donator: Ministarstvo unutrašnjih poslova-fond sredstava za vanredne situacije

Projekat je namijenjen rješavanju problema šumskih požara odnosno preventivnom djelovanju na prvoj liniji na terenima koji su nepristupačni za brzu reakciju službi za vanredne situacije.
Opšti cilj projekta koji predlažemo zasnovan je na jačanju kapaciteta službi koje su prva linija fizičke zaštite nacionalnih parkova Crne Gore. Kroz ovaj projekat nabavljena je sledeća oprema: profesionalne uniforme za šumske požare, profesionalna obuće za šumske požare, šljemovi za šumske požare, maske za lice sa filterom, pumpa za vodu, crijevo za gašenje, mobilni rezervoara za vodu i toki - voki radio stanica. Uz kupovinu opreme izvršila se i određena obuka za osposobljavanje nadzornika za ovakve situacije i korišćenje ove opreme čime će se unaprijediti zaštita prostora nacionalnih parkova i u velikoj mjeri doprinijelo ispunjenju krajnjeg cilja a to je sprječavanje širenja požara ili totalno sprječavanje požara u nacionalnim parkovima Crne Gore. Realizacijom ovog projekta je opremljena je služba zaštite nacionalnog parka Prokletije adekvatnom protivpožarnom opremom kako bi u slučajevima kada se desi požar na terenu oni mogli pravovremeno reagovati i spriječiti njegovo dalje širenje. Ova oprema je takođe doprinijela i zaštiti i sigurnosti nadzornika nacionalnog parkova od vatrene opasnosti a krajnji cilj će se ostvariti kroz njihovo efikasno i pravovremeno djelovanje uz dobijenu opremu za gašenje koju će koristiti. Takođe, u slučajevima većih požara, uz ovakvo opremanje nadzornika nacionalnog parka protivpožarnom opremom je i značajna pomoć vatrogasnim jedinicama i drugim službama zaštite koje djeluju na terenu. Takođe, kroz projekat je realizovana i edukacija čiji je cilj bio informisanost lokalnog stanovništva ovom prilikom Podijeljeni su lifleti i informatori. Direktni kontakti su bili i sa privatnim preduzetnicima, koji su preuzeli dio promotivnog materijala da tokom sezone dijele gostima. Tokom tih aktivnosti u direktnom kontaktu i informisanju je prošlo više od 150 ljudi. Kroz projekat su održani i sastanci sa članovima lokalne zajednice i lokalnim službama zaštite i spasavanja radi razmjene iskustava iz ovih oblasti.

Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite
Vrijednost projekta: 153.000,00€
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.
Donator: Fond za zaštitu životne sredine Crne Gore

U saradnji sa Fondom za zaštitu životne sredine Crne Gore obezbijeđena je donacija za nabavku opreme za službe fizičke zaštite, i za potrebe spašavanja i požara za svih pet nacionalnih parkova. Nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekta od strane Eko Fonda Crne Gore, Služba za projekte i međunarodnu saradnju napisala i aplicirala za ova sredstva. Projekat *Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite* ima značaj u zaštiti i očuvanju prirodnih resursa nacionalnih parkova u Crnoj Gori. Kroz nabavku odgovarajuće opreme, obuke i jačanje kompetencija zaposlenih, projekt ima za cilj povećati efikasnost službi fizičke zaštite u borbi protiv požara i poplava, poboljšati brzinu reagovanja u hitnim situacijama i osigurati da članovi službi imaju potrebna

znanja i vještine za efikasno upravljanje prirodnim nepogodama. Time će se osigurati bolja zaštita prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova i očuvanje njihovog biodiverziteta. Opšti cilj ovog projekta je zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje rada službe fizičke zaštite. Specifični ciljevi projekta su *povećanje efikasnosti službi zaštite u borbi protiv požara i poplava, povećanje brzine odgovora službi fizičke zaštite, jačanje kompetencija zaposlenih u službi fizičke zaštite, povećanje efikasnosti i mobilnost službi zaštite i Službe za kontrolu i monitoring*. Krajem 2023. godine aplikacija je odobrena u ukupnom iznosu od 153.000 eura od čega se strane Eko fonda finansira 80% projekta u iznosu od 130.000 eura. Kroz projekat je planirana nabavka *zimske i ljetnje uniforme, nabavka opreme za kontrolu i suzbijanje požara; nabavka opreme za spašavanje u slučaju poplava; obuke za zaposlene u službi fizičke zaštite za postupanje u slučajevima požara i poplava; nabavka vozila za službu fizičke zaštite nacionalnih parkova.* Nakon što je projekat odobren krenulo se u implementaciju ovog projekta, krajem 2023. godine sprovedene su aktivnosti istraživanje tržišta za nabavku uniformi za nadzornike Nacionalnih parkova Crne Gore. Takođe, u novembru 2023. godine od sredstava koja su obezbijeđena ovim projektom organizovana je i sprovedene obuka nadzornika.

„Ljekovito bilje u nacionalnim parkovima za održivu budućnost”
Vrijednost ovog projekta iznosi 18.311,00€.
Status: Projekat je u fazi procesa donošenja odluke za njegovo odobrenje.
Donator: ambasada Republike Češke

Kroz poziv za male grantove koje je objavila ambasada Republike Češke u Crnoj Gori Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je apliciralo sa projektom „Ljekovito bilje u nacionalnim parkovima za održivu budućnost”.
Cilj ovog projekta zasnovan je na poboljšanu saradnje između Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore i lokalnih zajednica koje gravitiraju nacionalnim parkovima Biogradska gora i Prokletije u smislu smanjivanja pritiska lokalne zajednice i nelegalnog ubiranja plodova na prostoru ovih parkova. Specifični ciljevi koji se postižu ovim projektom su sledeći:

- Povećana zapošljivost nezaposlenih i lica koja žive u ruralnim područjima sjeverne Crne Gore;
- Povećano znanje o zelenoj ekonomiji i održivom razvoju lokalnih zajednica na sjeveru Crne Gore;
- Pojačana zaštita prirodnih dobara u nacionalnim parkovima: "Biogradska gora" i "Prokletije";
- Podizanje svesti lokalnog stanovništva o ekološkim pitanjima i zaštićenim područjima.
- Aktivnosti koje su predviđene ovim projektom su:;
- Obuka za nezaposlene u proizvodnji, preradi i komercijalnoj promociji ljekovitog bilja i šumskih proizvoda - dvodnevna teorijska obuka u Plavu;
- Praktična obuka od ukupno 3 radna dana obuka za nezaposlene u proizvodnji, preradi i komercijalnoj promociji ljekovitog bilja i šumskih proizvoda;
- Izrada promotivnog videa - biće kreirana u promotivne i edukativne svrhe;
- Uređenje poljoprivrednih parcela za plantažno gajenje ljekovitog bilja.

„Sustainable management of natural resources in mountain areas"

JPNPCG učestvuje kao partner u projektu **„Sustainable management of natural resources in mountain areas"** (Održivo upravljanje prirodnim resursima u planinskim područjima", koji implementira Univerzitet "La Sapienza" iz Italije, kroz međunarodnu saradnju sa FAO Mountain Partnership Secretariat i koji se implementira u pet zemalja. Projekat za cilj ima unaprijeđenje uslova života lokalnih zajednica kroz održivo upravljanje resursima. U fokusu su lokalne zajednice iz planinskih oblasti. U svim ciljnim zemljama radi se obuka lokalnih upravljača kako da prikupljaju podatke neophodne za kasniju izradu studije i preporuka kako umanjiti stepen siromaštva i podstaći održivi razvoj sela.
Projekat je zvanično počeo krajem novembra 2023. godine i trajaće do 31.12.2024. godine. Sve projektne aktivnosti su finansijska obaveza Univerzieta „La Sapienza i biće finansirane iz budžeta ove institucije.

EcoDaLLi „ECOsystem-based governance with DAnube lighthouse Living Lab fo sustainable Innovation processes"
Vrijednost projekta: u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi 17.400,00€.
Status: Projekat je odobren i u toku je njegova implementacija.
Donator: Steinbeis Europa Zentrum - Horizon program

JPNPCG je u projekat uključeno u svojstvu podugovarača, a konzorcijum čini značajan broj renomiranih partnera iz čitave Evrope kojim koordiniše partner iz Njemačke „Steinbeis Europa Zentrum''. Projekat se sprovodi kroz Program Horizon.
Aktivnosti koje se sprovode kroz projekat su:

- Organizacija dvije radionice za promociju EcoDaLLi projektnih aktivnosti u Crnoj Gori;
- Diseminacija projekata na organiziranim radionicama te na društvenim mrežama;
- Online prisutnost na projektnim sastancima:
- Sudjelovanje u implementaciji projektnih aktivnosti vezanih za WP3, WP4 i WP6 te u pisanju njihovih rezultata (engl. deliverable documents);
- Prisutnost uživo na tri Living Lab EcoDaLLi događanja;
- Mapiranje dionika od važnosti za projekt EcoDaLLi na području Crne Gore;
- Upisivanje aktivnih i sprovedenih projekata u Mission Charter za područje Crne Gore;
- Prikupljanje i upisivanje podataka u EcoDaLLi portal.

Sylva Watch - Advanced Surveillance and Enforcement for the Protection of Prokletije's Forest Ecosystem
Vrijednost doniranih sredstava: 50.000 eura za 2024. godinu i 50 000 eura za 2025. godinu.
Donator: Global conservation
Status: U fazi je potpisivanja ugovora

U saradnji sa međunarodnom organizacijom Global Conservation koja direktno finansira projekte koji se tiči zaštite životne sredine nacionalnih parkova, Javno preduzeće je apliciralo sa projektom **Advanced Surveillance and Enforcement for the Protection of Prokletije's Forest Ecosystem.** Ovaj projekat ima za cilj unapređenje kapaciteta Službe fizičke zaštite

Nacionalnog parka Prokletije kroz nabavku potrebne opreme i sredstava. Projektom je planirana nabavka patrolnih telefona, kamera zamki, kaciga i GoPro kamera, termalnog drona i patrolnih vozila. Projekat je u fazi odobrenja.

Vode Balkana- faza III
Vrijednost doniranih sredstava:
Donator: Parkovi Dinarida
Status: Donacija odobrena, implementacija kreće nakon potpisivanja ugovora

U saradnji sa NVO Parkovi Dinarida, a kroz projekat Vode. Kroz projekat Vode Balkana faza III dobijena donacija protivpožarne opreme. Projekat je podržan od globalne ekološke organizacije The Nature Conservancy (TNC). Donacija obuhvata: 5 naprtnjača za gašenje požara namijenjenih NP Lovćen, 5 metlarica za gašenje požara namijenjenih NP Lovćen, 5 kaciga za šumske intervencije namijenjene NP Biogradska gora, 15 pari rukavica za šumske intervencije namijenjene za NP Lovćen, NP Biogradska gora i NP Prokletije, 4 crijeva za gašenje, požara, 4 mlaznice i 4 spojke namijenjene za NP Lovćen, 2 crijeva za gašenje požara, 2 mlaznice i 2 spojke namijenjene za NP Prokletije, 3 kamere zamke marke Browning Strike Force Pro X 1080 namijenjene NP Biogradska gora, 2 kamere zamke marke Num'axes PIE1059 Trail Camera namijenjene NP Biogradska gora, 1 dvogled marke Hawke Optics Vantage Binoculars namijenjen NP Biogradska gora.

Forest connect
Vrijednost projekta u dijelu koji se odnosi na JPNCPG iznosi: 137.410,00€
Status: Projekat odobren, implementacija u toku
Donator: Intereg Danube

Cilj ovog projekta podržanog kroz Interreg Danube Program je oporavak staništa velikih sisara. Aktivnosti projekta su:

- Monitoring i istraživanje prema alatima razvijenim kroz projekat;
- Obnavljanje i zaštita staništa,
- mjere za smanjenje konflikta između lokalnog stanovništva i velikih sisara;
- Promocija edukacija.

Formiran je projektni tim i odabrani članovi upravnog odbora projekta dok će u narednom periodu biti definisan i plan implementacije.

6. ZAKUP PRIVREMENIH OBJEKATA

U ovom Parku tokom 2023. godine nisu izdavani urbanističko-tehnički uslovi, jer NP Prokletije nema usvojeni Program objekata privremenog karaktera zbog nepostojanja digitalnog katastra (prostorni podaci). Svi privremeni objekti koji su trenutno u izgradnji, kao i ostale promjene u prostoru čija izgradnja nije u skladu sa PPPN za NP Prokletije, se identifikuju kao nelegalne aktivnosti. Izuzetak su objekti koji dobijaju odobrenja od nadležnih institucija, shodno PPPN za ovaj Nacionalni park.

Kako za ovaj Park još uvijek nije digitalizovan katastar, to Javnom preduzeću otežava kontrolu postavljanja/izgradnje privremenih objekta i provjeru parcela i dobijanja podataka u vezi sa nelegalnom gradnjom i drugim nelegalnim aktivnostima.

7. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U toku 2023. godine upravi NP Prokletije i JPNPCG nijesu prijavljene naučne-istraživače aktivnosti na teritoriji Parka. Agenciji za zaštitu životne sredine upućen je dopis broj 05-84 od datuma 16.01.2024. godine sa zahtjevom za dostavljanje podataka/izvještaja o sprovedenim naučnim i obrazovnim istraživanjima na području nacionalnih parkova Crne Gore tokom 2023. godine, ali do pisanja ovog Izvještaja od Agencije za zaštitu životne sredine, koja je nadležni organ za izdavanje dozvole za sprovođenje naučno-istraživačkih aktivnosti nijesmo dobili odgovor.
U toku 2023. godine JPNPCG su Agenciji za zaštitu životne sredine dostavili mišljenje za obavljanje naučno-obrazovnih istraživanja na teritoriji Parka po sljedećim zahtjevima:

- zahtjev za naučna istraživanja vaskularne flore, mahovina i lišajeva upućenog od strane dr Milan Chytry (Masaryk University, Czech Republic);
- zahtjev za sakupljanje i izvoz škorpija (*Scorpiones, Euscorpiones*) u naučno-istraživačke vrhe od strane istraživačkog tima Javier Blasco Arostegui-a;
- zahtjev za obavljanje naučnih istraživanja - obilježavanje divljih vrsta ptica (prstenovanje) zatraženo od strane Centra za zaštitu i proučavanje ptica;
- zahtjev za obavljanje naučnih istraživanja-terensko istraživanje, postavljanje satelitskih odašiljača i prstenovanje ptica zatraženo od strane Centra za zaštitu i proučavanje ptica;
- zahtjev za obavljanje istraživanja reliktnih i endemskih šuma borova: munike (*Pinus heldreichii*) i molike (*Pinus peuce*) i crnog bora (*Pinus nigra*), a koji je upućen od strane Sveučilišta u Zagrebu, Fakultet šumarstva i drvne tehnologije, Zavod za ekologiju i uzgajanje šuma.

8. FINANSIJSKA SREDSTVA UTROŠENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA UPRAVLJANJA I OSTVARENI PRIHODI OD NAKNADA ZA KORIŠĆENJE DOBARA

U cilju zaštite i očuvanja prirode, te stvaranja uslova za neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja prirodnih resursa na području Nacionalnih parkova Crne Gore, Javno preduzeće teži da obezbijedi uslove za obavljanje neposredne zaštite i nadzora nad zaštićenim područjima, turističku djelatnost uključujući različite sadržaje sportsko-rekreativnog turizma za posjetioce, te promociju prirodnog bogatstva nacionalnih parkova kao destinacije, i druge poslove u skladu sa zakonom, što bi trebalo da doprinese stvaranju jedinstvene ponude na globalnom turističkom tržištu.

Sredstva koja Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore uspije da ostvari na godišnjem nivou iz sopstvenih prihoda nijesu dovoljna za samostalno funkcionisanje i realizaciju tekućih i programskih aktivnosti, te se finansiraju i subvencijama iz državnog budžeta.
Sredstva za rad preduzeća obezbjeđuju se iz:

- Budžeta Crne Gore;
- Naknada za korišćenje nacionalnih parkova iz člana 21 Zakona o nacionalnim parkovima;
- Donacija;
- Kredita;
- Drugih izvora u skladu sa Zakonom.

Na kraju kalendarske godine vrši se izrada Završnog računa (bilans stanja, bilans uspjeha, statistički aneks, promjene na kapitalu, tok gotovine, napomene uz finansijske izvještaje). Završni račun usvaja Upravni odbor Javnog preduzeća. Usvojeni Završni račun se predaje Upravi prihoda i Carina (Ministarstvo finansija) do 31. marta za prethodnu godinu u skladu sa odredbama Zakona o računovodstvu.

Prihodi

Odlukom o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova definisane su naknade u skladu sa članom 21, Zakona o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 39/2016) a odnose se na sledeće:

- ulazak u Nacionalni park;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje zbirke, korišćenje informativno-edukativnog materijala i dr.);
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (stalne i privremene);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostorija Nacionalnog parka;
- korišćenje mineralnih sirovina;
- iznajmljivanje sredstava i opreme za sport i rekreaciju (čamaca, brodova, kajaka, bicikala i dr.);
- organizovano posmatranje ptica;
- kampovanje;
- splavarenje i rafting;
- loženje vatre na posebno uređenim mjestima;
- džiping ture;
- Parking;
- sportske i kulturne manifestacije;
- korišćenje plaža;
- trafo stanice;
- uspostavljanje zona sanitarne zaštite vodozahvata u sistemima javnog vodosnabdijevanja;
- korišćenje prostora za žičare, uspinjače i ski liftove;
- postavljanje privremenih objekata;
- postavljanje bilborda i reklamnih panoa;

- snimanje igranih i komercijalnih filmova, TV reklama i spotova;
- privredni i sportsko rekreativni ribolov;
- splavarenje i upotrebu plovila u sportsko rekreativne svrhe;
- korišćenje imena i znaka Nacionalnog parka;
- sakupljanje i branje šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

U narednoj tabeli su prikazani prihodi NP Prokletije koji su ostvareni u toku 2023. godine. Najveće učešće u ukupnim prihodima zauzimaju prihodi od naknada za ulazak u nacionalni park (85%).

Tabela 5: *Prihodi NP Prokletije koji su ostvareni u toku 2023.godine*

Elementi	**2023. godina**
Prihodi od ulaznica	100.421,30
Prihodi od donacija	9.480,00
Ostali prihodi	8.828,68
UKUPNO (€)	**118.729,98**

Rashodi

Finansijska sredstva Javnog preduzeća troše se u skladu sa zakonom i opštim aktima preduzeća, donijetim odlukama, planovima i programima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima, u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Javnog preduzeća.

- Investiciona ulaganja (izrada tehničke dokumentacije, elaborati, studije, geodetska snimanja, recenzije, izvođenje radova sa nadzorom);
- Troškovi tekućeg održavanja opreme, vozila, plovila, objekata i drugih osnovnih sredstava;
- Monitoring i praćenje stanja životne sredine;
- Ostali poslovni rashodi (troškovi struje, vode, telefon, internet, reklama, zakup prostorija, kancelarijski materijal, održavanje higijene i ostali režijski troškovi);
- Osnovna sredstva (nabavka opreme, vozila i dr.);
- Zarade i ostala lična primanja zaposlenih;
- Prenesene aktivnosti.

U narednoj tabeli su prikazani rashodi NP Prokletije nastali u toku 2023. godine. Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija svih nacionalnih parkova, na nivou Preduzeća formirane su Službe zajedničkih poslova. Kako se aktivnosti ovih službi obavljaju u korist svih nacionalnih parkova, troškovi Službi zajedničkih poslova su izraženi u iznosu koji predstavlja učešće NP Prokletija u ukupnim troškovima nacionalnih parkova. U cilju sveobuhvatnog prikaza ukupnih rashoda, u tabeli su pripadajući rashodi Službi zajedničkih poslova zasebno prikazani. Više ostvareni rashodi u odnosu na prihode, finansirani su dijelom prihodima NP Durmitor, subvencijama iz budžeta koje su odobrene u 2023. godini i donacijama.

Tabela 6: *Prikaza rashoda NP Prokletije u toku 2023. godine*

Elementi	2023. godina
Troškovi ljudskih resursa	342.182,92
Pripadajući troškovi ljudskih resursa SZP	125.732,31
Troškovi režija i održavanja objekata, vozila i plovila	23.735,18
Pripadajući troškovi režija i održavanja SZP	25.123,83
Programske aktivnosti	18.976,54
Pripadajući troškovi programskih aktivnosti SZP	14.537,03
UKUPNO (€)	**550.287,81**

9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

U završnim razmatranjima treba dati osvrt na najvažnije aktivnosti, probleme i pritiske koje smo imali, kao i preporuke za njihove uklanjanje.
Javno preduzeće za nacionalne parkove je Programom upravljanja za 2023. godinu planiralo 78 aktivnosti, od kojih je realizovana 51 aktivnost dok 28 aktivnosti nije realizovano. Stepen realizacije programskih aktivnosti na nivou Nacionalnog parka Prokletije je 65% (Grafikon 9).

Grafikon 9: *Stepen realizacije programskih aktivnosti u NP Prokletije*

Realizacija planiranih aktivnosti u 2023. godini bila je na dobrom nivou. Ovdje je potrebno napomenuti da je realizacija pojedinih aktivnosti, direktno zavisila od realizacije drugih aktivnosti pa je tako npr. nerealizacija izrade mobilne aplikaciju za rad na terenu, uslovila nemogućnost organizovanja obuke nadzornika za korišćenje mobilne aplikacije, a to je onda uslovilo i

neralizaciju aktivnosti koja se odnosila na kontrolisanje ubiranja divlje flore na terenu i unošenja dobijenih podataka u Excel tabelu.
Nedostatak finansijskih sredstava, u prva dva kvartala 2023. godine, dok Javno preduzeće nije počelo da ostvaruje značajnije prihode po osnovu prodaje ulaznica i po osnovu drugih naknada za korišćenje nacionalnih parkova, uslovila je nerealizaciju pojedinih aktivnosti, a koje su se prvenstveno odnosile na:izradu i postavljanje informativnog mobilijara (table i smjerokazi), nabavku materijalno-tehničkih sredstva za Službu fizičke zaštite, nabavku foto-zamki za monitoring sisara, izradu skulpture životinje ispred Centra za posjetioce, izradu dječijeg igrališta, uređenje kamp prostora i parkinga, izradu Studiju kapaciteta nosivosti za najpojećenije lokalitete i dr.
U narednom periodu potrebno je:

- Angažovati stručne saradnike za herpetofaunu i materijalnu kulturnu baštinu u cilju jačanja stručnog kapaciteta Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj i izvršiti nabavku potrebnih materijalno tehničkih sredstava neophodnih za monitoring faune sisara;
- Nastaviti saradnju sa klasterima u okviru socio-ekonomskih foruma;
- Aplicirati na projektima koji će unaprijediti zaštitu i održivi razvoj Parka i ojačati saradnju sa lokalnim stanovništvom;
- Izraditi Studiju kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u Parku;
- Razviti interpretativne i turističke programe obilaska Parka;
- Potrebno je unaprijediti saradnju sa nadležnim organima sa ciljem sprječavanja ulaska četvorotočkaša na područje Parka;
- Postaviti info table vezano za zabranjeno skretanje kvadova i džipova van glavnog puta i table upozorenja na potencijalno opasnim mjestima;
- Izvršiti popravku i adaptaciju postojećih i izvršiti nabavku novog mobiljara (klupe, stolovi, nadstrešnice, korpe za otpatke);
- Urediti glavni ulaz u Park na lokalitetima Grebaja i Gradine;
- Izgraditi kontrolno - naplatne punktove na lokalitetima Ribljak i Zarunice;
- Postaviti glavne, najavne i informativne table i smjerokaze;
- Urediti vidikovce Vezirova brada, Hasova Bogićevica i Bor Radnočića;
- Izraditi bivak za planinare na lokalitetu između katuna Kolašinac i Bajrovića katuna;
- Izraditi infrastrukturu za posmatranje ptica i divljih životinja;
- Formirati nove edukativne staze;
- Unaprijediti Centar za posjetioce u Gusinju;
- Uraditi glavni projekat rekonstrukcije stare karaule Gradine u Centar za posjetioce;
- Formirati radno tijelo koje će definisati dinamiku, budžet i izvore finansiranja za obilježavanje granica Parka ;
- Izvršiti popravku nekategorisanih puteva koji prolaze kroz Park;
- Inicirati kod nadležnog organa uspostavljanje digitalnog katastra na prostoru Parka;
- Raditi na Akcionom planu za sukcesivno uklanjanje suvih stabala zaraženih potkornjakom.

10. TABELARNI PRIKAZ CILJEVA I AKTIVNOSTI PROGRAMA UPRAVLJANJA ZA 2023. GODINU

Strateška oblast 1: Istraživanje, praćenje, obnova i unapređenje ekosistema, staništa i vrsta	
Cilj 1.1.	**Zaštita i održivo korišćenje vodenih resursa**
Aktivnost 1.1.1.	**Monitoring hidroloških objekata u NP Prokletije**
Opis aktivnosti	U saradnji sa Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju i Upravom za vode vršiće se monitoring hidroloških objekata u skladu sa važećom zakonskom regulativom.
Indikator aktivnosti	*Ispitan kvalitet vode na području Parka, obezbijeđena dugoročna zaštita i održivo korišćenje vodenih resursa*
Odgovornost	Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju nije vršio monitoring u ovom Parku
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.2	**Sprječavanje nastanka neuređenih odlagališta otpada**
Aktivnost 1.2.1	**Sanacija neuređenih odlagališta otpada na području Parka**
Opis aktivnosti	Vršiće se kontrola stanja na terenu kako bi se spriječilo nastajanje nelegalnih odlagališta i prikupiće se podaci o lokacijama, vrstama, količinama i porijeklu otpada.
Indikator aktivnosti	*Broj nelegalnih odlagališta i procjena količine otpada*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, direktor Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.600,00
Cilj 1.3.	**Izvršena analiza i revizija podataka o flori i vegetaciji, sa posebnim osvrtom na prioritetne vrste i staništa i endemske vrste**
Aktivnost 1.3.1.	**Izvršiti obuku stručnih saradnika za floru i vegetaciju za rad u Geografsko informacionom sistemu**
Opis aktivnosti	Za potrebe ažuriranja baze sa kompletnim setom podataka o flori i vegetaciji, izvršiće se obuka stručnih saradnika u GIS-u.
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnici osposobljeni za rad u GIS-u*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	0,00 Troškovi realizacije od 100,00 eura su prikazani u Izvještaju za NP Biogradska gora
Aktivnost 1.3.2	**Izraditi mobilnu aplikaciju u cilju boljeg monitoringa i prikupljanja podataka**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa i prikupljanja taksonomskih i stanišnih

	podataka izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Funkcionalna mobilna aplikacija*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nerealizovano. Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.3.3	**Nastaviti inventarizaciju nacionalno i/ili međunarodno značajnih biljnih taksona**
Opis aktivnosti	Nastaviće se sa unosom literaturnih i terenskih podataka u bazu, na sređivanju i sistematizaciji taksonomskih i drugih podataka, nomenklaturnim usaglašavanjima unijetih taksona sa važećim evropskim listama (Flora Europaea, Catalogue of Life, The Euro+MedPlantBasei The Plant List). Definisanjem važećeg naziva (accepted name) riješiće se problem sinonima i utvrditi konačan broj popisanih taksona na nivou vrsta i podvrsta. Upoređivanjem sa EU IUCN listom utvrdiće se konzervacijski status taksona na nivou Evrope i na globalnom nivou.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o prikupljenim podacima*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	270,00
Cilj 1.4.	**Kartirano i definisano stanje značajnih stanišnih tipova i dijagnostičkih vrsta u ugroženim Natura 2000 staništima**
Aktivnost 1.4.2	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta na stanišnom tipu *3180**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništa će se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za EU. Odrediće se granice, dobiće se podaci za budući monitoring i prema potrebi provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj sa kartom stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U toku perioda kad je trebalo odraditi istraživanje, stručni saradnik za floru i vegetaciju, koji se bavi habitatima, nije bio radno angažovan.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.4.3	**Kartirati stanišni tip *7250 Zapadno balkanske alpijske tresave (*Narthecion scardici*)**
Opis aktivnosti	Identifikacija staništa će se raditi u skladu sa Priručnikom za identifikaciju tipova staniš ta Crne Gore od značaja za EU. Odrediće se granice, dobiće se podaci za budući monitoring i prema potrebi provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj sa kartom stanišnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	140,00
Aktivnost 1.4.4	**Izraditi analizu stanja dijagnostičkih vrsta na staništnom tipu *7250**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se monitoring dijagnostičkih vrsta u svrhu očuvanja povoljnih staništnih uslova za ciljne i ostale značajne vrste habitata. Aktivnost će se realizovati u sklopu aktivnosti 1.4.3
Indikator aktivnosti	*Izvještaj sa kartom staništnog tipa na prostoru Parka, uneseni podaci u GIS bazu podataka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	140,00
Cilj 1.5	**Kontrolisano ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe i očuvanje staništa**
Aktivnost 1.5.1	**Izraditi mobilnu aplikaciju za rad na terenu**
Opis aktivnosti	Za potrebe monitoringa o ubiranju ljekovite flore, samoniklog jestivog bilja i gljiva u komercijalne svrhe na području NP izradiće se mobilna aplikacija.
Indikator aktivnosti	*Aplikacija instalirana u mobilne uređaje Službe zaštite NP i stručne službe JPNPCG*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog realizacije	Nerealizovano. Angažovan je IT stručnjak, ali nije instalirana aplikacija za monitoring. Instaliranje aplikacije se pomjerilo za 2024. godinu.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.5.2	**Obučiti nadzornike za korišćenje mobilne aplikacije**
Opis aktivnosti	Zbog lakšeg prikupljanja podataka o lokalitetima o ubiranju ljekovite flore, samoniklog jestivog bilja i gljiva na prostoru NP obučiće se nadzornici u Parku za korišćenje mobilne aplikacije.
Indikator aktivnosti	*Nadzornici obučeni da u terenskom radu koriste mobilnu aplikaciju*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnost 1.5.1.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.5.3	**Kontrolisati stanje na terenu i unositi podatke u bazu**
Opis aktivnosti	Svi podaci koji se odnose na ubiranje divlje flore u komercijalne svrhe, korišćenjem mobilne aplikacije biće unijeti u bazu podataka; uradiće se analiza i kartografski prikaz.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju sa mapom staništa na kojima su vršena ubiranja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP, direktor NP
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnosti 1.5.1. i 1.5.2.
Troškovi realizacije	0,00

Cilj 1.6	**Monitoring šumskih ekosistema**
Aktivnost 1.6.1	**Sprovoditi monitoring opšteg zdravstvenog stanja šuma**
Opis aktivnosti	Na području PJ Babino polje – Treskavac i PJ Trokuz-Ribljak vršiće se praćenje brojnosti populacije potkornjaka postavljanjem feromonskih klopki. Na osnovu prikupljenih uzoraka će se odrediti mjere zaštite koje bi trebalo realizovati u slučaju kalamiteta (prenamnoženja vrste).
Indikator aktivnosti	*Postavljeno 5 klopki i sačinjen Izveštaj o brojnosti potkornjaka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi i razvoj, direktor Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Vremenski uslovi nisu dozvolili postavljanje feromonskih klopki
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.6.2	**Sprovoditi monitoring dendrometrijskih i ekoloških aspekata šumskih ekosistema**
Opis aktivnosti	Izvršiće se prikupljanje podataka o zdravstvenom stanju šumskih ekosistema. Podaci će se prikupljati sa područja na kojima su evidentirane ili primijećene određene promjene u šumskim ekosistemima
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o monitoringu*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00
Cilj 1.7	**Aktivna zaštita šumskih ekosistema**
Aktivnost 1.7.1	**Sprovoditi sanitarno-higijenske mjere**
Opis aktivnosti	Izvršiće se uklanjanje stabala u cilju zaštite i unapređenja sanitarno- higijenske funkcije šuma. Izvršiće se uklanjanje: stabala sa izrazitim simptomima zaraze, izvaljenih i suvih stabala, snjegolomova i vjetrolomova, stabala koja nemaju mogućnost daljeg razvoja stabala koja ugrožavaju nesmetan prolaz posjetioca kroz Park i dovode u opasnost oštećenja materijalne-tehničke infrastrukture. Aktivnost će se sprovoditi na osnovu izvještaja Službe zaštite, nakon čega će stručna služba provjeriti stanje i preduzeti dalje mjere. Aktivnosti sječe i transporta drvnih sortimenata realizovaće se na osnovu Zakona o šumama (Sl. list CG broj 47/15) i drugih unutrašnjih akata JPNPCG. Interna procedura za prodaju drvnih sortimenata za lokalno stanovništvo
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o sanitarno-higijenskim mjerama sprovedenim u državnim šumama. Količina obilježene (doznačene) bruto drvne mase*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi i razvoj, Služba zaštite Parka
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Imajući u vidu veliki obim i površine sa suvih i izvaljenim stablima, aktivnost je odložena do donošenja Akcionog plana za sukcesivno uklanjanje suvih stabala
Troškovi realizacije	3.500,00

Aktivnost 1.7.2	**Sprovoditi preventivne mjere u cilju zaštite od požara**
Opis aktivnosti	Shodno Planu zaštite i spašavanja, a u cilju preventivnih mjera zaštite, izvršiće se nabavka potrebne opreme, instalacija iste i uspostaviće se distanciono praćenje požara uz pomoć GIS tehnologije
Indikator aktivnosti	*Izveštaj o sprovedenim preventivnim mjerama u cilju zaštite od požara. Količina nabavljene i instalirane opreme*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 1.7.3	**Uvođenje i implementacija informacionih sistema u šumama NP Prokletije**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se prostorna baza podataka (GIS) za potrebe prikupljanja i analize terenskih i drugih podataka. Terenski podaci će se prikupljati specijalizovanim GPS uređajem. *Aktivnost vezana sa Aktivnostima 1.3.1. i 1.9.3.*
Indikator aktivnosti	*Formirana prostorna baza podataka, nabavljeno 5 GPS uređaja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00
Aktivnost 1.7.4	**Unaprijediti saradnju sa lokalnim stanovništvom u cilju zaštite šumskih ekosistema**
Opis aktivnosti	Na osnovu podnijetih zahtjeva sa potrebnom dokumentacijom, zdravstvenog stanja i kvaliteta šume, izvršiće se odobravanje korišćenja šuma u privatnoj svojini. Realizacija zahtjeva će se regulisati na osnovu stručne procjene stanja šume i donošenja rješenja za svaki zahtjev posebno. Dostavljanje zahtjeva za sječu u privatnoj svojini će se prihvatati do 01.12.2022 godine, za plansku 2023. godinu, kako je definisano Zakonom o šumama (Sl. List 47/15) Nakon dostavljanja zahtjeva, direktor Javnog preduzeća obrazuje komisiju koja će donijeti Plan gazdovanja šuma u privatnoj svojini. Realizacija Plana gazdovanja šumama u privatnoj svojini će se sprovesti nakon pribavljanja saglasnosti Agencije za zaštitu životne sredine.
Indikator aktivnosti	*Urađen i realizovan Plan gazdovanja šuma u privatnoj svojini*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	500,00
Aktivnost 1.7.5	**Obezbijediti drvne sortimente iz reda sanitara, za potrebe lokalnog stanovništva, a u skladu sa zakonom**
Opis aktivnosti	Shodno zakonu i Internoj proceduri za prodaju šume lokalnom stanovništvu, izvršiće se prodaja drvnih sortimenata ruralnom stanovništvu sa područja Parka

Indikator aktivnosti	*Izveštaj o dodijeljenoj količini drvnih sortimenata po zahtjevima lokalnog stanovništva. Količina prodate bruto drvne mase.*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije bilo zahtjeva od strane lokalnog stanovništva
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.8	**Stabilne populacije značajnih vrsta ptica**
Aktivnost 1.8.1	**Vršiti monitoring ornitofaune**
Opis aktivnosti	Izradiće se protokol monitoringa za najznačajnije vrste grabljivica te u skladu sa protokolom sprovodiće se monitoring u karakterističnim ekosistemima
Indikator aktivnosti	*Izrađen protokol monitoringa; izvršen monitoring grabljivica-izvještaj*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Realizovana 3 terenska izlaska od predviđenih 6.Razlog ne realizacije loši vremenski uslovi u kasno jesenjem dijelu predviđenom za monitoring.
Troškovi realizacije	270,00
Cilj 1.9	**Istraženi speleološki i drugi objekti važni za očuvanje značajnih kolonija slijepih miševa *(Chiroptera)* i sprovedene mjere zaštite ugroženih kolonija**
Aktivnost 1.9.2	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Izvršiti nabavku opreme za hvatanje slijepih miševa koja će se koristiti na terenu prilikom hvatanja i determinacije vrsta slijepih miševa
Indikator aktivnosti	*Nabavljena oprema (šipke i nevidljive mreže) za hvatanje slijepih miševa*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za javne nabavke
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.000,00
Aktivnost 1.9.3	**Izvršiti obuku stručnih saradnika za faunu za rad u Geografsko- informacionom sistemu**
Opis aktivnosti	Angažovati GIS eksperta koji će stručne saradnike obučiti za rad u GIS-u. Obuka za korišćenje GIS-a će omogućiti stručnim saradnicima kvalitetnije predstavljanje podataka prikupljenih tokom istraživanja.
Indikator aktivnosti	*Stručni saradnici osposobljeni za rad u GIS-u*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za javne nabavke
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 1.9.4	**Nadzirati pristup jamama i pećinama, evidentirati i kontrolisati speleološke aktivnosti**
Opis aktivnosti	U koordinaciji sa Službom zaštite evidentiraće se i kontrolisati aktivnosti posjetilaca speleoloških objekata na prostoru Parka.

Indikator aktivnosti	*Broj izvršenih kontrola speleoloških objekata neposrednog okruženja*
Odgovornost	Služba zaštite NP Prokletije, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U toku 2023. godine nije bilo prijavljenih zahtjeva za istraživanje pećinskih objekata od strane trećih lica.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.9.5	**Istražiti rasprostranjenost i utvrditi važna područja za očuvanje slijepih miševa**
Opis aktivnosti	Primjenom nevidljivih mreža i ultrazvučnom detekcijom utvrdiće se rasprostranjenost slijepih miševa i odrediti najznačajnija staništa na području Parka.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta slijepih miševa; Broj najznačajnijih staništa na području Parka.*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	270,00
Cilj 1.10	**Istražena fauna krupnih sisara i kartirana najznačajnija staništa**
Aktivnost 1.10.1	**Izvršiti nabavku opreme za istraživanje (foto-zamke, zvučnici i ostala oprema neophodna za akustičnu metodu)**
Opis aktivnosti	Izvršiće se nabavka opreme za istraživanje krupnih sisara koja će se koristiti na terenu za registrovanje prisustva ovih vrsta.
Indikator aktivnosti	*Nabavljene 5 Browing/Cudde back/Bushnell foto-zamke*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za javne nabavke
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nabavka opreme nije ušla u Plan javnih nabavki za 2023.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 1.10.2	**Izvršiti kartiranje značajnih staništa za krupne sisare**
Opis aktivnosti	Uraditi terenska istraživanja uz pomoć foto-zamki, detektovati prisutnost krupnih sisara na teritoriji Parka i njihova najznačajnija staništa
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta krupnih sisara; Broj značajnih staništa na području Parka.*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Za dobijanje relevantnih informacija neophodno je obezbijediti istraživačku opremu (kamera-zamke). Realizacija aktivnosti vezana je za aktivnost broj 1.10.1.
Troškovi realizacije	0,00
Cilj 1.11	**Stabilne populacije divokoze (*Rupicapra rupicapra balcanica*)**
Aktivnost 1.11.2	**U odnosu na prethodna istraživanja sprovoditi dalji monitoring divokoza**
Opis aktivnosti	Terenska istraživanja populacije divokoze na teritoriji Parka
Indikator aktivnosti	*Registrovana brojnost populacije divokoze*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Status realizacije	Realizovano istovremeno sa aktivnošću broj 1.9.5.
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	50,00
Cilj 1.12	**Očuvanje vrsta iz porodice *Mustelidae* kroz očuvanje njihovih staništa**
Aktivnost 1.12.1	**Utvrđivanje staništa i kartiranje u GIS-u**
Opis aktivnosti	Terenska istraživanja prisutnosti vrsta u saradnji sa zaposlenima u Službi zaštite NP Prokletije.
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih vrsta iz porodice Mustelidae*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP Prokletije
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	215,00
Aktivnost 1.12.2	**Na osnovu monitoringa izraditi bazu podataka nultog stanja u odnosu na koje će se sprovoditi mjere konzervacije u budućnosti**
Opis aktivnosti	Na osnovu terenskih istraživanja formiraće se baza podataka rasprostranjenja vrsta *Mustelidae* u NP.
Indikator aktivnosti	Formirana baza podataka, definisane mjere očuvanja
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba zaštite NP Prokletije
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Cilj 1.13	**Istraživanje faune insekata i kartiranje najznačajnijih staništa**
Aktivnost 1.13.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni Lepidoptera i Coleoptera**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim istraživanjima faune Lepidoptera i Coleoptera
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o stanju istraženosti faune Leidoptera i Coleoptera i preporuke u vezi daljih istraživanja*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 1.13.2	**Izvršiti uvid u stanje dnevnih leptira na području Parka**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju rekognosciranja faune dnevnih leptira sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o istraživanjima faune dnevnih leptira Parka*
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi ne realizacije	270,00
Cilj 1.14	**Istraživanje faune vodozemaca i gmizavaca**
Aktivnost 1.14.1	**Istražiti i sakupiti literaturne podatke o fauni vodozemaca i gmizavaca**
Opis aktivnosti	Istraživanje literature i sakupljanje podataka o prethodnim

	istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca
Indikator aktivnosti	Izvještaj o stanju istraženosti faune vodozemaca i gmizavaca i preporuke u vezi daljih istraživanja
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 1.14.2	**Izvršiti uvid u stanje vodozemaca i gmizavaca**
Opis aktivnosti	Realizovaće se terenska istraživanja u cilju inventarizacije faune vodozemaca i gmizavaca sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene i Natura vrste
Indikator aktivnosti	Izvještaj o istraživanjima faune vodozemaca i gmizavaca
Odgovornost	Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	270,00

Strateška oblast 2: Očuvanje, unapređivanje i promocija kulturno-istorijskih i etnografskih vrijednosti i potencijala	
Cilj 2.3	**Zaštićena, valorizovana i promovisana nematerijalna kulturna baština**
Aktivnost 2.3.1.	**Inventarisati i dokumentovati nematerijalnu kulturnu baštinu Parka**
Opis aktivnosti	Markiranje NKN, gdje bi prikupljena dokumentacija bila iskorišćena za potrebe upisa novog elementa u Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog nasljeđa Crne Gore.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o popisanoj NKN*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost započeta 2023.godine i realizovaće se tokom 2024.godin
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.2.	**Prikupiti podatke od nosioca nematerijalnih kulturnih dobara**
Opis aktivnosti	Tokom istraživačkog rada prikupiće se podaci od pojedinaca koji čuvaju običajnu praksu znanja i vještine, koji se manifestuju kroz kontinuitet živog nasljeđa
Indikator aktivnosti	*Prikupljeni i sistematizovani podaci*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Aktivnost započeta 2023.godine i realizovaće se tokom 2024.godin
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.3.	**Izvršiti popunjavanje upitnika za identifikaciju elemenata nematerijalnog kulturnog nasljeđa**
Opis aktivnosti	Popunjavanje obrazaca u vidu upitnika za svaki evidentirani elemenat NKN
Indikator aktivnosti	*Popunjeni upitnici*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nadovezuje se na aktivnost 2.3.1.

Troškovi realizacije	0.00
Aktivnost 2.3.4	**Uputiti inicijative za uspostavljanje zaštite na osnovu istraživačkih nalaza i drugih dokaza o svojstvu, osobenosti i značaju nematerijalnog kulturnog dobra**
Opis aktivnosti	Aktivnost uslovljena istraživačkim nalazima na terenu (jer svaki elemenat NKN ne podrazumijeva zakonsku zaštitu), i zavisi od stručne procjene
Indikator aktivnosti	*Broj zaštićenih elemenata NKN*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Prema stručnoj procjeni nijedan elemenat nije izdvojen za stručnu zaštitu
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.5	**Učestvovati u kreiranju projekata zaštite i valorizacije nematerijalne kulturne baštine pod pokroviteljstvom relevantnih institucija zaštite**
Opis aktivnosti	U skladu sa usvojenim programskim aktivnostima institucija iz oblasti kulturnog nasljeđa, iniciraće se projektne aktivnost na zaštiti i valorizaciji nematerijalne kulturne baštine
Indikator aktivnosti	*Realizovani projekti zaštite i valorizacije NKN*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, MKM
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Ove godine nije pronađen nijedan program koji bi bio relevantan sa našom institucijom
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 2.3.6	**Kreirati programe organizovanja važnih datuma i dešavanja u Parku (realizacija inicijativa Savjeta Evrope za obilježavanje „Dana evropske baštine “)**
Opis aktivnosti	Pod okriljem inicijative "Dani evropske baštine" za tekuću godinu na zadatu temu ukoliko korespondira sa ovim parkom, kreiraće se i realizovati program obilježavanja manifestacije
Indikator aktivnosti	*Realizovana manifestacija „Dani evropske baštine “*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Ovogodišnja manifestacija “Dani evropske baštine “, realizovana je u okviru NP SJ, obzirom da je ovogodišnja tema najviše korespondirala sa ovim Parkom
Troškovi realizacije	0,00

Strateška oblast 3: Edukacija, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti parka i razvoj turizma orijentisanog ka prirodi	
Cilj 3.1.	**Promovisan Park sa unaprijeđenim edukativno-interpretativnim sadržajima**
Aktivnost 3.1.1.	**U saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju u Parku i nadležnim ministarstvom izradiće se edukativni programi**
Opis aktivnosti	Održaće se edukativne radionice za djecu školskog uzrasta
Indikator aktivnosti	*Održane radionice*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	350,00
Aktivnost 3.1.2	**U saradnji sa osnovnim školama koje gravitiraju u Parku izradiće se edukativni materijali**
Opis aktivnosti	Izradiće se edukativni materijal koji će obuhvatati znamenitosti Parka (flora, fauna, kulturno-istorijsko nasljeđe itd.)
Indikator aktivnosti	*Izrađen edukativni materijal*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	450,00
Aktivnost 3.1.3	**U saradnji sa TO obilježiti značajne ekološke datume**
Opis aktivnosti	Osmisliće se i organizovati interaktivne edukativne i tematske radionice, u cilju obilježavanja važnih ekoloških datuma i to: 21. mart - Svjetski dan šuma 22. april - Dan planete zemlje 22. maj - Svjetski dan biodiverziteta 05. jun - Dan zaštite životne sredine 31. jul - Dan NP Prokletije 26. septembar - Dan čistih planina 04. oktobar - Svjetski dan zaštite životinja Dani dijaspore
Indikator aktivnosti	*Broj održanih edukativnih i tematskih radionica; broj učenika na radionicama*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, TO, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	700,00
Aktivnost 3.1.5	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore formirati nove edukativne staze**
Opis aktivnosti	Uradiće se prijedlog projekta formiranja edukativne staze u dolini Grebaje
Indikator aktivnosti	*Formirana edukativna staza u dolini Grabaje*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Planinarski savez Crne Gore
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00 (Donacija u sklopu projekta IPA Creative Twinning, a realizovala NVO CSTI Montenegro)
Aktivnost 3.1.7	**U saradnji sa Planinarskim savezom Crne Gore, nadležnim ministarstvom i Agencijom unaprijediti tematsku stazu „Praistorijski crteži-Magna mater (Velika majka)"**
Opis aktivnosti	Posredstvom javnih informisanja izvršiće se promocija „Praistorijski crteži-Magna mater (Velika majka)"
Indikator aktivnosti	*Povećan broj posjetilaca*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano

Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	280,00
Cilj 3.2	**Park je uspješno promovisan na tržištu**
Aktivnost 3.2.1	**Kontinuirano promovisati Park putem medija**
Opis aktivnosti	Kontinuirano preko štampanih i elektronskih medija, društvenih mreža i sajta JPNPCG, promovisaće se projekti i aktivnosti koje se implementiraju u Parku, njegove prirodne i kulturne vrijednosti, važni ekološki datumi, manifestacije i događaji.
Indikator aktivnosti	*Broj postavljenih objava u štampanim i elektronskim medijima, društvenim mrežama i sajtu*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam; direktor Parka; direktor JPNPCG
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	3.000,00
Aktivnost 3.2.2	**Učestvovati na turističkim sajmovima**
Opis aktivnosti	Učešće na lokalnim, regionalnim i internacionalnim sajmovima turizma
Indikator aktivnosti	*Broj sajmova sa učešćem JPNPCG*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam, direktor Parka
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	5.484,00
Aktivnost 3.2.3	**Organizovati manifestacije i događaje**
Opis aktivnosti	U saradnji sa TO Gusinje i PD Očnjak organizovaće se planinarski pohod Zijova staza. U saradnji sa PD Karanfil i organizovaće se planinarski pohod Hamdova staza. U saradnji sa TO organizovaće se hodanje na krpljama za sve zainteresovane posjetioce i lokalno stanovništvo.
Indikator aktivnosti	*Održana manifestacije i pohodi sa učešćem JPNPCG*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.000,00
Aktivnost 3.2.4	**Izraditi promotivni materijal**
Opis aktivnosti	Izrada promotivnog materijala (brošura, kataloga, flajera, postera i sl.) u elektronskom obliku.
Indikator aktivnosti	*Izrađen promotivni materijal*
Odgovornost	Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	535,00
Aktivnost 3.2.5	**Izraditi propagandni materijal**
Opis aktivnosti	Izrada i štampa propagandnog materijala (olovke, planeri, vrećice i majice itd.) sa logom i motivima NP Prokletije
Indikator aktivnosti	*Izrađen propagandni materijal*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam

Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	600,00 Donacija NVO “Prijatelji Plava”

Strateška oblast 4: Turizam zasnovan na aktivnom odmoru u prirodi	
Cilj 4.1.	**Unaprijeđena i razvijena turistička infrastruktura Parka je usklađena sa principima zaštite prirode i u funkciji je posjetilaca**
Aktivnost 4.1.1.	**Unaprijediti postojeći Centar za posjetioce u Gusinju novim sadržajima**
Opis aktivnosti	Uradiće se dizajn i nabavka dvojezične info table ispred Centra za posjetioce i dizajn i nabavka cerada
Indikator aktivnosti	*Postavka table i cerade*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	1.550,00
Aktivnost 4.1.3	**Urediti prostor ispred i iza Centra za posjetioce u Gusinju u funkciji expo-prostora**
Opis aktivnosti	Izradiće se skulptura karakteristične životinje Parka
Indikator aktivnosti	*Napravljena skulptura životinje i postavljena na za to predviđenoj lokaciji*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Zbog nedostatka finansijskih sredstava
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.5	**Izgraditi kontrolno-naplatne punktove**
Opis aktivnosti	Izrada projektnog rješenja sa predmjerom i predračunom i administrativna procedura za izgradnju dva nova kontrolno-naplatna punkta (Ropojana i na lokaciji Hridska krivina) i rekonstrukciju dva postojeća kontrolno-naplatnoga punkta (Grebaje, Gradina).
Indikator aktivnosti	*Urađena idejna rješenja, izrada i rekonstrukcija naplatnih punktova*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	3.206,00
Aktivnost 4.1.6	**Postaviti i dopuniti najavne, glavne i informativne table ka i u Parku**
Opis aktivnosti	Izrada 4 velike najavne table (2000*1700), 10 informativnih tabli (2400*600), 2 putokaznih tabli (1900*600*3), 1 velika najavna tabla (3500*4000). Instaliranje atigrafit folija obujmica za table sa rokom trajanja od 25 godina; instaliranje rešetki, iskop zemljišta, ugradnja, montaža i transport.*(Aktivnost prati Izradu Elaborata koji će biti urađen u skladu sa zakonskom regulativom i pravilnikom koji*

	uređuje ovu oblast).
Indikator aktivnosti	*Izrađene i postavljene table*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U 2023. godini angažovano je stručno lice za izradu Elaborata, što predstavlja prvi korak u realizaciji ove aktivnosti.
Troškovi realizacije	1.000,00
Aktivnost 4.1.7	**Unaprijediti postojeći sistem informativnih tabli i smjerokaza**
Opis aktivnosti	Izvršiti zamjenu folija na postojećim informativnim tablama u Parku(2 folije). Postaviti jednu tablu kod Centra za posjetioce u Gusinju. Jedan terenski izlazak
Indikator aktivnosti	*Izvršena zamjena folija na informativnim tablama*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	60,00
Aktivnost 4.1.8	**Unaprijediti pješačke staze**
Opis aktivnosti	Analiziraće se stanje pješačke staze „Bajrovića katun – Hridsko jezero“, na osnovi čega će se dati prijedlog njenog uređenja (obnova info tabli, signalizacije-koje su oštećene). Analiziraće se stanje planinarske staze prema planinskom vrhu Karaula i Karanfili. Uradiće se GPS staze i priložiti fotodokumentaciju. U saradnji sa PSCG uradiće se analiza planinarske staze „Paljevi-vrh Maja Horolac“, dati prijedlog njenog uređenja i uraditi markaciju.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o analizi stanja staza sa prijedlogom njihovog uređenja*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Aktivnost 4.1.9	**Unaprijediti biciklističke staze**
Opis aktivnosti	Analiziraće se stanje staze Plav- Memina planina - Plav na osnovu koje će se predložiti plan njenog uređenja. Napraviće se fotodokumentacija i snimak GPS staze.
Indikator aktivnosti	*Izvještaj o analizi stanja staze Plav – Memina planina – Plav sa prijedlogom njenog uređenja*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	50,00
Aktivnost 4.1.11	**Formirati stazu za hodanje na krpljama**
Opis aktivnosti	Uradiće se idejno rješenje i formirati staza za hodanje na krpljama
Indikator aktivnosti	*Formirana staza*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Urađen je Elaborat na osnovu kog se izvršila nabavka neophodne vertikalne signalizacije i dobijena je oznaka o težini staze. Urađen je dizajn, nabavljena i postavljena informaciona tabla. Markacioni

	stubići i piktogrami nisu postavljeni zbog vremenskih uslova, a predviđeno je da ih postavi zaposleni radnik, koji je ujedno i licencirani marikrant. Izvršena je nabavka muških i ženskih krplji (9 muških i 6 ženskih komada), koje se nalaze u Centru za posjetioce u Gusinju.
Troškovi realizacije	3.250,00
Aktivnost 4.1.16	**Izgraditi dječije igralište ispred Centra za posjetioce u Gusinju**
Opis aktivnosti	Uradiće se idejno rješenje sa predmjerom i predračunom i prijedlog uređenje dečijeg igrališta od prirodnih materijala
Indikator aktivnosti	*Urađena idejna rješenja*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nesu previđen finansijska sredstva i nije raspisan javni poziv za projektanta
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.1.17	**Prilagoditi glavne atrakcije u Parku (učiniti ih dostupnim) za posjete sa osoba sa invaliditetom**
Opis aktivnosti	Uradiće se analiza i prijedlog lokacija koje bi se mogle prilagoditi za osobe sa invaliditetom
Indikator aktivnosti	*Urađen prijedlog lokacija*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Cilj 4.3	**Upravljanje posjetiocima**
Aktivnost 4.3.1	**Analizirati strukturu, mišljenje, potrebe i očekivanja posjetilaca**
Opis aktivnosti	U Centru za posjetioce sprovodiće se anketiranje posjetilaca uz pomoć unaprijed pripremljenih anketnih listića, na osnovu kojih će se dobiti informacija o strukturi, mišljenju, potrebi i očekivanjima posjetilaca u Parku.
Indikator aktivnosti	*Broj popunjenih anketnih listova. Analizirana struktura, mišljenje, potrebe i očekivanje posjetilaca.*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 4.3.2	**Analizirati uticaj posjetilaca na prirodne i kulturne vrijednosti**
Opis aktivnosti	Nadzornici Parka će registrovati eventualne negativne uticaje posjetilaca na području Hridskog jezera kroz standardni protokol JPNPCG
Indikator aktivnosti	*Popunjeni protokol i sačinjen Izvještaj o uticaju posjetilaca na lokalitet Hridsko jezero*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam, Služba zaštite NP
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	100,00
Aktivnost 4.3.3	**Analizirati korišćenje postojećeg sistema staza**
Opis aktivnosti	U saradnji sa PSCG uradiće se analiza stanja i upotrebe svih vrsta

	staza (nacionalnih i lokalnih planinarskih - utvrđenih i uređenih staza, biciklističkih, panoramskih i staza posebnih namjena). Uradiće se i izvještaj o analizi korišćenja postojećeg sistema staza.
Indikator aktivnosti	*Urađena analiza stanja i upotrebe svih vrsta staza u zoni nacionalnog parka*
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Aktivnost 4.3.4	**Istražiti i odrediti prihvatne kapacitete pojedinih najposjećenijih lokaliteta u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca**
Opis aktivnosti	Uradiće se studija prihvatnih kapaciteta za najposjećenije lokalitete u skladu sa smjernicama zaštite prirode, pratiti i regulisati broj posjetilaca
Indikator aktivnosti	*Izrađena Studija prihvatnih kapaciteta*
Odgovornost	Direktor Parka; Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	JPNPCG je tokom 2023. godine pripremilo projekat vezan za izradu Studije kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u svim nacionalnim parkovima. Projektom se apliciralo za donatorska sredstva DIMFE, međutim projektni prijedlog je odbijen.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 4.3.5	**Izgraditi mehanizam koji će doprinijeti da se smanji efekat vidljivosti posjetilaca u određenim područjima („leave no trace“ principi)**
Opis aktivnosti	U cilju rasterećenja najfrekventnijih lokaliteta promovisaće se drugi manje posjećeniji lokaliteti u Parku
Indikator aktivnosti	*Promocija drugih lokaliteta*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00

Strateška oblast 5: Međunarodna i lokalna saradnja i socio-ekonomski razvoj regiona	
Cilj 5.1.	**Učešće na međunarodnim pozivima za otvorene grantove u funkciji realizacije projekata i razmjene znanja i dobrih praksi**
Aktivnost 5.1.1.	**Izraditi prijedloge projekata u skladu sa pozivima**
Opis aktivnosti	Na osnovu objavljenih poziva, pristupiće se izradi projekata iz relevantnih oblasti. Pomoć lokalnim pružaocima usluga u procesu registracije i promocije. Objediniti zajedničku ponudu.
Indikator aktivnosti	*Podnijeto je 11 aplikacija*
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00
Aktivnost 5.1.2.	**Organizovati obuke za zaposlene, razmjenu iskustava**
Opis aktivnosti	Pratiti seminare i obuke koje su od značaja za pisanje

	međunarodnih projekata
Indikator aktivnosti	*Učestvovali na 3 seminara*
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	54,00
Cilj 5.2	**Definisani zajednički prioriteti i realizovani projekti sa lokalnim zajednicama u cilju razvoja područja i lokalnih zajednica**
Aktivnost 5.2.2	**Pružiti podršku lokalnom stanovništvu kroz udruživanje u klastere i kooperative**
Opis aktivnosti	U saradnji sa relevantnim institucijama i predstavnicima lokalnih zajednica, organizovati sastanke u vezi sa projektnim prijedlozima
Indikator aktivnosti	*Održan je 1 sastanak*
Odgovornost	Kontinuirano
Status realizacije	Direktor Parka, Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Razlog ne realizacije	Realizovano
Troškovi realizacije	140,00
Cilj 5.3	**Unaprijeđena saradnja sa lokalnim proizvođačima**
Aktivnost 5.3.1	**Inicirati uspostavljanje sertifikata za lokalne proizvode**
Opis aktivnosti	Organizovaće se sastanci sa predstavnicima relevantnih institucija, kako bi se uspostavili sertifikati za lokalne proizvode sa područja Parka
Indikator aktivnosti	*Inicirano je uspostavljanje sertifikata za lokalne proizvode*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	U decembru 2022. godine predata je Prijava za pokretanje postupka za registraciju žiga Direkciji za intelektualnu svojinu (tad. Ministarstvo ekonomskog razvoja). Čeka se odgovor.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 5.3.2	**Podržati lokalno stanovništvo (proizvođače) da izrade karakteristične suvenire koje će se distribuirati u suvenirnice Parka**
Opis aktivnosti	Dati sugestije i prijedloge za izradu suvenira i rukotvorina koje će dopuniti asortiman suvenirnica u Parku.
Indikator aktivnosti	Broj izrađenih karakterističnih suvenira i rukotvorina koji su distribuirani u suvenirnice Parka
Odgovornost	Služba sa promociju, marketing i turizam
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	150,00

VANPLANSKE AKTIVNOSTI	
Aktivnost	**Implementacija projekata podržanih od strane međunarodnih donatora (EU fondovi, ambasade i drugi)**
Opis aktivnosti	Priprema prateće dokumentacije za implementaciju projektne aktivnosti, koordiniran rad sa zajedničkim službama JPNPCG radi realizacije ove aktivnosti I partnerima na projektu.
Indikator aktivnosti	*Sprovedene aktivnosti na projektima*

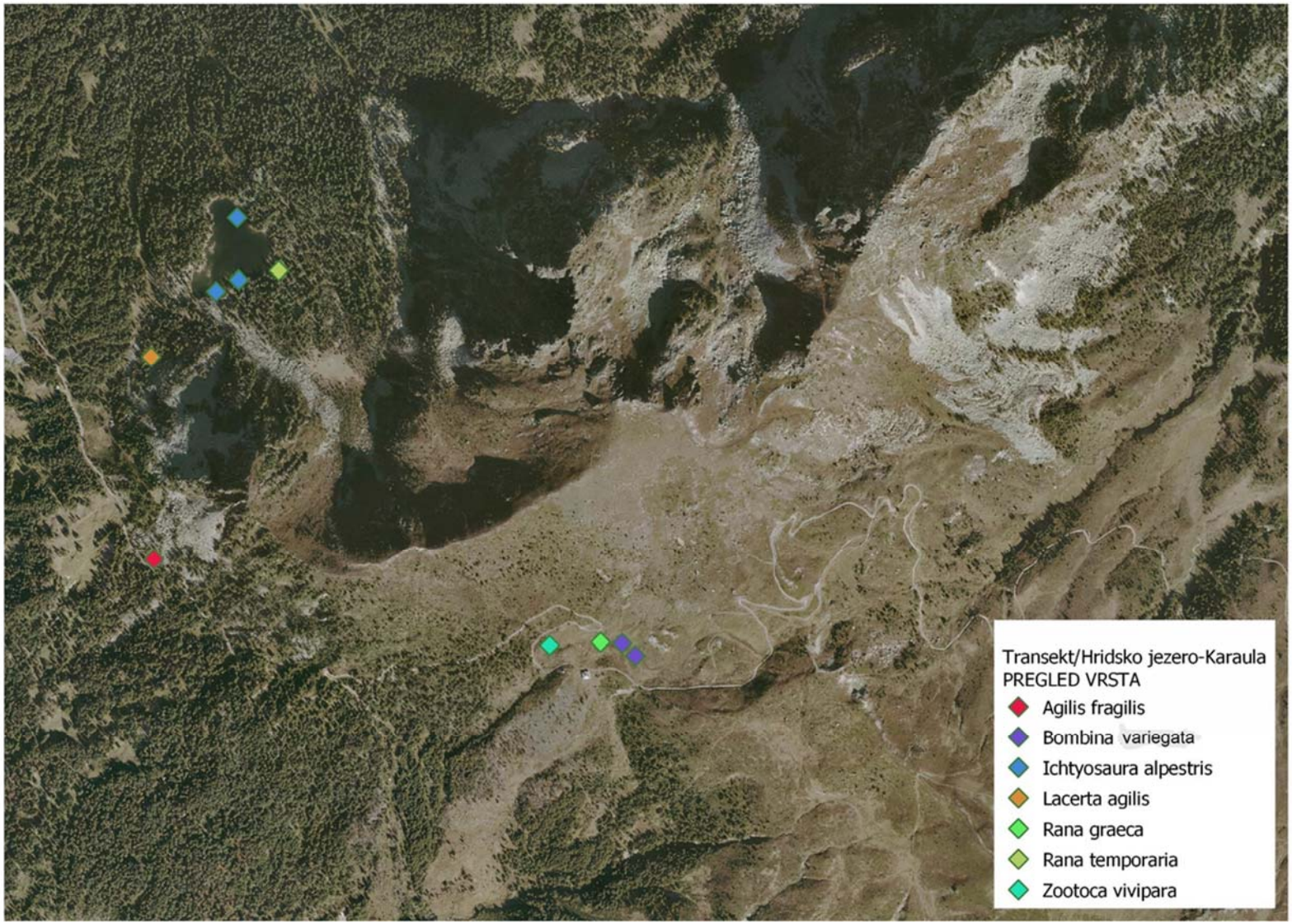
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Aktivnost	**Implementacija projekata podržanih od strane domaćih donatora**
Opis aktivnosti	Priprema prateće dokumentacije za implementaciju projektne aktivnosti, koordiniran rad sa zajedničkim službama JPNPCG radi realizacije ove aktivnosti I partnerima na projektu.
Indikator aktivnosti	*Sprovedene aktivnosti na projektima*
Odgovornost	Služba za projekte i međunarodnu saradnju
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00

Strateška oblast 6: Jačanje kapaciteta Službe zaštite i unapređenje aktivnosti na očuvanju prostora Parka i prirodnih procesa	
Cilj 6.1.	**Unapređenje fizičke zaštite i infrastrukture**
Aktivnost 6.1.2	**Izvršiti stručno usavršavanje Službe zaštite kroz obuke i osposobljavanje za profesionalan pristup prema posjetiocima**
Opis aktivnosti	Organizovaće se dvije jednodnevne radionice u cilju povećanja nivoa znanja nadzornika o prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka
Indikator aktivnosti	*Broj realizovanih radionica; broj nadzornika koji su učestvovali u radionicama*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	180,00
Aktivnost 6.1.3	**Izvršiti nabavku potrebnih materijalno-tehničkih sredstava**
Opis aktivnosti	Nakon sagledavanja potreba, izvršiće se nabavka neophodne opreme i sredstava 1 terensko vozilo 1 3 kompjutera 2 skenera 1 štampač
Indikator aktivnosti	*Nabavljena sredstva i oprema*
Odgovornost	Direktor JPNPCG, direktor Parka, Služba za logistiku
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Nije izvršena javna nabavka
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.4	**Održavati redovne kontakte i koordinaciju kontrole nelegalnih aktivnosti sa nadležnim inspekcijskim službama**
Opis aktivnosti	Održavaće se redovni kontakti sa službama inspekcijskih poslova kroz sastanke i druge vidove komunikacije
Indikator aktivnosti	*Broj sastanaka sa službama inspekcijskih poslova*
Odgovornost	Direktor Parka

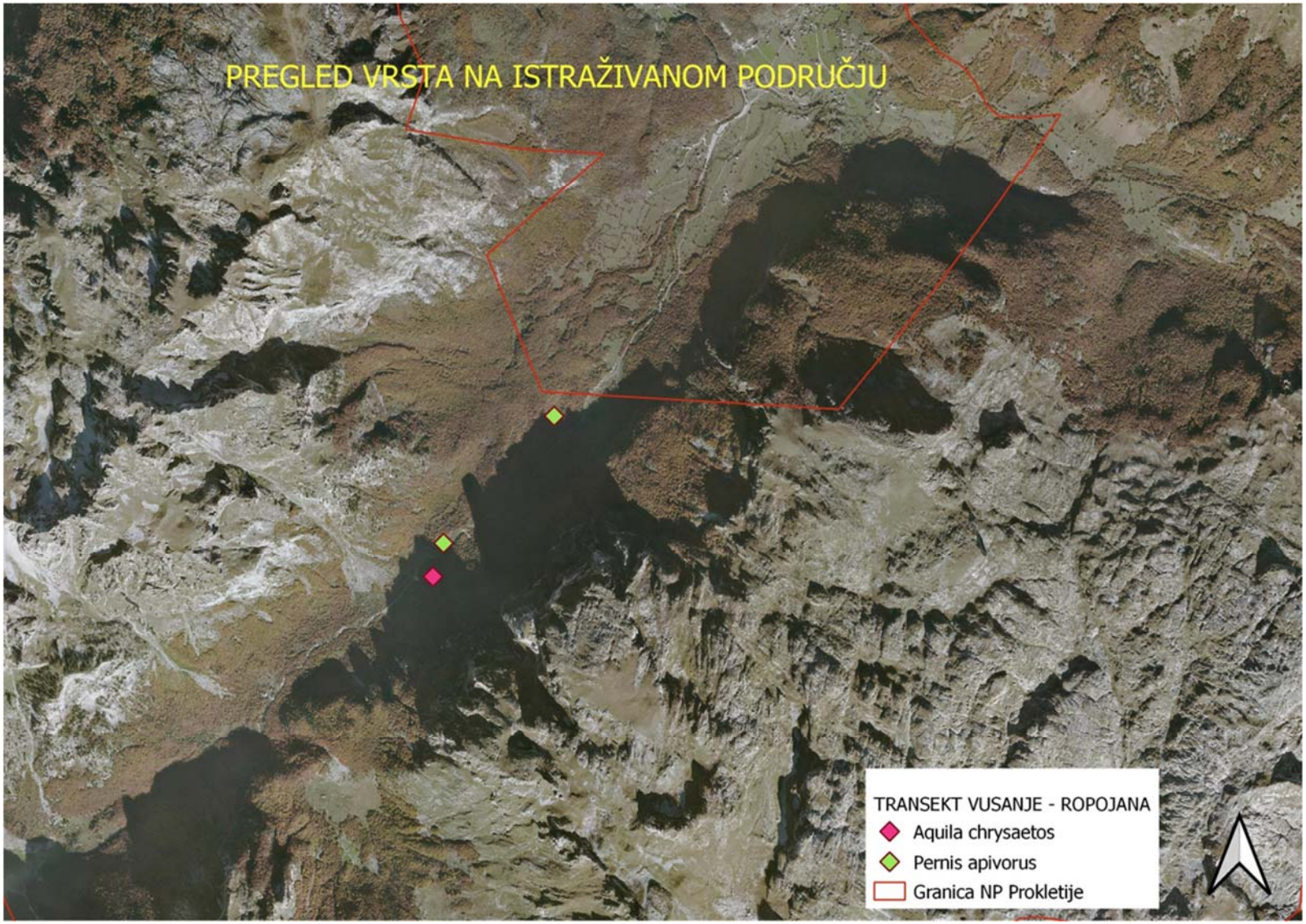
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	120,00
Aktivnost 6.1.5	**Održavati redovne kontakte sa MUP-om**
Opis aktivnosti	Ostvarivanje redovnih kontakata i saradnje sa MUP-om prilikom prijave nelegalnih aktivnosti, posebno kroz kontrolu prelaska posjetilaca na prekograničnoj stazi PEAKS OF PROKLETIJE
Indikator aktivnosti	*Broj registrovanih nelegalnih aktivnosti*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove, šef Službe zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Aktivnost 6.1.6	**Jačati saradnju sa tužilaštvom**
Opis aktivnosti	Uspostaviće se saradnja sa nadležnim tužilaštvom kako bi pravovremeno rješavali probleme iz oblasti zaštite prostora
Indikator aktivnosti	*Broj procesuiranih slučajeva*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	80,00
Aktivnost 6.1.7	**Postaviti komunalni mobilijar**
Opis aktivnosti	Izvršiti postavljanje komunalnog mobilijara na najfrekventnijim lokacijama i redovno održavati
Indikator aktivnosti	*Postavljeni mobilijar*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	250,00
Aktivnost 6.1.8	**Izgraditi nove hranilice za krupne sisare**
Opis aktivnosti	Izvršiće se izgradnja i postavljanje hranilica na značajnim staništima
Indikator aktivnosti	*Broj postavljenih hranilica za krupne sisare*
Odgovornost	Direktor Parka, šef Službe zaštite
Status realizacije	Realizovano
Razlog ne realizacije	
Troškovi realizacije	160,00
Aktivnost 6.1.9.	**Izvršiti detaljno obilježavanje granica nacionalnog parka na terenu**
Opis aktivnosti	Izvršiti procjenu sredstava neophodnih za obilježavanje granica nacionalnog parka u vilju veće mogućnosti realizacije i obezbjeđivanja neophodnih sredstava
Indikator aktivnosti	*Formirana komisija; data procjena sredstava*
Odgovornost	JPNPCG
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Upućena je inicijativa organima državne uprave nadležnim za poslove šumarstva i zaštite životne sredine, organima uprave nadležnom za poslove katastra i opštinama na čijoj se teritoriji

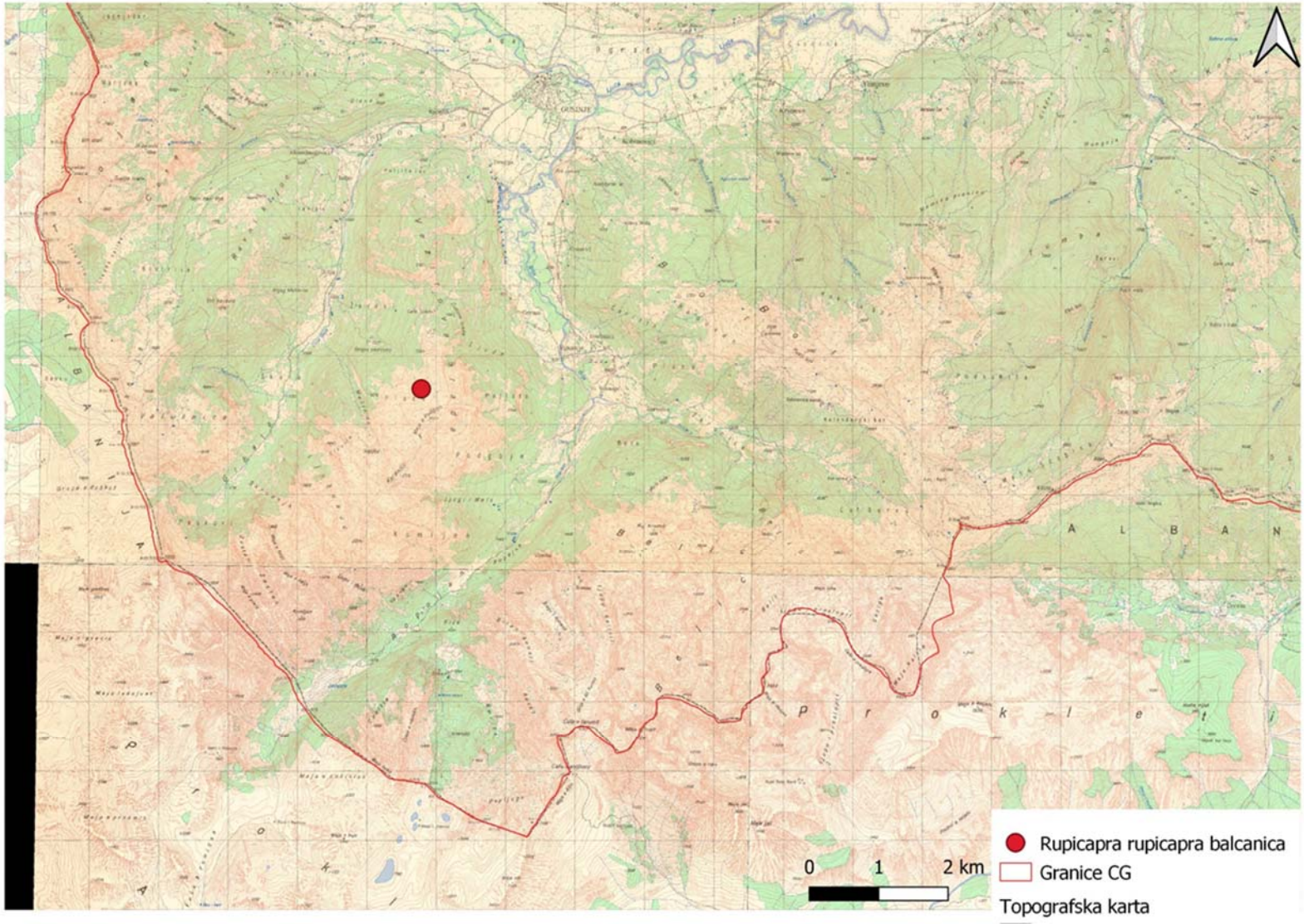
	nalazi Park za delegiranje člana u svrhu formiranja radnog tijela koje će procijeniti finansiranja, budžet i dinamiku za utvrđivanje i obilježavanje granica Parka. Do pisanja ovog Izvještaja i nakon slanja urgencije na već poslatu inicijativu, Uprava za katastar i državnu imovinu nije delegirala člana, te samim tim nije ni formirano radno tijelo.
Troškovi realizacije	0,00
Aktivnost 6.1.10.	**Urediti kamp prostor i parking**
Opis aktivnosti	U skladu sa PPPN za NP Prokletije, urediće se i obilježiti prostor predviđen za kamping i parking.
Indikator aktivnosti	*Uređena mjesta za kamp prostor i parking*
Odgovornost	Direktor Parka, Služba zaštite
Status realizacije	Nerealizovano
Razlog ne realizacije	Imovinsko - pravni odnosi i novčana sredstva
Troškovi realizacije	0,00

PRILOG

Transekt/Hridsko jezero-Karaula
PREGLED VRSTA
Agilis fragilis
Bombina variegata
Ichtyosaura alpestris
Lacerta agilis
Rana graeca
Rana temporaria
Zootoca vivipara

Transekt/G.Vusanje-Dolina Ropojane
PREGLED VRSTA
Bombina variegata
Lacerta agilis
Podarcis muralis

PREGLED VRSTA NA ISTRAŽIVANOM PODRUČJU
TRANSEKT VUSANJE - ROPOJANA
Aquila chrysaetos
Pernis apivorus
Granica NP Prokletije

Rupicapra rupicapra balcanica
Granice CG
Topografska karta
0
1
2 km